اِرشَادُ الطَّالِبِين

په قندهاري پښتو شرح

زَادُ الطَّالِبِين

مؤلفه

مولانا عاشق الٰهی البرنی

ترتیب او تصحیح

مولوي عبدالديان حليم

مکتبه سلطانیه الهاشمیه

کانسی روڈ ۔ کوئٹه

بسم الله الرحمن الرحيم

نوی او زیات جالب کتاب په حسین اوخوندور کتایت

ارشاد الطالبین

په قندهاری پشتو

شرح زاد الطالبین

تالیف

مولانا عاشق الهي البرني مدظله

ترتیب او تصحیح

مولوي عبدالدیان حلیم

ناشر

المکتبة السلطانیة الهاشمیه

https://m.facebook.com/Ezatullah.sultanzai
https://T.me/Ezatullah_sultanzia/
WhasApp: 0093706912702

باور کتابتون

https://Bawar.net/

تقریظ

دشیخ الحدیث حضرت مولانا
صوفي محمدسرور صاحب دامت برکاتهم

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمدلله رب العالمین والصلواة والسلام علي سیدالمرسلین وعلي آله واصحابه واتباعه اجمعین.

امابعد: دخپل اقاچه څومره هم شکر وکړم کم دي چه هغه کوم ځاي په کرورونو انعامات راکړي دي هلته یې یوډیرلوي احسان،اکرام،اوانعام بغیر د استحقاق څخه داهم فرمایلې دي چه نیک اولاد یې راکړي ده چه دازما دسترګو یخوالي ده الحمدلله حمدًا کثیرًا طیبًا مبارگافیه کمایحب ربّنا ویرضي دبنده مینځني ځوئې عزتمند محمد عتیق الرحمن سلمه دي وخت کي په ټولو بچو کي په ذهانت اومحنت کي دټولو څخه وړاندي په نظر راځي اللهم زد فزد اودهغې یوه نښه دهغه دامحنت ده کوم چه هغه تقریبًا دپنځه ویشتو کالوپه عمر کښي دزاد الطالبین دمختصر شرح په صورت کښي تیار کړي ده داده اول تصنیف ده اوبنده د الله جل جلاله له رحمت څخه دزیاتي امیدساتي بنده داشرح له شروع څخه ترآخره پوري یویو لفظ ویلي ده دخپل عمرپه لحاظ سره دعزتمند دا ډیر دحوصلي زیاتولو والا دیني خدمت ده دترجمي اوترکیب یې پوره اهتمام کړي ده په بعضي بعضي مسئلو کي یې ډیر تفصیل کړي ده اوزیات یې له مختصروضاحت څخه کار اخستي ده کوم چه داول تصنیف کیدلو په درجه کي کامیاب محنت ده ابتدائي طالبانو اوعواموليپاره یوډیره زیاته فائده منده ذخیره ده الله جل جلاله دي دعزتمند دامحنت قبول کړي دهغه اوبنده مسکین لپاره دي دآخرت ذخیره جوړه کي آمین یارب العلمین.

وصلي الله تعالي علي سیدناومولانا محمدٍ وآله واصحابه واتباعه اجمعین.

کتبه محمد سرور عفي عنه

۱۹ دجمادي الاولي سن(۱۴۱۴ه)

پرلیکه کوونکی : عزت الله سلطانزی

۰۷۰۶۹۱۲۷۰۲

تقريظ

دحضرت مولانامفتي عبدالقادر صاحب مدظلهم
شيخ الحديث دارالعلوم عيدگاه كبيروالا

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي جعل علم الحديث زادًا للطالبين ومزادًا للرّاغبين وافضل الصلوات والتسليمات علي من صدر من مشكواة نبوته جوامع الكلم ونبع من قلبه منابع الحكم وعلي آله واصحابه الذين سمعوا احاديثه فحفظوها ووعوها وادّوها كماسمعوا فرض الله عنهم اجمعين.

امابعد: عزتمند ورور حضرت مولاناعتيق الرحمان صاحب زيد مجده په اردو كښې د زاد الطالبين شرح بالكل دڅوانئ په شرع كښې وليكله ماشاالله دعلم طالبانولپاره يوه بهترينه تحفه ده دهرحديث تخريج يې سره له صفحي اوكرښي كړي ده دهرحديث ترجمه مفهوم، اوتشريح اودهغه تركيب يې په ډيرښه انداز كي ليكلي ده نكتي اولطائف بيانولو سره يې دكتاب قدرزيات كړي ده.

بنده ترجمه اوتشريح كتلي ده بعضي بعضي ځايونوكي چه يې خطايې وليدله دهغه اصلاح يې وكړه الله ﷻ دي داشرح دطالبانو لپاره فائده منده اودمؤلف لپاره دي دخپلي رضاذريعه جوړه كړي آمين يارب العلمين.

عبدالقادرعفي عنه مدرس دارالعلوم كبيروالا.
(٢٠ دشوال المكرم سنه ١٤١٤هـ)

تقريظ

دحضرت مولانا محمد قاسم مدظلهم
استاذالحديث جامعه مدنيه لاهور

بسم الله الرحمن الرحيم حامدًا اومصليًا

دبعضو احاديثو تشريح اوتحقيق مي وكاته كلام مي ډيرښه، بهتر اوصحيح بيا موندلو الله ﷻ دي دخپلي رضا ذريعه جوړه كړي ددنيا اوآخرت ترقي دي وركړي آمين يارب العالمين.

فقط احقر محمد قاسم خادم جامعه مدنيه
(١٩اشوال ١٤١٤هـ)

بسم الله الرحمن الرحيم

الا لا الاء الا الاءُ الله　　اللهم صل علي سيدنا ومولانا

محمدٍ وعلي آل سيدنا ومولانا محمد وبارک وسلم .

امابعد: زاد الطالبين چه دمولانا عالشق الهي البرني صاحب تأليف ده کوم چه د (۳۲۹) احاديثو مجموعه ده دا کتاب د طالبانو لپاره لوي احسان ده دا کتاب دعلم حديث فن سره تعلق ساتي او په دي خبره کي هيڅ شک نسته چه دعلم حديث فن په ټولو فنونو کي اعلي او افضل شمارلي سي په دي سره په دين باندي پوهه حاصليږي او داخلاقو اصلاح کيږي او دا کتاب چونکه ددويمي درجي په نصاب کي هم شامل ده ددي وجه څخه طالبانو ته دعلم صرف جاري کولو موقع په لاس ورځي او په دي کتاب سره دنحوي ترکيبونو مهارت هم حاصليږي او په علم ادب هم نظر ساتلي شي بيا چونکه دعلم دکمي په دي زمانه کي طالبان په هر فن کي اساتيا خوښوي په دي وجه احقر دا وغوښتل چه ددي کتاب شرح وليکل شي چه په هغي کي د هر حديث ترجمه، تشريح، او تخريج، لغوي او صرفي تحقيق او ترکيب ټول يو ځاي جمع کړي سي او دارشاد الطالبين طالبانو ته لاربنوونکي کتاب په نوم سره دکتونکو لپاره تحفةً الئ جوړه سي الحمد لله الله ﷻ دا کار له احقر څخه واخست د ټولو لوستونکو او کتونو څخه ددعا درخواست ده چه الله ﷻ خالص په خپل فضل او کرم سره دا شرح قبوله کړي او بغير دعذاب څخه جنت د تلو لپاره يې زمانه ذخيره وګرځوي.

آمين ثم آمين يارب العالمين صلي الله علي النبي الامي وآله وسلم.

دزادالطالبين طريقه او خاصيتونه

(۱) ترکيبي حيثيت سره ټول احاديث جمع کړل سوي دي. (۲) دټولو څخه اول جمله اسميه سره شروع سوي ده بيا دهغه پنځه قسمه بيان سوي دي: (۱) چه دهغي په شروع کي الف لام وي. (۲) هغه چه دهغې په شروع کي الف لام نه وي. (۳) هغه چه د هغې په شروع کي لانافيه وي. (۴) هغه چه دهغې په شروع کي اِنَّ وي. (۵) هغه چه دهغې په شروع کي اِنَّمَا وي. (۳) بيا يې جمله فعليه وليکله چه په هغې کي يې شپږ قسمونه جوړ کړل: (۱) بغير دڅه حرف داخلولو څخه. (۲) هغه چه دهغې په شروع کي لا وي. (۳) دامر او نهي په صورت کي. (۴) چه ليس ناقصه يې په شروع کي لګيدلي وي. (۵) چه من حرف شرط پکښي راغلي وي. (۶) چه اذا حرف شرط ورسره لګيدلي وي. (۴) بيا يې دبعضې مغيباتو (يعني دغيب بعضي خبرو) په عنوان سره. (۲۵) خبرونه دمغيباتو ذکر کړي دي. (۵) بيا يې دويم باب قائم کړي ده په هغه کي يې څلويښت قيصي ذکر کړي دي.

دارشادالطالبين طريقه او خاصيتونه

(۱) دعامو او خاصو ټولو دپاره مفيد ده ځکه چه دهر حديث ترجمه او تشريح ليکل سوي ده. (۲) چونکه دزادالطالبين ټول احاديث دمشکواة شريف څخه رااخيستل سوي دي له دي وجه دقديمي کتب خاني والا دچهاپ مشکواة باقاعده هر حديث سره حواله صفحه نمبر او دليکې نمبر ليکل سوي دي دتخريج په عنوان سره .(۳) داصل کتاب نوم له هر حديث سره ليکل سوي ده چه دمسلم ده يادبخاري ده يادابوداؤد يادترمذي اويادغيره .(۴) له هر حديث سره دصحابي راوي نوم هم ليکل سوي ده .(۵) دترجمي او تشريح څخه بغير دعلماؤ پداره لغوي او صرفي تحقيق اهتمام هم سوي ده .(۶) داول باب په هر يو لفظ باندي اعراب هم لګيدلي ده پردوهم باب باندي اعراب له دي وجه نه ده لګيدلي چه طالبان په عبارت ويلو کي مهارت حاصل کي .(۷) دکوم حديث چه شان ورود وي يعني په يوه موقع کي هغه حديث بيان سوي وي هغه هم تشريح سره او په بعضي ځايونو کي په جدا عنوان سره ليکل سوي وي .(۸) دکتاب تصحيح او نظر ثاني دبنده والد صاحب حضرت صوفي محمد سرور صاحب مدظلهم کړي ده او حضرت مفتي عبدالقادر صاحب ددار العلوم کبير والا شيخ الحديث کړي ده.

دهمدي شرحي مأخذونه او ورکړسوي حوالې

(۱) مشکواة (۲) مرقات شرح مشکواة (۳) لمعات (۴) بخاري (۵) مسلم (۶) ترمذي (۷) ابوداؤد (۸) ابن ماجه (۹) نسائي (۱۰) بيهقي (۱۱) دارمي (۱۲) رزين (۱۳) احمد (۱۴) شافعي (۱۵) شرح السنة (۱۶) فتح الباري (۱۷) عمدة القاري (۱۸) الخير الجاري (۱۹) فتح الملهم (۲۰) ارشاد الساري (۲۱) مجمع الزوائد (۲۲) الخير الاصول (۲۳) خداکي باتين (۲۴) السراج المنير (۲۵) حسن المعبود (۲۶) المنجد (۲۷) مصباح اللغات (۲۸) لغات فيروزي فارسي (۲۹) قاموس (۳۰) فيروز اللغات (۳۱) تاج المصادر (۳۲) بيان اللسان (۳۳) الاضافات (۳۴) بهشتي زيور (۳۵) کليد بهشت (۳۶) سنت وبدعت (۳۷) تاج العروس (۳۸) جامع الصغير (۳۹) نصب الرايه (۴۰) مختار الصحاح (۴۱) مدخل (۴۲) الجنة (۴۳) جصاص (۴۴) فتاوي افريقه (۴۵) مکتوبات مجدد الف ثاني حصه دوم (۴۶) کتاب الاعتصام للشاطبي (۴۷) المنهاج الواضح (راه سنت) (۴۸) حاشيه مقامات مولانا ادريس (۴۹) پاکټ عربي اردو لغات (۵۰) معارف القرآن مولانا مفتي شفيع صاحب.

زموږ د استاذانو نومونه

(۱) حضرت مسيح الامت مولانا مسيح الله خان صاحب (۲) حضرت مولانا سرفراز خان صاحب دامت برکاتهم (۳) حضرت مولانا عبيدالله صاحب مدظلهم. (۴) حضرت مولانا صوفي محمد سرور صاحب مدظلهم (۵) حضرت مولانا محمد موسي صاحب روحاني بازي مدظلهم (۶) حضرت مولانا عبدالرحمن اشرفي صاحب مدظلهم (۷) حضرت مولانا محمد يعقوب صاحب مدظلهم (۸) حضرت مولانا نور محمد صاحب مدظلهم (۹) حضرت سيد نفيس شاه صاحب مدظلهم (۱۰) مولانا فضل الرحيم صاحب مدظله (۱۱) مولانا وکيل احمد شيرواني صاحب مدظله (۱۲) مولانا محمود اشرف صاحب مدظله (۱۳) مولانا محمد اکرم کاشميري صاحب مدظله (۱۴) مولانا مفتي ممتاز صاحب (۱۵) مولانا عبدالرحيم چترالي صاحب مدظله (۱۶) مولانا فياض الدين چترالي صاحب مدظله.

بسم الله الرحمن الرحيم

ترجمه: شروع کوم په نامه د الله جل جلاله چه رحمن او رحيم ده. **تشريح**: مصنف خپل کتاب له بسم الله څخه شروع کړ چه په حديث باندي عمل و نه سي هغه حديث دا ده «کل امر ذيبال لم يبدأ ببسم الله فهو ابتر» يعني که د هر کار شروع بغير له بسم الله و سي هغه به بي برکته وي. **سوال**: بسم الله ويل هم يو کار ده او تر هر کار له مخه بسم الله په کار ده لهذا د بسم الله په مخکي هم بسم الله په کار ده نو تيجه به يې داسي چه تسلسل لازم سي او دا محال ده؟ **اول جواب**: بسم الله ويل داسي کار ده چه په دي کي شروع د الله جل جلاله په نامه سره کيږي لهذا د بسم الله تکرار نه ده ضرور. **دويم جواب**: حديث مخصوص ده له ذيبال څخه مراد غير د بسم الله ده. **بسم الله**: ب جار ده و رپسي مجرور ده هر جار مجرور سره متعلق کيږي لهذا بسم الله به هم له څه شي سره متعلق وي ډيره غوره دا ده چه دده دي متعلق فعل وي او مؤخر وي مثلاً اشرعُ فعل ځکه غوره ده چه فعل په عمل کي اصل ده اسم نه ده اصل او مؤخر ځکه غوره ده چه د الله جل جلاله نوم تر فعل مخکي سي که فعل مقدم وي نو ابتداء به فعل سره کيد له د الله جل جلاله په اسم سره به نه کيده اسم له سَموٌ څخه مشتق ده لکه څنګه چه نحويان د بصري وايي په معني دا و چتوالي سره يا دا د وَسمٌ څخه مشتق ده لکه څنګه چه نحويان د کوفي وايي په معني د علامت نخښي، او داغ سره په لفظ د اسم کي اتلس لغتونه دي له دا شعر څخه واضح کيږي:

> سَمٌ ءُسَمٌ وَسُمٌ سَمَاةٌ کَذَا — سَمیٌ وَزِدُسَنَةٌ وَاثْلُثُ اَوَائِلَ کُلِّهَا

الله: د محققينو په نزد د الفظ د داسي ذات نوم ده چه هغه د ټولو صفاتو لپاره جامع ده يا دا لفظ د کوميږيي ده عربي ده که عجمي؟ په دي کي دوه قوله دي که څوک وايي چه لفظ د الله جل جلاله عربي ده د هغوي په خپل مينځ کي اختلاف ده چه دا اسم جامد ده که مشتق په دي کي هم دوه قوله دي چه څوک داوايي چه لفظ د الله جل جلاله مشتق ده په دي کي بيا اختلاف ده چه د وَلِهَ څخه مشتق ده او بعضي وايي چه دا اَلَهَ څخه مشتق ده بهر حال په دي کي شل اقوال دي چه په بيضاوي شريف کي ليکل سوي دي لفظ د الله د الله جل جلاله ذاتي نوم ده. **الرحمن الرحيم**: دا دواړه د مبالغي صيغي دي رحمت د باب سمع څخه مشتق ده د رحمت لغوي معني د زړه نرميدلو ده. **سوال**: الله جل جلاله خو له زړه څخه پاک ده بيا هغه د رحمن او رحيم له صفت سره څنګه متصف کيږي؟ **جواب**: ښه پوه سئ چه داسي کوم يو صفت هم وي چه د الله جل جلاله لپاره ثابت وي له هغه څخه مراد د دي صفت انتهاء اثر او تيجه وي دا رنګه د لته هم د رحمت معني د زړه نرمي ده خو د دي مقتضي تيجه احسان او انعام ده او هم دا د لته مراد ده د اثر او تيجه ده د زړه د نرموالي چونکه د فعلان وزن د فعيل څخه ابلغ وي پهدي وجه رحمن له رحيم څخه ابلغ ده. **فرق**: رحمن د علم او نوم په رقم ده هم دا وجه ده چه په غير الله باندي د رحمن اطلاق جائز نه ده په خلاف د رحيم چه د دي طلاق په غير الله باندي صحيح ده د رسول صلی الله علیه وسلم ته په قرآن کريم کي رحيم ويل

سوي دي إِنَّهُ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ .تركيب: ب حرف جار، اسم مضاف، لفظ الله موصوف، الرحمن صفت اول، الرحيم صفت دويم، موصوف سره له خپلو دواړو صفتونو مضاف اليه سو مضاف سره له مضاف اليه مجرور سو جار سره له مجروره متعلق شو أَشْرَعُ فعل په دي کي انا ضمير ددي فاعل فعل سره له خپل فاعل او متعلق نه جمله فعليه سوه .

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ شَرَّفَنَا عَلٰی سَائِرِ الْاُمَمِ بِرِسَالَةِ مَنْ اخْتَصَّهُ مِنْ بَیْنِ الْاَنَامِ بِجَوَامِعِ الْكَلِمِ وَجَوَاهِرِ الْحِكَمِ ﷺ وَعَلٰی اٰلِهٖ وَصَحْبِهٖ وَبَارَكَ وَسَلَّمَ مَا نَطَقَ اللِّسَانُ بِمَدْحِهٖ وَنَسَخَ الْقَلَمُ .

ترجمه: ټول تعريفونه دالله جل جلاله لپاره دي هغه الله جل جلاله چه هغه موږ ته ترټولو امتونو فضيلت راکړ د داسي ذات رسول جوړولو سره چه هغه يې دخلقو په مينځ کي خاص کړ دجمله ووجامعيت سره او دحکمتونو موتيانو (غمو) سره الله جل جلاله دي پرهغو اود هغوي پراولادو باندي او پر صحابه وو کرامو باندي کامل رحمت او برکتونه نازل کړي ترڅو پوري چه ژبه دهغه په تعريف باندي مشغوله وي او ترڅو پوري چه قلم ليکل کوي . تشريح: سوال: په الحمدلله کي ټول دڅشي ترجمه ده؟ جواب: پوه سئ چه دالف لام څلور قسمونه دي جنسي، استغراقي، عهدخارجي، عهدذهني .(١) الف لام جنسي هغه ده چه دهغه له مدخول څخه ماهيت مرادوي لکه الرجل خيرٌ من المرئة په الرجل کي الف لام جنسي ده يعني ماهيت او جنس سړي ترښځه ښه ده.درجل تعريف:مذكر من بني آدم جاوز من حد الصغر الي حد الكبر.(٢) الف لام استغراقي هغه ده چه دهغه له مدخول څخه ټول افراد مراد وي لکه إِنَّ الْإِنسَانَ لَفِي خُسْرٍ يعني ټول انسانان په تاوان کي دي .(٣) عهدخارجي هغه ده چه دهغه له مدخول څخه هغه بعضي افراد راد وي کوم چه په خارج کي متعين وي لکه فَعَصَىٰ فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ يعني فرعون درسولالله ﷺ نافرماني وکړه په الرسول کي الف لام عهد خارجي ده يعني موسي عليه السلام مرادده .(۴) عهدذهني هغه ده چه دهغه له مدخول څخه معين افرادنه وي مرادبلکه صرف دمتکلم ذهن کي وي لکه وَأَخَافُ أَن يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ چه يوسف عليه السلام به شرمښ وخوري چونکه ديعقوب عليه السلام په ذهن کي غير معين شرمښ وو په دي وجه الف لام عهد ذهني جوړ سو دلته په الحمدلله کي «ټول» دالف لام استغراقي ترجمه ده دلته جنسي او استغراقي دواړه صحيح دي ځکه چه جنس تعريف هم دالله جل جلاله لپاره خاص دي ټول تعريفونه هم خاص الله جل جلاله لره دي عهد خارجي هم صحيح ده خوښ حمد به مراد وي شَرَّفَنَا اله باب تفعيل څخه دهددي معني عزت ورکول دي تشريف ددي مصدر ده چه شَرَّفَنَا جلا صيغه ده شَرَّفَنَا جلا صيغه ده شَرَّفَنَا په فتحه دفاء سره دماضي واحد غائب صيغه ده په دي کي هُوَ ضمير ده چه هغه دالله جل جلاله طرفته راجع ده او نَا جدا مفعول ده .

يعني موږ ته الله ﷻ شرافت راکړ دا صيغه دلته ده اوپل شَرَّفَنَا په سکون دفاء سره ده دادماضي دجمع متکلم صيغه ده يعني موږ شريف جوړ کړو. سَائِرِ الْأُمَمِ په عربي کي دسائر دوي معناوي راځي :(۱)باقي (۲)ټول، دادفتح يَفتح باب څخه داسم فاعل صيغه ده دلته ددي معني ټول، دالأمم جمع ده د أُمَّةٌ دا مّةٌ پنځه معناوي دي : (۱)جماعت (۲)دخلقوړله (۳)طريقه (۴)وخت (۵)قدوقامت، دلته اوله معني مراده په ټولو امتونوباندی يعني دټولو نبيانو په جماعتونو باندي . بِرِسَالَةٍ: ب جاره جداده رسالة جداده رسالة دفعالة وزن ده ددي جمع رسائل او رسالت ده په لغت کي ددي دري معناوي راځي (۱)پيغام (۲)پيغامبري (۳) خط، درسالې اصطلاحي معني داده مَاكَبُرَ عِلْمُهُ وَصَغُرَ حَجْمُهُ حجم دشي مقدار اندازي ته وايې ددي جمع حُجُوم راځي يولفظ رسول ده ددي معني هم دغه ده خوجمع ددي رُسُل رُسَلاء رُسُل رُسل راځي . الانام: انام دسحاب وزن ده مفرد ده ددي جمع انام راځي لغوي معنايې مخلوق ده

بِجَوَامِعِ الْكَلِمِ :ب جاره جداده اوجوامع الکلم جدا جوامع دجامع جمع ده اوالکلم د کلمة جمع ده دجوامع الکلم څخه مراد هغه الفاظ دي چه دهغه الفاظ کم وي اومعاني يې ډيري وي په اصل کي مصنف اشاره کوي هغه حديث طرف ته چه په هغې کي دجوامع الکلم ذکر دي هغه حديث دادي أُعْطِيتُ جَوَامِعَ الْكَلِمِ وَنُصِرْتُ بِالرُّعْبِ. وَجَوَاهِرِ الْحِكَمِ: جواهر دجوهرة جمع ده په لغت کي جوهر هرهغه کاڼي ته ويلي سي چه دهغه څخه دفائدي شي جوړ سي الحکم دحکمت جمع ده ددي په لغت کي ګڼي معناوي دي (۱)انصاف (۲)علم (۳) صبر (۴)فلسفه (۵)دحق موافق وينا (۶) دکار صحيح والي دلته دغه دويمه معني مراده يولفظ حکيم ده دهغه معنی پوهه اوعلم ده دهغه جمع حکماء راځي جوامع الحکم څخه مراد ښه ښه خبري دي دقيمتي ملغلرو په رقم . صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ الخ: صَلِّى دماضي صيغه ده قانون داده چه دماضي په الفاظو سره کله دعاء وسي ترجمه به يې دمستقبل کيږي بَارَكَ هم دماضي صيغه ده اوسَلَّمَ هم دماضي صيغه ده . صَحْبِهِ: داجمع دصاحب ده معنی يې داده: (۱)ملګرې (۲)يوځاي ژوند تيروونکي (۳)مالک (۴) وزير (۵) ګورنر. دصاحب داجمعي راځي: (۱)صَحْبٌ (۲)أَصْحَابٌ (۳) صِحَابٌ (۴) صُحْبَانٌ (۵) صِحَابَةٌ (۶) صَحَابَةٌ داصحاب جمع بيا اصاحيب راځي مَانَطَقَ اللِّسَانُ بِمَدْحِهِ مَا په معني دمَادَامَ سره يعني ترڅوپوري چه ژبه خبري کوي دهغه په تعريف سره دلته هم نطق ماضي ده د ضَرَبَ يَضْرِبُ له بابه څخه ليکن معني يې دمستقبل کولي سي ځکه چه داځاي ددعاده ددي مصدر نطقًا هم راځي منطقا اونطوقا هم راځي په معني دوينا لسان ژبي ته وايې دالفظ ترمذ کرزيات استعماليږي ددي هم ډيري جمع راځي (۱)أَلْسِنَةٌ (۲)أَلْسُنُ (۳)لُسْنٌ (۴)لِسَانَاتٌ، لغت او پيغام هم ددي معانې راځي مدح دفتح له باب څخه مصدر ده په معني دتعريف کولو. وَنَسَخَ الْقَلَمُ: نسب هم دفتح له باب څخه ده دماضي واحدغائب صيغه ده په معني دورانولو، باطل کولو، اوليکلو. القلم مفرد ده جمع يې اقلام اوقِلام راځي دقلم اطلاق دقلم جوړولو څخه وروسته کيږي. تشريح امابعد: مادشرط لپاره راځي اګرچه دابتداء څخه شروع وي ياد تيرسوي اجمال تفصيل وي دلته خواجمال نه ده تيرسوي نوخامخا دلته أمّا استئنافيه لپاره ده بَعدُ مبني ده په ضمې سره يعني أمَابَعدَ البَسمَلَةِ وَالحَمدَلَةِ

والصلوٰۃ امابعدُ څخه وروسته همیشه فاء جزائیه راوړل کیږي یوبعدُ بل دامابعدُ بنه معلومات په کارده چه امابعدُ لیکل اوویل سنت دي اوله بعدُ سره سنت نه اداکیږي.

امابعدُ له کوم وخت څخه شروع سو

په دي باره کي مختلف قولونه دي دبعضو په نزدباندي دداؤد ﷺ له وخت څخه شروع ده اودبعضو په نزد دسحبان بن وائل خلاصه داده چه په دي کي شپږ اقواله نورهم راغلي دي ﴿فَهَذَا الْكِتَابُ وَجِيزٌ﴾ دايو مختصر کتاب ده فاء په جواب داماکي ده اوهذا اسم اشاره ده. سوال: مشاراليه محسوس طرف ته اشاره کولو ته ویل کیږي اودهغه دپآره راځي دلته مشاراليه نه ده معلوم؟ جواب: خطبه پردوه قسمه ده یوه خطبه الحاقیه ده دویمه ابتدائیه ده که چیري خطبه ابتدائیه سي نوبیا کتاب مشاراليه نه سي کیدلای ځکه چي خطبه ابتدائیه هغه وي چي مصنف مخته خطبه ولیکي اوبیاهغه باقي کتاب نوشته کړي نو ؤس لا د کتاب وجود نسته مشاراليه به په کوم انذز جوړشي او که چیري خطبه الحاقیه سي بیاهم صحة نلري ځکه خطبه الحاقیه هغه وي چي مصنف مخته کتاب لیلکلی ویاوخطبه وروسته ولیکي کله چي موږ خطبه الحاقیه ومنو نوبه په مشاراليه صرف نقوش وي یاصرف الفاظ یاصرف معاني یاد دواړو مجموعه اوبا دد ربو مجموعه نوټول اوه صورتونه سول چي په هغه کي دري صورتونه داسي دي چي دهغه وطرف ته په هذا سره اشاره کول جوازنلري :اول صورة دادی چي صرف الفاظ مشاراليه وی دا باطل دي علة دادی چي زادالطالبين صرف دالفاظو نوم نه دی. دوهم: داچه صرف معاني مشاراليه وي داهم صحة نلري چي زادالطآلين صرف دمعانيو نوم نه دی بلکه دالفاظو او معانی وو دواړو دمجموعي نوم دی.دریم: داچي دالفاظو اومعانیو دواړو مجموعه مشاراليه وي داځکه صحة نلري چي هذا دیوو دپاره وي چي هغه په سترګو باندي لیدونکی وي دالفاظو اومعانی وو مجموعه داسي نه ده باقي پآته هغه دنقشو والا څلور صورتونه پاته سول هغه باطل دي.(۱) صرف نقوش، دویم:نقوش الفاظ، دریم: نقوش اومعاني. څلورم: نقوش، الفاظ، معاني. داڅلور صورتونه هم باطل دي ځکه چي زادالطالبين دنقوشو نوم نه دی اوهر کله چي یوصورة هم مشاراليه نه شي جوړیدلای په خطبه الحاقیه کي اوپه ابتدائیه کي خوسره له دي دکتاب وجودهم نسته نودلته مشاراليه کوم یودی؟ تعین په تاسو پوري اړه لري. **جواب**: خطبه ابتدائیه ده ته به سوال کوي چي فی الحال خو کتاب وجود هم نلري موږ وایو چي دمصنف په زړه کي مکمل موجود وو نوله همدي وجي یه په هذا ورته اشاره وکړه. وجیز: دفعیل پروزن دی معنی یه اختصار ده په علم بلاغة کي دکلام پنځه قسمونه دي :ایجاز، مساواة، اطناب، تطویل، حشو.(۱) **ایجاز** په لغة کي اختصار ته ویل کیږي اوپه اصطلاح کي هرهغه کلام ته ویل کیږي چي دهغه الفاظ کم وي او معناوي یه زیاتی وي.(۲) **مساواة**: په لغة کی برابري ته ویل کیږي اوپه اصطلاح کي هرهغه کلام دی چي دهغي دمعنی مطآبق الفاظ وي یعني څومره اندازه چي الفاظ وي په هغه اندازه یه معنی وي. اطناب: هغه دی چي دڅه

نکته په وجه الفاظ زيات وي. **تطويل**: په اصطلاح کي هرهغه کلام ته وايي کوم چي ډيراوږد وي بغيرد فائده څخه خو په مقصد کي خلل کي اچونکی نه وي. **حشو**: په لغت کي په کلام کي زيات والي ته وايي او په اصطلاح کي په کلام کي هغه زيات والي ته وايي چي بې فائدې وي اوخلل اچونکی هم وي زيات وضاحت دعلم بلاغت په کتابونو (تحسين المباني) وغيره کي وګورئ. **مُنْتَخَبٌ كَلَامِ الشَّفِيعِ الْعَزِيزِ**: منتخب دباب افتعال څخه داسم مفعول صغيه ده په معنی دخوښولو سره او انتخابات هم ددې په معنی کي .شفيع په معنی دسفارش کوونکي سره دی جمع شُفعاء راځي . **عزيز**: دضرب دباب څخه دصفت مشبه صيغه ده چي په هفت اقسام کي دمضاعف څخه دی ددې ډيرمعناګاني راځي.(۱):شريف.(۲):مضبوط.(۳):ناآشنا.(۴): عزت مند.(۵): لوړي مرتبې والاپادشا. چي دهغی حاصلول ډيرمشکل وي اوهغه مغلوب نه وي اوڅوک هغه عاجزه کولی نه سي اودهغه په شان بل هيڅوک نه وي اودا دالله جَلَّ جَلَالُهُ په نومونو کي يو نوم دی .ددې جمع عِزاز اواَعزّاء اواَعِزّةٌ راځي. **اِقْتَبَسْتُهُ مِنَ الْكِتَابِ اللَّامِعِ الصَّبِيحِ**: داقتباس لغوي معنی ده اور راخيستل او په اصطلاح کي اقتباس هغه ته وايي چي کوم شاعرياعام سړی په خپل نثري نظم کي د قرآن ياحديث يوه حصه شامله کړي اودا وضاحت ونکړي چي داد قرآن ياحديث ټکړه ده، کتاب مصدردی دنصرينصر دباب څخه دی معنی يې ده .۱: په کوم شي کي چي ليکل وسي.۲: خط .۳: صحيفه. ۴:فرض .۵:حکم.۶:اندازه. ددې جمع کُتبٌ کُتُبٌ راځي.لامع دفتح دباب اسم فاعل صيغه ده په معنی دځليدلو سره ، ددې جمع لُمّع راځي الصبيح په معنی دښکلي راځي جمع يې صباح ده ،مطلب دادی چي ماداکتاب حاصل کړی دی دښکلي او ځليدونکي کتاب څخه کوم چي دمشکوة المصابيح په نامه باندي مشهوراومعروف دی. **بِمِشْكَوةِ الْمَصَابِيحِ**: د مشکوة دوې معناګاني راځي يوهغه سوری چي هغه ديوطرف څخه بند وي دويمه هغه اوسپنه چي دباتي دواړو طرفونو ته وي.مصابيح دمصباح جمع ده ،مصباح په څو معنا ګانو باندي راځي .اول : ډيوه.دويم : پلنه نيزه.دريمه : لويه پيالهچي په هغه کي دسهار شراب څښل کيږي .

وَسَمَّيْتُهُ زَادُ الطَّالِبِيْنَ مِنْ كَلَامِ رَسُوْلِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

ژباړه: اوماداکتاب نامداره کړو په زادالطالبين باندي،د ټولو جهانونو دپالونکي د رسول د کلام څخه. **توضيح**: زادالطالبين کي لفظ زاداسم جامددی اودا په معنی د توښې دی يعني په سفرکي دخوراک څښاک شيان. الطالبين دنصرينصر دباب اسم فاعل جمع مذکرصيغه ده،داسم فاعل جمع مذکر طالبون راځي په حالت رفعي کي ليکن دلته حالت جري دنصب تابع دی ،داسم متمکن دشپاړسو قسمونو څخه دولسم قسم دی: **جَاءَ طَالِبُوْن، رَأَيْتُ طَالِبِيْن، مَرَرْتُ بِطَالِبِيْنَ**. طالب مفرد دی اوددې جمعې صيغې دادول راځي :طلاب. طلبة.طلب.دطلب معنی تلاش ده په

دي خبري باندي ځان پوهول پكار دئ چي دطالب جمع طلباء نه راځي ځكه چي دفاعل جمع فعلاء نه ده . **پوښتنه**: ته وايي چي دفاعل جمع فعلاء نه راځي اوپه قرآن كريم كي دشاعر جمع شعراء استعمال سوى ده : وَالشُّعَرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ؟ **جواب**: داشاذ دى . **پوښتنه**: دشاذ استعمال په قرآن كريم څنګه راغلى حالانكه په قرآن كريم كي خو هغه الفاظ استعماليږي كوم چي ډيرزيات فصيح اوبليغ وي؟ **جواب**: دشاذ درې معناګاني دي اوهغه ته درې قسمونه هم وايي.

اول: هغه دى چي دقاعدې اواستعمال دواړو مخالف وي . **دويم**: هغه دى چي داستعمال مخالف وي اودقاعدې موافق وي . **دريم**: هغه دى كوم چي دقاعدې مخالف وي اوداستعمال موافق وي ،لومړي دواړه قسمونه مردود دي دقبلولو قابل نه دي دريم قسم مقبول دى اوهمدا په قرآن كريم ذكر دى . **پوښتنه**: چي طلباء دطالب جمع نه ده نو بيا طلباء بروزن فعلاء دڅه شي جمع ده؟ **جواب**: فعلاء دفعيل جمع ده نو لهذا طلباء دطليب جمع ده.

(دطالب اوطليب په مينځ كي فرق): دطالب لغوي معنى طلب كوونكى ده اودطليب معنى ډيرزيات طلب كونكى ده ،نو په اصطلاح كي طالب هغه ته وايي چي لږ سبق ويونكى وي اوپه سبق كي ناغه اوچتي كوي اوطليب هغه ته وايي چي بغير دچتۍ وغيره كولو څخه ډير سبق وايي: رَسُولِ رَبِّ الْعَالَمِينَ . درسول تعريف اوتحقيق درسالې په لفظ كي تيرسوى دى ،رب د بعضو په نزد مصدر دى دنصر ينصر دباب څخه دى اوبعضو په نزد مبالغې صيغه ده ،ددې ډير معناګاني راځي.

اول: تربيت كوونكى. **دويم**: پالونكى. **دريم**: مالك ياواكدار. **څلورم**: بادشاه. **پنځم**: معبود. **شپږم**: سردار. **اووم**: مدبر وغيره . داد الله تعالى دنومونو څخه يو نوم دى ،په دې وجه داضافت څخه بغير دمخلوق لپاره نه استعماليږي . العالمين دعالم جمع ده عالم داسم آلې صيغه ده . **پوښتنه**: داسم آلې خو درې وزنونه دي :مفعل،مفعلة ومفعال. داپه يو وزن هم برابر نه ده نو داداسم آلې صيغه جوړول صحيح نه سول ؟ **جواب**: دااسم آله غير قياسي ده لكه خاتم اوقالب (دځښتنو غالب) دمطلق آله تعريف دادى : مايفعل به: اودعالم تعريف دادى: كُلُّ مَاسِوَى اللهِ فَهُوَ عَالَمٌ. **پوښتنه**: دعالم دجمعې جوړولو څه ضرورت دى هر كله چي عالم پخپله هغه شي ته وايي كوم چي دالله تعالى څخه سوا وي ؟ **لومړى جواب**: دجمعې ضرورت ځكه دئ چي :رِعَايَةً لِلْفَاصِلَةِ. يعني دسورت فاتحې دآياتونو دآخروزن يو شان جوړولو لپاره دويم جواب: عَالم كلى مشكك ؤددې دلاندې دافرادو شامليدل يقيني نهٔ عالمين يې جمع واړوله چي شمول يقيني جوړسي.

اَلْفَاظُهُ قَصِيْرَةٌ وَمَعَانِيْهِ كَثِيْرَةٌ يَتَنَضَّرُبِهِ مَنْ قَرَأَهُ وَحَفِظَهُ وَيَبْتَهِجُ بِهِ مَنْ دَرَّسَهُ وَسَمِعَهُ وَرَتَّبْتُهُ عَلَى الْبَابَيْنِ يَعُمُّ نَفْعُهُمَا فِي الدَّارِيْنِ.

ژباړه: ددې الفاظ لږ دی اومعاني یې ډیرې دي، تروتازه کیږي دې سره هغه کس څوک چې دا وایي اودایادوي او روښانه کیږي په دې سره هغه سړی څوک چې داوایي اوزده کوي یې اود رنړا والاجوړیږي په دې سره هغه سړی څوک چې دابنایي (اوپل ته یې لولي) اوڅوک چې دا آوري. او مادې ته ترتیب ور کړی دی په دوو بابونو کې، ددې دواړو نفع دې عامه وي په دواړو جهانو کې. (آمین) اَلْفَاظُهٗ قَصِيْرَةٌ وَمَعَانِيْهِ كَثِيْرَةٌ. داد جوامع الکلم مفهوم دی چې دهغه ذکر وړاندې تیر سوی دی: اَلْفَاظُهٗ قَصِيْرَةٌ. دلفظ لغوي تعریف دادی: الرمی یعني غورځول، او اصطلاحي تعریف (حدتام) یې دادی: مایتلفظ به الانسان. (قصیرة) په اصل کې هغه ښځې ته وایي چې هغی ته دکورنه دوتلو اجازت نه وي، قصر په معنی دلږکې هم راځي اومحل په معنی هم، ددې جمع قصور راځي داد نصرینصر دباب څخه دی. اومصدر یې قصور راځي: وَمَعَانِيْهِ كَثِيْرَةٌ. دمعان جمع ده ددې واحد معنی راځي لغوي معنی یې (مقصد) دا محاوره ده: فلان حسن المعاني. فلانکی دښو صفتونو خاوند دی: کثر دکرم د باب څخه هم راځي اودنصر ینصر څخه هم، دکثیر معنی ده ډیره يَتَنَضَّرُ بِهٖ مَنْ قَرَاَهٗ وَحَفِظَهٗ. یوحدیث طرف ته اشاره ده کوم چې امام احمد رحمه الله په مسند احمد کې نقل کړی دی: نَضَّرَ اللّٰهُ امْرَءًا سَمِعَ مَقَالَتِيْ فَحَفِظَهَا وَوَعَاهَا وَاَدَّاهَا. یعني دالله تعالی دې هغه سړی تر اوتازه کړي چاچې زماخبرې واوریدې هغه یې یادې کړی او وړاندې یې ورسولی، په دې حدیث سره دعلم حدیث لوستونکو اوښودونکو فضیلت ثابت، ځکه چې په حدیث کې دعاء ذکر ده: وَيَبْتَهِجُ بِهٖ مَنْ دَرَسَهٗ وَسَمِعَهٗ. ابتاج په معنی دښائست اوخوشحالي، درس دباب تفصیل څخه دماضي واحد غائب صیغه ده بل ته دښودلو په معنی سره دی وَرَتَّبْتُهٗ عَلَى الْبَابَيْنِ يَعُمُّ نَفْعُهُمَا فِي الدَّارَيْنِ. یعني ماداکتاب په دوو بابونو کې تقسیم کړی دی په لومړي باب کې مواعظ حسنه دي اوپه دویم باب کې دڅلویښتو قصوبیان دی، الله تعالی دې ددې دواړو بابونو فائده په دواړو جهانو کې عامه کړي. وَاللّٰهُ اَسْئَلُ اَنْ يَجْعَلَهٗ خَالِصًا لِوَجْهِهِ الْكَرِيْمِ وَسَبَبًا لِدُخُوْلِ دَارِ النَّعِيْمِ فَاِنَّهٗ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ وَاِنَّهٗ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ. **ژباړه**: اوزه خاص دالله څخه سوال کوم چې جوړ کړي داکتاب خاص دخپل کریم ذات لپاره اوجنت ته ددا خلیدو سبب یې هم جوړ کړي ځکه چې هغه ډیر مغفرت والا اوډیر لوی فضل والا دی. **توضیح**: **پوښتنه**: زه خاص دالله تعالی څخه سوال کوم دا (خاص) ترجمه څه ده؟ **جواب**: دلفظ الله اسئل لپاره مفعول مقدم دی اوداقاعده ده چې تقدیم ماحقه التاخیر موجب دحصر وي لهذا (خاص) ترجمه دحصر ده، اسئل دفتح یفتح څخه دمضارع واحد متکلم صیغه ده، په دې کې یوه خبره د توجه وړ ده هغه داچې: سئل یسئل سوالا. که چیرې مصدر راسي نو ددې معنی پوښتنه کول دي اوکه چیرې مسئله یې مصدر راسي نو ددې معنی ده غوښتل.

دَارِالنَّعِيْمِ. دادجنت لقب دی ځکه چې هغه دنعمتونو کور دی.

اَلْبَابُ الاَوّلُ

فِيْ جَوَامِعِ الْكَلِمِ وَمَنَابِعِ الْحِكَمِ وَالْمَوَاعِظِ الْحَسنة

ژباړه: لومړی باب دجامع کلمو په بيان کي اودحکمتونو دچينو په بيان کي اودښه نصيحتونو په بيان کي دی. **توضيح**: دباب لغوي معنی: مايتوسل به الی غيره. ده او د مصنفينو په اصطلاح کي کي ددې معنی: هُواسم لِجُملَةٍ مُختَصةٍ مِنَ العِلمِ. ده ددې جمع (ابواب) راځي لفظ اول منصرف هم استعماليږي اوغير منصرف هم، غير منصرف هغه وخت کي استعماليږي کله چي لفظ اول دزون فعل سره وصف هم وي يعني چي په دې کي دوصفيت معنی هم موجوده سي، په دې معنی چي لومړی کېدل، دويم کېدل يو صفت دی: مثلا: لَقِيْتُهُ عَامًا اَوّلَ په باقي صورتونو کي منصرف دی: مثلا: مَارَاَيْتُ لَه اَوّلاً وَاٰخِرًا. منابع دمنبع جمع ده، چي ددې معنی چينه ده، مواعظ دموعظة جمع ده چي ددې معنی ده وعظ اونصيحت، حسنه په معنی دنيکۍ اوښيګړي ده. **ترکيب**: (الباب) موصوف (الاول) يې صفت دی موصوف سره دخپل صفت مبتداء (فی) حرف جار. (جوامع) مضاف. (الکلم) يې مضاف اليه. مضاف سره د خپل مضاف اليه دامعطوف عليه، (و) حرف عاطفه. (منابع) مضاف (الحکم) يې مضاف اليه، مضاف سره دخپل مضاف اليه دامعطوف اول سو (و) حرف عاطفه (المواعظ) موصوف (الحسنة) صفت، جار سره دخپله مجروره دامتعلق د ثابت پوري، ثابت اسم فاعل دی، په دې کي هو ضمير دی هغه يې فاعل سو، اسم فاعل سره دخپل فاعل او سره دخپله متعلقه دابه شبه جمله، خبر د مبتداء، مبتداء سره دخپله خبره داجمله اسميه خبريه سوه.

قَالَ النَّبِيُّ ﷺ اِنَّمَا الْاَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ وَاِنَّمَا لِامْرِءٍ مَانَوٰى فَمَنْ كَانَ هِجْرَتُهُ اِلَى اللهِ وَرَسُوْلِهِ فَهِجْرَتُهُ اِلَى اللهِ وَرَسُوْلِهِ وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ اِلَى الدُّنْيَا يُصِيْبُهَا اَوِامْرَاَةٍ يَتَزَوَّجُهَا فَهِجْرَتُهُ اِلٰى مَاهَاجَرَ اِلَيْهِ. (بخاري، مسلم)

ژباړه: نبي کريم ﷺ وفرمايل: چي بې شکه دعملونو دارمدار په نيتونو باندي دی اوبېشکه هر سړي لپاره هغه څه دي دڅه چي هغه نيت کړی وي، پس د کوم سړي هجرت چي وي دالله اودالله درسول په طرف، نو دهغه هجرت دالله جل جلاله اودالله درسول ﷺ په طرف اود کوم سړي هجرت چي وي ددنيا په طرف چي دادنيا حاصله کړي يا دښځي طرف ته چي هغی سره نکاح وکړي نو دهغه هجرت هغی طرف ته دی کوم طرف ته چي هغه هجرت کړی وي.

توضي: مصنف رحمه الله د ټولو څخه وړاندي په دې حديث سره شروع وکړه ددې وجه داده چي هر يو سړی دلوستلو څخه وړاندي خپل نيت صحيح کړي: . انما مفرد دی او که مرکب؟ نو په دې کي دوه قولونه موجود دي، بيا ددې په مرکب کېدلو کي درې قوله دي. لومړی قول: دبعضو په

نزد (انّ) مشبه بالفعل څخه اود(ما) کافه څخه مرکب دی .دویم قول: اودبعضو په نزد د(ان) حرف مشبه بالفعل اود(ما)زائده څخه مرکب دی.دریم قول : اودبعضو په نزد د(ان) حرف مشبه بالفعل اود(ما) نافیه څخه مرکب دی . **پوښتنه** : که چیري د(انّ)او(ما نافیه) څخه مرکب ومنل سي نوبیا خوبه ضدین جمع سي؟جواب: داسوال دمفرد کېدلو په صورت کي واردیږي ،دمرکب جوړېدلو څخه ورسته وروباندي هیڅ اشکال نه راځي ،ځکه چي په مرکب کي صرف دحصر معنی اخیستل کیږي جلاجلا نه اخیستل کیږي .**پوښتنه** (انّ)او(ما) دواړه صدارت د کلام غواړي یعني (انّ) هم داغواړي چي په شروع کي راسم او(ما)هم داغواړي نوموږبه کوم یو په شروع کي راوړو ؟جواب:دمرکب کېدلو څخه وروسته دااشکال هم نه واردیږي بیا(انما) دحصرلپاره راځي د(ما) او(الاّ) په معنی سره دی لکه نسته معبود مګریوالله ﷻ دی یعني یواځي هم الله تعالی معبود دی ،داترجمع دحصرده ،دغه ډول دلته هم دی چي هیڅ یو عمل معتبر نه دی لیکن په نیت سره ،(الاعمال) جمع دعمل ده دیو کار کولو ته عمل ویل کیږي .**پوښتنه** :بیاپه فعل اوعمل کي څه فرق سو؟**جواب**:(۱): په عمل کي قصد او اراده شرط ده په فعل کي قصد او اراده شرط نه ده ،غیراختیار کار ته هم فعل ویل کیږي (۲): په عمل کي علم اونظر اوفکر شرط دی په فعل کي داسي نه ده ،نیات دنیة جمع ده دیاپه شد سرهم ویل کیږي اوبغیرد شد څخه هم ،دنیت لغوي معنی داده : دیو کار قصد کول اودشریعت په اصطلاح کي دفعل اراده کول دالله ﷻ درضا لپاره ،مطلب ددې دادی چي دټولو عملونو دار مدار په نیت دی په الاعمال کي الف لام استغراقي دی: کي (۱): مشهور اوفصیح لغت دادی چي کوم اعراب په اخري همزه باندی راځي هغه په راء باندي راځي : هٰذَا امْرُؤٌ رَأَيْتُ امْرَءً وَمَرَرْتُ بِامْرِءٍ .(۲): دویم لغت دادی لیکن فصیح نه دی چي راء باندي همېشه فتحه سي .(۳): دریم لغت هم سته کوم چي انتهایي ردي دی هغه داچي په راء باندي همېشه پیش(ضمه) وویل سي ،ماخویامصدریه ده یاموصوله دواړه قوله په کي شته دي ،ددې جملې مطلب دادی چي هرسړی ته به په اندازه دنیت ثواب ورکړل کیږي که چیري په یو عمل کي یې ډیر نیتونه وکړل نو هغه ډیر عملونه جوړیږي په دوو جملو کي فرق دادی چي د :والاجمله کي دنفس نیت ذکر دی اوپه کي دنیت دتعیین ذکر دی. **دهجرت معنی**: (۱): هجرت ظاهر . (۲): باطنه . هجرت ظاهره دادی چي د دار الکفر څخه دارالاسلام ته څوک راسي او هجرت باطنه هغه ته وایي چي څوک ترک دمعصیت وکړي . **مشهور اعتراض**:که چا هجرت وکړو الله تعالی اودهغه رسول الله ﷺ طرف ته نو هغه هجرت وکړو الله تعالی اورسول الله ﷺ طرف داخو مبتداء او خبر یو سو اودغه شان شرط اوجزاء یو سول. **جواب** : داسي نه ده فرق پکي موجود دی په شرط کي د(قصداً) لحاظ سوی دی اوپه جزاء کي د ثوابا. وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى الدُّنْيَا يُصِيبُهَا اودچا هجرت چي ددنیالپاره وي چي هغه حاصله کړي یادښځي لپاره چي دهغې سره واده وکړي نوڅه شئ لپاره چي هجرت یې چي هجرت

کړیدی هغه طرفته به یې هجرت وي. **پوښتنه**: دلته یې ولې دنیا اوامرأة دوباره ذکر نه کړل؟ **جواب**: په دې وجه چې دبې کاره شي نوم دوباره اخیستل نه دي پکار. **اهمه فائده**: ددې حدیث څخه داخبره بالکل نه ثابتیږي چې واده نه دی کول پکار ځکه چې دلته صرف په غلط نیت سره د هجرت کولو ممانعت دی.

ددنیاتعریفونه اووجه دتسمیه

ددنیاتعریف(۱): مَجْمُوْعُ هٰذَا الْعَالَمِ. چې څه سره تعلق زموږ دمرګ څخه وړاندي وړاندي دی. (۲): مَاعَلَى الْاَرْضِ. (۳): مَایُلْهِیْکَ عَنِ اللّٰهِ فَهِيَ الدُّنْیَا. دنیاخویامشتق ده د: دُنُوٌّ. څخه په معنی دنژدی والي. په دې وخت کي دنیا ته ځکه دنیا ویل سوی دی چې داآخرت ته نژدی ده اویا مشتق ده د: دَنَاءَةٌ. څخه په معنی دبې کاره. نوداهم بې کاره ده ځکه دې ته دنیا وایي.

شان ورود حدیث: طبراني په خپل معجم کبیر کي ددې واقعې تخریج کړی دی چې یوسړی یوې ښځې ته دنکاح لپاره مرکه وراستولی وه هغې داشرط لګولی ؤچې هجرت به کوی بیا زه ستاسره نکاح کولی سم، دابنځه أم قیس نومی ده ددې نوم قیله دی. هغه سړي ددې سره دنکاح کولو په غرض هجرت وکړو نو په دې وجه هغه ته مهاجر ام قیس وویل سو، په دې موقعه باندي نبي کریم ﷺ دا ارشاد وفرمایلو. **ترکیب**: دلته شپږ ترکیبونه دی: قَال فعل النبی فاعل، دفعل سره دخپله فعل داجمله فعلیه خبریه سوه، صَلّی فعل لفظ دالله فاعل، عَلَیه جار، مجرور دجارسره دمجرور نه متعلق په دصلي پوري .صلی سره دفعل اوفاعل نه اوسره دمتعلق نه معطوف علیه واو حرف عاطفه،سلّمَ فعل هوفاعل،فعل سره دفاعل نه معطوف، ومعطوف علیه سره د معطوف نه جمله دعائیه انشائیه معترضه معطوفه(انما)حرف مشبه بالفعل(الاعمال) مبتداء،باجار. (النیات) یې مجرور، جار سره دمجرور نه متعلق په (معتبرة) پوری سو. معتبرة اسم مفعول په دې کي ضمیر دهی دی هغه یې نائب فاعل سو، اسم مفعول سره دنائب فاعل نه اوسره دمتعلق نه خبردمبتداء، مبتداء سره دخبرنه جمله اسمیه خبریه سوه، واو حرف عاطفه انماحرف مشبه بالفعل. (ل) جار امریې مجرور، جارسره دمجرور نه متعلق په ثابت پوري، ثابت اسم فاعل په دې کي ضمیر دهو مستتر دی هغه یې فاعل، اسم فاعل سره دفاعل نه اوسره دمتعلق نه خبر مقدم ما موصوله (نوی) فعل، په دې کي دهوضمیرمستتر دی هغه یې فاعل فعل سره دفاعل نه جمله فعلیه خبریه صله سوه، موصول سره دصلی نه مبتداء موخره سره دخپل خبرمقدمنه جمله اسمیه خبریه اجمال سو. (فاء) تفصیلیه، (من) موصوله (کانت) فعل ناقص (هجرت) مضاف (ه) مضاف الیه. مضاف سره دمضاف الیه نه اسم د کانت. (الی) حرف جار لفظ (الله) معطوف علیه، (واو) حرف عاطف، (رسول) مضاف (ه) مضاف الیه، مضاف سره دمضاف الیه نه معطوف، معطوف سره دمعطوف علیه نه مجرور د جار، جار سره دمجرورنه متعلق په مقصود ة پوري، مقصودة اسم مفعول، په دې کي (هی) ضمیر

مستتر دی هغه یې نائب فاعل . ،اسم مفعول دخپل نائب فاعل او متعلق سره شبه جمله خبریه سوه د کانت
. کانت سره دخپل اسم او خبر نه جمله فعلیه خبریه صله د موصول ، موصول سره دخپلې صلې نه مبتدا چې
متضمن ده معنی دشرط لره،(فاء) جزائیه، (هجرت) مضاف(ه) مضاف الیه مضاف سره دمضاف الیه نه
مبتداء ،(الی) جار لفظ د (الله) معطوف علیه(واو) حرف عطف،(رسول) مضاف(ه) مضاف الیه.مضاف
سره د مضاف الیه نه معطوف علیه،معطوف علیه سره دخپل معطوف نه مجرور دجار ،جار سره دمجرور نه
متعلق سو په مقبولة پورې ،مقبولة اسم مفعول ،په دې کې هی ضمیر دی هغه یې نائب فاعل مفعول سره
دخپل نائب فاعل نه او سره د متعلق نه خبر دمبتداء ، مبتداء سره دخبر نه قائم مقام دجزاء ،شرط سره دجزاء نه
جمله شرطیه معطوف علیه ،(واو) حرف عاطفه (من) موصوله . (کانت) فعل ناقص ،(هجرت) مضاف
(ه) ضمیر مضاف الیه،مضاف سره دمضاف الیه نه اسم د کانت.(الی) حرف جار.(دنیا) موصوف
.(یصیب) فعل(هو) فاعل ،(ما) مفعول به . فعل سره دفاعل (او) سره دمفعول به نه جمله فعلیه خبریه
صفت دموصوف ، موصوف سره دصفت نه معطوف علیه.(او) حرف عطف.(امرأة) موصوف (یتزوج)
فعل (هو)فاعل(ها)مفعول به ،فعل سره دفاعل او سره دمفعول به نه جمله فعلیه خبریه صفت دموصوف
،موصوف سره دصفت نه معطوف .معطوف سره دمعطوف علیه مجرور دجار،جار سره دمجرور نه متعلق
په مقصوده پورې ،مقصودة اسم مفعول (هی) پکې هغه نائب فاعل .اسم فاعل سره دنائب فاعل نه او سره
دمتعلق نه خبر د کانت، کانت سره دخپل اسم او خبر نه جمله فعلیه خبره صله دموصول،موصول سره دصلې نه
مبتداء چې متضمن ده معنی دشرط لره،(فاء) جزائیه (هجرت) مضاف(ه) مضاف الیه مضاف سره
دمضاف الیه نه مبتداء (الی) حرف جار.(ما)موصوله(هاجر)فعل ضمیر دهو پکې مستتر هغه فاعل
.(الی) جار (ه) مجرورجار سره دمجرور نه متعلق په هاجر پورې ،هاجرفعل سره دخپل فاعل او سره
دمتعلق نه جمله فعلیه خبریه صله دموصول .موصول سره دخپلې صلې نه مجرور دجار ،جار سره دمجرور نه
متعلق جمله فعلیه خبریه صله دموصول ،موصول سره دخپلې صلې نه مجرور دجار ،جار سره دمجرور نه
متعلق په ثابتة پورې ،ثابتة اسم فاعل ،په دې کې هی ضمیر یې فاعل سو ،اسم فاعل سره دخپل فاعل نه
او سره دمتعلق نه شبه جمله خبر دمبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه خبر چې قائم مقام دجزاء دی شرط
او جزاء دواړه جمله شرطیه معطوف،معطوف علیه سره دخپل معطوف نه تفصیل داجمال،اجمال سره
د تفصیل نه معطوف،معطوف سره د معطوف علیه څخه مقوله(مفعول به)سو ،د قال،قال فعل سره دخپل
فاعل او سره دمقولې (مفعول به) نه جمله فعلیه خبریه سوه

اَلْجُمْلَةُ الْاِسْمِیَّةُ

(۲)اَلدِّیْنُ النَّصِیْحَةُ: (مسلم)(تخریج مشکوة صفحه(۴۲۳)عن تمیم الداری مرفوعا

ژباړه: دین خیرخواهي ده، په دې عبارت کې انتهایي لنډوالی او اختصار دی او دا جمله د جوامع الکلم څخه ده، د دې تعبیر لپاره د دې څخه غوره بله جمله نشته، نصیحت د مسلمانانو د حقوقو نه دی، او نصیحت عام دی، پوره حدیث داسی: چې نصیحت د چا لپاره دی، نبي کریم ﷺ و فرمایل: چې د الله تعالی لپاره، یعني چې د هغه د وجود د صحیح عقیده ولرل سي او د هغه د کتاب لپاره یعني چې د هغه کتاب رښتونی وګڼل سي په دې باندې عمل وکړل سي او د هغه تلاوت وکړل سي او د هغه د رسول الله ﷺ لپاره، یعني د هغه نبوت ومنل سي او فرمانبرداري یې وکړل سي او د عامو خلګو لپاره یعني د هغوی د فائدې رسولو سوچ وکړل سي او نقصان ترې ختم کړل سي.

د لفظ دین لغوی او صرفي تحقیق: لفظ دین مصدر دی د ضرب یضرب د باب څخه دی د دې ډېرې معناګانې راځي. اول: حساب له همدې جملې څخه: یَوْمُ الدِّین. دی. دویم: ملکیت. دریم: قدرت. څلورم: حکم. پنځم: مذهب. شپږم: ملت. اووم: حالت. اتم: عادت. نهم: تدبیر. لسم: اطاعت. یولسم: نافرمایي. دولسم: بدله: دیارلسم: رسوائي. څوارلسم: قهر او غلبه. پنځلسم: ګناه. د دې جمع ادیان راځي یو بل لفظ دی دَین په فتحې د دال سره د دې معنی ده قرض، د دې جمع دیون او ادین راځي (النَّصِیحَةُ اسم مصدر دی، په دې ځای ځان پوهول پکار دي. چې یو مصدر دی او بل اسم مصدر او علم مصدر دی. د مصدر تعریف دا دی چې په معنی د حدثی دلالت وکړي او مشتق منه یې واقع وي. او اسم مصدر هغه دی چې په معنی حدثي باندې دلالت وکړي او مشتق منه یې واقع نه وي. او علم مصدر هغه دی کوم د مصدر لپاره نوم واقع سوی وي. د دې مادې باب د فتح یفتح څخه استیعمال سوی دی: نَصَحَ یَنْصَحُ نَصْحًا وَنِصَاحَةً. (النَّصِیحَةُ) چې دا اسم مصدر دی د دې جمع نصائح راځي او د دې لغوی معنی اخلاص هم راځي او د خیر او ښېګړې طرف ته بللو ته هم ویل کیږي. **ترکیب**: الدین: مبتداء النصیحة یې خبر، مبتداء سره د خبر نه جمله اسمیه خبریه. **پوښتنه**: الدین مذکر دی او د دې خبر النصیحة مؤنث دی نو په دواړو کې مطابقت پاتي نه سو؟ **جواب**: (١): نصیحة اسم مصدر دی او په اسم مصدر کې تا د تانیث نه راځي عموما د لته هم داسې دی. (٢): دا چې مبتداء او خبر کې مطابقت هغه وخت ضروري دی کله چې د خبر ضمیر مبتداء طرف ته راجع وي او خبر مشتق وي د لته خبر د النصیحة څخه مشتق دی نه مشتق منه دی بلکه اسم مصدر دی په دې وجه مطابقت د لته ضروري نه دی که چیرې مشتق وګڼل سي بیا هم مبتداء طرف ته ضمیر نه راجع کیږي.

(٣) اَلْمَجَالِسُ بِالْاَمَانَةِ: (ابوداود) تخریج مشکوة صفحه ٤٣٠ س ١٥ عن جابر رضي الله عنه مرفوعا

ژباړه: مجلسونه امانت دی. **توضیح**: یعني په مجلس کي چي کومه خبره وي هغه دباندي کول پکار نه دي ځکه چي بعضي خبري دپردې اوخفیه ساتلووي اوپه دباندي کولو سره انسان بې پردي کیږي اوچاته یې بې پردې کول جائز نه دی لهذا کومه خبره چي په مجلس کي وي هغه امانت ګڼل پکار دي څنګه چي امانت اته نه سي ورکولی دغه شان دمجلس خصوصي خبري هم داجازت څخه بغیر دباندي نه سي کولی. **لغوي اوصرفي تحقیق**: مجالس جمع ده ددې مفرد مجلس راځي اودمجالس درې معاني دي اوهغه په لاندي ډول دي. **اول**: دناستي ځای. **دویم**: ناست خلک. **دریم**: دخلکو مجموعه چي ورته کچهری وایي ،دضرب یضرب دباب څخه دی اومصدر یې جلوس اومجلس راځي. (الامانة) په معنی دامانت سره جمع یې امانات راځي. **ترکیب**: (المجالس) مبتداء (باء) حرف جار (امانة) یې مجرور ،جار سره دمجرور نه متعلق په ثابت محذوف پوري ،ثابت اسم فاعل هی ضمیر یکي مستتر دی هغه یې فاعل ،اسم فاعل سره دفاعل اوسره دمتعلق نه شبه جمله خبر دمبتداء ،مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه سوه.

(۴) اَلدُّعَاءُ مُخُّ الْعِبَادَةِ: ترمیذي تخریج مشکوة ص(۱۹۴) س(۲۶ عن انس رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: دعاد عبارت مغز دی. **توضیح**: دعاء اصل دعبادت دی ،ځکه چي په دې کي انتهایي عاجزي وي هم داوجه ده چي هیڅ یوه دعاء هم بې کاره نه ځي بلکه که چیري سمدستي قبوله نه سي نو یاخو مصیبت لري کیږي یا دعاء په اخرت کي ذخیره کولی سي ،په النهایة کتاب کي دی چي دعاء ته یې دعبادت مغزد دووجو ویلی دی. (۱): داچي دعاء غوښتل دالله جل جلاله ددې حکم اطاعت دی: چي تاسو زما څخه غوښتنه کوی اوزه یې قبلوم ،په دې وجه دعاء خالص عبادت اودعبادت مغز دی. (۲): داچي کله بند سوچ وکړي چي په ټولو کارونو کي کامیابي دالله جل جلاله دطرفه ده اودغیر الله (یعني مخلوق) له ټول امیدونه ختم سو نو اوس بنده خاص دالله جل جلاله نه خپل حاجتونه غواړي او پوره کوي دااصل دعا ده او دعبادت مغز دی. **لغوی اوصرفی تحقیق**: الدعاء مصدر دی دنصر ینصر دباب څخه دی دعاء مصدر دی اودعوی ه ددې لغوي معاني داسي دی. اول: آواز. رغبت کول. مدد غوښتل. **دمخ معانی داسي دی**: اول: دهډوکي نلی. دویم :مغز. دریم: دسترګو چربي. څلورم: خالص. ددې جمع مخامخ راځي او مخخة هم راځي ،عبادت دنصر ینصر باب نه دی ،ددې مصدر :عبادة عبودِیّة اوعبودة. راځي. **ترکیب**: (الدعاء) مبتداء مخ مضاف العبادة مضاف الیه ،مضاف سره دمضاف الیه نه خبر دمبتداء ،مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه.

(۵) اَلْحَیَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْاِیمَانِ: (بخاري ،مسلم) تخریج مشکوة صفحه ۱۲ عن ابی هریرة رضي الله عنه مرفوعا

ژباړه: حیاء دایمان یوڅانګه ده . **توضیح**: شرم اوحیاء دایمان یوه حصه څانګه ده ،دشعبه معنی دشي یوې حصې ته وایي . القطعة من کل شئ . حیاء ته یې دایمان یوه حصه ځکه ویلی ده چې حیاء کوونکي دخپل شرم اوحیاء په وجه دګناهونو څخه منع کیږي اوښکاره خبره ده چې کوم شي دګناهونو دمنع کولو ذریعه وي هغه دایمان ښاخ دی ،په یوبل حدیث کي دي چې دایمان (۷۷) حصې اوڅانګې دي په هغه کي ادنی حصه داده چې دلاري نه ضرر رسونکی شی لري کړي ،په یو بل حدیث کي دي چې حیاء اوایمان یوځای یوځای دی که چیري یو په دې کي نه وي نودویم به هم نه وي .

لغوي اوصرفي تحقیق : دحیاء لغوي تعریف دادی: اَلْحَیَاءُ هُوَتَغَیُّرٌلِخَوْفِ الْمُذَمَّةِ اَوِالْعِتَابِ. چې د چا دبدویلو نه یادسزا دویري نه دمخ رنګ بدل سي ،حیات ژوند ته وایي اوحیاء شرم اوحیاء ته وایي د شعبة باب دفتح یفتح هم رائحي اود سمع یسمع هم او ددې لغوي معناګانې دادي : **اول** :فرقة. **دویم** : دڅه شي ډله . **دریم** :څانګه . **څلورم** : د دوو ښکرونو یاد دوو څانګو ترمینځ فاصله . **پنځم** : داوبو بهیدلو ځای . **شپږم** : دغره ګنډاؤ . ددې جمع شعب اوشعاب ده اوشعب دشعیب جمع ددې معناګانې دادي : **اول** : کجاوه . **دویم** : زوړ مشک. توښه دان . الایمان په معنی دمنلو اوتصدیق کولو سره دی .

ترکیب : (الحیاء) مبتداء (شعبة) صیغه دصفت موصوف (من) جار .(الایمان) مجرور.جار سره دمجرور نه متعلق سو ثابته صفت پوري موصوف سره دخپل صفت نه خبر دمبتداء ،مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه سوه .

(۲) اَلْمَرْءُ مَعَ مَنْ اَحَبَّ :تخریج مشکوة صفحه ۴۲۶س ۳عن ابن مسعود رضي الله عنه مرفوعاً

ژباړه : سړی به دهغه چاسره وي چاسره چې هغه محبت کړی وي. **توضیح** : حضرت عبدالله ابن مسعود رضي الله عنه فرمایي چې یوسړي درسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه چې تاسو دهغه سړي په هکله څه فرمایی چې هغه دیوبزرګ سره محبت کوي خودعمل په اعتبار سره دهغه درجې ته نه سي رسیدی ؟رسول الله ﷺ ورته وفرمایل: اَلْمَرْءُ مَعَ مَنْ اَحَبَّ .یعني هرهغه سړی به دهغه چا سره وي دچاسره چې دهغه محبت وي .ددې څخه معلومه چې اولیاء الله سره محبت اوصحبت دانسان لپاره دولایت حاصلولو ذریعه ده . (معارج القرآن جلد ۳ صفحه ۵۵۰) **لغوي اوصرفي تحقیق** : دمرءُ تحقیق په (انماالامرء) کي تیر سوی دی .(مع) اسم دی کوم چې مضاف استعمال سوی دی ،احب دباب افعال نه دماضي واحد غائب صیغه ده .

ترکیب :(المرء) مبتداء(مع) مضاف . (من) موصوله (احب) فعل . هو ددې فاعل ،فعل سره دخپل فاعل نه جمله فعلیه خبریه صله سوه دموصول ،موصول سره دصلې نه مضاف الیه دمضاف ، مضاف سره دمضاف الیه نه خبر دمبتداء ،مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه .

(٧) اَلْخَمْرُ جُمَّاعُ الْاِثْمِ :تخريج مشكوة صفحه ٣٢٣ س ١٧ عن حذيفه رضي الله عنه مرفوعاً)

ژباړه : شراب د ګناهونو جرړ (اصل) دی . **توضيح**: دشرابو وروسته انسان ډير ګناهونه کوي ،په دې وجه يې شرابو ته د ګناهونو جرړ او مجموعه وويله . دامطلب نه دی چي چا شراب وڅښل نو هغه تول ګناهونه وکړل بلکه ددې مطلب دادی چي دډيرو ګناهونو احتمال دی په دې سره جنګ جګړې کيږي ،حادثات پيښيږي . ښکنځل کول کيږي وغيره وغيره په دې وجه ددې سزاهم لويه ده ، هغه داچي شراب څښونکی ته د قاضي دطرف اتيا درې ورکول کيږي چي کله په شرعي طريقه ثابت سي چی ده شراب څښلي دي .زنا او لواطت اولمونځ پرېښودل وغيره زيات ترددې وجي نه کيږي. **لغوي او صرفي تحقيق** : خمر مونث سماعي دی ،ابن حاجب په مؤنثات سماعيه کي خمر هم شمار کړيدی او په حديثونو کي هم دې ته دمونث ضميرونه راجع سوی دي. **پوښتنه** :په يوحديث کي داسي راځي :الخمر حرام. دې څخه معلو ميږي چي خمر مذکر دی ځکه که چيري مذکر نه سي نو په مبتداء اوخبر کي به مطابقت پاتي نه سي ؟ **جواب** : ددې جواب په :الدين النصيحة . کي تيرسوی دی چي مبتداء اوخبر کي مطابقت هغه وخت ضروري دی کله چي خبر مشتق وي اوضمير يې وروسته راجمع کيږي اوکه داسي نه وي نومطاقت ضروري نه دی ، ددې لغوي معنی داده هغه شراب چي دانګورو څخه جوړسوي وي جماع مصدر دی دفتح يفتح دباب څخه ده ددې معنی ده جامع کېدل اوجُمّاع هم ويل کيږي دمبالغې صيغه به سي يعني دګناهونو جرړه اوبدو بنياد شراب دی ،داثم معنی ده ناجائز کار،ګناه . جرم . ددې جمع اثام ،ماثمة اوماثم راځي ،داثم طلاق زيات تر په ګناه کبيره باندي کيږي اوسيئه ،خطاء اوذنب اطلاق زيات تر په وړو ګناهونو باندي کيږي . **تركيب** :(الخمر) مبتداء.(جماع) مضاف . (الاثم) مضاف اليه . مضاف سره دمضاف اليه دابه خبر لپاره دمبتداء سي ،مبتداء سره دخپله خبر دابه جمله اسميه خبريه سي .

(٨) اَلْاَنَاةُ مِنَ اللهِ وَالْعُجْلَةُ مِنَ الشَّيْطٰنِ :(تخريج مشكوة صفحه ٤٢٩ س ٢٣ عن سهل بن سعد رضي الله عنه مرفوعاً)

ژباړه :صبر دالله جل جلاله دطرفه دی اوتلواره دشيطان دطرفه ده . **توضيح** :وقار اوحلم اوصبر دالله تعالی دطرفه وي يعني هر کار په اخلاص اواطمينان سره کول پکار دي . په سوچ اوفکر سره کول پکار دي اودالله تعالی نه مشوره اخيستلو يعنی استخاره کولو سره پکار دي کوم کار چي داسي وسي هغه به دالله تعالی دطرفه وي اوکوم چي په تلواره کي وي هغه به دشيطان دطرفه وي ،په دې وه هر کار په آرادم سره کول پکار دي ،ددنيا په کارونو کي عجلت دی اودشيطان دطرفه دی اوپه نيکۍ کي سرعت دی اوخوښ دی . **لغوي او صرفي تحقيق** : د(الاناة) ډير معناګاني دي :وقار. بردباري . انتظار اومهلت .د(عجلت اوعُجالة اوالعَجل) معنی د تلواره ده اوعجل معنی ده سخي ،شيطان دنصر ينصر دباب څخه دی معنی يې ده سرکش اونافرمان (هغه که انسان وي اوکه حيوان اويا پيري) اودشيطان جمع شياطين

راځي اوبل لفظ دالشطن ددې معنى رسى ده اوددې جمع اشطان راځي. **تر کيب**: (الاناة) مبتداء (من) جار (لفظ الله) مجرور، جارسره دمجروره دامتعلق دثابت پوري. ثابت اسم فاعل ضمير هى په کي دى هغه فاعل فعل سره دفاعل اوسره دمتعلق نه خبر، مبتداء سره دخبرنه جمله اسميه خبريه معطوف عليه (واو) حرف عاطف (العجلة) مبتداء (من) جار. (الشيطان) مجرور، جارسره دخپله مجرور متعلق نه دثابت پوري، ثابت اسم فاعل هى ضمير په کي دى هغه فاعل، اسم فاعل سره دفاعل اوسره دمتعلق نه خبر دمبتداء مبتداء سره دخبرنه جمله اسميه خبريه معطوف، معطوف عليه سره دخپل معطوف نه جمله معطوفه

(۹) اَلْمُؤْمِنُ غِرٌّ كَرِيْمٌ وَالْفَاجِرُ خَبٌّ لَئِيْمٌ: احمدوترمذی. تخريج مشکوة صفحه ۴۳۲س۶ عن ابى هريرة رضي الله عنه مرفوعا

ژباړه: مؤمن سيدها ساده سړى دى اومنافق دهوکه باز اوذيل وي. **توضيح**: مؤمن عاجزه سيدها ساده بنده وي اوناتجربه کاره وي اوساده اوشريف وي ځوک نه تنګوي که چيري په چااحسان نه سي کولى نوتکليف هم نه ورکوي. اوګناه کار اوبدکار هم دهوکې ورکوي اوکمينه وي، مؤمن په خلګو باندي ښه ګمان کوي اوښه معامله ورسره کوي، دخپل جهالت په وجه نه بلکه دخپل عزت اوشرافت په وجه، داخو ددنيا په معامله کي دسيدها ساده کېدلو معنى سوه په آخرت کي دسيدها ساده کېدلو مطلب دادى چي دخپل مرګ په فکر کي مشغول وي اودخپل آخرت په تياري کي هروخت مصروف وي اودجنت طمع داروي ددې په مقابله کي فاجر سړى دخلګو په مينځ کي دفساد اچولو کوشش کي مشغول وي اوديوځاى خبره بل ځاى کولو کي اوپه غيبتونو کي اوپه ښکنځلو وغيره کي مشغول وي.

لغوي اوصرفي تحقيق: (غِرّ) وايي ناتجربه کارته، دادنصر، ضرب، سمع درو بابونه راځي. دکريم معنى ده: کرم والا. معافي کونکى. دااسم فاعل صيغه ده، دباء دکرم نه، فاجر دنصر ينصر دباب څخه دى اسم فاعل، دفاجر معناګاني دادى: زناکار. دګناهونو تابعدار. جادوګر. ددې جمع فاجرون اوفجرة اوفجّار راځي، خَبّ دباب دنصر اوسمع څخه دى مصدر دى، ددې معنى ده مکار کېدل اودهوکه ورکول. لَئِيم دفعيل وزن دى اودباب دکرم څخه دى اوددې مصدر لؤم راځي اوددې جمع لِئام اولؤمان راځي.

تر کيب: (المؤمن) مبتدا. (غِرّ) خبراول. (کريم) خبرثاني. مبتداء سره ددواړو خبرينو څخه جمله اسميه خبريه معطوف عليه. (واو) حرف عاطف. (الفاجر) مبتداء. (خب) يې خبراول. (لَئيم) خبرثاني، مبتداء سره ددواړو خبرينو داجمله اسميه خبره معطوف، معطوف عليه سره دمعطوف نه جمله معطوفه سوه.

(۱۰) اَلظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: متفق عليه. تخريج مشکوة صفحه ۴۳۳س۲۹ عن ابن عمر رضي الله عنه مرفوعا

ژباړه: ظلم به دقيامت په ورځ دتيارو سبب وي. **توضيح**: لکه څنګه چي نيک عمل دنور سبب دى دغه شان به ظلم دقيامت په ورځ دظلمت اوتيارو سبب وي، دويمه معنى يې داهم سوى ده چي دظلمان څخه مراد تکليفونه اوسختى دي، ظلمات جمع يې په دې وجه راوړه چي دهرظالم لپاره يوجدا ظلمت

يعني تياره اوسختي وي اوداخبره يادساتي چي ظلم گناه كبيره ده. **لغوي او صرفي تحقيق**: دظلم معنى ده وَضَعَ كُلِّ شَيْئٍ فِيغَيْرِ مَحَلِّهٖ . يعني څه شى بې ځايه ايښودل. دضرب يضرب دباب څخه دى ظلمات په ضمې دلام په فتحې دلام اوپه سكون دلام سره جمع ده ،ددې مفرد :ظلمة راځي په معنى د تيارى .لفظ يوم مفرد دى ددې جمع ايام راځي اودايام جمع اَيَاوِيمُ راځي ،ديوم دوې معنى دي ،اول: ورځ . دويم :قيامت . يعني دمرګ څخه وروسته پاسېدل. **تركيب**: (الظلم) مبتداء. (ظلمات) موصوف. (يوم) مضاف. (القيامة) مضاف اليه. مضاف سره دمضاف اليه نه مفعول فيه دثابت لپاره ، ثابت اسم فاعل ضمير دهى په كي موجود دى هغه يې فاعل اول ،فعل سره دفاعل اوسره دمفعول فيه نه صفت دموصوف ، موصوف سره دخپله صفت نه خبر دمبتداء ، مبتداء سره دخبر نه جمله اسميه خبريه سوه .

(۱۱) اَلْبَادِءُ بِالسَّلَامِ بَرِيْئٌ مِّنَ الْكِبْرِ : بيهقي. تخريج مشكوة صفحه ۴۰۰ س۲۱ عن عبدالله ابن مسعود رضي الله عنه مرفوعاً

ژباړه: سلام سره شروع كونكى د تكبر نه بري وي. **توضيح**: څوك چي په سلام كي لومړى والى كوي هغه د تكبر نه بري وي .ځكه چي څوك وړاندې سلام كوي هغه به خپل ځان وړوكى ګڼړي نو سلام به كوي اوحوك چي ځان لوى ګڼړي هغه په سلام كي لومړى والى نه كوي ځكه چي دهغه داخواهش وي چي زه لوى يم نو هغه دي ما ته سلام واچوي په دې وجه سلام كي لومړى والى نه كول سبب د تكبر دى او په سلام كي لومړى والى د تكبر لپاره ايتمي وسله ده . **لغوي او صرفي تحقيق**: اَلْبَادِءُ. دنصر دباب څخه دى داسم فاعل صيغه ده. السلام مصدر دى، د سمع دباب څخه دى ،برئ دصفت مشبه صيغه ده. الكبر په معنى دغرور اولويه ګناه ده دكرم دباب څخه دى . **تركيب**: (البادئ) اسم فاعل په دې كي ضمير دهو پروت دى هغه يې فاعل. (باء) جار. (السلام) يې مجرور ،جار سره دمجرور نه متعلق سو په البادئ پورې. البادئ اسم فاعل ضمير دهو پكي پروت دى هغه فاعل ،اسم فاعل سره دفاعل اوسره دمتعلق نه شبه جمله مبتداء . (برئ) صيغه دصفت ده ضمير دهو پكي پروت دى هغه يې فاعل (من) جار (الكبر) مجرور ، جار سره دمجرور نه متعلق په برئ پوري ،برئ صفت مشبه (ضمير دهو پكي موجود دى هغه يې فاعل) صفت مشبه سره دخپل فاعل اوسره دمتعلق نه شبه جمله خبر دمبتداء سو ،مبتداء سره دخپله خبر نه جمله اسميه خبريه سوه .

(۱۲) اَلدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ :مسلم. تخريج مشكوة صفحه ۴۳۹ س: ۱۵ عن ابي هريرة رضي الله عنه مرفوعاً

ژباړه: دنيا دمؤمن لپاره قيدخانه ده اود كافر لپاره جنت دى. **توضيح**: دنيا دمؤمن لپاره دقيد خانې پشان ده ځكه چي هغه ددې دنيا څخه وتل اوآخرت ته تلل غواړي اوهمېشه په دنيا كي اوسيدل نه غواړي اوهم په دنيا كي هر قسمه خوندونه حاصلول نه غواړي ،ددې په مقابله كي دنيا د كافر لپاره جنت دى ،ځكه چي هغه دا غواړي چي هم دلته ما ته ټول لذتونه راكړل سي ، او ټول راحتونه راته مهيا سي ځكه چي كافر په

دنیا کې دهمېشه اوسېدلو آرزو کوي ،ددې وجې نه دنیا دمؤمن لپاره دقید په شان ده اود کافر لپاره دجنت پشان ده. **لغوي اوصرفي تحقیق**:ددنیا معناوې په حدیث نمبر(۱) کې تیرې سوې دي ،دسجن معنی جیل خانه ده ،ددې جمع سجون راځي دنصر ینصر دباب څخه ده . جنت مفرد دی ددې جمع جنان اوجنات راځي ، ددې معنی ده باغ اوباغیچه ، کافر دنصر ینصر دباب څخه داسم فاعل صیغه ده ، ددې ډیرې معناګانې راځي : ناشکري . دایمان مقابل . تیاره شپه .سمندر .توري وریځې . زمیندار . پټ سوی مقیم .**ترکیب**:(الدنیا)مبتداء.(سجن)مضاف.(المؤمن)مضاف الیه . مضاف سره دمضاف الیه نه معطوف علیه . (جنت) مضاف .(الکافر) مضاف الیه.مضاف سره دمضاف الیه نه معطوف. معطوف علیه سره دمعطوف نه خبر دمبتداء ، مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه .

(۱۳) اَلسِّوَاکُ مَطْهَرَةٌ لِلْفَمِ وَمَرْضَاةٌ لِلرَّبِّ: (تخریج مشکوة صفحه ۴۴ س:۲۶ :عن عائشة رضي الله عنها مرفوعا)

ژباړه:مسواک خله پاکونکی دی اورب لره راضي کونکی دی . **توضیح**:دمسواک لوی دوې فائدې دي اول: دنیوي .دویم : اخروي . دنیوي فائده یې داده چې غاښونه به صفا وي چاته به یې دخُلې بدبویي نه ورځي اودخلې اومعدې دناروغي نه به په امن کې اوسیږي او اخروي فائده یې داده چې الله جل جلاله دمسواک وهونکي څخه خوشحالیږي. **پوښتنه**:برش لګول څنګه دی ؟**جواب**:برش لګول جائز دی لیکن مسواک وهل سنت دی ، هغه ثواب کوم چې په حدیث کې ذکر دی چې مسواک وهلو سره کوم لمونځ وکړل سي نود اویا(۷۰) لمونځونو ثواب ورته ملاویږي هغه دمسواک موجودګي کې په مسواک کولو سره دی په برش باندې نه دی ،الله تعالی خودبخښني بهانه غواړي هغه خوبه لږشان لرګي (مسواک) په خله کې وهلو سره راضي کیږي ،په یو حدیث کې دي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم به داودس په وخت اودلمانځه په وخت اودخوب څخه دپاڅیدلو په وخت اودغاښونو زیړوالي په وخت اودخُلې دبدبویي په وخت کې مسواک وهلو. **دمسواک فائدې**:دذکر سوو فائدو څخه علاوه څه فائدې نورې هم بیان سوې. **اول**: دمرګ نه علاوه دهرمرض شفا ده. **دویم** انسان زرنه بوډا کیږي. **دریم** : نظر تیزیږي . **څلورم** : دپل صراط سختي اسانیږي . پنځم : معده قوي کیږي . شپږم : دمرګ په وخت روح آساني سره وزي . اووم: په مظاهرحق کې دیو حدیث په تشریح کې لیکلي دي چې دمسواک وهلو اویا (۷۰) فائدې دي دټولو څخه وړه فائده یې داده چې دمرګ په وخت کې به ورته کلمه دشهادت نصیب کیږي ، اوپه افیمو کې اویا نقصانونه دي دټولو څخه کم نقصان یې دادی چې کلمه دشهادت به ترینه دمرګ په وخت کې هیریږي .الله جل جلاله دې په پابندې سره دمسواک کولو توفیق مونږ ته رانصیب کړي . (آمین ثم آمین)

لغوي اوصرفي تحقیق:مسواک دنصر ینصر دباب نه مصدر دی ،ددې جمع سوک راځي لکه کُتب . مُطهرة مصدر میمي هم ویلی سي په دې صورت کې معنی به یې داوي چې مسواک خلې لره

صفا کرنکی دی. مطهرة هم وېلی سي په دې صورت کې به يې معنی داسي سي : چي مسواک دخلې صفا کولو آله ده ، دغه شان دواړه صورتونه په مرضات کې هم دي .فم د(فا) په درېو واړو حرکاتو سره معنی يې خله ده .دالفظ په اصل وضع کې (فوه) ؤ ددې تثنيه فمان اوفموان اوفميان راځي،ددې جمع افواه افمام ده .دلفظ د رب تحقيق دخطبې په تشريح کې تېر سوی دی . فانظر. **ترکيب**:(مسواک) مبتداء.(مطهرة) مصدر په معنی داسم فاعل په دې کې هي ضمير مستتر دی هغه يې فاعل.(لام)جار (فم) يې مجرور . جار سره دمجرور نه متعلق په مطهرة پوري مطهرة سره دفاعل اوسره دمتعلق نه معطوف عليه (واو) عاطفه (مرضاة) مصدر په معنی داسم فاعل دی په دې کې ضمير دهی پروت دی هغه يې فاعل.(لام) جار . (رب) مجرور. جار سره دمجرور نه متعلق په مرضاة پوري ، مرضاة سره دفاعل نه اوسره دمتعلق نه معطوف. معطوف عليه سره دخپل معطوف نه خبر دمبتداء ،مبتداء سره دخبره جمله اسميه خبريه.

(۱۴)اَلْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلٰى.تخريج مشکوة صفحه ۱۶۳س:۲۰ عن ابن عمر رضي الله عنه مرفوعا

ژباړه:پورتنی لاس غوره دی دلاندي لاس څخه. **توضيح**:اوشان ورود :حضرت ابن عمر رضي الله عنه فرمايي چي نبي کريم صلى الله عليه وسلم په منبر باندي دصدقې په باره کې بيان کولو او دسوال څخه دخلاصون لپاره يې ذکر فرمايلو او د : . وضاحت يې فرمايلو : هغه داچي د : . څخه مراد خرڅ کونکی او ورکولو والا لاس دی او د : . څخه مراد اخيستونکی اوغوښتونکی لاس دی . ددې حديث دشان ورود څخه وروسته دامسئله ښه پېژندل پکار دي چي چاسره ديوې ورځي دخوراک څښاک سامان وي بيا هغه چاته لاس ونيسي اوهغه سړی څه ورکړي دواړه ګناه کاران دي دي ،په داسي صورت کي اخيستل او ورکول ناجائز دي .پاتي سو دهديې والا صورت نو په دې کي هديه اخيستونکي لپاره جائز ده اګرچي هغه يد سفلی هم دی ،ليکن غوښتونکی خو نه دی ، دلته ديد سفلی څخه مراد غوښتونکی لاس دی ،بزرګانو ليکلی دی چي هديه اخيستونکی لره پکار دي چي دپورته طرف څخه يې واخلي ددې لپاره چي ديد سفلی مصداق ته نژدې هم ورنسي ،بهرحال دسوال کولو څخه پرهيز پکار دی اودصدقې طرف ته توجه ورکول پکار دي **لغوي اوصرفي تحقيق**:داليد معنی ده لاس ،په اصل کي يَدَيٌ ؤ ددې تثنيه يدان ده اوجمع يې أيدی اويُدی ده اوجمع الجمع يې (أيادیٌ) ده ، عُليا او عَليا په ضمې اوفتحې سره هرهغه شي ته وايي کوم چي لوړ او اوچت وي ، خير داد ضرب يضرب دباب څخه دی مصدر هم راځي اود اسم تفضيل لپاره هم استعماليږي جمع يې خيور راځي ، دسفلی معنی ښکته اولاندي راځي دا نصر ينصر ، دسمع يسمع اوکرم څخه مستعمل دی ، سفل سفول اوسفال وغيره يې مصدر راځي. **ترکيب** :(اليد) موصوف .(العلياء) يې صفت .موصوف سره دصفت مبتداء.(خير) اسم تفضيل په دې کي هو ضمير دی هغه يې فاعل.(من) جار (اليد السفلی) موصوف صفت .موصوف سره دصفت مجرور دجار ،جار سره دمجرور نه متعلق په اسم تفضيل پوري ،اسم تفضيل سره دخپل فاعل اوسره دمتعلق نه خبر دمبتداء ،مبتداء سره دخبر نه جمله اسميه خبريه.

(۱۵) اَلْغِيْبَةُ اَشَدُّ مِنَ الزِّنَاءِ: تخريج مشكوة صفحه ۴۱۰ س ۲۱. عن ابي سعيد خدري رضي الله عنه مرفوعا

ژباړه: غيبت زيات سخت دی د زنا څخه. **توضيح**: کله چي نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل: چي غيبت زيات سخت دی د زنا څخه نو صحابه کرامو عرض وکړو چي اې د الله رسوله! صلى الله عليه وسلم څنګه غيبت د زنا څخه سخت دی؟ ده صلى الله عليه وسلم وفرمايل: چي سړی زنا وکړي بيا توبه وباسي نو الله تعالى يې معاف کوي ليکن غيبت کونکی چي ترڅو پوري توبې سره دهغه چانه معافي ونه غواړي کوم چاچي يې غيبت کړی دی نو معاف کيږي نه او غيبت په دې وجه هم د زنا څخه لويه ګناه ده چي انسان خو اول غيبت ګناه نه ګڼړي او که ګڼړي يې هم نو سپکه ګناه يې ګڼړي، حال دا دی چي غيبت لويه ګناه ده او کله چي لويه ګناه باربار کول کيږي نو بيا په د زنا څخه زياتيږي، د غيبت تعريف دا دی چي چاپسې پشې شا خبري کول چي په هغه بد ولګي د غيبت کونکی غيبت که چير ته هغه چا ته ورسي چي د چا غيبت يې کړی دی نو بيا که چيري معافي يې ونه غوښته مړ سو نو ويره ده ي د ده نيکي به هغه ته ورکړي سي چي د چا غيبت يې کولو او غيبت کول د مړ مسلمان ورور غوښه خوړل دي کومه چي حرامه ده. **لغوي او صرفي تحقيق**: الغيبة په معنی د چاپسې پشې خبره کولو ته وايي دا د ضرب يضرب د باب څخه استعمال سوی دی، اشد د اسم تفضيل صيغه ده د ضرب يضرب د باب نه په معنی د سختي سره، الزنا مصدر دی د ضرب يضرب باب نه په معنی د زنا کولو سره. **ترکيب**: (الغيبة) مبتداء. (اشد) صيغه د اسم تفضيل (من) جار (الزنا) مجرور، جار سره د مجرور نه متعلق په اشد پوري (اشد) اسم تفضيل سره د خپل فاعل (چي هو ضمير دی) او سره د متعلق نه شبه جمله خبر سو، مبتداء سره د خبر نه جمله اسميه خبريه سوه.

(۱۶) اَلطُّهُوْرُ شَطْرُ الْاِيْمَانِ: مسلم تخريج مشكوة صفحه ۳۸ س ۱۵. عن ابي مالک اشعري رضي الله عنه مرفوعا

ژباړه: صفايي نصف ايمان دی. **توضيح**: د دې حديث دوې معناوي دي، پاکوالی او صفايي نصف يې ايمان دی يا د ايمان يوه حصه ده، ځکه چي د شطر دوې معناوي دي (۱): نيم (۲): په جز کي حصه. که د شطر معنی جز واخيستل سي نو په دې کی څه اشکال نسته ځکه چي صفايي د ايمان حصه ده عقل يې هم مني ليکن که د شطر معنی نيم واخيستل سي نو په دې کي اشکال دی هغه دا چي لمانځه ته يې نيم ايمان نه دی فرمايلی بلکه صفايي ته يې نيم ايمان ويلی دی د دې څه وجه ده؟ **جواب**: صفائي ته يې ځکه نيم ايمان وويلو چي صفايي سره ظاهري پاکي حاصليږي او ايمان سره باطني صفايي راځي او هم دا دوې صفاياني مقصود دي، دويم: ايمان مرکب دی د تخليه او تحليه نه د تخليه معنی ده خپل ځان د ګنده اخلاقو څخه صفا کول او د تحليه معنی ده خپل ځان په ښو اخلاقو ښائسته کول، په او دس سره تخليه راځي ځکه چي په دې ګناه معاف کيږي او ايمان سره تحليه کيږي ځکه يې دې ته نيم ايمان

ويلی دی. **لغوي او صرفي تحقيق**: الطهور دباب د کرم اونصر څخه دمصدر صيغه ده چي لغوي معنی يې هغه شی ده چي په هغه سره پاکي حاصليږي يعني طاهر اومطهر دواړو ته طهور ويلی سي .شطر مصدر دی د کرم دباب نه معنی يې ذاده :(۱): جزء اوحصه .(۲): نيم .(۳): لری والی .(۴) :طرف .هم په دې معنی باندي: ﴿فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ راغلی دی يعني مسجد حرام طرف ته دلته مخکنۍ دوه معاني مراد کېدی سي .**ترکيب** :(الطهور) مبتداء .(شطر) مضاف . (الايمان) يې مضاف اليه . مضاف سره دمضاف اليه نه خبر دمبتداء، مبتداء سره دخبر نه جمله اسميه خبريه .

(۱۷) **اَلْقُرْآنُ حُجَّةٌ لَكَ اَوْ عَلَيْكَ** :مسلم تخريج مشکوة صفحه ۳۸ س ۱۷ .عن ابی مالک اشعری رضی الله عنه مرفوعاً

ژباړه: قرآن کريم به يا ستا لپاره حجت وي اويا به په تا باندې حجت وي . **توضيح** : که چيري دقرآن مطابق عمل دی نو قرآن زموږ لپاره حجت دی اودليل دی اوذريعه دنجات ده او که چيري خدای مکړه د قرآن خلاف دی نوهم دا قرآن په قيامت کي زموږ خلاف دليل دی ،په يو حديث کي راځي چي قرآن يادولو څخه وروسته هيرول ډيره لويه ګناه ده ،په يو بل حديث کي دي چي دهغه مفهوم دادی چي چا قرآن ونه لوستلو بند يې وساتلو نو په قبر کي به په خله باندي وهلی سي اوکوم کس چي قرآن ډير لولی نو په قيامت کي به قرآن مجيد دهغه سفارش کوي ،دا قرآن هغه شی دی چي په دې سره دالله جل جلاله نزديکت زر او زيات ملاويږي ،امام احمد بن حنبل رحمه الله په خوب کي (۹۹) ځله دالله تعالی زيارت وکړو ،يوځل يې داسوال وکړو چي اې الله جل جلاله ! ستا نزديکت کوم شي سره ملاويږي ؟نوالله تعالی وفرمايل : قرآن کريم سره بيا يې پوښتنه ورڅخه وکړه چي دپوهي سره اوکه بغير دپوهني څخه ؟ الله تعالی جواب ورکړو چي سره د پوهني يې لولی اوکه بغير د پوهني يې لولی. **لغوي او صرفي تحقيق** :القرآن دفتح يفتح دباب څخه دی مصدر دی په معنی د کلام الله سره . حجة دنصر ينصر څخه دی مصدر دی په معنی ددليل اوبرهان سره دی ددې جمع حجج اوحجاج راځي .**ترکيب** :(القرآن) مبتداء (حجة) مصدر په معنی داسم فاعل .(ل)جار (ک) مجرور، جار سره دمجرور معطوف عليه (او)حرف عاطف (علی) جار (ک) مجرور، جار سره دمجرور نه معطوف ، معطوف عليه سره دمعطوف نه متعلق په حجة پوري ، حجة په معنی داسم فاعل سره دخپل فاعل نه اوسره دمتعلق نه خبر دمبتداء ،مبتداء سره دخبر نه جمله اسميه خبريه.

(۱۸) **اَلْجَرَسُ مَزَامِيْرُ الشَّيْطَانِ** :مسلم. تخريج مشکوة صفحه ۳۸ س ۱۸ .عن ابی هريرة رضی الله عنه مرفوعاً

ژباړه : ټلۍ دشيطان شپيلۍ ده. **توضيح** :ټلۍ دشيطان شپيلۍ ده ،چيرته چي ټلۍ وي هلته شيطان خوشحاليږي ددې څخه مراد هرهغه ټلۍ ده چي هغه بغير دضرورته غږول کيږي، په يو روايت کي راځي چي يوه جينۍ حضرت عائشې رضی الله عنها ته راغله چي دهغې په

پښو کي جلاجل گونګروګان اچولی ؤ (په دې کي هم یوقسم ګونګرو وي)نوهغې ته یې وویل چي :دباندي ووزه داسي ځای ته فرشتي نه راځي .په یو بل روایت کي دي چي حضرت عمر رضي الله عنه فرمايي : چي ماد نبي کریم ﷺ څخه واورېدل چي دهر ګونګرو سره یو شیطان وي ، امام نووی رحمة الله علیه ددې وجه بیانوي فرمايي چي جرس دناقوس په شان دی چي د(لرګي یا اوسپنی غټه ټکره په وروکي ټکري سره ټنګوي او غږوي) په دې وجه منع دی یا په دې وجه چي دادهغه معالقونه (ګونګرو ګانو) دی چي دهغه نه منع راغلی ده چي دهغې آواز کي کراهت دی په دې وجه فرشتی نه راځي ، ددې زیات تحقیق به په حدیث نمبر (۱۳۸) کي راسي .ان شاء الله.

لغوي او صرفي تحقیق:الجرس:مصدر دی دضرب یضرب دباب څخه دی ددې معنی ګونګرو، جرس اوګهړیال ده،جمع یې اجراس راځي،مزامیر جمع مزمارده ددې معنی شپیلۍ ده.**ترکیب**: (الجرس)مبتداء .(مزامیر الشیطان) مضاف اومضاف الیه، خبر د مبتداء ،مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه.

(۱۹) اَلنِّسَاءُ حَبَائِلُ الشَّيْطَانِ : رزين. تخریج مشکوٰة صفحه ۲۲۲ س۱۷ .عن ابی حذیفه رضي الله عنه مرفوعاً)

ژباړه:ښځي دشیطان جالونه دي.**توضیح** :ښځي دشیطان جالونه دي ،سړو ته خپل مخ ښائسته ښکاره کوي ،نوشیطان دسړو په زړه کي واچوي دې سره خبري اتري وکړه او دې طرف ته ښه وګوره او دې سره دوستي شروع کړه وغیره . شیطان په ښځو کي پټ سوی وي همدغه وجه چي په یو حدیث کي راځي چي جهنم کي به ښځي زیاتي وي ،(دبې پردګۍ اوغیبت په وجه سره) اوهم په دې وجه دښځو دفتنې نه بچ کېدو لپاره دحدیث نه دعا ثابت ده : اللهم انی اعوذبک من فتنة النساء . **لغوي او صرفي تحقیق**: نساء جمع دامرأة ده اودامرأة نوري جمعي هم راځي مثلاً : نسوة ، نَسوَةٌ نِسنِین اونسوان وغیره . حبائل جمع دحبالة ده په معنی دجال اوام سره ده ، یو لفظ حبل دنصر ینصر دباب څخه دی مصدر دی په معنی درسۍ دهغه جمع حبال . احبل ،حبول . اواحبال راځي .**ترکیب** :(النساء) مبتداء (حبائل الشیطان) مضاف او مضاف الیه ،مضاف سره دمضاف الیه نه خبر دمبتداء ،مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه

(۲۰) اَلطَّاعِمُ الشَّاكِرُ كَالصَّائِمِ الصَّابِرِ :ترمذی. تخریج مشکوٰة صفحه ۳۶۵ س۲۶ .عن ابی هریرة رضي الله عنه مرفوعاً)

ژباړه:خوړونکی شکر ګذار دصبر کونکی روژه دار په شان دی. **توضیح**:خوراک څښاک والاسړی که شکر کوي نوددہ ثواب دصبر کونکی روژه دار په شان دی یعني څومره ثواب چي دغه روژه دار ته ورکړی کیږي هغومره دې خوراک اوڅښاک کونکی ته ورکړل کیږي : اَلطَّاعِمُ الشَّاكِرُ .مقیس دی او: الصَّائِمُ الصَّابِرِ. مقیس علیه دی کوم چي قیاس کړی سي هغه ته مقیس وايي او په کوم چي قیاس وکړل سي هغه ته مقیس علیه وايي ،دلته طاعم شاکر مقیس دی داقیاس سوی دی په صائم صابر باندي په دې وجه صائم صابر مقیس علیه دی او دمقیس علیه لپاره شرط دادی چي دهغه لپاره نص وي یعني قرآن

یاحدیث کي دهغه اصل موجوود وي نوچونکه دصائم صابر لپاره په حدیث کي راغلیي دي چي ډیر ثواب دی او ددې ادنی صبر دادی چي دروژې ماتونکو شیانو څخه بچ سي ،لهذا دمقیس یعني دطاعم شاکر به همدغه ثواب دی ځکه چي صائم دلوږې په وجه دژړا فریادونه کوي اوخوراک کونکی ناشکري نه کوي. **لغوي او صرفي تحقیق** :الطاعم دسمع دباب څخه داسم فاعل صیغه ده په معنی دخوراک کونکی ،الشاکر او الصائم دنصر ینصر دباب څخه دي داسم فاعل صیغې دی ،الصابر دضرب دباب څخه دی اسم فاعل دی . **ترکیب** : (الطاعم) موصوف . (الشاکر) یې صفت ،موصوف سره د صفت نه مبتداء .(کـ) جار (الصائم) موصوف (الصابر) صفت موصوف سره دصفت نه مجرور دجار ،جار سره دمجرور نه متعلق په ثابت پوري . ثابت اسم فاعل دهوضمیر په کي پروت دی هغه یې فاعل .اسم فاعل سره دفاعل او سره د متعلق نه خبر د مبتداء ،مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه .

(۲۱) اَلْاِقْتِصَادُ فِي النَّفَقَةِ نِصْفُ الْمَعِيْشَةِ: رزین. تخریج مشکوة صفحه ۴۳۳ س ۱۷ .عن ابی حذیفه رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه : په اخراجاتو کي میانه روي کول دژوند تیرولو نیمه حصه ده . **توضیح** : په خرچه کي میانه روي ساتل پکار دئ ،یوائي دتنخواه زیاتولو فکر نه دي کول پکار بلکه هم په دغه تنخواه کي دخرچ پوره کولو کوشش پکار دی ،همدا نیم ژوند دی او د ژوند تیرولو نیمه حصه ده اودا ډیره د تجربې طریقه ده ځکه چي څومره تنخواه زیاتیږي نوهغومره دمال حرص هم زیاتیږي. **لغوي او صرفي تحقیق** : الاقتصاد دباب دافتعال څخه دمصدر صیغه دهَ ،داپه لازمي بابونو کي دضرب یضرب څخه راځي ،په معنی د میانه روی اختیارولو سره .النفقة دادانفاق اسم دی په معنی دخرچ ددې جمع نفقات او انفاق راځي ،یو لفظ دی نفق په معنی دسُری سره ددې جمع انفاق راځي نصف دنصر ینصر دباب څخه مستعمل دی ،دالفظ په تثلیث دنون سره دی . ددې جمع انصاف راځي المعیشة ضرب یضرب څخه مصدر دی په معنی دژوندي پاتي کېدلو اود ژوند ذریعه. **ترکیب** : (الاقتصاد) مصدر (فی) جار (النفقة) مجرور ، جار سره دمجرور متعلق سو په مصدر پوري ،مصدر سره دخپل متعلق نه مبتداء .(نصف المعیشة) مضاف او مضاف الیه ،مضاف سره د مضاف الیه نه خبر دمبتداء مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه .

(۲۲) وَالتَّوَدُّدُ اِلَى النَّاسِ نِصْفُ الْعَقْلِ: بیهقي. تخریج مشکوة صفحه ۴۳۰ س ۲۶ .عن ابی حذیفه رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه : اوخلکو سره محبت کول نیم عقل دی. **تشریح** :خلکو سره محبت کول پکار دي اودانیم عقل ځکه دی چي کله سړی خلکو سره محبت کوي نودجنګ جګړې ،ښکنځلو اوفسادونو څخه به بچ وي اوخلکو سره په داسې طریقه ملاویدل چي دجنګ جګړو وغیره نه بچ سي همدانیم عقل دی پوره عقل هغه وخت وي کله چي په دین باندې پوره پوره عمل کونکی سي ،خلاصه دا سوه چي دبندګانو حق اداکول نیم عقل دی اودالله جل جلاله حقونه اداکول په دې سره عقل پوره کیږي. **لغوي او صرفي تحقیق** : تودد

دباب تفعل څخه مصدر دی په معنی دمحبت کولو سره . الناس اسم دی اودانسان جمع ده ،نصف په تثلیث دنون سره دی ددې جمع انصاف ده په معنی دهرشي نصف یعني نیم ، دعقل درې معناګاني دي اول : روحاني نورچه په هغه سره دغیر محسوس شیانو ادارک کیږي . دویم : زړه . دریم : دیت جمع یې عقول راځي **نکته** :یوداسي حدیث وښایاست چي په هغه کي نيمه ځله لفظ دنصف ذکر وي ؟ هغه هم دادی . **ترکیب** :(واو) عاطفه .(التودد) مصدر. (الی) جار. (الناس) یې مجرور. جار سره دمجرور متعلق شو په مصدر پوري ،مصدر سره دخپل متعلق نه خبر دمبتداء ،مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه .

(۲۳)وَحُسْنُ السُّؤَالِ نِصْفُ الْعِلْمِ : تخریج مشکوة صفحه ۴۳۰ س ۲۶ .عن ابن عمر رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : ښه پوښتنه نیم علم دی . **توضیح** :دزاد الطالبین په بعضو نسخو کي داجمله نشته اوپه بعضو کي شته لیکن په اصل کتاب مشکوة کي داجمله موجوده ده اوداحدیث په مشکوة کي په حواله دبیهقي سره موجود دی اودادنصف والا درې واړه جملې په یو حدیث کي ذکر دی ، ددې مطلب دادی چي ښه سوال کول پکار دي اوفضول سوال نه دي کول پکار اوددې ویري نه چي خلګ به څه وایي ،سوال پرېښودل نه دي پکار ،په دې حدیث کي یې داستفتاء طریقه ښودلې ده چي سوال اواستفتاء واضحه پکار ده . **لغوي اوصرفي تحقیق** :حسن ویل کیږي ښائست اوښکلي والي ته ددې جمع خلاف قیاس محاسن راځي اویو لفظ حَسَن دی کوم چي دصفت صیغه هم ده اودنصر ینصر نه دمصدر صیغه هم اود حسن جمع حِسان اوحُسان راځي اوداد کُرّم دباب هم استعمال سوی دی ،سُؤال دفتح یفتح د باب نه مصدر دی باقي تحقیق ددې تیر سوی دی دنصف معنٰی هم اوس تیره سوه ، العلم مصدر دی دباب دسمع یسمع نه ددې معاني دیوشي دحقیقت ادراک یقین اوپیژندل دی ددې جمع علوم راځي .

ترکیب : (حسن) مضاف (السؤال) مضاف الیه . مضاف سره دمضاف الیه نه مبتداء. (نصف العلم) مضاف اومضاف الیه ،مضاف سره دمضاف الیه نه خبر دمبتداء ، مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه .

(۲۴)اَلتَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهٗ :تخریج مشکوة صفحه ۲۰۶ س ۲۶ .عن عبدالله ابن مسعود رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه :دګناهونو څخه توبه ایستونکی دهغه سړي په شان دی چي دهغه لپاره هیڅ ګناه نه وي .

توضیح : دتوبې معنی داده چي په تیرسوو ګناهونو باندې ډیري پښیمانتیا سره معافي وغوښتل سي اوپه راتلونکی وخت کي دګناهونو څخه دبچ کېدلو پخه اراده وکړي اود ګناهونو نه ځان ساتي ، بیاخدای مکړه که چیري توبه ماته سي نوبیا دې توبه وباسي که بیا ماته شي نوبیا توبه وباسي ،په یومنټ کي د زړه د کومي توبې سره دسلو کالو ګناهونه معاف کیږي ،په توبه کي وروسته والی کول بالکل نه دی پکار ،چاته معلومه ده چي مرګ کله راځي اود ګناهونو څخه ځان ساتل پکار دي ،دګناه په وخت هم مرګ راتلی سي ،نوبهرحال توبه کونکی دی داسي جوړېږي لکه چي ګناه یې نه وي کړې اوداالله جل جلاله ډیر لوی انعام

دی دلته لفظ دذنب راغلی دی چې ددې معنی عام طور په وړو ګناهونو سره کیږي ،ددې مطلب دادی چې وړه ګناه هم کول نه دی پکار (ځکه چې هغه باربار کولو سره لویه ګناه جوړیږی) لیکن که خدای مکړه وړه ګناه هم وسي نو سمدستي توبه ایستل پکار دي او دګناهونو نه پاک صفا کېدل پکار دي او داسي جوړېدل پکار دي لکه چې ګناه یې نه وي کړې او حقیقت دادی چې داسي یوه ګناه نسته کومه چې پرېښودل کیږي نه او دهغي څخه پخه توبه نه ایستل کیږي. **لغوي او صرفي تحقیق**:التائب: داسم فاعل صیغه ده ،دنصر ینصر دباب څخه استعمال سوی ده ،ددې ډیر مصدرونه راځي:

(تَوبًا وَتَوبَةً وَتَابَةً وَمَتَابًا وَتَتوِبَةً) ذنب مصدر دی دضرب او نصر دباب څخه معنی یې ګناه ده ددې جمع ذنوب راځي او جمع الجمع یې ذنوبات راځي او بولفظ دی ذنب په فتحې دنون سره په معنی دلکتی ددې جمع اذناب ده **ترکیب**: (التائب) اسم فاعل ،په دې کي هو ضمیر پروت دی هغه یې فاعل سو ،(من) حرف جار (الذنب) مجرور ، جار سره دمجرور نه متعلق په التائب پوري ،التائب سره دخپل فاعل او متعلق نه مبتداء .(ک) حرف جار .(من) موصوله (لا) دنفس جنس ،(ذنب) ددې اسم (ل) جار (ه) ضمیر مجرور، جار سره دمجرور نه متعلق په موجودٌ محذوف پوري ،موجودٌ اسم مفعول ،په دې کي هو ضمیر دی هغه ددې نائب فاعل سو ،اسم مفعول سره دنائب فاعل نه خبر ،لا لنفی جنس سره دخپل اسم او خبر نه جمله اسمیه خبریه صله سوه ،موصول سره دصلې نه مجرور دجار ،جار سره دمجرور نه متعلق په ثابت پوري ،ثابت اسم فاعل په دې کي هو ضمیر پروت دی هغه یې فاعل ،اسم فاعل سره دخپل فاعل نه او دمتعلق نه خبر دمبتداء ،مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه سوه.

(۲۵) اَلْكَيِّسُ مَنْ دَانَ نَفْسَه وَعَمِلَ لِمَا بَعْدَ الْمُوتِ وَالْعَاجِزُ مَنْ اَتْبَعَ نَفْسَه هَوَاهَا وَتَمَنّٰى عَلَى اللهِ

(تخریج مشکوة صفحه ۴۵۱ س ۱۵ .عن شداد بن اوس رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: هوښیار سړی هغه دی چې دخپل نفس خیال وساتي (بدله ورکړي) او عمل وکړي دهغه شي لپاره کوم چې دمرګ څخه وروسته دی ، کم عقل او لیونی هغه دی چې هغه دخپل ځان نفس خواهشاتو پسې ولګیږي او آرزو په الله تعالی باندي کوي. **توضیح**: عقل مند او هوښیار هغه دی څوک چې په خپل نفس باندي غالب راسي او نفس دالله جل جلاله دحکمونو لپاره فرمانبردار جوړ کړي او وخت په وخت یې خیال وساتي او نفس ته بدله ورکوي ددې لپاره چې ګناهونو څخه خلاص سي او دمرګ لپاره تیاري وکړي او بې وسه او بې وقوف هغه دی چې دنفس ناجائز خواهشات هم پوره کوي او بغیر دنیکی کولو نه دالله جل جلاله نه دا امید ساتي چې زه وبخښل سم. **پوښتنه**: د (الکیس) معنی ده عقلمند ،ددې په مقابله کي (بَلِیدٌ) په معنی د کم عقل او بې وقوف راتلل پکار ؤ نو عاجز ولي راغی .؟ **جواب**: چونکه بې وقوفي سره عجز لازم دی په دې وجه یې عاجز لفظ راوړلو او دغه ډول په حدیث کي دبد شئ ذکر کم کیږي په دې

وجه يې بليد ذكر نه کړو . **لغوي او صرفي تحقيق** :الكيس په تشديد د ياء سره او په کسرې د ياء سره په معنى د پوهنې راځي ښه سوچ او پوهې والا . ددې جمع اکياس او کيسى راځي ،داد ضرب يضرب د باب څخه استعمال سوى دى او يو لفظ کيس دى چې هغه مصدر دى چې دهغه دامعناګاني دي :(١): عقل .(٢) : پوهه. (٣): هوښيارتيا . (٤): فكر. (٥):جماعت . (٦) : بخشش . (٧): په کارونو پوهه . كِيَاسَةٌ يې هم مصدر راځي او يل لفظ كيس دى په معنى د تهيلى او بټوې سره . ددې جمع اکياس او کيسة راځي ،دان دضرب يضرب څخه په معنى دبدله ور کولو او ذليل كولو سره .نفس دنصر دباب څخه مصدر دى په معنى دروح او وينې سره دى، که چيرې دنفس څخه مراد روح وي نو بيا دامؤنث دى لكه :خَرَجَتْ نَفْسُهُ . او كه نفس څخه سړى وي نو بيا دامذ کر دى لکه :عِنْدِي خَمْسَةُ عَشَرَ نَفَسًا . ددې جمع انفس او نفوس راځي بل لفظ دى نفس په فتح دفاء سره ددې معناګانې دادى . اول :دهوا چپه. دويم : سله. دريم : مهلت .څلورم: ګنجائش . پنځم : فراخي . ددې جمع انفاس راځي . عمل دباب دسمع نه ماضي ده . په معنى د کار کولو ،محنت کولو خپلې ارادې سره ، ددې جمع اعمال ده . په فعل او عمل كې فرق د: انما الاعمال بالنيات. په حديث کې تيرسوى دى . الموت مصدر دى دنصر ينصر دباب څخه په معنى دمړ کېدلو سره دى ، بيا کوم مرګ چې په قتل سره وي هغه ته الموت الاحمر وايي او کوم چې طبعي يا اچانک راسي هغه ته الموت الابيض . وايي او کوم مرګ چې په تيز سيلاب يا په رود وغيره راغلى وي هغه ته الموت الاسود وايي .العاجز دضرب او سمع دباب څخه دى داسم فاعل صيغه ده په معنى دعاجز کېدلو او طاقت نه لرلو سره دى ددې دامصادر راځي : عَجْزًا عُجُوزًا عَجَزانًا .مَعجِزًا .مَعجِزَةً بل **لفظ العجز دى** : ددې معنى توره ده او د العَجُز او العجز معنى ده وروستنى حصه ګوناټې .ددې جمع عواجز راځي . يو بل لفظ دى عَجُوز ددې جمع عَجُز او عَجَائِز راځي ددې دشپيتو څخه زياتې معناګانې دي مثلا . بوډۍ. شراب. مصيب . كشتى . اسپه .هغه حيوان چې مړې خورې . زمرى . غوايى . اوښه . شرمش . لړم . مرګ وغيره ،اتبع داد باب افعال څخه دماضي واحد غائب صيغه ده ،ددې مجرد دسمع يسمع څخه راځي او د مجرد و څخه ددې مصادر تبعا او تباعا او تباعة راځي .

تر كيب : (الكيس) مبتداء (من) موصوله .(دان) فعل دى ضمير دهو په کې موجود دى هغه يې فاعل ،(نفس) مضاف (ه) مضاف اليه ،مضاف سره دمضاف اليه نه مفعول به سو ، فعل سره دفاعل او سره دمفعول به نه جمله فعليه خبريه معطوف عليه ،(واو) حرف عاطفه (عمل) فعل د هو ضمير په كې پروت دى هغه يې فاعل (ل) جار (ما) موصوله (بعد) مضاف (الموت) مضاف اليه ، مضاف سره دمضاف اليه نه مفعول فيه سو دفعل مقا ر يثبت .يثبت فعل سره دخپل فاعل چې دهو ضمير دى او سره دمفعول فيه نه صله دموصول ،موصول سر. دصلې نه مجرور دجار ،جار سره دمجرور نه متعلق په عمل پورې . عمل فعل

سره دهو ضمیر فاعل نه او سره دمتعلق نه معطوف ،معطوف علیه سره دخپل معطوف نه صله دمن ، من موصوله سره دخپلي صلې نه خبر دمبتداء ،مبتداء سره دخبرنه جمله اسمیه معطوف علیه . (واو) عاطفه(العاجز) مبتداء (من) موصوله (اتبع) فعل په دې کي دهو ضمیر دی هغه يې فاعل،(نفس) مضاف (ه)مضاف الیه ،مضاف سره دمضاف الیه نه مفعول اول (هواها) مضاف مضاف الیه (واو) حرف عاطفه (تمنی) فعل ضمیر دهو په کي موجود دی هغه يې فاعل .(علی) جار(لفظ الله) يې مجرور .جار سره دمجرور نه متعلق سو دتمني پوري . فعل سره دخپل فاعل اومتعق نه معطوف ،معطوف علیه سره دخپل معطوف نه صله دموصول ، موصول سره دصلې نه خبر دمبتداء، مبتداء سره دخبرنه جمله اسمیه خبریه معطوف سو ،معطوف علیه سره دخپل معطوف نه جمله معطوفه سوه .

(۲۶) اَلْمُؤْمِنُ مَأْلَفٌ وَلَا خَيْرَ فِيْمَنْ لَايَأْلَفُ وَلَا يُؤْلَفُ

(تخریج مشکوة صفحه ۴۲۵ س۹ .عن ابی هریرة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه:مسلمان دمحبت ځای دی په هغه سړي کي خير نسته چي نه هغه دچا سره محبت کوي او نه دهغه سره څوک محبت کوي. **توضیح**: مسلمان دمحبت ځای دی یعني دده سره محبت اونرمي سره اوښه اخلاقو سره معامله پکار ده که څه خبره ورته کوی نو په خندا سره يې کوه په مینه يې ورته کوه ،دغصې اظهار مه کوه ،په یو بل حدیث کي راغلی دی چي کله تاسو خپل مسلمان ورور سره ملاقي کیږی نو په فراخ تندي ورسره ملاقي کیږه یعني په خندا ورسره ملاو سه ،داسي ورسره مه یوځای کیږه چي مخ اوتندی دی ورته ګونجي کړی وي ورسې يې صفاییان وفرمایل چي داسي سړی چي هغه نه دچا سره محبت کوي اونه ده سره څوک محبت کوي نو په ده کي څه ښیګړه اوخیر نسته . یعني انسان لره سخت طبیعته نه دی پکار ،دهر سړي دمرتبې اودرجې مطابق مسخرې او ګپې هم کول پکار دي،دیو بزرګ څخه چا پوښتنه وکړه چي آیا صحابه کرامو به (هم) خندل؟نووی فرمایل : چي صحابه کرامو به دومره خندل چي په یو بل دپاسه به ورپرېوتل ،دغفلت خندا سره زړه مړ کیږي ،دصحابه کرامو خندا دغفلت نه وه. **لغوي اوصرفي تحقيق**:دمألف معنی خوښ اومحبوب شئ. جمع مألف راځي داد سمع یسمع دباب څخه استعمال سوی دی اوددې څخه اُلفة(دوستي اومحبت کول)اوتالیف (کتاب) اومؤلف(مصنف) مالف داسم ظرف صیغه ده او آلف (زر عدد) او الف (دحروف تهجي لومړی حرف). **ترکيب** :(المؤمن) مبتداء.(مألف) يې خبر.مبتداء سره دخبرنه جمله اسمیه خبریه سوه ،(واو) استئنافیه(لا) لنفی جنس . (خیر) اسم (فی) جار (من) موصوله . (لایألف) فعل په دې کي ضمیر دهو ي هغه يې فاعل دی .فعل سره دفاعل جمله فعلیه خبریه معطوف علیه (واو) عاطفه.(لایولف) فعل ضمیر دهو رپکي شدی هغه يې نائب فاعل ،فعل سره دخپل نائب فاعل نه جمله فعلیه خبریه معطوف . معطوف علیه سره دخپل

۱۰

معطوف نه جمله معطوفه صله دموصول ، چي مَن دی . موصول سره دخپلي صلې نه مجرور دجار ، جارسره دمجرور نه متعلق په ثابت پوري ، ثابت اسم فاعل په دې کي ضمير دهو پروت دی هغه يې فاعل ، اسم فاعل سره دخپل فاعل اوسره دمتعلق نه خبر سو دلالنفی جنس لپاره . لا لنفی الجنس سره دخپل اسم اوخبرنه جمله اسميه خبريه سوه .

(۲۷) اَلْغِنَاءُ يُنْبِتُ النِّفَاقَ فِي الْقَلْبِ كَمَا يُنْبِتُ الْمَاءُ الزَّرْعَ (بيهقي:

تخريج مشکوۃ صفحه ۴۱۱ س ۴ .عن جابر رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : ګانا (لوبه) په زړه کي نفاق پيدا کوي داسي لکه څنګه چي اوبه چي فصل زرغون اوشين کوي **توضيح** : غزلی ويلو سره په زړه کي نفاق پيدا کيږي اودا مشبه ده او مشبه به وروسته ده لکه څرنګه چي اوبه فصل زرغونه وي ، دغه شان په زړه کي نفاق زياتيږي ، غزلي ويل او غزلي اورېدل په شريعت کي ناجائز دي اوحرام دي ، اوګناه کبيره ده اودګناه کبيره بار بار کولو سره ايمان په خطره کي پرېوزي چي چيرته ضائع نه سي ، ځکه چي په حديث کي راځي : چي بنده کله ګناه وکړي نوپه زړه باندي تور ټکی پيدا سي اوکله چي انسان بار بار ګناه کبيره کوي نو ښکاره خبره ده چي زړه به يې تور سي اوداايمان نه به لاس پرسر سي ، وړاندي دنفاق شکل ؤ اوس حقيقي نفاق راځي په دې وجه هره موسيقي اوهرقسمه غزلي اولوبي اودهرقسم فضول خبري کولو او اورېدلو نه پرهيز پکار دی . **لغوي اوصرفي ت**حقيق : الغناء په قصر اومد دوادو سره په معنی دلوبي اوسندري ، بل لفظ غنی دی او الغناء په معنی دمالداري سره غَنیٌ معنی يې مالدار ده جمع يې اغنياء راځي ، ددې باب سمع يسمع دی (غنی الرجل) په معنی دنکاح کولو ، ينبت دباب افعال څخه دمضارع واحد غائب صيغه ده اوددې مجرد نصر ينصر نه استعمال دی ، ددې معنی ده زرغونول اوپيدا کول ، بل لفظ دی نَبتٌ ددې جمع نبوت راځي اومعنی يې سبزيات دي اوالنبات يې مصدر دی دنصر ينصر نه کوم شی چي دزمکي څخه راپورته کيږي ، **النفاق** مصدر دی په مجرد کي دباب نصرنه اوپه مزيدو کي دباب مفاعل نه ، په مجردو کي ددې معنی ختميدل اوکميدل دی اوپه مزيدو کي ددې معنی په زړه کي کفر پټول دي ، يولفظ دی نَفَق په معنی دسوري . جمع يې انفاق راځي اوبل لفظ دی نَفَقَة په معنی دلګښت سره ، ددې جمع نفقات اونفاق اوانفاق راځي القلب په معنی دزړه اوعقل سره ، ددې جمع قلوب راځي اودادسمع ، نصر اوضرب څخه استعمال سوی دی که چيري نصر اوضرب نه راسي نوددې معنی ده په زړه باندي وهل اوکه دسمع نه راسي نوددې معنی ده التهه شونډو والا ، بل لفظ قليب دی په معنی دکوهي اوبل لفظ قليب دی ، په شد سره په معنی دشرمخ اوزمري ، الماء په معنی داوبو ، ددې اصل موهٌ دی اوتصغير يې مويَهٌ دی اودې جمع مياه اوامواه راځي ، الزرع دفتح دباب څخه مصدر دی اومعاني يې دادی ، اول: پټې دکښت زمکه . دويم : اولاد . دريم : کرل اوتخم اچول . جمع يې زروع راځي

اوزرعه تخم ته وايي . **تركيب** :(الغناء) مبتداء (ينبت) فعل په دې كي هوضمير دى هغه يې فاعل دى (النفاق) مفعول به (فى) جار (القلب) مجرور جار سره دمجرور متعلق اول سو دفعل(ک) حرف جار(ما) موصوله ،موصول سره دصلې نه مجرور دجار ،جار سره دمجرورنه متعلق ثانى سو دفعل ،فعل سره دخپل فاعل اوسره دمفعول به نه اوسره د دواړو متعلقينو نه جمله فعليه خبريه خبر دمبتداء ،مبتداء سره دخپل خبر نه جمله اسميه خبريه .

(۲۸) اَلتُّجَارُ يُحْشَرُوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فُجَّارًا اِلَّا مَنْ اتَّقٰى وَبَرَّ وَصَدَقَ :مشكوة ص(۲۴۳س ۱عن عبيدبن رفاعه مرفوعا)

ژباړه : تجاران به دقيامت په ورځ جمع كول كيږي دبد كارو په حالت كي ،مگرهغه چاچي پرهيزگاري وكړه اونيكي يې وكړه اوريښتيا يې وويل. **توضيح** : سوداگر به دقيامت په ورځ بد كار جوړ كړى كړى سوي پورته كولى سي ، البته هغه سوداگر چي هغو دحرامو څخه ځان ساتي اوپه قسمونو كي ريښتوني وي اوريښتياوايي ، نوهغه به په قيامت كي دنبيانو سره ،صديقينو سره اوشهيدانو سره راپورته كول كيږي لكه څنگه چي په راتلونكى حديث كي را روان دي ، اوهغه به پخپله هم دنيكانو څخه وي ،ددې حديث څخه صفا معلوميږي چي كم ناپ كول اوكم تلل ډيره لويه گناه ده . اول خو قسمونه خوړل نه دي پكار اوكه خوړلى يې وي نو دهغه پوره كول هم پكار دي اود دوكاندارى چلولو لپاره د دروغو قسمونه هم نه خوري .

لغوي اوصرفي تحقيق :التجار جمع دتاجر ده ،اوتِجَارٌ اوتَجَرٌ هم دتاجر جمع راځي دادنصر ينصر دباب څخه استعمال سوى دى دفعل مضارع مجهول دجمع مذكر غائب صيغه ده ،معنى يې داده چي جمع به كړل سي ،هم ددې څخه حشرات الارض يعني چينجي هم دى وحشرات جمع دحشرة ده ، (اِتَّقٰى يَتَّقِى اِتِّقَاءً) دابا افتعال څخه دى په معنى دپرهيزگارى اختيارولو اوددې مجرد دباب دضرب څخه راځي ، يقى وقاية په معنى دحفاظت كولو اوبچ كولو ،بَرَّ دضرب څخه دماضي واحد غائب صيغه ده په معنى داطاعت كولو ،ښه سلوک كول ، صفت يې بردى جمع يې ابرار راځي ،يولفظ دى البَرُّ دادالله جَلَّجَلَالُهٗ دنومونو څخه يونوم هم دى اوددې معنى وچه زمكه هم راځي ددې جمع برور راځي اوبل لفظ دى اَلْبِرِّيَة په معنى د.اول: اطاعت. دويم : هديه. دريم : صلاحيت. څلورم : ريښتيا . پنځم : زړه . شپږم : دگيدړي بچى . اووم : مړه . اتم : غتيه مړه . اوبل لفظ اَلْبَرُّ . دى داجمع ده واحد يې برة راځي په معنى دغنمو ،صدق دنصر دباب څخه دماضي واحد غائب صيغه ده ،ددې مصدرونه داړول دي : صدقًا اوصَدَقًا اومَصدوقةً اوتَصداقًا بل لفظ دى صدقة په معنى دخيرات ددې جمع صدقات ده اوبل لفظ دى صداق اوصَداق په معنى دمهر ،ددې جمع أصدقة اوصُدوق راځي هم ددې نه دې صداقة په معنى دريښتونى دوستي اوهم ددې نه دى الصّدق په معنى دريښتيا . فضيلت . صلاح .سختي .مضبوطى. **تركيب** : (التجار) مبتداء (يحشرونَ) فعل په دې كي هوضمير پروت دى هغه يې ذوالحال . (يوم القيامة) مضاف مضاف اليه . مضاف سره دمضاف اليه نه مفعول فيه ،(فجار) حال .ذوالحال سره دخپل حال مستثنى منه .(الا)حرف استثناء(من)

موصوله (اتقی) فعل فاعل. فعل سره دفاعل معطوف علیه، (واو) عاطفه (بر) فعل ضمیر دهو پکي پروت دی هغه یې فاعل، فعل سره دفاعل معطوف اول، (واو) عاطفه صدق فعل ضمیر دهو پکښې دی هغه یې فاعل، فعل سره دفاعل معطوف ثانی، معطوف علیه سره دخپلو دواړو معطوفو نه جمله معطوفه مستثنی. مستثنی منه سره دخپلي مستثنی نه نائب فاعل، فعل سره دخپل نائب فاعل نه اوسره دمفعول فیه نه جمله فعلیه خبریه خبر دمبتداء، مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه سوه

(۲۹) اَلتَّاجِرُ الصَّدُوْقُ الْاَمِيْنُ مَعَ النَّبِيِّيْنَ وَالصِّدِّيْقِيْنَ وَالشُّهَدَآءِ

(تخریج مشکوة صفحه ۲۴۳ س ۲۳ عن ابی سعید رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: امانت دار رښتونی سوداګر به په نبیانو او صدیقینو او شهیدانو سره یو ځای وي

توضیح: په تیر سوي حدیث کي دبد سوداګر بدي بیان سوی وه او د ښه سوداګر صفت طرف ته اشاره وه اوس په دې حدیث کي صفا ذکر دي چي څوک صحیح سوداګر وي امانت دار وي او رښتونی هم وي دهو که باز نه وي هغه به په قیامت کي به په ښه محشر کي وي یعني هغه به پخپله نیک وي او به محشر کي به یا دشهیدانو سره وي یا دصدیقینو سره او یا به دنبیانو سره وي، دهر سوداګر درجه ده څومره چي یې نیکي زیاتي وي په تجارت کي به یې هغومره درجه زیاتیږي په قیامت کي به اخري درجه داوي چي دغه سوداګر به دحشر په میدان کي دپیغمبرانو سره راپورته کول کیږي.

لغوي اوصرفي تحقیق: التاجر ددې تحقیق په مخکني حدیث کي تیر سوی دی. (الصدوق) ډیر زیات رښتیا ویلو والا دمبالغي صیغه ده اوددې ماده صدق په وړاندي حدیث کي تیره سوی ده. الامین په معنی دهغه سړي چي هغه سره امانت ایښودل کیږي دویم دهغه سړي په معنی چي هغه دچا سره امانت کښیږدي. ددې جمع امناء ده. النبیین جمع دنبیٌ ده دنبي اونبوة معناګاني دادی: پیغمبر. پیغمبري. الصدیقین جمع دصدیق ده په معنی دډیر زیا ت رښتیا ویلو والا. شهدآء جمع دشهید ده، دشین په فتحې سره هم راځي اوپه کسرې سره هم، ددې معناګاني دادی: حاضر. په ګواهي کي امانتدار. هغه ذات چي دهغه دعلم څه شئ مخفی نه وي. دالله جل جلاله په لاره کي وژل سوی، که چیري دادسمع دباب څخه راسي نو معنی یې حاضر ده او که چیري دکرم دباب څخه راسي نو بیایې معنی ګواهي ورکول دي، هم ددې نه شاهد په معنی دژبي دی. ددې جمع: شُهدٌ و شُهودٌ و اَشهادٌ ده.

ترکیب: (التاجر) موصوف (الصدوق) یې صفت اول. (الامین) یې صفت ثاني، موصوف سره د دواړو صفتونو څخه مبتداء (مع) مضاف (النبیین) معطوف علیه (واو) عاطفه (الصدیقین) معطوف اول. (واو) عاطفه (الشهداء) معطوف ثاني، معطوف علیه سره د دواړو معطوفو نه مضاف الیه، مضاف سره دمضاف الیه نه خبر دمبتداء، مبتداء سره دخپل خبر نه جمله اسمیه خبریه سوه.

(۳۰) آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ وَإِذَا اؤْتُمِنَ خَانَ:

(بخاري في الامانة)(تخريج مشكوة صفحه ۱۷ س ۱۴ عن ابى هريرة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : دمنافق درې نښې دي کله چې هغه خبره کوي نو دروغ وايي او کله چې وعده کوي نو هغه وعده خلافي کوي او کله چې څوک دهغه سره امانت کښېږدي نو په هغه کې خيانت کوي. **توضيح** : دمنافق درې غټې نښانيان دادي چې کله هم خبره کوي نو دروغ وايي او کله چې هم وعده کوي نو وعده خلافي کوي او کله چې څوک دده سره امانت کښېږدي نو په هغه کې خيانت کوي. **پوښتنه** : منافق هغه دی چې په زړه کې کفرساتي ، منافق مسلمان نه وي نو دامطلب سو چې دروغ ويونکی اوامانت کې خيانت کوونکی ،غرض داچې هره کبيره ګناه کونکی مسلمان نه دی حالانکه په حديث کې راغي چې صرف کلمه شريف ويونکی مسلمان دی او کله خويه ضرور جنت ته ولاړسي او څوک چې منافق وي هغه خو په جنت ته نه ځي غرض داچې آيا کبيره ګناه کونکی دايمان څخه وزي. **جواب** : کبيره ګناه کونکی د ايمان څخه نه وزي بلکه ايمان يې کمزوری کيږي دلته ګناه ذکر ده ددې مطلب دادی چې دداسي کارونو کونکی دمنافق په شان ګرځي. **داحديث دمعتزله ؤ دليل دی** : هغوی دا وايي چې کبيره ګناه کونکی دايمان څخه وزي او همېشه همېشه لپاره دجهنم حقدار جوړيږي ،موږ ددې جواب داورکوو چې ايمان نه مراد کامل ايمان دی معنی يې داده چې کبيره ګناه کونکی د کامل ايمان څخه وزي کمزوری مؤمن جوړيږي يعني دهغه ايمان کمزوری کيږي. **لغوي اوصرفي تحقيق** : آيةٌ دا اسم دی په معنی دعلامت دی . د دې دوې جمعې راځي .(۱) : آی .(۲) : آيات . المنافق : هغه څوک دی چې په زړه کې کفر کونکی وي باقي ددې مادې تحقيق په حديث نمبر (۲۱) کې تيرسوی دی ، ثلث : دامصدر دی دنصر ينصر دباب څخه دی . ثلثا يې هم مصدر راځي ددې معناګاني درې ده اوهم ددې څخه دې (الثُّلثُ والثلث) په معنی ددريمي حصې ،ددې جمع اثلاث راځي اوهم ددې څخه دی الثلث چې معنی يې داده چې دا اوښي دريم بچی . حَدَّثَ : دادباب تفعيل څخه دماضي واحد غائب صيغه ده په معنی دبيانولو .خبرورکولو ،روايت کولو سره دی ، ددې مجر د دباب دنصر څخه استعمال سوی دی په معنی دواقع کېدلو هم ددې نه دی الحدث بنه خبرواترو کولو والا ،اوهم ددې نه دې الحدث په معنی د نوي شئ. دسنت څخه خلاف . په دين کې نوی خبره . غټ اودس مات . ددې جمع احداث راځي ،هم ددې څخه دی احاديث دالفظ احاديث د دريو مختلفو لفظونو جمع ده (۱) : اُحدوثةٌ : خبره اوقصې . (۲) : حديث نبوي . (۳) : حديث خبر کَذَبَ دا د باب ضرب نه دماضي واحد غائب صيغه ده . ددې ګڼ مصادر راځي (کَذِبًا و کِذْبًا و کَذِبَةً وکِذَابًا و کِذَّابًا) په معنی د دروغو ويلو سره دی ،په قصد سره غلطه خبرورکول هم ددې څخه دی . اُکذُوبَةٌ په معنی د دروغو جمع يې اکاذيب ده هم ددې نه کذوب هم راځي ،په معنی دلوی دروغجن. جمع يې (کُذُبٌ او کَذَبَان) ده وَعَدَ داد ضرب دباب څخه دماضي واحد غائب صيغه ده ددې دامصادر راځي (وَعْدًا وعِدَةً ومَوعِدَةً

ومَوعوداً وموعودۃ) ددې معنی ده وعده کول هم ددې ځخه دی میعاد په معنی دوعدی وخت یاځای جمع یې مواعید ده ،الوعدمصدر دی ،دبعضو په نزد ددې جمع نه راځي اودبعضو په نزد وُعود راځي،اخلف دادباب افعال ځخه دماضي واحد غائب صیغه ده اوددې مجرد دنصر باب نه هم راځي اودسمع نه هم داخلف لغوي معنی دیوې بدلیدل یاخرابیدل ده ،بیا دموقعې مطابق استعمالیږي لکه (اخلف الثّوب) په معنی د(جامو ته تکړی) ګنډلو (اخلف لاَهله) دخپلو خلکو لپاره اوبه رایستل (اخلف وبوعده) وعده خلافي کول ، دلته ددې حدیث هم دامعنی ده ، دلته دري الفاظ دی .(۱): الخلف دی په معنی دیوې ډلي کومه چي دبلي ډلي ځخه وروسته وي .(۲): الخلف دی په معنی اول : دوعده نه پوره کول .دویم : دسپرلي واښه . دریم : داوښي دغلانزي سر . دخلف جمع اخلاف راځي . أوتمن دامانت ځخه دی ،ددې معناګي په حدیث نبمر(۳): تیرسوی دی ،خان دنصر دباب ځخه دماضي واحد صیغه ده ،ددې مصادر داسي دي : خَوانًا اوخِیانَة اومَخَانَة اوخَانَةً .په معنی دامانت کي خیانت کول ،ددې نه دی :الخان. په معنی د دوکان سرایٔ . ددې جمع (خَاناتٌ) راځي اوددې ځخه (خُوَان اوخِوانٌ) په معنی ددسترخوان ددې جمع (اَخونة اوخُون) راځي. **ترکیب** :(آیةالمُنافق) مضاف مضاف الیه.(ثلث) مبدل منه (اذا) حرف شرط (حدث) فعل هو ضمیر یې فاعل.فعل سره دفاعل شرط (کذب) فعل هوضمیر یې فاعل ،فعل سره دفاعل جزاء دشرط، شرط سره دجزاء معطوف علیه ،(واو) حرف عاطفه (اذا) شرطیه (وعد) فعل هوضمیر یې فاعل . فعل سره دفاعل شرط(اخلف) فعل هم ضمیر یې فاعل ،فعل سره دفاعل جزاء ، شرط سره دجزاء نه معطوف اول .(واو) حرف عاطفه (اذا) شرطیه (أوتمن) فعل هوضمیر یې نائب فاعل ،فعل سره دخپل نائب فاعل نه شرط ،(خان) فعل هوضمیر یې فاعل ، فعل سره دفاعل جزاء دشرط ،شرط سره دجزاء نه معطوف ثاني معطوف علیه سره دخپلو دواړو معطوفونو بدل ، مبدل منه سره دبدل نه خبر دمبتداء ،مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه.

(۳۱) اَلْکَبَائِرُ اَلْاِشْرَاکُ بِاللّٰهِ وَعُقُوقُ الْوَالِدَیْنِ وَقَتْلُ النَّفْسِ وَالْیَمِیْنُ الْغَمُوْسُ

(تخریج مشکوۃ صفحه ۱۷ س ۲ عن عبدالله بن عمر رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه:ګناه کبیره الله سره شریک جوړول دي اودمور پلار نافرماني کول دي اونفس قتلول دي اود دروا‌غو قسم خوړل دي. **توضیح**: په دې حدیث کي بعضي لوي لوي ګناهونه ذکر سوي اوشمیرل سوي دي ،دټولو ځخه لویه ګناه داده چي دالله تعالی سره ځوک شریک کړل سي اودویمه داچي دمور پلار ځوک نافرماني وکړي یعني مور اوپلار ورته وایي چي لمونځ کوه اوهغه یې نه کوي اومور اوپلار ورته وایي چي دا وکړه اوهغه یې نه کوي ،البته که دچا مور پلار دا ورته ووایي چي ږیره وخریه نودلته به دهغوی خبره نه مني ،د : لَاطَاعةَ لِمَخْلُوقٍ فِي مَعْصِیَةِ الْخَالِقِ . په وجه ،غرض دا که په یو جائز کار کي ځوک دمور اوپلار نافرماني کوي نودا لویه ګناه ده اودریمه لویه ګناه په دې حدیث کي داده چي ځوک

په قصد سره بغیر د څه شرعي وجې نه قتلوی. **پوښتنه**: ښکار کول څنګ دي په دې کې خو قصدا قتل هغه دی راځي؟ **جواب**: د حلالو څناورو ښکار جائز دی او هغه د خوراک لپاره کولی سي او دا د څه مقصد لاندې ښکار کول کیږي البته کوم څناور چي حلال نه دی نو په هغه کې د ضرر رسونکو حیواناتو قتل جائز دی. **پوښتنه**: د میږي وژل څنګه دي؟ **جواب**: بغیر د سخت ضرورت نه میږی وژل جائز نه دی. **سوال**: کوم میږی چي د پښو لاندې راسي د هغه حکم څنګه دی؟ **جواب**: څومره احتیاط چي کیدی سي هغومره احتیاط کول پکار دي، باقي الله تعالی پخپله د دوی حفاظت کوي، د پښو لاندې ډیر کم میږیان مره کیږي، او څلورم لویه ګناه په دې حدیث کي د دروغو قسم خوړل دي، د دروغو قسم خوړلو په باره کي په احادیثو کي ډیرو عیدونه ذکر دی، دا ډیره لویه ګناه ده، قسم درې قسمه دي. (۱): یمین لغو کوم چي د تیري سوي زمانې په باره کي وي او په خپل خیال کي بنده ریښتونی وي، د دې حکم دا دی چي نه وربانديي ګناه سته او نه کفاره. (۲): یمین غموس چي دا هم د تیري سوي زمانی په باره کي وي لیکن په خپل خیال کي بنده دروغجن وي د دې حکم دا دی چي ګناه ده کفاره وربانديي نسته. (۳): دریم یمین منعقده دی چي په دې کي د راتلونکې زمانی په باره کي وعده وکړي، د دې حکم دا دی که قسم یې پوره نه کړو نو کفاره به ورکوي د قسم کفاره دا ده چي یا خو غلام آزاد کړي. یا لسو مسکینانو ته دوه وخته په ماړه نس ډوډۍ ورکړي یا ورته جامي ورکړي یا یو مسکین ته لس ورځي تقریبا د دوو سیرو غنمو یا داوړو قیمت ورکړي او که دا هم نسي کولی نو دیو قسم ماتولو لپاره دي درې روژې ونیسي او که ډیر قسمونه یې مات کړي وي نو په د غه حساب سره په هر څه کوي.

پوښتنه: آیا غټ ګناهونه هم دا دی کوم چي په دې حدیث کي دي که نوری هم سته که چیري سته نو ولي یې ذکر نه کړل؟ **لومړی جواب**: کبیره ګناهونه خو ډیر زیات دي لیکن په کومه موقع باندي چي یې دا حدیث بیان کړی دی نو نبي کریم ﷺ په دغه موقع باندي هم دومره مناسب کڼلي دي. دویم جواب دا دی چي دا لوي ګناهونه دي چي دې ته: اکبرالکبائر. وایي. دریم جواب: دا دی چي دا څلور لوی ګناهونه معلومیږي، مثلا شراب څښل، غلام کول او زنا کول وغیره دا هم لوی ګناهونه دي.

لغوي او صرفي تحقیق: الکبائر جمع د کبیرة ده او کبیرات یې هم جمع راځي، کبیرة د کبیر مؤنث دی په معنی دلوی، د کبیر جمع کِبَارٌ او کُبَرَآءُ راځي دا د نصر، سمع او کَرُمَ څخه دی، د دې معنی ده د چا څخه لوي کیدل، د دې دا مصادر دي: کِبرًا و مَکبَرًا و کُبرًا و کَبَارَةً ، د دې څخه دي (کَبُرَ کَبَرَةٌ او کِبَرَةٌ) په معنی د بوډاوالي او لویه ګناه او د دې څخه دی کبر په معنی د کفر او شرک او د دې نه دی کُبر په معنی د ډولکي جمع یې کِبَارٌ او اکبار دی. الاشراک دا د باب افعال مصدر دی، د دې مجرد د سمع د باب څخه راځي، د دې مصادر دا دي: شَرَکًا و شِرکًا و شَرِکَةً . شِرکَةً په معنی د شریکیدلو د دې څخه دی، الشرک

په معنی دجال اود ام سره . ددې جمع شُرک اواَشرَاک راځي او ددې څخه دی . الشرَاک په معنی د بوټ د تسمې ددې جمع هم شرک راځي لیکن اشراک نه راځي ،ددې په ځای الشراک جمع اَشرُک راځي و دلفظ الله تحقیق په بسم الله کې تیرسوی دی ، دحقوق معنی ده نافرماني ،عقوق دنصر نه هم راځي په دغه وخت کې به یې معنی شلول وي اوعقوق دسمع دباب څخه هم راځي په دې وخت کې به یې معنی چودل وي ،عقیقة هم ددې څخه دی په معنی دنوي پیدا سوي ماشوم ویښته ،دخوراک څښاک اینبودلو لوښی ، نهر هغه پسه یا وزه ده کومه چې دپیدائش په اوومه ورځ ویښتو خریلو په وخت حلاله کړي ،والدین تثنیه ده ، ددې مفرد والد دی په معنی دپلار ددې جمع والدون راځي هم ددې څخه والدة دی په معنی دمور جمع یې ولدات راځي اوهم ددې څخه دی وَلَدٌ وولد وولْد وولْدٌ .په معنی دبچې مذکر اومونث اوتثنیه اوجمع ټولو ته شامل دی ، قتل دادنصر باب څخه مصدر دی په معنی دقتلول او وژلو سره ،اوتقتالا یې هم مصدر راځي اوهم دې نه لفظ قتیل دی په معنی دمقتول مؤنث مذکر دواړو لپاره اود قَتیل جمع قتلی اوقُتَلاء اوقَتَالی .راځي اوهم ددې څخه القتل دی په معنی د دوست .دښمن،برابر، مثل اوهم ددې څخه القتل دی په د :نفس،قوت، دنفس تحقیق په وړاندې حدیث دنمبر (۲۵) کې تیرسوی دي . الیمین په معنی دقسم دی ددې جمع ایمن اوایمان راځي اوددې څخه یمنی هم دی راسته طرف یاراسته اندام ،غموس دادصفت مشبه صیغه ده اودادضرب یضرب دباب څخه استعمال سوی ده په معنی دغوټې وهلو ده ،الیمین الغموس د درواغو قسم ، دغموس جمع غمس راځي هم ددې څخه دی الغموس،مصیبت کې اچونکی معامله اوهم ددې نه دی لیل غمیس توره شپه اوهم ددې څخه دی غماسة ایلی.جمع یې غماس راځي .**ترکیب** : (الکبائر) مبتداء ،(الاشراک) مصدر (با)جار (لفظ الله جل جلاله) مجرور ، جار سره دمجرور نه متعلق په الاشراک پورې معطوف علیه ،(واو) عاطفه (عقوق الوالدین) مضاف اومضاف الیه ،مضاف سره دمضاف الیه معطوف اول ،(واو) حرف عاطفه (قتل النفس) مضاف اومضاف الیه،مضاف سره دمضاف الیه نه معطوف ثاني (واو) عاطفه(الیمین) موصوف (الغموس) صفت ، موصوف سره دصفت نه معطوف ثالث .معطوف علیه سره دخپلو دروواړو معطوفینو خبر دمبتداء،مبتداء سره دخپل خبر نه جمله اسمیه خبریه سوه .

(۳۲) اَلبِرُّ حُسنُ الخُلقِ وَالاِثمُ مَاحَاکَ فِیْ صَدرِکَ وَکَرِهْتَ اَنْ یَّطَّلِعَ عَلَیْهِ النَّاسُ (مسلم)

(تخریج مشکوة صفحه ۴۳۱ س ۱۱ عن نواس بن سمعان رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : نیکي داخلاقو ښه کېدل دي او ګناه هغه ده کومه چې ستا په زړه کې راسي اوته یې ناخوښه ګڼې چې خلک دې په دې باندې خبرسي. **توضیح**:ددې حدیث شان ورود دادی چې نواس بن سمعان رضي الله عنه دنبي کریم صلی الله علیه وسلم څخه دنیکۍ په باره کې پوښتنه وکړه چې نیکۍ څه شئ دی ؟نونبي صلی الله علیه وسلم ورته

په جواب کي وفرمايل: چي نيکي د اخلاقو ښه کېدل دي يعني د رذيلو اخلاقو څخه زړه بالکل صفاوي او په اخلاق حميده باندي زړه ښه وي يعني ښه اخلاق په زړه کي وي او بد اخلاق د زړه څخه وباسي نو دا نيکي ده او ګناه هغه ده چي ستا په زړه کي شک او شبه پيدا سي او په زړه کي اطمينان پاته نه سي چي دا څنګه کار دی او ددويم علامت د نيکۍ د پېژندلو دا دی چي ته نه خوښه وې چي خلک دي په دې خبره خبر سي او هغوی دا ووايي چي دی څه کوی، دا حديث د صوفياؤ او دلوئي درجې سالکينو لپاره دی چي په دې کي د زړه شک او لړښان تردد ته ګناه ويلی سوی ده. **صرفي او لغوي تحقيق**: دالبر تحقيق په حديث نمبر (٢٨) کي تيرسوی دی. حُسن په معنی د ښائست دی الحَسن دا مصدر دی په معنی د مړوند سره د نژدې هډوکي، لوړه غونډۍ، الحسنة نيک کار، ښيګړه، نيکي هم ددې څخه دی او هم ددې نه دی د فعل تعجب درې صيغې (ماحسنه واحسن به وحسُن) او هم ددې څخه دی حُسنی: ښه کار. ښه انجام. دالله جَلَّ جَلَالُهُ څخه وېره او په هغه باندي فکر سوچ. شهادة جمع يې حُسنات ده، دالخلق لغوي معنی طبيعت، عادت طبعي وخوی ده، ددې جمع اخلاق ده دا دنصر، سمع او کرم دباب څخه استعمال سوی ده، په معنی د پيدا کولو، او هم ددې څخه دی الخلقة په معنی د فطرت او هيئت او هم ددې څخه اَلخَلَق په معنی د زوړ وايي چي: ثوب خلق، دا د مؤنث مذکر دواړو لپاره استعماليږي او الخليق هم ددې څخه دی په معنی د مناسب او لائق، ويل سوی دي چي هُوَخَلِيق به. چي هغه ددې لائق دی کامل اخلاقو والا دی. د(خليق جمع خُلُقٌ اوخلقاء) راځي دالاثم تحقيق په حديث نمبر (٧) کي تيرسوی دی. حَاک دا دنصر دباب څخه دی په معنی د شک کولو، حَوکا وحِياکة وحِياکا. يې مصادر دی او هم ددې څخه دی مَحوکَةٌ په معنی د جنګ او جګړې سره او هم ددې څخه دی محاکة په معنی د پرېکولو سره محاوره ده، چي (ماحاک) سَيفُهُ چي د هغه توري پرېکول ونکړه، د صدر لغوي معنی د هر هغه شئ مخامخ لوړه حصه سينه. د هر شئ ابتداء يعني شروع. د هر شئ تکړه، دا د نصر او ضرب دباب څخه استعمال سوی دی. ددې (صدرا او مصدرا) مصادر راځي، په معنی د واپس کېدلو هم ددې څخه صادر په معنی (دواپس کېدلو والا) دی ددې اطلاق اکثر د ګودر نه واپس کېدونکی باندي کيږي ددې په مقابله کي لفظ دی وارد (راتلونکی او بوته) هم ددې څخه دی، صدارةٌ د وزير اعظم عهده او هم ددې څخه دی (صَدرَةٌ او صَدرِيَّةٌ) په معنی د واسکټ او هم ددې څخه المصدر دی په معنی دځای راتلو جمع يې مصادر راځي، هم ددې څخه دی مُصدَرٌ په معنی د پلني سينې والا. کَرِهَ دا دباب دسمع څخه دی چي ددې مصادر کَرهًا وکُرهًا وکَرَاهَةً وکَرَاهِيَةً ومَکرَهَةً ومَکرُهَةً) راځي په معنی د نه خوښولو، دا دکرم دباب څخه هم استعمال سوی دی په معنی د بد شکله، ددې څخه (اَلکَرهُ وَالکُرهُ) هم دی په معنی د انکار سره او ددې څخه دی الکره په معنی د قبيح او هم ددې څخه دی (الکراهة) په معنی د سختې زمکې او هم ددې څخه دی المکروه په معنی د ناخوښه شئ

،يطلع دادمضارع دواحد غائب صيغه ده دباب افعال څخه په معنی د پوهيدلو ، داپه مجردو کي دباب دنصر سمع اوفتح څخه استعمال سوی دی په معنی دراختلو اوښکاره کېدلو ، ددې مصدر (طُلُوعًا او مَطْلَعًا اومَطْلِعًا) راځي ددې څخه دی اَلطّلعُ په معنی دمقدار او ددې څخه دی اَلطِلعُ په معنی دمار او ددې څخه دي اَلطالعُ په معنی دلومړۍ شپې مياشت او ددې څخه (اَلمَطلَعُ او اَلْمَطلِعُ) په معنی د مشرق ، پوړۍ . دحفاظت ځای اود مطلع ومطلِع جمع مطالع راځي ،دالناس تحقيق په حديث (۲۲) کي تيرسوی دی

. **ترکيب** :البرمبتداء (حسن) مضاف (الخلق) مضاف اليه . مضاف ره دمضاف اليه نه خبردمبتداء ، مبتداء سره دخبرنه جمله اسميه خبريه معطوف عليه (واو) حرف عاطفه (الاثم) مبتداء (ما) موصو (حاک) فعل ضمير دهو په کي پروت دی هغه ددې فاعل دی (فی) جار (صدر) مضاف (ک) ... اليه ،مضاف سره دمضاف اليه نه مجرور دجار ، جار سره دمجرور نه متعلق په فعل پو... ... پل فاعل اوسره دمتعلق ته جمله فعليه خبريه مطعوف عليه (واو) حرف عاطف (کرهت) فعل ضمير په کي پروت دی هغه يې فاعل . (ان) ناصبه مصدريه ،يطلع فعل (عليه) جار مجرور ،جار سره دمجرور متعلق په فعل پوري ، الناس يې فاعل ، فعل سره دفاعل نه اوسره دمفعول نه جمله فعليه خبريه معطوف ، معطوف عليه سره دخپل معطوف نه صله دما موصوله ، موصول سره دخپلي صلې نه خبر دمبتداء ، مبتداء سره دخبرنه جمله اسميه خبريه معطوف ، معطوف عليه سره دمعطوف نه جمله معطوفه سوه .

(۲۳) اَلْخَلْقُ عِيَالُ اللّٰهِ فَاَحَبُّ الْخَلْقِ اِلَى اللّٰهِ مَنْ اَحْسَنَ اِلٰى عِيَالِهِ

(بيهقي ،تخريج مشكوة صفحه ۴۲۵ س ۱۳ عن انس رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه :مخلوق دالله تعالی تعلق داران دي ،پس په مخلوق کي الله ته هغه سړی زيات محبوب دی کوم چي دهغه د تعلق دارانو سره ښه سلوک کوي . **توضيح**: مخلوق دالله جل جلاله خاندان دی نو دالله تعالی په نزد به هغه څوک زيات خوښ وي څوک چي دخلګو سره اود ټول مخلوق سره دښه نه ښه سلوک کوي ،يواځي دانسانانو سره ښه سلوک مراد نه دی بلکه د ټول مخلوق سره ښه سلوک کول مراد دی ،چي په هغه مخلوق کي انسانان د ټولو څخه وړاندي دي او درجه په درجه دهريو خيال ساتل ضروري دی ،په يو حديث کي دي چي په تاسو د ټولو څخه بهتر هغه څوک دی چي هغه دخپل کورنی دغړو سره ښه وي . **لغوي اوصرفي تحقيق** :دالخلق تحقيق په وړاندي حديث کي تيرسوی دی ،عِيال عِيَّل په وزن دجيد جمع ده اوداد ضرب يضرب دباب څخه دی اوددې مصدرونه داراځي (عَيْلاً وعَيْلَةً وعُيُوْلا ومَعِيلاً) په معنی دمحتاج کېدلو ،ددې څخه (اَعَائِلُ) هم دی په معنی دکور دخلګو جمع يې عيائل راځي ددې (رَجُل مَعَيَّل) په معنی داهل اعيال والا هم راځي ،اَحَبُّ دضرب دباب څخه داسم تفضيل صيغه ده په معنی

دمحبت کولو ،داد نصر اوکرم څخه هم مستعمل دی،هم ددې څخه دی (اَلْمُحَبَّةُ) یو خوږ شئ ته دطبیعت میلان ددې څخه اَلحِبُّ دی په معنی دعاشق د دوستي ، ددې جمع احباب اوحبّان اوحبیبة اوحُب اوحبوب دی ددې څخه دی الحبّ مصدر دی په معنی دمنګي یا چاټي ، ددې څخه دی الحب په معنی ددانې سره جمع یې حبوب راځي ، ددې څخه الحبة محبوب ،محبوبة ،دباقي الفاظو تحقیق تیر سوی دی. **ترکیب** : (الخلق) مبتداء (عیال الله) مضاف اومضاف الیه ، مضاف سره دمضاف الیه نه خبر دمبتداء، مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه سوه. (فا) تفریعیه (احب) صیغه داسم تفضیل مضاف (الخلق) مضاف الیه (الی الله) جار اومجرور، جار سره دمجرور نه متعلق په احب پوري ،احب سره دخپل مضاف الیه اوسره دمتعلق نه مبتداء. (من) موصوله (احسن) فعل هو فاعل (الی) جار (عیاله) مضاف اومضاف الیه ،مضاف سره دمضاف الیه نه مجرور دجار ، جار سره دمجرور متعلق په فعل پوري ،فعل سره دخپل فاعل اوسره دمتعلق نه جمله فعلیه خبریه صله دموصول ،موصول سره دصلې نه خبر دمبتداء ،مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه سوه.

(۳۴) اَلْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُوْنَ مِنْ لِّسَانِهٖ وَيَدِهٖ

تخریج مشکوة صفحه ۵۱ س ۲ عن ابی هریرة رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه: مسلمان هغه دی چي دهغه د ژبې اولاس څخه مسلمانان محفوظ وي.

توضیح: کوم سړی چي په ژبه یا لاس سره چاته تکلیف ورکوي هغه کامل مسلمان نه دی ، کامل مسلمان به هغه وخت وي چي کله یو مسلمان له په ژبه چیړ چاړ سره تنګ نه کړي اونه یې په لاس سره تنګ کړي ، ددې حدیث څخه دا نه معلومیږي چي څوک په پښو سره تنګول وي هغه کامل مسلمان دی ځکه چي دپښې ذکر په کي بالکل نسته داځکه چي دژبې اولاس ذکر کول د ډیر استعمال په وجه دی اومعنی دحدیث داده چي په هر یو اندام سره یو مسلمان تنګول داسلام د تهذیب څخه خلاف دی ،بیایې ژبه وړاندي ذکر کړه ددې لومړي وجه داده چي په ژبې سره چیړ چاړ زیات کیږي اودویمه وجه داده چي دژبې چیړ سره ډیر ژور زخم جوړیږي اولاس وغیره سره وهل سوی زخمي ځای جوړیږي لیکن دژبې نه اوریدلی سوی خبره په زړه کي ناسته وي هغه زخم زر نه ښه کیږي لکه چي شاعر ویلی دی.

جَرَاحَاتُ السِّنَانِ لَهَا الْتِيَامٌ .... وَلَا يَلْتَامُ مَا جَرَحَ اللِّسَانُ

دشعر ژباړه او مطلب دادی چي دنیزو زخمونه ښه کیږي لیکن کوم چي ژبې زخمي کړی دهغه د کیدل نسته.

لغوي اوصرفي تحقیق : المسلم داد باب افعال څخه داسم فاعل صیغه ده. ددې جمع مسلمون راځي په معنی ددین اسلام اتباع کوونکی ، ددې مجرد دسمع دباب څخه استعمال سوی دی په معنی دخلاصون موندلو سه دی ، ددې څخه اسلام دی په معنی دملاقات په وخت کي دعاء او ددې څخه دی الاسلام په معنی ددې چي دالله جل جلاله په وړاندي بغیر ددلیل څخه منل او ددې څخه دی السلم په معنی

دصلح کونکی ،وايي چي : أَنَا سِلْمٌ لِمَنْ سَالَمَنِيْ وَحَرْبٌ لِمَنْ حَارَبَنِيْ. چي زه صلح کوونکی یم دهغه چاسره چي هغه زما سره صلح کوي اوزه جنګ کونکی يم دهغه چا سره چي څوک ماسره جنګ کوي ،دلسان تحقيق په خطبه کي تيرسوی دی اود يَد تحقيق په حديث (۱۴) کي تيرسوی دی. **ترکیب** : (المسلم) مبتداء (من) موصوله (سلم المسلون) فعل (من) جار (لسانه) مضاف اومضاف اليه ، مضاف سره دمضاف اليه نه معطوف عليه (واو) حرف عطف (يده) مضاف اومضاف اليه ،مضاف سره دمضاف اليه نه معطوف ، معطوف عليه سره دمعطوف نه مجرور دجار ،جار سره دمجرور نه متعلق په فعل پوري ،فعل سره دفاعل نه اوسره دمتعلق نه جمله فعليه خبريه صله دموصول ،موصول سره دصلې نه خبر دمبتداء ،مبتداء سره دخبرنه جمله اسميه خبريه.

(۳۵) وَالْمُؤْمِنُ مَنْ اَمِنَهُ النَّاسُ عَلٰى دِمَائِهِمْ وَاَمْوَالِهِمْ

(تخريج مشكوة صفحه ۱۵ س ۳ عن ابى هريرة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : مومن هغه دی چي دهغه نه خلګ محفوظ وي په خپلو وينو باندي او په خپلو مالونو باندي.

توضيح : کامل مؤمن هغه څوک دی چي دهغه څخه خلګ تنګ نه وي دخلګو بدنونه اوعزت اودهغوی مال محفوظ وي ،دا دحديث يوه حصه ده دايو وړد حديث دی کوم چي د : اَلْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الخ. څخه شروع کيږي او په : وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ الْخَطَايَا وَالذُّنُوْبَ. باندي ختميږي ، ددې پسې دوې ټکړې نوري هم دی يوه : اَلْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ فِيْ سَبِيْلِ اللهِ . اوبله يې اَلْمُهَاجِرُ. ده. **لغوي اوصرفي تحقيق** : د اَمَنَ ماده په حديث نمبر (۳) کي اود الناس په حديث نمبر (۲۲) کي تحقيق تيرسوی دی ،دماء جمع دَمٌ ده ، دَمٌ په اصل کي دَمَیٌ و اودبعضو په نزد دَمَوٌ و (ل) کلمه حذف کړل سوه اوکله دا په ميم سره بدل کړل سوه په شد سره يې وايي دَمٌّ ددې تثنيه دمان اودميان او دموان استعماليږي اود دَمٌ تصغير دُمَیٌّ دی اونسبت لپاره اَلدَّمِيُّ او الدَّمَوِيُّ ويل کيږي ،اموال جمع دمال ده په معنی د دولت ده دادنصر دباب څخه استعمال سوی ده ، مصدر يې :مَوْلاً او مُولاً ږدی په معنی دډير زيات مالدار کيدل دي ددې څخه اَلْمَالِيَّةُ. په معنی دشاهي خزانې دولت ، (اَلْمُوَلَةُ) جولاګی ددې جمع اَلْمُوَلُ راځي . **ترکیب** : (واو) حرف عاطفه (المؤمن) مبتداء . (من) موصوله (امن) فعل (ه) مفعول به (الناس) فاعل (على) جار (دمائهم) مضاف اومضاف اليه ،مضاف سره دمضاف اليه نه معطوف عليه (واو) عاطفه (اموالهم) مضاف اومضاف اليه ، مضاف سره دمضاف اليه نه معطوف ، معطوف عليه سره دمعطوف نه مجرور دجار جار سره دمجرور نه متعلق په فعل پوري ،فعل سره دفاعل نه اوسره دمتعلق نه صله دموصول ،موصول سره دصلې نه خبر دمبتداء ،مبتداء سره دخبرنه جمله اسميه خبريه سوه.

(۳۶) وَالْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَه فِيْ طَاعَةِ اللهِ : تخريج مشكوة صفحه ۱۵ س ۴ عن فضالة رضي الله عنه مرفوعا

ژباړه : اومجاهد هغه څوک دی کوم چي دالله تعالی په اطاعت کي دخپل نفس سره جهاد وکړي. **توضیح** :حقیقي اواصلي مجاهد هغه سړی دی کوم چي دالله تعالی په اطاعت کي دخپل نفس سره جهاد وکړي یعني دنفس هرخواهش ونه مني ځکه چي دنفس اکثرخواهشات بد وي که چیري دالله جل جلاله په اطاعت پاتي کیږي نوبالکل دي دنفس خبره نه مني ځکه چي دانسان دښمنان دوه دي یونفس اودویم شیطان ،کله یې شیطان دهوکه کوي اوکله یې نفس ، دې دواړو سره دومره جهاد کول چي دګناهونو څخه بچ سي دافرض عین دی ، ټول خلګ مجاهدین دي خو څوک ددنیا په سامان ګټلوکي مجاهد دی څوک ددفتر ډیوټي ورکوي دنفس مخالفت کوي اوڅوک دوکانداري کوي ،نفس سره جهاد کوي اوڅوک څوکیداري کوي اودنفس مخالفت هم کوي ،خوافسوس چي داهرڅه دخیټي لپاره اودښځي او اولاد لپاره کول کیږي ،داجهاد نفس سره جهاد کولو سره بدلول پکار دي اودالله تعالی په اطاعت کي مضبوطیدل پکار دي ،چي دنفس ددهوکې څخه خلاص پاته سي.

لغوي اوصرفي تحقیق : (المجاهد) دباب مفاعل څخه داسم فاعل واحد مذکر صیغه ده په معنی دجهاد کولو والا ،دباب مفاعل یو اصل خاصیت دادی چي د دواړو طرفونو څخه وي یعني دمجاهد معنی داده چي دې به دهغه سره جنګیږي اومخالفت به یې کوي اوهغه به دده سره جنګیږي اومخالفت به ورسره کوي ،دلته جهاد دنفس سره دی ،نفس یوڅه وایي اومجاهد بل څه وایي ،ددې مجرد زیات تر دفتح دباب څخه راځي ، په معنی دډیر کوشش کولو سره ،ددې څخه (اَلْجُهْدُ وَالْجَهْدُ وَالْمَجْهُود) دی په معنی دطاقت اواستطاعت دی او ددې څخه (اَلْجِهَادُ) هم دی په معنی ددین دحفاظت دخاطرنه اود اعلاء کلمة الله لپاره جنګ کول او ددې الجهاد په معنی هغه سختي زمکي چي څه نه شنه کوي . الجهید په معنی دښه واښو والاځای (طاعة) دادنصردباب څخه استعمال سوی دی په معنی داطاعت کولو اوفرانبردار کېدلو ،ددې څخه دی (المتطوّع او المطوّع) په معنی دواجباتو اوفرائضو څخه علاوه نورنیک عملونه په طور دنفلو اداکونکی. **ترکیب**: (واو) مستانفه (المجاهد) مبتداء (من) موصوله (جاهد) فعل دی په دې کي دهوضمیر پروت دی هغه یې فاعل دی (نفسه) مضاف اومضاف الیه دی ،مضاف سره دمضاف الیه نه مجرور دجار ،جار سره دمجرور نه متعلق په فعل پوري ،فعل سره دفاعل اوسره دمفعول به نه اوسره دمتعلق نه جمله فعلیه خبریه صله دمن موصوله ، موصول سره دصلې نه خبر دمبتداء ، مبتداء سره دخبرنه جمله اسمیه خبریه سوه.

(۳۷) وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ الْخَطَايَا وَالذُّنُوبَ (تخریج مشکوة صفحه ۱۵ س ۵ عن فضالة رضی الله عنه مرفوعاً)

ژباړه : اومهاجر هغه سړی دی چا چي ټولي غلطیاني اوګناهونه پرېښودل. **توضیح** : حقیقي مهاجر هغه څوک دی چي هغه ټول ګناهونه په مکمله طورباندي پرېږدي ،بیاخدای مکړه که وسي نوفورا دزړه دکومي توبه باسي ،دهجرت قسمونه په حدیث (۱) کي تیرسوي دی ،یو هجرت دیوځای څخه بل ځای

ته کیږي اوبل هجرت د ګناهونو څخه نیکۍ طرف ته کیږي اوهم دلته دغه مراد دی اودا اصل هجرت دی
ځکه چې دیو ځای څخه بل ځای ته هجرت چې څوک کوي بنده خوهغه دې لپاره کوي چې هلته دی
اطاعت نسي کولی اوکوم ځای چې سړی اوسیږي اواطاعت نسي کولی ،دهغه ځای نه هجرت فرض وي
بهرحال اصل هجرت د ګناهونو پرېښودل دي په دې وجه هریوه ګناه پرېښودلو سره دهجرت ثواب هم
اخیستل پکاردی . **لغوي اوصرفي تحقیق** :دهجرت تحقیق په حدیث نمبر(۱) کي اود ذنوب
تحقیق په حدیث نمبر(۲۴) کي تیرسوی دی ،الخطایا جمع ده خطیئة یې مفرد دی اود خَطِیئةٌ جمع
خطیئات هم راځي دا د سمع دبا څخه استعمال سوی دی ،په معنی دغلطۍ کولو سره ، الخطء والخطایا هم
ددې جملې څخه دی په معنی د ګناه سره ،دبعضو په نزد بغیر دارادې نه ګناه کولو ته خطاء ویل کیږي
،دامادہ دفتح دباب څخه هم راځي . **ترکیب** : (واو) مستانفه (المهاجر) مبتداء(من) موصوله (هجر)
فعل ضمیر دهو په کي پروت دی هغه یې فاعل دی ،(الخطایا) معطوف علیه (واو) عاطفه (الذنوب)
معطوف ، معطوف علیه سره دمعطوف نه مفعول به ، فعل سره دفاعل اوسره دمفعول به نه جمله فعلیه
خبریه صله دموصول ، موصول صره دصلې نه خبر دمبتداء ، مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه سوه .

(۳۸) اَلْبَیِّنَةُ عَلَی الْمُدَّعِیْ وَالْیَمِیْنُ عَلَی الْمُدَّعٰی عَلَیْهِ .

ترمذی ، تخریج مشکوة صفحه ۳۲۷ س۱۸ عن عمرو بن شعیب عن ابیه عن جده رضي الله عنه مرفوعا .

ژباړه : شاهدان په دعوه کونکي باندې دہ اوقسم په هغه چا باندې دی په چا چې دعوه سوې وي .
توضیح : په دې حدیث کي دفقهي ډیرلوی اصل بیان کړل سوی دی هغه دا چې دعوی کونکي باندې
لازم دی چې هغه ګواهان پیش کړي ،نوهله به دهغه شئ شمارل کیږي اودعوی به یې منل کیږي کنی نو
نه به شمارل کیږي مثلا زید وایي چې دا سائیکل زما دی اوخالد وایي چې دا زما دی دده نه دی ، نواوس به
زید دوه شاهدان راولی که چیري زید شاهدان راوستل نو شرعا به دا سائیکل دزید وي اوکه چیري
ګواهان یې نه راوستل نو دخالد څخه به قاضي قسم اخلی که چیري خالد قسم واخیستی اووی ویل : چې
داسائیکل زید نه دی نو بیا به قاضي دخالد په حق کي فیصله کوي ،اصول همدا دي چې څوک انکار
کوي لکه په دې (مثال کي خالد) هغه به وروسته قسم خوري ،په یوروایت کي داسي هم دي چې : اَلْبَیِّنَةُ
عَلَی الْمُدَّعِیْ وَالْیَمِیْنُ عَلٰی مَنْ اَنْکَرَ . په دې حدیث کي دویم سړي ته منکر وایي اوپه پورتني حدیث په
وجه سره ورته مدعی علیه وایي . **پوښتنه** : داځنګه معلومه سوه چې مدعي څوک دی اومدعی علیه
څوک دی ؟مدعی هم دا وایي چې داشئ زما دی اومدعی علیه هم داوایي چې دا دده نه دی زما دی
،نو تعین به څنګه کیږي ؟ **لومړی جواب** :شئ چې دچا په قبضه کي وي هغه مدعی علیه دی اومنکر
دی دده خلاف دویم ته مدعی ویل کیږي . **دویم جواب** : مدعی هغه دی چې هغه په جګړه کي نسي

مجبورولی، که چیري هغه معامله پرېږدي نو ختمه به سي اومدعي علیه هغه دی چي که هغه معامله پرېږدي نو به هغه باندي به زور کول کیږي. **لغوي اوصرفي تحقیق** : البینة په معنی د شهادت،دلیل اوحجت ،دادباب ضَرَبَ څخه دی (بان یبین بینا) په معنی د ښکار کېدل جدا کېدل، ددې څخه تباین په معنی د تضاد ،فرق او انشار دی ددې څخه البیان په معنی د ډرپوټ یعني جمع یې بیانات راځي ،مدعی په معنی د دعوه کونکی ،مدعی په معنی د هغه چا دی چي په چا دعوی سوی وي (ملزم) ددې څخه دی دعوی په معنی د مقدمې داد باب د نصر څخه استعمال سوی دی ،ددې تحقیق حدیث نمبر(۴) کي تیر سوی دی او دیمین تحقیق په حدیث نمبر(۳۱) کي تیرسوی دی .ترکیب : (البینة) مبتداء (علی) جار (لمدعی) مجرور ،جار سره د مجرور نه متعلق په ثابت پوري ، ثابت اسم فاعل ضمیر دهی په کي پروت دی هغه یې فاعل ،اسم فاعل سره د خپل فاعل نه او سره د متلعق نه خبر د مبتداء ،مبتداء سره د خبر نه جمله اسمیه خبریه معطوف علیه . (واو) عاطفه(الیمین) مبتداء(علی) جار (المدعی) اسم مفعول ،په دې کي ضمیر دهو پروت دی هغه یې نائب فاعل (علیه) جار او مجرور،جار سره د مجرور نه متعلق په اسم مفعول پوري،اسم مفعول سره د خپل نائب فاعل نه او سره د متعلق نه مجرور د جار ،جار سره د مجرور نه متعلق په ثابت پوري ،ثابت اسم فاعل ضمیر دهی په کي پروت هغه یې فاعل اسم فاعل سره د خپل فاعل او سره د متعلق نه شبه جمله خبر د مبتداء ،مبتداء سره د خبر نه جمله اسمیه خبریه معطوف معطوف علیه سره د خپل معطوف نه جمله معطوفه سوه .

(۳۹) اَلْمُؤْمِنُ مِرْآةُ الْمُؤْمِنِ :تخریج مشکوة صفحه ۴۲۲ س ۱۱ عن ابی هریرة رضی الله عنه مرفوعاً

ژباړه : مسلمان د مسلمان آئینه ده . **توضیح** :ددې حدیث ډیر مطلبونه دي (۱) : مطلب (کوم چي په یو بل حدیث کي ذکر دی) دادی چي په تاسو کي یو مسلمان د مسلمان لپاره شیشه ده ، که چیري یو مسلمان په عیب کي ووینی نو تاسو لره پکار دئ چي د هغه نه د هغه عیب لري کړی ،یو مسلمان بل مسلمان ته ګوري نو کله چي د هغه عیب ووینی نو ځومره چي کېدی سي د هغه لري کول پکار دي لکه څنګه چي په شیشه کي د ننه انسان خپل شکل ویني نو ناخوښه شئ د خپل مخ څخه لیري کوي نو هم دغه شان د بل لپاره هم شیشه جوړېدل پکار دي . (۲) : مطلب دادی چي انسان لره دومره نیک جوړېدل پکار دي چي بل سړی ده ته وګوري پخپله نیک جوړ سي لکه څنګه چي شیشې ته په کتلو سره انسان خپل ځان صحیح کوي اوشیشه خاموشه وي او پخپله صحیح وي دغه شان هر انسان لره پکار دي چي بغیر د څه شهرت کولو څخه خپل ځان داسي صحیح کړي چي نور خلګ پخپله ده ته په لیدلو سره صحیح سي . **لغوي اوصرفي تحقیق** : مرآة مفرد دی ددې جمع مَرَایا او مَراء راځي په معنی د آئینې سره ، ددې څخه المَرْءُ دی په معنی د سړي ، ددې جمع رجال راځي (مِنْ غَیرِ لفظه) لکه د (اِمْرَاۃٌ) جمع چي (مِن غیرلفظه) نِساءٌ راځي. **ترکیب** : (المؤمن) مبتداء(مرآة المؤمن) مضاف او مضاف الیه ، مضاف سره د مضاف الیه نه خبر د مبتداء ،مبتداء سره د خبر نه جمله اسمیه خبریه سوه .

(۴۰) وَالْمُؤْمِنُ اَخُو الْمُؤْمِنِ يَكُفُّ عَنْهُ ضَيْعَتَهُ وَيَحُوطُ مِنْ وَّرَائِهِ

(تخريج مشكوة صفحه ۴۲۴ س ۱۱ عن فضالة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: مسلمان دمسلمان وروردی منع کوي دهغه نقصان اوحفاظت کوي دهغه شاته.

توضيح: داحديث او وړاندي ذکر سوی حديث دواړه يو دي يعني په يو موقع کي نبي کريم ﷺ ارشاد فرمايلی دی ددې حديث دعبارت مطلب دادی چي مسلمان دمسلمان لپاره ورور دی هغه به دخپل وسه پوري دنقصان څخه بچ کوي اوجائداد به يې بچ ساتي او کله چي هغه نه وي دهغه په غيرموجودګۍ کي دهغه حفاظت کوي، دهغه دښځي اودبچو ياد نورو شيانو حفاظت به کوي همدادی دمؤمن شان، داسي نه چي هروخت خپل فکر وي اودبل چاخيال ورسره نه وي، دنورو خيال ساتل اوهغوی ته ترجيح ورکول همدا ورورولي اوقرباني ده. **لغوي اوصرفي تحقيق**: اخُو په معنی د ورور، دوست، ملګری، دغه شان د (الاخ) د (اَلْاَخُ او اَلْاَخُوْ) هم دغه معانی دی، ددې تثنيه اخوان ده، اوجمعي يې دادي (اِخْوَةٌ واُخُوَّةٌ واِخْوَانٌ واُخْوَانٌ واَخُوْنٌ واَخَاءٌ) بعضو په اخوان اوباقي نورو جمعو کي دافرق کړی دی چي (اَلْاِخْوَانُ دهغه اَخ جمع ده کوم چي دنسبي ورور معنی ورکوي، ددې څخه دې اَلْاُخْتُ په معنی دخور، جمع يې اَخَوَاتٌ راځي، اودادنصر دباب څخه استعمال سوی دی په معنی د ورور يادوست جوړېدل (يَكُفُّ) دادنصر دباب څخه دمضارع واحدغائب صيغه ده کفا او کفافة يې مصدر دی، په معنی دلاس اودکفس سره جمع يې اَكُفٌّ او كفوفٌ او كُفٌّ راځي، هم ددې څخه دی الکفة په معنی د غونډی شئ، منګی چي داوبو څخه ډک وي او ددې څخه دی الکفة په معنی دڅه شئ غاړه اوجانبي (طرف) سره، ددې څخه دی (مَاكَافَّةٌ) کوم چي دعمل نه بندونکی وی، صيغه دضرب دادضرب نه مصدر دی، ددې نور مصدرونه هم راځي (ضِيعًا اوضَيعًا او ضِيَاعَةً) په معنی دخرابيدلو اوتباه کېدلو اودبيکاره کېدلو سره (الضَّيعَةُ) په معنی د جائيداد سره هم راځي اودپيشي هم راځي، يَحُوطُ دادنصر دباب څخه دمضارع واحدمذکر غائب صيغه ده حَوْطًا او حِيْطَةً اوحِيَاطَةً يې مصادر راځي، په معنی دحفاظت کولو سره ددې څخه دی (اَلْحَائِطُ) په معنی د ديوال، باغ د(حَائِط جمع حِيطَانٌ اوحِيَاطٌ) دی او ددې څخه دی الْمُحِيطُ يعني ددائرې احاطه کونکی. وراء په معنی د ورور، وړاندي، نوسي، داد فتح دباب څخه استعمال سوی دی ددې معنی ده لري کول.

ترکيب: (واو) عاطفه (اَلْمُؤمن) مبتداء (اخوالمؤمن) مضاف اومضاف اليه، مضاف سره د مضاف اليه خبر اول (يکف) فعل په دې کي ضمير دهودی هغه يې فاعل (عنه) جار او مجرور، جار سره دمجرور نه متعلق په فعل پوري. (ضيعته) مضاف اومضاف اليه، مضاف سره دمضاف اليه نه مفعول به، فعل سره دخپل فاعل اومفعول به نه اوسره دمتعلق نه جمله فعليه خبريه مطعوف عليه، (واو) عاطفه (يحوط) فعل هوضمير يې فاعل (من) جار (ورائه) مضاف اومضاف اليه، مضاف سره دخپل مضاف نه مجرور دجار، جار سره دمجرور نه متعلق په فعل پوري، فعل سره دفاعل اوسره دمتعلق نه معطوف، معطوف عليه سره د معطوف نه خبر ثاني دمبتداء، مبتداء سره د دواړو خبرونو څخه جمله اسميه خبريه سوه.

(۴۱) **اَلْمُؤْمِنُوْنَ كَرَجُلٍ وَّاحِدٍ اِنِ اشْتَكٰى عَيْنُهٗ اِشْتَكٰى كُلُّهٗ وَاِنِ اشْتَكٰى رَاْسُهٗ اِشْتَكٰى كُلُّهٗ**

مسلم، تخریج مشکوۃ صفحہ ۴۲۲ س ۵ عن نعمان بن بشیر رضی الله عنه مرفوعا.

ژباړه: مسلمانان ديوسړي په شان دي كه دده ستر ګه خوږ سي نوټول بدن يې خوږيږي اوكه دده سرناروغه سي نوټول بدن يې ناروغه وي. **توضيح**: مسلمانان ديوسړي داندامونو په شان دي دا خوجمله خبريه ده خوپه معنى دجملې انشائي ده اومطلب دادى چي شئ تاديوسړي داندامونو په شان چي كله ديوسړي دستر ګي شكايت كوي يعني خوږسي نودهغه ټول بدن ته تكليف وي اواثر ورته رسيږي لاوكه چيري دانسان په سر كي تكليف وي نوهم په ټول بدن باندي اثر وي اوبنده آرام غواړي نوهمدغه شان كه يو مسلمان ورور ته تكليف وي نوپه ټولو باندي دهغه اثر كيدل پكار دي يعني فكر يې كول پكار دي دلته تشبيه په همدردى كي ده چي هريوسره دهمدردى سلوك كول پكار دي. **لغوي اوصرفي تحقيق**: رجل په معنى دبالغ سړي، ددې په عربي كي معاني تيري سوى دي يعني: مُذَكَّرٌ مِنْ بَنِي اٰدَمَ جَاوَزَ مِنْ حَدِّ الصِّغَرِ اِلٰى حَدِّ الْكِبَرِ. دادباب دسمع څخه راځي په معنى د پيدل تللو سره اودنصر څخه هم راځي په معنى د پښې باندي وهلو سره، دسمع باب څخه ددې مصدر رَجَلًا راځي اوباب دنصر څخه ددې مصدر رَجْلًا راځي ددې څخه الرِّجْلُ په معنى د پښې سره جمع يې اَرْجُل راځي، دااَلْرِّجل نوري معنا ګاني هم سته دى مثلا: پرتوګ. سپين ساده كاغذ. دسړي اودس ماتى. ډيربيده كيدونكى سړى. لكه رِجل چي په معنى د پښې دهغه جمع (اَرْجُلٌ) ده او كه نوري معنا ګاني يې واخيستل سي نو بيا ددې جمع (اَلرِّجَالُ) ددې څخه مراد بالغ سړى دى، ددې ډيري جمعي راځي (اَرَاجِلٌ و رَجَلَاتٌ ورِجْلَةٌ ورَجَلَةٌ) ددې څخه دى مِرجَل په معنى د ديګچي. ګومنځ ددې جمع مَرَاجِلُ ده واحد په ديوسره، داد باب دضرب څخه استعمال دى، ددې مصادر دا راځي: وَحْدًا و وُحودًا ووَحْدَةً وواحِدَةً ووَحَادَةً. په معنى ديو كيدلو، ددې څخه دى تَوحيد. په معنى ديو جوړولو سره، ددې څخه دى (اَلْاَحد) په معنى ديو، بې نظير اوبې مثله. **نكته**: لفظ احد صرف په دوو موقعو كي دواحد په شان معنى وركوي (۱): دالله جل جلاله په صفت كي وايي: (۲): اَحَدٌ وَعِشْرُوْنَ ووَاحِدٌ وَعِشْرُوْنَ. لفظ احد په اصل كي خو دمذكر لپاره دى ليكن كله كله دمؤنث لپاره هم راځي لكه په قرآن كريم كي چي دى:. نوپه داسي موقع باندي دشئ معنى وركوي، داحد تانيث احدى دى ددې څخه: يَوْمُ الْاَحَد. ده (ديكشنبې ورځ) جمع يې آحاد ده. **د احد او واحد خاص فرق**: دلفظي په معنى سره د دواړو ترجمه په يو سره كول كيږي ليكن دفرق كولو لپاره دلفظ احد په معنى كي داهم شامل دى چي هغه دتركيب او تجزيې څخه اودتعداد اودځه شئ سره مشابهت اومشاكلت څخه پاک وي يعني هغه ديو يا ډيرو مادونه څخه وي جوړ سوى اونه په هغه كي دتعداد امكان وي اونه دځه شئ مشابه وي، الله جل جلاله واحد هم دى او احد هم دى په دې كي دهغه خلګو جواب

کيږي کوم چي دالله جَلَّ جَلَالُهٗ په باره کي پوښتنه کوي چي هغه دسرو سپينو څخه جوړ دی یا دڅه جوهر څخه جوړ دی په لفظ احد کي ددې جواب وسو . د(اشتکی) معنی ده ناروغه کېدل دادباب دنصر ينصر څخه استعمال سوی دی: شَکٰی يَشْکُوْ ،شَکْوىً وشَکْوًاوَشِکَايَةً وشَکَاوَةًوَشَکِيَّةً . په معنی دشکايت کولو . عينٌ داد ضرب دباب څخه مصدر دی ددې ډيري معناګاني دي ځيني معناګاني يې دادي : ښار والا . دکور والا .بدنظر کول. جاسوس. جماعت. بيرغ. داوبو چينه. لمر. هرموجوده شئ. ښه شئ. ددې څخه العينة دی په معنی دښه مال. ددې څخه دی العين په معنی دښنې غوا ، عين مونث دی اوددې جمعي داډول راځي : اَعْيُنٌ .عيون .عِيون اواَعْيَانٌ) اوجمع الجمع يې اَعينات ده. **نکته** : عَيون دعين په فتحې سره داپه ظاهره دعينٌ جمع معلوميږي حالانکه دادڅه شئ جمع ده بلکه عيون پخپله مفرد دی په معنی دبدنظر سره ددې جمع عَينٌ اوعُيُنٌ راځي .د کُلٌّ دا معناګاني دي . (۱): ټول. (۲): هريو . داداسي اسم دی چي ډيرو افرادو لره ګيرولو لپاره يا دواحد اجزاء عام کولو لپاره مقرر سوی دی ، د کُل لفظ مفرد اومذکر لپاره استعماليږي دادضرب دباب څخه استعمال سوی دی : كَلَّ يَكِلُّ. كَلاً . وكُلُولاً وكَلاَلَةً وَكُلُوْلَةً وَكَلاَلاً .
په معنی دستړي والي ددې څخه دی کلاله په معنی دستړي والي اوپه معنی دهغه څوک چي دهغه پلار او اولاد نه وي اودهغه سړي چي دهغه نسبي رشته دار نه وي ، هم ددې څخه دی کُلِيَّاتٌ په معنی دهغه مفهوم کوم چي په ډيروافرادو باندي صادق وي ، رأس . دازيات تر کرم اوضرب دباب څخه استعمال دی اودفتح څخه هم استعماليږي په معنی دسردار کېدلو ،رأسا او رَأسَةً يې مصدر راځي اَلرَّأسُ په معنی دسر جمع يې رُؤُسَاء راځي .**ترکيب** : (المؤمنون) مبتداء (ک) جار (رجل) موصوف (واحد) يې صفت ، موصوف سره دصفت نه مجرور دجار ،جار سره دمجرور نه متعلق په ثابتون پوري ،ثابتون اسم فاعل هم ضمير په کي پروت دی هغه يې فاعل ، اسم فاعل سره دخپل فاعل نه اوسره دمتعلق نه خبر دمبتداء، مبتداء سره دخپل خبر نه جمله اسميه خبريه مبين . (ان) حرف شرط (اشتکی) فعل (عينه) مضاف اومضاف اليه ،مضاف سره دمضاف اليه نه فاعل ، فعل سره دفاعل شرط (اشتکی) فعل (کله) مضاف اومضاف اليه ، مضاف سره دمضاف اليه نه جزاء ،شرط سره دخپلي جزاء نه جمله شرطيه جزائيه معطوف عليه .(واو) عاطفه (ان) حرف شرط(اشتکی) فعل(رأسه) مضاف اومضاف اليه ،مضاف سره دمضاف اليه نه فاعل، فعل سره دفاعل شرط. (اشتکی)فعل (کله) مضاف اومضاف اليه ،مضاف اوسره دمضاف اليه نه فاعل، فعل سره دفاعل نه جزاء ،شرط سره دخپلي جزاء نه جمله شرطيه معطوف. معطوف عليه سره دخپل معطوف نه جمله معطوفه بيان دمبَيّن ،مبَين سره دخپل بيان يا مبين نه جمله بيانيه سوه .

(۴۲) اَلسَّفَرُ قِطۡعَةٌ مِّنَ الۡعَذَابِ يَمۡنَعُ اَحَدَكُمۡ نَوۡمَه وَطَعَامَه وَشَرَابَه فَاِذَاقَضٰى اَحَدُكُمۡ نَهۡمَتَه مِنۡ وَجۡهِه فَلۡيَعۡجِلۡ اِلٰى اَهۡلِه. (بخاري ومسلم، تخريج مشكوة صفحه ۳۳۸ س ۲۷ عن ابى هريرة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: سفر دعذاب يوه ټکړه ده منع کوي په تاسو کي هريو دخپل خوب څخه اودخپل خوراک څخه اودخپل څښاک څخه، پس کله چي پوره کړي په تاسو کي هريو خپل حاجت د هغې دموقعې نه نوهغه لره پکار دي چي بيرته سمدستي خپل کورته واپس راسي.

توضيح: د (قطعة من العذاب) مطلب دادی چي سفر يود تکليف شئ دی ځکه چي په سفر کي خوب نه پوره کيږي اوپه خوراک او څښاک کي هم خلل راځي لهذا سفر کول نه دی پکار البته که ضرورت وي نوبيا تکليفونه برداشت کول پکار دي اوکله چي ضرورت ختم سي يا د کوم کار لپاره يې چي سفر کړی ؤ دهغه کار څخه دفارغ سي نو کورته په راتلو کي وخت تيرول پکار نه دي ځکه چي د کورهم حقوق وي اوپه خپله دمسافر هم خپل معمولات وي. **پوښتنه**: دسفر ممانعت د تکليف په وجه دی اونن صبا په سفر کي تکليف نه وي لهذا نن صبا ممانعت نه دي پکار، بياولي ممانعت دی؟ **اول جواب**: دسفر څخه ممانع د تکليف په وجه دی اوهغه تکليف چي څنګه په وړاندي زمانه کي ؤ اوس هم موجود دی چي په خوب اوخوراک او څښاک کي خلل راځي البته په سفر کولو کي به مخکي زمانه کي زيات تکليف ؤ اوس لږ کم تکليف وی نو اصل شئ اوعلت دادی چي په خوراک څښاک اوپريوتلو پورته کيدلو تکليف هغه شان وي لکه څنګه چي په مخکي زمانه کي ؤ، دسفر کولو دنن صبا سهولتونه په هغه زمانه کي ښکاره نه ؤ ليکن پټ ؤ ځکه چي په قرآن مجيد کي دي: اوالله تعالى به پيدا کوي داسي داسي سورلی چي اوس تاسو هغه نه پيژني نودا آيت کريمه په نبي کريم ﷺ باندي نازل سو نو دهغه وخت نه هغه ټ، لي سورلئ په دې کي داخل دي کوم چي هغه وخت کي نه وي. **دويم جواب**: حکم داکثرو خلګو په اعتبار سره دی، اکثرو خلګو ته سهوليات نه ملاويږي. **دريم جواب**: دادی چي موږ دا خبره منو چي نن صبا په سفر کي سهلتونه سته ليکن څومره چي په کورونو کي سهولتونه وي دهغه په اعتبار سره نن صبا هم سفر دعذاب يو ټکړه ده. **فائده**: دسفر کولو څخه لومړی انسا لره دوه شيان غورځول پکار دي اول غصه چي په ټول سفر کي ده ته نږدی هم رانسي اوکه داسي نه وي نودسفر مزه به يې خرابه سي لکه څرنګه چي مشاهده ده، دويم آرام غوښتل مثلا په سفر کي داويل چي خوراک ښه ملاويدل پکار دي، سيټ دانه هغه پکار دي، دضرورت هريو شئ سمدستي حاصليدل پکار دي، آرام طلبي په سف کي هيڅکله نه ده پکار، نوبيابه سفر مزی سره تيرسي اوکه داسي نه وي نوبيابه مزه نه وي لکه څنګه چي مشاهده ده دې تائيد مرسته کوي. **لغوي اوصرفي تحقيق**: السفر په معنى د (۱) مزل پوره کولو (۲): دلمر پريوتلو څخه وروسته وخت، ددې جمع اسفارٌ ده اودنصر اوضرب څخه استعمال سوی دی، مصدر يې (سَفَرًا اوسِفَارَةً

وسفُور) دی په معنی دسفر لپاره وتل ، ددې څخه اَلسِفرُ دی چې په معنی دلوی کتاب جمع يې اسفار راځي ، ددې څخه السّفرُ ده په معنی دداغ چې دانسان په بدن باندې وي جمع يې سُفُور ده ددې څخه دی سفير په معنی د دوو قومونو کې صلح کونکی ،قطعة په معنی دټکړې دادفتح دباب څخه استعمال سوی دی په معنی دپرېکولو ، ددې څخه دی (اَلقِطعُ) په معنی دهغه چاچې آوازيې منقطع سي اوددې څخه دی (اَلقُطع) خپلولي پرېکونکی .ددې څخه دی القطعُ د درختي پرېکړل سوی حصه ،اوددې څخه دی (اَلقُطع) د خيټې درد اوپېچش اوددې څخه دی (القَاطِعُ) بندولو والا (سيفٌ قاطع) تيره توره .

قاطع الطريق غل،ډاکوجمع قَطّعٌ اوقُطّاعٌ راځي. العذاب (۱):هرهغه شي چې هغه دانسان لپاره سبب دتکليف وي(۲) : تکليف.(۳):سزا ددې جمع اَعذِبَةٌ ده،دباب دسمع، کرم اوضرب څخه استعمال سوی دی،په معنی دخوږالي،خوشګوارکېدل،هم ددې څخه دی :اَلعَذّاب . دامصدر دی په معنی د (۱):ګندګی.(۲):ډکي .(۳):د درختي ښاخونه.(۴):دتلې پارسنګ،يمنع دفتح دباب څخه دمضارع واحد مذکر غائب صيغه ده،په معنی دمحروم کولو،ددې څخه دی المنع په معنی دکنی کبر جمع يې مُنُوع راځي نودا مصدر دی دنصر دباب څخه ،نيام هم مصدر راځي معناګاني يې دادی : ويده کېدل. دخوب جوته .مړکيدل اونومْ دنائم جمع ده اودنائم نُيّام اونُوّام وغيره دی ، ددې څخه دی النومة په معنی د (۱):ډير ويده کېدلو والا (۲):ناخبره.(۳):غيرمشهور. طعام دادسمع دباب څخه مصدر دی اوطعما هم مصدر راځي په معنی څکل اودفتح څخه مستعمل دی ،دې وخت کې يې معنی داده چې په مړه خيټه خوراک خوړل،ددې څخه دی الطعم په معنی دخوندسره جمع طُعوم ده اوددې څخه دی الطِّعمة دخوراک طريقه اوددې څخه دی الطعام په معنی دخوراک جمع يې اطعمة ده اوجمع الجمع يې اطعمات ده،په معنی دغنمو،ددې څخه دی الطعامی خوراک خرڅونکی او ددې څخه دی المطعام ډير ميلمه دوست اوددې څخه دی المطعوم په معنی دخوراک .ټيکه . شراب په معنی دڅکلو هرشی جمع يې اشربة ده دادباب دسمع اونصر څخه مستعمل دی : (شُربًا. شَرْبًا شِرْبًا مَشْرَبًا اوتَشْرَابًا) يې مصادر راځي ، ددې څخه دی اَلشّربة کوم چې يوځل ؤ څښل سي، ددې څخه دی الشّربة په معنی د ژيات څښل ، دګرمی زياتيدل .تنده ، قض دا د ضرب څخه دماضي واحد مذکر غائب صيغه. قَضَاءً او قَضْيَةً او قَضِيَّةً يې مصادر راځي په معنی دفيصلې کولو ، ددې څخه دی القاضي په معنی دشرعي حاکم جمع يې قُضَاة . راځي اوددې څخه دی قَضِية په منزد منطقيانو چې دهغه ويونکی ته درواغجن يا رښتونی ويلی سی ،نَهمة دامصدر دی د(سمع ،فتح اوضرب) دباب څخه په معنی د :حاجت . سخت خواهش ددې څخه دی النِّهَام .لوهار او ددې څخه النّهام په معنی د :ګونګي .راهب جمع يې نُهم راځي وجها دامصدر دی د کرم اوضرب څخه په معنی د :مخ. اراده اونيت.هغه کارچې دانسان هغه ته توجه وي . نوع قسم .اَوجُه ووُجُوه واُجُوه يې جمع راځي . ددې څخه دی وجاهت، داهم مصدر

دی په معنی د مرتبې او عزت او د دې څخه دی وجیهة په معنی د قوم سردار . (فَلْیَعْجَل) دا دامر غائب صیغه ده ، دسمع د باب څخه استعمال سوی ده . (عَجَلًا او عَجَلَةً) یې مصادر دی په معنی د تندی کولو . د دې څخه دی العجل په معنی د سخې جمع یې (عجول او عَجَلَةٌ او عَجَالٌ) ده د دې څخه دی العجلة په معنی د (۱) : تلواره . (۲) : د سامان وړلو موټر (۳) : سپک والی (کمزورتیا) (۴) : ختېه . د دې څخه دی العجول په معنی د مرګ ،اهل دا مصدر د نصر ،ضرب او سمع د باب څخه دی او اُهُولًا یې هم مصدر هم راځي په معنی د (۱) خاندان .(۲) :خپلوان. د دې جمع (اَهْلُوْنَ و آهَالٌ) او (اَهَالٌ و اَهْلاتٌ و اَهْلَاتٌ) راځي د دې څخه دی اهلا وسهلا په معنی د پخیر راغلی . اصل کي دا کلام داسي دی : صَادَفْتَ اَهْلًا لَا غُرْبًا وَوَطِئْتَ سَهْلًا لَا وَعْرًا . یعني تا د خپل کور والا خلک بیا موندل نه پردی او په نرمه زمکه راغلی نه په سخته زمکه او د دې نه دی اهیلة په معنی د قابلیت او د دې څخه دی (اِلْاَهْلِیْ) په معنی د کورني څاروي **ترکیب**: (السفر) مبتداء. (قطعة) موصوف (من العذاب) جار او مجرور ، جار سره د مجرور نه متعلق په ثابت پوري ، دا صفت سو ، موصوف سره د صفت نه خبر اول ، (یمنع) فعل هو ضمیر په کي دی هغه یې فاعل (احد کم) مضاف او مضاف الیه ، مضاف سره د مضاف الیه نه مفعول اول (واو) عاطفه (طعامه) معطوف اول (واو) عاطفه (شرابه) معطوف ثاني ، معطوف علیه سره د خپلو دواړو معطوفو نو مفعول ثاني ، فعل سره د خپل فاعل او سره د دواړو مفعلونو جمله فعلیه خبریه خبر ثاني د مبتداء ،مبتداء سه د خپلو دواړو خبرونو څخه جمله اسمیه خبریه سوه . (فاء) تفریعیة (قضی) فعل (احد کم) مضاف او مضاف الیه ، مضاف سره د مضاف الیه نه فاعل ، (نهمته) مضاف او مضاف الیه ،مضاف سره د مضاف الیه نه مفعول به (من) جار (وجهه) مضاف او مضاف الیه ، مضاف سره د مضاف الیه نه مجرور د جار ، جار سره مجرور نه متعلق په فعل پوري ،فعل سره د خپل فاعل او مفعول او متعلق نه شرط . (فاء) جزائیه (لیعجل) فعل امر ضمیر دهو په کي دی هغه یې فاعل (الی) جار (اهله) مضاف او مضاف الیه ،مضاف سره د مضاف الیه نه مجرور د جار ،جار سره د مجرور نه متعلق په فعل امر پوري ، فعل امر سره د خپل فاعل او سره د متعلق نه جزاء د شرط .شرط سره د جزاء څخه جمله شرطیه سوه .

نَوعٌ آخرُ مِنهَا

(۴۳) قَفْلَةٌ کَغَزْوَةٍ: (ابوداود) (تخریج مشکوة صفحه ۳۳۳ س ۱۹ عن عبدالله ابن عمر رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه: راستنیدل (د جهاد څخه) د جهاد په شان دي. **توضیح**: کله چي مجاهد د جهاد لپاره ځي نو شکاره خبره که چیري نیت د ده صحیح وي نو ډیر زیات ثواب دی ،نو نبي کریم ﷺ وفرمایل لکه څنګه چي په تلو کي ثواب دی په واپس راتلو کي هم د غه هومره ثواب دی ،په واپس راتللو کي دا مه ګڼی چي اوس د جهاد د ثواب څخه محروم مه سوم ،ځکه چي واپس ځو نه بلکه واپسي د تللو تتمه ده ، په واپس کي هم پوره ثواب دی . هر کله چي په واپس تلو کي ثواب دی نو د تللو په وخت او هلته په څومره ثواب وي ،غرض دا چي د جهاد لپاره د تلو څخه وروسته هیڅ یو وخت د ثواب نه خالي نه تیریږي ،د جهاد ډیر فضیلت په

احادیثو کې راغلې دي ، په یو حدیث کې راځي چې یوه ورځ په جهاد کې چوکیداري کول د دنیا څخه اوڅه چې په دنیا کې دي د ټولو څخه بهتر دي ، په یو بل حدیث کې دي چې د مجاهد لپاره به په جنت کې سل درجې وي ، د هر دوو درجو په مینځ کې به دومره فاصله وي څومره چې د زمکې او آسمان ترمینځه ده ، په یو بل حدیث کې دي چې کوم سړی د زړه په اخلاص سره شهادت وغوښتلو نو هغه اګرچې په کور کې په بستره وفات سي مګر هغه ته به د شهید ثواب ورکړل کیږي . **لغوي او صرفي او تحقیق** : قفلة په معنی دواپسې دا د باب د نصر او ضرب او سمع څخه استعمال سوی دی په معنی د سفر څخه دواپس راتلو دی (قَفْلًا او قَفَلًا او قُفُوْلًا) یې مصادر راځي ، ددې څخه (اَلْقُفْلُ) په معنی د قلف سره . ددې جمع (اَقْفَالٌ او قُفُوْلٌ او اَقْفُلٌ) ده . ددې څخه دی القفل په معنی د درختې وچه حصه ، غزوة په معنی د جنګ په معنی دیوه جملې راځي دا د نصر د باب څخه مستعمل دی په معنی د طلب کولو ، قصد کولو ، ددې څخه دی الغزاة په معنی د مهم . حمله جمع یې غزواتٌ ده . ددې څخه دی غازیٌ جنګ کولو والا . ترکیب : قفلة : مبتداء (کغزوة) جار او مجرور ، جار سره د مجرور نه متعلق په ثابت پوري ، ثابت اسم فاعل ، په دې کې ضمیر د هی پروت دی ددې فاعل دی ، اسم فاعل سره د خپل فاعل نه او سره د متعلق نه خبر د مبتداء ، مبتداء سره د خپل خبر نه جمله اسمیه خبریه سوه .

(۴۳) مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ : تخریج مشکوة صفحه ۲۱۵ س ۲۷ عن ابی هریرة رضی الله عنه مرفوعا

ژباړه : د امیر ټال متهول کول ظلم دی . **توضیح** : یو سړی چې قرض واخلي بیا مالداره سي نو د دائن یعني قرض ورکونکی سره ټال متهول کوي یعني بار بار دا ورته وایي چې درپه کړم ، درپه کړم لیکن ورکوي یې نه صرف وخت وربانديي تیره وي نو دا ظلم دی او زیاتی دی په قرض ورکونکی باندي ځکه چې هغه عاجز خپل حق غواړي دې یې بیا هم نه ورکوي ، د ظلم تعریف دا دی : وَضْعُ كُلِّ شَيْءٍ فِيْ غَيْرِ مَحَلِّهٖ . یو د خپل ځای څخه په بل ځای ایښودل ظلم دی ، مثلا پیزار په سر ایښودل ، دلته هم هغه کوم چې ده ته راغلی دی او دې مالدره سو نو اوس هغه مال چې ده قرض اخیستی ؤ هغه خپل ځای ته نه رسوي یعني قرض ورکونکی ته قرضنه واپس کوي نو دا ظلم دی . **فائده** : ددې حدیث څخه یوه دا فقهي مسئله راووتله چې بغیر د ضرورت نه قرض اخیستل نه دي پکار ، ځکه چې کله ضرورت ؤ نو قرضه یې واخستله بیا ضرورت پوره سو یا مالداره سو نو وخت په تیرول او ټال متهول کول ظلم دی او نا جائزه ده ، نو معلومه سوه چې بغیر د ضرورت څخه قرضه ناجائز ده . دویمه مسئله دا راووتله که چیري څوک قرض وغواړي نو ورکول یې پکار دي . دریم فقهي مسئله دا ده چې قرض واپس کولو کی تلواره پکار ده .

لغوي او صرفي تحقیق : مَطْلٌ دا د نصر د باب څخه مصدر دی په معنی د ټال متهول کولو ددې څخه دی (اَلْمَطَالُ) په معنی دا وسپنی ویلی کولو والا . دویم : ډیر ټال متهول کولو الا . الغنی په معنی د مالدار ، دولتمند . جمع یې اغنیاء راځي ، دا د سمع څخه مستعمل سوی دی ، باقي تحقیق ددې مادې په

حدیث (۲۷) کی تیرسوی دی ،ظلم دا مصدر دی دباب :نصر ،سمع نه په معنی دیوشیٔ غلط استعمالول شیٔ بې ځایه ایښودل ،شرارت . دحق کمي ، ددې څخه دی اَلظُّلْمَةُ وَظُلْمَةٌ په معنی دشپې تیاره . جمع یې (ظُلَمٌ او ظُلُمَاتٌ او ظُلَمَاتٌ) ددې څخه دی اَلظُّلَم په معنی دقمرمیاشتي اخري درې شپې . ددې څخه دی اَلظَّلم په معنی د واوري سره ، ددې څخه دی ظالمٌ جمع یې (ظالمون وظُلاَّمٌ وظَلَمَةٌ) ده ددې څخه دی الظَّلَم په معنی د وجود .بدن . غر جمع یې ظلوم راځي . **ترکیب** : (مطل الغنی) مضاف او مضاف الیه . مضاف سره د مضاف الیه نه مبتداء . (ظلم) یې خبر ، مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه سوه .

(۴۵) سَیِّدُ الْقَوْمِ فِی السَّفَرِ خَادِمُهُمْ : بیهقي،تخریخ مشکوة صفحه ۳۴۰ س ۲۲ عن سهل بن سعد رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : دقوم سردار په حالت دسفر کي دهغوی خدمت کونکی وي **توضیح** : دقوم مشرلره پکار دي چي هغه په سفر کی د قوم خدمت وکړي ،دیو جماعت امیر دي یا صدر دي نو هغه لره پکار دی چي هغه په سفر کي دخپل جماعت ښه پوره خدمت وکړي . ددې حدیث دویم مطلب عالمانو داهم لیکلی دی چي څوک په سفر کي خدمت کوي هغه به دهغوی سردار وي . **فائده** : ددې حدیث څخه فقهي مسائل دا راووتله چي سفر کي هریو لره پکار دي چي دبل خدمت وکړي ،غصه او آرام غوښتل دځان ته نژدی هم نه پریږدي .ددې تفصیل په حدیث نمبر ۴۲ کي تیرسوی دی. **لغوي او صرفي تحقیق** : سید په معنی د سردار جمع یې (اَسیَادٌ او سَادَةٌ او سَیَائِدُ) دا د نصر دباب څخه استعمال دی ،سِیَادَةٌ وسَیْدُودَةٌ وسُودًا) وغیره یې مصادر راځي ، القوم دا د نصر دباب څخه مصدر دی (قَومًا او قِیَامًا وقَومَةً وَقَامَةٌ) یې مصدر راځي ،په معنی د اوریدلو ، د تللو څخه بندیدل ، ددې څخه دی القوم دخلکو یوه ډله جمع یې (اَقْوامٌ وَاَقَاوِمُ وَاَقَائِمُ واَقَاوِیمٌ) راځي ددې څخه دی قومة په معنی درکوع څخه وروسته نیغ دریدل . ددې څخه دی القیامة په معنی د مرګ څخه وروسته دوباره ژوندي کیدلو سره ددې څخه دی القِیمَةُ په معنی د قیمت سره جمع یې قِیم راځي . ددې څخه دی (اَلاِقَامَةُ او اَلْمُقَامَةُ) په معنی د اقامت سره . ددې څخه دی (اَلتَّقْوِیْمُ) په معنی دوختونو نقشه . ددې څخه دی (اَلْمُقِیْمُ او اَلْمُقَامُ) وغیره ، خادم دا د اسم فاعل صیغه ده د نصر او ضرب دباب څخه او دصفت صیغه هم ده ، ددې جمع خُدَّامٌ ده معنی یې خدمت کولو والا ده . (خِدْمَةٌ او خَدْمَةٌ) یې مصادر راځي په معنی دخدمت کولو . ددې څخه دی (الخدمة) په معنی دوخت او ددې څخه دی الخدمة په معنی د پنډی . دخلکو دائره ،هم ددې څخه دی خادِمیة په معنی دنوکري ،ددې څخه دی خَدیم په معنی دنوکر ،غلام . ددې څخه دی مخدوم په معنی د آقا ، مولا . ددې څخه دی المخَدَّمَا په معنی دهغه آس چي په پښه یې سپین داغ وي ،مونث یې خَدْمَاء دی

(۴۶) حُبُّکَ الشَّیئَ یُعْمِي وَیُصِمُّ : (تخریخ مشکوة صفحه ۴۲۸ س ۲۶ عن ابی الدرداء رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: دیوشئ محبت تا هم ړنده وي اوهم دي کڼوي. **توضیح**: کوم شئ سره چې انسان محبت کوي نودهغه په عیب باندي نظر نه ساتي دهغه د ټولو عیبونو څخه خپل ځان ړوند اوکوڼ ساتي، په دې وجه الله تعالی سره محبت کول پکار دی، اودبنه شئ یا دبنه انسان سره محبت کول پکار دی، بیا دهغه عیبونو څخه ړوند اوکوڼ کېدل پکار دي دمحبت تقاضا داده چې دمحبوب اشارو باندي هم دخپل ځان قربانولو لپاره تیار سي اودهغه حکمونه خوهروخت پوره کوي، الله تعالی سره زموږ محبت دی نودهغه ټولو حکمونو باندي عمل کول پکار دي. **لغوي اوصرفي تحقیق**: دحب معنی اوتحقیق په حدیث نمبر ۶ کي تیرسوی دی. الشئ دادفتح دباب څخه مصدر دی (مشیئة ومشاءة ومشائیة) مصادر راځي معنی اراده کول، غوښتل ده. ددې څخه دی الشئ په معنی د(۱) دشئ. (۲) کوم شئ چې پیژندلی سي اودهغه خبرورکړل سي ددې څخه دی (الشّیئة) په معنی دارادې. یُعمی داد باب افعال څخه مضارع واحد غائب صیغه ده اوپه مجردو کي سمع نه ډېراستعمالیږي اوضرب څخه هم معنی یې ړوند کېدل دي، مصدر یې دمجرد څخه عمیا راځي اوکه عمایةً راسي نوبیایې معنی (۱): اصرار کول. ګمراه کېدل. ددې څخه دی العمیٌ په معنی دړوند جمع یې عمون ده. ددې څخه دی الاعمی په معنی د ړوند جمع یې عمیٌ وعُمیانٍ واَعماءٌ دی. یُصِمٌ داد باب افعال څخه دمضارع واحد غائب صغیه ده اوپه مجرود کي نصر اوسمع نه استعمال سوی دی (صَمًّا وصَمَمًا یې مصدر راځي په معنی دکوڼ کېدلو سره دی. ددې څخه دی الصمام په معنی دد شیشې نچه. جمع یې (اَصِمَّةٌ وَالصِّمَامَةٌ) راځي ددې څخه دی الصم په معنی دسخت مصیبت سره، نکته اصم دمضاعف دویم نوم دی. **ترکیب**: (حب) مصدر مضاف (ک). ضمیر فاعل مضاف الیه، الشئ مفعول به، مصدر سره دخپل فاعل اوسره دمفعول به نه شبه جمله مبتداء (یُعمی) فعل هوضمیر ددې فاعل، فعل سره دخپل فاعل نه معطوف علیه، (واو) عاطفه (یصم) فعل هوفاعل، فعل سره دفاعل معطوف، معطوف علیه سره دمعطوف نه خبر دمبتداء، مبتداء سره دخپل خبر نه جمله اسمیه خبریه سوه.

(۴۷) طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيْضَةٌ عَلٰى كُلِّ مُسْلِمٍ :بیهقي وابن ماجه (تخریج مشکوة صفحه ۳۴ س ۱۵ عن انس رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: علم حاصلول په هرمسلمان باندي فرض دی. **توضیح**: هرمسلمان نارینه اوزنانه لپاره ددین ضروریات پیژندل دومره فرض عین دی چې هغه سره دورځي شپې راپیښېدونکي مسئلې حل سي. اوعالم جوړېدل فرض کفایه دی، دغه شان جهاد فرض کفایه دی ترڅوپوري چې دوخت بادشاه دجنګ اعلان ونکړي اودغه شان دقاریانو څخه لوستل اوقاري جوړېدل هم فرض کفایه دي دغه شان علم الوقف زده کول هم فرض کفایه دي یعني چې په یوه علاقه یوکس فرض اداکړي نوفریضه به اداسي هغه ته فرض کفایه وایي، ددین اسلام ضروري مسئلې ټولي په بهشتي زیور وغیره کتابونو کي ذکر دي هلته یې

وګوري. **فائده**: په دې حديث کې لفظ دمسلمة نسته او په صحيح احاديثو کې کې دا ثابت نه دی البته خامخا مراد دي په دې وجه به په ليکلو کې دمسلمة لفظ نه سي ليکلی په معنی او مفهوم کې به دا خامخا راځي ځکه چې د هر مسلمان ښځې لپاره هم د دين علم (يعني د دين ضروريات) زده کول فرض عين دی ،بيا نن صبا په سکولونو او کالجونو باندې دا حديث ليکل جائز نه دی ولې چې هلته خو د فرض عين درجه کې هم ښودل نه کيږي. **لغوي او صرفي تحقيق**: العلم مصدر دی دنصر ،ضرب اوسمع د باب څخه دی ، دنصر اوضرب څخه ددې معنی نښه لګول دي اودسمع څخه ددې معنی ده حقيقي علم موندل اوپيژندل اويقين کول ،العلم په معنی د (بيرغ . دقوم سردار. دجامو ګل کاري. علامت او نخښه. لوړ غر،جمع يې اعلام ده. العلم په معنی د(پيژندل. دشئ دحقيقت ادراک کول. د دې جمع علوم راځي ددې څخه دی العِلم په معنی دعالم. فريضة په معنی د(فرض . زکوة. مقرر سوی حصه) جمع يې فرائض راځي دادضرب او کرم څخه استعمال سوی دی په معنی دفرض کولو اومقرر کولو (فَرَاضَةً وفُرُوضًا وَفَرضًا) يې مصادر راځي . ددې څخه دی الفَرضُ په معنی دالله تعالی په بندګانو باندې مقرر سوی قانون جمع يې فروضٌ راځي ددې څخه دی الفُرضُ په معنی دپرېکولو اوالفِرَاض په معنی دجامو او الفَارِضُ په معنی دچاق او زوړ ، دفارض جمع فُرض راځي . د کل لفظ تحقيق په حديث (۴۱) کې تيرسوی دی اودمسلم لفظ تحقيق په حديث(۳۴) کې تيرسوی دی **ترکيب**: طلب العلم: مضاف اومضاف اليه. مضاف سره دمضاف اليه نه مبتداء (فريضة) په معنی دمفروضة. (مفروضة)اسم مفعول په دې کې ضمير دهی دی هغه يې نائب فاعل ،(علی) جار (کل مسلم) مضاف اومضاف اليه ،مضاف سره دمضاف اليه نه مجرور دجار ،جار سره دمجرور نه متعلق په اسم مفعول پوري ،اسم مفعول سره دخپل نائب فاعل اوسره دمتعلق نه خبر دمبتداء . مبتداء سره دخپل خبر نه جمله اسميه خبريه سوه .

(۴۸) **مَاقَلَّ وَكَفَى خَيْرٌ مِمَّا كَثُرَ وَأَلْهَى**: (رواه ابونعيم) (تخريج مشکوة صفحة ۴۴۵ س۷ عن ابی الدرداء رضي الله عنه)

ژباړه: کوم شی چې کم وي او بوره سي غوره وي دهغه شي څخه کوم چې زيات وي او غافله کړي .

توضيح : کوم شی يا کوم مال چې کم وي او ګزاره پرې وسي هغه بهتر وي دهغه شئ څخه کوم چې زيات وي اوالله تعالی څخه غافل کونکی وي ،حاصل دا چې قناعت کول پکار دي ،يعني په لږ شئ باندې صبر کول پکار دي ځکه چې عام طور باندې دا سې کيږي چې چاسره مال زيات وي نو هغه په آرام کې نه وي هروخت ورسره فکر وي او څومره چې ورسره مال زياتيږي هغومره يې فکر زياتيږي .خلاف دصبر کوونکی څخه هغه ډير په آرام وي دخپل وسه پوري دمال زياتولو په ځای دخرچ کمولو کوشش پکار دی . **لغوي او صرفي تحقيق** : قل دباب دضرب څخه دماضي واحد مذکر غائب صيغه ده ، (قِلاًّ او قُلاًّ او قِلَّةً) يې مصدر راځي په معنی د کميدلو ، ددې څخه (القِل) په معنی د وړو کې ديوال او ددې څخه (اَلقِلّ وَالقُلّ) په معنی دلږ او ددې څخه دی (القليل) په معنی

د (کم ، مانده یعني کمزوري) ددې جمع قلیلون راځي او (اَقِلَّاء ، اَقُلٌّ او قُلُّون) هم راځي ، ددې څخه دی القُلَّةُ په معنی د (۱): د ټولو څخه اوچته حصه . (۲): دخلګو یو جماعت . (۳): لویه چاټی (۴): وړه کوزه . ددې جمع قُلَلٌ او قِلَالٌ راځي ددې څخه دی القلة په معنی د کمی. جمع یې قلل ده ، کفی دباب دضرب څخه دماضي مطلق واحد غائب صیغه ده ، کفایةٌ یې مصدر دی په معنی د کافي کېدلو. ددې څخه دی: اَلْكَفْءُ والكُفْءُ والكِفْءُ په معنی دهغه څه چي ضرورت پرې پوره سي د دې څخه دی مکافاة په معنی داحسان بدله کي احسان کول ، یا ددې څخه په زیات شئ سره بدله ور کول ، د کثر تحقیق په مقدمه کي تیر سوی دی ، الهي دباب افعال څخه دماضي مطلق واحد غائب صیغه ده په معنی دغافل کولو ، په مجرد و کي دنصر او سمع څخه استعمال سوی دی ، دنصر څخه ددې مصدر لهوا په معنی دلوبي کولو راځي او سمع څخه مصدر لها راځي په معنی دمحبت کولو. **ترکیب**: (ما) موصوله (قل) فعل هو ضمیر یې فاعل ، فعل سره دفاعل معطوف علیه ، (واو) عاطفه (کفی) فعل هو ضمیر یې فاعل ، فعل سره دفاعل معطوف ، معطوف علیه سره دمعطوف نه صله ، موصول سره دصلې نه مبتداء (خیر) اسم تفضیل ضمیر دهو یې فاعل (من) جار (ما) موصوله (کثر) فعل ، ضمی دهو یې فاعل ، فعل سره دفاعل معطوف علیه ، (واو) عاطفه (الهی) فعل هو ضمیر یې فاعل فعل سره دفاعل معطوف ، معطوف علیه سره دمعطوف نه صله دموصول ، موصول سره دصلې مجرور دجار ، جار سره دمجرور نه متعلق په اسم تفضیل پوري ، اسم تفضیل سره دخپل فاعل او سره دمتعلق نه خبر دمبتداء ، مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه سوه .

(۴۹) اَصْدَقُ الرُّؤْيَا بِالْاَسْحَارِ : (ترمذی) (تخریج مشکوٰة صفحه ۳۹۷ س ۳ عن ابی سعید رضی الله عنه مرفوعاً)

ژباړه: د ټولو څخه زیات رښتونی خوب د پېښلمې (دوخت) دی

توضیح: دشپې آخري دریمې حصې والاخرب یعني کوم خوب چي دسهار د پیېشلي په وخت سړی ووینې هغه د ټولو څخه زیات رښتونی وي لیکن قطعي او حجت بیاهم نه دی چي سړی دی داخیال وکړي چي داخوب مي د پېشمي په وخت لیدلی ؤ لهذا په دې باندي عمل کول ضروری دی نه ، کوم خوب چي دشریعت دیوې قاعدې خلاف وي که هغه یې د پېښلمي په وخت ولي نه وي لیدلی هغه مردود دی ، ددې حدیث مطلب دادی چي کوم خوبونه زیات صحیح وي په هغه کي داخبره ده چي هغه د ټولو نه زیات رښتونی د پېښلمي والاخوب دی خوب که دشرعي اصولو مطابق وي نو په هغه باندي عمل کول صرف مستحب دی ، فرض یا واجب نه دی ، د پیغمبر صلی الله علیه وسلم نه علاوه دبل چا خوب دلیل نه دی. **فائده**: دخوب درې قسمونه دي (۱): یو داچي دورځي خیالات وي ددې خوب څه تعبیر نه وي (۲): شیطاني خیالات. (۳): ښه خوبونه کو چي دشریعت خلاف نه وي ، دخوب تعبیر ایستل یو جلافن دی ، هرسړی دخوب تعبیر نسي ایستلی او نه هر سړي ته ښه خوبونه ښودل پکار دي .

لغوي اوصرفي تحقيق :الرؤيا : په معنی دخوب جمع يې (روءً ورأيًا او رَايَا) راځي ،دباب دفتح څخه .الرجل په پرپوس باندي وهل . ددې څخه دی الرئة په معنی دپرپوس جمع يې رئات اورئون راځي . الاسحار په معنی دسهار څخه لږوړاندي وخت ،داجمع ده اوواحد يې سحر دی دادفتح باب نه استعمال سوی دی په معنی د(۱): پرپوس باندي وهل .(۲): دهوکه ورکول . (۳): جادو کول اوسمع نه هم استعمال سوی دی په معنی دسحر وختي راتللو، ددې څخه دی السحر په معنی (۱) : هرهغه شئ چي دهغه حاصلولو کي دشيطاني نزديکت څخه کار واخيستل سي (۲) :فساد . (۳) چل بازي . (۴): درواغ د رښتيا ؤ په شکل کي ښودل . ددې جمع (اسحارٌ اوسُحُورٌ) ده او ددې څخه دی ساحر په معنی دعالم سره ،جمع يې سحَرَةً اوسَحَارًا اوساحرون ده او ددې څخه دی (السحار) په معنی دجادوګر . ددې څخه دی السحورة په معنی دپيشلمي خوراک . ددې څخه دی مسحورٌ په معنی دخراب سوي خوراک .

ترکيب :(اصدق الرؤيا) مضاف اومضاف اليه . مضاف سره دمضاف اليه نه مبتداء (بالاسحار) جار اومجرور ، جار سره دمجرور نه متعلق په ثابت پوري ، ثابت اسم فاعل هوضمير يې فاعل فعل سره د فاعل اوسره دمتعلق نه خبر دمبتداء . مبتداء سره دخبرنه جمله اسميه خبريه سوه .

(۵۰) طَلَبُ كَسْبِ الْحَلَالِ فَرِيْضَةٌ بَعْدَ الْفَرِيْضَةِ: بيهقي.تخريج مشكوة صفحه ۲۴۲ س ۲۳ عن عبدالله رضي الله عنه مرفوعا

ژباړه : حلاله ګټه حاصلول فرض دی د(باقي) فرضو څخه وروسته. **توضيح** : حلاله ګټه حاصلول دلمانځه ،روژې، زکوة څخه وروسته يو فرض دی ،ليکن په هغه سړي باندي چي دهغه دګټي لپاره بل څوک ذمه دار نه وي . که چيري بل څوک يې ګټي اوده ته يې ورکوي نو ددې سړي لپاره جلا ګټه کول فرض نه دی کله چي بل څوک نه وي نو دده لپاره حلال ګټه کول فرض ده ځکه چي دادتقوی اصل اوبنيا دی ،څو پوري چي دصحيح ګټي څخه ونه خوري تر هغه وخته پوري متقي نه سي جوړيدلی .

نکته :دحديث الفاظ دادي : طلب الکسب الحلال فريضة بعد الفريضة . دايې ونه فرمايل چي (طلب کسب الحلال فريضة علی کل مسلم) لکه څنګه چي يې دعلم په باره کي فرمايلي دي چي هر مسلمان باندي زده کول فرض دي دلته د(علی کل مسلم) څخه ويلو وجه صرف داده که بل څوک يې ګټي او ورکوي نو ده لپاره جدا ګټل فرض نه دی او که داسي نه وي نو فرض ده لکه چي اوس تيرسول .

لغوي اوصرفي تحقيق : دطلب تحقيق په حديث نمبر (۴۷) کي تيرسوی دی کسب دامصدر دی دباب د ضرب څخه په معنی دګټلو : ددې څخه دی (اَلْكَسِبَةُ اَلْكَسْبَةُ) په معنی دګټي ، ددې څخه دی ابو کاسب په معنی دزمري ،الحلال په معنی دجائز دادنصر دباب څخه هم استعمال سوی دی ،په دې صورت کي به ددې مصدر حَلًا راځي او ددې معنی به د پرانستلو وي او که چيري داد باب دضرب نه راسي نو بيا به يې مصادر حَلًا او حَلَلًا او حُلُولًا راځي نو معنی به يې کوزېدل وي او که دسمع نه راسي نو ددې

مصدر به حَلَالٌ راځي بيا به يې معنى وي په خپه يا ګيتې كې سستوالى بهرحال دا ماده د ه د دريو بابونو څخه استعماليږي دفريضة تحقيق په حديث (۴۷) كې تيرسوى دى. **تركيب**:(طلب كسب) مضاف او مضاف اليه. (الحلال) مضاف اليه ،مضاف سره د مضاف اليه نه بيا مضاف اليه. (طلب) مضاف سره د مضاف اليه نه مبتداء (فريضة) موصوف بعد مضاف الفريضة مضاف اليه،مضاف سره د مضاف اليه نه مفعول فيه سو د ثابتة، ثابتة اسم فاعل هى ضمير په كى دى هغه يې فاعل،اسم فاعل سره د خپل فاعل او سره د متعلق نه شبه جمله صفت د موصوف،موصوف سره د صفت نه خبر، مبتداء سره د خبر نه جمله اسميه خبريه سوه.

(۵۱) خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ: بخاري) (تخريج مشكوة صفحه ۱۸۳ س ۲۱ عثمان رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : په تاسو كي د ټولو څخه غوره سړى هغه دى څوك چې قرآن زده كړى او دا بل ته وښايي.

توضيح : قرآن زده كول چې د دين په ضروريا تو باندي عمل وكړى سي فرض عين دى ،مثلا صحيح القاظو سره لمونځ قرآن لوستل فرض دى البته باقي تجويد زده كول فرض كفايه دى او قرآن زده كول او بيا يې نورو ته ښودل هم فرض كفايه دى ،يعني عالم جوړيدل فرض كفايه دي ،قرآن يادول او حفظ كول فرض نه دى بلكه مستحب دى التبه د كامل عالم جوړيدلو لپاره حفظ كول پكار دي او حفظ چې وكړي دومره يې ياد ساتل ضروري دى ،څومره چې د حفظ كولو په وخت كي ياد ؤ چونكه د قرآن الفاظ او معاني دواړه مقصود دى ،په دې وجه تلاوت سره په مطلب باندي پوهيدلو كوشش هم پكار دى.

لغوي او صرفي تحقيق : تَعلم په معنى د علم زده كولو او عَلّمَ په معنى د بل ته د ښودلو، تَعلّمَ د تفعل د باب څخه دى او علم د باب تفعيل څخه باقي تحقيق يې په حديث نمبر (۴۷) كي تيرسوى دى، القرآن دا مصدر دى د باب د نصر او فتح څخه او قِراءَةٌ يې هم مصدر راځي او د دې څخه دى قُرّاءٌ په معنى د عابد جمع يې (قرئون او قرارى) راځي او د دې څخه دى قَرّاءٌ په معنى ښه طريقې سره لوستونكى جمع يې قراءون راځي ،هم د دې څخه دى دى المقروؤ والمقرئ والمقرُوءُ په عنى د هغه شئ چې ولوستل سي.

تركيب:(خيركم) مضاف او مضاف اليه ،مضاف سره د مضاف اليه نه مبتداء (من) موصوله (تعلم) فعل ضمير دهو يې فاعل (القرآن) مفعول به ،فعل سره د فاعل او سره د مفعول به نه جمله فعليه خبريه معطوف عليه. (واو) عاطفه (علم) فعل ضمير دهو په كي دى هغه يې فاعل (ه) مفعول به .فعل سره د فاعل او سره د مفعول به نه جمله فعليه خبريه معطوف ،معطوف عليه سره د معطوف نه صله د موصول، موصول سره د صلې نه خبر ،مبتداء سره د خبر نه جمله اسميه خبريه سوه.

(۵۲) حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ (رزين) مشكوة ص (۴۴۴) س (۱۲) عن حذيفة مرفوع.

ژباړه : دنيا محبت د هري ګناه جړ دى. **توضيح** : د دنيا محبت د هري ګناه جړ دى يعني چې كومه ګناه هم سړي كوي هغه د دنيا د محبت په وجه كوي چې د هغه په زړه كي د دنيا ناسته ده يعني د دې محبت نه يې زړه

دي. ددنيا معنی داده چي کوم شئ دالله تعالی څخه غافل کړي او هره ګناه دالله تعالی نه دغفلت څخه وروستو کيږي او غافله کونکی دنيا ده، معلومه سوه چي (په انسان باندي) هر قسمه ګناه کونکی دنيا ده. لهذا دهري ګناه جړ دنيا سوه، دنيا محبت ډير لويه ګناه ده، ځوپوري چي سړی زړه ددې څخه صفانه کړی ترهغه وخته پوري دهغه اصلاح نه کيږي. **لغوي او صرفي تحقيق**: دحب تحقيق په حديث نمبر (٦) کي اود الدنيا تحقيق په حديث نمبر (١) کي اود رأس اود کُل تحقيق په حديث (٤١) کي اود خطيئة تحقيق په حديث نمبر (٣٧) کي تيرسوی دی. **تركيب**: (حب) مضاف (الدنيا) مضاف اليه. مضاف سره دمضاف اليه نه مبتداء، رأس مضاف كل مضاف اليه، دمضاف (خطيئة) مضاف اليه، مضاف سره دمضاف اليه نه، بيا مضاف اليه سره دمضاف نه خبر دمبتداء، مبتداء سره دخپل خبر نه جمله اسميه خبريه سوه.

(٥٣) أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللهِ أَدْوَمُهَا وَإِنْ قَلَّ: بخاري ومسلم، تخريج مشكوة صفحه ١١٠ س ٢ عن عائشة رضي الله عنها مرفوعا

ژباړه: (د ټولو څخه) زيات خوښ اعمال دالله په نزد هغه دی کوم چي هميشه وي اګرچي کم وي.

توضيح: عملونه اګرچي لږ وي ليکن ښه يې کړی وي او هميشه يې کوي داالله تعالی ته ډير زيات خوښ دی، په نسبت ددې چي عملونه ډير کوي خو کله کله يې کوي، هميشوالی پرې نه کوي تودا زيا توالی دعملونو الله تعالی نه خوښوی، دمثال په طور يو سړی د ورځي سل (١٠٠) رکعته لمونځ کوي بيا يې پريږدي او بل سړی روزانه دوه دوه رکعته نفل کوي او پرېږدي يې نه، هميشه لپاره يې خپل معمول جوړ کړی وي نو دا دويم سړی الله تعالی ته ډير محبوب دی، په دې وجه عملونو کي زيا توالی په مزه مزه کول پکار دي چي ورسره ورسره هميشوالی او دوام هم باقي پاتي سي. **فائده**: دلته ان وصليه دی ددې معنی داوي چي ان وصليه دخپل ذکر سوي جزاء ته هم شامل دی او د ذکر سوي جزاء نقيض ته په طريق اولی شامل وي دلته هم داسي دي چي کله الله جل جلاله ته لږ عمل هميشګي سره خوښوی نو زيات اعمال په هميشه والي سره به په طريق اولی ورته خوښ وي دعملونو زيا توالی الله جل جلاله ته هغه وخت خوښ دی چي په هغه کي هميشوالی وي څنګه چي ان وصليه دا ښودل. **لغوي او صرفي تحقيق**: داحبّ تحقيق په حديث نمبر (٦) او داعمال تحقيق په حديث (١) کي په بسم الله کي دلفظ دالله اود قل تحقيق په حديث نمبر (٤٨) کي تيرسوی دی. ادومها دا داسم تفضيل صيغه ده نصر د باب څخه (دَوْمًا اودَوَامًا اودَيمومة) يې مصدر راځي په معنی د (١): ثابت پاتي کېدل. (٢): ديره موده پاتي کېدل. (٣): جاري وسيدل. ددې څخه دی (الدِّيمَة) په معنی دهغه باران چي بريښنا و ګرزاری پکي نه وي او وريږي جمع يې (دِيَم اودُيُوم) ده. ددې څخه دی (الدائم) اسم فاعل په معنی دالله جل جلاله سره او (ماء دائم) ولاړ اوبه. ددې څخه دی المدوَم او لِمدوامُ په معنی د کاچوغي چي په هغه سره د کټوی جوش کينولی سي. **تركيب**: (احب) اسم تفضيل مضاف (الاعمال) مضاف اليه (الی الله) جار اومجرور جار سره

دمجرور نه متعلق په اسم تفضيل پوري ، احب صيغه داسم تفضيل سره دخپل مضاف اليه اومتعلق نه مبتداء ،(ادومها) مضاف اومضاف اليه ،مضاف سره د مضاف اليه نه خبر، مبتداء سره دخبر نه جمله اسميه خبريه سوه (واو) مبالغه(ان) وصليه شرطيه (قل) فعل هو ضمير په كي دى هغه يې فاعل ،فعل سره دفاعل شرط(جزاء يې محذوف ده) چې فهواحب ماديم عليه ده (فاء) جزائيه هو مبتداء (احب) مضاف (ما) موصوله ،ديم فعل مجهول (هو)ضمير پكښې دى هغه يې نائب فاعل (عليه) جار اومجرور ، جار سره دمجرور نه متعلق په ديم پوري ، ديم فعل سره دخپل نائب فاعل اومتعلق نه صله ،موصول سره دصلې نه مضاف اليه ،مضاف سره دمضاف اليه نه خبر دمبتداء ، مبتداء سره دخبر نه جزاء ،شرط سره دجزاء نه جمله شرطيه سوه.

(٥٣) **اَفْضَلُ الصَّدَقَةِ اَنْ تُشْبِعَ كَبِدًا جَائِعًا**: بيهقي،تخريج مشكوة صفحه ١٧٢ س٨عن انس ﷺ مرفوعاً)

ژباړه :(دټولو څخه) افضله صدقه داده چې ته يې په نس موړ كړې ديواوي ځيګر. **توضيح** : دصدقې خو ډېر قسمونه دي ليكن دټولو څخه غوره صدقه داده چې ديو وږي سړي خېټه ډكه كړل سي هسې خو دصدقې ډير حقدار سته خو دټولو څخه زيات حقدار هغه دى چې وږى وي اوغواړي نه چې يو اوږى حيوان ته په خوراک وركولو سره هم دصدقې ثواب ملاوېږي ،چاسره چې مال نه وي چې په هغه سره هغه صدقه وكړي نو په بل حديث كي راغلي چې په داسې صورت كي چاته ښه خبره هم صدقه ده . **فائده** :صدقه او تبليغ دا دوه كارونه داسې دي چې ددې دائره ډېره فراخه ده ،چاته ښه خبره ښودل دا تبليغ هم دى اوصدقه هم ده اوپه بوره باندې څه ناڅه ښه خبره ليكل صدقه ده اوتبليغ هم دى ،افسوس دادى چې بعضي خلک داګڼري چې صدقه صرف مال سره كېدلى سي نو دا غلطه ده ،دغه شان دتبليغ دائره هم محدوده نه ده لكه بعض خلكو چې ګڼلې ده. **لغوي او صرفي تحقيق** :افضل په معنى دفضل كي زياتيدل جمع تصحيح يې (افضلون) اوجمع تكسير يې افاضل ده دادنصرب باب څخه هم مستعمل دى معنى ده باقي پاتي كېدل اوزياتي كېدل اوسمع اوكرم نه هم استعمال دى په معنى دفضيلت خاوند . ددې څخه دى (فضولى) په معنى د(١) : دبې فائدې شيانو كي مشغوليدونكى (٢): د دوو كسانو په معامله كي پخپله حصه اخيستل .ددې څخه دى فُضُول كوم شى چې په مال غنيمت كي دتقسيم كولو څخه وروسته باقي پاتي سي ددې څخه الفضيلة په معنى دصفت،زياتوالى ،په فضل كي اوچته مرتبه جمع يې فضائل ده .(فضائل) ده ،تشبع دباب افعال څخه دمضارع واحد حاضر صيغه ده ،اشباع يې مصدر دى په معنى دخوراک سره مړول . ددې څخه دى (الشِّبْعُ او الشِّبَعُ) په معنى د دومره خوراک كولو چې موسې اوددې څخه دى (اَلشَّبَاعَةُ) دمړيدلو څخه وروسته پاتي سوى خوراک(كبد) په معنى دځيګر او اينې سره دى دادباب دنصر اوضرب څخه په معنى دسينه باندې دوهلو ده . دالفظ په درى طريقو ويل كيږي (كُبِدٌ كَبِدٌ كِبِدٌ) د دروواړو معنى يوه ده جمع يې (اَكْبَادٌاو كُبُودٌ) راځي دا درې واړه لفظونه مؤنث اومذكر دواړو طريقو سره استعماليږي . جائعا دادصفت صيغه ده په معنى داوږى ،دنصر دباب څخه استعمال سوى دى ،جوعًا او مَجَاعَةٌ يې مصدر راځي په معنى داوږي كېدلو سره. **تركيب**:

(افضل الصدقة) مضاف او مضاف الیه، (ان) ناصبه مصدریه (تُشْبِعَ) فعل انت فاعل کبدًا موصوف ،جائعا یې صفت موصوف سره دصف نه مفعول به ، فعل سره دفاعل اوسره مفعول به نه په تاویل دمصدر سره خبر دمبتداء ،مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه سوه.

(۵۵) مَنْهُوْمَانِ لَايُشْبِعَانِ مَنْهُوْمٌ فِي الْعِلْمِ لَايُشْبِعُ مِنْهُ وَمَنْهُوْمٌ فِي الدُّنْيَا لَايُشْبِعُ مِنْهَا:

(بیهقي، تخریج مشکوة صفحه ۳۷ عن انس بن مالک رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه :دوه حریصان نه مړیږي یو په علم کي حریص چي دده ددې څخه خیټه نه ډکیږي اویو ددنیا حریص چي دده ددنیا څخه خیټه نه ډکیږي **توضیح** : دوه لالچیان داسي دی چي د دوی کله هم خیټه نه ډکیږی (۱): یو لالچي دعلم دی چي هغه داغواړي چي زه نور علم حاصل کړم علم خوسمندر دی ،دعالم خو دیو څاڅکي په شان نسبت وي علم سره چي دچاڅومره زیات لالچ وي هغومره به هغومره شوق سره زیات نه زیات علم حاصلوی لیکن خیټه به یې بیاهم نه ډکیږي ځکه چي علم خودسمندر نوم دی البته ددې لالچ وي چي پیسي وګټم وغیره وغیره ،دده هم چیري خیټه نشه نه ډکیږي ،څه یې ګټلي وي اونوره یې زړه غواړي ،غرض داچي دنیا پسي لګیدلی وي نودا لالچ ډیر بد لالچ دی ، جهنم ته بوتلونکی لالچ دی.

اللهم احفظنا في حفظک یارحمن الدنیا ویارحیم الاخرة

لغوي او صرفي تحقیق : منهومان داصیغه داسم فاعل ده . ددې څخه مراد دوه حریصان دی ، ددې باقي تحقیق په حدیث نمبر (۴۲) کي په لفظ دنُهمة کي تیرسوی دی ، دیشبعان تحقیق په تیرسوي حدیث کي سوی دی ، په دې حدیث کي نوی لفظ نسته چي دهغه لغوي او صرفي تحقیق وکړی سي.

ترکیب : (منهومان) مبتداء (چونکه دانکره مخصوصه ده په دې وجه یې مبتداء ګرځول صحیح دی) (لایشبعان) فعل په دې کي الف ضمیر یې فاعل ، فعل سره دفاعل خبر ، مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه مفسَر . (منهوم) صیغه داسم مفعول هو ضمیر په کي هغه یې نائب فاعل ،(فی العلم) جار اومجرور ،جار سره دمجرور نه متعلق په اسم مفعول پوري ، اسم مفعول سره دنائب فاعل نه اوسره دمتعلق مبتداء . (لایشبع) فعل هو ضمیر په کي هغه یې فاعل . (منه) جار او مجرور ، جار سره دمجرور نه متعلق په فعل پوري ،فعل سره دخپل فاعل اوسره متعلق نه خبر ،مبتداء سره دخپل خبر نه بیا خبر دمبتداء محذوف لپاره چي احدها دی ، مبتداء سره دخپل خبر نه معطوف علیه (دوړاندي جملې هم دغه شان وکړی) معطوف ،معطوف علیه سره دمعطوف نه تفسیر ،مفسر سره د تفسیر نه جمله تفسیریه سوه.

(۵۶) اَفْضَلُ الْجِهَادِ مَنْ قَالَ کَلِمَةَ حَقٍّ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ:

(ترمذي، تخریج مشکوة صفحه ۳۲۲ س ۱۳ عن ابی سعد رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : غوره جهاد دادی چې څوک ووایې حق خبره ظالم بادشاه سره **توضيح** : چونکه دبادشاه مخې ته ورتلل او حق خبره کول ډیر مشکل وي او زیات خلق دبادشاه په مخکې حق خبره نه کوي ،نن صبا خاصکر دبادشاه په وړاندې حق خبره کول ډیر زیات مشکل دی ، ددې وجې څخه نبي کریمﷺ دې حق خبرې ویلو ته افضل الجهاد یعني غوره جهاد وفرمایه دافضل دلفظ څخه دا نه معلومیږي چې همدا افضل جهاد دی بلکه ددې څخه دا معلومیږي چې دا هم افضل جهاد دی .

لغوي او صرفي تحقيق :دافضل تحقیق په حدیث نمبر (۴۵) کې او د الجهاد تحقیق په حدیث نمبر (۳۶) کې تیر سوی دی، قال دا دنصر دباب څخه دماضي مطلق واحد غائب صیغه ده ،

قَوْلاً وَّقَالاً وَّقِيْلاً وَّقَوْلَةً وَّمَقَالاً وَّمَقَالَةً یې مصادر دی ،په معنی دخبرې، کلام هم ددې څخه دی ،قول په معنی د لفظ ،خبرې او کلام جمع یې اقوال او جمع الجمع یې اقاویل . ده هم ددې څخه دی القوّال په معنی غزلې ویونکی ،او هم ددې څخه دی التّقوالة په معنی دخوږ کلام کولو والا . کلمة مفرد دی په معنی دلفظ سره ددې جمع كَلِمْ راځي .عند اسم ظرف دی دامادہ دباب نصر او ضرب او کرم څخه مستعمل ده ، په معنی د تجاوز کولو سره ،(حدنه تیریدل) لرې کیدل،مائل کېدل ، هم ددې څخه دی العند په معنی د زړه .معقول او ددې څخه دی اَلعَنَدُ) په معنی دطرف ، غاړې . سلطان په معنی د(حجت او دلیل . قدرت . اقتدار. بادشاه . ددې ماده سَلِطَ ده په وزن دسمع مصدر یې سَلَاطَةً او سُلُوطَةً راځي په معنی دژبې اوږدیدل .جائر دنصر دباب څخه دا اسم فاعل صیغه ده جوراً یې مصدر دی په معنی دظلم کولو ، ددې څخه دی الجوار په معنی دګاونډ ، اوالجوار . په معنی دجورو اوبو ، او جار په معنی دګاونډي جمع یې جیران راځي .

ترکیب : (افضل الجهاد) مضاف او مضاف الیه، مضاف سره دمضاف الیه نه مبتداء . (من) موصول (قال) فعل ضمیر دهو په کې دی هغه یې فاعل (کلمة حق) مضاف او مضاف الیه ،مضاف سره دمضاف الیه نه مفعول به ، (عند) مضاف (سلطان جائر) موصوف او صفت ، موصوف سره دصفت نه مضاف الیه ، مضاف سره دمضاف الیه نه مفعول فیه ، فعل سره دخپل فاعل او سره دمفعولې (مفعول به) نه او سره دمفعول فیه جمله فعلیه خبریه صله دموصول ،موصول سره دخپلې صلې نه خبر دمبتداء ، مبتداء سره خبر نه جمله اسمیه خبریه سوه .

(۵۷) لَغَدْوَةٌ فِي سَبِيْلِ اللهِ اَوْرَوْحَةٌ خَيْرٌ مِّنَ الدُّنْيَا وَمَافِيْهَا:

(بخاري ومسلم، تخریج مشکوة صفحه ۳۲۹ س ۱۶ عن انس رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه : یو سهار په جهاد کې تلل یا یو ماښام ،بهتر دی ددینا څخه او دهغه څه څخه کوم چې په دې دنیا کې دي. **توضيح**: په جهاد کې دلږ شان وخت لګولو ثواب دومره دی چې دټولې دنیا څخه بهتر دی او په دنیا کې چې څه هم دی سره زر، سپین زر ،هیرې او جواهرات وغیره وغیره ،دټولو څخه بهتر دی ،نو څومره وخت چې زیات ولګیږي نو دهغه دثواب حساب نسي کېدی دلته خو دصبا یا ماښام دوخت

بیان دی یعني د ورځي نیمه اوله حصه په غدوة کي شامله ده او د ورځي دویمه حصه په روحة کي شامله ده،
داحدیث دجهاد ډیرلوی فضیلت بیانوي دغه شان دجهاد نورهم فضائل سته دی مثلا په بل حدیث کي
داهم راغلي چي یوه ورځ اوپه په جهاد کي جو کیداري کول ددنیا اوڅه چي په دنیا کي دي ددې څخه بهتره
ده ،هم په دې کتاب (زادالطالبین) کي دجهاد دفضیلت په باره کي په مختلفو ځایونو کي (حدیثونه
راغلي) ،یوحدیث به :من جهزغازیا .الخ راسي اوبل:من مات ولم یغز .الخ به راسي ،جهاد ددین په غټو
شعبو کي یوه شعبه ده ، دجهاد څخه انکار کونکی کافر دی اوجهاد کېدلو په وخت کي که چیري دتللو
طرف توجه ونکړي یا یې (دهغه په باره کي) سوچ ونه کړو نوداسي منافق دی ،جهاد فرض کفایه ده که
چیري دوخت بادشاه اعلان وکړي نوبیافرض عین کیږي ،بهرحال دجهادشوق اوجذبه هم دهرمؤمن په
زړه کي کېدل پکاردي . **لغوي اوصرفي تحقیق** : غدوة مصدر دی دنصر دباب څخه غُدُوٌ یې هم
مصدر راغلي په معنی د (۱):دسهار تلل . (۲):مطلقا تګ .غدا په معنی دسهار سره هم مستعمل دی
،اسم ته رفع اوخبر ته نصب ورکوي دادسمع دباب څخه هم مستعمل دی ،غذا مصدر دی په معنی دسهار
دخوراک دغدوة جمع غدیٌ اوغدوٌ راغلي . ددې څخه دی الغداء په معنی دسهارخوراک جمع یې اغدیة
ده .اوغادی په معنی دزمري .سبیل ددې معنی ده لاره یافراخ سړک داپه مذکر اومؤنث دواړو کي
استعمال دی . ددې جمع سبلٌ وسبلاً واسبلٌ واسبلة وسبولٌ راغلي ددې څخه دی سبیل الله په معنی د(۱):
جهاد (۲): دعلم طلب . (۳): حج .(۴): هر یو دخبر حکم چي دهغه امر الله تعالی کړی وي ، دامادہ دنصر
دباب څخه مستعمل ده .سبلا یې مصدر راغلي په معنی دبښکنځلو ،روحة په معنی دماښام وخت کي تلل
یا راتلل ،یاکار کول ،دادنصر دباب څخه مستعمل دی ، روحاني مصدر راغلي . ددې څخه دی روح په
معنی دروح اوددې څخه دی ریح په معنی دهوا . د دواړو جمع ارواح راغلي . **ترکیب** :(ل)ابتدائیه غدوة
موصوف.(فی) جار(سبیل الله)مضاف اومضاف الیه ،مضاف سره د مضاف الیه نه مجرور دجار جار سره
دمجرور نه متعلق په ثابتة پوري ، ثابتة اسم فاعل هی ضمیر په کي دی هغه یې فاعل ،فعل سره دفاعل
اوسره دمتعلق نه شبه جمله صفت دموصوف ،موصوف سره دصفت نه معطوف علیه،(او)حرف عاطفه
(روحة)معطوف،معطوف علیه سره دمعطوف نه مبتداء،خبر اسم تفضیل (من)جار(الدنیا) معطوف
علیه،(واو) عاطفه (ما) موصول(فی) جار(ها)مجرور ،جار سره دمجرور نه متعلق په ثبت پوري ، ثبت
فعل سره دخپل فاعل نه چي ضمیر د هو دی اوسره دمتعلق نه صله دموصول ،موصول سره د صلې نه معطوف،
معطوف علیه سره دمعطوف نه مجرور دجار ، جار سره دمجرور نه متعلق په اسم تفضیل پوري ، اسم تفضیل سره
دخپل فاعل نه (چي هوضمیردی) اوسره دمتعلق نه خبر دمبتداء ،مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه سوه .

(۵۶) فَقِیْهٌ وَّاحِدٌ اَشَدُّ عَلَی الشَّیْطَانِ مِنْ اَلْفِ عَابِدٍ : ترمذی، تخریج مشکوة صفحه ۳۴ س ۱۴ عن ابن عباس رضی الله عنهما مرفوعا

ژباړه: يوفقيه زيات سخت دى په شيطان باندي د زرو عابدانو څخه. **توضيح**: دفقيه دوه مصداقه دي (١): اول: مجتهد كوم چي په خپله د قرآن اوحديث څخه د مسائلو د تخريج استعداداو قابليت لري (ياد ولرئ چي د مخكنيو څلورصديو څخه وروسته څوک مجتهد نن پوري نه دى، خوداده چي قيامت ته نژدى حضرت مهدى عليه السلام اوحضرت عيسى عليه السلام په جتهد جوړسوى راي، يو مجدد بل وي او هغه د هري صدى ليپاره جلاجلا راځي (٢): بل لوى عالم يعني چي كامل مفتتى هم وي، په هرصورت مطلب دادى چي يو فقيه يو طرف ته زرعابدان بل طرف ته، دا زرعابدان شيطان ته دومره سخت نه دى لكه څومره چي يو فقيه ورته سخت وي، يعني شيطان ته زرعايدان دهوكه كول آسان دى په نسبت ديو فقيه، چي دده دهوكه كول ډير مشكل دى، دشيطان ليپاره وجه يې داده چي فقيه دشيطان دهوكې وركولو څخه خبردار وي، ددې وجي څخه دهغه په پنجره كي نه ګيريږي په خلاف دعابدانو چي داغريبان يوائي په عبادت كي اخته وي دوى ته پته نه وي چي شيطان به په دې طريقه دهوكه كوي، ددې دامطلب نه دى چي فقيه عبادت نه كوي بلكه فقيه هم ښه عبادت كوي ليكن يو فضيلت داهم لري دشيطان ددهوكې وركولو طريقه هم پيژني. **لغوي او صرفي تحقيق**: فقيه په معنى د(١): عالم. (٢): ذهين (٣): دفقهي په علم پوهيدونكى (۴): ډير پوهه لروكى. ددې جمع فقهاء راځي دادسمع اوكرم دباب څخه مستعمل دى دواحد تحقيق په حديث نمبر(۴١) اواشد تحقيق په حديث(١۶) كي تيرسوى دى. الشيطان په معنى د(١): خراب روح (٢): هرسركشه اونافرمان اګركه په انسانانو كي وي يا پيريانو ياځناورو كي، ددې جمع شياطين راځي اودادنصر دبا ب څخه مستعمل دى، شطنا يې مصدر دى په معنى د(١): مخالفت كول. (٢): لري كول (٣): په رسۍ تړل. دالف تحقيق په معنى د(١): الله تعالى يو ګڼړل. (٢): عبادت كول. (٣): خدمت كول(۴): ذليله كول اوكرم دباب څخه هم راغلى دى په معنى دپلار نيكه نه په غلامۍ كي راتلل. مصدر يې (عِبَادَةً وَعَبُودَةً وَعُبُودَةً وَعُبُودِيَّةً وَمَعْبَدًا) وغيره راځي. ددې څخه دى عبدا په معنى دغلام يعني نوكر انسان جمع يې اَعبد وعَبِيدٌ وَاَعبَادٌ وعُبدانٌ وعِبدَانٌ راځي اوجمع الجمع يې اعابد اومعابد راځي ددې څخه دى معبد په معنى دبيلچې جمع يې معابد راځي. **تركيب**: (فقيه واحد) موصوف صفت، موصوف سره دصفت نه مبتداء. (اشد) اسم تفضيل. په دې كي هوضمير دى هغه يې فاعل. (على الشيطان) جاراومجرور. جار سره دمجرور نه متعلق اول سو داشد، (من) جار (الف) مضاف عابد يې مضاف اليه، مضاف سره دمضاف اليه نه مجرور دجار، جار سره دمجرور نه متعلق ثانى سو په اشد پوري، اشداسم تفضيل سره دخپل عامله اوسره د دواړو متعلقو خبر، مبتداء سره دخپل خبر نه جمله اسميه خبريه سوه.

(٥٩) طُوبٰى لِمَنْ وَجَدَ فِي صَحِيفَتِهِ اِسْتِغْفَارًا كَثِيرًا:

(ابن ماجه، تخريج مشكوة صفحه ٢٠۶ س ۵ عن عبد الله بن بسر رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: خوشخبري ده هغه كس ليپاره چاچي بيا موندلو په خپله اعمال نامه كي ډير زيات استغفار

توضیح :یعني څوک چي استغفارزيات کوی بلکه استغفار خپل عادت جوړ کړي نودهغه خوټول ګناهونه معاف کيږي اوکه چي مړسي اوعمل نامه ووينی نوهغه وخت به دومره خوشحاله سي ،چي دهغه څه حساب نسته ،اوس دا زموږ لپاره زيری دی چي موږ ته داوس څخه ښودلی سوی دی چي موږ استغفار زيات کړو هغه خوشحالي اوزيري حاصل کړو چي کوم به په زيات استغفار ملاويږي ،په يو روايت کي راځي چي نبي کريم ﷺ به روزانه سل ځل استغفار کولو ولي؟زموږ د تعليم لپاره يې داسي کول چي موږ هم چي ځان ته امتيان وايو داسي عمل وکړو. **لغوي اوصرفي تحقيق** :طوبی په معنی د(١):زيری (٢):پسخيدل(٣):نيک بختی(۴):خير دادضرب دباب څخه استعمال دی. طِيبًا وَطَابًا وَطِيبَةً وَتَطيابًا يې مصادر راځي په معنی دښه کېدلو ددې څخه دی الطيب په معنی دخوشبوئي جمع يې اطياب اوطوب ده . ددې څخه دی الطابة په معنی دشراب ددې څخه دی الطيب په معنی دپاکيزه ،ښه اوحلال سره ددې څخه مؤنث طيبة دی . ددې جمع طيباب اوطوبی دی ، وجد دباب ضرب نه دماضي مطلق واحد غائب صيغه ده په معنی دموندلو . ددې څخه دی وجدان په معنی دخپل شوق سره يوشئ حاصلول .صحيفة په معنی د(١): ليکلی شوی کاغذ(٢):ورق(پاڼه)دلته مراد اعمال نامه ده . ددې جمع صحائف اوصحف راځي . داپه مجردو کي نه استعماليږي اوپه مزيدو کي دتفعيل اوافعال اوتفعل دباب څخه استعماليږي . ددې څخه دی الصحفة په معنی د دومره لوی کاسې چي په هغه باندي پنځه کسان مړيږي ،جمع يې صحاف ده ددې څخه دی الصحافة په معنی داخبار ليکلو اوددې څخه اَلْمُصْحَفُ وَالْمَصْحَفُ وَالْمِصْحَفُ په معنی د(١):کتاب (٢):مجلد کتاب(٣):قرآن مجيد . ددې جمع مصاحف ده ،استغفار دادباب اِستفعال څخه مصدر دی په معنی دګناهونو بخښنه غوښتل ،په مجردو کي دسمع اوضرب دباب څخه استعمال سوی دی ،په معنی د پټولو ددې څخه الغفار الغفور په معنی دډير بخښلو والا . ددې څخه دی (اَلْغَفْرُ) په معنی دغوابچي . اوددې څخه دی اَلْغَفَرُ په معنی دهغه چاچي دهغ ه په څټ کي واړه واړه ويښتان وي ،دکثيراً تحقيق په حديث نمبر(۴٨) کي تيرسوی دی.**ترکيب** :طوبی مبتداء (ل) جار (من) موصول (وجد) فعل ، هوضمير يې فاعل .(فی) جار (صحيفته) مضاف اومضاف اليه ، مضاف سره دمضاف اليه نه مجرور دجار ، جار سره دمجرور نه متعلق په وجد پوري .(استغفار کثيرا) موصوف صفت ،موصوف سره دصفت معفول به ،فعل سره دفاعله اوسره دمفعول به نه اوسره دمتعلق نه جمله فعليه خبريه صله دموصول ،موصول سره دصلې نه مجرور دجار ،جار سره دمجرور نه متعلق په ثابتة پوري ،(طوبی) چونکه مونث دی ددې وجي څخه متعلق به يې مونث راځي ،ثابتة اسم فاعل په دې کي ضمير دهی دی هغه فاعل ،اسم فاعل سره دفاعل نه اوسره دمتعلق نه خبر دمبتداء ،مبتداء سره دخبر نه جمله اسميه خبريه سوه .

(٦٠)رِضَى الرَّبِّ فِي رِضَى الْوَالِدِ وَسَخَطُ الرَّبِّ فِي سَخَطِ الْوَالِد:

تخريج مشکوة صفحه ۴١٩ س ٣۵ عن عبدالله بن عمرو رضي الله عنه مرفوعا) **ژباړه**: دالله تعالی رضامندي دپلار په رضامندي کي ده اودالله تعالی ناراضګي دپلار په ناراضګی کي ده .

توضیح: الله تعالی هغه وخت راضي کیږي کله چي دایمان سره نیک اعمال هم وي او حقوق العباد هم صحیح وي خاصکر د مور پلار او پلار سره چي په کوم کار کي مور او پلار خوشحالیږي په هغه کار کي الله تعالی هم خوشحالیږي، قرآن کریم چي چیرته د شرک څخه دبیزار کېدو ښوونه کړی ده نو هلته یې دا هم ښودلي دي چي د مور او پلار سره ښه سلوک کوی. (اف) ور ته هم مه کوی یعني هره (جائزه) خبره یې مني. ددې څخه معلومه سوه چي مور او پلار په حقوق العباد کي په خاصو کي خاص دی او په دې حدیث او په نورو حدیثونو کي تصریح هم راغلی ده چي الله تعالی راضي کیږي هغه وخت کله چي پلار راضي.

پوښتنه: ایا د مور د خفګان په صورت کي الله تعالی راضي کیږي؟ لکه څنګه چي د حدیث د ظاهر څخه معلومیږي، ځکه چي د مور یې بالکل ذکر و نه کړو؟ **اول جواب**: د مور ذکر طبعا راغلی دی. دویم جواب: د والد په ماده کي والده هم راځي. دریم جواب: د مور ذکر د نورو روایاتو څخه معلومیږي.

لغوي او صرفي تحقیق: رضی مصدر دی د سمع د باب څخه (وَرَضِيَ وَرَضْوَانًا وَرِضْوَانًا) یې مصادر راځي په معنی د راضي کېدلو او خوشحالیدو. ددې څخه دی الرضاء په معنی درضامندی او ددې څخه دی الرضی په معنی د (۱) عاشق (۲) کمزوري. درب تحقیق په مقدمة کي تیرسوی دی او د والد تحقیق په حدیث نمبر (۳۱) کي تیرسوی دی. سخط په معنی د ناراضګی او غصې ددې هم معنی سُخُطٌ او سَخَطٌ دی دا د باب د سمع څخه مستعمل دی. ددې څخه دی مسخوط په معنی د مکروه سره.

ترکیب: (رضی الرب) مضاف او مضاف الیه. مضاف سره د مضاف الیه نه مبتداء (فی) جار (رضی الوالد) مضاف او مضاف الیه، مضاف سره د مضاف الیه نه مجرور د جار. جار سره د مجرور نه متعلق په ثابت پوري، ثابت اسم فاعل ضمیر د هو پکښي دی هغه یې فاعل، اسم فاعل سره د خپل فاعل نه او سره د متعلق نه خبر د مبتداء، مبتداء سره د خبر نه جمله اسمیه خبریه معطوف علیه، (واو) عاطفه (سخط الرب) مضاف او مضاف الیه، مضاف سره د مضاف الیه نه مجرور د جار، جار سره د مجرور نه متعلق په ثابت پوري، ثابت اسم فاعل په دې کي ضمیر د هو دی هغه یې فاعل. اسم فاعل سره د خپل فاعل نه او سره د متعلق نه خبر د مبتداء، مبتداء سره د خبر نه جمله اسمیه خبریه معطوف، معطوف علیه سره د خپل معطوف نه جمله معطوفه سوه.

(۶۱) حَقُّ كَبِيْرِ الْاِخْوَةِ عَلٰى صَغِيْرِهِمْ حَقُّ الْوَالِدِ عَلٰى وَلَدِهٖ (بیهقی)

(تخریج مشکوة صفحه ۴۲۱ س ۱۹ عن سعید بن العاص رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه: په ورونو کي د مشر (ورور) حق په کشرانو باندي هغه دی کوم حق چي د پلار دی په خپل اولاد باندي. **توضیح**: د مشر ورور حق په کشر باندي داسي لکه د پلار حق په خپل زوی باندي یعني مشر ورور ته پکار دی چي د کشر ورو داسي خیال وساتي لکه څنګه چي پلار د زوی خیال ساتي چي تربیت و غیره یې کوی او کشر ورو ته هم پکار دی چي خپل ځان څخه د مشر ورو داسي خیال وساتی لکه څنګه چي

دپلار خیال ساتلی سي چي ادب واحترام يې کولی سي . **پوښتنه** :آیادمشري خوري حق په کشري خور باندي نسته دی که چیري وي نوبیایې ولي ذکر نکړو؟ **جواب** : اصل سړی دی ځکه دهغوی ذکر کافی دی ،ښځي پکي تبعا راغلی ده . **لغوي او صرفي تحقیق** :حق په معنی د(۱) : رښتینا .(۲):انصاف . (۳) : دمال حصه .(۴):یقین .(۵): هوښیارتوب .(۶): مرګ . جمع يې حقوق ده ، دادباب دنصر اوضرب اوسمع څخه استعمال دی په معنی د ثابت کېدلو اوواجب کېدلو . ددې څخه دی الحقة په معنی د(۱) : وړوکي لوښي .(۲):مصیبت .(۳): ښځه جمع يې حق اوحقق اوحقاق ده . ددې څخه دی الحقة په معنی دواجب حق .الحقيق په معنی دلائق جمع يې احقاؤ ده اوالحقيقة په معنی دواجب الحمايت شئ ،کبير په معنی دلوی (مشر) جمع يې کبار اوکبراء ،دادسمع اونصر دباب څخه استعمال سوی دی . كِبَرًا اومَكبرًا يې مصادر دي په معنی دلوی ګناه او ددې څخه دی الكبر اوالكبرة اوالكبيرة په معنی دبوډاوالي اوددې څخه دی الكبر په معنی دلوی لوښي ،داخوة تحقیق په حدیث نمبر(۴۰) کي تیرسوی دی صغیر په معنی د وړوکی دادباب دسمع کرم اونصر څخه دی ، صَغَرًا ،صغرًا صُغرانًا ،صَغَارًا وصَغارَةً يې مصادر راځي په معنی د(۱) : وړوکي کېدلو سره (۲):ذليلکه کېدل ددې څخه الصغر په معنی د(۱) : کمي (۲) : ظلم(۳) : ذلت اوسپکاوی ،کمزوري .

ترکیب :حق كبير) مضاف اومضاف اليه (لاخوة) مضاف اليه ،مضاف سره دمضاف اليه نه بيا مضاف اليه سو ، دوه ذوالحال ،(على) جار (صغير)مضاف (هم) مضاف اليه .مضاف سره دمضاف اليه مجرور ،جار سره دمجرور نه متعلق په ثابت پوري ثابتا اسم فاعل سره دخپل فاعل نه چي (هو)ضمير دی اوسره دمتعلق نه حال ،حال سره دذوالحال څخه مبتداء ،(حق) مضاف (الوالد) مضاف اليه ،مضاف سره دمضاف اليه نه ذوالحال .(ولد) مضاف (ه) مضاف اليه ،مضاف سره دمضاف اليه نه مجرور ،جار سره دمجرور نه متعلق په ثابتا پوري ،ثابتا اسم فاعل سره دخپل فاعل نه چي (هو)ضمير دی اوسره دمتعلق نه حال ،حال سره دذوالحال نه خبر ، مبتداء سره دخبر نه جمله اسميه خبريه سوه .

(۶۳) كُلُّ بَنِيْ آدَمَ خَطَّاءٌ وَخَيْرُ الْخَطَّائِيْنَ التَّوَّابُوْنَ: ترمذی،تخریج مشکوۃ صفحه ۲۰۴/۸ عن انس رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه :هرسړی غلطی کونکی دی اوغوره په غلطي کونکو کي هغه خلګ دي چي توبه کونکی دی .

توضیح : هرانسان غلطي کوي ليکن غلطي کونکو کي بهترخلګ هغه دی کوم چي دغلطۍ څخه وروسته ښه طريقه باندي توبه وباسي . **دتوبې تعریف** : په تیره سوي ګناه پښيمانتيا اوسمدستي دګناه څخه ځان ساتل ، اوبیالپاره د ګناهونو څخه بچ کېدلو لپاره کلکه اراده کول ، توبه ده بیا په توبه کي درو شیانو کي اصل شئ پښيمانتيا ده چي سړی ډېر زيات شرمنده سي دګناه کولو څخه وروسته اوپریشانه شي اودمغفرت په فکر کي لګياسي اويقين ساتي چي معافي راته کيږي اوفي الحال ګناه نه

کوي او بیا لپاره د ګناه څخه د بچ کېدلو پخه اراده وکړي او کوشش سره ځان ساتي نو توبه سمدستي قبلیږي دا نه وي چي سړی داسوچ کوي چي الله تعالی ډېر رحیم او کریم دی او ګناه کوي، ګناه سمدستي پرېښودل او بیا سوچ کول پکار دی چي هغه ډېر رحیم او کریم دی معافي به وکړي . ددې لپاره یې وفرمایل چي هر انسان غلطي کوي لیکن د دغه غلطۍ کونکو نه کوم چي د غلطي څخه وروسته هڅه د توبې فکر نه کوي ،دا د حدیث مطلب دی ،دامطلب نه دی چي هر سړی غلطي کوي نو موږ یې هم کوو دچا ګناه کول دبل لپاره دجائز کېدلو دلیل نه ګرځي . ددې وجي څخه ډېر ګناهونه کوم چي نن صبا دوجې نه کیږي چي فلانکی داسي کوي نو موږ یې ولي نه کوو ؟دابالکل غلطه خبره ده ځکه چي د هر انسان عملونه دهغه سره د او د هرچا قبر جلا جلا دی دې نه د هر انسان غلطي او توبه جلا جلا ده .

لغوي او صرفي تحقیق : د کل تحقیق په حدیث نمبر (۴۱) کي تیر سوی دی ،بني په معنی دزامنو دا جمع ددې مفرد بني راځي په معنی دخوږ زوی ، دا ماده د ضرب یضرب څخه مستعمل ده . بَنیًا وبِنَاءً وبُنیَانًا وبِنَایَةً یې مصادر راځي په معنی د (۱) : جوړولو (۲) : تعمیر کولو . ددې څخه دی ابن په معنی دزوی او بنت په معنی دلور ،آدم دادآدم ﷺ نوم دی . ددې معنی ده غنم رنګي دا د ضرب او سمع او کرم څخه استعمال دی په معنی دغنم رنګه کېدلو سره . ددې څخه دی اِدامٌ په معنی د ترکاری (کتغ) سره تجمع ادم او اُدم ده ددې څخه دی اَدم په معنی د هر هغه شئ چي دهغه څخه ترکاري جوړه کړل سي او ادم په معنی دځرمني د دننه او بهر حصه . **ترکیب** : (کل بنی) مضاف او مضاف الیه .مضاف (ادم) مضاف الیه ،مضاف سره دخپل مضاف الیه نه مضاف الیه ، د کل . کل سره د مضاف الیه نه مبتداء ، (خطاء) یې خبر مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه معطوف علیه .(واو) عاطفه(خیر الخطائین) مضاف او مضاف الیه ، مضاف سره د مضاف الیه نه مبتداء (التوابون) یې خبر ،مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه معطوف ،معطوف علیه سره د معطوف نه جمله معطوفه سوه .

(۴۳) کَمْ مِنْ صَائِمٍ لَیْسَ لَهُ مِنْ صِیَامِهِ اِلاَّ الظَّمَأُ وَکَم مِنْ قَائِمٍ لَیْس لَه مِنْ قِیَامِهِ اِلاَّ السَّهَرُ

(دارمی، تخریج مشکوة صفحه ۱۷۷ س۹ عن ابی هریرة رضی الله عنه مرفوعا .

ژباړه : ډېر روژه دار داسي دی چي نسته دهغوی لپاره دهغوي په روژو سره لیکن تنده او ډېر دریدونکی داسي چي نسته هغوی لپاره دهغوی په ودریدو سره لیکن ویښیدل **توضیح** : دحدیث مطلب دادی چي ډېر روژه دار داسي دي کله چي هغوی روژې نیسي نو ترڅو پوري یې چي په اخلاص سره نه وي نیولی او د ګناهونو څخه ځان و نه ساتي نو هغه وخته پوري د دوی روژه صرف او صرف تږي پاتي کېدل دی یعني ثواب به هغه وخت ملاویږي کله چي اخلاص وي او ګناهونه ورسره نه وي ، درواغ ،تهمت لګول او غیبت وغیره نه وي دغه شان دشپې په عبادت کي دریدونکی هم هغه وخته پوري څه فائده نسته ترڅو چي اخلاص نه وي او چه اخلاص وي نو دشپې ودریدل به یې په عبادت کي شمیرل کیږي او که داسي نه وي نو صرف او صرف ویښیدل دی په دې کي هیڅ ثواب نسته د ګناه خطره ده کله چي

ريا وي يا بله څه ګناه کوي فضول خبري او غيبت وغيره کوي ،بهرحال هر کار اخلاص، تواضح، او آرام سره کول پکار دي ځکه چې نبي کريم ﷺ هم موږ ته خبردارکوي چې ګوری ډير خپلي روږي خرابوی او ډير خلک تو له شپه ودريږي بياهم ورته فائده نه وي تاسو داسي مه کوی. **لغوي او صرفي تحقيق**: د کم دوه قسمونه دی اول استفهاميه يعني انشائيه ددې مميز منصوب دی لکه کم (ساعةً عندکَ) تاسره څه وخت دی. دويم خبريه په معنی د ډيروالي. ددې مميز مجرور وي لکه کَم عَبدٍ مَلَکتُ. معنی يې داده چې د ډيرو غلامانو مالک يم ،دامادہ دباب دنصر څخه مستعمل دی ،مضاعف دی په معنی د پتهولو ،دصائم تحقيق په حديث (۳۱) کي تيرسوی دی ،الظماء مصدر دی دباب دسمع څخه په معنی د تږي کيدلو . ظما اوظماء اوظماة اوظماءة يې هم مصادر دی ،قائم تحقيق په حديث (۲۵) کي تيرسوی دی ،السهرة په معنی دشپې بيدار اوسيدلو ،دادسمع دباب څخه مستعمل دی. ددې څخه دی السهار والسهرة په معنی د ډير بيدا اوسيدونکی. **ترکيب**: (کم) مميز مضاف (من) زائده (صائم) مضاف اليه، مضاف سره دمضاف اليه نه مبتداء ، (ليس) فعل دافعال ناقصهؤ څخه (له) جار او مجرور ، جار سره دمجرور نه متعلق اول سو ثابتا پوري (من) جار (صيامه) مضاف او مضاف اليه ، مضاف سره دمضاف اليه نه مجرور دجار ، جار سره دمجررو نه متعلق ثانی په ثابتا پوري ثابتا اسم فاعل په دې کي ضمير دهو دی هغه يې فاعل ،اسم فاعل سره دخپل فاعل نه اوسره ددواړو متعلقينو نه دليس خبرمقدم . (الا) حرف استثناء لغو (الظماء) اسم دليس ،ليس سره دخپل اسم اوخبرنه جمله اسميه خبريه معطوف عليه سوه ،(واو) عاطفه (کم) مميز مضاف (من) زائده (قائم) تميز ،مضاف ،مضاف سره دمضاف اليه نه مبتداء ليس فعل دافعال ناقصهؤ څخه (ل) جار (ه) مجرور ،جار سره دمجرور نه متعلق په ثابت پوري ،(من) جار (قيامه) مضاف اومضاف اليه ،مضاف سره دمضاف اليه نه مجرور دجار ،جار سره دمرور نه متعلق ثاتبا پوري ،ثابتا اسم فاعل په دې کي ضميرد هودی هغه يې فاعل ، اسم فاعل سره دخپل فاعل نه اوسره د دواړو متعلقينو څخه خبر مقدم (الا) حرف استثناء لغو. (السهر) دليس اسم ليس سره دخپل اسم اوخبرنه جمله اسميه خبريه معطوف معطوف عليه سره دخپل معطوف نه جمله معطوفه سوه .

(۶۳) مِنْ حُسْنِ اِسْلَامِ الْمَرْءِ تَرْکُهٗ مَالَا يَعْنِيْهِ:

ترمذی احمد وغيرهما، تخريج مشکوة صفحه ۴۱۳ س ۹ عن علی بن حسين رضي الله عنه مرفوعا

ژباړه: دسړي داسلام دښه والي ځيني دادی چې دی پريږدي هغه شئ کوم چې بې فائدې وي .

توضيح: انسان ته هرهغه کار نه دی کول پکار کوم چې بې مقصده وي اګر که دهغی تعلق دوينا سره يادعمل سره ياسوچ سره وي يا کتلو سره يعني کامل مسلمان هغه دی کوم چې دفضول خبرو څخه ساتي که چيري کوی يې نوهغه پريږدي، پاتي خولا دګناه خبري کول څه فضول خبره دژبې څخه ونه کاږي دغه شان څه کار دګناه ونه کړي اودغه شان فضول سوچونه دشيخ چلي په شان نه کوي اودغه شان فضول

يو خوا بل خوا كتلو ځنځه پرهيز وكړي ،غرض داچي هرهغه شی کوم چي بې فائدې وي هغه پرېږدی نو بيا انسان كامل مسلمان جوړېدلی سي او متقي اود الله تعالى ولي جوړېدی سي ترڅو چي يو ګناه هم کوي نو الله تعالى ولي ورته نشي ويلی اوپه يو منټ کي اګر که دسلو کالو څخه ګناهونه وي چي رښتوني توبه وباسي نو هغه د الله تعالى ولي جوړيدی سي. **لغوي او صرفي تحقيق** :ترک مصدر دی دنصر دباب څخه په معنی د پرېښودلو څخه دی اَلتِرْكَةُ والتِركة والتَّرْكَةُ په معنی د پرېښودلی سوی شی ،ددې څخه دميت تركه يعنيه داد باب ضرب څخه دمضارع واحد مذكر غائب صيغه ده ،عنايةً يې مصدر دی په معنی دمشغول کېدو. ددې څخه دی معنی په معنی دمقصود، دباقي الفاظو تحقيق تيرسوی دی.

تركيب:(من) جار (حسن اسلام) مضاف او مضاف اليه دا يې مضاف (المرء) مضاف اليه ،مضاف سره دمضاف اليه نه مضاف اليه سو ،بيا مضاف (اسلام) مضاف اليه نه مجرور دجار ، جار سره دمجرور نه متعلق په ثابت پوري ، ثابت اسم فاعل په دې کي ضمير دهو دی هغه يې فاعل ،اسم فاعل سره دفاعل نه اوسره دمتعلق نه خبر مقدم ،(ترک) مصدر (ه) فاعل مضاف اليه (ما) موصوله (لايعنى) فعل په دې کي هوضمير يې فاعل (ه) ضمير مفعول به ، فعل سره دفاعل اوسره دمفعول به نه مبتداء مؤخر ،مبتداء سره دخبر نه جمله اسميه خبريه سوه.

(۶۵) اَلَا كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُوْلٌ عَنْ رَعِيَّتِهٖ:

(رواه الشيخان والحديث طويل) (تخريج مشكوة صفحه ۳۲۰ س ۲۵ عن عبدالله بن عمر رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : خبردار! په تاسو کي هريو کس نګهبان دی اوپه تاسو کي به دهريو کس څخه پوښتنه کول کيږي دهغه درعايا (ماتحت په باره کي. **توضيح** :هرسړی حفاظت کونکی اونګهبان دی اوکوم ځايونو پوري چي دچا چانګراني وي هغه ځای پوري به ددې په باره کي پوښتنه وي ،دقيامت په ورځ چي داستا په نګراني کي ؤ ،وښايه تا دې څومره په دين باندي لګولی ؤ اودين دې ورته ښودلی ؤ؟ ددې جملې څخه وروسته نبي كريم ﷺ مثالونه ورکړی دی اوددې جملې وضاحت اوتشريح يې فرمايلی ده چي امام دخلګو نګرن يعني ديني حفاظت کونکی وي دده څخه به دده دماتحتو خلکو په باره کي سوال کول کيږي دقيامت په ورځ دغه شان سړی په خپل کوروالو باندي نګران دی دهغه څخه به ددې نګراني په باره کي دقيامت په ورځ تپوس کول کيږي اودغه شان ښځه هم نګرانه ده دخپل خاوند د کور اودبچو چي دهغوی په باره کي به ددې څخه دقيامت په ورځ تپوس کول کيږي ،اودغه شان غلام هم نګران دی دخپل مالک دمال ددغه غلام څخه به ددغه مال په باره کي دقيامت په ورځ پوښتنه کول کيږي ،غرض داچي نبي كريم ﷺ بيا يو ځل په اخر کي وفرمايل چي : اَلَا كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُوْلٌ عَنْ رَعِيَّتِهٖ. خبردار سی ای انسانانو! چي په تاسو کي هرانسان محافظ اونګران دی اودهريو نه به دهغه دماتحتو په باره کي

دقیامت په ورځ تپوس کول کیږي که چیرې انسان د هیڅ شي مالک نه وي مثلا نه یې واده کړی دی چې دبنځې نګران سي او نه امام دی چې دخلګو نګران وي وغیره وغیره ،غرض دا که دهیڅ شي مالک نه وي نو دخپل نفس خو مالک دی په دې معنی چې په خپل نفس ورته مکمل اختیار حاصل دی که غواړي نفس صحیح استعمال کړي او جنتي دي جوړسي او که وغواړي نو نفس دي هلاک کړي او جهنمي دي جوړ سي العیاذ بالله

لغوي او صرفي تحقیق: راع په معنی دنګران دادضرب څخه داسم فاعل صیغه ده ،رعیا اور عایة اومرعی یې مصادر راعي په معنی دڅارو په څار ګاه (ورشو) کې څرول حفاظت کول ،ددې څخه دی الرعی په معنی دوښو جمع یې ارعاء ده ددې څخه دی الرعیة په معنی دڅریدونکی څاروی .دویم: دیو پادشاه ما تحت رعیت او قوم جمع یې رعایا ده ، ددې څخه دی الراعی په معنی د(۱): ډیر محبت کولو والا. (۲):حاکم. (۳): شپونکی .(۴) : دڅارو حفاظت کونکی . ددې څلور جمعې راعي .رعاة رعیان اورعاء. **ترکیب**: (الا) حرف تنبیه (کلکم) مضاف او مضاف الیه ،مضاف سره دمضاف الیه نه مبتداء، (راع) یې خبر. مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه معطوف علیه (واو) عاطفه (کلکم) مضاف او مضاف الیه ، مضاف سره دمضاف الیه نه مبتداء (مسؤل) صیغه داسم مفعول (عن) جار (رعیته) مضاف او مضاف الیه ،مضاف سره دمضاف الیه نه مجرور دجار ،جار سره دمجرور نه متعلق په اسم مفعول پوري ،اسم مفعول سره دخپل نائب فاعل نه (چې دهو ضمیر دی) او سره دمتعلق نه خبر دمبتداء ،مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه معطوف ،معطوف علیه سره دخپل معطوف نه جمله معطوفه سوه.

(۲۶) اَحَبُّ الْبِلَادِ اِلَی اللّٰهِ مَسَاجِدُهَا وَاَبْغَضُ الْبِلَادِ اِلَی اللّٰهِ:

(مسلم تخریج مشکوة صفحه ۶۸ س ۴ عن ابی هریرة رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه: دښارونو د ټولو څخه زیات خوښ ځایونه دالله تعالی په نزد مسجدونه دی او دښارونو د ټولو څخه زیات ناخوښه ځایونه ددې ښارونو بازارونه دی. **توضیح**: د ټولو څخه زیات خوښ ځایونه دالله تعالی په نزد مسجدونه دی ،ځکه چې په مسجدونو کې انسان ګناه نه کوي بلکه نیکي کوي او په ښارونو کې په محلو کې د ټولو څخه زیات ناخوښه ځایونه بازارونه دی ځکه چې په بازار کې قسم قسم ګناهونه کیږي دادځایونو په اعتبار سره دی چې مسجدونه دالله تعالی خوښ ځایونه دی او بازارونه دالله تعالی ناخوښه ځایونه دی او دغه شان مسجدونه درحمت او فرشتو ځایونه دی او بازارونه دغصې اوشیطان ځایونه دی. **لغوي او صرفي تحقیق**: البلاد جمع دبلد ده او بلدان یې هم جمع راځي معنی یې داده چې کوم ځای آباد وي او که غیر آباد دا دباب دنصر ،سمع او کرم څخه استعمال سوی دی په عنی دیو ځای کې اوسیدل ، کندذهن کېدل. ددې څخه دی بلید او مبلود په معنی دبې قوف دبې وقوف سره ، مساجد جمع دمسجد او دمَسجَد ده په معنی دسجدې دځای سره ،دعبادت ځای ،یاد ولرئ چې

سیبویه په مسجد اومَسجِد کې فرق ذکر کړی دی ،چې مسجد دهغه کورنوم دی چې هغه دفرض اداکولو لپاره جوړسې اګر که په هغه کې سجده وسې اوکه نه سې اومسجد په فتحې دجیم سره په معنی دسجدې دځای دی ،دادنصر دباب څخه استعمال سوی دی اوددې مصدر سجود راځي ،ډیرې عاجزي سره ټیټیدل په عبادت کې .تندی اوپوزه په زمکه ایښودل مسجد دقیاس نه خلاف دظرف صیغه ده ،ددې څخه دی السجادة والمسجدة په معنی دجای نماز مصلی ،ابغض داسم تفضیل صیغه ده دباب دنصر ،سمع اوکرم څخه ده ددې مصدر بغاضة راځي معنی یې (۱): دښمنې کول.(۲): نفرت کول. ددې څخه دی البغض په معنی دډښمنې اونفرت سره ،اسواق جمع دسوق ده په معنی دبازار ،دالفظ دسوق اکثر مؤنث استعمالیږي لیکن کله کله مذکر هم استعمالیږي ،دادباب دنصر اوسمع څخه مستعمل دی ،سَوقًا وسیاقًا وَسِیَاقَةً وَمَسَاقًا یې هم مصادر راځي معنی یې داده چې څاروی د وروستو نه شړل ،ددې څخه الساق په معنی د پنډۍ سره مونث استعمالیږي ،ددې جمع سوق وسیقان واسوق راځي .

نکته : لفظ دسوق جمع هم دی اومفرد هم ،دساق جمع په معنی د پنډۍ سره اوداسواق مفرد دی په معنی دډیرو بازارنو سره . **ترکیب** : (احب) اسم تفضیل مضاف (البلاد) مضاف الیه (الی) جار (لفظ الله) یې مجرور ،جار سره دمجرور نه متعلق په احب اسم تفضیل پوري ،احب سره دخپل مضاف الیه اوسره دمتعلق نه مبتداء ،(مساجدها) مضاف اومضاف الیه . مضاف سره دمضاف الیه نه خبر دمبتداء ،مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه معطوف علیه .(واو) حرف عاطفه (ابغض) اسم تفضیل مضاف (البلاد) یې مضاف الیه (الی) جار (لفظ الله جل جلاله) مجرور ،جار سره دمجرور نه متعلق سو په ابغض پوري ،ابغض سره دخپل مضاف الیه نه اوسره دمتعلق نه مبتداء ،(اسواقها) مضاف اومضاف الیه ،مضاف سره دمضاف الیه نه خبر دمبتداء ، مبتداء سره دخپل خبر نه جمله اسمیه خبریه معطوف. معطوف علیه سره دخپل معطوف نه جمله معطوفه سوه .

(٦٧) اَلْوَحْدَةُ خَيْرٌ مِّنْ جَلِيْسِ السُّوْءِ وَالْجَلِيْسُ الصَّالِحُ خَيْرٌ مِنَ الْوَحْدَةِ:

تخریج مشکوة صفحه ۴۱۴ س ۲۲ عن عمران بن خطان رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : تنهایي ډیر غوره دی دبدملګري څخه اونیک ملګری زیات غوره دی د تنهایي څخه .

توضیح : ددې حدیث شان ورود دادی چې عمران رضي الله عنه راوي فرمایي چې زه ابوذر غفاري رضي الله عنه ته ولاړم د(هغه نوم جندب دی) نوما هغه په مسجد کې ولیدلو ،په مسجد کې یې تور کمیل اغوستی ؤ او تنها ناست ؤ ماورته وویل اې ابوذره ! څه خبره ده ؟ چې تنها ناست یې؟ نوابوذر غفاري رضي الله عنه وفرمایل : چې مادنبي کریم صلی الله علیه وسلم څخه دا اورېدلی دی چې تنهایي بهتره ده دبدملګري څخه اونیک ملګری بهتر وي د تنهایي څخه . اووړاندې یې هم دوې جملې فرایلې دی چې دهغه بیان متصل په تفصیل سره را روان دی ،حدیث نمبر ۶۸ کې داد ابوذر غفاري رضي الله عنه کامل عشق ؤ ،هروخت به یې په حدیث باندې عمل کولو چې نیک مجلس ورته ملاؤ نه سو نو تنها په کښینستلو ځکه چې یوائې والی بهتر وي د بد ملګري

ځخه ځکه چي په بده ملګرتیا کي بنکنځا اوفساد اوغیبتونه اوقسما قسم ګناهونه کیږي او نیکه ملګرتیا د تنهایي ځخه بهتره ده ځکه چي په یواځي والي کی کله انسان په غلطو خیالاتو کي مبتلا سي ،بیا په هغه باندي دعمل کوشش کوی اوپه نیک مجلس کي انسان الله تعالی ته متوجه وي او دنیکانو برکت وي . فائده : دنیک مجلس ډیري فائدی وي په قرآن مجید کي راځي :. ددې په تفسیر کي چي لمونځ دبدو کارونو سره سړی منع کوي بعضو مفسرینو لیکلی دی چي لمونځ دګناهونو ځخه سړی ځکه منع کوي چي لمونځ په اصل کي دجمعې سره دی اوپه جمع کي نیکان خلګ هم وي ، تودنیکانو خلګو د صحبت دوجي ځخه لمونځ قبلیږي هم او دګناهونو ځخه سړی پرې هم منع کیږي .

صرفي اولغوي تحقیق : الوحدة په معنی دیواځي والي سره جمع یې وحدات ده ،یو کیدل اویواځي کیدل.ددې ځخه دی وحدات ثمانیة په منطق کي چي د تناقض لپاره داتوشیانو یو کیدل شرط دی ، جلیس په معنی دهمنشین . ددې جمع جلسا اوجلاس راځي ددې ځخه دی المجلس په معنی د(۱) : ناستي دځای . (۲) : ناستي والا . (۳) : کچهری . (۴) : عدالت . السوء مصدر دی دنصر دباب ځخه دی سواء اوسواءًا اومساءً اسواءة یې هم مصدر راځي ،په معنی دبرابر کېدلو سره ، ددې ځخه دی السیئة په معنی دبدی اوخطا کارۍ سره . ددې ځخه سورة په معنی دبې حیایۍ سره ،الصالح دا داسم فاعل صیغه ده دباب دکرم ،نصر اوفتح ځخه په معنی دصحیح . نیک . خپلو ذمه واریانو لره پوره کونکی سره ،صلاحا اوصلوحا اوصلاحیة یې مصادر راځي په معنی دیوقوم یاډلي دیولفظ یادیو کلمې په معنی باندي اتفاق کول ، کوم چي داصل معنی ځخه علاوه وي جمع یې اصطلاحات راځي ،داصطلاح اصطلاحی تعریفه په شامي کي دادی :اتفاق طائفة مخصوصة علی اخراج لفظ من معناه . . الخ اوددې ځخه علاوه پنځه تعریفونه په کتاب التعریفات صفحه ۱۲ کي ذکر دی . **ترکیب** (الوحدة) مبتداء (خیر) صیغه داسم تفضیل (من) جار (جلیس) مضاف (السوء) یې مضاف الیه،مضاف سره دمضاف الیه نه مجرور دجار،جار سره دمجرور نه متعلق په اسم تفضیل پوري ،اسم تفضیل دخپل متعلق نه خبر ،مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبر دمعطوف علیه ،(واو) عاطفه (الجلیس) موصوف (الصالح) یې صفت (موصوف) سره دصفت نه مبتداء ،(خیر) اسم تفضیل (من) جار) الوحدة مجرو ،جار سره دمجرور نه متعلق په اسم تفضیل پوري ،اسم تفضیل سره دخپل متعلق نه خبر ،مبتداء سره دخپل خبر نه جمله اسمیه خبره معطوف ،معطوف علیه سره دخپل معطوف نه جمله مطعوفه سوه .

(۶۸) وَاِمْلَاءُ الْخَیْرِ خَیْرٌ مِنَ السُّکُوْتِ وَالسُّکُوْتُ خَیْرٌ مِنْ اِمْلَاءِ الشَّرِّ

(بیقهي، تخریج مشکوة صفحه ۴۱۴ س ۲۵ عن عمران بن حطان مرفوعا)

ژباړه : او ښه خبره په بل لیکل غوره دی دخاموش اوسیدلو ځخه اوخاموش اوسیدل غوره دی دبدي خبري په بل دلیکلو ځخه . **توضیح** : دخاموشه اوسیدلو ځخه دابهتر دی چي سړی ځه دخیر خبره وکړي یایې بل ته ووایي اوهغه یې ولیکي ،په دې کي دوخت خرابول نه راځي ، اوهم ثواب ثواب دی ،ځومره

الفاظ چې په بل ولیکی هغو مره به ثواب وي او که بد ه خبره په چالیکل وي نو ددې څخه بهتره داده چې چپ پاتې سي ، ددې دواړو جملو واقعه هم هغه وخت وه چې کومه ددې څخه دوړاندې د وو جملو وه (یعني واقعه د حضرت ابوذر رضي الله عنه ځکه چې داځلو رواړه جملې په یوه موقع کې فرمایلی سوی وی .

لغوي او صرفي تحقیق : املاء د باب افعال څخه مصدر دی په معنی دلیکلو په بل چا املالا او املاء یې مصدرونه راځي ، ددې مجرد د باب دسمع څخه اونصر څخه استعمال دی ، او مللا او ملالا او ملة یې مصادر دی ، معنی دادی (زړه تنګیدل . ددې اصل حروف (م،ل،ل) دی ،همزه په کې نستهدی ، السکوت مصدر دی د باب څخه دنصر څخه سکتا وسکاتا اوساکوته یې هم مصدر راځي ،ددې مادې یوه معنی چپ کطدل دی او ددې دویمه معنی مړکیدل دي . ددې څخه دی سکته (دایوه مشهوره بیماري ده) اوسکته (دماشوم وغیره دچپ کولو نظم الله وویل) اوسَکت (په معنی دکمو خبرو کولو والا ده) الشر دامصدر دی ،دنصر ضرب اوسمع څخه شرارة اوشرائي هم مصادر راځي . ددې څخه دی الشرة په معنی د (دبدی. تیزي اوچالاکی . غصه . کموالی دوزن ددې څخه دی الشر په معنی دمکروه . **ترکیب** :(واو) استئنافیه (املاء الخیر) مضاف اومضاف الیه ،مضاف سره دمضاف الیه نه مبتداء ،(خیر) صیغه داسم تفضیل په دې کې ضمیر دهور دی هغه یې فاعل ، (من) جار (السکوت) مجرور ، جار سره دمجرور نه متعلق په اسم تفضیل پوري ، اسم تفضیل سره دخپله فاعله او متعلقه خبر دمبتداء ، مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه معطوف علیه ،(واو) عاطفه (السکوت) مبتداء ، (خیر) اسم تفضیل هو ضمیر یې فاعل ، (من) جار (املاء الشر) مضاف اومضاف الیه ، مضاف سره دمضاف الیه نه مجرور دجار ،جار سره دمجرور نه متعلق په اسم تفضیل پوري ،اسم تفضیل سره دخپله فاعله او متعلقه خبر د مبتداء ، مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه معطوف ،معطوف علیه سره دخپل معطوف نه جمله معطوفه سوه .

(۲۹) تُحْفَةُ الْمُؤْمِنِ الْمَوْتُ (بیهقي:تخریج مشکوة صفحه ۱۴۰ س۷ عن عبدالله بن عمرو رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه :دمسلمان تحفه مرګ دی . **توضیح** :دمسلمان تحفه مرګ دی په داشان چې تحفه دهرهغه شي نوم دی کوم چې په طور دمهربانی. څوک یې چاته ورکړي او مرګ هم مسلمان ته په طور دمهربانۍ ورکول کیږي ځکه چې مرګ دجنت د دروازو څخه یو دروازه ده که چیرې مرګ رانه سي نو جنت ته رسیدل نسي کیدلی نو په دې وجه مؤمن ته دجنت د ورتلو څخه وړاندې یوه تحفه ورکول کیږي لکه دویزې په شان کله چې مسلمان دجنت ویزه حاصله کړي نو بیا جنت ته تللی سي بیا که چیرې نیک مسلمان وي نو دهغه دمرګ مثال داسی لکه څنګه چې د اوړو څخه ویښته ویستل سي او د ګنهګار مثال داسي دی لکه چې کانټه تار په څه شي کې لویدلی وي او راکښلی یې سي ، په هرحال دمرګ په وخت کې انسان ضرور لږ خوزولی سي بیا که چیرې نیک وي نو هم مزې مزې دی او که چیرې خدای مه کړه ګناهونه یې زیات وي نو دسختو نیو لو خطره ده . **په یو حدیث قدسي کې الله تعالی داسي فرمایي** : چې ما په خپلو

بندګانو مرګ لازم کړی دی او که داسې نه وې نو زه خپلو محبوبانو ته دومره قدري تکليف ور کول هم نه خوښوم ،زما رحمت زما دغصې څخه وړاندې سوی دی ، ددې وجې څخه دمرګ څخه ويره نه ده پکار ،هروخت استغفار کول پکار دي ،او کلمه طيبه ويل پکار دي. **لغوي او صرفي تحقيق**: تحفة په جزم دفاء سره او په فتحه سره په معنی د هديې او دالنی سره دويم : قيمتي شئ . دريم : هرهغه شئ چې په طريقه دمهربانۍ ور کړل سي .ددې جمع تحف راځي ،دالموت تحقيق په حديث نمبر (۲۵) کې تيرسوی دی. **ترکيب**: (تحفة المؤمن) مضاف او مضاف اليه، مضاف سره دمضاف اليه نه مبتداء (الموت) يې خبر سو ،مبتداء سره دخبر نه جمله اسميه خبريه سوه.

(۷۰) يَدُ اللهِ عَلَي الجَمَاعة (ترمذی) (تخريج مشكوة صفحه ۳۰ س ۱۹ عن ابن عمر رضي الله عنه مرفوعاً)

ژباړه :دالله تعالی لاس په جماعت باندې دی. **توضيح** :پوره حديث داډی چې نبي کريم ﷺ فرمايي چې الله تعالی به زما امت په ګمراهۍ نه جمع کوي او دالله تعالی (يعني امداد) جماعت سره دی او څوک چې دجماعت څخه جدا وي هغه به جداوي په جهنم کې .انتهی .ددې حديث مطلب دادی چې دنبی کريم ﷺ امت په ګمراهۍ باندې نسي جمع کېدلی ،دټولو مسائلو ثابتول په څلورو اصولو سره وي (۱) : قرآن مجيد.(۲): سنت.(۳): اجماع .(۴):قياس.داحديث هم يو دليل دی داجماع په حجت باندې چې څنګه د قرآن او سنت څخه مسائل ثابتيږي دغه شان اجماع هم حجت دی په دې سره هم مسائل ثابتيږي ، دالله تعالی امداد او غلبه دهغه جماعت سره وي چې ددين حفاظت کوي چې هغوی لره الله تعالی د ګمراهۍ او غلطۍ کې ديرو تلو نه ساتي ، کوم برکت چې په جماعت کی وي هغه په يواځي کس کې نه وي ، ددې وجې څخه ددې حديث په آخر کې دا الفاظ دي چې : مَن شَذَّ شُذَّ فِي النار . چې څوک دجماعت څخه جدا سو (اعتقاد وي يا قولا يا فعلا) هغه به په جهنم کې جداوي يعني خبل جنتيانو ملګرو څخه به جدا سي ،او په جهنم کې به واچولی سي ،ددې وجې څخه دعا کې دجمعي صيغې زياتې استعماليږي ،داحديث داښائي چې ټول امت په ګمراهۍ باندې نسي جمع کېدلی ليکن کوم چې دحق نه اعتراض کوي نو دهغه به باطله فرقه جوړيږي. **لغوي او صرفي تحقيق** : ديد تحقيق په حديث نمبر ۱۵) کې تيرسوی دی الجماعة په معنی دسړو ډله . ددې جمع جماعات راځي ،دادفتح دباب څخه استعمال دی په معنی دجمع کولو او يوځای کولو . ددې څخه دی الجمعة په معنی د ټولې هفتې او جامع په معنی دجامع مسجد ،الکلام الجامع .هغه خبره چې هغه الفاظ کم وي ليکن مطلب يې زيات وي ،اليوم الجامع دجمعې ورځ ، قِدرٌ جَامعٌ ديګ ابوجامع ددسترخوان کنيت دی ،دجامع جمع جوامع ده **.ترکيب**:(يدالله) مضاف او مضاف اليه . مضاف سره د مضاف اليه نه مبتداء .(علی) جار (الجماعة) مجرور، جار سره دمجرور نه متعلق په ثابتة پوري ،ثابتة اسم فاعل . دې کې ضمير دهی دی هغه يې فاعل ،اسم فاعل سره دفاعله او سره دمتعلق نه شبه جمله خبر دمبتداء ، مبتداء سره دخبر نه جمله اسميه خبريه سوه.

(۱۷) كُلُّ كَلَامِ ابْنِ آدَمَ عَلَيْهِ لَا لَهُ إِلَّا بِمَعْرُوفٍ أَوْ نَهْيٌ عَنْ مُنْكَرٍ أَوْ ذِكْرُ اللهِ:

تخريج مشكوة صفحه ۱۹۸ س ۱۳ عن ام حبيبه رضي الله عنها

ژباړه: دانسان هره خبره په هغه باندي (وبال) دی دهغه لپاره نه دی ليکن دښه خبري حکم کول يا دبدی څخه منع کول يا دالله تعالی ذکر کول. **توضيح**: دانسان هره خبره دهغه لپاره نقصاني ده ،فائده مند نه ده ليکن دري قسمه خبري دي کومي چي فائده ورکونکی دی نقصانی نه دی (۱): دښو خبرو حکم کول. (۲): دبدو خبرو څخه منع کول. (۳): دالله تعالی ذکر کول. ددې وجي څخه بغير دضرورت نه ددې درو قسمو خبرونه علاوه خبري کول ښه نه دی ،که چيري فضول خبری کيږی نو دهغه به ګناه وي او که ښي خبري وي نو دهغه به ثواب وي ،حديث شريف دمشکوة صفحه ۱۸۶ س ۱۲) کي راځي ،چي دالله تعالی دکلام فضيلت په ټولو کلامونو داسي دی لکه دالله تعالی فضيلت په ټول مخلوق باندي (انتهي) ددې وجی نه څومره چي زيات کېدلی سي نود قرآن کريم تلاوت کول پکار دی اوقرآن کريم لوستل درو واړو قسمو خبرونه شامل دی ،په قرآن کريم کي امربالمعروف هم دی اونهی عن المنکر هم دی اودالله تعالی ذکرهم دی ،داسلام کمال حاصلولو لپاره دهرفضول خبري نه بچ کېدل پکار دی.

دحضرت عبدالله بن مبارک رحمه الله او دبوډۍ بوډۍ قصه

حضرت عبدالله بن مبارک فرمايي چي زه دبيت الله شريف دحج اود روضة اقدس صلى الله عليه وسلم دزيارت لپاره ووتلم نوما ته په لاره کي يو بني آدم ملاؤ سو چي ماهغه وپيژندلو نوهغه يوه بوډۍ وه چي دهغه په بدن د وړۍ لوپټه وه ماهغی ته وويل:

السلام عليکم ورحمة الله وبرکاته ! هغه جواب راکړو: سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ .ماوويل الله تعالی دی په تارحکم وکړي ته دلته څه کوئ ؟هغه جواب راکړو: مَنْ يُضْلِلِ اللهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ.زه پوهه سوم چي لاره تری نه خطاسوی ده نوماورته وويل چي ته دکوم ځای اراده لري ؟هغی وويل چي: سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى.زه پوهه سوم چي حج يې کړی دی اومسجد اقصی ته تلل غواړي ماورته وويل چي ته دلته دکوم وخت نه يې ؟ هغی وويل چي ثلاث ليال سو يا بياما وويل چي تاسره دخوراک څه نسته ، ته څه شي خوري؟ هغی راته وويل چي : هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ. بياما ورته وويل چي ته اودس په څه کوی ؟ هغی وويل :فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا.بيا ورته ما وويل چي ماسره خوراک دی آياته به يې وخوری ؟هغی وويل : ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ. بيا ماورته وويل چي داخو دروژې مياشت نه ده هغی وويل : وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ. بيا ماورته وويل چي په سفر کي زموږلپاره خوراک څښناک جائز کړی سوی دی . هغه وويل : وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ.

بیاماورته وویل چې ته داسې خبري ولې نه کوې لکه څنګه چې یې زه کوم ،نو وې ویل چې : مَا يَلْفِظُ مِنْ
قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ. یعني دخلې نه څه خبره نه وباسي مګر دهغې په خوا کې (محفوظ) ساتلو
والا تيار (موجود اوسيږي) بیاما وویل چې ته په کومو خلکو کې یې ؟ هغې وویل : وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ
لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا. بیاما ورته چې زما څخه غلطي وسوه
معافي راته وکړه نوهغې وویل : لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ. چې نن په تا څه ملامتيانسته
دی ،ماورته وویل آیاته خوشحاله یې چې زه تا په دې اوښه باندې سپره کړم اوته قافلې ته ورسيږې ،
نوهغې وویل : وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللَّهُ. ماخپله اوښه کښینوله نوهغې وویل : قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ
يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ. نوماخپل نظر ښکته کړو اوما وویل چې ته سپره سوه کله چې هغه دسوریدلو اراده
وکړه نواوښې ټوپ ووهلو اودهغه کپړې وشلیدلې نوهغه وویل چې : وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا
كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ. ماهغې ته وویل چې صبر وکړه زه دا اوښه تړم ،هغې وویل : فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَانَ. نومااوښه
وتړله ما ورته وویل چې سپره سه ، کله چې هغه سپره سوه نو وویل : سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ
مُقْرِنِينَ. وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ نومااوښې واګې ونیولې چغې مې وهلې اوتیز روان سوم نوهغې وویل
: وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ. نوزه په مزه سوم اوشعرونه ویل مې شروع کړل نوهغې وویل چې:
فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ. ماورته وویل چې تاته ډیر خیر درکړې سوی دی نوهغې وویل : وَمَا يَذَّكَّرُ
إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ. پس دې سره چې لږ تلل زما شروع سول نوماهغې ته وویل چې ستاخاوند شته دی ؟هغې
وویل : لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ إِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ. نوزه چپ سوم تردې پورې چې موږ قافلې ته ورسیدلو
ما ورته وویل چې داستاقافله ده ستاپه دوی کې څوک دی ؟ هغې وویل : الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ
الدُّنْيَا. نوزه پوهه سوم چې په دې قافله کې ددې اولاد سته ،ماورته وویل : چې په حج کې دهغوی څه
حالت دی هغې وویل : وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ. نوزه پوهه سوم چې په قافله کې دهغې لاره
خودونکی هم دی ، نومادهغې په ملګرتیا کې دکورونو اوخیمو اراده وکړه اوماورته وویل چې دادی
ستاسو خیمې او کورونه نوستاپه دې کې څوک دی ؟هغې وویل چې : وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا. وَكَلَّمَ
اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا. يَا يَحْيَى خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ نوزه پوهه سوم چې ابراهیم ﷺ ،موسی ﷺ اویحیی
ﷺ ددې زامن دي ، نوما ورته وویل : چې اې ابراهیمه ! اې موسی ! اې یحیی ! نوهغوی مخامخ ؤ
ګویا چې هغوی سپوږمۍ وې نوموږ کیناستو نوهغې ښځې وویل : فَابْعَثُوا أَحَدَكُمْ بِوَرِقِكُمْ هَذِهِ إِلَى

الْمَدِينَةِ فَلْيَنظُرْ أَيُّهَا أَزْكَىٰ طَعَامًا فَلْيَأْتِكُم بِرِزْقٍ مِّنْهُ. چي (دعبدالله بن مبارک رحمه الله لپاره) خوراک راوړي نوما وویل چي اوس په ما باندې ستاسو خوراک حرام دی ترهغې پورې چي تاسو ما ته ددې زنانه دداسې خبرو واقعه نه وي بیان کړې ، نو هغه ځوانانو وویل چې دا زموږ مور ده . ددې ځلوېښت کاله سوې دی چې دې د قرآن ویلو څخه سوا هیڅ خبره نه ده کړې ددې ویرې نه چې غلطي به رانه وسي ، او خدای پاک به خفه سي ، نو حضرت عبدالله بن مبارک رحمه الله وایي چې ما ورته وویل: ذَٰلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ. ددې بوډۍ نوم فضه ؤ . **لغوي او صرفی تحقیق** : دکل تحقیق په حدیث نمبر (۴۱) کي تیرسوی دی ، کلام په په معنی د خبرو ، دا د باب ضرب څخه استعمال دی ، کَلمًا او کَلْمًا یې مصدر دی ، به معنی دزخمي کولو سره . ددې څخه دی کلمة په معنی دمفرد لفظ جمع یې کلم او کلمات ده ، او ددې څخه دی کلمة لله (دحضرت عیسی علیه السلام لقب دی) او کلیم الله دحضرت موسی علیه السلام لقب دی ، او ددې څخه دی الکلم په معنی دزخم جمع یې کلوم او کلام راځي او ددې څخه دی کلام په عنی دسختي زمکي ، ابن په معنی دزوی داد نصر او ضرب دباب څخه استعمال دی ، ابناء یې مصدر دی په معنی دعیب لګولو . ددې څخه دی ابن په معنی داوچ خوراک . **دابن تحقیق** : بنه یادساتی . چې ابن کله دعملینو متناسلینو مینځ کي راسي . نو دهغه همزه به غورزولی سي ، یعني چې دنسبي رشتی دوه نومونه دی ، مثلا پلار ، زوی وي لکه زید بن ثابت ، په داسي موقعه دابن همزه وصلي غورځول کیږي او که علمین نسبي نه وي مثلا ابن آوی دګیدړ کنیت دی ، دلته همزه باقي پاتي کیږي ، دویم قانون دابن په باره کي دادی چي که چیري دابن څخه نه وي کرښه شروع کیږي نو بیا لازما همزه لیکلی سی اګرچي دعلمین متناسلین په مینځ کي وي ، دریم قانو دادی چي کوم ځای صرف کنیت ذکر کول وي نو هلته ضرور همزه لیکلی سي ، اګر چي دسرنه کرښه نه شروع کیږي لکه ابن عمر رضي الله عنه چي دلته ضرور همزه لیکل کیږي ، دآدم تحقیق په حدیث ۶۲ کي تیرسوی دی ، امر په معنی د حکم جمع یې اوامر په معنی د(۱) کار (۲) : واقعه ، نو بیا ددې جمع امور ده ، دا که چیري د باب دنصر څخه راسي ، نو امرا او امرة او امارا مصادرر دی ، په معنی دحکم ورکولو او که چیري دباب دسمع او کرم څخه مستعمل وي نو بیا مصادر دادی أَمَرًا وَإِمْرَةً وإِمَارًا په معنی د(۱) : امیر کېدل .(۲) : سردار کېدل (۳) : حاکم کېدل .هم ددې څخه دی امارة په معنی دعلامت ، جمع امارات ده امر په کسره سره په معنی (۱) دعجیب ، (۲) : دعقل او شرع نه خلاف کار او امیر په معنی دحکم ورکولو والا ، دقوم سردار ، هغه سړی چي شریف الاصل وي ، ګاونډی ، هغه سړی چي دهغه نه مشوره اوغوښتلی سي ، او المؤتمر په معنی دکانفرس معروف په معنی دمشهور ، نیکی ، رزق ، ښیګړه ، دا که چیري دباب دضرب څخه مستعمل وي نو ددې معنی پیژندل او دباب دنصر او کرم څخه ددې معنی امیر کېدل دی ، لیکن دسمع څخه ددې معنی ده خوشبوئي پرېښودل

،دضرب څخه ددې مصدر عرفة راځي ، اودنصر اوکرم څخه ددې مصدر عرافة راځي اودسمع نه عرفا مصدر راځي ، ددې څخه دی العرف په معنی دبوئي سره ، اکثر ددې استعمال په خوشبوئي کي کیږي اودالمعرفة معنی حقیقت بیاموندل اواعراف دجنت اوجهنم مینځ کي یوځای دی او العرف په معنی د(۱) : بخشش .(۲) : عطیه (۳) : اقرا . اوالمعرفة په معنی دایال (دآس د څټ د ویښتو راټو کیدو ځای) جمع یې معارف راځي ،نهی په معنی دممانعت دادباب نصر اوضرب څخه مستعمل دی په معنی دمنع کېدو، هم ددې څخه دی انهاء په معنی دشئ آخر اوغایه . اوالنهاء په معنی د اوبو جوړوالی اوالنهی په معنی شیشې . دالنهی معنی عقلونه ،جمع یې النهیة اوالنهی اوالنهی په معنی د تالاب ،ددې جمع انه انهاء نهاء راځي ،منکر په معنی دهغه قول یافعل چي دالله تعالی دمرضي خلاف وي جمع یې منکرات اومنا کر ده ،دادسمع اوکرم دباب څخه مستعمل دی ،نکرا ونکرا اونکارة یې مصادر دی په معنی دڅه شئ نه ناخبره پاتي کېدل . ددې څخه دی النکر (۱) :ډیر خراب کار . (۲) : چالاکي .(۳) : تیز فهمي . ددې څخه دی منکر اونکیرا د قبر دوه فرښتې ،ذکر په معنی دشهرت .تعریف،عزت،لمونځ ،دعاء ،دادنصر دباب څخه مستعمل دی ذکرا اوتذکارا یې مصدر دی په معنی دخدای جل جلاله پاکي اولوی بیانول،هم ددې څخه دی الذکر په معنی دسرې اوذکر په معنی دیاداشت اوالذکری په معنی دیادولو ،دژبې ذکر. یا دزړه اوالمذکر په معنی دنر.راایستل سوی توره ،دویرې لاره .خطرناکه ورځ ،مذکر په معنی دنصیحت کونکی سره .

ترکیب: (کل کلام) مضاف اومضاف الیه ، مضاف ،(ابن) مضاف الیه ، مضاف (آدم) مضاف الیه مضاف ،مضاف سره دخپل دریو مضاف الیه نه مبتداء (علی) جار (ه) مجرور متعلق سو دواقع سره ،واقع اسم فاعل سره دخپل فاعل (هوضمیردی) اوسره دمتعلق نه معطوف علیه (لا) عاطفه(ل) جاره (ه) مجرور ، دواړه متعلق سو په ثابت پوري ، معطوف ، معطوف علیه سره دخپل معطوف نه مستثنی منه .(الا) حرف استثناء (امر)مصدر(ب) جار(معروف) مجرور دواړه متعلق سو دمصدر سره ،مصدر دخپل متعلق سره معطوف علیه (او)عاطفه(نهی) مصدر (عن) جار (منکر) مجرور ،جار مجرور متعلق سو دنهی سره معطوف اول، (او) عاطفه (ذکرالله) مضاف اومضاف الیه ، مضاف سره دمضاف الیه نه معطوف ثانی ، معطوف علیه سره ددواړو معطوفینو مستثنی ،مستثنی منه سره دمستثنی څخه خبر ، مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه سوه .

(۸۲) مَثَلُ الَّذِي يَذْكُرُ رَبَّهُ وَالَّذِي لَا يَذْكُرُ مَثَلُ الْحَيِّ وَالْمَيِّتِ:

بخاري ومسلم، تخریج مشکوة صفحه ۱۹۶ س ۲۱ عن ابی موسی رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: مثال دهغه کس چي هغه رب یادي اودهغه کس چي هغه یې نه یادوي په شان د ژوندي اود مړه دی

توضیح: لکه څنګه چي ژوندی خپل ظاهر ژوند په رڼا ښائسته کوي اوپه هغه کي دخپلي خوښې تصرف کوي اوخپل باطن دعلم په رڼا ښائسته کوي دغه شان ذاکر هم خپل ظاهر دعبادت په رڼا ښائسته کوي اوخپل باطن دمعرفت په نور ښائسته کوي اوڅوک چي ذاکر نه دی هغه خپل ظاهر آزاد پرېږدي

اوخپل باطن خرابوي ،ددې وجې نه ذکر کونکی دژوندی په شان سو ځکه چې ژوندی خپل ظاهر اوباطن په ژوند اوعلم سره ښائسته کوي دغه شان ذکر ته دالله تعالی دعبادت موقعه ملاوېږي اودالله تعالی معرفت حاصلوي په خلاف دهغه سړي چې ذاکر نه وي هغه دمړي په شان دی ځکه چې مړی په خپل ظاهر اوباطن کي هیڅ نسي کولی ،ددې وجې څخه ذکر کونکی هم خپل ظاهر اوباطن نه سي ښائسته کولی ،په دې حدیث کي دااشاره هم موجوده ده چي دالله تعالی په ذکر همېش والی دادحقیقي ژوند سبب دی ،لهذا همېشه ذکر کونکی دژوندي په شان دی اونه ذکر کونکی دمړي په شان دی ،په بل حدیث کي دی :لایزال لسانک رطبًا بذکرالله . اې مخاطبه! ستاژبه همېشه دالله تعالی په یاد لونده پکار ده . دادقیامته پوري مسلمانانو ته خطاب دی ،دذکر دوې درجې دي ،اول واجب ،دویم :مستحب .واجب ذکر دادی چي دټولو فرائضو اودواجباتو اوسنتو باندي وکړي اودټولو حرمو کارونو اومکروه تحریمي کارونو څخه ځان بچ کړي اوغیرواجب یعنی مستحب ذکر دادی چي په تلوراتلو ،ناسته ولاړه کي سبحان الله وغیره وایي. **ذکر** دالله تعالی په یاد کي مشغول کېدو ته وایي ،اول ته ذکر قلبي وایي اودویم ته ذکر لساني ،دذکر تعریف دادی الله تعالی یادول ،کوم سړی چي دفرض ،واجب اوسنتو پابند وي هغه ته به الله تعالی یاد وي اویادوی به یې ،دغه شان کوم سړی چي دحرام یامکروه تحریمي قول اوفعل نه بچ کیږي هغه ته به الله تعالی یاد وي نودحرامو دکولو نه به بچ کیږي ،کنی نوهغه کوم ځای بچ کېدلی سي .لهذا دذکر دواړي درجې صحیح دی الله تعالی دي موږ ددواړو درجو ذکر کونکی جوړ کړي .(امین)

لغوي اوصرفي تحقیق : مثل په معنی د :شک ،مثال ،صفت ،خبره ، قصه ، عبرت ، دلیل ،مشابهت .هم په دې معنی لفظ دمثل دی ، ددې دواړو جمع امثال ده ،دادباب دنصر ،ضرب اوکرم څخه مستعمل دی ، مُثُولاً ومَثُولاً ومَثلاً ومُثْلَةً .یې مصادر دی په معنی دیوشان کېدو سره ددې څخه المثال دی په معنی د :مقدار . نمونه ،قصاص ،بستره ،شی جمع امثلة اومثل راځي اوالتمثال په معنی دتصویر ،بت ،مشابهت .جمع یې تماثیل په معنی دحکم منلو سره حیی په معنی دژوندی ،دادباب سمع څخه مستعمل دی ،حیِی یَحیَ حَیاةٌ . ژوندي اوسیدل . ددې څخه دی الحیا په معنی د :دشرم اوحیاء .دڅه شي نه بندیدل اودملامتیادویري نه څه شی پرېښودل . باران ، تازګي . اوالحیوان دساه والا جمع یې حیوانات راځي اوالمحیا مخ . دحیا دوه قسمونه دي (۱) : نفساني .(۲) : ایمانی . حیانفساني هغه ده چي هغه الله تعالی په هرنفس کي پیداکړی ده ،مثلا دخلکو مخکي جمع نه کوي ، دلته حیانفساني کونکی وي ،دویم قسم حیاایمانی ده اوهغه داده چي مسلمان دالله تعالی دویري څخه دګناه دکارنه ممنع سي ،دحیاء معنی اوقسمونه دکتاب التعریفات په (۴۲ س۱۹) باندي لیکلی سوی دی ،المیت مرکت نه ژدی اوالمیت په وزن دبیت مړی ، والمیت معنی هم مړی کي مستعمل ده ،دادباب دنصر څخه مستعمل دی . موتا مصدر دی په معنی د(۱) : مړکېدو سره . (۲) : داورمړ کېدل یاوژل .

ترکيب: (مثل) مضاف (الذی) موصول (يذکر) فعل (هو) فاعل (ربه) مضاف او مضاف اليه، مضاف سره د مضاف اليه نه مفعول به، فعل سره د فاعل او مفعول به نه جمله فعليه خبريه صله د موصول، موصول سره د صلې نه معطوف عليه، (واو) عاطفه (الذی) موصول (لايذکر) فعل هو فاعل، فعل سره د فاعل نه جمله خبريه صله د موصول سوه، موصول سره د صلې نه معطوف، معطوف سره د معطوف عليه نه مضاف اليه سو د مثل، مثل مضاف سره د مضاف اليه نه مبتداء، (مثل الحی) مضاف او مضاف ايه، (واو) عاطفه (الميت) معطوف، معطوف سره د معطوف عليه نه مضاف اليه، مضاف سره د مضاف اليه نه خبر د مبتداء، مبتداء سره د خبر نه جمله اسميه خبريه سوه.

(٤٣) مَثَلُ الْعِلْمِ لَايُنْتَفَعُ بِهٖ كَمَثَلِ كَنْزٍ لَايُنْفَقُ مِنْهُ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ

احمد و دارمی، تخريج مشکوٰة صفحه ٣٨ س ١٣ عن ابی هريرة رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه: دهغه علم مثال چي دهغه څخه فائده نسي اخيستلی دهغه خزانې په شان دی کومه چي دالله تعالی په لار کي نه خرڅيږي **توضيح**: لکه څنګه چي دانسان سره مال وي او هغه دالله تعالی په لار کي نه خرچ کوي څنګه دسزا مستحق دی چي په اخرت کي دزکوٰة نه ورکونکی ته په غاړه کي مار په شکل کي دامال اچولی سي، همدغه شان چي سړی عالم وي ليکن دخپل علم نه فائده نه اخلي يعني خپل ځان لپاره په علم باندي عمل کولو سره جنت نه حاصلوی، دې هم دهغه مالدار په شان دی چي خرڅ نه کوي يعني دسزا مستحق دی، په قرآن او حديث کي دعالمانو درجه ډيره لويه شمار کړی سوی ده، ليکن دهغه علماؤ چي باعمل وي او چي کوم بې عمل وي هغوی ته ډير خراب مخلوق ويل سوی دی، کوم عالم چي عمل نه کوي ديو مکروه تحريمي درجې کار هم چي کوي يا بدعتي وي هغه عالم نه دی خر دی جاهل دی، ځکه چي په قرآن کريم مثال بيان کړی دی: مَثَلُ الَّذِيْنَ حُمِّلُوا التَّوْرٰاةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوْهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا. يعني چي عالم وي او بې عمله وي دهغه مثال داسي دی لکه په خرچي ډير کتابونه بار کړل سي او ګرځي ليکن دعمل نه کولو په وجه بالکل جاهل وي په علم باندي عمل نه کول ډير لوی جرم دی، الله تعالی دی موږ عالمان باعمله جوړ کړي. (امين ثم امين) **لغوي او صرفي تحقيق**: علم په معنی (١): ديوشي حقيقت ته رسيدل. (٢): يقين او معرفت جمع يې علوم ده. ددې تحقيق هم په العلمين کي تير سوی دی، دباقي الفاظو تحقيق تفصيلا تير سوی دی، ينتفع به داد باب افتعال نه د مضارع مجهول واحد غائب صيغه ده، مصدر يې انتفاع دی، په معنی دنفع اخيستلو سره، دا په مجردو کي دباب دفتح څخه مستعمل دی، نفعا يې مصدر دی په معنی دفائدې ورکولو. ددې څخه دی النفع والمنفعة په معنی دفائدې، دمنفعة جمع منافع راځي او النفعة په معنی د (١): يوځل فائده. (٢): يو قسم همسا چي زمکه باندي دفائدې لپاره وهل کيږي. جمع يې نفعات ده او النفعة دخرمن مزی چي د توشه دان په طرفونو

باندي لګيدلی وي ،کنز په معنی (په زمکه کي دښخ سوی مال . هغه شی چي په هغه کي مال محفوظ کړی سي لکه صندوق ،خزانه وغيره . هرذخيره کړی سوی شئ ، جمع يې کنوز راځي ، دا د ضرب د باب څخه مستعمل دی ،کنزًا مصدر دی په معنی د مال جمع کولو سره ، د دې څخه کنيز هم دی په معنی د خرماؤ سره کومي چي د يخنی موسم لپاره جمع کول کيږي . **ترکيب** : (مثل) مضاف (علم) موصوف (لا ينتفع) فعل مجهول هو ضمير نائب فاعل (ب) جار (ه) مجرور ،جار سره د مجرور نه متعلق سو په فعل پوري ،فعل سره د نائب فاعل نه جمله فعليه خبريه صفت د موصوف ، موصوف سره د صفت نه مضاف اليه ،(مثل) مضاف سره د مضاف اليه نه مبتداء (ک) جار (مثل) مضاف (کنز) موصوف (لا ينفق) فعل مجهول . په دې کي هو ضمير دی نائب فاعل ، (من) جار (ه) مجرور ،جار سره د مجرور نه متعلق اول سو د فعل لپاره (فی) جار (سبيل) مضاف (لفظ الله) مضاف اليه ،مضاف سره د مضاف اليه نه مجرور ،جار سره د مجرور نه متعلق ثاني سو د فعل ، فعل سره د نائب فاعل او متعلقينو نه صفت د موصوف ،موصوف د خپل صفت سره مضاف اليه سو د مثل مضاف لپاره .مثل مضاف سره د خپل مضاف اليه نه مجرور د جار ،جار سره د خپل مجرور نه متعلق سو د ثابت محذوف پوري ، ثابت صيغه د اسم فاعل د خپل فاعل (هو ضمير) او متعلق سره شبه جمله خبر د مبتداء ،مبتداء سره د خبر نه جمله اسميه خبريه سوه .

(۸۳) اَفْضَلُ الذِّكْرِ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَاَفْضَلُ الدُّعَاءِ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ

(ترمذی) (تخريج مشکوة صفحه ۲۰۱ س : ۱۱ عن جابر ﷺ مرفوعا)

ژباړه : د ټولو څخه افضل الذکر لا اله الا الله دی او د ټولو څخه افضله دعاء الحمد لله ده . **توضيح** : لا اله الا الله ته د ټولو څخه بهتر ذکر ويلو وجه دا ده چي د لا اله ويلو سره د غير الله خيال د زړه نه وزي او او الا الله ويلو سره د الله تعالی خيال په زړه کي پيخيږي. د دې وجي نه هر داسي ذکر چي په کي د الله تعالی د محبت اظهار وي او د غير الله څخه توجه لري کيږي د ټولو څخه بهتر طريقه د ذکر او افضل ذکر ورته ويل سوی ، الحمد الله ته د بهتري دعا ويلو وجه دا ده چي د دعا تعريف دا دی چي الله تعالی يادول او د هغه څخه غوښتل نو په الحمد الله کي دا دواړو شيان موندل کيږي ، ځکه چي به الحمد الله کي الله تعالی ياديږي او الله تعالی د نعمتونو شکر هم په ادا کيږي ،الله تعالی په قرآن کريم کي دا بيان کړی دی چي که چيري تاسو شکر وباسی نو زه به تاسو ته زيات درکړم نو الحمد الله ويلو سره شکريه ادا کيږي او د نعمتونو زياتوالی کيږي لکه چي غوښتلی سي لهذا هر داسي الفاظو سره دعا کول چي په هغه کي الله تعالی هم ياد کړی سي او په ښه طريقې سره سوال وکړی سي هغه ته بهتر طريقه د دعا ويل کيږي . (مشکوة حاشيه (ث) په حواله د طيبی) **لغوي او صرفي تحقيق** : افضل په معنی د ډيروالي سره په زياتوالي کي ،د افضل جمع تصحيح افضلون ده او جمع تکسير يې افاضل ، دا د سميه نصر د باب څخه مستعمل دی ،په معنی د (۱) : باقي پاتي کېدل.(۲) : زياتيدل ،او د باب د کرم څخه هم مستعمل دی په معنی د فضيلت خاوند کېدل ، د بعضو

صرفیانو په نزد دا ځانله باب دی په وزن د فعیل یفعُل په دې وزن باندې د بعضو په نزد فقط فضل یفضل دی او د بعضو په نزد د دوه بابونه حضر یحضر او نعم ینعم هم دی ،ځکه چې په دې کې تداخل موندلی سې ،چې د دې باب ماضی د سمع څخه اخستی ده په قاموس کې د نصر او سمع دواړه اخستی ده او په المنجد کې یې د سمع ،نصر ،کرم درو واړو نه اخیستی ده ،بهرحال مصدر فضل دی په معنی د (۱) : د زیاتوالی .(۲) : باقي .(۳) : احسان هم د دې څخه الفضول په معنی د حاجت نه زیادت مال او الفضلة په معنی د بقیه شراب جمع یې فضلا تو فضال راځي ،او الفضالة په معنی د شئ باقي پاتي حصه ،جمع یې فضلا تو فضال راځي ،او الفضالة په معنی د شئ باقي پاتي ،حصه جمع یې فضالات ده او الفاضل او الفضل په معنی د صاحب فضیلت او الفضولی په معنی د بې فائدې شي کې مشغولیدونکی . د دوو کسانو مینځ کې په خپل دخل کونکی ،اله په معنی د معبود خدایي جمع یې الهة راځي . دا د باب د فتح نه مستعمل دی ،الوهة او الاهة او الوهیة مصادر دی په معنی د بندګی. کولو سره او د سمع څخه هم مستعمل دی ،اَلَهَا مصدر دی په معنی د حیران کېدلو سره ، هم د دې څخه دی الاهَةَ په معنی د (۱) : د لوی مار .(۲) : نوی سپوږمۍ (۳) :لمر، د باقي الفاظو تحقیق تیر سوی دی . **تَرکیب** : (افضل الذکر) مضاف او مضاف الیه . مضاف سره د مضاف الیه نه مبتداء .(لا) نفی جنس (اله) موصوف (الا) په معنی د غیر مضاف (لفظ الله) مضاف الیه ،مضاف سره د مضاف الیه نه اسم د لا سو (احد) خبر محذوف ولا د خپل اسم او خبر سره جمله اسمیه خبریه سوه ، مبتداء سره د خبر نه جمله اسمیه خبریه سوه .

(۷۵) اَوَّلُ مَنْ يُّدْعٰى اِلَى الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الَّذِيْنَ يَحْمَدُوْنَ اللهَ فِي السَّرَّآءِ وَالضَّرَّآءِ

(بیهقي) (تخریج مشکوة صفحه ۲۰۱ س : ۱۴ عن ابن عباس رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : د ټولو څخه وړاندې د قیامت په ورځ چې اول جنت طرف ته رابلل کیږي هغه خلګ به وي چې هغوی د الله تعالی تعریف کوی په خوشحالی او په تکلیف کې . **توضیح** : د قیامت په ورځ د ټولو څخه مخکې چې کوم خلګ رابلل کیږي د جنت طرف ته هغه به هغه خلګ وي چې په خوشحالي او غم ،نفع او نقصان په هر حال کې د الله تعالی حمد او تعریف کوي ،دا نه چې یوازې په خوشحالي کې الله یادوي بلکه په خوشحالي کې هم د الله تعالی یاد او شکر ادا کوي او که تکلیف ورته ورسي نو هم د صبر په صورت کې الله تعالی یادوی ،نو بیا مور د من مصداق جوړیږو کنی نه جوړیږو ، په یو بل حدیث کې راغلی دی که چیري ښه خبره ورته پیښه سي نو الحمد الله ووایي او که څه نقصان وسي نو الحمد الله علی کل حال ووایي د غه شان په یو بل حدیث شریف کې دي چې اینګې څخه وروسته الحمد الله علی کل حال وویل سي نو په غاښ کې به هیڅکله درد پیدا نسي . (حصن حصین) **پوښتنه** : د سراء مقابل حزن دی ځکه چې د سراء معنی خوشحالي ده نو د دې مقابل به غم وي کوم چې حزن لفظ دی او د ضراء مقابل نفع ده نو په حدیث

شريف کي ياخو دسراء سره دحزن لفظ کېدل پکار دی یادضراء سره دنفع لفظ پکار دی چي مطابقت پیدا سي . **جواب** : که چیري دسراء سره لفظ دحزن وي یادضراء سره دنفع لفظ وي نوصرف يو تقسيم دبحث لاندي راځي ،نویو لفظ يې دحزن مقابل واخیستلو او بل يې دنفعي مقابل واخیستلو ، ددې لپاره چي ځلور واړو طرفونو ته اشاره وسي او دواړه تقسیمه ځان ته واخیستل سي اودا طريقه زیاته فصیح طریقه ده . **لغوي اوصرفی تحقیق** : داول تحقیق په الباب الاول کي تیر سوی دی ،دالجنة معنی داونو ځخه ډک باغ جمع يې جنان اوجنات راځي دادنصر دباب ځخه مستعمل دی ، جن اوجنون يې مصدرونه دي په معنی د (۱) : دپاګل کېدو سره .(۲) : پټول ، هم ددې ځخه دی الجن اوالجنة په معنی د (۱) ښاپیری (۲) : پیری . (۳) : دیو . او الجنة په معنی دپردې جمع جنن اوجنان ده اوالجنانه په معنی د ډال سره دی اوجنین په معنی د (۱) : قبر .(۲) : دفن کړل سوی . (۳) : ماشوم چي ترڅو په رحم کي وي (۴) : هرپټ شئ . جمع يې اجنة اواجنن راځي . **نکته** : کوم ځای کي چي جيم ،نون ماده وي هلته به دپټ والي معنی ضرر موندل کیږي لکه چي په ذکر سوو ځایونو کي په مثالونو کي دسوچ کولو ځخه معلومیږي .السراء په معنی دخوشحالی ،دادنصر او سمع دباب ځخه مستعمل دی ،سرا اوسُرا او سرورا اومسرة وغیره مصادر دی ،په معنی د راز سره جمع يې اسرار راځي . جمع الجمع اسار پرده په معنی دمخ خوبیانی اوالسر په معنی دنوم . جمع يې اسرة اوسرور او السر په معنی دنوم جمع يې سرات او سرور اوالسرور په معنی دخوشحالی سره اوالسریر په معنی دتخت او السریة په معنی د کوروینزه ، جمع يې سرات او السریر په معنی دمور خوشحالونکی اود دوو ورونو سره ښه سلوک کونکی ،الضراء په معنی دمال اوځان نقصان ،دادنصر دباب ځخه دی ،ضرا اوضرا يې مصدر دی په معنی د تکلیف ورکولو سره اونقصان رسولو سره ، هم ددې ځخه الضرة په معنی د (۱) : حاجت . (۲) :دسینو بیخ .(۳) : ډیر مال . ضرتان دجرندي دواړه پلونه اوالضروري په معنی دهغه شي چي انسان په هغه مجبور کړی سي اوالضریر (۱) :په معنی دړوند ،(۲) : مانده . (۳) : بیمار . (۴) : نقصاني . جمع يې اضراء اواضرار ده .

ترکیب : (اول) مضاف (من) موصوله (یدعی) فعل مجهول ،په دې کي (هو) ضمير نائب فاعل ، دی (الی) جار (الجنة) مجرور ،جار سره دمجرور نه متعلق سو په فعل پوري ، (یوم القیامة) مضاف او مضاف الیه ، مضاف سره دمضاف الیه نه مفعول فیه سو دفعل ،فعل سره دنائب فاعل اومتعلق او مفعول فیه نه جمله فعلیه صله دموصول ، صله سره دموصول نه مضاف الیه سو داول مضاف لپاره ، مضاف سره دمضاف الیه نه مبتداء (الذین) موصول ،(یحمدون) فعل (واو) ضمير فاعل (لفظ الله) مفعول به (فی) جار (السرار) معطوف علیه (واو) عاطفه (الضراء) معطوف ،معطوف علیه سره دمعطوف نه مجرور ،جار سره دمجرور نه متعلق سو دفعل پوري فعل سره دفاعل اومفعول به اود متعلق نه جمله فعلیه خبریه صله دموصول سوه ،موصول سره دصلې نه خبر دمبتداء ، مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه سوه .

نَوْعٌ آخَرُ مِنْهَا (اى من الجملة الاسمية وهو مادخل عليها لا)

لَا اِيْمَانَ لِمَنْ لَا اَمَانَةَ لَهُ (بيهقي) وَلَا دِيْنَ لِمَنْ لَا عَهْدَ لَهُ (بيهقي)

ژباړه : هيڅ ايمان نسته دی دهغه سړي لپاره دچالپاره چي څه امانت نه وي اوهيڅ دين نسته دی دهغه سړي لپاره دچالپاره چي څه وعده نسته . **توضيح** : کوم سړی چي امانت امانت نه ګڼي اوامانت نه محفوظ کوي اوپه امانت کي خيانت کوي هغه کامل مسلمان نه دی ،دلته امانت عام دی ،نفس دالله تعالی امانت دی داد ګناه نه بچ ساتل ضروری دی کنی ډيرلوی خيانت به وي ،دغه شان که دچا څه شی يا خبره امانت وي نو امانتدار جوړيدل ضروری دی اوپه اهل وعيال کي دامانت معنی داده چي ښځه اوبچی ياهرڅوک چي دده امانت دی الله تعالی په طور دامانت ورکړی دی ،دهغوی ددين فکر هم ضروری دی کنی دخيانت ډيره لويه ګناه به وي اوپه مال کي دامانت معنی داده که چيري مال وي نو چي په ناجائز ځای ياناجائزه موقه کي خرچ نکړی سي کنی دابه په مال کي خيانت وي اوکه مال دبل چا وی اودامانت په طور يې دچاسره ايښې وي نوهغه لګول هم خينت دی ،بهرحال خائن دايمان د دائرې څخه نه وزي بلکه فاسق ګرځي اوکوم سړی چي دوعدې پابند نه وي يعني وعده وکړي بيايې ماته کړي ياقسمونه خوري اوبيايې ماتوي نوددغه سړي هم يقيني طورسره هيڅ دين نسته يعني مسلمان ورته ويل کيږي ليکن صحيح مسلمان يا کامل مسلمان ورته نسي ويل کيدی صرف په نامه مسلمان دی . **لغوي او صرفي تحقيق** : دايمان ،امانت اود دين ددې ټولو الفاظو تحقيق تيرسوی دی ،عهد په معنی د (١):وفاء(٢): ضمان (٣):امان .(۴) دوستي .(۵) : وصيت . (۶) : وعده .(٧) : قسم . جمع يې عهود ده داد باب دسمع څخه دی ، عهدا مصدر دی په معنی دحفاظت کولو سره اوپوره کولو سره . هم د دې څخه العهد اوالعدة په معنی دسپرلي اولنی باران جمع يې عهاد ده او المعهد په معنی د (١) : هغه ځای کوم ځای چي دڅه شئ وعده کړی سوی وي.(٢):دخلګو دواپسي ځای جمع يې معاهد راځي او المعهود په معنی دمعروف اومشهور. **ترکيب** :(لا) نفس جنس (ايمان) اسم دلا (ل) جار (من) موصوله (لا) نفی جنس (امانة) اسم دالا (ل) جار (ه) مجرور ، جار سره دمجرور نه متعلق په ثابتة پوري ،ثابتة اسم فاعل په دې کي (هی) ضمير دی هغه فاعل ، اسم فاعل سره دفاعل اومتعلق نه خبر دلاسو .لاسره دخپل خبر اواسم نه جمله اسميه خبريه صله دموصول ، موصول سره دصلې نه مجرور دجار ،جار سره دمجرور نه متعلق سو ثابت پوري ، ثابت اسم فاعل په دې کي (هو) ضمير هغه يې فاعل داسم فاعل ، اسم فاعل دخپل فاعل اومتعلق نه شبه جمله خبر لاءنفی جنس ، لا خپل اسم اوخبر سره جمله اسميه خبريه سوه ، دغه شان د دويمې جملې ترکيب دی هغه هم وکړئ .

(٤٢) **لَا حَلِيْمَ اِلَّا ذُوْ عَثْرَةٍ** (احمد وترمذی) **وَلَا حَكِيْمَ اِلَّا ذُوْ تَجْرِبَةٍ** (احمد وترمذی)

ژباړه : څوک بردبار نسته سوا دلغزش خوړونکی څخه اوڅوک عقلمند نسته سوا د تجربه کارنه .

توضیح : انسان صحیح بردبار او کامل حلیم هغه وخت جوړیږي کله چې یو ځای کې وخوئیږي او غلطي ترې نه وسي ،بیا هغه د خپلو مشرانو نه او بزرګانو نه معافي وغواړي او هغوی یې معاف کړي ،بیا په کامل طریقه سره د حلم په صفت ښائسته کېدی سي کنی نو نسي جوړېدی ،بیا کله چې دی په خپل مشر جوړ سي یا بادشاه جوړ سي نو د نورو خلګو غلطي به هم معاف کوی ځکه چې سبق به کوی چې یو وخت ما هم د غه شان معافي غوښتلی وه د غه وخت د حلم پته لګیږي او بوره حلیم جوړیږي د حلم تقریبا دوه شیان اصل دی . (۱) : د صبر او برداشت موجودیدل . (۲) : د تکبر او غصې نه موجودېدل . د دې حدیث د دویمي جملې معنی داده چې د تجربې نه بغیر د انسان څخه حکیم نسي جوړیدلی اګر چې هغه ډیر کتابونه ووایي ترڅو چې تجربه نه وي کامله عاقل او حکیم نسي جوړیدلی ،به هر یو فن کې د پوره مهارت حاصلولو لپاره څه نه تجربه لازمي ده ،که چیري شروع کول کوي نو دا سوچ مکهوه چې زما تجربه نسته او دا کار نه کوم ځکه چې تجربه په کولو سره حاصلیږي په خپله نه حاصلیږي خو کله چې تجربه وسي نو بښه مهارت به حاصل سي . **لغوي او صرفي تحقیق** :دحلیم معنی بردباد دادنصر د باب څخه دی حُلمًا او حلما یې مصادر دی په معنی دخوب لیدلو سره او د کرم د باب څخه هم راغلی دی ،مصدر یې حِلمًا راځي په معنی دعغوی کولو سره صبر کولو سره ، د سمع څخه هم مستعملیږي، هم د دې څخه الحلم دی (۱) :صبر (۲) : قرار ېدل په مزه کېدل . (۳) :برداشت کول او الحلم په معنی خوب سره ،حلم په کسره او په ضمه سره د دواړو جمع احلام راځي ،په کسره سره دویمه جمع حلوم راځي او الحلیم په معنی (۱) : دخورب والي وازده . (۲) : دالله تعالی دښائسته نومونو څخه دی ،عشرة په معنی .(۱) : دلغزش . (۲) : جهاد .(۳) : راپرېوتل . جمع یې عثرات داد باب دنصر څخه دی ، عثرا او عثورا یې مصدرونه دي په معنی دخبزېدلو سره ، هم د دې څخه العثر دی په معنی دعقاب سره او العثر په معنی د درواغ ، العثور په معنی ډیر غورزیدلو والا او ډیر خوئیدونکی او العثیر په معنی د (۱) : دخاوري .(۲) : ګرد . حکیم په معنی د (۱) : هوښیار . (۲) : فلاسفر . جمع حکماء باقي تحقیق د دې په مقدمه کې تیر سوی دی ، تجربه په معنی د (۱) : ازمائیلو سره ،امتحان اخیستلو سره .(۲) :تجربې کولو سره ،داد باب تفعیل نه مصدر دی تجریبا هم مصدر راځي ، د دې مجرد دسمع د باب څخه دی ،جربا یې مصدر راځي ،په معنی د (خارښ) کیدو سره ، هم د دې څخه دی الجرب په معنی د (۱) :عیب (۲) : د توري زنګ او الجرب په معنی دخالي کشتی سره او الجرابة په معنی (۱) :د توري تیکی (۲) :دخرمن لوښې.(۳) :د کوهي خیته.(۴) : دخصیتنو (هګو) پوکنړی جمع یې اجربة او جرب راځي او المجرب په معنی د امتحان اخیستلو سوی سره او الجورب په معنی دجرابو سره .**ترکیب**:(لا) دنفي جنس (حلیم) اسم دلا حرف استثناء لغوي ،(ذوعثرة) مضاف او مضاف الیه ، مضاف سره د مضاف الیه نه خبر دلا نفي جنس،لا سره دخپل اسم او خبر نه جمله اسمیه خبریه ،د دویمي جملې ترکیب په خپله وکړی او هم د غه شان دی .

(۸۷) لَا عَقْلَ كَالتَّدْبِيْرِ (بيهقي) وَلَا وَرَعَ كَالْكَفِّ (بيهقي) وَلَا حَسَبَ كَحُسْنِ الْخُلُقِ (بيهقي)

(تخريج مشكوة صفحه ۴۳۰ س : ۲۳ عن ابی ذر رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : هيڅ عقل نسته دتدبير په شان اوهيڅ تقوی نسته دبنديدلو په شان اوهيڅ شرافت نسته دښو اخلاقو پشان . **توضيح :** حضرت ابوذر غفاری رضي الله عنه چې دهغه نوم جندب دی فرمايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل : چې دتدبيرپه شان څه عقل نسته يعني چې كوم كارپه تدبير سره وكړل سي هغه دعقلمندی كاروي بغيرد تدبير څخه كار كول څه كمال اوعقلمندي نه ده اوخلګو ته دتكليف نه رسولو په شان څه تقولی نسته ،ياڅه دګناهونو څخه بندول ددې په شان څه تقوی نسته دواړې معنی صحيح دی ، يعني خلګو ته قولا ياعملا تكليف وركولو څخه خپل ځان ساتل ددې په شان هم څه تقوی نسته اوپه دريمه جمله كي يې دا ارشاد وفرمايلو چې دښه اخلاقو په شان هم څه شرافت نسته يعني چې دانسان اخلاق ښه وي داد ټولو څخه لوی شرافت دی ، ددې څخه بل لوی شرافت نسته ،دښو اخلاقو نه مراد صبر ،شكر ،توكل ،زهد ،محبت وغيره وغيره دی . **لغوي او صرفي تحقيق :** عقل په معنی د(۱) : روحاني رڼا چې دهغه په وجه دغير محسوساتو ادراک كيږي . (۲) :زړه . (۳) : ديت ، جمع يې عقول راځي دا دنصر اوضرب اوسمع دباب څخه مستعمل دی ،عقلا اوعقولا يې مصدرونه دي په معنی د(۱) : دتدبر كولو سره (۲) : دپوهي والا كيدل . (۳) : قبض راوستونكی دوايي . ددې څخه العقلة دی په كوم شئ چې اوښ تړل كيږي جمع عقل راځي ،العقال (۱) : هغه رسی ته ويل كيږي چې په كوم چې داوښ زنګون تړل كيږي . (۲) : كومه رسی چې په سرتړل كيږي اوالعاقل هوښيار جمع يې عقلاء اوعقال ده اوالعاقل په معنی د(۱) : ښځي (۲) : دغرځني چيلی (۲):ديت وركونكی . جمع عاقلة راځي اوالعقول (۱) :هوښيار (۲) : قبض راوستونكی دوايي اوالمعقل په معنی (۱) :دپناه ځای . (۲) : داوښانو دتړلو ځای .(۳) : اوچت غرجمع يې معاقل راځي . تدبير په معنی دسوچ كولو په څه كار كي اودهغه په نتيجه باندي غور كول هغه ته توجه وركول اوانتظام كول ،داد باب تفعيل مصدر دی ددې مجرددباب دنصر اوسمع څخه دی ،دَبرًا ودَبَرًا ودُبورًا يې مصادر دی په معنی دمړ كېدلو سره ،په شاتلل ،بوډا كېدل . ددې څخه تدبر دی په معنی دڅه معاملې په نتائجو باندی غول كول .الدبر والدبر دهرشي وروستنی حصه جمع ادبار راځي ،الدابر په معنی د(۱) :تابع .(۲) :اصل . (۳) : دهرشي اخر .(۴) :تيرسوی .مدبر هغه مريی چې هغه ته خپل مالک ووايي چې زما دمرګ څخه وروسته آزاد يې ،ورع په معنی دپرهيز ګاری يعني دشبهاتو نه هم ځان ساتل ،جمع يې اوراع راځي ، داد باب دفتح اوكرم نه مستعمل دی ،په معنی (۱) : دګناهونو څخه بچ كېدل . (۲) : كمزوری كېدل (۳) : بزدل كېدل . (۴) : سپكيدل . ددې څخه الرعة په معنی دحالت . دكف تحقيق په حديث نمبر (۴۰) تيرسوی دی . حسب په معنی د(۱) كافي كېدلو سره

(۲) : مقدار .(۳) : تعداد (۴) : بنه نست والا کېدل ،داچه دنصر نه راسي نومعنی یې ده شمارل اوچي دسمع نه راسي معنی یې ګمان اوخیال کول دی اوچي دکرم څخه راسي نومعنی یې ده شریف اصل والا کېدل. حسبا اوحسابا اوحسبانا اوحسبة وغیره یې مصادر دی ، هم ددې څخه دی الحاسب په معنی دحساب دان سره جمع یې حسبة راځي ،یوم الحساب دقیامت ورځ اوالحسبة په معنی د(۱) : داجر اوثواب (۲) : مړي کانړوسره یا کفن ورکول سره دفن کول جمع یې حسب راځي ،الحسبان په معنی (۱) دحساب .(۲) : د دړو کي غشي ،داجمع ده ددې واحد حسبانة راځي اومحتسب په معنی دانسپکټر . دحسن اوخلق تحقیقات په حدیث نمبر(۳۲) کي تیرسوی دي .**ترکیب**:(لا) دنفی جنس لپاره (عقل) اسم دلا (کتدبیر) جار اومجرور ،جارسره دمجرور متعلق سو په ثابت پوري ،ثابت اسم فاعل په دې کي دهو ضمیر دی هغه فاعل سو ،اسم فاعل دخپل فاعل اومتعلق نه شبه جمله خبر دلا سو ،لا سره دااسم اوخبرنه جمله اسمیه خبریه سوه ، دباقي دوو جملو ترکیب په خپله جوړ کړی .

(۷۹) لَاطَاعَةَ لِمَخْلُوْقٍ فِيْ مَعْصِيَةِ الْخَالِقِ (رواه فی شرح السنة)

ژباړه : هیڅ اطاعت (لازمی) نه دی دمخلوق ،دخالق په نافرمانی کي . **توضیح** : کوم ځای چي دالله تعالی نافرمایي کیږي هلته دمخلوق فرمانبرداری کول ناجائز اوحرام ده لهذا که چیري پیر اومرشد یا استاذ اومور اوپلار دناجائز کار کولو حکم کوي مثلا دږیري خریلو ورته وایي یا دسینما کتلو ورته وایي یا درشوت اوسود اخیستلو ورته وایي یا دیوبل ناجائز کار حکم ورته کوي نو د دوی حکم منل حرام دی اونافرمانی یې واجب ده ځکه چي خالق اومالک راضي نه دی لیکن چي خالق کوم ځای راضي کیږي هلته دمخلوق تابعداري جائز ده بلکه بعضو موقعو کي واجب ده ،مثلا لمونځ یې کولو مور یا پلار ورته آواز وکړ نو دڅه مجبوری په وجه لمونځ ماتول اودهغوی خبره اوریدل واجب دی . **پوښتنه** : په ژباړه کي هیڅ دکوم لفظ ترجمه کړی سوی ده ؟ **جواب** : دلته لاطاعة نکره ده اوکله چي نکره تحت النفی واقع سي نودعموم فائده ورکوي نو هیڅ ددغه عموم ترجمه سوه لهذا هرقسم ناجائز خبره یا کار دمخلوق په حکم باندي کول ناجائز دی. **لغوي اوصرفي تحقیق** :طاعة په معنی دفرمانبرداري کېدلو سره ،دادباب افعال مصدر دی اطاعة هم راځي اومعنی د دواړو یوه ده . ددې مجرد دفتح اونصر څخه دی په معنی دتابعداری کولو سره . هم ددې څخه تطوع ده په معنی دتکلف سره اطاعت کول اواستطاعت په معنی دطاقت لرلو سره او لایق کېدو سره،المتطوع او المطوع په معنی دفرض اوواجب نه علاوه نور نیک اعمال دنفلو په طور اداکولو والا ،معصیة په معنی دنافرمانی کولوسره ،دښمني کول ، دادباب ضرب څخه مصدر دی دعصیا هم مصدر راځي ،عصیان اومعصیت په معنی دګناه اولغزش ،دمعصیت جمع راځي ،هم ددې څخه عصا دی په معنی دهمسا یا څه ده ،هډاني ورکولو والا شئ.

ترکیب :(لا) دنفی جنس لپاره . (طاعة) اسم دلا (لمخلوق) جار اومجرو ، جار او مجرور متعلق اول سو د ثابتة لپاره . (فی) جار (معصیة الخالق) مضاف او مضاف الیه ، ،مضاف سره دمضاف الیه نه مجرور دجار ، جار سره دمجرور نه متعلق ثاني سو ،ثابتة اسم فاعل سره دخپل فاعل چی هی دی او متعلق شبه جمله خبر سو دلا ، لا سره داسم او خبر نه جمله اسمیه خبریه سوه .

لَا صَرُوْرَةَ فِي الْاِسْلَامِ . (ابوداود)(تخریج مشکوة صفحه ۲۲۲ س:۵ عن ابن عباس رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : په اسلام کي تعلق پرېښودل نسته . **توضیح** : په اسلام کي رهبانیت نسته یعني دمخلوق لیري اوسیدل او خپل ژوند تیرول ،ځانته اوسیدل او ځانله عبادت کول دې ته رهبانیت ویل کیږي او په اسلام کي بالکل رهبانیت نسته ، ددې حدیث دوې معناګاني کېدی سي ،اول معنی داده چي په داسي طریقه دخلګو څخه جلاسي چي واده هم ونکړي دا په اسلام کي نسته په اسلام کي نکاح او واده کول سته دی ، دصرورة لومړی معنی همدغه ده (نکاح پرېښودل) دا په اسلام کي نسته ،دویمه معنی دصرورة حج نه کول دنیا سره داسي تعلق قطع کول چي حج نه وي دا هم رهبانیت دی او صرورة دی او دا په اسلام کي نسته .

لغوي او صرفي تحقیق :صرورة په معنی (۱) :چاچي حج نه وي کړی (۲) :ناواده سوی . دا د نصر او ضرب دباب څخه مصدر دی ،صرا او صرارا او صریرا هم مصادر دي په معنی د (۱) : تهیلی تړل .(۲) : ذره ذره کول .هم ددې څخه دی الصرة په معنی د تهیلۍ سره جمع یې صرر ده او الصرة د زور آواز ،او الصرة په معنی د (۱) : دشور زوګ چغي ،سوری (۲) :جماع . (۳) : ترش روئي .

ترکیب : (لا) نفی جنس (صرورة) اسم دلا ، (فی الاسلام) جار او مجرور ،جار او مجرور متعلق سو په ثابتة پوري ،ثابتة اسم فاعل ضمیر (هی) په کي دی هغه فاعل ،اسم فاعل سره دفاعل نه او سره دمتعلق نه شبه جمله خبر دلا ، لا سره داسم او خبر نه جمله اسمیه خبریه سوه .

(۸۱) لَا بَأْسَ بِالْغِنَى لِمَنِ اتَّقَى اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ ،

حمد ،تخریج مشکوة صفحه ۴۵۱ س: ۱۹ عن رجل من اصحاب الرسول صلی الله علیه وسلم مرفوعا)

ژباړه : هیڅ نسته مالدارۍ باندي هغه چا لپاره څوک چي نه ویریږي د الله تعالی نه چي عزت والا او لوی شان والا دی . **توضیح او شان ورود** :یو صحابي فرمایي چي یو ځل موږ په مجلس کي ناست ؤ چي نبي کریم صلی الله علیه وسلم تشریف راوړو هغوی په سرمبارک باندي داوبو اثرات ؤ یعني غسل یې کړی وه ،تشریف یې راوړو نو موږ وویل اې دالله رسوله! صلی الله علیه وسلم موږ تاسو ډیر خوشحاله وینو څه خبره ده ؟ حضور صلی الله علیه وسلم وفرمایل : ها نو خلګو دامیرۍ او مالدارۍ په باره کي خبري شروع کړی ،په دې باندي حضور صلی الله علیه وسلم وفرمایل چي په مالدارۍ کي هیڅ حرج نسته کله چي تقوی اختیار کړی سي ، یعني انسان اګرچي د کروړونو مالک وي لیکن ګناه نه کوي او فرائض ،واجبات او سنتو پابندي پابندی کوي ،نو په دې

مالداري. كي هيڅ باک نسته بلكه چي هغه مالدار صدقه ،خيرات كوي نوپه ثواب كي به نور زيا توالى وي : ذَٰلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ. وى فرمايل چي صحت اوتندرستي دهغه سړي لپاره چي حقوق اختيار كړي ،دمالداري نه هم بهتر ده اودنفس خوشحالي يعني خوش طبعي دا دخاص نعمتونو څخه دى يعني دداسي نعمتونو نه چي دهغه شكر واجب دى . (بيهقي) **لغوي اوصرفى تحقيق** : بأس (۱) : په معنى دشجاعت .(۲) : قوت .(۳) : ويره ، عذاب كله چي دا دباب دكرم څخه راسي نوعني يې داده مضبوط اوبهادر كېدل اوكه چيري دسمع نه راسي نومعنى دادى ډير مفلس كېدل وحاجت مند كېدل ، هم ددې څخه دى بئس دافعل ماضي جامد دى ، دمذمت لپاره استعماليږي ،داپه اصل كي بئس الرجل ده (ثومره خراب سړى دى) اوالبؤس په معنى دسختى اومحتاجى سره دى جمع ابئوس ،باساء ،بؤسى ده ،دغنى تحقيق په حديث نمبر (۲۷) كي اوداتقى په حديث نمبر (۲۸) كي تيرسوى دى ،عزپه معنى د (عزتمندسو) داباب دضرب څخه دماضي مطلق واحد غائب صيغه ده ، عزا اوعزة اوعزازة يې مصادر دى ، ددې څخه العزيه معنى (۱) : دعزت .(۲) : سخت باران اوالعزيز په معنى د (۱) : شريف (۲) : نادر (۳) : معزز (۴) : دالله تعالى داسماء حسنى څخه دى ،جمع يې اعزاء راځي اوعزاز جل په معنى دلوى شان والا سو ،داهم دباب دضرب څخه دماضي مطلق واحد غائب صيغه ده ، جلالا اوجلالة مصدر دى په معنى (۱) : دلوى شان والا كېدل .(۲) : حجم كي زيات لوى والى (۳) : په عمر كي زياتوالى ، دادنصر څخه هم راځي ،بيا ددې مصدر جلوس راځي اومعنى يې داده چي خپل وطن پريښودل او پردي وطن ته تلل ،ددې څخه الجل او الجل دى په معنى د (ځانګو) جمع يې جلال اواجلال راځي ،الجل په معنى دډير او الجلة په معنى دلوي ټوكرى سره جمع يې جلال اوجلل راځي . **تركيب** : (لا) نفى جنس لپاره (بأس) اسم دلا (بالغنى) جار اومجرور ، جار سره دمجرور نه متعلق اول سو د ثابت (ل) جار (من) موصوله (اتقى) فعل هوفاعل لفظ (الله) ذوالحال ، (عز) فعل هوفاعل ،فعل سره دفاعل نه جملة فعليه خبريه معطوف عليه ،(واو) عاطفه (جل) فعل (هو) فاعل ، فعل سره دفاعل نه جملة فعليه خبريه معطوف ،معطوف سره دمعطوف عليه نه حال ، ذوالحال سره دحال نه مفعول به ،فعل سره دفاعل اومفعول به نه جملة فعليه خبريه صلة دموصول ،موصول سره دصلې نه مجرور ،جار سره دمجرور نه متعلق ثانى د ثابت ، ثابت اسم فاعل سره دفاعل (هو) ضمير دى او ددواړو متعلقينو سره شبه جملة خبر دلا يې نفى جنس ،لا نفى جنس سره داسم اوخبر نه جملة اسميه خبريه سوه .

اَلْجُمْلَةُ الْاِسْمِيَّةُ الَّتِي دَخَلَتْ عَلَيْهَا حَرْفُ اِنَّ

(۸۲) اِنَّ مِنَ الْبَيَانِ لَسِحْرًا (بخارى) اِنَّ مِنَ الشِّعْرِ حِكْمَةً (بخارى)

(تخريج مشكوة صفحه ۴۰۹ س: ۸،۹ عن ابن عمر رضي الله عنه مرفوعا وعن ابى بن كعب رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : بې شكه بعضي بيان خامخا جادو وي ،بې شكه بعضي شعر هوښيارتيا وي .

توضیح : من د تبعیض لپاره دی یعني بعضي بیان داسي وي چي په هغه کي ډیر زیات تاثیر وي .
شان ورود : حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنه فرمایي چي یو ځل دوه کسان د مشرق نه راغلل او تقریریې وکړو د هغوی تقریر په خلکو ډیر ښه ولګیدو نو په هغه باندي رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل : چي بعضي بیان د تاثیر والا وي یعني د تاثیر څخه ډک وي لکه چي هغه جادو وي ، دویمه جمله د بل راوي څخه سوی ده چي په بعضي اشعارو کي ډیر لوی د کار خبري وي ، ټول اشعار خراب نه وي بلکه بعضي اشعار هم ښه وي په هغه کي د علم او حکمت خبري ، یاد ولرئ چي د اشعارو اوریدلو او لوستلو لپاره ټول څلور شرطونه دي .
(۱) :سامع :دی اصلاح یافته وي یعني د شعر غلط مطلب دې نه جوړه وي .(۲) : مسمع : یعني ویونکی دي سړی وي که چیري ښځه یا نابالغه وي نو د هغه نه شعر اوریدل جائز نه دی . (۳) : مسموع : یعني مضمون دی خلاف شرع نه وي.(۴) : السماع : یعني باجه وغیره به نه وي . **لغوي او صرفي تحقیق** : بیان د باب د ضرب څخه مصدر دې په معنی د خبري کول ، کلام کول ، هم د دې څخه دی تبیان په معنی د (په خپله پوهیدل) . **په بیان او تبیان کي فرق** : بیان ویل کیږي بل پوهه کول او تبیان ویل کیږي په خپله پوهیدل ، (۲) :د دې عکس .(۳) :د څه ابهام تفصیل ته بیان ویل کیږي . او مطلق کلام ته تبیان ویل کیږي .(۴) : د مافی الضمیر اظهار ته بیان وایي او سره د دلیل نه اظهار مافی ضمیر ته تبیان وایي ، د ادواړه لفظونه لازم او متعدی دواړه استعمالیږي ، او دا د مزید نه صرف په څلورو بابونو کي مستعمل دی .(۱) : افعال .(۲) :تفعیل .(۳) استفعال (۴) :تفعل . د بیان او تبیان اصطلاحي تعریف دا دی :الاصوات التی یعبربها الناس عن اغراضهم من القلب . یاد ولرئ چي هم دا تعریف د لسان لغت ، قول او نطق هم دی ، سحر = تحقیق په حدیث نمبر (۴۹) کي تیر سوی دی ، الشعر دا د باب د نصر او کرم او مع څخه مصدر دی ، په فتحې سره هم مصدر دی او شعور وغیره هم مصدر دی ، دا که د نصر او کرم څخه راسي نو معنی یې داده : (۱) : شعر ویل .(۲) : محسوس کول او پیژندل او که د سمع نه راسي نو معنی یې داده د اوریدو او زیات ویښتو والا کیدل . د شعر جمع اشعار ده . د دې څخه شاعر په معنی د شعر ویونکی سره او شعیر په معنی د اوربشو ، حکمت په معنی د دانائي او پوهي سره. **ترکیب** :(ان) حرف مشبه بالفعل .(من البیان) جار مجرور . دواړه متعلق سو ثابت پوري . د دې خبر مقدم سو .(لسحرا) اسم مؤخر . ان سره د اسم مؤخر او خبر مقدم نه جمله اسمیه خبریه سوه ، د غه شان دویم ترکیب هم دی .

(۸۳) اِنَّ مِنَ الْعِلْمِ جَهْلاً (ابوداود) اِنَّ مِنَ الْقَوْلِ عَيَالاً .

ابوداود ، تخریج مشکوة صفحه ۴۱۰ س : ۲۰,۲۱ عن صخر تابعی رحمه الله مرفوعا ۹

ژباړه : بې شکه بعضی علم جهالت دی ، بې شکه بعضی خبري بوج او وبال دی . **توضیح** : په کوم علم چي عمل ونکړل سي هغه علم نه دی بلکه جهالت دی ، هغه سړی عالم نه دی بلکه جاهل دی ، د علم سره ګناه

کول د ټولو څخه لوی جهالت دی او دعمل کولو دویرې نه علم نه حاصلول دوچنده ګناه ده، دقیامت په ورځ په دې ویلو سره نسي خلاصیدلی چي ما ته معلومات نه ؤ یعني زه نه پوهیدم یعنی جهالت عذر نه دی، په علم باندې عمل کول ضروري دی، په دویمه جمله کي یې ارشاد وفرمایلو چي هره خبره بښه نه وي بعضي خبرې په خپل ځان باندي پیټې او ګناه ګرځي، مثلاً دغیبت په وجه خپلي نیکی دبل چا ګرځي او د نورو خلکو ګناهو نه دده ګرځي، نو ټوله ګناه دویونکی سوه، ددې ګناه به هم هغه څوک وچتوي چا چي دغه شان خبرې کړې وي یعني دشرع نه خلاف خبرو کولو کي ګناه وي او دهغه بوج او ګناه په ویونکی باندي پرېوزي. **لغوي او صرفي تحقیق**: العلم او الجهل دواړه مصادر دی، دباب دسمع څخه او ضدین دی، القول په معنی دوینا سره ویل اجوف واوي دی مصدر دی و دباب دنصر څخه، عیالا، په معنی دبوج او ګناه سره ددې تولو الفاظو تحقیق تیر سوی دی. **ترکیب**: (ان) حرف مشبه بالفعل (من العلم) جار او مجرور متعلق په ثابت پوري خبر مقدم، جهلا اسم مؤخر، ان داسم او خبر سره جمله اسمیه خبریه سوه، دویم ترکیب هم دغه شان دی

(۸۳) اِنَّ یَسِیْرَ الرِّیَاءِ شِرْکٌ.

بن ماجه) (تخریج مشکوة صفحه ۴۵۵ س: ۱۷ عن عمر بن خطاب رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه: بیشکه لږ شان ریا هم شرک دی. **توضیح**: حضرت عمر یوه ورځ د رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم مسجد طرف ووتلو نو د روضه اقدس صلی الله علیه وآله وسلم سره معاذ بن جبل رضی الله عنه ناست ؤ ژړل یې، نو حضرت عمر رضی الله عنه پوښتنه وکړه چي کوم شئ تا ژړوي نو معاذ رضی الله عنه جواب ورکړ و ما هغه شئ ژړوي چي ما د حضور صلی الله علیه وآله وسلم څخه اوریدلی دی هغه دا دی چي نبي کریم صلی الله علیه وآله وسلم وفرمایل: چي بې شکه لږ غوندي ریا هم شرک دی. **پوښتنه**: ولې ریا کولو والا مشرک او کافر ګرځي. **جواب**: ریا کاري حکمی شرک دی، ریا ته شرک ددې وجي څخه وویل سو چي دریا معنی داده چي غیر الله ته خپل عبادت ښودل او کول، او س الله تعالی هم وینې د هغه څخه علاوه بل چا ته ښودل دا دالله تعالی سره دشریکولو یو صورت دی او دې ته شرک حکمي او شرک اصغر وایي، دا ډیره لویه ګناه لیکن انسان دایمان ددائرې څخه نه وزي، په حدیث کي دي رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم وفرمایل: چي آیا زه تاسو ته داسي شئ ونه ښایم چي په هغه سره تاسو دشرک اکبر (کفر) او دشرک اصغر (ریا) څخه محفوظ سی، هغه دا چي تاسو هره ورځ دا دعاء درې ځلي وایاست:

اللهم اِنی اعوذبک ان اُشرک بِکَ وَاَنَا اعلمُ وَاستغفرک لِمَا لاَ اَعلَمُ.

لغوي او صرفي تحقیق: یسیر دامثال یایي دی او دکرم څخه مصدر دی په معنی دکمیدلو سره او دضرب څخه هم راځي، بیا یې معنی داده: نرم کیدل. تابعدار کیدل هم ددې څخه المیسر په معنی دجوارې سره یا په معنی دریا سره، ددې تحیق په حدیث نمبر (۴۹) کي او دشرک په حدیث (۳۱) کي

تیرسوی دی. **ترکیب**: (ان): حرف مشبه بالفعل. (یسیرالریا) مضاف اومضاف الیه، مضاف سره دمضاف الیه نه اسم دان. (شرک) خبردانّ، ان سره داسم اوخبرنه جمله اسمیه خبریه سوه.

(۸۵) إِنَّ السَّعِيْدَ لَمَنْ جُنِّبَ الْفِتَنَ: تخریج مشکوة صفحه ۴۶۴ س: ۲۵ عن مقداد بن اسود رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: بې شکه نیک بخته هغه دی چې دفتنوڅخه خوندي پاته سي. **توضیح**: بدبختی اونیک بختی دادوه صفتونه الله تعالی پیدا کړی دی، نوسعادت په صفت هغه سړی مشرف کېدلی سي چې په فتنو کي دغورزېدلو نه بچ کړی سوی وي اودا خلاصون هم الله تعالی کوي، نوسعید به هغه وي چې هغه الله تعالی په فتنو کي دغورزېدلو نه بچ کړی، دفتنونه مراد هرقسم فتنه ده خواه دقادیانیت وي یافتنه دتحریف داسلام وي وغیره وغیره، دهرقسم فتنې نه محفوظ وي اوپه خپل کوشش سره هم بچ کړی نوهغه سعید اونیک بخت دی، ددې مقابل کي شقي هغه دی چې ګناه کاراوبدبخت وي.

لغوي اوصرفي تحقیق: السعید داصیغه دصفت ده اودسمع اوفتح دباب څخه مستعمل ده، سعدا اوسعودا اوسعادة یې مصادردی په معنی دنیک بخت کېدلو اوخوش نصیب کېدلو، هم ددې څخه دی مسعود یعني دالله نیک بخت جوړ کړی سوی، جنب دباب تفعیل نه دماضي صیغه ده. په معنی دلري کړی سوي اوبچ کړی سوی، په مجرد کي دادنصر اوسمع اوضرب نه مستعمل دی، ددې څخه دی الجنب په معنی د(۱): دنافرمان. (۲): ناپاک. (۳): مسافر اجنبی. ددې څخه جناب دی په معنی دصحن، ګټ. الفتن جمع دفتنة ده دفتنة معنی (۱): ازمائش. (۲): ګمراهي. (۳): عذاب. (۴): مال اولاد. (۵): درائي اختلاف (۶): کفر. دادضرب دباب څخه دی. فتنًا وفُتُونًا وفتنة یې مصادردی.

ترکیب: (ان) حرف مشبه بالفعل (السعید) اسم دان (لَ) ابتدائیه جار (من) موصول (جنب) فعل هوضمیر نائب فاعل (الفتن) مفعول به، فعل دخپل نائب فاعل اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه صله دموصول، موصول سره دصلې نه خبردان، ان سره داسم اوخبرنه جمله اسمیه خبریه سوه.

(۸۶) إِنَّ الْمُسْتَشَارَ مُؤْتَمَنٌ.

ترمذی. تخریج مشکوة صفحه ۴۳۰ س: ۱۳ عن ابی هریرة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: بې شکه دچاڅخه چې مشوره اخیستل کیږي هغه امانت داروي.

توضیح: مشوره داسي سړی نه اخیستل پکاردي چې هغه امانت داروي اومشوره ورکونکی ته پکار دی چې صحیح مشوره ورکړي، باقی په المجالس بالامانة کي تیرسوی دی، چې دیومجلس خبري بهرکولو دیرلوی خیانت دی اوناجائزدی، البته ددرې قسمه خبرواجازت په احادیثو کي راغلی دی. (۱): چې په دغه مجلس کي دناجائز قتل منصوبه جوړه ږي. (۲): یادیوې ښځې سره دزنا کولو پروګرام جوړسي. (۳): یادچانه په ناحق (ناجائز) طریقې سره دمال ضبط کولو منصوبه جوړه سي.

داقسم خبري بهر کول خیانت نه دی اوپه دې کي ګناه نسته بلکه ثواب دی.
شان ورود: حضور ﷺ ابو الهیثم رضی الله عنه څخه پوښتنه وکړه ایا ستاخادم سته دی؟ هغه وویل چي نسته نو نبي کریم ﷺ وفرمایل کله چي مونږ ته قیدیان راسي نوبیا راسه نودوه قیدیان راوستلی سو، نبي کریم ﷺ وفرمایل: په دې دواړو کي ځان لپاره خوښ کړه نو ابو الهیثم رضی الله عنه وویل چي حضور ﷺ تاسو یې زما لپاره خوښ کړی، په دې موقعه باندي حضور ﷺ وفرمایل: اِنَّ الْمُسْتَشَارَ مُؤْتَمَنٌ. چي دچا نه مشوره واخیستل سي هغه امین ګڼل کیږي ته داغلام واخله بیشکه زه وینم چي دې لمونځ کوي.

(۸۷) اِنَّ الْوَلَدَ مَبْخَلَةٌ مَجْبَنَةٌ: تخریج مشکوة صفحه ۴۰۳ س ۱ عن یعلی رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه: بې شکه زوی دبخل دبزدلي سبب وي
توضیح او شان ورود: حضرت یعلی رضی الله عنه فرمایي چي حضرت حسن رضی الله عنه او حضرت حسین رضی الله عنه دواړه د حضور ﷺ طرف ته په منډه ورغلل نو حضور ﷺ هغه دواړه ځان ته رانژدې کړل او وی فرمایل: بیشکه زوی دبخل اوبزدلی سبب ګرځي وداد کمال محبت نښه ده یعني دزوی سره دومره محبت کول کیږي چي سړی دهغه لپاره مال جمع کوي او د اولاد دوجي نه په جنګ جګړه وغیره کي زیاته حصه نه اخلي، ددې وجي نه زوی دبخل اوبزدلي سبب وګرځیدلو کوم ځای چي شریعت دمال خرچ کولو حکم کوي هلته بخل حرام دی او کوم ځای چي شریعت ویلی وي چي بزدلي مکوه هلته بزدلي حرامه ده، مثلا زکوة واجب کېدو سره زکوة نه ادا کوي نوداسي بخل حرام دی، دغه شان دصفا مروه په مینځ کي دمنډې اوبهادرې په ځای بزدلي ښکاره کول حرام او ناجائز دی، ددې وجي نه داولاد سره دومره محبت کول نه دی پکار چي سړی دناجائزې درجې بزدلي اوبخل اختیار کړی او دمال سره محبت نه دی پکار.
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ **ژباړه**: اې ایمان لرونکو! خیال ساتئ چیرته تاسو ستاسو مالونه او اولاد دالله تعالی دذکر څخه غافله نه کړي اوبل ځای کي داسي فرمایي: أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ. یعني ستاسو مال او اولاد ستاسو لپاره فتنه او ازموینت دی. **لغوي او صرفي تحقیق**: مبخلة په معنی دپه بخل باعث کونکی دادسمع اوکرم څخه دی. ددې څخه بخیل په معنی دشوم جمع یې بخلاء راځي، مجبنة په معنی دبزدلي باندي باعث کونکی دادکرم څخه دی. ددې جبن په معنی دبزدلي جمع جبناء راځي. **ترکیب**: (ان) حرف مشبه بالفعل (الولد) یې اسم (مبخلة) یې خبر اول. مجبنة یې خبر ثاني، ان سره داسم او ددواړو خبرونو جمله اسمیه خبریه سوه.

(۸۷) اِنَّ الصِّدْقَ طُمَأْنِينَةٌ وَاِنَّ الْكِذْبَ رِيبَةٌ.

احمد وترمذی، تخریج مشکوة صفحه ۲۴۲ س ۹ عن حسین بن علی رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه : بېشکه رښتيا (سبب) داطمينان دی او بې شکه درواغ ناقراري ده .

توضيح : رښتيا ويل دسکون باعث دی دربنتيا ويلو څخه وروسته اطمينان وي اود درواغ ويلو وروسته بې قراري وي ، که چيري يو درواغ وويل سي نو دهغه برقرار ه ساتلو لپاره ډيرو نورو درواغو ويلو ضرورت وي ،صدق او کذب لکه څنګه چي په اقوالو کی چليږي دغه شان په افعالو کي هم چليږي ،يعني په کوم کار کي چي شک وي نو هغه پرېښودل پکار دی ،په دې کي به اطمينان وي او په کوم کار کي چي شک نه وي هغه کول پکار دی ،ددې لپاره چي زړه مطمئن وي او رښتيا ويل په شريعت باندي عمل کول دی ،څوک چي په شريعت باندي عمل کوي هغه هيڅکله نه پرېښانه کيږي ،په دې وجه درښتيا ويلو والا هيڅ کله نه پرېښانه کيږي ،دظالم بادشاه په مخکي رښتيا ويل اودحق خبره کول نه بهتر جهاد ويل سوی دی ، ددې وجي نه بغير دشرعي ضرورت نه درواغ ويل حرام دی کوم ځای چي درواغ ويل جائز وي هلته هم د توريه په شکل جائز دی ،دتوريه معنی داده چي متکلم بعيده معنی واخلي او مخاطب قريبه معنی واخلي لکه چي يو سړی دکوروالو نه دزيد په باره کي تپوس وکړي چي په کور کي سته يا نسته ، نو دکوروالو په يو لاس دائره جوړ کړی او په بل لاس هغه ته اشاره کول اودا ويل چي دلته نسته ،داتوريه ده ،دضرورت دوجي نه توريه جائز ده ،امام غزالي رحمة الله عليه په تبليغ دين کي ددې وضاحت کړی دی که ډير شوق وي (نو هلته دی رجوع وکړی سي) **لغوي او صرفي تحقيق** : طمانية دادباب افتعال څخه مصدر دی ،اطمينان يې هم مصدر راځي ، معنی يې داده چي آرام کول او قراري نيول ،الطمن او المطمئن په معنی دساکن سره دراغلی دی ،دکذب معنی په حديث نمبر (۳۰) کي وګوريئ ، ريبة دامفرد دی په معنی د(۱) : شک .(۲): تهمت .(۳) :بې ارامي . ددې جمع ريب راځي دادضرب دباب څخه استعما سوی دی ،ريبا يې مصدر راځي په معنی د (څوک په شک کي يا په تهمت کي غورزول)**ترکيب** :(ان) حرف مشبه بالفعل (الصدق) يې اسم (طمانية) يې خبر ان .ان دخپل اسم او خبر سره جمله اسميه خبريه ،دغه شان دويمي جملې ترکيب هم وکړئ .

إِنَّ اللهَ تَعَالىٰ جَمِيْلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ.

(مسلم،تخريج مشکوة صفحه ۴۲۳ س ۱۸ عن ابن مسعود رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : بې شکه الله تعالي ښائسته دی ،ښائسته والی خوښوي .**توضيح او شان ورود** : پوره حديث داسي دی ،عبدالله ابن مسعود رضي الله عنه فرمايي چي حضور صلى الله عليه وسلم وفرمايل : چي دچا په زړه کي د ذرې په اندازه تکبر وي هغه به جنت ته نه ځي ،نو يو صحابي پوښتنه وکړه چي يارسول الله ! صلى الله عليه وسلم که چيري يو سړی ښې جامې او بهترينې پڼړی په پښو کول خوښه وي نو دا هم په تکبر کي داخليږي نو په جواب کي يې وفرمايل : اِنَّ اللهَ تَعَالىٰ جَمِيْلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ. چي الله تعالی په خپله بې اندازه ښکلی دی

اوهغه ښائست خوښوي متکبر خوهغه څوک وي چې دحق مقابله کوي اوخلک ذليل وګڼي (حديث ختم سو) ددې حديث نه معلومه سوهن چې دخپل طاقت موافق ښه لباس اغوستل چې په دې کې واسکټ،شيرواني هم داخل دی اوښائسته پنړی استعمالول اوپه کور کې سنګ مرمرلګول اودخپل ځان لپاره کرسۍ ساتل اوائير ګنډيشن ،موټر ياڅه بل قسمه سورلۍ ساتل ،که چيري خپل مال وي داټول جائز دی دابالکل فضول خرڅي نه ده څومره چې کېدلی سي ،ښائستوالی خوښول پکار دی دخپل طاقت موافق ځکه چې الله تعالی ښائست خوښوي ،البته دچاپه مال سره ياقرض اخيستلو سره ښائست اختيارول ياپه خپل مال سره ښائست کول دتکبر لپاره دادګناه صورتونه دی.

لغوي اوصرفي تحقيق : جميل صيغه دصفت ده په معنی د(ډېره ښکلی اوښه اخلاقو والا) داکه چيري دباب دنصر څخه راسي نومصدر يې جملا راځي په معنی دښائسته شکل اوښائسته اخلاقو سره ، ددې څخه جمال په معنی دحسن اوجمال په معنی د ډير زيات ښائست اوجمل په معنی د(اوښ) جمع جمل جمال اواجمال راځي او الجملة په معنی د(۱) : مجموعه سره (۲) : هغه کلام چې دمسند اومسند اليه څخه مرکب وي جمع يې جمل راځي .**ترکيب**:(ان) حرف مشبه بالفعل لفظ (الله) ذوالحال (تعالی) فعل هوفاعل ،فعل سره دفاعل نه جمله فعليه خبريه حال سو،ذوالحال سره دحال نه اسم دا ان ،(جميل) اول خبر (يحب) فعل هوفاعل ، (الجمال) مفعول به ، فعل سره دخپل فاعل اومفعول به نه جمليه فعليه خبريه سوه خبر ثانی ،ان سره داسم اود دواړو خبرونو نه جمله اسميه خبريه سوه .

(۹۰) إِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ شِرَّةً وَلِكُلِّ شِرَّةٍ فَتْرَةً،

ترمذی، تخريج مشکوة صفحه ۴۵۵ س ۵ عن ابی هريرة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : بې شکه دهرشي لپاره تيزي وي اودهرتيزي لپاره سستي وي.

توضيح : دحديث مطلب دادی کله چې بنده په عبادت کې مبالغه کول شروع کړي يعني په شروع شروع کې ډير زيات عبادت کوي اوبيا سست شی داسي نه ده پکار ،په دې دين کې نه افراط شته چې ډير زيات والی وکړل سي اونه تفريط سته چې کوتاهي وکړل سي ،بلکه زموږ په دين کې ميانه روي ده ،ميانه روي اختيار کړل سي اواعتدال سره کار وکړل سي ،نفلي عبادتونه کم وکړی ليکن همېشه وکړی سي . دابهتر ده ددې څخه چې ډيرزيات عبادت وکړی سي ليکن همېشه يې نه کوي ،زيات تفصيل په حديث نمبر(۵۳) کې وګوري .**لغوي اوصرفي تحقيق** : شئ دباب دفتح څخه مصدر دی معنی يې اراده کول، غوښتل . ددې جمع اشياء راځي اوجمع الجمع يې اشياوات ده ،شرة په معنی د(۱) : خرابي . (۲) تيزي . (۳) : سپکوالی . (۴) : کمزوري .(۵):حرص .نور تفصيل يې په حديث نمبر(۵۸) کې و ګورئ . فترة دامصدر دی دنصر اوضرب څخه په معنی د(۱) :سستي . (۲) : کمزوري (۳): د دوو

پیغمبرانو په مینځ کې زمانه. (۴) : د دوو تبو (بخار) په مینځ کې زمانه (۵) : صلح. جمع یې فترات ده فتورا هم مصدر راځي معنی یې دا ده د تیزي نه وروسته ساکن کېدل. **ترکیب**: (ان) حرف مشبه بالفعل. (ل) جار (کل شئ) مضاف او مضاف الیه. مضاف سره د مضاف الیه نه مجرور د جار، جار سره د مجرور نه متعلق په ثابت پورې، ثابت اسم فاعل دخپل فاعل (هو) ضمیر او متعلق سره شبه جمله خبر مقدم لپاره دانّ. (شرة) اسم مؤخر، ان سره د اسم او خبر نه جمله اسمیه خبریه معطوف علیه (واو) عاطفه (ل) جار (کل شرة) مضاف او مضاف الیه، مضاف سره د مضاف الیه نه مجرور د جار، جار سره د مجرور نه متعلق په ثابت پورې، ثابت اسم فاعل سره د خپل فاعل نه چې هو ضمیر دی او متعلق نه شبه جمله خبر مقدم، فترة مبتداء مؤخر، خبر مقدم د خپلې مبتداء مؤخر سره جمله اسمیه خبریه معطوف، معطوف علیه سره د خپل معطوف نه جمله معطوفه شوه

(۹۱) إِنَّ الرِّزْقَ لَيَطْلُبُ الْعَبْدَ كَمَا يَطْلُبُهُ أَجَلُهُ.

(ابونعیم، تخریج مشکوٰة صفحه ۴۵۴ س ۷ عن ابی الدرداء رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: بې شکه رزق بنده داسې تلاش کوي لکه څنګه چې بنده مرګ تلاش کوي.

توضیح: چرته چې د انسان رزق لیکل سوی وي هلته ورته ملاویږي، لکه څنګه چې مرګ کوم ځای او کوم وخت لیکل سوی وي هم په هغه مقرر وخت باندي راځي دغه شان رزق هم چې کوم ځای او کوم وخت لیکلی سوی وي په مقرر وخت ملاویږي، د زیات وضاحت لپاره یو د رزق قصه او یو د مرګ قصه درته ذکر کوو چې ډیر ښه وضاحت راسي. **رزق په مقرره وخت باندي ملاویږي**: د فارسي په کتاب کې یو طالب العلم ولوستل چې (بزوري برسد) چې رزق په زبردستي سره رسیږي. ده امتحان کول وغوښتل او وی ویل چې زه به نن ډوډۍ نه خورم ګورم چې څنګه په زبردستي سره رسیږي، دغه طالب علم د کور نه بهر د یو ځنګل په طرف روان سو تردې چې په یو قبرستان باندي تیر سو هلته په یو قبر باندي متایي پرته وه چې هغه یې ولیدله نو د هغه ځای نه په منډه سو هلته نژدې یو څو کسانو دې را ونیولو او ورته وی ویل چې موږ ته ولیدلی چې په متایي کې دي را ته زهر واچول امنډه دي کړه، تیښته کوی زموږ سره ولاړ سه او متایي وخوره په زور او وهلو سره یې وریاندي متایي وخوړله، دغه شان هم الله تعالی رزق رسوی. **مرګ هم په مقرر وخت راځي**: د شام په ملک کې سلیمان علیه السلام ناست ؤ نور خلک هم ورسره ؤ چې عزرائیل علیه السلام راغی او سلیمان علیه السلام د هغه څخه پوښتنه وکړه چې تاسو به یو منټ کې په یو ځای کې او په بل منټ کې زر میله لرې د نورو انسانانو روحونه څنګه وباسی نو هغه جواب ورکړو چې د ټولې دنیا روحونه ایستل ماته داسي دی کله دیو پلیټ نه دانارو دانې چې څومره غواړم هغومره را راواخلم په دې دوران کې عزرائیل علیه السلام یو سړي ته ډیر ډیر کتل چې د سلیمان علیه السلام سره ناست ؤ کله چې عزرائیل علیه السلام ولاړو نو هغه سړي را ولاندې سو او سلیمان علیه السلام ته یې وویل چې دا څوک ؤ چې ماته یې ډیر ډیر کتل نو حضرت سلیمان علیه السلام وفرمایل: چې دا عزرائیل علیه السلام ؤ، نو هغه سړی وویرېدو چې

چې تهٔ زما روح ونه باسې په دې وجه تاسو داسې وکړې چې دهوا په ذریعه ما هندوستان ته ورسوې ، نو هغه هندوستان ته ورسیدلو ، دویمه ورځ خبر راغی چې هغه وفات سړی دی ، نو سلیمان ﷺ د عزرائیل څخه تپوس وکړو چې داڅه خبره وه نو هغه ورته وویل چې کوم وخت زه تا ته راغلی وم نو دا سړی تاسره ناست ؤ ماده ته ددې وجې نه کتل چې ماته دده د روح قبض کولو حکم په هندوستان کې سوی ؤ نو ماده ته په غور سره کتل چې داهم هغه سړی دی یا بل څوک دی معلومیږي خو هم هغه لیکن دی خو په آرام سره دشام په ملک کې ناست دی ، دې به په یوه ورځ کې هلته هندوستان ته څنګه ورسیږي ، بهرحال د عزرائیل ﷺ کتل په مقرر وخت د روح وتلو لپاره سبب جوړ سو [إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ إِذَا جَاءَ لَا يُؤَخَّرُ] کله چې مرګ راسي نو هغه نه وروسته کیږي. **لغوي او صرفي تحقیق** : الرزق مفرد دی په معنی د روزي سره جمع یې ارزاق ، داد نصر د باب څخه دی رزق یې مصدر راځي په معنی د روزی رسولو سره ، اجل مفرد دی ، ددې جمع اجال راځي معنی یې داده (۱) : مرګ (۲) : وخت. (۳) : موده (۴) :آو (۵) : بیشک . داد باب د نصر او سمع څخه استعمال دی ، ددې حخه اجل په سکون د جیم سره دامصدر دی د نصر څخه ددې معنی سبب ده د سمع نه اکثر ښځې کې د درد په معنی استعمالیږي ، اجل ویل کیږي د ښځې درد ته (په کسره د همزې سره او سکون د جیم سره) . **ترکیب** : (ان) حرف مشبه بالفعل (الرزق) اسم د ان (ل) تاکیدیه (یطلب) فعل هو فاعل (العبد) مفعول به (ک) جار (ما) مصدریه (یطلب) فعل ، (ه) مفعول به (اجله) مضاف او مضاف الیه ، مضاف سره د مضاف الیه نه فاعل سو د یطلب ثاني لپاره ، فعل سره د فاعل او مفعول به نه جمله فعلیه خبریه په تاویل د مصدر سره مجرور د جار، جار سره د مجرور نه متعلق په یطلب اول پوري ، فعل سره د فاعل او متعلق نه جمله فعلیه خبریه خبر د ان سو ، ان سره د اسم او خبر نه جمله اسمیه خبریه سوه .

(۹۳) إِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِيْ مِنَ الْإِنْسَانِ مَجْرَى الدَّمِ

(بخاري ومسلم، تخریج مشکوة صفحه ۱۸ س ۲۱ عن انس رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : بې شکه شیطان ګرځي په انسان کې د وینې د ګرځیدو په ځای کې

توضیح : ددې حدیث درې معنی دي ځکه چې د مجرا په صیغه کې درې احتماله دي ، اول احتمال دادی چې شیطان په انسان کې دغه شان چلیږي لکه چې وینه په خپلو رګونو کې چلیږي . یعني شیطان وسوسې اچوي او په ګمراه کولو کې کوشش کوي لکه څنګه چې د وینې د چلیدو پته نه لګیږي دغه شان د شیطان د وسوسو پته نه لګیږي ، په دې صورت کې مجری صیغه د مصدر ده دویمه معنی داده چې مجرا ظرف زمان دی یعني شیطان ټوله زندګي کې وسوسې اچوي ترڅو چې ورته مرګ راځي ، دریمه معنی داده چې صیغه د مجرای ظرف مکان دی او په حقیقت باندې دی یعني شیطان په حقیقت کې د انسان د ننه د وینې په رګونو کې ګرځي ځکه چې هغه لطیف دی ، الله تعالی هغه ته دا طاقت ورکړی دی

زموږ د امتحان لپاره ،موږ لره پکار دي چې موږ دشيطان وسوسو طرف ته توجه ونکړو ،وسوسه راتلل گناه نه ده راوستل يې گناه ده . **لغوي او صرفي تحقيق** : شيطان د باب دنصر څخه مصدر دی په معنی دسر کښي كولو سره ،يجري د باب دضرب څخه دمضارع واحد مذكر صيغه ده ،انسان مفرد دی ، ددې جمع اناس راځي دنسيان نه څخه اخيستل سوی دی ، په معنی دهيرولو سره ، مجرای د باب دضرب څخه مصدر ميمي دی ،يا دظرف صيغه ده ،الدم ددې اصل دمی يا دمودی دسمع څخه په معنی د وينې سره په ددې كي يو لغت دمة دی په معنی دی حقير . ميږی .سپگه . پيشو . ددې څخه دمة په معنی د گوډي .طريقه جمع دمم راځي . ددې څخه الديمومة په معنی د دوام اوهميش والي سره. **تركيب**:(ان) حرف مشبه بالفعل (الشيطان) اسم دان . (يجری) فعل ضمير په كي پروت دی هغه فاعل . (من) جار (الانسان) مجرور ،جار او مجرور متعلق سو په فعل پوري ، (مجرم الدم) مضاف او مضاف اليه . مضاف سره دمضاف اليه نه مفعول فيه دفعل ،فعل سره دخپل فاعل او مفعول فيه او متعلق نه جمله فعليه خبر دان ،ان سره داسم او خبر نه جمله اسميه خبريه سوه .

(٩٣) اِنَّ لِكُلِّ اُمَّةٍ فِتْنَةً وَفِتْنَةُ اُمَّتِي الْمَالُ ،

ترمذی، تخريج مشكوة صفحه ٤٤٢ س ٢٥ عن كعب بن عياض رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : بې شكه دهرامت لپاره يو ازميښت دی او زما دامت ازمويښت مال دی . **توضيح** :هرامت لپاره په څه نه څه امتحان ؤ ددې اخري امت امتحان مال دی يعني مال كه چيري كم وي نو په هغه باندي گذاره كوي او كه نه كوي او كه مال زيات وي نو په ناجائز ځای كي دخرچ كولو نه ځان بچ كوي يا نه بچ كوي ،دا مال امتحان دی چا چي دا په صحيح طريقه خرچ كړ و هغه په امتحان كي كامياب سو ،چا چي په غلط ځای كي خرچ كړ و مثلاً په سينما ،ټيلي ويژن يا فضول تصويرونو جوړولو يا په زنا كي وغيره وغيره ،مال دغفلت باعث هم جوړيدلی سي لكه په قرآن كريم كي ددې دمهلك كيدو ذكر راغلی دی : يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ . **ژباړه** : اې ايمان لرونكو ! خيال ساتی چيرته تاسو ستاسو مالونه او اولاد د الله تعالی د ذكر څخه غافله نه كړي او د مال دفتنې ذكر هم په قرآن كريم ذكر سوی دی : أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ . يعني ستاسو مال او اولاد ستاسو لپاره فتنه او ازمويښت دی . چي دمال په وجه سره چيرته په گناه كي پريوځي ، او دغه شان د اولاد طريقه په وجه چي چيرته بخيلان جوړنسي ،دواړه امتحان دی ،هوښيار سړی مال په صحيح طريقه گټي او خرچ كوي يې .

لغوي او صرفي تحقيق : امة په معنی د(١) :جماعت .(٢) : وقت .(٣) :قد وقامت (٤) : طريقه . دا د باب دضرب څخه دی .امت امتا قياس كول او اندازه لگول . ددې امي په معنی دهغه كس چي لوستل نسي كولی ،او امية په معنی دمور كيدلو سره) دفتنې معنی په حديث نمبر(٨٥) كي او د مال په حديث(٣٥) كي تيرسوی دی. **تركيب**:(ان) حرف مشبه بالفعل(ل) جار (كل امة) مضاف او مضاف

اليه ، مضاف سره دمضاف اليه نه خبرمقدم دان (فتنة) اسم مؤخر ،ان سره داسم اوخبرنه جمله اسميه خبريه معطوف عليه(واو) عاطفه (فتنة امتی) مضاف اومضاف اليه ،مضاف سره دمضاف اليه نه مبتداء .المال يې خبر ، مبتداء سره دخبرنه جمله اسميه خبريه معطوف ،معطوف عليه سره دمعطوف نه جمله معطوفه سوه

(٩٣) إِنَّ أَسْرَعَ الدُّعَاءِ إِجَابَةً دَعْوَةُ غَائِبٍ لِغَائِبٍ

(ترمذي، تخريج: مشكوة صفحه ١٩٥ س ٢٠ عن عبدالله بن عمرو رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : بې شکه دعا دزر قبليدو په لحاظ سر دغائب دغائب لپاره ده .**توضيح**: دټولو څخه زر قبليدونکی دعاء هغه وي چي يوسړی غائب لپاره وکړل سي ،داد ټولو څخه زر قبليږي خصوصا دفرض لمانځه وروسته ځکه چي په حديث کي راځي چي دفرضو وروسته اود تهجد کولو په وخت دعا قبليږي ، اودجمعې په ورځ خاص طور يوساعت داسی دی چي په هغه کي دعاضرور قبليږي .ليکن دهغه علم په ښکاره ډول چاته نسته ،چي هغه کوم ساعت دی دجمعې دساعت په باره کي احاديث مختلف راغلي دی ، ددې وجي نه دعلماؤ په دې کي دڅلويښتونه زيات اقوال دی .په هغه کي دوه قوله زيات راجح دي يوداچي کله امام دخطبې لپاره ممبر باندي کښيني ددغه وخت څخه ترلمانځه ختميدو پوري اودويم ساعت دمازديگر څخه وروسته دلمر پرېوتلو څخه وړاندي اخري يوه ګنټه ،په هرحال که چيري څوک ددعالپاره درخواست وکړی نو دهغه لپاره وروسته هم دعاپکار ده کله چي هغه موجود نه وي ، ددې لپاره ي ددعامقصد حاصل سي ، يعني دعاقبوله سي اوکله چي قبوله سي نوهغه به هم دده لپاره دعاء کوي ، ددې کتاب ،ويونکو ته هم زما (مصنف) لپاره دمغفرت ددعا درخواست دی ،دغائب دعا دغائب لپاره ځکه قبليږي چي هغه دزړه نه دعاغواړي اوريا هم په کي نه وي . **لغوي او صرفي تحقيق** : اسرع داسم تفضيل دی .دباب دسمع اوکرم څخه مصدر سرعة راځي په معنی د تلوار کولو سره ، ددې څخه سرعان په حرکات ثلاثه سره په معنی د تلوار کولو سره ،دا اسم فعل هم دی اودفعل تعجب لپاره هم استعماليږي .

نکته : په عجلت اوسرعت کي فرق دادی چي يوشئ دوخت څخه مخکي کول داعجلت دی اوپه خپل وخت کي کول ليکن په تلواره کول داسرعت دی ، عجلت مذموم دی ځکه چي په حديث شريف راغلی دی : العجلة من الشيطن. ددې معنی تيره سوې ده . اوسرعت محمود دی ځکه چي قرآن کريم ټني راغلی دی : وَسَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ. تلوار وکړی دخپل خدای ومغفرت طرف ته ، دافرق مولانا محمد ادريس کاندهلوی رحمه الله عليه دمقامات په حاشيه کي صفحه (٢٩) حاشيه (١۴) کي ليکلی دی ،الدعاء دادنصر دباب څخه مصدر دی ددې جمع ادعية راځي ، ددې څخه دعوة په معنی د آواز سره راغلی .اجابة داد باب افعال څخه مصدر دی په معنی دجواب ورکولو اوقبلولو سره ،مجرد يې دباب دنصر څخه دی په معنی د ګرېوان جوړولو سره ،غائب دضرب دباب څخه اسم فاعل دی ، ددې جمع غياب اوغيب راځي ،

ددې څخه غیب په معنی د (۱) : پټ شئ (۲) :راز. (۳) : شک ،جمع یې غیوب راځي اوددې څخه الغیبة دی یعني دچا شا پسې بدې بیانول ، داتیرسوی دی. **ترکیب** : (ان) حرف مشبه بالفعل (اسرع الدعاء) مضاف اومضاف اوالیه ،مضاف سره دمضاف الیه نه ممیز ، (اجابة) یې تمیز ، ممیز سره دخپل تمیز نه اسم دانّ ،(دعوة غائب) مضاف اومضاف الیه ، مضاف سره دمضاف الیه موصوف ، (لغائب) جار اومجرور ، جار سره دمجرور نه متعلق سو په ثابتة پوري ، ثابتة اسم فاعل دخپل فاعل (هی ضمیر) اومتعلق نه شبه جمله صفت سو ، موصوف سره دصفت نه خبر دان ،انّ داسم اوخبر نه جمله اسمیه خبریه سوه

(۹۵) اِنَّ الرَّجُلَ لَيُحْرَمُ الرِّزْقَ بِالذَّنْبِ يُصِيْبُهُ،

ابن ماجه، تخریج مشکوة صفحه ۴۱۹ س ۲۱ عن ثوبان رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه : بې شکه خامخا محروم کول کیږي دخپل رزق نه دخپل ګناه په وجه کومه چي هغه کوي.

توضیح : پوره حدیث دادی چي حضور صلی الله علیه وسلم وفرمایل : چي ددعا څخه ماسوا تقدیر بل هیڅ یوشئ نسي رد کولی . اودنیکۍ څخه سوا په عمر کي زیات والی بل هیڅ شئ نسي کولی . اوبې شکه انسان دخپلي ګناه په وجه درزق څخه محروم ګرځول کیږي ددې حدیث مطلب دادی چي تقدیر لپاره وروستونکی شئ یواځي دعاء ده اوعمر زیاتونکی شئ هم یو دی اوهغه داچي په نیکۍ سره عمر کي زیات والی راځي ، اوګناه سره په عمر کي کمی راځي ، کله چي ګناه کوي نو درزق نه په محرومیږي اوچي درزق نه محروم سي نو مرګ به راځي ،(ددې وجي نه داخبره یادساتل پکار دی چي دګناه په وجه دانسان حافظه کمزوری کیږي اود ګناه په سبب سره په رزق کي هم کمي راځي اود ګناه په وجه مرګ ژر راځي ، ددې وجي نه هوښیار هغه دی چي ګناه پریږدي اوحلال ګټي څخه رزق حاصل کړي .

لغوي او صرفي تحقیق : یحرم دضرب اوسمع دباب څخه دواحد مذکر غائب مضارع مجهول صیغه ده په معنی دمحروم کولو اود کرم څخه هم راځي په معنی دحرام کېدلو سره ،یصیب داد باب افعال څخه دواحد مذکر غائب صیغه ده ،اصابة یې مصدر دی په معنی ددرست کولو سره ،ددې مجرد نصر اوضرب څخه مستعمل دی په معنی دصحیح کېدلو سره . ددې الصواب په معنی د درست (دحق لائق) .

ترکیب : (ان) حرف مشبه بالفعل . (الرجل) یې اسم (ل) تاکیده (یحرم) فعل هونائب فاعل .(الرزق) مفعول به (ب) جار (الذنب) ذوالحال. (یصیب) فعل هو فاعل (ه) مفعول به ، فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه حال . ذوالحال سره دحال نه مجرور دجار ، جار سره دمجرور نه متعلق سو په فعل پوري ، فعل سره دخپل نائب فاعل اومفعول به او متعلق سره جمله فعلیه خبریه خبر دان ،ان سره داسم اوخبر نه جمله اسمیه خبریه سوه .

(۹۶) اِنَّ نَفْسًا لَنْ تَمُوْتَ حَتّٰی تَسْتَكْمِلَ رِزْقَهَا.

رواه فی شرح السنة ، تخریج مشکوة صفه ۴۵۲ س ۲۳ عن ابن مسعود رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه : بې شکه هيڅ يوساه لرونکی بالکل نه مړ کيږي تردې چې هغه خپل رزق مکمل نه کړي .
توضيح اوشان ورود : دمکمل حديث خلاصه داده چې حضور ﷺ وفرمايل : چې جنت ته نژدې کونکی او دوزخ نه لری کونکی شئ صرف زما حکم دی ، د کوم شئ د کولو چې زه حکم وکړم نو هغه به کول وي او د کوم شئ څخه چې زه منع وکړم هغه څخه به منع کېدل وي ، بيايی وفرمايل : چې هر روح لرونکی تر هغه وخته پورې نه مري ترڅو چې هغه خپل رزق نه وي پوره کړی يعني کله چې رزق پوره سي نو مرګ به راځي ، بيايې ددې څخه مخکې وفرمايل : اجملوا فی الطلب . يعني په اعتدال سره ګټه وکړی . انتهی ، کوم ځای چې رزق ليکل سوی وي هم هلته به ملاوېږي ، زياته تشريح ددې حديث (۹۱) تيره سوې ده .
لغوي اوصرفي تحقيق : نفس روح ته ويل کيږي اونفس ساه ته ويل کيږي ، تموت واحد مؤنث غائب صيغه ده ، دباب دنصر څخه ، تستکمل دباب استفعال څخه صيغه دواحب مونث غائب ده ، ددې حديث د ټولو الفاظو تحقيق تيرسوی دی . **ترکيب** :(ان) حرف مشبه بالفعل . (نفسا) اسم دان (لن تموت) فعل هی فاعل (حتی) جار (تستکمل) فعل هی فاعل ، (رزقها) مضاف اومضاف اليه ، مضاف سره د مضاف اليه نه مفعول به ، فعل سره د فاعل او مفعول به نه په واسطه د ان ، مجرور دجار ، جار سره د مجرور نه متعلق سو په فعل پوري ، فعل سره د فاعل او متعلق نه جمله فعليه خبريه خبر دان سو ، ان سره د اسم او خبر نه جمله اسميه خبريه سوه .

(۹۷) إِنَّ الصَّدَقَةَ لَتُطْفِئُ غَضَبَ الرَّبِّ وَتَدْفَعُ مِيْتَةَ السُّوْءِ ،

ترمذی ، تخريج مشکوة صفه ۱۶۸ س ۲۴ عن انس رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : بې صدقه مړه کوي دالله تعالی غصه ، اولري کوي بد مرګ لره **توضيح** : صدقه کول وسره دالله تعالی ناراضګي ختميږي اوغصه پخيږي اوالله تعالی خوشحاليږي ددې نتيجه داوي چې انسان دخراب مرګ څخه بچ کيږي او خاتمه يې په ايمان ګرځي ، اوهم داد ټولو څخه لوی نعمت دی او د ټولو څخه لوی مقصد دی د کاميابي لپاره . که چيري مال وي نو د روپو نه صدقه کيږي که چيري پيسې نه وي نو دبل څه شئ نه اګرچې يوه چوهاره وي صدقه کول پکار دي ځکه چې به نورو صحيح مرفوع احاديثو کي دصدقې حکم دی تردې حده پوري ذکر دی ، که چيري نور هيڅ هم نه وي نو چاته ښه خبره کول هم صدقه ده ، يعني دڅه نه صدقه کولو حکم دی ، اګرچې دا حکم دوجوب په درجه کي نه دی ليکن بيا هم دا حکم استحبابي ضرور دی او د چاسره چې دخپل مرګ فکر وي او دخاتمه بالخير طلب کونکی وي هغه به ضرور په دې کار خير کي حصه اخلي ، دصدقې بهترين حقداران ديني طالبان دی اوغريبان نژدې قريبان اوغريب ګاونډيان دي . **لغوي اوصرفي تحقيق** : تطفئ دادباب افعال څخه دواحد مؤنث صيغه ده په معنی داور مړ کولو سره په مجرد کي دسمع دباب څخه راځي ، غضب مصدر دی په معنی دغصه کولو سره تدفع دادفتح څخه دواحد مؤنث غائب صيغه ده ، په معنی دلري کولو سره ، ميتة په اصل کي موتة ؤ چې دا مصدر دنوع لپاره دی لکه جلسة ، دميتة معنی (۱) :ليونتوب (۲) : ميرګی .

السوءدامصدردی دنصردباب څخه په معنی دناکاره کېدلو سره. **ترکیب** : (ان) حرف مشبه بالفعل (الصدقة) دان اسم، (ل) تاکیدیه (تطفئ) فعل (هی) فاعل (غضف الرب) مضاف او مضاف الیه، مضاف سره د مضاف الیه نه مفعول به، فع سره دفاعل اومفعول به جمله فعلیه خبریه، معطوف علیه، (واو) عاطفه (تدفع) فعل (هی) فاعل، (میتة السوء) مضاف او مضاف الیه، مضاف سره د مضاف الیه نه مفعول به سو، فعل سره دفاعل او مفعول به نه جمله فعلیه خبریه مطعوف، معطوف علیه سره د معطوف نه خبردان. ان سره داسم او خبر نه جمله اسمیه خبریه سوه.

(۹۸) إِنَّكَ لَسْتَ بِخَيْرٍ مِنْ أَحْمَرَ وَلَا أَسْوَدَ إِلَّا أَنْ تَفْضُلَهُ بِتَقْوَى،

رواه احمد، تخریج مشکوٰۃ صفه ۴۴۳ س۹ عن ابی ذر رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه : بې شکه ته دیو سور رنګ والا یا تور رنګ والا نه زیات غوره نه یې مګر داچې ته خپل ځان د تقوی سره دفضیلت والاجوړ کړی. **توضیح** : ددې حدیث مطلب دادی چې دچاسوروالی یا تور والی او د چاسپین والی یا دچارنګ زیات ښائسته کېدل څه کمال نه دی، په دې کې څه قسمه خیر نسته که چیرې خیر او نیکي ده نو صرف په تقوی او نیک عمل کولو کې ده یعني دسنتو په تابعداري کې ده، علامه طیبي رحمة الله علیه ددې حدیث شریف معنی داکړی ده چې مراد داحمر څخه عجم او د اسود څخه عرب دی یعني عجمي کېدل یا عربي کېدل څه کمال او بهتري نه ده بهتري یوائحې به تقوی کې ده.

لغوي او صرفي تحقیق : داحمر معنی سور رنګ والا، ددې جمع احامر راځي داد باب دنصر او سمع څخه صفت مشبه ده داد وزن فعل او وصفیت دوجې نه غیر منصرف دی، ددې څخه حمرت په معنی د سور رنګ او الحمار په معنی دخر، دحمار جمع حمیر او احمرة راځي او سود داد باب سمع څخه دی، صفت مشبه ده په معنی د تور رنګ والا. ددې جمع سود راځي، تفضیل د باب دنصر څخه د واحد مذکر حاضر صیغه ده، تقوی د باب افتعال څخه مصدر دی په معنی د پرهیزګاری سره، ددې څخه تقی په معنی د پرهیزګار جمع یې اتقیاء راځي دمجرنه او ددې څخه وقایة مصدر په معنی دحفاظت کول سره راغلی دی.

ترکیب: (ان) حرف مشبه بالفعل (ک) اسم سو (لست) فعل ناقص (انت) دده اسم سو، (ب) جار (خیر) اسم تفضیل (من) جار (احمر) معطوف علیه (واو) عاطفه (لا) زائده للتاکید (اسود) معطوف، معطوف سره د معطوف علیه نه مجرور، جار سره د مجرور نه متعلق په اسم تفضیل پوري، اسم تفضیل سره دفاعل (هو ضمیر) او متعلق نه شبه جمله مجرور د جار، جار سره د مجرور نه متعلق په ثابتا پوري، ثابتا اسم فاعل سره دفاعل (هو) او متعلق نه شبه جمله خبر. لست فعل ناقص سره داسم او خبر نه جمله فعلیه خبریه مستثنی منه (الا) حرف استثناء (ان تفضل) فعل انت پکښې ضمیر هغه فاعل (ه) مفعول به (ب) جار (تقوی) مجرور، جار سره د مجرور نه متعلق سو په فعل پوري، فعل دخپل فاعل او مفعول به او متعلق سره جمله فعلیه خبریه مستثنی. مستثنی منه دخپلې مستثنی سره خبر دان، ان داسم او خبر سره جمله اسمیه خبریه سوه.

(۹۹) إِنَّ اللّٰهَ لَا يَنْظُرُ إِلٰى صُوَرِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ وَلٰكِنْ يَنْظُرُ إِلٰى قُلُوْبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ.

(مسلم، تخريج مشكوة صفحه ۴۵۴ س ۱۰ عن ابى هريرة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: بې شکه الله تعالى ستاسو شکلونو اوستاسو مالونو ته نه ګوري ليکن هغه ګوري ستاسو زړونو اوعملونو طرف ته. **توضيح**: الله تعالى زموږ شکلونو ته نه ګوري چي غنم رنګ دى يا تور او يا سور دى ياخو رنګ دى اونه هغه زموږ مالونو ته ګوري چي څومره مال يې دى، مالدار دى غريب دى بلکه هغه ګوري اخلاص او تواضع اونورو عملونو ته چي هغه اعمال وزنى هم دى اوکه نه دى، که چيري وزنى وي نوبيا دڅومره وزن والا دى چي څومره هم اخلاص وي اوتواضع وي هغه شان به وزن هم زيات وي، ددغه وزن علم به دقيامت په ورځ معلوميږي، بعضي اعمال کم دى ليکن دوزن په اعتبار زيات دى لکه کلمه شريفه اودرود شريف اوتسبيحات وغيره لوستلو سره عمل نامه ډيره وزني ګرځي. **پوښتنه**: الله تعالى خوهرشئ ته ګوري نوبيايې داڅنګه وفرمايل چي شکلونه اومالونو ته نه ګوري؟ **جواب**: الله تعالى هرشئ په هرځاى کيويني ليکن ځيني ته دشفقت اودمهربانۍ په نظر ګوري اوځني ته نه مال اوشکلونو ته درحمت اومهربانۍ په نظر نه ګوري، ددې لپاره چي دخلکو په زړونو کي ددې عزت پيدانسي، اصل دکتلو شئ دادى چي دا وکتلى سي چي سړى ديقين په کومه درجه کي کار کوي اوڅومره درجه صدق دى اودکومي درجې اخلاص دى اودکومي درجې باقي عملونه دى. **لغوي اوصرفي تحقيق**: ينظر داداباب دنصر څخه دواحد مذکر غائب صيغه ده په معنى د(۱): کتلو (۲): په غور سره کتل، ددې څخه نظاره په معنى د(۱): دوربين (۲): چشمې. اونظير په معنى د متساوى، جمع نظراء راځي صور جمع ده صورة په معنى د(۱): شکل. (۲): تصوير (۳): خيالي تصوير. دصورة دويمه جمع صور هم راځي، قلوب جمع ده ددې مفرد قلب دى په معنى د(۱): زړه. (۲): عقل (۳): قلب. دنصر اودسمع څخه مصدر دى په معنى دمخ ياحالت بدليدل. **ترکيب**: (ان) حرف مشبه بالفعل (لفظ الله) دده اسم (لاينظر) فعل هو فاعل، (الى) جار (صوركم) مضاف اومضاف اليه، مضاف سره دمضاف اليه نه معطوف عليه. (واو) عاطفه (اموالكم) مضاف اومضاف اليه، مضاف سره دمضاف اليه نه معطوف، معطوف عليه سره دمعطوف نه مجرور دجار، جار سره دمجرور نه متعلق سو په فعل پوري، فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعليه خبريه خبر دان سو، ان سره داسم اوخبر نه جمله اسميه خبريه معطوف عليه. (واو) زائده (لكن) استدراكيه. (ينظر) فعل هو فاعل، (الى) جار (قلوبكم) مضاف اومضاف اليه، مضاف سره دمضاف اليه نه معطوف عليه، (واو) عاطفه (اعمالكم) مضاف اومضاف اليه، مضاف سره دمضاف اليه نه معطوف، معطوف عليه سره دمعطوف نه مجرور دجار، جار سره دمجرور نه متعلق سو په فعل پوري، فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعليه خبريه معطوف، مطعوف عليه سره دمعطوف نه جمله معطوفه سوه.

(۱۰۰) اِنَّ مِنَ الْمَعْرُوْفِ اَنْ تَلْقَى اَخَاكَ بِوَجْهٍ طَلْقٍ.

احمد وترمذی، تخريج مشكوة صفحه ۱۶۸ س ۳۵ عن جابر رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : بې شکه دنیکۍ څخه ده چې ته ملاقي سې دخپل ورور سره په روڼ تندي سره. **توضيح** :
پوره حدیث داسې دی چې حضور ﷺ وفرمایل: چې هره نیکي صدقه ده په دې کې هیڅ شک نسته چې داهم نیکي ده چې د مسلمان ورور سره په روڼ تندي ملاؤ سې اوبیا یې وفرمایل چې داهم نیکي ده چې تا سو واړوی دخپلي بوقي نه د ورور په لوښي کې یعني مثلاً څوک اوبه را اوباسي نو خپل ډک لوښی دهغه په لوښي کې واړوي داهم لویه نیکي ده د مسلمان ورور سره په خوشحالۍ سره ملاویدل د نیکۍ کار دی ځکه چې دهغه زړه به خوشحاله سي اودیو مؤمن زړه خوشحالول عبادت دی لهذا په روڼ تندي سره ملاویدل عبادت او نیک کار دی او صدقه ده، دمشکوة په صفحه (۱۲۸) س: ۴ باندي د مسلم په حواله باندي صحیح او مرفوع حدیث داهم لیکلی دی چې هره تسبیح صدقه ده او خپلي ښځي سره ملاویدل هم صدقه ده او هر تحمید صدقه او هر تهلیل صدقه او هر امر بالمعروف یا نهی عن المنکر صدقه ده، غرض هره نیکي صدقه ده ،صدقه او تبلیغ د ادواړه داسې شیان دی چې ددې دائره ډیره فراخه ده.

لغوي او صرفي تحقيق : المعروف دا د ضرب د باب څخه اسم مفعول دی په معنی د (۱) : خير (۲) : مشهور (۳) : رزق. (۴) : احسان ،تلقی دا د باب د سمع څخه د واحد مذکر غائب صیغه ده ،لقاء مصدر دی په عنی د ملاقات کولو سره ،وجه مفرد دی ،ددې جمع اوجُه او وُجُوهٌ راځي په معنی (۱) : د مخ (۲) : مرتبه (۳) : متوجه کېدل (۴) : نوع ،قسم دا د باب د کرم څخه مستعمل دی ،وجاهة مصدر راځي په معنی دغوره کېدلو. طلق مصدر دی د باب کرم څخه په معنی د ښائسته بیان کونکی که چیري دا د سمع او د نصر څخه راسي نو ددې معنی (جدا کېدل) اولري کېدل کېږي ،ددې څخه طلاق هم دی.

ترکیب : (ان) حرف مشبه بالفعل (من) جار (المعروف) مجرور ،جار سره د مجرور نه متعلق سو په ثابت پوري، ثابت اسم فاعل په دې کې هو ضمیر دی هغه فاعل، اسم فاعل سره د فاعل او متعلق نه شبه جمله خبر مقدم سو (ان)مصدريه (تلقی) فعل انت فاعل، (اخاک) مضاف او مضاف اليه ،مضاف سره د مضاف اليه نه مفعول به، (ب) جار (وجه) موصوف (طلق) صفت، موصوف سره د صفت نه مجرور د جار، جار سره د مجرور نه متعلق سو په فعل پوري، فعل سره دخپل فاعل او مفعول به او متعلق نه جمله فعليه خبریه په تاویل د مصدر سره اسم دان ،ان سره د اسم او خبر نه جمله اسمیه خبریه سوه.

(۱۰۱) اِنَّ اَوْلَى النَّاسِ بِاللّٰهِ مَنْ بَدَاَ بِالسَّلَامِ.

(ترمذی) تخريج مشكوة صفحه ۳۹۸ س ۲۶ عن ابی امامه رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : بې شکه په خلکو کې د ټولو څخه غوره دالله تعالى په نزد هغه دى څوک چې اول په سلام سره شروع کوي. **توضيح** : په دې کې هيڅ شک نسته چې دالله رحمت ته نژدې هغه خلک دى چې د ملاقات په وخت په سلام کې مخکې والى کوي ، حضرت عمر رضي الله عنه فرمايي کله چې تاسو د چاسره ملاقي کيږى نو د درو خبرو خيال ساتى ، اول دا چې تاسو هغه ته اول سلام کوى ، دويم دا چې کله تاسو هغه ته آواز کوى نو په ښه نوم يې رابلى . دريم دا چې تاسو هغه ته په مجلس کې ځاى ورکړى . په مخکني حديث شريف کې تيرسوى دى بيا به هم په احاديثو کې راسي د سلام په باره کې ، په سلام کې مخکې والى کول د تکبر ختمولو لپاره بهترين علاج دى او که بل مخکې والى وکړو نو بيا دومره په زور سره جواب ورکول چې هغه يې واورې واجب دى ، او په دې جواب ورکولو کې هم څه نا څه تکبر لرې کيږې او انسان متواضع جوړيږې او همدا د ژوند مقصد دى. **لغوي او صرفي تحقيق** : اولى دا اسم تفضيل دى د باب د ضرب څخه په معنى د لائق زيات حقدار ، جمع يې اوالى راځي د دې څخه ولي په معنى د (دوست . زوم . د څه کار انتظام کونکى . الناس دا د انسان جمع ده ، بدء دا د باب د فتح څخه ماضي ده ، بدء مصدر دى په معنى د شروع کولو سره مخکې والى کول ، د دې څخه مبداء په معنى د اصل او سبب جمع يې مبادى راځي او مبتداء په معنى د (۱) : اول مخکې (۲) : هغه اسم مسند اليه چې د عوامل لفظيه څخه خالي وي ، السلام دا د باب تفعيل څخه مصدر دى په معنى د (۱) ملاقات په وخت کې دعاء (۲) : د فرمانبردارى لپاره ښکته کېدل ، د دې مجرود د باب د سمع څخه دى **ترکيب** : (ان) حرف مشبه بالفعل . (اولى) اسم تفضيل مضاف (الناس) مضاف اليه ، (ب) جار (لفظ الله) مجرور ، جار سره د مجرور نه متعلق سو په اسم تفضيل پورې ، اسم تفضيل سره د خپل مضاف اليه او متعلق نه شبه جمله اسم دان ، (من) موصوله (بدء) فعل هو فاعل ، (ب) جار (السلام) مجرور ، جار سره د مجرور نه متعلق سو په فعل پورې ، فعل سره د فاعل او متعلق نه جمله فعليه خبريه صله د موصول ، موصول سره د صلې نه خبر دان ، ان سره د اسم او خبر نه جمله اسميه خبريه سوه .

(۱۰۲) إِنَّ الرِّبَا وَإِنْ كَانَ كَثُرَ فَإِنَّ عَاقِبَتَهُ تَصِيرُ إِلَى قَلٍّ.

(رواه ابن ماجه) مشکوة ص (۲۴۶) س (۴) عن ابن مسعود رضي الله عنه مرفوعا.

ژباړه : بې شکه سود اګر چې زيات وي پس د دې انجام کمولى طرف ته کيږې . **توضيح** : سود هغه بلا معاوضه ته ويل کيږې کوم چې په عقد کې شرط کړل سي د سود په ذريعه سره مال ليدلو کې زيات ښکاري ، ليکن په حقيقت کې بې برکته وي ، کله غلا کيږې کله ورکيږې او کله خوړلى څکلى سي ، غرض دا چې د دې اخرى نتيجه دا وي چې هغه مال زر کم سي دلته د رباء څخه مراد هر حرام مال دى ځکه چې د هر حرام مال انجام دا وي چې په هغه کې برکت نه وي د دې په مقابله کې حلال مال کې الله تعالى برکت اچوى او د هغه حفاظت کوي ، خاصکر کله چې سړى ، زکوة ، سرسايه وغيره ورکوي نو بيا څه خطره نه وي

که چیري نه یې ور کوي نو مال د مار په شکل کي په غاړه کي به ور ته اچول کیږي په سود باندي لږ نظر اچولو لپاره او دغه بد والی وړاندي په بیان د ذکر بعض المغنیات والاحادیث (۴) کي وګورئ. **لغوي او صرفي تحقیق :** الربوا د نصر د باب څخه مصدر دی په معنی د مال د زیاتیدلو سود هم ددئ څخه دی ،ربوة په معنی دلس لاکهو دی ،عاقبة دا د نصر او ضرب څخه اسم فاعل دی په معنی د (۱) : ښه بدله (۲) : نسل (۳) : د هر شئ اخر ،جمع یې عواقب راځي تَصِیر دا د باب د ضرب څخه د مضارع واحد مؤنث غائب صیغه ده په معنی د کموالی سره (عاقبت) قل دا هم د ضرب د باب څخه د مصدر صیغه ده په معنی د کیدلو . **ترکیب :** (ان) حرف مشبه بالفعل (الربوا) ددې اسم دی (قلیل) محذوف ددې خبر دی ،ان سره د خپل اسم او خبر نه جمله اسمیه خبریه سوه (واو) مبالغه (ان) وصلیه شرطیه (کثر) فعل هو فاعل ،فعل سره د فاعل نه جمله فعلیه خبریه شرط ددې جزاء فهو قلیل محذوف دی ، (فا) جزائیه (هو) مبتداء قلیل یې خبر ، مبتداء سره د خبر نه جمله اسمیه خبریه جزاء د شرط ،شرط سره د جزاء نه جمله شرطیه سوه (فاء) تعلیلیه (ان) حرف د حروفو مشبه بالفعل نه (عاقبته) مضاف او مضاف الیه ،مضاف سره د مضاف الیه نه اسم (تصیر) فعل هی یې فاعل (الی) جار (قل) مجرور ،جار سره د مجرور نه متعلق په فعل پوري ،فعل سره د خپل فاعل او سره د متعلق نه جمله فعلیه خبریه خبر د ان ،ان سره د خپل اسم او خبر نه جمله اسمیه خبریه معلله سوه .

(۱۰۳) اِنَّ الْغَضَبَ لَیُفْسِدُ الْاِیْمَانَ کَمَا یُفْسِدُ الصَّبِرُ الْعَسَلَ .

(بیهقی ، تخریج مشکوٰة صفحه ۴۳۴ س ۱۵ عن بهز بن حکیم عن ابیه عن جده مرفوعا)

ژباړه : بې شکه غصه خامخا فاسد وي ایمان لره داسي لکه څنګه چي مصبر شهد فاسد وي .

توضیح : غصه د سړي ایمان داشان خرابوی لکه څنګه چي خوږو شهدو کي مصبر واچول سي او د شهدو خوند پرې خرابیږي د غه شان ایمان خراب او کمزوری کیږي ،دغصې په سبب تکبر وي د ناجائزې درجې غصه بغیر د تکبر نه چیري نه راځي ،ددې وجې نه دغصې په حالت کي د پوهي نه کار اخیستل پکار دی ، ددې لپاره چي ایمان خراب نسي ، په غصه باندي عمل نه کونکو لره یعني معافي کونکو لره الله تعالی ډیر خوښوی ،دغصې د زیاتوالی په وخت کي اعوذبالله ویل پکار دی یا او دس کول پکار دی ، یا دغه ځای څخه پاسیدل پکار دی ،په دې کارونو سره غصه سړیږي ،غرض دا چه په هر یو صورت سره وي دغصې په مقتضی (د بدله اخیستلو کارباندي) فورا عمل نه دی کول پکار ،(که چیري ایمان مضبوط جوړول څوک غواړي) نو غصه په سفر او اقامت دواړو وختونو کي کول پکار نه دی ،بلکه هر وخت د هر چا سره نرمي خبري کول پکار دی. **لغوي او صرفي تحقیق :** الغضب د باب د سمع څخه مصدر دی په معنی د غضب ساتلو سره دی ،غضب ناک کیدل ، یفسد د باب افعال څخه د واحد مذکر غائب صیغه ده په معنی د خرابول ،صبر په کسری د ب سره په معنی دایلوا (دیو درختي چیږ چي ډیر تریخ وي) جمع یې صبور ده ،دا د باب نصر او ضرب څخه استعمال دی په معنی د بهادرئ سره برداشت کول ، صبر کول ، العسل

دا دنصر او ضرب ثخه مصدر دی په معنی دشهدو ایستلو سره ،دا مذکر او مؤنث دواړه قسمه استعمالیږي .ددې جمع اعسال راځي ،ددې ثخه عاسل په معنی دشهدو ویستونکی جمع یې عُسّل راځي.

ترکیب:(ان) حرف مشبه بالفعل. (الغضب) اسم دان (ل) تاکیدیه (یفسد) فعل هو فاعل (الایمان) مفعول به (ک) جار (ما) مصدریه ،(یفسد) فعل (الصبر) فاعل (العسل) مفعول به ، فعل سره دفاعل او مفعول به او متعلق نه جمله فعلیه خبریه دا ان سره داسم او خبر نه جمله اسمیه خبریه سوه .

(۱۰۴) اِنَّ الصِّدۡقَ بِرٌّ وَاِنَّ الۡبِرَّ یَهۡدِیۡ اِلَی الۡجَنَّةِ ،

مسلم، تخریج مشکوۃ صفحه ۴۱۲ س ۴ عن ابن مسعود رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه: بې شکه رښتیا نیکی ده او بې شکه نیکي لار ښائي جنت طرف ته. **توضیح** : رښتیا ډیره لویه نیکي ده او هره نیکي دجنت لار ښائي ،ددې وجې نه رښتیا دجنت لار ښائي ، او مخکې هم تیر سوی دی چې رښتیا ویل دا طمینان باعث دی او دروغ دبې ارامۍ او بې قرارۍ باعث دی او حرام دی .

لغوي او صرفي تحقیق :بِرّ مفرد په معنی دنیکۍ جمع یې ابرار راځي،یهدی دباب دضرب ثخه د مضارع واحد مذکر غائب صیغه ده په معنی دلارښوونی سره جنت مفرد دی په معنی دباغ جمع یې جنات راځي .**ترکیب**:(ان) حرف مشبه بالفعل. (الصدق) یې اسم (بر) خبر ،ان سره داسم او خبر نه جمله اسمیه خبریه معطوف علیه ،(واو) عاطفه (ان) حرف مشبه بالفعل ،(البر) یې اسم (یهدی) فعل هو فاعل .(الی) جار (الجنة) مجرور ، جار سره دمجرور نه متعلق سو په فعل پوري ،فعل سره دفاعل او متعلق نه جمله فعلیه خبریه خبر دان .ان سره داسم او خبر نه جمله اسمیه خبریه سوه .

(۱۰۵) وَاِنَّ الۡکَذِبَ فُجُوۡرٌ وَاِنَّ الۡفُجُوۡرَ یَهۡدِیۡ اِلَی النَّارِ ،

مسلم، تخریج مشکوۃ صفحه ۴۱۲ س ۴ عن ابن مسعود رضی الله عنه مرفوعا

ژباړه : دروغ ګناه ده او بې شکه ګناه ثوک رسوی وجهنم ته .**توضیح** : دروغ ګناه کبیره ده او هر ګناه کبیره دجهنم لار ښائي ددې وجې نه تنیجه دا سوه چې دروغ دجهنم لاره ښائي ، په یو بل حدیث کي داسي دی چې رښتیا سړی ته نجات ورکوي او دروغ انسان هلاکوی ، په یو بل حدیث کي دا حکم دی چې رښتیا لازم ونیسی اود دروغو نه ډیر ځان ساتی ، دوراغ صرف اخروي نقصان نه دی بلکه د دروغو سره دنیوي نقصان هم سته مثلا دروغ ویلو سره په کاروبار کي برکت ختمیږي . او بعضي وخت داسي کیږي چي دروغ هم ووایي ددې لپاره چي هغه شئ خرڅ سي لیکن هغه شئ خرڅ نه سي دا خو دنیوی نقصان سو لیکن دضرورت په وخت توریه جائز ده چي ددې صورت دروغ وي اصل دروغ په خوش طبعي او مسخرو کي هم جائز نه دی او حرام دی ، د دروغجنو ځای جهنم دی . **لغوي او صرفي تحقیق** :کذب دضرب دباب ثخه مصدر دی په معنی د دروغو سره ،فجور دباب دنصر ثخه مصدر دی په معنی د(۱): ګناه

کولو سره (۲) : درواغ ویلو سره (۳) : زنا کول (۴): کفر کول .النار مفرد دی ددې جمع انوار اونیران راځي دادنصر دباب څخه دی ،نور اونیار یې مصدر دی په معنی د روښانه کېدو سره ، ددې څخه النور په معنی د روښانه کېدل سره جمع یې انوار اونیران راځي، اومناره د ورشنانیي ځای ،دصدق اوکذب دواړو جملې تحقیق په یو حدیث کي راغلی دی . **ترکیب** : (واو) عاطفه (ان) حرف مشبه بالفعل ، (الکذب) ددې اسم .(فجور) خبر دان ، ان سره داسم اوخبر نه جمله اسمیه خبریه معطوف علیه ،(واو) عاطفه (ان) حرف مشبه بالفعل (الفجور) یې اسم (یهدی) فعل (هو) فاعل (الی) جار (النار) مجرور ،جار سره دمجرور نه متعلق سو په فعل پوري ،فعل سره دفاعل او متعلق نه جمله فعلیه خبریه خبر دان ،ان سره داسم اوخبر نه جمله اسمیه خبریه مطعوف ، معطوف علیه سره دمعطوف نه جمله معطوفه سوه

(۱۰۶) إِنَّ اللّٰهَ حَرَّمَ عَلَيْكُمْ عُقُوقَ الْأُمَّهَاتِ وَوَأْدَ الْبَنَاتِ وَمَنَعَ وَهَاتِ وَكَرِهَ لَكُمْ قِيلَ وَقَالَ وَكَثْرَةَ السُّؤَالِ وَإِضَاعَةَ الْمَالِ (تخریج مشکوة صفحه ۴۱۹ س ۳ عن المغیرة ﷺ مرفوعا)

ژباړه : بې شکه الله تعالی حرام کړل په تاسو باندي دمندو نافرماني اود لوڼو ژوندي ښخول او بخل غوښتل اوناخوښه یې کړل ستاسو لپاره فضول خبري اوزیات سوال کول اود مال ضائع کول.

توضیح : په دې حدیث شریف کي داوو شیانو ذکر دی ،په دې کي مخکښي څلور حرام دی اوباقي درې مکروه دي . (۱): الله تعالی دمور نافرماني حرامه کړې ده ځکه چي مور ډېر تکلیفونه برداشت کړي اوګاللی دي ،(۲) : لوڼې ژوندي ښخول یې هم حرام کړی دی دجاهلیت په زمانه کي چي به کله لور پیدا سوه نوهغه به یې ژوندی ښخوله ،نن صبا هم دلور په پیدا کېدو باندي دافسوس اظهار کیږي دابالکل غلطه ده لکه څنګه چي هلک دالله تعالی نعمت دی دغه شان لور هم دالله تعالی نعمت دی ، دلوڼو پیدا کېدل ددې وجي نه بد ګڼل کیږي چي ددې واده وغیره به څنګه کوم ډېره خرچه به کیږي دابد ګڼل ښه خبره نه ده چاچي پیدا کړې ده هم هغه به یې دخوراک اوڅښاک بندوبست کوي اوهغه به یې دواده انتظام کوي. پریشان کېدل نه دي پکار ،بهر حال لوڼې ژوندي ښخول په هر خیال چي وي ناجائز اوحرام دی (۳) : منع دامصدر هم لوستل کیږي اوماضي هم . ددې څخه مراد بخل دی اوکنجوسي داناکاره اخلاق دی،شرعي لحاظ سره چي کوم ځای خرچ کول ضروري دی هلته خرچ نه کول ناجائز درجه کي کنجوسي ده . (۴) : هات د(ت) په کسری سره ددې معنی ده راکړه یعني غوښتل که چیري دیوې ورځي اوشپې دخوراک اوڅښاک سامان وي نوبیا سوال کول حرام دی ، دلته همدغه مراد دی ، (۵): فضول خبري کول بغیر دضرورت نه اوردې خبرې چیرل مکروه تنزیهي دي کله چي خبري جائز درجه کي وي (۶) : ډیر زیات سوال کول چي دهغه په وجه سوال کول پیشه وګرځي دامکروه تحریمي دی بلکه حرام دی .(۷) : مال ضائع کول مکروه تحریمي دی خواه سګریټ څکولو سره وي یافضول خرچي سره یاڅه بل شکل کي وي

مال ضائع کول ناجائز او مکروه تحریمي دی. **لغوي او صرفي تحقیق** : حرم د باب تفعیل څخه د ماضي ده په معنی د حرام ګرځولو سره، مجرد یې سمع او کرم څخه راځي، په معنی د حرام کېدلو سره، امهات د ام جمع ده په معنی د (۱) : مور (۲) : د څه شئ اصل. امات هم د ام جمع راځي، د بعضو په نزد امات صرف په ځاروکي مستعمل دی او امهات په انسانانو کې ؤ اد د اد باب د ضرب څخه مصدر دی په معنی د ژوندي ښخولو سره په قران کريم کي راغلی دی : وَإِذَا الْمَوْءُودَةُ سُئِلَتْ. کله چي تپوس وکړل سي د ژوندي ښخي سوي انجلۍ څخه) منع د امصدر او ماضي دواړو لوستل جائز دی، داد فتح څخ دی مراد تري نه بخل دی، هات اسم فعل دی په معنی د (راوړه) مراد غوښتل دی، کره د باب د سمع څخه ماضي ده په معنی د ناخوښه سره. قیل ماضي مجهول ده د نصر څخه او قال ماضي معروف ده، د نصر څخه، کثرة د باب د کرم څخه مصدر دی، سوال د باب فتح څخه مصدر دی په معنی د تپوس کولو، که چیري مسئله مصدر راسي نو معنی یې غوښتل دي، اضاعة د باب افعال څخه مصدر دی په معنی د ضائع کولو سره، او په مجرد کي د ضرب څخه مستعمل دی. **ترکیب** : (ان) حرف مشبه بالفعل، (لفظ الله) اسم د ان (حرم) فعل هو فاعل، (علیکم) جار او مجرور، جار سره د مجرور نه متعلق سو په فعل پوري، (عقوق الامهات) مضاف او مضاف الیه، مضاف سره د مضاف الیه نه معطوف اول، (واو) عاطفه (منع) مصدر مضاف د دي مضاف الیه محذوف دی ما علیکم اعطائه. (ما) موصوله (علیکم) جار او مجرور، جار سره د مجرور نه متعلق سو په واجب پوري، واجب اسم فاعل سره د فاعل او متعلق نه شبه جمله خبر مقدم. (اعطاء) مصدر مضاف (ه) مضاف الیه، مضاف سره د مضاف الیه نه مبتداء مؤخر، مبتداء سره د خبر نه جمله اسمیه خبریه صله د موصول، موصول سره د صلې نه مضاف الیه د منع لپاره، مضاف سره د مضاف الیه نه معطوف ثاني، (واو) عاطفه (هات) مضاف الیه د قول محذوف لپاره، مضاف سره د مضاف الیه نه معطوف ثالث، معطوف علیه سره د معطوفات ثلاثه نه مفعول به سوه د حرم، حرم فعل سره د خپل فاعل او مفعول به او متعلق نه جمله فعلیه خبریه سوه، معطوف علیه (واو) عاطفه (کره) فعل هو فاعل لکم جار او مجرور متعلق سو په فعل پوري، قیل په تاویل د لفظ سره مضاف الیه سو د قول محذوف، مضاف سره د مضاف الیه نه معطوف اول، (واو) عاطفه (اضاعة) مضاف (المال) مضاف الیه، مضاف سره د مضاف الیه نه معطوف ثالث، معطوف علیه سره د خپل معطوفات ثلاثه څخه مفعول به سو د حرم. حرم فعل سره د فاعل او مفعول به نه جمله فعلیه خبریه معطوف سو، معطوف علیه سره د خپل معطوف نه خبر د ان، ان د خپل اسم او خبر سره جمله اسمیه خبریه سوه.

إن أحب الأعمال إلى الله تعالى الحب في الله والبغض في الله.

تخریج مشکوة صفحه ۴۲۷ س ۵ عن ابی ذر رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: بې شکه ډیر خوښ په عملونو کې دالله تعالی په نزد، دالله تعالی لپاره محبت کول او دالله تعالی لپاره دچاسره بغض کول دی. **توضیح**: حضرت ابوذر غفاری ﷺ فرمایي چې حضور ﷺ یوځل موږ ته تشریف راوړو او وی فرمایل چې تاسو خبریاست چې الله تعالی ته کوم عملونه ډیر خوښ دي ،نویوصحابي ﷺ وفرمایل: لمونځ او زکوة دټولو څخه غوره اعمال دی، اوبل صحابي ﷺ وویل جهاد بهترینه عمل دی، په دې باندې حضور ﷺ داحدیث بیان کړو چې دالله تعالی لپاره دچاسره محبت کول او دالله تعالی لپاره دچاسره بغض ساتل دابهتر اعمال دی ،دحب فی الله مطلب دادی چې دالله تعالی دوجې نه دچا سره محبت کول که چیرې په مخلوق کې دچا سره محبت وي نوهغه هم دالله تعالی لپاره پکار دی ځکه چې محبت دښه شئ سره یا ښه انسان سره کیږي ،دغلط انسان سره محبت کول جائز نه دی، ددې وجې نه چې کله دښو خلکو سره محبت وي نو دالله تعالی لپاره وي، یعنې دالله تعالی محبت دښو خلکو سره وي نو زموږ محبت هم دهغوی سره دالله تعالی لپاره دی ،دبغض فی الله مطلب دادی چې کله دیو غلط انسان سره بغض ساتل وي نوهغه هم دالله تعالی لپاره ساتل پکار دی ځکه چې غلط انسان دالله تعالی خوښ نه وي نو موږ دهغه سره څنګه دوستي جوړولی سو، دحب فی الله او بغض فی الله درجه دځان ختمولو څخه وروسته حاصلیږي، دې ته چې احب الاعمال ویلی سوی دی هسې نه دی ویلی سوی، دکمال ولایت څخه وروسته دا درجه ملاویږي او هرسړی دا درجه حاصلولی سي. **لغوي او صرفي تحقیق**: دټولو الفاظو تحقیق تیرسوی دی. **ترکیب**: (ان) حرف مشبه بالفعل. (احب) اسم تفضیل مضاف (الاعمال) مضاف الیه، (الی) جار (لفظ الله) ذوالحال (تعالی) فعل هو فاعل، فعل سره دفاعل نه جمله فعلیه خبریه حال، ،ذوالحال سره دحال نه مجرور دجار، جار سره دمجرور نه متعلق په اسم تفضیل پوري ،اسم تفضیل سره دمضاف الیه او سره دمتعلق نه شبه جمله اسم دان، (الحب) ذوالحال (فی الله) جار او مجرور متعلق په ثابت پوري حال، ذو الحال سره دحال نه معطوف علیه، (واو) عاطفه (البغض) ذوالحال (فی الله) جار او مجرور متعلق په ثابتا پوري حال، ذوالحال سره دحال معطوف ،معطوف علیه سره دمعطوف خبر دان ،ان سره داسم او خبر نه جمله اسمیه خبریه سوه.

(١٠٨) اَلَا اِنَّ الدُّنْیَا مَلْعُوْنَةٌ وَمَلْعُوْنٌ مَا فِیْهَا اِلَّا ذِکْرُ اللّٰهِ وَمَا وَالَاهُ وَعَالِمٌ اَوْ مُتَعَلِّمٌ

(ترمذی، تخریج: مشکوة ٤٤١ س ٨ عن ابی هریرة ﷺ مرفوعا)

ژباړه: خبردار! بې شکه په دنیا باندې دالله تعالی لعنت سوی دی ،لعنت سوی دی په هرهغه شئ باندې کوم چې په دې کې دی خو دالله تعالی ذکر او هغه کوم چې دالله تعالی ذکر ته نژدې دی او عالم او زده کونکی. **توضیح**: دنیا او دنیا ټول شیان دلعنت والا دی، په ټوله دنیا کې صرف څلور شیان داسې دی چې دلعنت څخه خالي دی او د رحمت څخه ډک دی په هغه کې یو دالله تعالی ذکر دی دالعنتی نه دی ،ذکر

څه ته وايي ددې تفضيل وړاندې تيرسوی دی ،دويم :هغه کارونه چې دهغه سره دالله تعالی محبت لري يا هغه کارونه چې د ذکر الله د مناسبت په وجه سره دلعنت څخه دی . دريم: څوک چې دعلم دين او ضروريات دين څخه خبردار دی او عمل کونکی هم دی هغه هم ددې لعنت څخه خارج دی (دعمل کولو قيد نورو احاديثو ته په کتلو سره لګول سوی دی) **څلورم** : څوک چې علم دين په صحيح نيت سره زده کړه کوي هغه هم په دې لعنت کې داخل نه دی ،تلاوت دقرآن کريم اولمونځ وغيره په ذکر الله کې داخل سو ،اودعالم لاندې احاديث داخليږي ځکه چې اصلي علم علم حديث دی ځکه چې دحديث نه بغير دقرآن کريم معنی په پوهه کې نه راځي ،اواستاذان حضرات په عالم کې داخل سو ،مجاهدين او تبليغي حضرات په ذاکرينو کې داخل سو ، اوشاګردان اولوستلو والا په متعلم کې داخل سو اوصحيح کاروبار کونکی اګر که تجارت کونکی وي يادفتري کارکونکی وي يامزدوران وي ليکن لمونځ کونکی وي داپه ذکر الله کې داخل سو ځکه چې دالله تعالی دټولو نه لوی ذکر دادی چې د ګناه څخ بچ سي اودفرضو پابندي وکړل سي اوڅوک چې غلط کاروبار کونکی دی هغه ټول په معلون کې داخل دی . **لغوي اوصرفي تحقيق** : معلونة اومعلون دا دواړه دفتح دباب څخه داسم مفعول صيغې دي ،لعنائي مصدر راځي په معنی د(۱): لعنت کولو سره (۲) : شکنځل کولو سره . (۳) : شرمولو سره ، ددې څخه لعين په معنی دشيطان سره ،والا دادباب مفاعله ماضي ده ، ،موالاة يې مصدر دی په معنی د دوستي کولو سره ،محبت کولو سره ،عالم دباب دسمع څخه اسم فاعل دی په معنی دخبردار . اومتعلم دباب تفعل نه اسم فاعل دی په معنی دزده کونکی سره .**ترکيب**:(الا) حرف تنبيه (ان) حرف مشبه بالفعل . (الدنيا) اسم دان ، (ملعونة) خبراول (معلون) اسم مفعول (ما) موصوله (فيها) جار اومجرور ،جار سره دمجرور نه متعلق سو په ثبت پوري ، صله دموصول سوه ، موصول سره دصلې نه نائب فاعل سو دمعلون لپاره ، ملعون سره دخپل نائب فاعل نه شبه جمله مفسر (الا) حرف استثناء لغو (ذکر الله) مضاف اومضاف اليه ، مضاف سره دمضاف اليه نه معطوف عليه ، (واو) عاطفه (ما) موصوله .(والا) فعل هو فاعل ، (ه) مفعول به ، فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعليه خبريه صله دموصول ، موصول سره دصلې نه معطوف اول (واو) عاطفه (عالم) معطوف ثانی (وا) عاطفه (متعلم) مطعوف ثالث ،معطوف عليه سره دمعطوفات ثلثة څخه مستثنی مفرغ نائب فاعل ، سو ودلا يحمد محذوف لپاره ، لايحمد فعل دخپل نائب فاعل سره جمله فعليه خبريه تفسير دمفسر ،مفسر سره دتفسير نه خبرثاني دان ،ان سره داسم اودواړو خبرونو څخه جمله اسميه خبريه سوه .

---

(۱۰۹) إِنَّ مِمَّا يَلْحَقُ الْمُؤْمِنَ مِنْ عَمَلِهِ وَحَسَنَاتِهِ بَعْدَ مَوْتِهِ ، عِلْماً عَلَّمَهُ وَنَشَرَهُ ، وَوَلَدًا صَالِحًا تَرَكَهُ ، وَ مُصْحَفًا وَرَّثَهُ أَوْ مَسْجِدًا بَنَاهُ أَوْ بَيْتًا لِابْنِ السَّبِيلِ بَنَاهُ أَوْ نَهْرًا أَجْرَاهُ أَوْ صَدَقَةً أَخْرَجَهَا مِنْ مَالِهِ فِي صِحَّتِهِ وَحَيَاتِهِ يَلْحَقُهُ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهِ (تخريج مشکوة صفحه ۳۶ س ۱۷ عن ابی هريرة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : بې شکه دهغه شیانو څخه کوم چي ملاوېږي مؤمن ته دده دعمل اودده دنیکونه دده دمرګ څخه وروسته ، پس داسي علم دی کوم چي ده بل ته وښودلو اوخور یې کړو اوداسي نیک زوی چي ده پرېښودلو ، یاداسي صحیفه چي هغه ده میراث جوړ کړو یامسجد چي ده جوړ کړو یا داسي کور چي هغه ده دمسافرو لپاره جوړ کړو یانهر چي هغه ده جاري کړو یاداسي صدقه چي ده و یستلو دخپل مال نه په خپل صحت اوژوند کی (داشیان) به دده ته ورکول کیږي دمرګ څخه وروسته. **توضیح** : مومن بنده ته دمرګ څخه وروسته په کار راتارنګی شئ دده نیکی اودده عملونه دي په دې حدیث کي داوو شیانو ذکر دی کوم چي دمرګ څخه وروسته پکار رائحي. (۱) : کوم چي ده زده کړل او نورو ته یې وښودل اوهغه یې خواره کړل په دې خورولو کي بل ته ښودل هم داخل دی . (۲) : دویم شی نیک اولاد دی چي د پلار دمرګ څخه وروسته نیکی کوي نو ثواب یې پلار ته هم ملاوېږي ، (۳) : شئ کتاب وغیره چي څوک یې دهغه وارث جوړ کړی وي اودده ددمرګ څخه وروسته چي څوک هم دغه لولي نو کتاب ورکونکی ته به ثواب ورکول کیږي .(۴): څلورم شئ چي دمرګ څخه وروسته انسان ته دغه ورکول کیږي هغه مسجد دی چي دهغه ثواب جوړونکی ته ملاوېږي ، دمرګ څخه وروسته چي په خپل ژوند کي یې د ثواب په نیت جوړ کړی وي اوهلته مسافر دګرمی یادیخنې څخه ځان بچ کوي . (۵) : پنځم شئ مسافرخانه ده چي چا دمسافرو لپاره جوړه کړی وي اوهلته مسافر دګرمی یادیخنې څخه ځان په ژغوري . (۶): نهر یا واله ده چي ده روانه کړی وي یعني په یو کلي کي یا کور کي داوبو کمی وي هلته ده داوبو لاره پرانستله داهم دده دمرګ څخه وروسته په کار راتلونکی شئ دی .(۷) : هغه صدقه چي به خپل صحت کي یې دخپل مال نه ورکړی وي داټول شیان د کونکی لپاره صدقه جاریه ده ،دمرګ سره به هم ده ته ثواب ملاویدل شروع سي اوقیامته پوري به ددې ذکر سوو نیکیو ثواب ملاوېږي ، که خلګ ترې وروسته فائده اخلي . **لغوي او صرفي تحقیق** : یلحق دباب دسمع څخه دواحد مذکر غائب صیغه ده ،نشر دنصر دباب څخه ماضي ده په معنی دخورولو سره مصحف هرمقدس کتاب ته ویل کیږي ،ورث دباب تفعیل نه ماضي ده ،بناء ماضي ده دباب دضرب نه بیتا مفرد دی دد جمع بیوت رائحي ،نهرا دامفرد دی ، ددې جمع انهار رائحي . **نکته** : ارود والا نهر ته په عربي ککي قناة وایي اوعربی والا نهر ته په اردو کي دریا وایي اوسمندر ته بحر وایي اوجهیل ته په عربی کي بحیرة اجرا داد باب افعال نه ماضي ده په معنی دجاري کولو سره اخرج هم دابا افعال نه ماضي ده . **ترکیب** : (ان) حرف مشبه بالفعل (من) جار(ما) موصول(یلحق) فعل هو فاعل (المؤمن) مفعول به (من) جار (عمله) مضاف اومضاف الیه ، مضاف سره دمضاف الیه نه معطوف علیه .(واو) عاطفه (حسناته) مضاف اومضاف الیه ، مضاف اوسره دمضاف الیه معطوف . معطوف علیه سره دمعطوف نه مجرور دجار ،جار سره دمجرور نه متعلق سو په فعل پوري ،(بعد الموت) مضاف اومضاف الیه دا مضاف (ه) مضاف الیه مضاف سره دمضاف الیه نه مضاف بیا مضاف سره دمضاف الیه

نه مفعول فیه سو دفعل لپاره ،فعل دخپل فاعل (هو) اومفعول به (المؤمن) اومتعلق •من حمله وحسناته)
اومفعول فیه (بعد موته) نه جمله فعلیه خبریه صله دموصول ،موصول سره دصلې نه مجرور دجار ،جار سره
دمجرور نه متعلق سو ثابت پوري ،ثابت صیغه داسم فاعل په ده کي (هو) ضمیر دی هغه یې فاعل ،اسم
فاعل سره دفاعل اومتعلق نه شبه جمله خبر مقدم دان ،علما موصوف علم فعل هو فاعل ه مفعول به ،فعل
سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه معطوف علیه ،(واو) عاطفه (نشر) فعل (هو) ضمیر
فاعل(ه)مفعول به ،فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه معطوف،معطوف علیه سره
دمعطوف نه صفت ، موصول سره دصفت نه معطوف علیه ،واو) عاطفه (ولدا) موصوف (صالحا)صفت
اول (ترک) فعل هو فاعل (ه) مفعول به ،فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه صفت ثانی ،
موصوف سره دصفتیو نه معطوف اول (او) عاطفه (مصحفا) موصوف (ورث) فعل هو فاعل (ه) مفعول به
،فعل فال اومفعول به جمله فعلیه خبریه صفت سو ، موصوف سره دصفت نه معطوف ثانی ، (واو) عاطفه
(مسجدا) موصوف (بنا) فعل هو فاعل (ه) مفعول به ، فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه
صفت سو ، موصوف سره دصفت نه معطوف ثالث ، (او) عاطفه (بیتا) موصول (ل) جار (ابن السبیل)
مضاف اومضاف الیه ، مضاف سره دمضاف الیه نه مجرور دجار ، جار سره دمجرور نه متعلق مقدم سو
دبنا لپاره، بنا فعل هو فاعل (ه) مفعول به ،فعل سره دفاعل اومفعول به اومتعلق مقدم نه صفت دموصوف ،
موصوف سره دصفت نه معطوف رابع (او) عاطفه (نهرا) موصوف (اجرا) فعل هو فاعل(ه) مفعول به ،
فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه صفت دموفعل موصوف ،موصوف سره دصفت نه
معطوف خامس ، (او) عاطفه (صدقة) موصوف (اخرج) هو فاعل (ها) مفعول به (من) جار (ماله) مضاف
اومضاف الیه ،مضاف سره دمضاف الیه نه مجرور دجار ، جار سره دمجرور نه متعلق اول سو په فعل پوري
(فی) جار (صحته) مضاف اومضاف الیه ،مضاف سره دمضاف الیه نه معطوف علیه (واو) عاطفه
(حیوة) مضاف (ه) مضاف الیه ،مضاف سره دمضاف الیه معطوف ،معطوف علیه سره دمعطوف نه
مجرور دجار ، جار سره دمجرور نه متعلق ثانی سو دفعل ،فعل سره دفاعل مفعول اومتعلقینو نه جمله
فعلیه خبریه صفت ،موصوف سره دصفت نه معطوف سادس ، معطوف علیه سره دشپږو معطوفاتو نه اسم
مؤخر دان ، ان سره داسم مؤخر اوخبر مقدم نه جمله اسمیه خبریه سوه ،(تلحق) فعل هی فاعل (ه) مفعول به
(من) جار (بعد) مضاف (موت) مضاف الیه مضاف (ه) مضاف الیه ،مضاف سره دمضاف الیه نه مضاف
الیه سو ،بیا مضاف سره دمضاف الیه نه مجرور دجار ،جار سره دمجرور نه متعلق سو په فعل پوري ،فعل
سره دفاعل اومفعول به اومتعلق نه جمله فعلیه خبریه مستانفه سوه .

(۱۱۰) إِنَّ اللّٰهَ لَيُؤَيِّدُ هٰذَا الدِّيْنَ بِالرَّجُلِ الْفَاجِرِ، تخریج مشکوة صفحه ۵۳۴ س ۱۹ عن ابی هریرة رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه : بې شکه الله تعالی مضبوطوي دادین (کله کله) په فاجر سړي باندي . **توضیح او شان ورود:** مکمل حدیث داسي چي راوی حضرت ابوهریرة رضي الله عنه دی فرمایي چي موږ د حضور ﷺ سره یوځای ؤ په غزوه حنین کي نو حضور ﷺ وفرمایل : دیو داسي سړي متعلق چي د حضور ﷺ سره ؤ او د اسلام دعوی یې هم کوله چي دې زخمی دی ، کله چي جنګ شروع سو نو دغه (منافق) سړی زبردست جنګ وکړو او ډیر سخت زخمی سو ، یعني د مسلمانانو امداد یې وکړو چي د دغه نوم (قزمان) ؤ نو یو بل سړي حضور ﷺ ته وویل چي حضور ﷺ تاسو وښایی چي داسړی چي منافق دی او جهنمی دی ، ده څنګه د الله تعالی په لاره کي جنګ وکړو او ډیر زخمي هم سو په دې کي خلګ شک ته نژدې سو نو دغه منافق سړي د خپل تیر دان څخه غشی راویستلو او په هغه یې خپل ځان ووژلو ، نو څو تنه صحابه حضور ﷺ ته په منډه ورغلل او ورته وی ویل : چي الله تعالی ستاسو خبره رښتیا کړه هغه خو خپل ځان ووژلو په دې باندي حضور ﷺ وفرمایل : چي الله اکبر اشهد انی عبدالله ورسوله ، اې بلاله! ودریږه او دا اعلان وکړه چي د مؤمن نه سوا به جنت ته هیڅوک داخل نه سي ، بیشکه که چیري الله تعالی وغواړي نو د دې دین تائید او د فاجر نه مراد منافق دی ، د رجل فاجر نه مراد (قزمان) نومي منافق دی . **لغوي او صرفي تحقیق :** یؤید د اد باب تفعیل څخه مضارع ده په معنی د تاکید کولو او مضبوط کولو سره ، رجل مفرد دی د دې جمع رجال راځي او فاجر مفرد دی د دې جمع فجرة او فجار راځي ، دین هم مفرد دی ، د دې جمع ادیان راځي ، د دین مکمل تحقیق تیر سوی دی. **ترکیب :** (ان) حرف مشبه بالفعل . (لفظ الله) یې اسم سو (ل) تاکیدیه (یؤید) فعل هو فاعل ، (هذا) اسم اشاره (الذین) مشار الیه ، اسم اشاره سره د مشالیه نه مفعول به (ب) جار (الرجل) موصوف (الفاجر) صفت ، موصوف سره د صفت نه مجرور د جار ، جار سره د مجرور نه متعلق سو په فعل پوري ، فعل سره د فاعل او مفعول به او متعلق نه جمله فعلیه خبریه د ان ، ان سره د اسم او خبر نه جمله اسمیه خبریه سوه .

---

(۱۱۱) إِنَّ مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ أَنْ يَتَبَاهَى النَّاسُ فِي الْمَسَاجِدِ ، تخریج مشکوة صفحه ۶۹ س ۱۷ عن انس رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : بې شکه د قیامت د نښانو څخه ځینی نښه دا ده چي خلګ به فخر کوي د مسجدونو په باره کي.

توضیح : د قیامت د ډیرو نښانیانو څخه یوه دا هم ده چي خلګ به په خپل مینځ کي دیو بل سره د مسجدونو په باره کي په یو بل فخر شروع کړي ، یو به وایي چي زموږ مسجد ډیر ښائسته دی او بل به وایي چي زموږ مسجد ډیر ښائسته دی ، د قیامت دا علامه واقع کېدل شروع سوې ده ، نوري هم ډیري نخښي د دیار لسمي او څوارلسمي صدی نه شروع سوي دي چي د قیامت د نژدې کېدو نښي دي ، فخر کول هیڅ یو صورت کي جائز نه دی ، اګرچي دا فخر په مسجدونو باندي وي ، د فخر معنی دا ده چي په ژبي سره تکبر وکړي او د تکبر معنی دا ده چي په باطن کي تکبر وي یعني په زړه کي خپل ځان لوی وګڼي او نور خلګ سپک ګڼي ، او مختال هغه ته وایي چي په ظاهري شکل کي تکبر کوي او د عجب معنی دا ده چي صرف د خپلو صفتونو خیال ور سره وي ، دا څلور واړه شیان (فخر ، تکبر ، مختال ، عجب) په تکبر

اوکبر کې داخل دی څلور پاره یوشان ناجائز اوحرام دي په قرآن کریم کې دی ﴿إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ. او: إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ﴾ تکبر دزړه هغه ګنده ناروغي ده دکومي په وجه چې شیطان همېشه همېشه لپاره ذلیل وګرځول سو ،بهرحال دحدیث نه داهم معلومه سوه چې مسجدونه به دزیاتي تعریف لپاره پاتي سي ، یعني په دې کې به نیک کارونه نه کیږي یاهسي به په نامه مسجدونه پاته سي .

لغوي او صرفي تحقیق : اشراط دادشرط جمع ده په معنی د(۱) : علامه ، نښه . (۲): بیکاره او حقیر،مال ، دویم لفظ شرط دی په سکون دراء سره په معنی دشرط لګولو سره ، داد نصر اوضرب نه مصدر دی ، ساعة په معنی د(۱) : ګنټه (۲) : قیامت .(۳) : وخت . ددې جمع ساعات راځي ، یتباهی دباب تفاعل څخه مضارع ده په معنی دیویل باندي فخر کول . **نکته** : په باب تفاعل کې اشتراک من الجانبین وي اوپه باب مفاعله کې هم اشتراک من الجانبین وي لیکن فرق دادی چې مفاعله کې د دواړو طرفونو څخه اشتراک مساوي وي اوپه باب تفاعل کې دیوغلبه وي په بل باندي ، الناس دانسان جمع ده اومساجد دمسجد (په کسره دجیم سره) جمع ده ،ددې تحقیق په حدیث (۶۶) کې تیرسوی دی ،هلته یې وګورئ .**ترکیب** : (ان) حرف مشبه بالفعل . (من) جار (اشراط الساعة) مضاف اومضاف الیه ، مضاف سره دمضاف الیه نه مجرور دجار ،جار سره دمجرور نه متعلق په ثابت پوري خبر مقدم دان ، (ان) مصدریه (یتباهی) فعل (الناس) فاعل (فی المساجد) جار اومجرور ، جار سره دمجرور نه متعلق سو په فعل پوري ، فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعلیه خبریه په تاویل دمصدر سره اسم مؤخر دان لپاره .ان سره دخپل خبرمقدم اواسم مؤخر نه جمله اسمیه خبریه سوه .

﴿إِنَّمَا شِفَاءُ الْعِيِّ السُّؤَالُ﴾،رواه ابوداود ،تخریج مشکوة صفحه ۵۵ س ۱ عن جابر رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : بې شکه دجهالت شفاء پوښتنه کول دي . **توضیح** : اوشان ورود : حضرت جابر رضي الله عنه فرمایي چې موږ څو کسان ملګري په ووتلو نودیو ملګري په سرباندي کاڼی را پرېوتلو اودهغه سر زخمي سو کله چې هغه شپې ویده سو نوسهار هغه ته دغسل حاجت پیښ سو نو دغه زخمي صحابي دخپلو ملګرو نه **پوښتنه** : وکړه چې آیا زما لپاره دتیمم وهلو اجازت نسته اوکه نه ؟نوبعضو صحابه کرامو وویل چې نسته ،غسل به کوی هغه غسل وکړو نو مړسو ، راوي وایي کله چې موږ حضور ﷺ ته راورسیدلو نوهغوی ته موږ ټوله قصه واوروله په دې باندي حضور ﷺ وفرمایل چې هغه تاسو وژلی دی الله تعالی دي تاسو قتل کړي کله چې تاسو ته دمسئلې علم نه ؤ نو تاسو پوښتنه ولې نه کوله ،بیشکه دجهالت شفاء په تپوس کولو کې ده ، دهغه لپاره تیمم کافي ؤ یابه هغه په سر باندي پټۍ تړلی وای ټول بدن به یې وینځلی وای اودپټۍ په ځای باندي به یې مسح کړی وای . (حدیث ختم سو)

فائده : ددې حدیث څخه معلومه سوه چې کله د مسئلې پوره علم نه وي نو مخکې هیڅ کله ښودل پکار دي ، په تپوس کولو کې هیڅ ذلت نسته په تپوس سره جهالت لرې کیږي او په علم کې زیاتوالی راځي .

لغوي او صرفي تحقیق : شفاء دا مصدر دی د باب د ضرب څخه د دې جمع اشفیة راځي جمع الجمع یې شاف راځي ،العی د سمع څخه مصدر دی په معنی د څه کار کې عاجز کېدل ،سوال د فتح څخه مصدر دی په معنی د تپوس کولو سره او که چیرې مسئله مصدر راځي نو معنی یې کیږي غوښتل . **ترکیب** : (ان) حرف مشبه بالفعل (ما) کافه عن العمل (شفاء العی) مضاف او مضاف الیه ، مضاف سره د مضاف الیه نه مبتداء (السوال) یې خبر ،مبتداء سره د خبر نه جمله اسمیه خبریه سوه .

(۱۱۳) اِنَّمَا الْاَعْمَالُ بِالْخَوَاتِیْمِ .(بخاري ومسلم) تخریج مشکوة صفه ۲۰ س ۷ عن سهل بن سعد رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : په دیکې شک نسته چه د عملونو مدار د خاتمې په اعتبار سره دی. **توضیح او شان ورود** : راوي فرمایي چې حضور صلی الله علیه وسلم وفرمایل: (ډیر ځل) سړی عمل کوي د دوږخیانو او هغه د جنتیانو څخه وي او (ډیر) ځل عمل کوي د جنتیانو او هغه د دوزخیانو څخه وي ، بشک د اعمالو دارو مدار د خاتمې په اعتبار سره دی (انتهي) د انسان کامیابي هغه وخت وي کله چې د هغه خاتمه ښه وي ډیر نیک متقي پرهیزګار صوفی او کامل ولي دانه سي ویلی چې زما خاتمه به ضرور ښه وي ، ځوک چې په صحیح معنی ولي کامل وي هغه دانه سي ویلی او یو غټ کافر دانسي ویلی چې زما خاتمه به خرابه وي الله تعالی چې د چانه څه غواړي اخلی هغه چې و غواړي د خسنړی نه دستني کار واخلي ، او چې د ذرې نه وغواړي نو په هغه کې د لوی ګټ طاقت واچوي او چه وغواړي نو ګونګ د صفاییا ن والا جوړ کړي . مطلب دا دی چې په ژوند کې انسان هر څنګه چې وُدې ته کتل دی چې هلته به څنګه وي ، په دنیا کې تکبر کولو نه هیڅ فائده نسته هر کله دا پته نسته چې الله تعالی سره هم زما څه مرتبه سته او که نسته .

جگہ جی لگانے کی دنیا نہیں ہے :: یہ عبرت کی جگہ ہے تماشا نہیں ہے

د زړه لګولو ځای دنیا نه ده ،د عبرت ځای دی تماشه نه ده .

فائده : ددې حدیث نه معلومه سوه چې ګناه بالکل پرېښودل پکار ده ،او سمدستي نیک عمل شروع کول پکار دي . ځکه چې د خاتمې هیڅ پته نسته . دویم : د عجب او تکبر نه فورا خپل زړه صفا کول پکار دی ځکه چې دلته خپل ځان لوی ښکاره کونکی به هلته پښیماني ښکاره کوي . دریم : چا ته په یقین سره دانسي ویل کېدی چې دا جنتي دی او که دوږخي ،ځکه چې د خاتمې هیڅ پته نه لګیږي . **لغوي او صرفي تحقیق** : اعمال د عمل جمع ده .خواتیم د خاتمې جمع ده دا د ضرب څخه په معنی د (۱) : مکمل کول (۲) :مهر لګول . **ترکیب** : (ان) حرف مشبه بالفعل (ما) کافه عن العمل (الاعمال) مبتداء (بالخواتیم) جار او مجرور ، جار سره د مجرور نه متعلق په معتبرة پوري ، معتبرة اسم مفعول هی ضمیر په کې نائب فاعل . اسم مفعول سره د خپل نائب فاعل او متعلق نه شبه جمله خبر د مبتداء ، مبتداء سره د خبر نه جمله اسمیه خبریه سوه .

(۱۱۳) إِنَّمَا الْقَبْرُ رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ أَوْ حُفْرَةٌ مِنْ حُفَرِ النَّارِ.

(ترمذی، تخریج مشکوة صفحه ۴۵۸ س ۲ عن ابی سعید رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه: يقينا قبريو باغ دی د جنت دباغونو څخه يا يوه كنده ده دجهنم د كندو څخه.

توضيح او شان ورود: دا يو اوږد حديث دی خلاصه يې دا ده چې يو ځل حضور ﷺ د لمانځه لپاره تشريف راوړو نو حضور ﷺ وفرمايل: كه چيرې تاسو ته مرګ يادوی نو تاسو به نه خندل، مرګ ډير يادوی ځكه چې قبر هره ورځ وايي چې زه دلرې والې كوريم، زه د تنهايي كوريم، زه دخاورو كوريم، زه دچينجو كوريم، كله چې نيک سړی ښخ كړی سي نو قبر ورته وايي مرحبا (ستا راتلل دې مبارک وي) ته په زمكه باندې ګرځيدونكو كې ما ته خوښ وی نن ستا معامله ما ته سپارلې سوې ده زر ده چې ته به زما معامله ووينې، بيا يې وفرمايل چې كوم ځای پوري دده نظر رسيږي هغه پوري دده قبر فراخ كړی او دجنت دروازې ورته خلاص كړی سي او كله چې كافر يا ګناهګار ښخ كړی سي نو قبر ورته وايي لا مرحبا يعنې ستا راتلل نامبارک دی ته په زمكه ګرځيدونكو كې ما ته ناخوښه وی نن به تا ته پته ولګي نو د څلورو واړو طرفونو نه وړاندې زمكه را يو ځای سي، او دده هډوكې پښتې يو بل كی ننوزي او اويا زهريله اژدهاګانې وړاندې پرېښودل سي، هره يو اژدها دومره زهريله وي كه چيرې هغه په زمكه باندې يو پوه هم وكړي نو دنيا به ختمه سي او په زمكه باندې به هيڅ شئ زرغون نسي. دا عذاب به كافر يا ګنهكار انسان ته تر قيامته پوري وركول كيږي، بيا حضور ﷺ دا ارشاد وفرمايلو چې قبر يا دجنت دباغونو څخه يو باغ دی يا د دوږخ د كندو څخه يوه كنده ده (انتهى) او دا اول منزل دی كه چيرې دا ښه وي نو باقي منزلونه (پړاونه) به هم ښه وي، خدای مه كړه كه چيرې دا خراب سو نو په نورو منزلونو كې به هم ناكام وي. **لغوي او صرفي تحقيق**: قبر دا دنصر او ضرب څخه مصدر دی مقبرا هم مصدر راځي په معنی دښخولو سره، دقبر جمع قبور راځي، روضة مفرد دی په معنی دباغ ددې جمع رياض او روضات راځي، دا د نصر څخه دی په معنی د (۱) تللو (۲): ښودلو حفرة مفرد دی په معنی د كندې سره حفر يې جمع ده. **تركيب**: (ان) حرف مشبه بالفعل (ما) كافه عن العمل (القبر) مبتداء. (روضة) موصوف (من) جار (رياض الجنة) مضاف او مضاف اليه، مضاف سره دمضاف اليه نه مجرور دجار، جار سره دمجرور نه متعلق سو ثابتة پوري، ثابتة اسم فاعل هی ضمير په كې دی هغه يې فاعل، اسم فاعل سره دفاعل او متعلق نه شبه جمله صفت، موصوف سره دصفت نه معطوف عليه (واو) عاطفه (حفرة) موصوف (من) جار (حفر النار) مضاف او مضاف اليه، مضاف سره دمضاف اليه نه مجرور دجار، جار سره دمجرور نه متعلق سو په ثابتة پوري، ثابتة اسم فاعل هی ضمير پكې دی هغه يې فاعل، اسم فاعل سره دخپل

فاعل اومتعلق نه شبه جمله صفت دموصوف ، موصوف سره دصفت نه معطوف ، معطوف عليه سره دمعطوف نه جمله معطوفه خبر دمبتداء سو ،مبتداء سره دخبر نه جمله اسميه خبريه سوه .

اَلْجُمْلَةُ الْفِعْلِيَّةُ كَادَ الْفَقْرُ اَنْ يَّكُوْنَ كُفْرًا (بيهقي، تخريج مشكوة صفحه ۴۲۹ س ۱۷ عن انس رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : نژدې ده غريبي چې شي كفر. **توضيح** : تش لاس اوغريبي كله سړي كفر ته رسوي ، وجه داده چې كله انسان په الله تعالى اعتراض وكړي چې زه يې ولي تش لاس غريب پيدا كړې يم وغيره وغيره (نعوذبالله من ذلک) نو دا كفر دی ، يا په تقدير باندي اعتراض كولو سره هم انسان كافر كيږي يا خدای دی نكړي چې سړی مرتد سي (دكفر كلمه ووايي) چې په اسلام كي خوغريبي ده راسه كافر سه (نعوذبالله من ذلک) ددې وجې نه په هرحالت كي دالله تعالى شكر اداكول پكار دي . دغريبي نه ويريدل نه دي پكار ، په يو بل حديث كي حضور صلى الله عليه وسلم وفرمايلو چې غريب خلک به پنځه سوه كاله مخكي جنت ته ځي ، اودعا به يې هم كوله چې اې الله ماته دمسكينې ژوند راكړه اوماد مسكينې په حالت كي وفات كړه اوماد مسكينانو سره يوځای راپورته كړه . **لغوي اوصرفي تحقيق** : فقر داد ضرب اوكرم څخه مصدر دی په معنى دغريب كېدلو سره ، مفلس كېدلو سره ، چې دنصر نه راسي نومعنى كې كنبېنستل ده اوكه دسمع نه راسي نو دامعنى كيږي دملا په هډوكي كي دناروغې په وجه درد كېدل ددې جمع فقور راځي . ددې څخه دی فقير په معنى دمفلس جمع يې فقراء راځي ، كفر دادنصر نه مصدر دی په معنى دپټولو سره ، هم ددې څخه دی كافر په معنى د (۱) : پټونكی سره ، (۲) : توره شپه . (۳) : تياره . (۴) : دكجوري دغونچې پرده . (۵) : سمندر (۶) : لويه كنده (۷) : درياب . (۸) : ناشكره . (۹) : هواره زمكه . (۱۰) : زميندار . دكافر جمع كفار راځي ، داعام طور دمؤمن مقابل راځي اوكفرة هم دی داجمع عام طور باندي دناشكرې په معنى كي استعماليږي . **تركيب** : (كاد) فعل دافعال ناقصه ؤ څخه ، (الفقر) اسم دكاد ، (ان) ناصبه مصدريه (يكون) فعل ناقص هو ضمير يې اسم سو (كفرا) يې خبر ، يكون سره داسم اوخبر نه په تاويل دمصدر سره خبر دكاد سو ، كاد سره دخپل اسم اوخبر نه جمله فعليه خبريه سوه . **فائده** : په افعال ناقصه ؤ كي جمله اسميه هم جوړيدی سي اوفعليه هم ، دلته فعليه زيات مناسب ځكه ده چې بيان دجملې فعلي څخه شروع كيږي

(۱۱۶) يُبْعَثُ كُلُّ عَبْدٍ عَلَى مَا مَاتَ عَلَيْهِ (مسلم، تخريج مشكوة صفحه ۴۵۷ س ۲ عن جابر رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : راپورته كول كيږي هر يو بنده په هغه حالت باندي په كوم حالت چې هغه مړ سوی وي

توضيح : كوم سړی چې په كوم حالت كي مري هم په هغه حالت باندي به راپورته كيږي كه چيري په باندي مړ وي نو په دين باندي به راپورته كول كيږي اوعزت به يې كول كيږي اوكه په دنيا باندي مړ سوی وي نو هغه به په دنيا راپورته كول كيږي اوذليل به وي ځكه چې دنيا دده مقصود وه اوهغه يې بيا ومونډله ، اوكه په ايمان باندي مړ وي نو په ايمان باندي به راپورته كول كيږي اوخدای دي نكړي كه چيري په

کفر باندي مړوي نو په کفر به راپورته کيږي ،(الامان والحفيظ) دغه شان که چيري به نيکي باندي مړوي نو په هغه باندي به راپورته کول کيږي ، مقصد دادی چي د دنيا په ژوند کي يې چي څه کړي وي هغه به د ه ته ملاويږي ، او چي کوم نقصانات يې جمع کړي وي هغه به هم ده ته ورکول کيږي ، او حساب به صفا سي ، دارومدار په مرګ دی به کوم حالت باندي چي مري هم هغه شان به پاڅي ، الله تعالی دي زموږ خاتمه په کامل ايمان وکړي .امين ثم امين) **لغوي اوصرفي تحقيق** : يبعث دا د فتح څخه د مضارع مجهول صيغه ده په معنی د (١) : پو ازي ليږلو سره (٢) : پاڅول (٣) : دوباره ژوندي کول .هم دد ې څخه باعث دی په معنی دسبب جمع يې بواعث راځي . **ترکيب** : (يبعث) فعل (کل عبد) مضاف او مضاف اليه، مضاف سره د مضاف اليه نه نائب فاعل (علی) جار (ما) موصوله (مات) فعل هو فاعل ،(عليه) جار او مجرور ،جار سره د مجرور نه متعلق سو په فعل پوري ،فعل سره د فاعل او متعلق نه جمله فعليه خبريه صله د موصول ،موصول سره د صلې نه مجرور د جار ،جار سره د مجرور نه متعلق په فعل پوري ، فعل سره د فاعل او متعلق نه جمله فعليه خبريه سوه

(١١٧) كَفَى بِالْمَرْءِ كَذِبًا أَنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ .

(مسلم) تخريج مشکوة صفحه ٢٨ س ٢٧ عن ابی هريرة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : کافي ده سړي د دروغجن کېدو لپاره چي خبره وکړي د هر هغه شئ کوم چي هغه واوريدل .

توضيح : د انسان د دروغجن کېدو لپاره دومره هم کافي ده چي هره اوريدلې سوی خبره نورو ته بيانوی ، ترڅو چي دخبري تصديق نه وی سوی نو بيل چا ته د هغه بيانول نه دی پکار ، کوم سړي چي بغير د تصديق نه خبره ... ته بيانوي هغه به دروغجن او کذاب وی ، د هغه د هري خبري نه به اعتماد پور نه سي ، يا د مسائل پکار دی چي دروغ په هيڅ صورت کي هم جائز نه دی اګرچي په مسخرو کي وي ، دوراغ په مسخ.. وکي ويل هم جائز نه دی ، په دې حديث کي کوي خبري داخل دی ؟ د مسئلو او احاديثو علوم دينيه ؤنه چي کومه خبره نه هغ... ير د څه تحقيق نه نورو ته ښودل جائز دی او که چيري عامه خبره وي يا اخباری خبره وي نو که چيري د هغه نه څه نقص... ن نه وي بيا جائز دی کنی نو جائز نه دی ... ې وچي نه په هر ه خبره کي احتياط کول پکار دی ،ديو دروغ ويلو لپاره يقينا سل دروغ ويل کيږي ،په بل حديث کي داسي دی : واياکم والکذب .يعني د درواغ ويلو ن... بالکل بچ کړی ،په يو بل حديث کي دی چي ديو دروغ ويلو نه درحمت فرشته يو ميل لري تښتي . **لغوي اوصرفي تحقيق** : د ټولو الفاظو تحقيق تيرسوی دی . **ترکيب** : (کفی) فعل (ب) زائده جاره (المرء) مميز (کذبا) تميز ، مميز سره د تميز نه مجرور د جار ، جار سره د مجرور نه متعلق په فعل پوري .(ان) ناصبه مصدريه (يحدث) فعل هو فاعل (ب) جار (کل) مضاف (ما) موصوله (سمع) فعل هو فاعل ،فعل سره د فاعل نه جمله فعليه خبريه صله ،موصول سره د صلې نه مضاف اليه سو ،مضاف سره د مضاف اليه نه مجرور د جار ، جار سره د مجرور نه متعلق سو په فعل پوري ، فعل سره او متعلق نه جمله فعليه خبريه په تاويل د مصدر سره فاعل د کفی ، کفی فعل سره د خپل فاعل او متعلق نه جمله فعليه خبريه سوه

(۱۱۸) يُغْفَرُ لِلشَّهِيْدِ كُلُّ ذَنْبٍ اِلَّا الدَّيْنُ ،مسلم،تخريج مشكوة صفحه ۲۵۲ س ۱۳ عن عبدالله بن عمرو رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : بخښنه کول کيږي شهيد لپاره دهريوې گناه سوا دقرض نه. **توضيح** : دشهيد هره گناه چي دحقوق الله سره متعلق وي معاف کولی سي ليکن قرض نسي معاف کېدلی ، يعني حقوق العباد نسي معاف کېدلی . په دې کي قرض خاص طور سره نسي معاف کېدلی ،په دې حديث کي دشهيد دفضيلت ذکر کولو سره سره دابنودل هم مقصود دی چي قرض بغير دضرورت نه اخيستل نه دی پکار ،په بل حديث مرفوع کي داسی دی :ان اعظم الذنوب عند الله ان يلقاه بها عبد بعد الكبائر اللتی نهی الله عنه ان يموت رجل وعليه دين ولا يدع له قضاءً. چي سړی مړسي او په ذمه يې قرض وي او مال يې دقرض ادا کولو لپاره نه وي پرېښودی نو دادټولو نه لويه گناه ده . ددې مطلب دانه دی چي بالکل قرض اخيستل نه دی پکار ،بلکه ددې مطلب دادی چي په اداکولو کي دي کوتاهي نه کوي اودخلگو حق دي نه خوري په يو حديث قدسي کي دي چي الله تعالی فرمايي چي څوک قرض اخلي اونيت يې د اداکولو وي اوهغه مړسي نو الله تعالی به دقيامت په ورځ دهغه قرض ادا کړي اودچاچي دااداکولو نيت نه وي نوهغه به الله تعالی فرمايي چي آيا تا داگنړله چي زه به دخپل بنده حق نه اخلم ،پس دهغه نيکی به قرضداري (قرض غوښتونکی) ته ورکړی سي . کنی دهغه گناه به ده ته ورکړي (طبراني ،حاکم) په يو بل حديث کي داسي راغلی دی چي کوم سړی دتکبر ،خيانت اوقرض نه بري وي اومړسي هغه به نيغ جنت ته ځي دا دواړه حديثونه په مشکوة شريف (۲۵۳) کي موجود دی . **لغوي او صرفي تحقيق** :يغفر دادضرب نه مضارع مجهول ده په معنی دټولو سره ،شهيد په معنی (۱) :حاضر.(۲) :په گواهي کي امانت دار(۳) : دچادعلم نه چي هيڅ شي پټ نه وي ،(۴) : دالله تعالی په لار کي وژلی سوی ،داکه چيري دسمع دباب څخه هم راسي ، نو معنی يې حاضر بدل دی اوکه چيري داد کرم نه راسي نومعنی يې داده گواهي ورکول دسمع نه هم دگواهی په معنی کي استعماليږي. **ترکيب** :(يغفر) فعل (ل) جار (الشهيد) مجرور. جار سره دمجرور نه متعلق سو په فعل پوري، (کل ذنب) مضاف اومضاف اليه ، مضاف سره دمضاف اليه نه مستثنی منه (الا) حرف استثناء (الدين) مستثنی ،مستثنی منه سره دمستثنی نه نائب فاعل فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعليه خبريه سوه .

(۱۱۹) لُعِنَ عَبْدُ الدِّيْنَارِ وَلُعِنَ عَبْدُ الدِّرْهَمِ ،ترمذي،تخريج مشكوة صفحه ۴۴۱ س ۱۵ عن ابی هريرة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : لعنت ويل سوی دی ددينا په غلام اود لعنت کړی سوی دی ددرهم په غلام. **توضيح** : کوم سړی چي ددرهم اودينار داسي غلامي کوي چي خپل دين برباد کړي نوهغه ملعون (لعنتي دی) اودمال حقيقي محبت چي دچا په زړه کي دی هغه هم معلون دی ،که چيري الله تعالی پيسې ورکوي نودی راضي وي اوکله چي نه ورکوي نو ناراضه وي ،معلومه سوه چي دده په زړه کي دمال عقلي محبت موجود دی ،مال اگرچي دهرقسم نه وي ،ددينار اودرهم په شکل کي وي يادسامان په شکل کي وي ، مطلب

دادی چې کله دمال محبت وي نو په ده باندي لعنت دی ،مال په جائزه طریقه گټل څه بدشئ نه دی ،مقصد دادی چې دمال سره محبت نه دی پکار اگر چې د ورځي یو لکه روپۍ گټي. **لغوي او صرفي تحقیق** : الدینار په معنی د (سروزرو یوه پخوانۍ سکه چې دسروزرو څلور نیمي ماشې یو گرام وزني سکه وي) دادباب تفعیل نه مصدر هم دی په معنی ددینارو جوړولو سره ، ددې جمع دنانیر راځي،الدرهم دسپینو زرو سکه چې وزن یې درې نیمي ماشې (یوگرام) جوړیږي (په یو کلو کي زر گرامه وي ، گرام اوماشه تقریبا یو برابر دی ، په یو چټاکۍ کي شپیته ماشې وي دزیات تفضیل لپاره دمفتي محمد رحمة الله علیه رساله اوزان شرعیه وگورئ. **ترکیب** : (لعن) فعل (عبدالدنیار) مضاف اومضاف الیه ،مضاف سره دمضاف الیه نه نائب فاعل ،فعل سره دخپل نائب فاعل نه جمله فعلیه خبریه معطوف علیه ، (واو) عاطفه (لعن) فعل (عبد) مضاف (الدرهم) مضاف الیه ، مضاف سره دمضاف الیه نه نائب فاعل ،فعل سره دخبل نائب فاعل جمله فعلیه مطعوف سو ، معطوف علیه دخپل معطوف سره جمله معطوفه سوه .

(۱۲۰) حُجِبَتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ وَحُجِبَتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ.

(رواه البخاري ومسلم، تخريج مشكوة صفحه ۴۳۹ س ۱۹ عن ابی هريرة رضي الله عنه مرفوعا

ژباړه : جهنم پټ کړی سوی دی په خواهشاتو سره اوجنت پټ کړی سویدی په تکلیفونو سره .

توضیح : جهنم ته سړی هغه وخت ځي کله چي په ناجائزو خواهشاتو عمل کونکی وي اوجنت ته هغه وخت ځي کله چي څه لږ شان تکلیفونه تیر کړي ،یعنی همیشه بندگي اوډیرذ کر کوي ،په دې کي پوره دین راځي ،په دې کي اول اول مشقت محسوس کیږي بیا مزه راتلل شروع سي ،چي لږ شان مشقت برداشت کړي ددې په بدله کي به جنت ته داخلیږي ،جنت په مشقتونو سره پرده کړی سوی دی ، کله چي مشقتونه برداشت کړی سي نو دجنت لار یه خلاص کړی سي ، ددې مطلب دانه دی چي چاته الله تعالی په دنیا کي ارام ورکړی دی موږ هغه ته وایو چي ته به جنت ته هغه وخت ځي چي خښتي وگټي اوچتی کړی گنی نو نشي تللی داغلطه ده، ځکه چي :دشهوتونو څخه مراد شهوات محرمه دی لکه شراب څښل ، زنا کول ،غیبت کول وغیره ، کله چي انسان دگناهونو څخه بچ سي نوجهنم به په پرده کي وي کنی نو دهغه تولي پردې به موږ لپاره لري کړی سي (الامان والحفیظ) . **لغوي او صرفي تحقیق** : حجبت دادنصر دماضي مجهول واحد مونث صیغه ده ،حجابا یې مصدر راځي په معنی دپټولو ،پرده کولو دننه راتلو نه منع کولو ،جمع یې حجب راځي ، شهوات داجمع شهوة مصدر دی ،دنصر اوسمع څخه په معنی د(۱) : د خوښولو سره (۲) : ډیر خوښول ،مکار جمع مکرهة ده ،مکرهة مصدر دی دسمع څخه په معنی دناخوښۍ سره ، ددې الکره په معنی د(۱) : مشقت .(۲) : انکار **ترکیب** :(حجبت) فعل (النار) نائب فاعل (بالشهوات) جار اومجرور ، جار سره دمجرور نه متعلق سو په فعل پوري ، فعل سره دنائب فاعل

اومتعلق نه جمله فعليه خبريه معطوف عليه ، (واو) عاطفه (حجبت فعل (الجنة) نائب فاعل ، (ب) جار (المكاره) مجرور ، جار سره دمجرور نه متعلق سو په فعل پوري ، فعل سره دنائب فاعل اومتعلق نه جمله فعليه خبريه معطوف ،معطوف سره دمعطوف عليه نه جمله معطوفه .

(١٢١) يَهْرَمُ ابْنُ آدَمَ وَتَشِبُّ مِنْهُ اثْنَتَانِ الْحِرْصُ عَلَى الْمَالِ وَالْحِرْصُ عَلَى الْعُمْرِ ،

تخريج مشكوة صفحه ٤٣٩ س ٢٦ عن انس رضي الله عنه مرفوعاً

ژباړه : بوډا كيږي بني ادم اوځوانيږي په ده كي دوه شيان ،په مال باندي لالچ اوپه عمر باندي لالچ.

توضيح : انسان بوډا كيږي اوپه ده كي دوه حرصه زياتيږي . (١) : يو داچي دمال لالچ كونكى جوړيږي هرڅومره مال چي راسي خودي وايي داكم دى (٢) : دويم داچي دعمر لالچي سي ،چي په عمر كي اضافه وسي ،ياد ولرئ چي په مال كي اضافه نه كيږي مګر په زكوة سره يعني مال په زكوة سره پاكولو نه وروسته او په عمر كي زيات والى نه كيږي مګر د ګناه پرېښودلو څخه وروسته كله چي انسان بوډا كيږي نودخپل عمر دزياتيدلو تصور كوي اودمال حريص جوړيږي چي په ناسته ناسته خورم څښم اوبنګلې جوړوم ، حال دادى چي دده پښې دقبر كي زوړندي دي ،دمال محبت داسي شئ دى چي انسان تباه كوي ،لكه چي په يوحديث كي تيرسوى دى چي دپيسو عبادت كونكى خولعنتي وي.

لغوي اوصرفي تحقيق : يهرم دادسمع څخه مضارع ده هرمًا اومهروما اومهرمًا يې مصادر دى په معنى دډيربوډا كېدوسره اوكمزوري كېدلو سره ،يشب دادضرب نه مضارع ده ،شبابا اوشبوبا يې مصادر دى په معنى د(١): ځوانيدلو (٢) : دبلوغ څخه تر ديرشو كلونو پوري زمانه ،شباب دشاب جمع ده په معنى دځوان ،حرص دنصر اوسمع څخه مصدر دى په معنى دلالچ كولو اوډير خوښولو ،عمر په معنى دژوند سره ،عمر مصدر دى دضرب اونصر په معنى دډير عمرپيامو ندل،ددې څخه عمر اوعمرو دواړه اسمونه دى.

تركيب : (يهرم) فعل (ابن ادم) مضاف اومضاف اليه ،مضاف سره دمضاف اليه نه فاعل ، فعل سره دفاعل نه جمله فعليه خبريه معطوف عليه ،(واو) عاطفه (يشب) فعل (من) جار (ه) مجرور ،جار سره دمجرور نه متعلق سو ،په فعل پوري ،(اثنان) مبدل منه (الحرص) ذوالحال ،(على) جار (المال) مجرور ، جار سره دمجرور نه متعلق په ثابت پوري ،ثابت اسم فاعل ،په دې كي هو ضمير ددې فاعل ، اسم فاعل سره دخپل فاعل اومتعلق نه شبه جمله حال سو ،ذوالحال سره دحال نه معطوف عليه ، (واو) عاطفه (الحرص) ذوالحال (على) جار (العمر) مجرور ،جار سره دمجرور نه ثابتا سره متعلق حال سو ، ذوالحال سره دحال نه معطوف ،معطوف عليه سره دمعطوف نه په جمله معطوفه بدل سو ، مبدل منه سره دبدل نه فاعل ديشب لپاره ، فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعليه خبريه معطوف ، معطوف عليه سره دمعطوف نه جمله معطوفه سوه .

(۱۲۲) نِعْمَ الرَّجُلُ الفَقِيهُ فِي الدِّينِ إن احْتِيجَ إليه نَفَعَ وإن اسْتُغْنِيَ عنه أغْنَى نَفْسَه

رواه رزين، تخريج مشكوة صفحه ۳۶ س ۱۰ عن علي رضي الله عنه مرفوعا

ژباړه: ښه سړی په دین کي پوهه لرونکی دی که چیري دهغه طرف ته څوک حاجتمندي ښکاره کړي نو نفع ورسوي او که دهغه نه څوک بې نیازي ښکاره کړي نو هغه خپل ځان بې نیازه ساتي.

توضیح: ښه عالم هغه دی کله چي خلګ هغه ته څه حاجت راوړي نو هغه پوره کوي یعني که څه ددین خبره وي نو هغه ورته وښايي، یا ددين کار وي نو هغه وکړي او که خلګ ورته متوجه نه وي لا پرواهي او بې نیازي ښکاره کړي، نو هغه عالم ته هم پکار دي چي خپل ځان دهغوی څخه مستغني کړي دهغوی محتاج نه جوړیږي که چیري تیوشني کوي نو هغه دي پریږدي. **فائده**: ددې حدیث نه معلومه سوه چي چیري ددین یا دعالمانو بې عزتي کیږي هلته تیوشنی ښودل جائز نه دی ځکه چي په: أَنُلْزِمُكُمُوهَا وَأَنْتُمْ لَهَا كَارِهُونَ. کي هم داخل دی. **ژباړه**: ایا مونږ هدایت تاسو سره ومنبلولو او تاسو دانه خوښوی.

لغوي او صرفي تحقیق: نعم په معنی دبهتر چي داد کرم څخه راسي، نو همدغه معنی ده. او که چیري دفتح او نصر څخه راسي نو په معنی دخوشحالۍ کي استعمالیږي. احتيج دباب افتعال نه صیغه دماضي مجهول ده، استغنی دا باب استفعال څخه ماضي مجهول ده. **ترکیب**: (نعم) فعل، (مدح الرجل مبدل منه (الفقیه) صفت مشبه (فی) جار (الدین) مجرور، جار سره دمجرور نه متعلق په صفت مشبه پوري، صفت مشبه سره دخپل فاعل (هوضمیر) او متعلق نه شبه جمله بدل سو، مبدل منه سره دبدل نه فاعل دفعل، فعل سره دفاعل جمله فعلیه انشائیه سوه، (ان) حرف شرط (احتیج) فعل هو نائب فاعل، (الیه) جار او مجرور، جار سره دمجرور نه متعلق په فعل پوري، فعل سره دنائب فاعل او متعلق نه جمله فعلیه خبریه شرط سوه، نفع فعل هو فاعل، فعل سره دفاعل نه جمله فعلیه خبریه جزاء، شرط سره دجزاء نه معطوف علیه، (واو) عاطفه (ان) شرطیه (استغنی) فعل هو نائب فاعل، (عنه) جار او مجرور، جار سره دمجرور نه متعلق سو په فعل پوري، فعل سره دنائب فاعل او متعلق نه جمله فعلیه خبریه شرط سو (اغنی) فعل هو فاعل، (نفسه) مضاف او مضاف الیه، مضاف سره دمضاف الیه نه مفعول به، فعل سره دفاعل او مفعول به نه جمله فعلیه خبریه جزاء، شرط سره دجزاء نه معطوف، معطوف علیه سره دمعطوف نه جمله معطوفه.

(۱۲۳) يَتْبَعُ الْمَيِّتَ ثَلَاثَةٌ فَيَرْجِعُ اثْنَانِ وَيَبْقَى مَعَهُ وَاحِدٌ يَتْبَعُهُ أَهْلُهُ وَمَالُهُ وَعَمَلُهُ فَيَرْجِعُ أَهْلُهُ وَمَالُهُ وَيَبْقَى عَمَلُهُ، بخاري او مسلم، تخريج مشكوة صفحه ۴۴۰ س: ۱۲ عن انس رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: دمړي پسې درې شیان ځي، او دوه شیان بیرته واپس ځني راځي او یو ورسره باقي پاته کیږي یو دهغه پیسې، دهغه دکور خلګ او دهغه عمل ورسره ځي، بیرته واپس ځنی راګرځي دهغه دکور

خلک اودهغه مال اوباقي ورسره پاته کیږي دهغه عمل. **توضیح** : کله چي انسان مړسي نودهغه سره دري شیان ځي. (۱) : دمړي دکور خلک اود هغه قریبان اوهغه څوک چي دې پیژني ټول ورسره دقبر پوري ځي. (۲): دهغه مال هم ورسره ځي ،دمال څخه مراد دلته غلامان ،نوکران ،څاروي ،سورلۍ وغیره . (۳) : دهغه عمل هم ورسره ځي ، لیکن په دغه دري شیانو کي دوه اولنی بیرته واپس ځني راځي اویوورسره پاتیږي چي هغه دده عمل دی کوم چي ده په دنیا کي په اخلاص سره کړی دی ، اعمال نبه وي یابدوي ،په هرحال کي ده سره ځي ،دهغه مطابق جزا اوسزاء ورکول کیږي. **پوښتنه** : په حدیث کي راځي چي مال ورسره نه ځي او که ځي نو ترقبرپوري ورسره ځي ، بیاواپس راځي .نوزکوة ورکول خومال دی اوپه زکوة ورکولو سره ثواب ملاویږي ،نومال ورسره ولاړ او ثواب ورته ورکړل سو؟ **جواب** : زکوة ورکول یاصدقه کول دایوعمل دی چي په مال پوري متعلق دی اوهرقسم عمل هرڅه سره چي متعلق دی ضرور ځي ،ددې وجي نه کوم عمل چي دمال سره متعلق دی هغه به هم ضرورځي. **لغوي اوصرفي تحقیق** : یتبع دادسمع اوفتح څخه مضارع ده په معنی د(۱) : وروستو تللو سره (۲): یوځای تلل په نقش قدم تلل .ددې څخه تابعي دی (هغه څوک چي هغه صحابي لیدلی وي اوداسلام په حالت کي وفات سوی وي) یرجع دادضرب څخه مضارع ده ،یبقی دادسمع څخه مضارع ده ،اهل دادنصر اوضرب څخه مصدر دی په معنی دواده کولو سره اوچي دسمع څخه راسي نوبیابي معنی ده دچاسره زړه لګول ، اهل مفرد دی ددې جمع اهال اواهلات وغیره راځي ، په معنی د(۱): خاندان (۲): رشته دار. هم ددې څخه اهلا وسهلا دی ،اصل عبارت دادی :صادفت اهلا لاغرباء ووطئت سفلا لا وغراء .یعني تادچیل کور خلک پیدا کړل نه پردي اوته نرمي زمکي ته راغلی نه سختي زمکي ته. **ترکیب** :(یتبع) فعل (المیت) مفعول به (ثلاثة) فاعل ،فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه سوه معطوف علیه ،(ف) عاطفه (یرجع) فعل (اثنان) فاعل ،فعل سره دفاعل نه جمله فعلیه خبریه معطوف اول ، (واو) عاطفه (یبقی) فعل (معه) مضاف اومضاف الیه . مضاف سره دمضاف الیه نه مفعول فیه (واحد) فاعل .فعل سره دفاعل اومفعول فیه نه جمله فعلیه خبریه معطوف ثاني سو .معطوف علیه سره دمعطوفینو څخه مبین ، (یتبع) (ه) مفعول به ،(اهله) مضاف اومضاف الیه ،مضاف سره دمضاف الیه نه معطوف علیه ،(واو) عاطفه (ماله) مضاف اومضاف الیه ،مضاف سره دمضاف الیه معطوف اول .(واو) عاطفه (عمله) مضاف اومضاف الیه ، مضاف سره مضاف الیه نه معطوف ثاني ، معطوف علیه سره ددواړو معطوبنو نه فاعل، فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه معطوف علیه .سوه ،(واو) عاطفه (ماله) مضاف او مضاف الیه ،مضاف سره دمضاف الیه نه معطوف ،معطوف علیه سره دمعطوف نه فاعل ،فعل سره دفاعل نه جمله فعلیه خبریه معطوف علیه .(واو) عاطفه (یبقی) فعل (عمله) مضاف اومضاف الیه . مضاف سره دمضاف الیه نه فاعل فعل سره دفاعل نه جمله فعلیه خبریه معطوف . معطوف علیه سره دمعطوف نه بیا معطوف ،معطوف علیه سره دمعطوف نه بیان سو داول جملې ،مبین سره دبیان نه جمله فعلیه خبریه بیانیه سوه .

خلک اودهغه مال اوباقي ورسره پاته کیږي دهغه عمل. **توضیح** : کله چي انسان مړسي نودهغه سره دري شیان ځي. (۱) : دمړي د کور خلک اود هغه قریبان اوهغه څوک چي دي پیژني ټول ورسره د قبر پوري ځي. (۲) : دهغه مال هم ورسره ځي، دمال څخه مراد دلته غلامان، نوکران، څاروي، سورلی وغیره. (۳) : دهغه عمل هم ورسره ځي، لیکن په دغه دري شیانو کي دوه اولني بیرته واپس ځني راځي اویوورسره پاتیږي چي هغه دده عمل دی کوم چي ده په دنیا کي په اخلاص سره کړی دی، اعمال ښه وي یابدوي، په هرحال کي ده سره ځي، دهغه مطابق جزا اوسزاء ورکول کیږي. **پوښتنه** : په حدیث کي راځي چي مال ورسره نه ځي او که ځي نو ترقبر پوري ورسره ځي، بیا واپس راځي. نو زکوة ورکول خو مال دی او په زکوة ورکولو سره ثواب ملاویږي، نو مال ورسره ولاړو او ثواب ورته ورکړل سو؟ **جواب** : زکوة ورکول یاصدقه کول دا یو عمل دی چي په مال پوري متعلق دی او هرقسم عمل هرڅه سره چي متعلق دی ضرور ځي، دد ې وجي نه کوم عمل چي دمال سره متعلق دی هغه به هم ضرور ځي. **لغوي او صرفي تحقیق** :

یتبع دادسمع اوفتح څخه مضارع ده په معنی د(۱) : وروستو تللو سره (۲) : یوځای تلل په نقش قدم تلل. ددې څخه تابعي دی (هغه څوک چي هغه صحابي لیدلی وي اوداسلام په حالت کي وفات سوی وي) یرجع دادضرب څخه مضارع ده. یبقی دادسمع څخه مضارع ده. اهل دادنصر اوضرب څخه مصدر دی په معنی دواده کولو سره او چي دسمع څخه راسي نو بیا یې معنی ده دچا سره زړه لګول. اهل مفرد دی ددې جمع اهال او اهلات وغیره راځي، په معنی د(۱) : خاندان (۲) : رشته دار. هم ددې څخه اهلا وسهلا دی. اصل عبارت دادی : صادفت اهلا لاغرباء ووطئت سفلا لا وغراء. یعني تادچپل کور خلک پیدا کړل نه پردي او ته نرمي زمکي ته راغلی نه سختي زمکي ته. **ترکیب** : (یتبع) فعل (المیت) مفعول به (ثلاثة) فاعل، فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه سوه معطوف علیه. (ف) عاطفه (یرجع) فعل (اثنان) فاعل. فعل سره دفاعل نه جمله فعلیه خبریه معطوف اول، (واو) عاطفه (یبقی) فعل (معه) مضاف اومضاف الیه. مضاف سره دمضاف الیه نه مفعول فیه (واحد) فاعل. فعل سره دفاعل اومفعول فیه نه جمله فعلیه خبریه معطوف ثاني سو. معطوف علیه سره دمعطوفینو څخه مبین، (یتبع) (ه) مفعول به. (اهله) مضاف اومضاف الیه. مضاف سره دمضاف الیه نه معطوف علیه، (واو) عاطفه (ماله) مضاف اومضاف الیه. مضاف سره دمضاف الیه معطوف اول. (واو) عاطفه (عمله) مضاف اومضاف الیه. مضاف سره مضاف الیه نه معطوف ثاني، معطوف علیه سره ددواړو معطوفینو نه فاعل. فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه معطوف علیه سوه. (واو) عاطفه (ماله) مضاف او مضاف الیه. مضاف سره دمضاف الیه نه معطوف. معطوف علیه سره دمعطوف نه فاعل. فعل سره دفاعل نه جمله فعلیه خبریه معطوف علیه. (واو) عاطفه (یبقی) فعل (عمله) مضاف اومضاف الیه. مضاف سره دمضاف الیه نه فاعل فعل سره دفاعل نه جمله فعلیه خبریه معطوف. معطوف علیه سره دمعطوف نه بیا معطوف، معطوف علیه سره دمعطوف نه بیان سو داول جملې، مبین سره دبیان نه جمله فعلیه خبریه بیانیه سوه.

كَبُرَتْ خِيَانَةً أَنْ تُحَدِّثَ أَخَاكَ حَدِيثًا هُوَ لَكَ بِهِ مُصَدِّقٌ وَأَنْتَ لَهُ بِهِ كَاذِبٌ

(تخریج مشکوۃ صفحه ۴۱۳ س: ۱۵ عن سفیان بن اسد احضرمی رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه: لوی خیانت دادی چي ته خپل وروته یو داسي خبره وکړی په داسي حال کي چي هغه تا په دغه خبره کي ریښتونی بولي او ته په هغه خبره کي دروغجن يې. **توضیح** : یو مسلمان ورور ته داسي خبره بیانول چي هغه دا خبره ریښتیا ګڼي ،حالانکه هغه دروغ وي نو داد دروغو د ګناه سره سره ډیر لوی خیانت هم دی ،ځکه چي چا ته صحیح بیان کول د هغه حق دی او هغه ته دروغ ويل خیانت هم دی او حق ضائع کول هم دی او ګناه کبیره هم ده. **لغوي او صرفي تحقیق** : خیانة دا دنصر څخه مصدر دی په معنی دامانت کي خیانت کول ،ددې څخه خان هم دی په معنی د دوکان سره جمع خانات راځي. **ترکیب** : (کبرت) فعل هی ممیز (خیانة) تمییز، ممیز سره د تمیز نه مفسر ، (ان) ناصبه مصدریه ،(تحدث) فعل انت فاعل (اخاک) مضاف او مضاف الیه ، مضاف سره د مضاف الیه نه ذوالحال ،(هو) مبتداء (لک) او (به) دواړه جار او مجرور مقدم په (مصدق) اسم فاعل پوري متعلق سو ،(مصدق) اسم فاعل دخپل فاعل (هوضمیر) او متعلق نه خبر ،مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه معطوف علیه ، (واو) عاطفه (انت) مبتداء (به) جار او مجرور متعلق سو په کاذب پوري خبر ، مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه معطوف ، معطوف علیه سره دخپل معطوف نه حال ، ذوالحال سره د حال نه مفعول اول ،(حدیثا) مفعول ثاني ،فعل سره فاعل او دواړو مفعولینو نه جمله فعلیه خبریه تفسیر ،مفسر سره د تفسیر نه فاعل د کبرت ،فعل سره د فاعل نه جمله فعلیه خبریه سوه.

(۱۲۵) بِئْسَ الْعَبْدُ الْمُحْتَكِرُ، إِنْ أَرْخَصَ اللهُ الأَسْعَارَ حَزِنَ، وَإِنْ أَغْلَاهَا اللهُ فَرِحَ

بیهقی ،تخریج مشکوۃ صفحه ۲۵۱ س: ۷ عن معاذ رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه: بد دی ذخیره کونکی بنده، که ارزانه کړي الله تعالی نرخ نو غمجن سي او که نرخ ګران کړي نو خوشحاله سي. **توضیح** : داحتکار معنی ده څه شئ ذخیره کول، په دې حدیث کي اقوات یعني د خوراک شیان د قحط په زمانه کي ذخیره کولو نه منع کړي سوی ده ، که چیري الله تعالی نرخ ارزان کړي نو خفه سي چي اوس به زما کار بند سي ، او خراب به سي ، او که چیري نرخ زیات سي نو ډیر خوشحاله سي چي اوس به ذخیره سوی دخوارک شیان ښه خرڅیږي ، په بل حدیث کی د (خاطیء) لفظ هم ذکر سوی دی ، لهذا معلومه سوه چي د قحط په وخت کي ذخیره کول دخوراک په شیانو کي ناجائز دی او حرام دی او که د قحط زمانه نه وي یا دخوراک شیان نه وي نو بیا ذخیره کولو څخه وروسته په خرڅولو کي هیڅ ګناه نسته. **لغوي او صرفي تحقیق** : محتکر دا د باب افتعال څخه اسم فاعل دی ،احتکار مصدر دی په معنی د څه شئ د ګران خرڅولو لپاره ساتل ، ددې مجرد د ضرب او سمع څخه راځي ، په معنی دظلم کولو سره او کمي کولو سره ، اسعار دا جمع ده د سعر په معنی د نرخ سره ، د فتح او سمع څخه راغلی دی ، په معنی د اور تیزیدل ، اغلاء دا د باب افعال نه ماضي ده په معنی د ګران اخیستل ، مجرد يې د نصر څخه راغلی دی په معنی د (زیاتولو او اوچتولو سره) فرح دا د سمع څخه ماضي

ده په معنی دخوشحالیدو سره **ترکیب** : (بئس) فعل ذم (العبد) فاعل (المحتكر) مخصوص بالذم فعل دخپل فاعل اومخصوص بالذم سره جمله فعليه انشائيه سوه . (ان) حرف شرط (ارخص) فعل (لفظ الله) فاعل (الاسعار) مفعول به . فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعليه خبريه شرط. (حزن) فعل هو فاعل. فعل سره دفاعل نه جمله فعليه خبريه جزاء ،شرط سره دجزاء نه جمله شرطيه معطوف عليه (واو) عاطفه (ان) شرطيه (اغلا) فعل هو فاعل فعل سره دفاعل نه جمله فعليه خبريه جزاء سوه ، شرط سره دجزاء نه جمله شرطيه جزائيه معطوف ، معطوف عليه سره دمعطوف نه جمله معطوفه سوه

نُوعٌ آخرُ مِنَ الْجُملَةِ الفِعْلِيَّة (وهوماقى اوله لا النافيه)

لَايَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَّاتٌ، تخريج مشكوة صفحه ۴۱۱ س: ۲۶ عن حذيفه رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : چغلخور به جنت ته نه داخليږي. **توضيح** : چغلي کونکی به جنت نه داخليږي يعني څوک چي دچاخبره دجنګولو لپاره کله دلته بيانوي او کله هلته. دغه ډول سړي ته چغلخور ويل کيږي ، دې دخپلي سزا موندلو وروسته جنت ته تللی سي ، په اول ځل نسي داخليدی خو که چيري الله تعالی يې معاف کړي نو بيا نيغ جنت ته داخليدی سي ، کنی دعذاب سخته خطره ده ، دچغلخور به په جهنم کي اپريش کول کيږي نو بيا به جنت ته دتللو قابل سي . ددې وجي نه ويلی سي چي اوله خبره تله بيايي وايه ، په جهنم کي به هغه خلک زيات وي دچاچي دژبي دګناه زيات وی غيبت وي که دروغ وي که چغلخوري وي او که بهتان وي وغيره وغيره . داګناهونه خوهم دژبي دی اوپه دې کي هره يوه ګناه کبيره ده اوجهنم ته دبوتلو سبب دی (الامان والحفيظ) **لغوي او صرفي تحقيق** : قتات دمبالغې صيغه ده ، ددې معنی چغلخور ده داد نصر څخه مستعمل دی، قتا يې مصدر ی په معنی د دروغو ويلو سر ،نميمة هم چغلخوري ته ويل کيږي. **ترکيب** : (لايدخل) فعل (الجنة) مفعول فيه (قتات) فاعل، فعل سره دفاعل او مفعول فيه نه جمله فعليه خبريه سوه .

(۱۲۷) لَايَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعٌ (بخاري ومسلم)

(تخرج مشكوة صفحه ۴۱۹ س: ۱۹ عن جبير بن مطعم رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : (تعلق) پرېکونکی به جنت ته نه داخليږي. **توضيح** : څوک چي رشته داري پرېکونکی دی هغه نيغ جنت ته نه سي داخليدی ، درشته داري پرېکولو سبب تکبر اوغصه وي ، په حديث کي نبي کريم ﷺ فرمايلي دی : چی څوک تاسره تعلقات پرېکوي نو ته ورسره صله رحمي کوه او چي څوک تاسره بد کوي نو ته ورسره ښه کوه ، اودې حديث زيات تفصيل په حديث نمبر (۱۳۵) کي راځي. **لغوي او صرفي تحقيق** : قاطع داد فتح څخه داسم فاعل صيغه ده ، په معنی دپرېکونکی ،قطعا يې مصدر دی په معنی دماتولو سره اوپرېکولو سره جدا کولو ، ددې څخه سيف قاطع راغلی دی په معنی دپرېکونکي توري .**ترکيب**:(لايدخل فعل (الجنة) مفعول فيه (قاطع) فاعل ، فعل سره دفاعل او مفعول فيه نه جمله فعليه خبريه سوه .

ده په معنی دخوشحالیدو سره **ترکیب** : (بئس) فعل ذم (العبد) فاعل (المحتکر) مخصوص بالذم فعل دخپل فاعل اومخصوص بالذم سره جمله فعلیه انشائیه سوه ، (ان) حرف شرط (ارخص) فعل (لفظ الله) فاعل ،(الاسعار) مفعول به ، فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه شرط. (حزن) فعل هو فاعل . فعل سره دفاعل نه جمله فعلیه خبریه جزاء ،شرط سره دجزاء نه جمله شرطیه معطوف علیه (واو) عاطفه (ان) شرطیه (اغلا) فعل هو فاعل فعل سره دفاعل نه جمله فعلیه خبریه جزاء سوه ، شرط سره دجزاء نه جمله شرطیه جزائیه معطوف ، معطوف علیه سره دمعطوف نه جمله معطوفه سوه

نُوعٌ آخَرُ مِنَ الْجُمْلَةِ الْفِعْلِيَّةِ (وهو ما في اوله لا النافيه)

لَايَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَّاتٌ. تخریج مشکوة صفحه ۴۱۱ س: ۲۶ عن حذیفه رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه : چغلخور به جنت ته نه داخلیږي. **توضیح** : چغلي کونکی به جنت نه داخلیږي یعني ثوک چي دچاخبره دجنګولو لپاره کله دلته بیانوي او کله هلته . دغه ډول سړي ته چغلخور ویل کیږي ، دې دخپلي سزا موندلو وروسته جنت ته تللی سي ، په اول ځل نسي داخلیدی خو که چیري الله تعالی یې معاف کړي نو بیانیغ جنت ته داخلیدی سي ، کنی دعذاب سخته خطره ده . دچغلخور به په جهنم کي اېریش کول کیږي نو بیا به جنت ته دتللو قابل سي . ددې وجي نه ویلی سي چي اوله خبره تله بیایې وایه . په جهنم کي به هغه خلګ زیات وي دچاچي دژبي دګناه زیاته وی غیبت وي که درواغ وي که چغلخوري وي او که بهتان وي وغیره وغیره . داګناهونه خوهم دژبي دی او په دې کي هره یوه ګناه کبیره ده اوجهنم ته دبوتللو سبب دی (الامان والحفیظ) **لغوي اوصرفي تحقیق** : قتات دمبالغې صیغه ده ، ددې معنی چغلخور ده داد نصر څخه مستعمل دی، قتا یې مصدر ی په معنی د دروا غو ویلو سر ،نمیمة هم چغلخوري ته ویل کیږي. **ترکیب** : (لایدخل) فعل (الجنة) مفعول فیه (قتات) فاعل، فعل سره دفاعل او مفعول فیه نه جمله فعلیه خبریه سوه .

(۱۲۷) لَايَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعٌ (بخاري ومسلم)

(تخرج مشکوة صفحه ۴۱۹ س: ۱۹ عن جبیر بن مطعم رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه : (تعلق) پرېکونکی به جنت ته نه داخلیږي. **توضیح** : څوک چي رشته داري پرېکونکی دی هغه نیغ جنت ته نه سي داخلیدی ، درشته داري پرېکولو سبب تکبر اوغصه وي ، په حدیث کي نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی : چي څوک تاسره تعلقات پرېکوي نو ته ورسره صله رحمي کوه اوچي څوک تاسره بد کوي نو ته ورسره ښه کوه ، اودې حدیث زیات تفصیل په حدیث نمبر (۱۳۵) کي راځي. **لغوي اوصرفي تحقیق** : قاطع داد فتح څخه داسم فاعل صیغه ده ، په معنی دپرېکونکی ،قطعا یې مصدر دی په معنی دماتولو سره اوپرېکولو سره جدا کولو ، ددې څخه سیف قاطع راغلی دی په معنی دپرېکونکي توري . **ترکیب**:(لایدخل فعل (الجنة) مفعول فیه (قاطع) فاعل، فعل سره دفاعل او مفعول فیه نه جمله فعلیه خبریه سوه .

(۱۲۸) لَا يُلْدَغُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرٍ وَاحِدٍ مَرَّتَيْنِ.

(بخاري ومسلم، تخريج مشكوة صفحه ۴۲۹ س: ۲۰ عن ابی هريرة رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه: نسي چيچلى کېدى مؤمن ديوې سوړې نه دوه ځله. **توضيح**: مسلمان ديو ځل څخه زيات نسي چيچل کېدى که يو ځل ورته تکليف رسيدلى وي د څه کار په وجه نو بيا دي دوباره داسې هغه کار نه کوي، که چيري کامل مسلمان وي او که چيري کامل مسلمان نه وي نو بيا يو ځل خبرداري ور کولو سره دوباره هم هغه کار کوي: اذافاتک الحياء فافعل ماشئت. چې کله د رڅخه شرم او حياء ولاړه سي نو چې څه دي خوښه وي هغه کوه. **شان ورود**: د جنګ بدر په موقع ابوغره يو کافر شاعر ؤ هغه حضور ﷺ قيد کړو، بيا يې په هغه باندي احسان وکړو او دا وعده يې ور څخه واخيستله چې ته به زما خلاف خلګ نه راپاره وې او زما بد به هم نه بيانوي آزاد يې کړلو، ليکن هغه وعده ماته کړه، د حضور ﷺ خلاف يې خلګ راپارول، او د حضور ﷺ بد يې هم بيانول، هغه حضور ﷺ بيا ونيوو، او س هغه بيا احسان غوښتلو چې دوباره د جيل نه خلاص سم، حضور ﷺ وفرمايل: مومن ديوې غاري څخه دوه ځله نسي چيچلى کېدى. **لغوي او صرفي تحقيق**: يلدغ د فتح څخه مضارع مجهول ده په معنى د چيچلو سره، جحر دا مفرد دى په معنى د سوړې سره، د دې جمع احجار راځي او د فتح څخه په معنى د سوړه کې ننوتل.

ترکيب: (لايلدغ) فعل (المومن) نائب فاعل، (من) جار (جحر) موصوف (واحد) يې صفت، موصوف سره د صفت نه مميز (مرتين) يې تميز، مميز سره د تميز نه مجرور، جار سره د مجرور نه متعلق په فعل پوري، فعل سره د خپل نائب فاعل نه جمله فعليه خبريه سوه.

(۱۲۹) لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ لَا يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقَهُ (مسلم، تخريج مشكوة صفحه ۴۲۲ س: ۲۴ عن انس رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه: نه به داخليږي جنت ته هغه سړى چې محفوظ نه وي د هغه ګاونډي د ده د شر نه. **توضيح**: هغه سړى هم نيغ جنت ته بغير د سزا څخه نه سي تللى چاچې به خپل ګاونډيان تنګول، د هغه ګاونډيان به هر وخت د هغه د شر نه ويرېدل، او د هغوى سکون ختم ؤ او د دې به په شرارتونو کې لګيا ؤ نو تر څو چې دى د هغوى نه معافي ونه غواړي تر هغه جنت ته نسي تللى، داسې موقعه کې الله تعالى هم خوشحاله نه وي يعني د الله تعالى معافي د حقوق العباد معاف کولو څخه وروسته کيږي، که څه هم د شهادت درجه حاصله کړي. ليکن حقوق العباد بيا هم نه معاف کيږي، د چا صرف درې پيسې چې نن صبا ور څخه درې نيمې روپۍ جوړيږي وهل ياخوړل د دې په بدله کې به اوه سوه قبول سوي لمونځونه ور کول کيږي. بهرحال خصلاه داده چې حقوق العباد بغير د معافي څخه نه معاف کيږي او د ګاونډيانو ډير حقوق دى د هغه خيال ساتل پکار دي او ګاونډيان خوشحاله ساتل پکار دي، تر دې چې په يو حديث شريف کې وړاندې راځي هغه سړى چې خپله خيټه مړه کړي او د هغه ګاونډيان اوږي وي نو هغه مؤمن نه دى.

دګاونډي قسمونه : دګاونډي درې قسمونه دي .(۱): کافر . دده يواځې دهمسايه کېدو حق دی . (۲): مسلمان دده دوه حقونه دي يو دهمسايه توب حق اودويم داسلام حق . (۳) : قريب مسلمان همسايه . دده درې حقوق دي دګاڼډي کېدو حق ،داسلام حق ،اودقرابت حق. **لغوي او صرفي تحقيق** : جار مصدر دی دنصر څخه په معنی دهمسايه سره .جوراً هم مصدر راځي ،په معنی دلري کېدلو سره .دبوائق جمع ده ،دبائقة په معنی دمصيبت سره ،شر،بدي . دادنصر څخه دي په معنی دجګړې کولو اوشر کولو سره . **ترکيب**:(لايدخل)فعل (الجنة) مفعول فيه (من) موصول (لايامن فعل (جاره) مضاف اومضاف اليه ،مضاف سره دمضاف اليه نه فاعل (بوائقه) مضاف اومضاف اليه ، مضاف سره دمضاف اليه نه مفعول به ،فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعليه خبريه صله سوه ، موصول سره دصلې نه فاعل دلايدخل لپاره ، فعل سره دفاعل اومفعول فيه نه جمله فعليه خبريه سوه .

(۱۲۹)لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ جَسَدٌ غُذِّيَ بِالْحَرَامِ

(بيهقي)تخريج مشکوة صفحه ۲۴۳ س: ۹ عن ابوبکر رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه :داخل به نسي جنت ته هغه جسم چي هغه ته خوراک ورکړی سوی وي په حرامو سره .

توضيح : هغه بدن به جنت ته داخل نه سي چي حرام خوړلو خوړلو سره يې غذا حاصله کړی وي ،

دهغه پرورش په حرام خوراک سره سوی وي يا يې قصداً بغير دڅه مجبوري څخه حرام غذا خوړلې وي ،غرض دا که چيري دهغه خيټي ته حرام خوراک رسيدلی وي نو هغه جنت ته دتللو قابل نه دی ليکن په جهنم کي دهغه دا پريشن کولو څخه وروسته بيا هغه جنت دتللو قابل کېدی سي ، که الله تعالی معاف نکړو ، که چيري معاف يې کړو نو بيا به دهغه مزي وليکن دامعلومه نه ده چي چا نه معافي کيږي په غير دسزا ورکولو نه چي کله ددې معافي په باره کي چا ته علم نسته چي کيږي به هم او که نه ،يا به چا چا ته کيږي نو هر بنده دسزا مستحق دی ځوک چي ګناه کبيره کوي حرام خوراک خوړل مثلاً دسود په پيسو باندي خوراک کول يا يې رشوت واخيستلو او وی خوړلو يا يې بل څه ناجائزه ګټه وکړه دهغه نه يې خوراک وکړو دا په ګناه کبيره کي داخل ده ددې معافي دتوبې څخه وروسته دالله تعالی په رحمت باندي موقوف ده ، که چيري په رښتيا سره توبه وباسي نو الله تعالی معافي کوي په رښتيني توبه دالله وعده ده ،دحرامو شبهې نه هم بچ کېدل ضروري دی که چيري مجبوري وي چي دحرامو خوړلو نه بغير ژوندي نه سي پاتي کېدلی نو په دومره اندازه خوړل چي ژوندی پاتي سي جائز دی .زيات خوراک بيا هم حرام دی

لغوي اوصرفي تحقيق : جسد دامفرد دی په معنی د(۱): انساني بدن .(۲) : وچه وينه جمع اجساد راځي ، غذی دادباب تفعيل نه ماضي مجهول ده ، تغذيه يې مصدر دی په معنی چا ته خوراک ورکول . اوتربيت کول ،په مجردو کي دنصر څخه راغلی دی . **ترکيب** : (لايدخل) فعل ، (الجنة) مفعول فيه (جسد) موصوف (غذی) فعل هونائب فاعل ، (ب) جار (الحرام) مجرور ، جار سره دمجرور نه متعلق سو په فعل پوري ،فعل سره دخپل فاعل اومتعلق نه صفت ،موصوف سره دصفت نه فاعل ، فعل سره دفاعل اومفعول فيه نه جمله فعليه خبريه سوه .

(۱۳۱) لَا یُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتّٰی یَکُوْنَ هَوَاهُ تَبَعًا لِمَا جِئْتُ بِهِ.

تخریج مشکوة صفحه ۳۰ س ۶ عن عبد اللّٰه بن عمرو رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: مومن نسي کېدی په تاسو کي هیڅوک ترهغه چي تابع سي دهغه دخواهش دهغه شئ کوم چي ما راوړی دی. **توضیح:** ترڅو پوري چي ټول خواهشات دشریعت تابع نه سي ترهغه پوري انسان کامل مسلمان نه سي جوړیدی، په یوبل حدیث کي داسي راغلی دی چي یو ځل حضور ﷺ یو خط راکښله اووی فرمایل چي داخط دالله تعالی ده بیایې ښي طرف اوچپ طرف ته خطونه کش کړل او وی فرمایل داد شیطان لاري دي، بیایې داآیت تلاوت کړو: وَأَنَّ هٰذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا. چي دازما نیغه لاره، داډول په دې حدیث کي یې وفرمایل: چي په تاسو کي هیڅ یو انسان مؤمن نسي جوړېدلی چي ترڅو چي هغه خپل ټول خواهشات زما د راوړي دین تابع نه کړي، په نورو الفاظو کي ویلی سوی دی ترڅو دستو تابعداری ونکړي ترهغه وخته په انسان کي کامل ایمان نسي پیدا کیدی اونه صراط مستقیم انسان ته حاصلیږي. **لغوي او صرفي تحقیق:** هوی دادسمع څخه مصدر دی په معنی دخواهش، ددې څخه الهواء په معنی دفضاء جمع یې اهویة راځي. **ترکیب:** (لایؤمن) فعل (احد کم) مضاف اومضاف الیه فاعل، (حتی) جار (یکون) فعل ناقص (هواه) مضاف اومضاف الیه اسم (تبعا) صیغه دصفت (ل) جار (ما) موصوله (جئت) فعل فاعل، (به) جار اومجرور متعلق په فعل پوري، فعل سره دفاعل اومتعلق نه صله دموصول، موصول سره دصلې نه مجرور، جار سره دمجرور نه متعلق په صفت مشبه پوري، صفت مشبه دخپل فاعل (هو) اومتعلق نه خبر دیکون، یکون سره داسم اوخبر نه جمله فعلیه خبریه په تاویل دمصدر سره مجرور، حتی جار سره دخپل مجرور نه متعلق په فعل پوري، فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعلیه خبریه سوه.

(۱۳۲) لَا یَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ یُرَوِّعَ مُسْلِمًا (ابوداؤد. تخریج مشکوة صفحه ۳۰۸ س: ۱۰ عن ابن ابی لیلی رحمه الله مرفوعا

ژباړه: نه دی حلال دیو مسلمان لپاره دبل مسلمان ویرول. **توضیح او شان ورود:** ابن ابی لیلی تابعي رحمة الله علیه دافرمایي چي مونږ ته صحابه کرامو بیان وکړو چي هغوی یو ځل دحضور ﷺ سره دشپې په سفر کي ؤ، یو صحابي ویده سو بل صحابي رسۍ دهغه دبدن په یوې حصې پوري وتړله نو هغه خوفجن سو په دې باندي حضور ﷺ ارشاد وفرمایلو: لَا یَحِلُّ لِمُسْلِمٍ. الخ چي دیو مسلمان لپاره داجائز اوحلال نه دی چي هغه بل مسلمان اویره وي، ددې حدیث مطلب دا سو چي هر مسلمان لپاره بل مسلمان ورور ویرول حرام دي بیا ویرول عام دي که په خبرو سره وي او که په عمل سره وي، په خبرو سره مثلا دهمکې ورکول وغیره یا په آواز سره ویرول، اوپه عمل سره ویرول مثلا ټوپک دهغه ته نیول وغیره یا دموتړلاندي کولو والاعمل وغیره، داټول صورتونه غرض داچي هرهغه صورت ناجائز دی چي په هغه سره دبل مسلمان ورور زړه ډارن سي. **فائده:** هر مسلمان لپاره دیوبل مسلمان ورور په هرشکل سره که

په خبرو سره وي او که په عمل سره وي اګرچې په مسخرو سره وي ويرول ناجائز او حرام دی البته د کافر په ويرولو کې څه باک نسته ،بلکه بعضې وختونو کې کافر ويرول او هغه ته دهمکې ورکول ضروري هم وي لکه د جنګ په موقعه باندې او مسلمان ويرول هغه وخت جائز کيږي کله چې د هغه مسلمان د ځان خطره وي . **لغوي او صرفي تحقيق** : يروع د باب تفعيل څخه د مضارع لومړی صيغه ده په معنی د ويرولو سره .په مجردو کې د فتح نه راځي راع يروع په معنی دواپس کېدلو .يو دی رَوع په فتحې د راء سره په معنی دويرې سره بل يوروع دی په ضمې د راء سره په معنی په زړه کې دويرې ځای . **ترکيب** : (لايحل) فعل (لمسلم) جار او مجرور ،جار سره د مجرور نه معلق په فعل پورې ، (ان) ناصبه مصدريه (يروع) فعل هو ضمير فاعل (مسلما) مفعول ،فعل سره د فاعل او مفعول نه جمله فعليه خبريه فاعل ، فعل سره د فاعل او متعلق نه جمله فعليه خبريه سوه .

(٣٣) لَا تَدْخُلُ الْمَلٰئِكَةُ بَيْتًا فِيْهِ كَلْبٌ وَلَا تَصَاوِيْرٌ (بخاری او مسلم .تخريج مشکوة صفحه ٣٨٥ س٧ عن ابی طلحه رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : نه داخليږي فرشتې وهغه کور ته په کوم کې چې سپې وي يا تصويرونه وي . **توضيح** : په دې حديث کې څو بحثونه دی . اول بحث په دې خبره کې دی چې کوم قسم فرشتې هغه کور ته نه داخليږي چې په هغه کې سپې وي يا تصويرونه وي او ولې نه داخليږي ؟ دويم بحث په دې خبره کې دی چې کوم سپې په کې داخل نه دی او دسپې مذمت ، دريم بحث : په دې کې دی چې د تصوير حرام والی مقيد او که مطلق او د تصوير په حرمت باندې د احاديثو باران . څلورم بحث په دې خبره کې دی چې سپې يې مفرد ذکر کړو او تصاوير جمع . پنځم بحث په دې خبره کې دی چې د تصاوير سره يې لا ذکر کړله او دسپي سره يې ذکر نکړله او دا لا کومه لا ده ؟ او په اخر کې يو فائده ده . **لومړی بحث** : په کوم کور کې چې سپې يا تصويرونه وي هغه کورت ه درحمت فرشتې نه راځي ، ددې مطلب دا دی چې الله تعالی هغه انسان سره دخصوصي رحمت معامله نه کوي چې هغه په داسې کور يا کمره کې وي چې په هغه کې سپې وي يا دساه لرونکي شئ تصويرونه وي او په دې دوران کې ثواب کې کمی راځي لکه چې عالمانو ويلي دي ،په دې حديث کې مراد د ملائکو څخه ملائکې د رحمت دی فام فرشتې نه دی ،همدغه وجه ده چې حفاظت کونکې فرشتې او دمرګ فرشتې راځي ليکن دهغوی تصوير او سپې خوښ نه وي او ډير زيات يې ناخوښه وي ليکن دالله تعالی دحکم په وجه هغوی هلته ضرور وي درحمت فرشتې نه تلل او دخدای پاک خصوصي رحمت نه متوجه کېدل ډيره لويه سزا ده عقلمند چې دا حديث ووايي يا واوري نو د تصوير او سپې نه به نفرت کوي . **پوښتنه** : کوم ځای چې سپې وي هلته درحمت فرشتې ولې نه راځي ؟ **لومړی جواب** : دا دی چې سپې ډير زيات پليت شيان خوري او ړنځپله هم پليت دی او دحرام ځناور څخه دی ددې وجې نه چې کوم ځای کې دې وي هلته درحمت فرشتې نه راځي . دويم جواب دا دی چې دسپې نه

بدبويږ ځي او فرشتې بدبويه ځاى ته نه ځي دبعضوسپو په نوم شيطان وي ، دريم جواب دادى چې ملائكي دشيطان ضد دى ددې وجې نه كوم ځاى چې سپې وي هلته درحمت فرشتې نه ځي (مرقاة شرح مشكوة جلد ۸ صفحه ۳۲۶ س۸) **پوښتنه** : كوم ځاى چې دساه لرونكي تصوير وي هلته درحمت فرشتې ولې نه راځي ؟لومړى جواب : تصوير اخيستل ياپخپله جوړول ياپه بل چاباندې جوړول يابغيردشرعي ضرورت نه ساتل يادځه ساه لرونكي تصوير كتل ناجائز اوحرام دى ځكه چې په تصوير جوړولو كې دانسان دطاقت دحده پورې دخداى دخالقيت يوقسم مقابله ده ځكه چې دبخاري شريف دروايت مطابق دحديث داالفاظ هم دى : أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ الَّذِينَ يُضَاهُونَ بِخَلْقِ اللهِ. يعني دټولو څخه زيات سخت عذاب به دقيامت په ورځ دهغه خلكو وي څوک چې الله تعالى سره مشابهت اختيار وي يعني پټه دا دعوى كوي چې دالله تعالى پشانْ مخلوق موږهم جوړولى سو (العياذبالله) هركله چې داډيره دبې حيايې اوګنده قسم ګناه ده نوښكاره ده چې درحمت فرشتې داسې ځاى كې چېرې ياته كېدى سي. (حاشيه نمبر(۴) للمشكوة صفحه ۳۸۵ بحواله طيبى ، كليد بهشت صفحه ۴۴۱ س۵) **دويم جواب** : بعضي كم عقل خلک ځيني تصويران خداى ګڼي اودهغه عبادت كوي ددې وجې نه په مكمل طور باندې هرقسم تصوير (چې ساه لرونكي وي) څخه منع كول سوى ده اوټول مكلفين (عاقلان بالغان منع كړل سوي دى) نوپاک مخلوق چې درحمت فرشتې دى هغوى خوبه دټولو څخه وړاندې نفرت كوي اومنع كيږي به . (مرقات شرح مشكوة صفحه ۳۲۶ س۷) **دويم بحث** : ابى هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله ﷺ من اتخذ كلبا الا كلب ماشية اوصيد اوزرع انتقص من اجره كل يوم قيراط. رواه البخارى ومسلم **ژباړه** : رسول الله ﷺ وفرمايل : چاچې سپې وساتلو سوا دهغه سپي څخه چې دځارو دحفاظت لپاره وي يادښكار سپې وي يادفصل دحفاظت لپاره نوكميږي به ددغه سړي (چاچې سپې ساتلى وى) ددې درې قسمه سپو څخه علاوه داجرنه هرورځ يو قيراط .قيراط يو وزن دى چې دهغه اندازه دداتق نيمه (يعني ددرهم دولسمه حصه) لګولى سوى ده ليكن صحيح مقدار الله تعالى ته معلوم دى .بهرحال په ثواب كې كمي راځي ، ددې كمي تعلق كه چېرې دراتلونكي وخت داعمالو سره وي نوحقيقي كمي كېدلى سي اوكيږي اوكه چيرې تيرسوي اعمالو سره دكمي تعلق واخيستل سي نوبيا صرف دګناه زيات والى مقصود دى ځكه چې دتيرسوو اعمالو بربادېدل داهل سنت والجماعت په نزد باندې نه كيږي سوا ددې څخه چې مرتد سي (العياذبالله) البته په احسان كولو سره اوضرر رسولو سره نيكي ختميږي .بهرحال دځارو دحفاظت لپاره يادښكار لپاره يا دفصل دحفاظت لپاره سپې ساتل جائز دى ،څوكيداري لپاره ساتل هم په دې كې داخل اوجائز دى ، ددې څخه علاوه سپې ساتل ناجائز دى. **پوښتنه** :سپې ساتل ګناه ده ليكن هره ورځ په ثواب كې كمي ولې راځي ؟ **لومړى جواب** :څومره وخت پورې چې سپې ورسره وي دومره وخت به هرقسم عبادت درحمت دفرشتو دنه موجود والي په وجه ناقص وي پوره ثواب به ورته نه ملاويږي ،بلكه په ثواب كې به كمي راځي . دويم جواب : كوم

خلک چي سپي ساتي (دهغه درې قسمه سپو څخه علاوه د کوم ذکر چي اوس تیر سو) دهغوی دعبادت ثواب دسزا په طور کمیږي ،سپې مذمت باندي نورهم ډیر احادیث دلالت کوی مثلا یوځل جبریل علیه السلام سره دوعدې حضور ﷺ ته رانغلو کله چي دسپې بچي ویستل سو نوبیا حضور ﷺ ته راغلو حضور ﷺ ترې نه تپوس وکړوچي ته دوعدې مطابق دشپې ولې رانغلې هغوی ورته وفرمایل موږ هغه کورته ندا خلیږو چي په هغه کي سپی وي یا تصویر. (داټول بحث مرقات جلد۸ صفحه ۱۲۴ څخه را اخیستل سوی دی

دریم بحث : دتصویرحرمت مطلق دی هرقسم روح والا اوهرقسم تصویر چي په هغه کي مخ جوړ سوی وي دهغه رانښکل په کیمره پخپله ایستل یاپه بل چاباندي په کیمره سره ایستل پخپله جوړول یاپه چاباندي جوړول خپل ځان سره ساتل یابل چاسره ساتل ،پخپله کتل یابل چاته ښودل داټول بغیرد شرعي ضرورت نه ناجائز اوحرام دی البته شناختي کارډ یاپاسپورټ یاویزې یا لائسنس لپاره تصویر جوړولو کي هیڅ ګناه نسته ځکه چي داپه شرعي ضرورت کی داخل دی لیکن بیاهم دې ته کتل یاپې بل چاته ښودل بغیر دمجبوري څخه جائز نه دی ،دشناختي کارډ یاپاسپورټ وغیره لپاره تصویر ایستلو کي موږ ته ځکه اجازت دی چي ددې ذمه داري په حکومت باندي ده.

دتصویرپه حرمت باندي نقلي دلائل : (۱): داچي درحمت فرښتې نه راځي لکه چي تیرسو بلکه علماء کرام فرمایي چي دلعنت اوغضب فرښتې به راځي چي په هغه سره به دنیکۍ توفیق اخیستل کیږي ،زړه یې سختیږي اوشیطانان به راجمع کیږي که چیري په دې حالت کي دده خاتمه کیدونکی وي نو دخرابۍ اوناکاره خاتمې ډیره ویره کیدی سي. (۲): دادی چي په حدیث شریف کی راغلی دی چي حضرت عائشې (رض) یوه نمرقه (وړه تکیه) واخیستله چي په هغې تصویرونه ؤ نو نبي کریم ﷺ چي کله ولیدل نو په دروازه کي ودریده ؤ دننه یې تشریف رانه وړو ،حضرت عائشې (رض) فرمایي چي زه پوه سوم چي دوی دانه خوښوي ماوویل چي چي اې دالله رسوله ! ﷺ زه توبه اوباسم ماڅه ګناه کړی ده نو حضور ﷺ وفرمایل چي ددې تکیه څه حالت دی ،ماورته وویل چي داماستاسو لپاره اخیستنی ده چي تاسو وړباندي کښینئ اوتکیه وړباندي ولګوی نو وی فرمایل چي تصویرونو والا ته به عذاب ورکول کیږي دقیامت په ورځ اوورته به ویل سي چي ژوندي کړئ هغه تصویرونه کوم چي تاسو پیدا کړی (جوړ کړی) دی اووی فرمایل : چي په کوم کور کي تصویروي هلته فرښتې د(رحمت) نه داخلیږي (رواه البخاری ومسلم مشکوۃ صفحه ۳۸۵) (۲) : حضرت عبدالله ابن مسعود رضی الله عنه فرمایي چي رسول الله وفرمایل چي دټولو څخه دزیات سخت عذاب په لحا سره به دالله جل جلاله په نزد تصویرجوړنکی وي (رواه البخاري ومسلم مشکوۃ صفحه ۳۸۵) (۴) : حضرت عبدالله ابن عباس رضی الله عنه فرمایي چي مادحضور ﷺ څخه اوریدلی دي چي هرتصویر جوړونکی انسان په اور کي وي

،دساه لرونکي هر تصوير جوړولو بدله کي به په جهنم کي عذاب ورکول کيږي ،عبدالله ابن عباس ﷺ مخکي خپل بيان فرمايي .اې مخاطبه ! که چيري ته څه تصوير جوړه وي نو دڅه وني يا غير ذي روح تصوير جوړ کړه . (رواه البخاري ومسلم مشکوة صفحه ۳۸۵ س ۲۶ ص ۲۷ صفحه ۳۸۶ س ۱) (۵) :

عبدالله بن عباس ﷺ فرمايي چي رسول الله ﷺ وفرمايل : چي د ټولو څخه سخت عذاب به د قيامت په ورځ هغه خلکو ته وي چي هغه پيغمبر قتل کړی وي اودويم هغه چي هغه سړی پيغمبر په جهاد کي قتل کړی وي دريم هغه سړی چي خپل مور يا پلار يې قتل کړي څلورم تصوير جوړونکی پنځه هغه عالم چي دخپل علم نه فائده نه وي اوچته کړی په دې حديث شريف کي صفاذکر سوی دی چي پنځه قسه خلک داسي دی چي د ټولو نه زيات سخت عذاب ورکول کيږي په هغوی کي تصوير جوړونکی هم داخل دی ،بيا دزيات اوسخت عذاب دامطلب نه دی چي همېشه به په عذاب کي وي بلکه داده که چيري ددې حرکتونو کونکی مسلمان وي نو په گنهگارانو مسلمانانو کي د ټولو څخه زيات عذاب په جهنم کي هغه ته وي او که چيري کافروي نو بيا خو ښکاره ده چي همېشه عذاب به هم وي اوسخت به هم وي (۶) : حضور ﷺ چي به په کور کي تصوير وليدلو نو همېشه به يې شلولو (رواه البخاري ومسلم مشکوة صفحه ۳۸۵ س ۱۳) (۷) دوی ته دنبي کريم ﷺ د طرفه حکم ؤ چي چيري تصوير وويني نو ختمو يې .

دتصوير په حرمت باندي عقلي دلائل : عقلا هم تصويرونه ايستل حرام دي ،تصويرونه پخپله کتل اوبل ته ښودل هم ناجائز دی لومړی عقلي دليل : داچي دبت پرستي ابتداء د تصويرونو څخه شروع سوی ده فرق دومره دی چي بت د کاڼو څخه تراشلی سوی وي او تصوير د قلم تراشلی وي ،لهذا تصوير جوړول بت پرستي ته نژدې دی نو ځکه عقلا هم تصوير جوړول ناجائز دی. **دويم عقلي دليل** :دالله تعالی دنومونو څخه يو نوم المصور هم دی په صفت باندي ډير ناز دی هغه دخپل مصوری کارنامی ځای په ځای پيش کړي دي اودهغه لويه کارنامه دانسان شکل اوصورت گرځول سوی دی نو چي څوک دالله تعالی ددې کارنامې نقل جوړول غواړي الله تعالی هغه نه معاف کوي لهذا تصوير جوړول عقلا هم جائز نه دی .(۳) : تصوير جوړولو کي دانساني طاقت ترحده پوري دخدای پاک دخالقيت يو قسم مقابله هم په نظر راځي ،ددې وجي نه تصوير جوړول عقل ناجائز گرځوي دا درې واړه دليلونه د کليد بهشت صفحه ۴۴۱ څخه راخيستل سوی دی چي مولانا محمد طفيل قيوم رحمه الله تصنيف کړی دی .

څلورم بحث :دادی چي کلب يې مفرد ذکر کړو او تصاوير جمع، ددې لومړی وجه داده چي دسپي څخه اکثر نفرت کيږي بيا هم که که چيري څوک سپې ساتي نو عام طور باندي صرف يو ساتي ، ددې وجي نه کلب مفرد استعماليږي دويمه وجه داده چي سپې ډير پليت ډير ذليل ډير خسيس اوډير حريص حيوانانو څخه دی ، دده ډير حرص نه يوه خبره داهم ده چي خپله پوزه په زمکه باندي ربدي اوزمه بو يه وي گنده او مرداره غوښه د تازه غوښي څخه زيات ته خوښه وي اودده په بدخوئي کي داعجيبه خبره ده چي سپې

کله دشلیدلو جامو اوزړو جامو والا ووینې نو غاپي او حمله پرې کوي لکه چې هغه سپک ګڼړي او که چې درعب او ددبدبې والا ووینې نو لکۍ خوزوي او دهغه تابعدار ګرځي ،بهرحال ددې ذلیل ځناور نه زیات نفرت پیدا کول مقصود ؤ چې کوم ځای دا یو هم وي دهغه ځای څخه درحمت فرښتي تښتي ، که چیرې دجمع صیغه کلاب ذکر سوی وی نو کیدی سوه چې څوک داخیال وکړي چې که چیرې ډیر سپي وي نو بیا درحمت فرښتې نه راځي او که چیرې یو وي نو بیا راتلی سي ،ددې خیال لیرې کولو لپاره یې مفرد صیغه راوړه .(دادسپي په باره کې مضمون د کلید بهشت صفحه ۴۷ څخه راخیستل سوی دی .

پوښتنه بیا تصاویر دجمع صیغه ولې راوړل سوی ده ؟ که چیرې یو ځای کې یو یا دوه تصویرونه وي نو بیا درحمت فرښتې راځي او کنه ؟ **لومړی جواب** : کوم ځای چې یو تصویر وي دهغه ځای څخه هم درحمت فرښتې لرې ځي دلیل یې دادی چې دبخاري او مسلم په روایت کې دنبي کریم ﷺ ارشاد مفرد لفظ سره دی :ان البیت الذی فیه الصورة لاتدخله الملائکة. یاتې سوه داخبره ې دلته یې جمع ولې استعمال کړه . ددې داوجه هم کیدی سي چې دتصویرونو هرځای ډیروالی وي په خلاف دسپو چې په یو کور کې دسپو ډیروالی نه وي په دې وجه یې کلب مفرد او تصاویر یې دجمع صیغه استعمال کړله ؟**دویم جواب** : دتصاویر جمع راوړلو وجه داده چې تصاویر دتصویر جمع ده (لغات فیروزي صفحه ۹۵ اومرقات جلد۸ صفحه ۳۲۵) اوداحادیثو په ذخیره کې دتصویر لفظ نه ویل کیږي ځکه چې دتصویر په تلفظ کې لږ شان ثقل دی اوهغه داسي چې صاد باندې جزم هم دی اوصاد تلفظ صحیح کولو لپاره دمخرج نه صحیح اداکول ضروري وي ،ددې وجې نه دتصویر لفظ غیرافصح دی په خلاف دتصاویر نه چې په ده کې هیڅ ثقل نسته . **نکته** :تصاویر دتصویر جمع اوصور جمع دصورة ده په احادیثو کې که چیرې دمفرد لفظ راځي نو لفظ دصورة استعمالیږي او که چیرې جمع استعمالیږي نو دتصاویر لفظ راوړل کیږي . **پنځم بحث** : **پوښتنه** : دکلب سره یې لفظ دلا ولې ذکر نکړو چې دتصاویر سره یې ذکر کړو. **جواب** : ځکه چې کلب په سیاق دنفی کې واقع دی ددې وجې نه دلا ذکر کولو ته ضرورت نسته لکه چې په قرآن کریم کې :. دی دلته هم لابی نه دی ذکر سوی ځکه چې وروسته نفي ده صرف په بکم باندې (لا) دی دغه شان دلته په حدیث کې دکلب سره لانسته دی . **پوښتنه** : بیا خو تصاویر هم په سیاق دنفي کې واقع دی هلته ولې لامذکور دی ؟**جواب** : تصاویر سره دلا ذکر صرف دتاکید لپاره دی چې داشبه لرې سي چې کوم ځای سپې او تصویر دواړه وي هلته درحمت فرښتې نه راځي او چې کوم ځای یو وي هلته راځي ، نو چې لاذکر سو داشبه لرې سوه چې کوم ځای صرف سپی وي هلته هم درحمت فرښتې نه راځي ، او چې صرف تصویر وي هلته هم درحمت فرښتي نه راځي . **فائده** : دتصویر اوسپي په مذمت کې چې څومره احادیث راځي هغه اکثر دبخاري اومسلم شریف مرفوع او ډیر قوي احادیث دی ،ددې وجه نه دتصویر حرام والی هم ډیر قوي او مضبوط دی یعني بغیر دضرورت

شرعيه نه تصوير جوړول يا كتل وغيره ټول حرام دي اودسپي ساتلو حرمت هم ډيرسخت دی ، د دري قسمه سپو څخه علاوه دباقي ټولو سپو ساتل دعذاب باعث دی اوكه دمرګ په وخت كي هم هغه وي نودنا كاره مرګ خطره ده ، دسپو په باره كي داخبره يادساتل پكار ده هغه سي چي دهغه ذكر په حديث كي سوی دی يعني دښكار لپاره وي يا دفصل دحفاظت يا دڅارو دحفاظت لپاره وي دهغه مطلب دادی چي داساتل صرف حرام نه دی دكراهت تنزيهي څخه خالي هم نه دي . **دكلام خلاصه** : دا راووتله چي هرقسم تصوير جوړول يا كتل حرام دی ، كه هغه تصوير متحرک وي يانه وي ،په ټيلي ويژن وي يا په اخبار ،وی سی ار باندي وي يا په ګنده رسالو باندي خواه ټيلي فون كولو كي ليدل كيږي دحاجيانو وي يادمور اوپلار ، يا دپيريا استاذ وغيره ، غرض دادی چي بغير دسخت ضرورت نه داټول صورتونه حرام دی . ددې زيات تفصيل اودمختلف مفتيانو فتاوی كه چيري څوک كتل غواړی نوداافضال احمد صاحب يوترتيب سوی كتاب دی چي دهغه نوی دی (ټي وي اور ريډيو كاشرعي احكام) دهغه مطالعه ډيره مفيده ده ،باقي پاتي داخبره چي سپی ساتل څنګه دی هغه سپی چي دهغه اجازت داحاديثو څخه ملاويږي په هغه كي دوه قوله دی (١) : يودادی چي دري قسمه سپي ساتل چي دهغه اجازت داحاديثو نه معلوميږي بغيرد كراهت نه جائز دی هم دغه مذهب دټولو ائمهؤ دی (٢) : دامام نووی رحمه الله په نزد باندي دهرقسم سپي ساتل منع دی دعموم په وجه (٣) : دبعضو په نزد دغه دري قسمه سپي ساتل هم مكروه دي . (كذا فی الطيبی والمرقات جلد ٨ صفحه ٣٢٥ هذا هو المرام والله اعلم بحقيقة الكلام) **لغوي اوصرفي تحقيق** : ملائكة داجمعي صيغه ده ددې مفرد دملک دی په معنی د(فرشتي) بيتا مصدر دی دضرب څخه په معنی دشپې تيرولو ځای . كلب مفرد دی ددې جمع كلاب راځي په فتحې اوكسرې د كاف سره په معنی دسپې جمع الجمع يې اكالب اوكلابات راځي . تصاوير دادجمع صيغه ده ددې مفرد تصوير زيات صحيح دی (لغات فيروزي صفحه ٩٥ هكذا فی المرقات جلد ٨ صفحه ٣٢٥) دتصوير لغوي معنی شكل جوړول دي (المنجد كتاب التعريفات ص ٥٩ والمرقات جلد ٨ صفحه ٣٢٥).

تركيب : (لاتدخل) فعل (الملائكة) فاعل (بيتا) موصوف (فيه) جار اومجرور ،جارسره دمجرور نه متعلق سو په ثبت فعل محذوف پوري، (كلب) معطوف عليه ،(واو) عاطفه (لا) زائده للتاكيد (تصاوير) معطوف ، معطوف عليه سره دمعطوف نه فاعل دثبت ، ثبت فعل سره دخپل فاعل اومتعلق نه جمله فعليه خبريه صفت ،موصوف سره دصفت نه معفول فيه ، فعل سره دفاعل اومفعول فيه نه جمله فعليه خبريه سوه .

(٣٣) لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتّٰى أَكُوْنَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهٖ وَوَلَدِهٖ وَالنَّاسِ أَجْمَعِيْنَ.

(بخاري اومسلم، تخريج مشكوة صفحه ١٢ س: ٧-٨ عن انس رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : مومن نه دی په تاسو كي يوهم تردې پوري چي زه زيات خوښ نه سم هغه ته دهغه دمور اوپلار اواولاد اودټولو خلكو څخه . **توضيح** : دمحبت دوه قسمونه دی .(١) : طبعي محبت (٢) : عقلي محبت

.په حديث شريف کې عقلي محبت مراد دی ،طبعي محبت هغه دی چې د طبيعت په وجه محبت پيدا سي
،او طبعا د څه شئ طرف ته ميلان وسي دا غير اختياري دی او عقلي محبت دا دی چې عقلي طور سره سوچ
او خيال سره درجه په درجه د ټولو سره ټکار دی يعني د ټولو څخ مخکې او د ټولو څخه زيات محبت عقلا
د خالق سره ټکار دی ،با په مخلوق کې په هغه ذات باندې چې د هغه درجه د ټولو څخه لوړه وي ، دا دی
واضحه وي چې په تمام مخلوق کې د ټولو څخه زيات او لوړ مقام د محمد ﷺ دی ، لهذا په دويم نمبر
کې د حضور ﷺ ټکار دی ، د دې حديث شريف مطلب هم دا دی چې حقيقي مؤمن هغه دی چې چا
طبعا هم خپل ميلان د الله تعالی او رسول الله ﷺ طرف وګرځولو په بل حديث کې (د بخاري او مسلم په
روايت کې د انس رضي الله عنه څخه) راغلی دی چې په کوم سړي کې دا درې شيان وي هغه به د ايمان حلاوت
(خوند) محسوس کړي (يعني په نيکوکې به ورته مزه راسي او د الله تعالی د رضا حاصلولو شوق يې
زيات تيږي) .اول : هغه سړی چې هغه ته الله تعالی او رسول الله ﷺ زيات محبوب وي ،د دې دواړو نه
علاوه (يعني د هر شئ نه علاوه) دويم : هغه سړی چې هغه د چا سره محبت صرف زما په وجه کوي .دريم :
د کفر نه خلاصيدلو څخه وروسته کفر ته واپس کېدل ،ورته داسې ناخوښ وي لکه چې اور تلل نه خوښې ،
(انتهی) نو دا سړی د ايمان خوږوالی محسوس کوي. **لغوي او صرفي تحقيق** : تقريبا د ټولو الفاظو
تحقيات تير سوی دي .ترکيب : (لا يومن) فعل (احدکم) مضاف او مضاف اليه فاعل ، (حتی) جار
(اکون) فعل ناقص (انا) ضمير اسم دا کون (احب) اسم تفضيل په دې کې ضمير دی (هو) هغه فاعل
،(اليه) جار جار سره د مجرور نه متعلق اول سو د احب (من) جار (والده) مضاف او مضاف اليه ،معطوف
عليه ،(واو) عاطفه (ولده) مضاف او مضاف اليه معطوف اول .(واو) عاطفه (الناس)مؤکد (اجمعين)
تاکيد ،مؤکد سره د تاکيد نه معطوف ثاني ، معطوف عليه سره د معطوفينو نه مجرور ،جار سره د مجرور نه متعلق
ثاني د احب ، احب صيغه د اسم تفضيل سره د خپل فاعل او دواړو متعلقينو نه خبر دا کون ، اکون سره دا خپل اسم
او خبر نه جمله فعليه خبريه په تاويل د مصدر سره مجرور د جار ، جار سره د مجرور نه متعلق په لا يؤمن پوري ،فعل
سره د فاعل او متعلق نه جمله فعليه خبريه سوه .

(۳۵) لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ اَنْ يَّهْجُرَ اَخَاهُ فَوْقَ ثَلٰثٍ فَمَنْ هَجَرَ فَوْقَ ثَلٰثٍ فَمَاتَ دَخَلَ النَّارَ.

(رواه احمد وابوداؤد ،تخريج مشکوة صفحه ۴۲۸ س: ۱۲ عن ابی هريرة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : د هيڅ يو مسلمان لپاره دا حلال نه دی چې هغه پرېږدي خپل (يعني تعلق ورسره پرېږدي) ورور
د درو ورځو څخه زيات پس چا چې پرېښودلو د درو ورځو څخه زيات او مړ سو نو داخل به سي جهنم ته .

توضيح :د دې حديث مقصد خو دا دی چې يو مسلمان ورور سره که څه تعلق وي نو هغه ختمول نه دي
ټکار ، که بالفرض په څه وجه تعلق ختم سي نو سلام کې مخکې والی سره تعلق بحال کول ټکار دی که
چيري د درو ورځو پوري يې هم خفګان لري نه کړو نو بيا ياد ساتل ټکار دي که چيري د ناراضګی

. په حدیث شریف کې عقلي محبت مراد دی ،طبعي محبت هغه دی چې د طبیعت په وجه محبت پیدا سي ،اوطبعا د څه شئ طرف ته میلان وسي دا غیر اختیاري دی او عقلي محبت دا دی چې عقلي طور سره سوچ او خیال سره درجه په درجه د ټولو سره ښکار دی یعني د ټولو څخه مخکې او د ټولو څخه زیات محبت عقلا د خالق سره ښکار دی ،با په مخلوق کې په هغه ذات باندې چې د هغه درجه د ټولو څخه لوړه وي ، دا دی واضحه وي چې په تمام مخلوق کې د ټولو څخه زیات اولوړ مقام د محمد ﷺ دی ، لهذا په دوهیم نمبر کې د حضور ﷺ ښکار دی ، د دې حدیث شریف مطلب هم دا دی چې حقیقي مؤمن هغه دی چې چا طبعا هم خپل میلان د الله تعالی او رسول الله ﷺ طرف وګرځولو په بل حدیث کې (د بخاري او مسلم په روایت کې دانس رضي الله عنه څخه) راغلی دی چې په کوم سړي کې دا درې شیان وي هغه به د ایمان حلاوت (خوند) محسوس کړي (یعني په نیکو کې به ورته مزه راسي او د الله تعالی د رضا حاصلولو شوق یې زیا تیږي) .اول : هغه سړی چې هغه ته الله تعالی او رسول الله ﷺ زیات محبوب وي ،د دې دواړو نه علاوه (یعني د هر شئ نه علاوه)دوهیم : هغه سړی چې هغه د چا سره محبت صرف زما په وجه کوي .دریم : د کفر نه خلاصیدلو څخه وروسته کفر ته واپس کېدل ،ورته داسي ناخوښ وي لکه چې اور تلل نه خوښي ، (انتهی) نو دا سړی د ایمان خوږوالی محسوس کوي . **لغوي او صرفي تحقیق** : تقریبا د ټولو الفاظو تحقیات تیر سوي دي .ترکیب : (لا یومن) فعل (حدکم) مضاف او مضاف الیه فاعل ، (حتی) جار (اکون) فعل ناقص (انا) ضمیر اسم د اکون (احب) اسم تفضیل په دې کې ضمیر دی (هو) هغه فاعل .(الیه) جار جار سره د مجرور نه متعلق اول سو د احب (من) جار (والده) مضاف او مضاف الیه ،مطعوف علیه .(واو) عاطفه (ولده) مضاف او مضاف الیه معطوف اول .(واو) عاطفه (الناس)مؤکد (اجمعین) تاکید ،مؤکد سره د تاکید نه معطوف ثاني ، معطوف علیه سره د معطوفینو نه مجرور ،جار سره د مجرور نه متعلق ثاني د احب ، احب صیغه د اسم تفضیل سره د خپل فاعل او دواړو متعلقینو نه خبر د اکون ، اکون سره د اخپل اسم او خبر نه جمله فعلیه خبریه په تاویل د مصدر سره مجرور د جار . جار سره د مجرور نه متعلق په لا یؤمن پوري ،فعل سره د فاعل او متعلق نه جمله فعلیه خبریه سوه .

(۳۵) لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ اَنْ يَّهْجُرَ اَخَاهُ فَوْقَ ثَلٰثٍ فَمَنْ هَجَرَ فَوْقَ ثَلٰثٍ فَمَاتَ دَخَلَ النَّارَ.

(رواه احمد وابوداؤد ،تخریج مشکوة صفحه ۴۲۸ س: ۱۲ عن ابی هریرة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : د هیڅ یو مسلمان لپاره دا حلال نه دی چې هغه پرېږدي خپل (یعني تعلق ور سره پرېږدي) ورور د درو ورځو څخه زیات پس چا چې پرېښودلو د درو ورځو څخه زیات او مړ سو نو داخل به سي جهنم ته .

توضیح :د دې حدیث مقصد خو دا دی چې یو مسلمان ورور سره که څه تعلق وي نو هغه ختمول نه دي ښکار ، که بالفرض په څه وجه تعلق ختم سي نو سلام کې مخکې والی سره تعلق بحال کول ښکار دی که چیري د درو ورځو پوري یې هم خفګان لري نه کړو نو بیا یاد ساتل ښکار دي که چیري د ناراضګی

(خفګان) په حالت کي مړ سو نو جهنم ته به ځي ،درې ورځي خوديري دي داصرف زموږ داسانۍ لپاره نرمي کړې سوې ده کنې نو درې ګهنټې هم کافي دي. (٢): دابوداود شریف په مرفوع روایت کي راغلی دی دابی خراش الاسلمی نه روایت دی (دده نوم خدرد اسلمی دی) که چیري یو کال پوري یې خپل (مسلمان) ورور پرېښودلو نو داهغه دويني بهیولو په شان دی ،یعني یو کال پوري که تعلقات صحیح نه سول نو دیو قتل ګناه به وي.(٣): اومسلم شریف کي په روایت دابوهریرة رضي الله عنه راغلی دی چي د دوشنبې او جمعرات په ورځ دجنت دروازې پرانستلی سي دهرمسلمان بنده بخښنه کیږي لیکن دهغه انسان چي بل ورور سره یې دښمني وي دهغه په باره کي داویل کیږي چي دوی ته دصلح کولو پوري مهلت ورکړی (انتهی) مطلب دادی چي دا دوه جهګړه کونکی نشي بخښلی باقي بخښل کیږي .

(۴): څلورم حدیث دچا سره دتعلق ختمولو په وعید(عذاب) کي دی چي په ابوداؤد کي راغلی دی ،د ابی هریرة رضي الله عنه مرفوعا روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل هیڅ یو مؤمن لپاره حلال نه دی چي د یو مؤمن سره د درې ورځو نه زیات خبري پرېږدي :فان مرت به ثلث. یعني که درې ورځي تیري سوی نو هغه سره دی ملاؤ سي اوسلام دي وریاندي واچوي که چیري هغه جواب ورکړو نو دواړه به اجرکی شریک وي یعني دخبرونه کولو ګناه به وریاندي نه وي او که چیري یې جواب دسلام ورنه کړو نو ګنهګار به هغه وي ،سلام اچونکی ګنهګار نه دی (انتهی)(۵) : دقطع تعلق په وعید باندي پنځم حدیث په (ابوداؤد) اوترمذي کیکي صحیح اومرفوع حدیث دی) ابی الدرداء رضي الله عنه فرمایي حضور صلی الله علیه وسلم وفرمایل چي آیا تاسو ته د روژې ،لمونځ ،صدقې څخه غوره درجه ونه ښایم ،صحابهؤ عرض وکړو ضرور وښایه ، وی فرمایل چی :اصلاح ذات البین وفساد ذات البین هی الحالقه) داصلاح ذات یو معنی ملاعلی قاری رحمه الله په مرقات کي داکړی ده چي د دوو کسانو مینځ کي جنګ نه کول اوخبري نه پرېښودل دی اوفساد ذات البین یومعنی ملاعلی داکړی ده چي یوبل قتل کول داحالقه ده یعني هلاکونکی ده بهرحال دروژې لمونځ اوصدقې نه زیات ثواب هغه وخت ملاویږي ،کله چي یو مسلمان ورور سره قطع تعلق نه وي (حاشیه مشکوة ۷,۸ په حواله دمرقات اولمعات) (۶) : په یو مرفوع حدیث کي دحضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روایت دی چي د درو کسانو لمونځ لمونځ دهغوی دسره نه یوه لویښت هم بره نه خیژي . اول : هغه امام چي قوم هغه نه خوښوي . دویم : هغه ښځه چي شپه تیره کړي په داسي حال کی چي دهغه نه خاوند خفه وي . دویم : هغه دوه ورونه چي په خپل مینځ کي په جنګ وي ،دامام څخه مراد هغه څوک دی چي غلط کار کوي یعني اودس صحیح نه کوي یابلهڅه ګناه کوي . (رواه ابن ماجه)

لومړی فائده : داټول احادیث چي په خبرونه کولو دعذاب بیان کوي داټول صحیح اومرفوع دی اودغه مصنف دمشکوة صفحه ۴۲۸ نه اخیستنی دی ،تراوسه پوري داحادیثو په بیان کي بحثؤ . **دویمه فائده** : پاتي سوه خبره دمسئلې اوفتوی نو داخبره پیژندل پکار دی چي دڅه وجي نه په خبرونه کولو

(تعلق ختمولو) باندې وعید دی؟ که چیرې د دین په وجه خفګان وي یعني بل مسلمان بدعتي وي یا په بل څه ګناه کې مبتلا دی نو داسې سړی سره خبرې نه کول شرعاً جائز دی او بغیر د عذر نه د ه سره خبرې نه دې پکار. ځکه چې د بد مجلس او صحبت اثر ډیر زر کیږي بیا به دې هم ګناه شروع کړي، دا خبره یاد سا تل پکار دي چې د کومې درجې ګناه وي نو دغه ګناه ته کتونکی (چې قصداً ورته ګوري) هم دومره ګناه کار دی. **پوښتنه**: احادیث خو مطلق دی نو بد او نیک تقسیم څنګه وکړو؟ **جواب**: مؤمن هغه دی چې ساده او شریف انسان وي، د دنیا د امورو څخه غافل وي لکه چې په حدیث کې دی دا بوداؤد او ترمذی په روایت سره: المؤمن غر کریم. د دې لاندې د مشکوة حاشیې په حواله د مرقات لیکلي دي چې د دنیا د امورو څخه غافله وي (مشکوة صفحه ۴۳۲ حاشیه ۴) لهذا که چیرې د دیندار انسان سره تعلق وي نو بیا د څه دنیاوي مقصد د وجې نه د هغه سره تعلق پرې کونکی لپاره دا ټول وعیدونه دي د فاسق او فاجر سره تعلق په هر غرض چې وي مناسب نه دی ګنې نو دده په فسق او فجور کې به هم شکونه شروع سي. ځکه چې په حدیث شریف کې راځي: من تشبه بقوم فهو منهم. او لکه څنګه چې حضور ﷺ د کعب بن مالک رضي الله عنه او دهغه د ملګرو سره چې کله هغوی د غزوه تبوک وروسته پاتي سو پنځوس ورځو پورې خبرې نه وی کړی. (حاشیه زادالطالبین صفحه ۲۱) **ترکیب**: (لایحل) فعل (ل) جار (مسلم) مجرور، جار سره د مجرور نه متعلق په فعل پورې، (ان) ناصبه مصدریه (یهجر) فعل هو فاعل، (اخاه) مضاف او مضاف الیه مفعول به (فوق ثلث) مضاف او مضاف الیه، مضاف سره د مضاف الیه نه مفعول فیه، فعل سره د فاعل او مفعول به او مفعول فیه نه جمله فعلیه خبریه په تاویل د مصدر فاعل سو د لایحل. فعل سره د فاعل او معلق نه جمله فعلیه خبریه سوه، (ف) تفریعیه (من) شرطیه (هجر) فعل هو فاعل فوق ثلث مضاف او مضاف الیه مفعول فیه، فعل سره د فاعل او مفعول فیه جمله فعلیه خبریه معطوف علیه، (ف) عاطفه (مات) فعل هو فاعل، فعل سره د فاعل نه جمله فعلیه خبریه معطوف سو، مطعوف علیه سره د مطعوف نه شرط، (دخل) فعل هو فاعل، (النار) مفعول فیه، فعل سره د فاعل او مفعول فیه نه جمله فعلیه خبریه جزاء، شرط سره د جزاء نه جمله فعلیه شرطیه سوه.

(۳۶) أَلَا لَا يَحِلُّ مَالُ امْرِءٍ إِلَّا بِطِيبِ نَفْسٍ مِنْهُ (بیهقی)

(تخرج مشکوة صفحه ۲۵۵ س ۱۸ عن ابی حرة الرقاشي عن عمه مرفوعا رواه البهقي)

ژباړه: خبردار! نه دی حلال د یو کس مال خو د هغه د طرفه د زړه په خوشحالی سره.

توضیح: د یو سړي مال استعمال تر هغه وخته پورې جائز نه دی چې تر څو پورې د مال مالک یې د زړه په خوشحالۍ سره ونه کړي، د بخاري شریف په حدیث کې راځي: چې حضور ﷺ وفرمایل: چې کوم سړی ناحقه د ځمکې څه واخیستله نو د قیامت په ورځ به د اومې ځمکې پورې ښخول کیږي (مشکوة صفحه ۲۵۶ س ۱۳ عن سالم ابیه مرفوعا) په روایت کې راځي (د درو پیسو په بدله کې چې نن صبا په حساب ورسره پاؤ کم درې روپۍ جوړیږي) به د هغه اووه سوه قبول سوي لمونځونه ورکول کیږي هغه سړي ته

(تعلق ختمولو) باندي وعيد دی؟ که چيري د دين په وجه خفګان وي يعني بل مسلمان بدعتي وي يا په بل څه ګناه کي مبتلا دی نو داسي سړی سره خبري نه کول شرعاً جائز دی او بغير د عذر نه ده سره خبري نه دي پکار. ځکه چي د بد مجلس او صحبت اثر ډير زر کيږي بيا به دې هم ګناه شروع کړي، داخبره يادساتل پکار دي چي د کومي درجې ګناه وي نو د غه ګناه ته کتونکی (چي قصداً ورته ګوري) هم دومره ګناه کار دی. **پوښتنه**: احاديث خو مطلق دی نو بد او نيک تقسيم څنګه وکړو؟ **جواب**: مؤمن هغه دی چي ساده او شريف انسان وي، د دنيا د امورو څخه غافل وي لکه چي په حديث کي دی د ابوداؤد او ترمذی په روايت سره: المؤمن غر کريم. د دې لاندي د مشکوة حاشې په حواله د مرقات ليکلی دی چي د دنيا د امورو څخه غافله وي (مشکوة صفحه ۴۳۲ حاشيه ۴) لهذا که چيري د ديندار انسان سره تعلق وي نو بيا د څه دنياوي مقصد دوجي نه د هغه سره تعلق پرېکونکی لپاره دا ټول وعيدونه دي د فاسق او فاجر سره تعلق په هر غرض چي وي مناسب نه دی ګني نو دده په فسق او فجور کي به هم شکونه شروع سي. ځکه چي په حديث شريف کي راځي: من تشبه بقوم فهو منهم. اولکه څنګه چي حضور ﷺ د کعب بن مالک رضي الله عنه او د هغه د ملګرو سره چي کله هغوی د غزوه تبوک وروسته پاتي سو پنځوس ورځو پوري خبري نه وی کړی. (حاشيه زاد الطالبين صفحه ۲۱) **ترکيب**: (لايحل) فعل (ل) جار (مسلم) مجرور، جار سره د مجرور نه متعلق په فعل پوري، (ان) ناصبه مصدريه (يهجر) فعل هو فاعل، (اخاه) مضاف او مضاف اليه مفعول به (فوق ثلث) مضاف او مضاف اليه، مضاف سره د مضاف اليه نه مفعول فيه، فعل سره د فاعل او مفعول به او مفعول فيه نه جمله فعليه خبريه په تاويل د مصدر فاعل سو د لايحل. فعل سره د فاعل او معلق نه جمله فعليه خبريه سوه، (ف) تفريعيه (من) شرطيه (هجر) فعل هو فاعل فوق ثلث مضاف او مضاف اليه مفعول فيه، فعل سره د فاعل او مفعول فيه جمله فعليه خبريه معطوف عليه، (ف) عاطفه (مات) فعل هو فاعل، فعل سره د فاعل نه جمله فعليه خبريه معطوف سو، معطوف عليه سره د معطوف نه شرط، (دخل) فعل هو فاعل، (النار) مفعول فيه، فعل سره د فاعل او مفعول فيه نه جمله فعليه خبريه جزاء، شرط سره د جزاء نه جمله فعليه شرطيه سوه.

(۳۶) أَلَا لَا يَحِلُّ مَالُ امْرِءٍ إِلَّا بِطِيْبِ نَفْسٍ مِنْهُ (بيهقي).

(تخرج مشکوة صفحه ۲۵۵ س ۱۸ عن ابی حرة الرقاشي عن عمه مرفوعا رواه البهقي)

ژباړه: خبردار! نه دی حلال د يو کس مال خو د هغه د طرفه د زړه په خوشحالۍ سره.

توضيح: د يو سړي مال استعمال تر هغه وخته پوري جائز نه دی چي تر څو پوري د مال مالک يې د زړه په خوشحالي سره ونه کړي، د بخاري شريف په حديث کي راځي: چي حضور ﷺ وفرمايل: چي کوم سړی ناحقه د ځمکي څه واخيستله نو د قيامت په ورځ به دا مې ځمکي پوري ښخول کيږي (مشکوة صفحه ۲۵۶ س ۱۳ عن سالم ابيه مرفوعا) په روايت کي راځي (د درو پيسو په بدله کي چي نن صبا په حساب ورسره پاؤ کم درې روپۍ جوړيږي) به د هغه اووه سوه قبول سوي لمونځونه ور کول کيږي هغه سړي ته

دچاچي پاؤکم درې روپۍ اخيستل سوی دی، دا روايت دحضرت تهانوی رحمه الله په مواعظو کي (احکام المال) کي موجود دی. **مسئله**: چنده جمع کولو سره دعوتونه کول صرف په هغه صورت کي جائز دی کله چي چنده ورکونکی سړی دزړه په خوشحالۍ سره ورکوي ځکه چي ددې حديث نه مخکي دا الفاظ هم دی: الا لا تظلموا. يعني ظلم مه کوئ بعضي خلګ ويرې نه ورکوي که چيري مونږ چنده ورنکړو نو دا زمونږ رسوائي ده په داسي حالت کي عام طور دزړه خوشحالي نه وی ددې وجي نه جائز نه دی.

ترکيب: (الا) حرف تنبيه (لايحل) فعل (مال) مضاف (امرئ) مضاف اله، مضاف سره دمضاف اليه نه استثناء لغو، (ب) جار (طيب) مصدر مضاف (نفس) مضاف اليه، (منه) جار او مجرور سره متعلق په فعل پوري پوري، فعل سره دفاعل او متعلق نه جمله فعليه خبريه سوه.

(۳۷) لَا تُنْزَعُ الرَّحْمَةُ اِلَّا مِنْ شَقِيٍّ. (احمد و ترمذی) ژباړه: رحمت نه اخيستل کيږي مګر د بدبخت څخه.

توضيح: ددې حديث مطلب دا دی چي هر کار او هره خبره په نرمۍ او شفقت سره او محبت سره کول پکار دي، دالله تعالی درحمت همېشه لپاره طالب جوړېدل پکار دی. دابوداؤد او ترمذي په حديث کي راغلی دی چي رحم کونکو باندي رحمن رحم کوي نو رحم کوئ (اې خلګو!) په زمکه کي، رحم به کوي په تاسو هغه ذات کوم چي آسمان کي دی يعني الله تعالی. (مشکوة صفحه ۴۲۳ س۵) بهرحال دالله تعالی رحمت ډېر فراخ دی ليکن چي څوک بدبخت وي سخت زړه وي په چا باندي رحم نه کوي نو الله تعالی دداسي سړي نه رحمت راګرځي ددې وجي نه دالله تعالی درحمت طالبانو لره دا ضروري ده چي همېشه په کشرانو باندي رحم کوي او دمشرانو عزت کوي کنی نو دالله تعالی دنيولو څخه وويرېږي: إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ. بيشکه ستا درب نيول ډېر سخت دی. **لغوي صرفي تحقيق**: تنزع دا دفتح څخه دمضارع مجهول واحد مؤنث غائب صيغه ده، ددې څخه نزع په معنی د (مرګ ته نژدې حالت) او نازع مسافر راغلی دی، دا ماده که چيري دفتح څخه مستعمل سي، نو ددې معنی ده په لاس سره وهل، ټونګی وهل غيبت کول، عيب لګول. شقی دا صيغه دصفت مشبه ده په معنی دبدبخت کېدلو سره، اشقياء يې جمع ده. ددې څخه دی الشقا والشقاء، په معنی دسختۍ، بدبختۍ. المشقی (ګومنځ) **ترکيب**: (لا تنزع) فعل (الرحمة) نائب فاعل (الا) حرف استثناء لغو (من) جار (شقی) مجرور، جار سره دمجرور نه متعلق په فعل پوري، فعل سره دنائب فاعل او متعلق نه جمله فعليه خبريه سوه.

(۳۸) لَا تَصْحَبُ الْمَلٰئِكَةُ رُفْقَةً فِيْهَا كَلْبٌ وَلَا جَرَسٌ (رواه مسلم تخريج مشکوة صفحه ۳۳۸ س ۱۷ عن ابی هريرة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: نه ملګري کيږي فرشتې دهغه جماعت سره چي په هغه کي سپي وي او (نه په هغه کي کوم کي چي) ټلۍ وي. **توضيح**: دا مخکي تير سوی دی چي کوم ځای سپی وي هلته درحمت فرشتې نه وي او دا (خبره) ده چي په سفر کي څوک سان ملګري روان وي او سپی ورسره وي بيا هم دوی سره فرشتې

ملکرتیا نه کوي ، اوکوم جماعت سره چې تلی، (ګونګرو) وي نوهم فرښتې دوی سره نه پاته کیږي ځکه چې دمسلم په حدیث کي تیرسوی دی چې جرس دشیطان شپیلی ده اوفرښتې دشیطان ضد دی ،په دې معنی چې شیطان نافرمان اونافرمان دی اوفرښتې مطیع اومطیع دی ، ددې وجې نه چې شیطان چیرته وي هلته درحمت فرښتې نه وي اوچې کوم ځای درحمت فرښتې وي هلته شیطان نه وي .

فائده : دجرس تعریف دادی چې (هغه ګونګرو چې دڅارو په غاړه کي زوړندولی سي) ددې څخه یو عیجبه شان آواز پیدا کیږي چې په هغه کي کراهت (ناخوښي) وي چې کوم ځای ګونګرو وي هلته درحمت فرښتې نه راځي ، ددې وجه علامه نووی دابیانوي چې دګونګرو آواز دناقوس سره مشابه وي ،ناقوس هم یوقسم ګنګرو دی اوداعمل دنصاراؤ دی، دجرس استعمال مکروه تنزیهي دی ،دامام ابوحنیفه رحمه الله اوامام مالک رحمه الله په نزد دبعض علماؤ په نزد دڅاروجرس بغیر دڅه مقصد نه ړغول منع دی. که چیري په دې کي څه فائده وي نوبیا جائز دی ،دبعضو متقدمینو په نزد کراهت په لوی ګونګرو کي دی نه په وړوکي کښې . (ماخوذ من مرقات نه جلد ۷ صفحه ۳۲۷) **دمروج ټلو استعمال جائز دی**: کومې چې کور په کور لګیدلی وي (دخبرداري لپاره) ددې وجه داده چې په دې کي ضرورت دی (۲) : داجرس په معنی کي نه راځي .(۳) : کراهت تنزیهي دی اوکراهت تنزیهي اوجائز جمع کېدلی سي. **دګنګرو والاپازیب اچول جائز نه دی** . ددې دمنع والي اوله وجه داده چې په شرح السنة کي یوروایت دی چې یوه جینۍ حضرت عائشې رضي الله عنها ته راغله اودهغې په پښو کي جلاجل ؤ نوحضرت عائشې رضي الله عنها ورته وفرمایل : چې وزه زما دخوانه اې فرښتولره جدا کونکی . دویمه وجه : دحضرت زبیر رضي الله عنه په پښو کي ګونګروګان ؤ هغه حضرت عمر رضي الله عنه پرېکړل اووی فرمایل : چې ماحضور صلی الله علیه وسلم څخه اورېدلی چې هغه فرمایل:چې هرګونګروسره شیطان وي. **دریمه وجه**:داده چې دامسلسل همېشه)غږیږي ددې وجې نه شیطان خوشحالیږي اوورسره وي ددې وجې نه ددې څخه سخته منع راغلی ده. **لغوي اوصرفي تحقیق** : رفقة دامثلثة الراء دی لکه څنګه چې په قاموس کي دی اودامام نووی رحمه الله علیه په نزد داپه ضمې دراء سره دی اوپه فتحې دراء سره په معنی دجماعت .جرس په فتح دجیم سره اود راء سره ، دغه شان په مغرب کي راغلی دی په معنی دګونګرو . (مرقات جلد ۷ صفحه ۳۲۷)

ترکیب:(لاتصحب) فعل (الملائکة) فاعل ، (رفقة) موصوف (فیها) جار اومجرور ، متعلق سو په فعل محذوف ثبت پوري ، کلب ،معطوف علیه (واو) عاطفه (لا) زائده للتاکید (جرس) معطوف ، معطوف علیه سره دمعطوف نه فاعل د ثبت ،فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعلیه خبریه صفت دموصوف ، موصوف سره دصفت نه مفعول به ،فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه سوه .

صِيَغُ الْاَمْرِ وَالنَّهى

(۱۳۹) بَلِّغُوا عَنِّي وَلَوْ آيَةً، تخریج مشکوة صفحه ۳۲ س ۱۵ عن عبدالله بن عمرو رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : ورسوی زما څخه که څه هم یو آیت وي. **توضیح** : یعني کوم څه چي تاسو اورېدلی دي او حه چي تاسو حاصل کړی دي زما څخه بالواسطه یابغیر واسطه اقوال وي یاافعال یاتقریرات ، هغه مخکي وړاندي ورسوئ ،څومره پوري چي ستاسو طاقت وي اګرچي یو آیت وي یعني اګرچي په لږ مقدار کي وي. **پوښتنه** : ولوایۀ یې ولي وفرمایل : ولوحدیثا یې ولي ونه فرمایلو ، آیا دحدیث تبلیغ ضروری نه دی ؟**لومړی جواب** : هرکله چي دآیت دتبلیغ حکم دی سره ددې چي دقرآن کریم دحفاظت ذمه داري الله تعالی باندي ده نوبیا دحدیث تبلیغ خوبه اول درجه کي ضروری دی . **دویم جواب** : چونکه علامه مظهري رحمة الله علیه دآیت څخه مراد هرمفید کلام اخیستی دی ، ددې وجي څخه په دې لفظ آیت کي دقرآن کریم آیت هم راغی او احادیث هم راغلل ځکه چي داټول مفید کلامونه دي. **دریم جواب**: دادی چي لفظ ایت دعامو مسلمانانو دطبیعت په لحاظ سره ذکر سوی دی ځکه چي دعامو مسلمانانو طبیعتونه دقرآن کریم طرف ته زیات میلان کونکی وي. (هذا کله من المرقات جلد ۱ ص ۲۶۴)

په لمعات التنقیح فی مشکوة المصابیح کي داخبره هم ده چي په بلغوا کي دې خبري ته اشاره ده چي دثقه او عادل راویانو متصل السند حدیث وړاندي ورسوی او هم هغه الفاظ چي څنګه مو اورېدلی وي بغیر دڅه بدلولو یې وړاندي ورسوی داشاره دتبلیغ دتعریف څخه راوزي ځکه چي دتبلیغ معنی ده : انتهاء الشئ الی غایته . یعني شئ پوره رسول. (لمعات جلد ۱ صفحه ۲۵۲)

دتبلیغ شرعي حیثیت :دتبلیغ دوه قسمه دي اول فرض عین دویم فرض کفایه ، فرض عین هغه دی چي په هرمسلمان سړي او ښځي باندي دلمانځه پشان فرض دی ،برابره خبره ده چي ددې تعلق دتبلیغ کارو کونکي دیو جماعت سره وي یا نه وي . ددې حکم حضور صلی الله علیه وسلم صفاصفا بیان کړی دی : من رأی منکم منکرا فلیغیره بیده فان لم یستطع فبلسانه فان لم یستطع فبقلبه وذالک اضعف الایمان . (رواه مسلم) داحدیث دزاد الطالبین صفحه **۳۴** په شروع کي هم را روان دی ، تفصیل یې هلته وګوري دلته یې یوائې ژباړه بیانوم ، چي کوم سړی په تاسو کي څه بدي یعنی ګناه ووېني نو ده لره پکار ده چي سمدستي هغه ګناه په لاس ختم کړي که چیري یې طاقت نه وي نو په ژبي سره دی منع کړي ،پس که چیري ددې طاقت یې هم نه وي نو په زړه کي دي دغه بدعمل وګڼي یعني په زړه کي دغه بدعمل بد وګڼي . اودادایمان دټولو څخه کمزوری درجه ده ، داقسم تبلیغ فرض عین دی ، دتبلیغ فرض کفایه مطلب دادی که چیري یوځای داسي وي چي هلته دهغه ځای خلګو ته علم نه وي نو په داسي موقع باندي دافرض دی چي هغوی ته څه خلک ولېږي اودا سلام دعوت ورکړي ، که چیرته چاهم دعوت ورنکړو نو ټول په ګنهګار دی ،داخبره دیاد وړ ده چي داوخت په ټوله دنیا کي داسي هیڅ یوځای نسته چي هلته دا سلام دعوت نه وي ،رسیدلی لهذا داوخت دتبلیغ لپاره تلل یا چله لګول څه وخت لګول مستحب دی ،فرض عین تبلیغ هغه دی چي دڅه ګناه په لیدلو سره کولی سي ، دامضمون اخیستی سوی دی دمفتی

رشيد احمد لدهيانوي درسالې نه چي دهغې نوم تبليغ كي شرعي حيثيت اورحدود دى دتفصيل طلب كونكي لپاره هغې رسالې ته رجوع پكار ده. **لغوي او صرفي تحقيق**: دآيت معنى ده ظاهري نښه، ددې جمع آيات راځي. **عجيبه نكته**: بَلِّغُوا عَنِّي وَلَوْ آيَةً وَحَدِّثُوا عَنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلاَ حَرَجَ، وَمَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّداً فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ. دا مكمل حديث دى اودا حديث شريف دبخاري دى چي مرفوع اوصحيح اومتواتر دى اودنكتې خبره داده چي په ټولو احاديثو كي داهغه حديث چي ددې ټول روايان ثقه دى او ددې حديث په راويانو كي هغه ټول صحابه كرام هم دى چي هغوى ته حضور ﷺ په يو مجلس كي دجنت زيرى وركړى ؤ چي هغوى ته عشره مبشره ويل كيږي اوبل كوم حديث كي چي عشره مبشره جمع سوى وي هغه روايت نه ملاويږي. (مرقات جلد ۱ صفحه ۲۶۶)

وَحَدِّثُوا عَنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ .ددې مطلب دادى چي دهغوى نه دنصيحت خبره اوواقعات (قصې) اخيستلى سي او مخكي يې بيانولى سي په دې كي هيڅ نقصان نسته ليكن دهغوى دكتابونو احكام وغيره نقل كول منع دى ځكه چي مخكني ټول دينونه اوشريعتونه منسوخ ګرزولى سوى دى ،دحضور ﷺ په ليږلو سره (لمعات جلد ۱ ص ۲۳۵)

تركيب: (صيغ) مضاف (الم) معطوف عليه (واو) عاطفه (النهى) معطوف (معطوف سره دمطعوف عليه نه مضاف ، مضاف سره دمضاف اليه نه خبر دمبتداء محذوف چي هذه ، مبتداء سره دخبر نه جمله اسميه خبريه سوه. (بلغوا) فعل فاعل (عن) جار(نون) وقاية (ى) مجرور ،جاسره دمجرور نه متعلق په فعل پوري ، فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعليه انشائيه سوه ، (واو) مبالغه (لو) شرطيه وصليه (آية) خبر فعل محذوف كانت فعل ناقص ضمير پټ‌ښي دى هغه يې اسم ،كانت سره داسم اوخبر نه شرط ، ددې جزاء دما قبل قرينې په وجه محذوف ده ، هغه داده : ولو كانت آية فبلغوا عنّي .

(۱۳۰) أَنْزِلُوا النَّاسَ مَنَازِلَهُمْ (ابوداؤد. تخريج مشكوة صفحه ۴۲۴ س ۱۹ عن عائشه رضي الله عنها مرفوعاً)

ژباړه: ښكته كړى خلګ دهغوى مرتبې ته.

توضيح: يعني سړى په خپله مرتبه وساتئ اوخبري ورسره كوى اودهرسړي عزت كوى دهغه دشرافت مطابق شريف او رذيل مه برابروئ ،دغه شان خادم اومخذوم مه برابروئ ، دچاسپكوالى مه كوى چي هغه ته تكليف ورسيږي . **تركيب**: انزلوا فعل انتم فاعل الناس مفعول به منازلهم مضاف اومضاف اليه مفعول فيه ، فعل سره دخپل فاعل اومفعول به اومفعول فيه سره جمله فعليه انشائيه .

(۱۳۱) اشْفَعُوا فَلْتُؤْجَرُوا ،مسلم. تخريخ مشكوة صفحه ۴۲۲ س ۹ عن ابي موسى رضي الله عنه مرفوعاً)

ژباړه : سفارش كوئ پس تاسو ته به اجر دركول سي .

توضيح او شان نزول : کله چي به حضور ﷺ ته څوک سوال کونکی راغی یا عرض لرونکی به راغی نو دا به یې فرمایل : اِشْفَعُوا فَلْتُؤْجَرُوا. یعني سفارش کوی ثواب به درکول کیږي ، ددې حدیث پاک وضاحت دادی چي که چیري سوال کونکی راسي (چاسره چي دیوې ورځي اویوې شپې دخوراک اوڅښاک سامان نه وي) نو هغه لره څه ورکوی او که چیري څوک دکار کولو لپاره دسفارش طلب کونکی وي نو دهغه هم په جائز طریقې سره سفارش کوی ،مثلا زید وېزه اخلي خو دهغه واقفیت نسته د رد کولو امکان دی ، ددې وجي نه زید ،عمرو ته ورغی او ورته یې وویل چي ستا واقفیت سته نو ته زما لپاره دویزې سفارش وکړه نو عمرو ته پکار دی چي سفارش وکړي ځکه چي ددې ډیر ثواب دی که چیري دجائز کار سفارش وي نو جائز او باعث داجر دی ، ځکه چي ورور سره امداد کي شامل دی او که چیري دنیکۍ په کار کي وي مثلا عمرې یا حج وغیره نو بیا افضل دی ځکه چي په دې کي دنیکۍ کونکی هومره ثواب سفارش کونکي ته ملاویږي ،دګناه په کار کي سفارش کول حرام دی ځکه چي داسفارش کونکی سبب جوړ سوی دی دګناه کولو ، ددې وجي نه جائز نه دی بلکه حرام دی دی . **لغوي او صرفي تحقیق** : اشفعوا دسمع څخه جمع حاضر صیغه ده په معنی دسفارش وکړئ او فلتوجروا دادضرب څخه امر مجهول دجمع صیغه ده په معنی داجر او ثواب. **ترکیب** :اشفعوا فعل معروف ضمیر بارز فاعل ،فعل سره دفاعل نه امر ،ف جوابیه لتوجروا فعل مجهول ضمیر بارز نائب فاعل ،فعل سره دفاعل جواب امر ،امر سره دجواب امر نه جمله فعلیه انشائیه .

(١٤٣) قُلْ آمَنْتُ بِاللّٰهِ فَاسْتَقِمْ (رواه مسلم، تخریج مشکوة صفحه ١٢ س ٢٦ سفیان بن عبداللّٰه الثقفی رضی اللّٰه عنه مرفوعا)

ژباړه : ته ووایه چي ما ایمان راوړی دی په اللّٰه تعالی باندي بیا په دې باندي قائم او سیږه .

توضیح او شان ورود : حضرت سفیان وایي ما عرض وکړو چي اې دالله تعالی رسوله ! ﷺ ماته داسلام متعلق داسي خبره وښایه چي بیا ماته ستا سو څخه وروسته یا ستو نه سوا دهیچا نه پوښتنه کولو ضرورت نه وي نو هغوی ﷺ وفرمایل : چي ته ووایه ما په الله تعالی ایمان راوړلو او بیا په دې باندي ثابت قدم پاتي سه ، یعني چي کوم دایمان لوازمات دی (اعمال صالحه او ګناهونه پرېښودل) هغه مضبوط ونیسه یعني دشریعت پوره پوره پابندي کوه دا ارشاد ماخوذ دی ددې آیت کریمه څخه :

رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا. بیا داستقامت معنی څه ده ،په دې باره کي صوفیاء کرام وایي چي استقامت دزرو کراماتو څخه بهتر دی ،دغه شان استقامت پوره دین ته شامل دی ،هریوې نیکۍ کولو ته او په هغه باندي ثابت قدم پاتي کېدلو ته او هر ګناه څخه بچ کېدلو ته او بیا په هغه ثابت قدم پاتي کېدلو ته استقامت ویل کیږي ، داځکه معمولي شئ نه دی ، ددې فاستقم وجي نه دحضور ﷺ ارشاد مبارک دی چي زه سورة هود بوډا کړم ځکه چي په دې کي فاستقم نازل سوی دی ،امام غزالي رحمة الله علیه فرمایلي دي چي

د دین په لاره استقامت دومره مشکل دی لکه چې پل صراط باندې تلل مشکل دی ،ځکه چې استقامت د پوره دین د حق اداکولو نوم دی او په دې کې څه ناڅه غلطې هرسړي سره ضرور کیږي ، د دې وجه نه د حضور ﷺ ارشاد دی چې په تاسو کې هر یو خطاکار دی او په خطا کارانو کې بهترین هغه خلګ دی چې توبه ویستونکی دي .**نکته** :سورة فاتحه په لمانځه کې او هر رکعت کې ولې ضروري ده ؟وجه داده چې استقامت علی الدین او استقامت علی الحق ډیر زیات ګران کار دی . او ډیر ضروري هم دی . د دې وجې نه په هر لمانځه کې یې لوستل واجب دي ،به صراط مستقیم د استقامت دعا پنځه واره وختونو کې غوښتل کیږي .
(هذا کله من المرقات صفحه ۸۴ جلد ۱)

ترکیب :قل فعل انت فاعل امنت فعل فاعل ، ب جار لفظ الله مجرور ، جار سره د مجرور نه متعلق په فعل پوري ، فعل سره د فاعل او متعلق نه مقوله (مفعول) قل فعل امر سره د خپل فاعل او مقوله (مفعول) نه جمله فعلیه انشائیه مطعوف علیه ،ثم عاطفه استقم فعل انت فاعل .فعل سره د فاعل نه جمله انشائیه معطوف . معطوف علیه سره د معطوف نه جمله فعلیه انشائیه معطوفه سوه .

(۴۳) دَعْ مَا يُرِيبُكَ إِلَى مَا لَا يُرِيبُكَ (احمد و ترمذی، تخریج مشکوٰة صفحه ۲۴۲ س ۸ عن حسن بن علی رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه : پریږده هغه شئ کوم چې تا په شک کې اچوي هغه شئ طرف ته کوم چې تا په شک نه اچوي .

توضیح : حضرت حسن بن علي رضی الله عنه فرمایي چې ما د حضور ﷺ نه دا خبره یاده کړې ده چې هغه شئ پریږده په کوم کې چې شک دی او هغه واخله چې کوم کې دې شک نسته دی ، ځکه چې رښتیا ویل د اطمینان باعث دی او دروغ د بې قراری (بې ارامی) باعث دی . (انتهی)

په دې حدیث کې په اولی او بهتر باندې د عمل کولو ارشاد دی ځکه چې شکي شیانو باندې اګر چې د دې قانون لاندې چې : الیقین لا یزول بالشک) عمل کول جائز دی لیکن خلاف اولی ضرور دی ، د دې اسان مثال دادی چې د چا شک پیدا سو چې زما اودس ستہ دی یعني کړې خو مې دی خو چې مات کړی مې دی او که نه . که چیرې په دې کې واقعي شک وي یعني دواړه طرفو نه یې برابروي نو فتوی داده چې د ده اودس سته دی ځکه چې د فقهاؤ اصول دی چې یقین په شک سره نه زائل کیږي لیکن بیا هم نوی اودس کول په هر صورت کې بهتر دی او ډیر اجر باعث دی . **ترکیب** : (دع) فعل انت فاعل (ما) موصوله (یریب) فعل هو فاعل (ک) مفعول به ،فعل سره د فاعل او مفعول به جمله فعلیه خبریه صله سوه .موصول سره د صلې نه مجرور د جار سو ،جار سره د مجرور نه متعلق سو په فعل پوري ،فعل سره د فاعل او مفعول به متعلق نه جمله فعلیه انشائیه سوه .

اِتَّقِ اللّٰهَ حَيْثُ مَا كُنْتَ وَأَتْبِعِ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمْحُهَا وَخَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ

(تخریج مشکوٰة صفحه ۴۳۲ س ۱ عن ابی ذر رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه : ته ویریږه د الله تعالی نه چې هرځای یې او وروسته کوه د بدې ښخه نیکي چې داهغه ختم کړي ،اوخلګو سره اخلاق ساته ښه اخلاق . توضیح اوشان ورود : حضرت ابوذر غفاري رضي الله عنه فرمایي چې یوځل ما ته حضور صلی الله علیه وسلم درې خبري وفرمایلی (۱) : چې ته چیري هم یې د الله تعالی ښخه ویریږه ،یعني هغه هرځای تاوینی صرف نیکي کوه چیري ستاښخه ګناه ونه سي . (۲) : د ګناه ښخه وروسته ښه نکیې کوه چې ګناه ختم کړي اود خلګو سره ښه تعلق ساته . (۳) : دهغې سره په ښو اخلاقو ملاویږه (انتهی) داخطاب صرف صحابه کرامو لپاره نه ؤ بلکه هر مکلف ته خطاب دی په بل مرفوع حدیث کې د اخلاقو په باره کې یې وفرمایل : چې د ټولو ښخه زیات کامل ایمان والا په مؤمنانو کې هغه خلګ دی چې د اخلاقو په لحاظ سره ښه وي ،ظاهري اوباطني اخلاق ټول ښه کول پکار دي ، ظاهري اخلاق مثلا مشر سره هغه د مرتبې مطابق ملاویدل ود کشرانو سره د هغوی د مرتبې موافق ملاویدل اوچې ښوک راسي هغه ته ځای ورکول که چیري ځای نه وي ،لړشان د ځپل ځای ښخه خوزیدل چې دراتلونکی اکرام وسي وغیره وغیره ..اوباطني اخلاق دوه قسمه دي . اول : رزیله مثلا ،حسد ، تکبر ،بغض حب جار ،حسب مال ،حب دنیا وغیره اودا د زړه نه ایستل ضروري دی اود اد شیخ په مشوره باندي کیږي او دویم ښه اخلاق ،مثلا صبر وشکر ، محبت، امید ، توبه وغیره داپه زړه کې پیدا کول ضروري دی ،داهم دشیخ په مشوره په صحیح معنی کي په زړه کي پیدا کیږي . ترکیبونه : اتق الله حیث ما کنت. اتق فعل انت فاعل ،لفظ الله مفعول به حیث مضاف ما موصوله کنت فعل فاعل ،فعل سره د فاعل نه جمله فعلیه خبریه صله د موصول ، موصول سره د صلې نه مضاف الیه د مضاف سو ،مضاف سره د مضاف الیه نه مفعول فیه فعل سره د فاعل اومفعول به اومفعول فیه نه جمله فعلیه انشائیه سوه .وأتبع السیئة الحسنة. واو استئنافیه اتبع فعل انت فاعل لسیئة مفعول اول ، الحسنة موصوف (الف لام عهد ذهنی د نکره په حکم کي وي) تمح فعل هی ضمیر فاعل ها مفعول به ،فعل سره د فاعل اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه صفت د موصوف ، موصوف سره د صفت نه مفعول ثاني ،فعل سره د فاعل اود دواړو مفعولینو نه جمله فعلیه انشائیه سوه . وخالق الناس بخلق حسن. واو استئنافیه خالق فعل امر انت فاعل الناس مفعول به ب جار خلق فعل پوري ،فعل سره د فاعل اومتعلق نه جمله فعلیه انشائیه سوه . **پوښتنه** : الحسنة موصوف معرفه ده نو تمحها نکره صفت ښنګه جوړیدلی سي ؟ **جواب** : الحسنة معرفه په الف لام عهد ذهني سره ده اودا په حکم د نکره کي وي .

(۱۳۵) لَا تُصَاحِبِ اِلَّا مُؤْمِنًا وَلَا يَأْكُلْ طَعَامَكَ اِلَّا تَقِيٌّ (ترمذی وابوداؤد ودارمی)

(تخریج مشکوة صفحه ۴۲۶ س ۲۶ عن ابی سعید رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : ته ملګری مه جوړه وه خو یو مسلمان اونه دي خوړي ستا خوراک مګر پرهیزګار سړی . **توضیح** : که ښوک ملګری یا دوست جوړول غواړي نو یوائي کامل به جوړول پکار دی ځکه چې په دې سره د دین

ترقي کيږي اوغفلت لري کيږي . اوکه دکافر يامنافق سره دوستي جوړه کړې نودډين نقصان دی که ددوستي اثبات دی نوصرف دکامل مؤمن سره دی ، چي هغه دالله تعالی دوست (ولی الله) دی اوکه ددوستی نفی ده نود کافرانو اومنافقانو اودغلط قسم خلګو نه ده اګرچي هغه دمسلمانانو څخه وي اوپه دويمه جمله کي يې وفرمايل : که چيري ستاخوراک خوري نوصرف نيک سړی دی وخوري ، ددې حديث شريف دوې معناګاني دی (۱) : دخوراک څخه مراد ددعوت خوراک دی چي اې مخاطبه! ستاددعوت والاخوراک دصرف نيک سړی وخوري يعني نيکو خلګو ته دي دعوت ورکړی که چيري دعوت ورکوي هغه خواه غريب وي يامالدار . (۲) : معنی داده چي دنيک انسان نه علاوه دچاسره هم محبت مه جوړه اودچاسره هم دوستي مه کوه ځکه چي دبدوخلګو نه بداثر کيږي . داصلاح په ځای فساد خوريږي . (هذا کله من المرقات من حاشية المشکوة ص۴۲۶) **ترکيب** : لاتصاحب فعل انت فاعل ،الا حرف استثناء لغو ،مؤمنا مفعول به ، فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعليه انشائيه معطوف عليه سوه ، واو عاطفه لاياکل طعامک مضاف مضاف اليه مفعول به ،الاحرف استثناء لغو تقی فاعل فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعليه انشائيه معطوف ،معطوف عليه سره دمعطوف نه جمله فعليه انشائيه معطوفه سوه .

(۱۳۶) أَدِّ الْأَمَانَةَ إِلَى مَنِ ائْتَمَنَكَ وَلَا تَخُنْ مَنْ خَانَكَ (ترمذی)

(تخريج مشکوة صفحه ۲۵۴ س۱۵ عن ابی هريرة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : امانت اداکړه هغه کس ته چاچي ته امانتدار جوړکړي اوخيانت مه کوه دهغه کس سره چاچي تاسره خيانت وکړو . توضيح : يوسړی بل چاته څه شئ ياڅه پيسي په طور دامانت سره ورکړو اوهغه يې امين وګرځولو نواوس په هغه باندي لازم ده چي هم هغه شئ سنبهال وساتي اوکله چي دده نه امانت اېښودونکی خپل امانت وغواړي نوفوراً هم هغه شئ هغه ته واپس کړی ، که چيري دقرض په طور يې څه شئ اېښودلی وي نووقتي طور سره يې پخپله استعمالول جائز دی اوکله چي يې مالک وغواړي نودهغی پشان شې ورکړی .په دې حديث پاک کي تنبيه (خبرداري) ده ددې خبري چي ښه اخلاق ساتل پکار دی چاچي امانتدار ګرځولی دی دهغه امانت حفاظت سره واپس کول پکار دی ،داسوچ کول نه دی پکار ،چي تاخوماسره خيانت کړی ؤ نوزه به هم تاسره خيانت کوم . داسي کول بدکار دی ، ځوک چي تاسره بد وکړي ته دهغه سره ښه کوه ،بدل اخيستل بدکار دی .دزادالطالبين حديث (۳۰) کی تيرسوی دی چي خيانت کول دمنافق نښه ده .فائده : که چيري زيد دخالد په مال کي خيانت وکړو بيادزيد مال ته دخالد لاس ورسيدو که چيري دخيانت کړی سوی مال هم جنس وي نودامام ابوحنيفه رحمه الله په نزد دخالد خيانت کول هيڅ ګناه نه ده بلکه غلا کولی يې هم سي ،ځکه چي خپل حق وصولول دی اوکه چيري خلاف جنس مال ته دخالد لاس ورسيدلو چي زيد دروپو خيانت کړی ؤ اودخالد لاس ته دزيد کپړه وغيره راغله نوپه دې مسئله کي دامام شافعي رضي الله عنه په قول باندي داحنافو فتوی ده چي هغه خلاف جنس مال هم خالد خپل ځان سره ساتلی سي . (قاله مفتی عبدالقادرصاحب) **ترکيب** : اد فعل انت فاعل الامانة مفعول به الی جار من موصوله ائتمن فعل هو فاعل ، رحمه الله مفعول به ،فعل سره دخپل فاعل اومفعول به نه جمله فعليه خبريه صله سوه ، موصول

سره دصلې نه مجرور، جار سره د مجرور نه متعلق سو د فعل. فعل سره دخپل فاعل او خپل مفعول به او متعلق نه جمله فعلیه انشائیه معطوف علیه. (واو) عاطفه لاتخن فعل انت فاعل من موصوله خان فعل هو فاعل ك مفعول به. فعل سره د فاعل او مفعول به نه جمله فعلیه خبریه صله د موصول، موصول سره دصلې نه مفعول به، فعل سره د فاعل او مفعول به نه جمله فعلیه انشائیه معطوف، معطوف علیه سره د معطوف نه جمله فعلیه انشائیه مطعوفه سوه.

(١٣٧) لِيُؤَذِّنْ لَكُمْ خِيَارُكُمْ وَلْيَؤُمَّكُمْ قُرَّاؤُكُمْ (ابو داؤد)

(تخریج مشکوة صفحه ٦٥ س ٩ عن ابن عباس رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: پکار ده چې آذان ورکړي ستاسو لپاره په تاسو کې غوره. او پکار ده چې ستاسو امامت وکړي ستاسو قاري **توضیح**: څوک چې په تاسو کې بهتروي هغه دې اذان کوي یعني نیک او پرهیزګار وي هغه دې آذان وکړي او امامت دې هغه وکړي چې په قراءت ښه پوهیږي یعني ښه لوستونکی وي. د حضرت ابو سعید رضي الله عنه مرفوع حدیث دی چې کله تاسو درې کسان یې نو یو کس دې تاسو ته امامت وکړي او هغه دامامت کوي چې په قراءت پوهیږي یعني ښه قاري وي (رواه مسلم) دا د امام شافعي رحمه الله دلیل دی ځکه چې دهغوی په نزد چې څوک په تجوید ښه پوهیږي، هغه د امامت زیات حقدار دی. زموږ په نزد چې څوک زیات عالم وي هغه دې امام سي. زموږ دلیل په ترمذی کې دعائشې (رض) مرفوع روایت دی چې په کوم قوم کې ابوبکر رضي الله عنه وي هغوی ته دابوبکر رضي الله عنه نه علاوه بل څوک امامت نه کوي ځکه چې ابوبکر د ټولو نه لوی عالم ؤ ددې وجې نه دهغه خاص خیال وساتلی سو او د ټولو ښخه لوی قاري ابی ابن کعب رضي الله عنه په دویم نمبر کې وګرځول سو، معلومه سوه چې عالم لپاره امامت ورکول زیات بهتر دی په نسبت د قاري. امام شافعي رحمة الله علیه د دلیل جواب دادی چې قاري په معنی دعالم کې استعمالیږي. دغه شان قرائت او تجوید ته په لمانځه کې دیو رکن ضرورت دی او علم ته په ټولو ارکانو کې رکوع، سجده، قعده وغیره) ددې وجې نه اعلم احق بالامامت دی. **ترکیب**: لیؤذن فعل لکم جار او مجرور متعلق په فعل پوري، خیار کم مضاف او مضاف الیه فاعل د فعل. فعل سره د فاعل او متعلق نه جمله فعلیه انشائیه معطوف علیه سوه (واو) عاطفه لیبؤم فعل کم مفعول به قرائکم مضاف او مضاف الیه فاعل. فعل سره دخپل فاعل او مفعول به نه. جمله فعلیه انشائیه معطوف، معطوف علیه سره دخپل معطوف نه جمله فعلیه انشائیه مطعوفه سوه.

(١٣٨) لَا تَأْذَنُوْا لِمَنْ لَمْ يَبْدَأْ بِالسَّلَامِ بیهقي، تخریج مشکوة صفحه ٤٠١ س ١٧ عن جابر رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: اجازت مه ورکوی تاسو هغه کس ته چې شروع ونکړي په سلام سره. **توضیح**: دچا کور ته چې ورسی یادچا کمرې ته ننوزې یا یوځای ته چاله ورسې نو د ننوتلو نه مخکې داجازت اخیستلو ضرورت وي او اجازت اخیستل سنت دی او س اجازت په څه طریقه سره اخیستل پکار دی، دروازه ټکول یا په زور سره سلام اچول چې دننه خلګ یې واوري. حضور صلی الله علیه وسلم چې به دچا دروازې ورغلو نو السلام علیکم او په یو روایت کې السلام علیکم ورحمة الله به یې وویل. (رواه ابوداؤد) معلوم سوه چې داجازت بهتر طریقه سلام دی. ددې وجې نه حضور صلی الله علیه وسلم دا ارشاد وفرمایلو چې کوم سړی تاسو ته راسي او سلام مخکې وانه چوی نو هغه ته دننه تللو اجازت مه ورکوي ځکه چې په راتلونکی باندې حق دی چې د ټولو نه مخکې دسلامتی دعا وکړي بیا څه خبرې وکړي. دامسئله په قرآن

کریم کي موجود ده اوډیره اهمه مسئله ده په دې کي ډیره کوتاهي کیږي په روایاتو کي راځي چي صحابه کرامو ډیر ډیر سلام اچولو ،وړاندي د ترمذي شریف په حواله حدیث (۱۰۱) کي تیر سوی دی چي څوک په سلام کي مخکي والی کوي هغه الله تعالی ته په ټولو خلکو کي خوښ وي . **ترکیب** : لاتأذنو فعل فاعل ، ل جار ،من موصوله ،لم یبداء فعل هو فاعل ،بالسلام جار مجرور متعلق په فعل پوري ،فعل سره د فاعل او متعلق نه جمله فعلیه خبریه صله ،موصول سره د صلې نه مجرور ،جار سره د مجرور نه متعلق په فعل پوري ،فعل سره د خپل فاعل او متعلق نه جمله فعلیه انشائیه سوه .

(۱۴۹) لَا تَنْتِفُوا الشَّيْبَ فَإِنَّهُ نُورُ الْمُسْلِمِ (ابوداود) . تخریج مشکوة صفحه ۳۸۲ س ۱۵ عن عمرو بن شعیب عن ابیه عن جده مرفوعا)

ژباړه : مه باسئ بوډا والی (سپین ویښته) بې شکه دا د مسلمان نور دی .

توضیح : سپین ویښته مه وباسی ،ځکه چي دا د مسلمان نور دی ، د دې دا مطلب نه دی چي خضاب لګول جائز نه دی ځکه چي حضور ﷺ خضاب لګولی دی . د حضرت عثمان رضي الله عنه څخه روایت دی چي زه ام سلمه رضي الله عنها ته ورغلم نو هغی ما ته د حضور ﷺ یو خضاب لګولی سوی ویښته راوړ (رواه البخاري مشکوة صفحه ۳۸۴) لیکن د ښائست لپاره تور خضاب ناجائز دی ،دلته دا خبره ده چي سپین ویښته د بیخ مه باسي ځکه چي دا د مسلمان نور دی ، او د بخشش باعث دی وړاندي یې وفرمایل چي څوک په اسلام کي بوډا سو الله تعالی د هغه لپاره یوه نیکي ولیکله او یوه ګناه معاف کړه او یوه درجه یې لوړه کړه ،مشکوة شرف کي د دې حدیث نه وروسته د کعب بن مرة رضي الله عنه مرفوع روایت دی چي حضور ﷺ وفرمایل چي اسلام کي د بوډاګانو لپاره د قیامت په ورځ به یو نور وي (رواه الترمذی والنسائي) مطلب دا دی چي د ماشوم والی نه مسلمان ؤ او په اسلام کی بوډا سو نو دا د ده لپاره باعث د اجر دی او د مغفرت باعث دی د داسي بوډا په باره کي حدیث قدسی دی .(۱) : الله تعالی پخپله فرمایي چي زما هغه بنده ته دي مبارک وي او هغه بنده دي خوشحاله وي چي په اسلام کي بوډا سوی وي او هغه شرک نه وي کړی (دیلمی) بل حدیث قدسی دی الله تعالی فرمایي چي بوډا ثواب نور دی او نار زما مخلوق دی یعني د دې نور په وجه به د اور نه محفوظ وي دا دواړه حدیثونه را اخیستل سوی دی د کتاب څخه چي (په نامه د خدی تعالی خبری) څخه چي د (الاتحاف السنیه بالاحادیث القدسیه) وغیره کتابونو څخه احادیث را اخیستل سوی دی چي دا ردو ترجمه یې هم سوی دی . **لغوي او صرفي تحقیق** : لا تنتفو دا د باب افتعال نه صیغه د جمع ده ،د نفي لپاره د انتفاء معنی کیږي منفی کېدل او لري کېدل بې ځایه کېدل ،نفاه فانتفی یعني هغه د ځای نه لري کړو نو لري سو .

ترکیب : لا تنتفوا فعل او فاعل ،الشیب مفعول به ، فعل سره د خپل فاعل او مفعول به نه جمله فعلیه انشائیه معلل سوه ف تعلیلیه ان حرف مشبه بالفعل ه د ده اسم نور المسلم مضاف او مضاف الیه خبر د ان ،ان سره د اسم او خبر نه جمله اسمیه خبریه معلل ،معلل سره د خپل معلل نه جمله فعلیه تعلیلیه سوه .

(۱۵۰) اِزْهَدْ فِي الدُّنْيَا يُحِبَّكَ اللهُ وَازْهَدْ فِيمَا عِنْدَ النَّاسِ يُحِبَّكَ النَّاسُ

(تخریج مشکوة صفحه ۴۴۲ س ۶ سهل بن سعد رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه :خواهشات پرېږده(اوبې رغبتي اختيار کړه) ددنيا په باره کي نوالله تعالى به تاسره محبت وکړي اوخواهشات پرېږده دهغه شئ په باره کي کوم چي دخلګو سره دی نوخلګ به تاسره محبت کوي.

توضيح اوشان ورود : سهل رضي الله عنه راوي فرمايي چي يوسړی راغی اوهغه تلو سره وويل چي يار سول الله صلى الله عليه وسلم ماته داسي کاروښايه چي زه هغه وکړم نوالله تعالى زما سره محبت وکړي اوخلق هم ماسره محبت وکړي نو په دې باندي حضور صلى الله عليه وسلم وفرمايل چي ددنيا اعراض وکړه يعني ددې زيب اوزينت ته اوددې مال ته شوق مه لره ځکه چي کله ته په دنيا کي ننوزی نوبيابه دالله تعالى دبندګۍ نه غافل سي اوکله چي تاددنيا نه بې رغبتي وکړه نوتاته به دالله تعالى دعبادت لپاره فارغ وخت پيدا سي ،يوحديث قدسی دی ،ابی هريرة رضي الله عنه فرمايي چي نبي کريم صلى الله عليه وسلم ارشادوفرمايلو چي الله تعالى فرمايي چي اې دآدم عليه السلام اولاد زما دعبادت لپاره ته ځان فارغ کړه او وخت وباسه نوزه به ستاسينه دبې پرواهې اوغناء څخه ډکه کړم اوستافقر اواحتياج به بند کړم کنی نوستالاس به دشغلاود کارونو څخه ډير زيات ډک کړم اواحتياج به دي لري نکړم ،په دې وجه دنيا څخه بې رغبتي چي دې ته زهد ويل ضروری ده . (الاتحاف السنية اردو ترجمه صفحه ۱۱۸ بحواله ترمذی وبيهقی) که چيري ددنيا څخه بې رغبتي اوقطع تعلق وساتلی سي نوالله تعالى به محبت کوي ځکه چي دنياملعونه ده په حديث (۱۰۸) کي تيرسوی دی . دغه شان که چيري داغواړي چي خلګ هم تاسره محبت وکړي نوچي کوم شئ دخلګو سره دی (يعني مال) دهغه نه هم پرهيزوکړه اوپه لږ مال ګذاره وکړه دخلګو مخکي لاسونه مه خوره نوخلګ به پخپله تاسره محبت کوي په دې شرط چي دباقي عبادتونو هم پابند اوسيږې ،انسان چي ددين پابندوي نودنيا پخپله ملاويږي ،په يوحديث قدسي کي الله تعالى دنيا ته خطاب کړی اوفرمايلی يې دی چي څوک زماخدمت کوي ته هم دهغه خدمت کوه . (خدا کی باتين صفحه ۲۹۰ بحواله بيهقي) **ترکيب** : ازهد فعل انت فاعل فی جار الدنيا مجرور ، جار سره دمجرور نه متعلق سو په فعل پوري ، فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعليه انشائيه امر ،يحب فعل ک مفعول به لفظ الله فاعل ،فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعليه خبريه جواب امر سو ، امر سره دجواب نه جمله فعليه انشائيه امريه معطوف عليه واو عاطفه ازهد فعل فی جار ما موصوله ،عندالناس مضاف اومضاف اليه مفعول فيه سو ،ثبت فعل محذوف لپاره ، ثبت فعل سره دخپل فاعل (هوضمير) اومفعول فيه نه جمله فعليه خبريه صله دموصول،موصول سره دصلې نه مجرور دجار ،جار سره دمجرور نه متعلق په فعل پوري ،فعل سره دخپل فاعل اومتعلق نه امر ،فعل ک مفعول به الناس فاعل ، فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعليه خبريه جواب دامر ، امرسره دجواب نه جمله فعليه انشائيه امريه معطوفه سوه ،معطوف عليه سره دمعطوف نه جمله معطوفه سوه .

(۱۵۱) كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أَوْ عَابِرُ سَبِيلٍ

(تخريج مشکوة صفحه ۱۳۹ س ۲۲ عن عبدالله بن عمر رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : ته سه په دنيا کي داسي لکه چي ته مسافر يې بلکه دلاري تيرونکی يې .**توضيح** :اوشان ورود : حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنه فرمايي چي حضور صلى الله عليه وسلم زما اوږه ونيوله بيايې وفرمايل چي په دنيا کي داسي اوسه لکه چي مسافر اوسی بلکه څنګه چي په لاره تيريدونکی اوسيږې يعني دنيا مسافر خانه ده خپل ځان مسافر

وګنړه بلکه تلونکی مسافروګنړه اې مخاطبه چې کله ته ماښام کړی نودصبا انتظار مه کوه اوکله چې سهار کړی نودماښام انتظارمه کوه اودخپل صحت نه فائده اودخپل ژوند قدر وکړه . اول یې وفرمایل چې خپل ځان مسافر وګنړه ځکه چې انسان دلږوخت لپاره مسافروي بیایې وفرمایل چې بلکه په لار د تلونکي پشان ځان وګنړه ،مطلب دادی چې مسافر لپاره بیاهم څه موده وي مسافر په یو کور کي د پنځلسو ورځو څخه کم په یو کور کي اوسیدی سي په لاره تلونکی خو روان وي ، ددې وجې نه لکه څنګه چې په لار تلونکي د هر یو قدم ځای پریږدي او روان وي دغه شان انسان لره داسوچ کول پکار دی چې ماهم دغه شان خپل ژوند پرېښودل اونوي ژوند طرف ته تلل دی چې هلته به صرف اعمال اوداﷲ تالی رحمت په کار راځي ،دلته اودبل په معنی دی **ترکیب** : کن فعل امر انت ضمیر اسم د کن ،فی الدنیا جار او مجرور متعلق په فعل پوري ، کان حرف مشبه بالفعل ، ک یې اسم غریب معطوف علیه ، واو عاطفه عابرسبیل مضاف او مضاف الیه معطوف ، معطوف علیه سره د معطوف نه خبر د کان ،کان سره دخپل اسم اوخبر نه جمله اسمیه خبریه خبر سو د کن ، کن سره دخپل اسم اوخبر نه جمله فعلیه انشائیه .

(۱۵۲) لَا تَتَّخِذُوا الضَّيْعَةَ فَتَرْغَبُوا فِي الدُّنْيَا . ترمذی. تخریج مشکوة صفحه ۴۴۱ س ۱۲ عن ابن مسعود رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه : مه نیسه جائداد پس ته به شوق کونکی سی په دنیا کي . **توضیح** : د ضیعه دوې معناګاني کېدی سي اوله پیشه ، دویم جائداد . که چیري لومړی معنی واخلو نو د حدیث شریف مطلب دادی چې داسي پیشه مه نیسئ چي تاسو د دنیا پسې ولګیږی او ستاسو آخرت برباد سي ،مثلا دسود کاروبار یا بل څه ناجائزه پیشه ونیسئ چي دهغی په وجه دنیا کي مینه محسوسیږي ، که چیري دویمه معنی واخیستل سي نو مطلب دادی چې جائداد پسې دومره لګیا کیږئ چي د دنیا طرف ته زړونه مائل سي او اخرت موهیر سي . ددې دامطلب نه دی چې دجائداد والا کېدل څه عیب یا ګناه ده بلکه ددې مطلب دادی چې الله تعالی هیر نکړئ او آخرت خراب نکړئ د الله تعالی هروخت یادلرلو مطلب دادی چې څه ګناه ونکړی اودفرائضو ،واجباتو ،سنتو پابندي وکړی . **ترکیب** : لا تتخذوا فعل او فاعل ، الضیعة مفعول به ،فعل سره د فاعل او مفعول به نه نهی ،ف جوابیه ، ترغبوا فعل ،واو فاعل فی الدنیا جار او مجرور متعلق په فعل پوري ، فعل سره د فاعل او متعلق نه جمله فعلیه خبریه جواب د نهی ،نهي سره د جواب نهی نه جمله فعلیه انشائیه سوه .

(۱۵۳) أَعْطُوا الْأَجِيرَ حَقَّهُ قَبْلَ أَنْ يَجِفَّ عَرَقُهُ (ابن ماجه) (تخریج مشکوة صفحه ۲۵۸ س ۲۰ عن عبدالله بن عمر رضی الله عنه مرفوع)

ژباړه : ورکړه مزدور ته دهغه مزدوري مخکي ددې څخه چې اوچه سي دهغه خوله . **توضیح** : مزدور ته مزدوري په وخت بلکه د زر ور کولو حکم دی ،دانه چې کار پرې تول ورځ کوی یا تول میاشته او کله چې د مزدوري ور کولو وخت راسي نو ټال مټول او وروستوالی) کوي داسخته ګناه ده ، ددې حدیث معنی دمشکوة د کرښو مینځ کي په حواله دلمعات لیکلي سوی ده چې زر مزدوري ور کول پکار دی (داخبره ختمه سوه) دمشکوة هم په دغه صفحه باندي په حواله دبخاري شریف یو حدیث قدسی لیکلی سوی دی ، دابی هریرة رضی الله عنه مرفوع حدیث دی ،فرمایي چي حضور صلی الله علیه وسلم وفرمایل الله تعالی ارشاد فرمایي چي دقیامت په ورځ به درې کسان وي چي زه به دهغوی خصم (جګړی والا) یم ،یو هغه کس چي هغه زما په نوم قسم وخوري یا وعده وکړي او بیا دهوکه وکړي . دویم : هغه

کي چي چا آزاد انسان خرڅ کړو اودهغه قیمت یې وخوړلو . دریم : هغه کس چي هغه څوک مزدور ونیولو اودهغه نه یې کار پوره واخیستلو لیکن هغه ته یې مزدوري ورنکړه ، مزدور ته مزدوري ژر ورکول پکار دی ، که چیري وروسته یې ورکوی نود کار کولو څخه وړاندي مخکي هغه خبرول پکار دی ،دهو که ورکول اومزدور تنګول حرام اوناجائز دی . **لغوي اوصرفي تحقیق** : یجف دادنصر اوضرب دواړونه استعمال سوی دی ،دلته دضرب څخه دی په معنی داوچیدلو سره ، عرق دادسمع څخه مصدر دی په معنی د(۱):خولی سره .(۲):هغه هډوکی چي دهغه نه غوښه لري کړی سوی وي (۳): ددیوال لوندوالی .ددې څخه عرق په کسره دعین په معنی د رګ سره دی .

ترکیب : اعطوا فعل واو فاعل ، الاجیر مفعول اول اجره مضاف اومضاف الیه مفعول ثانی ، .قبل مضاف ،ان ناصبه مصدریه ، یجف فعل ،عرقه مضاف اومضاف الیه فاعل ،فعل سره دفاعل نه جمله فعلیه خبریه په تاویل دمصدر سره مضاف الیه ، مضاف سره دمضاف الیه نه مفعول فیه ، فعل سره دفاعل او مفعول به او مفعول فیه نه جمله فعلیه انشائیه سوه .

(۱۵۳) خَالِفُوا الْمُشْرِكِينَ أَوْفِرُوا اللِّحَى وَأَحْفُوا الشَّوَارِبَ (تخریج مشکوة ص ۳۸۰ س ۱۴ عن ابن عمر رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : دمشرکانو مخالفت وکړی ږیري کړئ اوبریت ښه پرې کړی. **توضیح** : په دې حدیث شریف کي دمشرکانو اوکافرانو دمخالفت حکم هرمسلمان ته ورکړی سوی دی ، مشرکان ږیري خروی او کموی اوبریت غټوی ،مسلمانانو ته داحکم دی چي تاسو ږیري اوږدی کړی اوبریت ښه کټ کړی. **دږیري شرعي حیثیت** : ږیره ساتل په هرمسلمان سړي چي عاقل بالغ وي واجب دی . اوڅلور ګوتي یعني هر طرف ته یو موټی ساتل واجب دی ،بعضي خلګ په زنه راختلی ویښته ددجي نه پرېکوي چي دهر طرفه ږیره راوخیږی بیا به یې بریږدو ، دا د دوی سخته غلطي ده اوګناه کبیره ده اوبعضي خلګ دڅلورو ګوتو نه کمه ږیره پرېږدي داهم دږیري نه پرېښودلو ګناه لري که چیري دیو طرفه ږیره پخپله کمه وي نو په دې کي څه نقصان نسته ،دټولو ویښتو برابرولو لپاره دیو ځای نه ویښته پرېکول یا واړه کول جائز نه دی ،دږیري ثبوت اووجوب دقرآن اوحدیث دواړو نه ملاوېږي: . ددې آیت نه دږیري ثبوت وسو اود : .ددې آیت نه وجوب ثابتېږي . ځکه چي دږیري کټ کول دالله تعالی پیدا کړی شئ خرابول دی اوپه دې حدیث کي ثبوت اووجوب دواړه دي چي دمشرکانو طریقه ږیره خرئیل دی ، ددې وجي نه تاسو ږیري وساتی ، داثبوت سو اوچونکه امر سره ذکر سوی دی ددې وجي نه وجوب هم ثابت سو ،بهر حال ږیره ساتل واجب دی ،ددې څخه بغیر روژه ،لمونځ غرض داچي هرقسم عبادت ناقص ګرځي ،یوسړی دنائي خواته ناست ؤ ،ږیره یې خرئیله چاورته وویل ولي ږیره خریې هغه جواب ورکړو چي پخپل مخ باندي چاړه راکاږم تا ته څه تکلیف دی تا ته خو تکلیف نه درکوم . لومړي سړي ورته وویل په خدای قسم چي ته زما دمحبوب ﷺ زړه ته تکلیف ورکوي .یعني حضور ﷺ ددې څخه په تکلیف کیږي لکه چي دهغه په سینه چاړه راښکلی سي . ددې وجي نه چي کوم سړي ته حضور ﷺ دنورو ټولو شیانو نه محبوب وي (لکه چي دمؤمن کېدلو لپاره داشرط هم دی) اوزیات محبت لري هغه به هیڅکله ږیره دیوه موټ نه کمه نه کړي هغه ته په اور سوزیدل په نظر راځي اوپه مخ ګرمه چاړه لګیدل محسوس کیږي ،دږیري په موضوع ډیري رسالی لیکلی سوی دی . (۱) داړهي کي شرعی حیثیت (۲)

: اسلام اور داڑھي کامقام .(۳) ؛ داړهي کاوجوب . چي کوم سړی زيات تحقيق کول غواړي هغه رسالوته دي رجوع وکړي ،دغه شان داخبره يادساتل پکار ده چي دږيرې نه انکار او وړباندي خندا کول کفر دی او ږيره خرول لنډول فسق اوفجور اوګناه کبيره ده په ږيره کي لس شيان مکروه دی ،بعض تحريمي اوبعض تنزيهي زيات تفضيل په مرقات جلد ۸ صفحه ۲۹۱ کي وګورئ .**دبريتو شرعي حيثيت** : دواړو طرفونو ته غاړي پرېښودل چي په خوله کي نه لګی اولاندي طرف ته ځی مستحب دی اوباقي ټول بريت بنه کمول سنت دی ، اوپه شونډو باندي دخولې دطرف نه اوچتول اوباقي واړه کول هم ټيک دی ،يعني ويښته واړه کول نيمه شونډه خالي ساتل اونيمه وړه وړه ويښتو سره پرېښودل هم ټيک دی ،په يو مرفوع روايت کي راځي چي حضور ﷺ به هره جمع بريت اونوکان پرېکول اوپه يو مرفوع روايت کي راځي چي کوم سړی دجمعې په ورځ نوکان پرېکوي الله تعالی هغه ت دوبمي جمعې پوري دټولو مصيبتونو څخه محفو ساتي ،اوږده اوږده بريت ساتل چي په خوله لګيږي مکروه دی اودڅلويښتو ورځو نه زيات تيرول اوبريت نه پرېکول هم مکروه دی ، نوکان. بريت اودنامه لاندي ويښتان مکروه دی اودترخونوويښته څلويښت ورځو کي دننه دتنه کټ کول ضرور دي کنی نو زموږ په نزد به دوعيد مستحق وي (مرقات ص ۲۹۱ **لغوي اوصرفي تحقيق** : اوفروا داد افعال نه امر دی په معنی د ډير اوږده کړی اللحی په کسرې سره اوپه ضمي سره جمع ده دلحية اوکوم شئ چي په انڼګو اوپه زنه باندي اوټوکيږي هغه لحيه (ږيره) ده ، احفوا داهم دباب افعال نه امر دی ،معنی يې ده چي بنه يې کټ کړئ . **ترکيب** : خالفوا فعل واو فاعل ، المشرکين مفعول به ، فعل سره دخپل فاعل اومفعول به نه جمله فعليه انشائيه مبين سوه اوفروا فعل واو فاعل ،اللحی مفعول به ، فعل سره دفاعل اومفعول به نه معطوف عليه ،واو عاطفه ،احفوا فعل فاعل . الشوارب مفعول به ،فعل سره دفاعل اومفعول به نه معطوف ،معطوف عليه سره دمعطوف نه جمله معطوفه بيان دمبين سو، مبين سره دبيان نه جمله فعليه انشائيه سوه .

(۱۵۴) **بَشِّرُوا وَلَا تُنَفِّرُوا وَيَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا** (بخاري اومسلم) (تخريج مشکوۃ صفحه ۳۲۳ س ۲۰ عن ابی موسی رضي الله عنه مرفوعا

ژباړه : خوشخبري (زيری) ورکړی اونفرت مه خوروی اوآساني وکړی اوپه مشکل کی مه اچوی .

توضيح اوشان ورود :دا ارشاد به هغه وخت رسول الله ﷺ بيان فرمايلو چي کله په څه معامله کي به يې يو صحابي چرته ليږلو نو ورته به يې فرمايل : چي خلګو ته خوشخبري واوروه او زيری ورکړه چي ثواب ملاويدلو ملاويدلو والا دی ،غرض دادی چي دالله تعالی درحمت شان اومغفرت ډير بيانوه او ويفرمايل چي دخلګو په ويرولو کي دومره مبالغه مکوه چي هغو دالله تعالی درحمت څخه نااميده سي اواعمال صالحه پريږدی او وی فرمايل چي معاملات اسان کړه څومره چي کيدلی سي دهرمؤمن ورور خيال ساته اودوی لپاره دهرقسم اسانو خيال ساته او دوی په تکليف کي مه اچوه چي په هغوي باندي مشقتونه واچوی ،په دې امت کي خواساني اوآساني دی چي په لږه نيکي ډير زيات ثواب ورکول کيږي ، ددې جي نه عمرونه هم ددې امت کم مقرر سوی دی ،بهرحال دين اسان کړی سوی دی اودې امت ته په تحفقه کي ورکړی سوی دی ځکه دآساني خورولو حکم دی اومشقت نه منع کړی سوی ده ،خامخا به مشقت کي خپل ځان اچول نه دی پکار اود نورو خلګو لپاره صرف داساني

سوچ کول پکار دی ، دخپل ځان لپاره که څه مشقت هم وي نو د ثواب په نیت سره برداشت کېدلی لیکن د نورو لپاره د لوړې نه داسانۍ سوچ کولو حکم دی ،خپل ځان هم دزیات مشقت نه بچ ساتل پکار دی ،ځکه چي په حدیث شریف کښي راغلی دی چي څوک د حد نه زیات خپل ځان مشقت کښي اچوی الله تعالی هغه په مشقت کښي پرېږدي .

ترکیب : یشروا فعل واو فاعل ،فعل سره دفاعل نه معطوف علیه ،واو عاطفه ،لاتنفرو فعل اوفاعل ، فعل سره دفاعل نه معطوف ، معطوف علیه سره دمعطوف نه جمله فعلیه انشائیه معطوفه سوه ،واو استئنافیه ،یسروا فعل واوفاعل ،فعل سره دفاعل معطوف علیه ، واو عاطفه ، لاتعسروا فعل ،واوفاعل ،فعل سره دفاعل نه معطوف . مطعوف علیه سره دمعطوف نه جمله فعلیه انشائیه معطوفه سوه .

(۱۵۶) أَطْعِمُوا الْجَائِعَ وَعُودُوا الْمَرِيضَ وَفُكُّوا الْعَانِيَ (بخاری) (تخریج مشکوة صفحه ۱۳۳ س ۱۳ عن ابی موسی رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه : خوراک خوری په اوږي اوپه مریض پوښتنه کوی اوخلاص کړی قیدي . **توضیح** : په دې حدیث کښي دهر مسلمان لپاره درې حکمونه دي . **اول** : اوږي ته خوراک ورکړی ددې مطلب څه دی ،هرېنده دخوراک څخه مخکښي اوږی وي ایا هرېنده به هرېنده ته خوراک ورکوي ؟ داسي نه ده په دې کښي درې صورتونه دي ،فرض عین ،فرض کفایه اوسنت ، طعام ورکول هغه وخت فرض عین دی چي کله یوسړی داضطرار (مجبوری) حالت ته ورسیږي اودهغه سره صرف یوسړی دی نو په داسي صورت کښي دغه سړي لپاره فرض عین دی چي هغه دي اوږي ته طعام ورکړي ،کوم چي مضطر دی اومړ کیږي ،فرض کفایه هغه وخت وي کله چي یوسړی حد اضطرار ته ورسیږي اوطعام ورکونکی ډېروي که چیري په دوی کښي یو هم طعام ورکړو نو ټولو دطرفه به فریضه اداسي ، کنی ټول به ګنهګاروي اوکله چي هغه اوږی اضطرار ته نه وي رسیدلی نو هغه ته طعام ورکول سنت اومستحب دی . دویم : حکم په حدیث کښي دمریض پوښتنه ده ،کله چي یومسلمان ورور مریض سي نو دهغه لپاره که چیري ذمه دار او وارث یعني څوک محافظ وي نو عیادت کول سنت علی الکفایة (دشپې په وخت) دی کنی نو عیادت واجب دی . دریم : حکم دادی چي هغه قیدي کوم چي په ناحقه باندي قید وي هغه خلاص کړي دا واجب علی الکفایة دی ،چي یو کس یې آزاد کړي نو د ټولو ذمه فارغ سوه ، ددې یوه معنی داهم کړی سوی ده چي غلامان آزاد کړي . (حاشیه مشکوة صفحه ۷) **لغوي اوصرفي تحقیق** : فکوا دادنصر څخه امر دی په معنی دخلاصولو سره ،العانی داهم دنصر څخه صیغه دصفت ده په معنی دقیدي سره . **ترکیب** : اطعموا فعل واو فاعل ، الجائع مفعول به ،فعل سره دفاعل اومفعول به نه معطوف علیه ، واو عاطفه ، عودوا فعل واو فاعل المریض معفول به ، فعل سره دفاعل اومفعول به نه معطوف ثانی ،معطوف علیه سره دمعطوفینو نه جمله فعلیه انشائیه معطوفه سوه .

(۱۵۷) لَا تَسُبُّوا الدِّيكَ فَإِنَّهُ يُوقِظُ لِلصَّلَاةِ (تخریج مشکوة صفحه ۳۶۱ س ۲۳ عن زید بن خالد رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه : ښکنځل مه کوئ چرګ ته ،بې شکه دې بیداره کونکی وي دلمانځه لپاره . **توضیح** : چرګ ته ښکنځل مه کوی ځکه چي دابیداروول کوي دلمانځه لپاره یعني دی آواز کوي سهار په وخت اودلمانځه لپاره ټول راخبره وي ،ددې وجي نه ده ته بد مه وایاست ، ددې حدیث شریف په باره کښي څوخبري دي (۱) : یوه باریکه اشاره ده هغه داچي په بعضو ځناورو کښي ښه عادتونه وي چي دهغه په وجه هغوی ته ښکنځل کولو نه منع سوی ده نو دیو مؤمن بل مؤمن ته

بسکنځل کول څنګه جائز کېدلی سي، ځکه چي هر یو مؤمن د ښو خوبانو ماده لري . (۲) : په چرګ کي د ټولو نه لویه عجیبه خبره داده چي هغه د شپې وختونه ښائي . (۳) : قاضي حسن رحمه الله او امام شافعي رحمه الله او متولی رحمه الله په مجرب چرګ باندي د لمونځو د وختونو د اعتماد د جواز فتوی ورکړې ده . (۴) : په جامع صغیر کي د چرګ په فضیلت کي ډېر څه ذکر سوی دی ډېر روایات او احادیث موجود دی (۵) : حضور ﷺ لپاره یو سپین چرګ ؤ او صحابه کرامو به په سفر کي ځان سره چرګ ساتلۀ چي د لمانځه لپاره وختونه ورته معلوم سي (۶) : په معجم طبراني کي مرفوعا دی چي الله تعالی لپاره یو سپین چرګ دی دي چي د هغه دواړو وزري ښائسته کړې سوی دي په سرو او شنو کاڼو او لعلونو سره ، د دغه چرګ یو وزر په مشرق او بل په مغرب کي دی او د هغه سر د عرش نه لاندي او د هغه پښې په هوا کي دي ، هغه آذان کوي هره ورځ د پېښمني وخت کي ، د هغه آواز ټول د زمکي والا اوري او اسمان والا ، سواد پیریانو او انسانانو څخه ، نو په دغه وخت کي د زمکي ټول چرګان د هغه د آواز اورېدلو جواب ورکوي چي کله قیامت نژدی سي الله تعالی به وفرمایي (چرګ ته) خپلي وزري راټولي کړه او خپل آواز بند کړه نو ټول د اسمان او زمکي او سیدونکی به سوا د ثقلینو (جن وانس) څخه پوهه سي چي قیامت نژدی دی . (مرقات ص ۱۴۴ ج ۸) **لغوي او صرفي تحقیق** : د دیک معنی چرګ . د سپرلي موسم ، یوقظ د اباب افعال څخه مضارع ده په معنی د وېښېدو دی . **ترکیب** : لاتسبوا فعل واو فاعل الدیک مفعول به ، فعل سره د فاعل او مفعول به نه معلل ، ف تعلیلیه ان حرف مشبه بالفعل . ه ضمیر اسم د ان ، یوقظ فعل هو فاعل ، ل جار الصلوة مجرور ، جار سره د مجرور نه متعلق په فعل پوري ، فعل سره د فاعل او متعلق نه جمله فعلیه خبریه خبر د ان ، ان سره د اسم او خبره جمله اسمیه خبریه تعلیل ، معلل سره د تعلیل نه جمله فعلیه انشائیه تعلیله سوه .

---

(۱۵۱) لَا يَقْضِيَنَّ حَكَمٌ بَيْنَ اثْنَيْنِ وَهُوَ غَضْبَانُ (بخاري ومسلم) تخریج مشکوة صفحه ۳۲۴ س ۱۲ عن ابی بکرة رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه : بالکل دي فیصله نه کوي یو حاکم د دوو کسانو په مینځ کي په داسي حال کي چي هغه د غصې په حالت کي وي . **توضیح** : دا حدیث شریف د هر دوو جګړه کونکو په مینځ کي د فیصلې کونکي په باره کي دی ، په دې کي ټول حاکمان ، قاضیان ، وزیران وغیره شامل دی ، مطلب دادی چي څوک حاکم (فیصله کونکی) دي د دو خصمینو په مینځ کي د غصې په حالت کي فیصله نه کوي ځکه چي غصه د فکر او سوچ کولو لپاره یو منع کونکی شئ دی ، دغه شان په سخته یخنۍ کي هیڅکله فیصله او رول نه دي پکار ، ځکه چي انسان په یخنۍ کي یخ نیولی وي کېدی سي چي د ګرمۍ په وجه ده ته وېره وي او د دغه وېري په وجه فیصله صحیح و نه سي ، دغه شان د سختي لوږې په حالت کي او دغه د سختي تلواري په حالت کي فیصله ورکول نه دي پکار ، ځکه چي کېدی سي چي په تلواره کولو کي فیصله خرابه وسي ، دغه شان د ناروغۍ په حالت کي هم فیصله نه ده پکار ځکه چي په دې کي هم د غلطۍ امکان دی ، غرض دادی چي په دې ټولو موقعو کي فیصله کول مکروه دی ، ځکه چي په حدیث شریف کي د فیصلې د خرابېدلو په وجه د غصې په حالت کي د فیصلې کولو نه منع کړې سوې ده ، نو په دې موقعو کي هم په فیصله کي د غلطۍ د امکان په وجه فیصله مکروه ګرځول سوې ده . **ترکیب** : لا یقضین فعل حکم ذوالحال ، واو حالیه ، هو مبتداء ، غضبان خبر ، مبتداء سره د خبر نه جمله اسمیه خبریه حال سوه ، ذوالحال سره د حال نه

فاعل بين مضاف، اثنين مضاف اليه، مضاف سره د مضاف اليه نه مفعول فيه، فعل سره د فاعل او مفعول فيه نه جمله فعليه انشائيه سوه.

(۱۵۹) إِيَّاكَ وَالتَّنَعُّمَ فَإِنَّ عِبَادَ اللّٰهِ لَيْسُوا بِالْمُتَنَعِّمِينَ (رواه احمد) (تخريج مشكوٰة صفحه ۴۴۹ س ۱۱ عن معاذ بن جبل رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: ته ځان ساته د ناز او نعمت نه، بې شکه د الله تعالى بندګان نه وي د ناز او نعمت والا څخه.

توضيح او شان ورود: د تنعم معنى ده په خپل خواهشاتو پوره کولو کي ډير زيات توالى کول او تلواره کول. کله چي حضور صلى الله عليه وسلم معاذ بن جبل رضي الله عنه يمن ليږلو هغه يې ورته وفرمايل (هر مسلمان د دې مخاطب دى) چي ته ناز او نعمت سره ژوند مه تيروه، د الله تعالى بندګان په لړه باندي ګذاره کوي (وخت تيره وي) او صبر کوي کوم شئ ورته ميسر سي په هغه باندي صبر کوي، د چا په وړاندي شکايت او ګيله نه کوي خصوصا د سفر په وخت ناز او نعمت سره او سيدل ډير بده خبره ده، د احقر شيخ حضرت مولانا مسيح الله رحمه الله يوه ورځ په جلال آباد کي په يو مجلس کي فرمايلي ؤ (احقر مصنف رحمه الله پخپله اورېدلى ؤ) چي کله سفر کوى نو دوه شيان وغورزوى. اول غصه، دويم: آرام غوښتل، چي دا دوه شيان په سفر کي نه وي نو سفر به خوندور وي، کنې نو سفر به تريخ اوبې خونده وي، دا ازمائيلى سوى سوى طريقه ده چي په سفر کي که چيري څوک غواړي چي سفر بې مزي او بې خونده نسي نو غصه دي نه کوي او آرام طلب دي نه جوړيږي چي هر وخت دي آرام او سکون وي، بلکه په سفر کي څه تکليفونه وي هغه برداشت کول پکار دى، د مشقت په وجه سره لمونځ نيم کړى سوى دى څه نا څه مشقت ضروري اګر چي د طيارې سفروي، بهرحال ناز او نعمت سره اوسيدل منع کړى سوى دى. ځنګه چي په سفر کي آرام طلبي نه ده پکار د غه شان خپل ځان هميشه مسافر ګڼړل پکار دي، ځکه چي دنيا مسافر ځانه ده، د دې تفصيل په حديث ۱۵۱ کي تير سوى دى. لهذا لکه څنګه چي سړى په سفر کي ناز او نخري په عام طور نه کوي د غه شان په عام حالاتو کي او سيدل پکار دى. **ترکيب**: اياک ضمير منصوب منفصل مفعول به، تقدير د عبارت داسي سو اتق نفسک. اتق فعل انت فاعل، نفسک مضاف او مضاف اليه، مضاف سره د مضاف اليه نه معطوف عليه، والتنعم معطوف، معطوف عليه سره د معطوف نه مفعول به. فعل سره د فاعل او مفعول به نه معلل. ف تعليليه ان حرف مشبه بالفعل، عباد الله مضاف او مضاف اليه، مضاف سره د مضاف اليه نه اسم د ان. ليسوا فعل ناقص، واو ضمير اسم د ليسو، ب جاره زائده. المتنعمين يې خبر. ليسو سره د اسم او خبر نه جمله فعليه خبريه خبر، ان سره د اسم او خبر نه تعليل. معلل سره د تعليل نه فعليه انشائيه تعليليه.

(۱۶۰) اِعْتَدِلُوا فِي السُّجُودِ، وَلَا يَبْسُطْ أَحَدُكُمْ ذِرَاعَيْهِ انْبِسَاطَ الْكَلْبِ.

(بخاري و مسلم. تخريج مشكوٰة صفحه ۸۳ س ۲۲ عن انس رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: ميانه روي (اعتدال) اختيار کړى په سجدو کي، او نه دى خوروى په تاسو کي څوک خپلي څنګلي (لاسونه) د سپې د خورولو په شان. **توضيح**: په مسجدو کي د اعتدال ساتلو مطلب دا دى چي سجده د ميانه روى په حالت کي ادا کوى، مخکي يې تفصيل هم وفرمايلو چي خپلي څنګکي د سپي پشان مه خوره وى. بلکه اوچتي يې ساتى او د زمکي نه يې لوړي کوى، د حضور صلى الله عليه وسلم څنګلي به د زمکي نه د مره اوچتي وي چي د ترخونو مبارکو

سبین والی به په نظر را تللو او دهغوی متې به د پښتون نه دومره لرې وی چې دیوې وزې بچې به په کې تیریدلئ سو ،غرض داچې داعتدال تعلیم ورکړی سوی دی اعتدال دلمانځه په هر رکن کې ضروری دی او واجب دی لیکن سجده دلمانځه یولوی رکن دی ، ددې وجې نه ددې ذکر خاص طور سره وکړی سو . (مشکوة حاشیه ۱۱ بحواله مرقات) زیات تفصیل لپاره وګوری رساله (نماز سنت کے مطابق پڑھے) **ترکیب** : اعتدلوا فعل واو فاعل . فی المسجد جار اومجرور ، جارسره دمجرور نه متعلق سو په فعل پوري ،فعل سره دخپل فاعل نه اومتعلق نه معطوف علیه ،واو عاطفه،لا یبسط فعل ،احد کم مضاف اومضاف الیه فاعل ، ذراعیه مضاف اومضاف الیه مفعول به . انبساط الکلب . مضاف اومضاف الیه مفعول مطلق ، فعل سره دفاعل اومفعول به اومفعول مطلق نه جمله فعلیه انشائیه معطوف سوه معطوف علیه سره دخپل معطوف نه جمله فعلیه انشائیه معطوفه سوه .

---

(۲۱) لَاتَسُبُّوا الْاَمواتَ فَاِنَّهُمْ قَدْاَفْضَوْا اِلٰی مَاقَدَّمُوْا .(بخاری) تخریج مشکوة صفحه ۱۴۵ س ۲۷ عن عائشه (رض) مرفوعا)

ژباړه : بد او رد مه وایه مړو ته ،پس بې شکه هغوی اورسیدل هغه شئ ته کوم چې هغوی وړاندې لیږلی دي .

توضیح : هیڅ یو مړی ته که نوی وي یا زوړ وي نیک وي او که بد ،ښکنځل کول یا بد ورته ویل ترهغه وخت پوري ناجائز دي چې ترڅو یقیني طور سره دانه وي ثابت چې هغه کافر ؤ لکه فرعون ،یاابی لهب ،یاابوجهل یاقارون ، ددوی کفر په قطعي طور سره ثابت دی ، ددې وجې نه هغوی ته بدویل ګناه نه ده ، مړي ته بدویلو نه دمنع کولو وجه حضورس وړاندې دابیان کړه چې هغوی کوم څه وړاندې لیږلی دی یعني اعمال وغیره یې کړی دي هغی ته هغوی رسیدلی دي . اوس چې هغوی څنګه عمل کړی دی هم هغه شان به بدله بیا مومي . تاسو هغوی ته ولې وایاست؟ تاسو به خپلو قبرونو ته ځې خپل عملونه به ځان وړی او هغوی ځان سره خپل عملونه وړي دي ، ددې وجې نه اګرچې هغوی ګنهګار وي هغوی ته ښکنځل مکوی ، په بل حدیث کی راغلی دی چې چې تاسو دالله تعالی ګواهان یې په زمکه باندې تاسو چې څنګه ګواهي کوئ هغه شان به الله تعالی کوی ،یعني که تاسو مړي ته ښه وایې نو هغه به جنت ته او که چیري تاسو دهغه بد وایاست نو جهنم ته به ځي . ددې وجې نه پخپله نیکي کول پکاردی . چاته بد رد ویل نه دي پکار ،او په بل حدیث کي دحضور ارشاد دی چې څوک مسلمان مړسي او دهغه لپاره دوه کسان هم دخیر او دنیکۍ ګواهي ورکړی نو الله تعالی به هغه جنت ته داخل کړي .

ترکیب : لاتسبوا فعل واو فاعل ،الاموات مفعول به ، فعل سره دفاعل اومفعول به نه معلل . ف تعلیلیه ،ان حرف مشبه بالفعل هم ضمیر دده اسم ، قدافضوا فعل فاعل ، الی جار ،ما موصوله قدموا فعل فاعل . فعل سره دفاعل نه جمله فعلیه خبریه صله ، موصول سره دصلې نه مجرور ، جار سره دمجرور نه متعلق په فعل پوري ، فعل سره دخپل فاعل اومتعلق نه جمله فعلیه خبریه ، خبر دان سو . ان سره داسم او خبر نه جمله اسمیه خبریه تعلیل سو . معلل سره دتعلیل نه جمله فعلیه انشائیه معطوفه سوه .

---

(۲۲) مُرُوْا اَوْلَادَکُمْ بِالصَّلٰوةِ وَهُمْ اَبْنَاءُ سَبْعِ سِنِیْنَ وَاضْرِبُوْهُمْ عَلَیْهَا وَهُمْ اَبْنَاءُ عَشْرِ سِنِیْنَ وَفَرِّقُوْا بَیْنَهُمْ فِی الْمَضَاجِعِ

(تخریج مشکوة صفحه ۵۸ س ۱۳ عن عمرو بن شعیب عن ابیه عن جده مرفوعا)

ژباړه : حکم کوئ خپل اولاد ته دلمانځه په داسي حال کي چي هغوی داووه کالو وي اوضرب يعني وهل ورکوی هغوی لره (يعني په لمانځه نه کولو باندي) په داسي حال کي چي هغوی دلسو کالو وي اوجدائي وکړی دهغوی په مينځ کي د ويدو په ځايونو کي . **توضيح** : کله چي اولاد نارينه وي يازنانه داوو کالو سي نو هغوی ته دلمانځه کولو حکم کوئ چي دلمانځه سره يې محبت پيدا سي او کله چي دلسو کالو سي نو بيا که يې لمونځ نه کوی نو هغوی د تربيت لپاره معمولي وهل ورکوی چي دبالغ کېدو څخه مخکي دلمانځه مضبوط عادتيان جوړ سي .

داوو کالو اولسو کالو دتخصيص وجه : دشريعت احکام سړو اوښځو ټولو لپاره دی اولمونځ دټولو څخه لوی عبادت دی اودلمانځه حکم دټولو څخه زيات سخت دی اوعام دی ، ددې وجي نه شريعت هلک اوانجلۍ ته دبالغ کېدو مخکی دلمانځه دعادت جوړولو حکم ورکړی دی ، انجلۍ دنهو کالو څخه ترپنځلس کالو پوري بالغه کېدی سي اوهلک د دولس کالو څخه ترپنځلسو کالو پوري بالغ کېدی سي . ددې وجي نه چي کله ماشوم د اووه کالو سي نو هغه ته دلمانځه طريق ښودل پکار دی ، چي دلمانځه عادت يې جوړ سي او کله چي دلسو کالو سي نو بيا په هغه باندي لمونځ په وهلو سره کول پکار دی ،ځکه که چيري هغه انجلۍ وي نو کېدی سي چي هغه بالغه سوی وي يا بالغ کېدونکی وي او که چيري هلک وي نو هغه بالغ کېدو ته نژدی دی ، ددې وجي نه دلمانځه سره دمحبت پيدا کولو لپاره هغه هم دلمانځه عادتي جوړ کړئ .غرض دادی چي دبچي تربيت په ماشوم والي کي په څه طريقې سره وسي هغه به هم هغه شان ژوند تيره وي او کله چي دلسو کالو سي نو بيا هلک او انجلۍ جلا جلا ويده کوي لسو کالو څخه وروسته دهلک اوانجلۍ ګډ پرېوتلو نه منع وفرمايله ليکن دوه هلکان (لوی وي او که واړه) او که دوی انجوني وي هغه وړی وي او که غټي چي جلا کيږې يې اغوستي وي نو په يوه بستره کي پرېوتی سي په دې کي باک نستته ، چي څه غلط اوخيانت کار نه کوي .انجلۍ اوهلک چي ترڅو پوري دواړه واده سوي نه وي ، په هرحال کي به ځانله ويده کيږی ښځه او خاوند يوځای ويده کېدی سي ، د دوی نه علاوه ټول صورتونه دسړي اوښځي ديوځای ځملاستو يعني په يوځادر کي ناجائز دی . **ترکيب** : مروا فعل واو ضمير بارز هغه يې فاعل ، اولادکم مضاف اومضاف اليه ذوالحال ، واو حاليه ، هم مبتداء ، ابناء مضاف ،سبع مضاف اليه ، مضاف ، سنين مضاف ، مضاف سره دمضاف اليه بيا مضاف اليه سو ،مضاف سره دمضاف اليه نه خبر . مبتداء سره دخبرنه جمله اسميه خبريه حال سو .ذوالحال سره دحال نه مفعول به ،بالصلوة جار اومجرور متعلق سو په فعل پوري . فعل سره دفاعل اومفعول به اومتعلق نه معطوف عليه ، واوعاطفه،اضربو فعل اوفاعل ،هم ذوالحال ، واو حاليه ، هم ابناء عشرسنين مبتداء خبر جمله اسيمه خبريه حال سو ، ذوالحال سره دحال نه مفعول به ،عليها جار اومجرور متعلق سو په فعل پوري ، فعل سره دفاعل اومفعول به اومتعلق نه معطوف اول ،واو عاطفه ،فرقوا فعلسا اوفاعل ، بينهم مضاف اومضاف اليه مفعول فيه ، فی المضاجع جار اومجرور متعلق په فعل پوري ، فعل سره دفاعل اودانمفعول فيه اومتعلق نه معطوف ثانی ،معطوف عليه سره دمعطوفينو نه جمله فعليه انشائيه مطعوفه سوه .

(۲۳) تَعَاهَدُوا الْقُرْآنَ فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَهُوَ أَشَدُّ تَفَصِّيًا مِنَ الْإِبِلِ فِي عُقُلِهَا

بخاري ومسلم .تخريج مشکوة صفحه ۱۹ س ۱۳ عن ابی موسی الاشعری رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: یاد کړی قرآن پس قسم دی په هغه ذات دچا په قبضه اوقدرت کي چي زما ساه ده، البیته دازیات سخت دی داوښ نه دخپل رسۍ په خلاصولو کي. **توضیح**: دقرآن نه چي څه حصه یاده وي یا ټول یادوي نو دهغه حفاظت کوی اوهمیشه تلاوت کوئ چي دزړه نه ونه وزي، قرآن نه لوستلو سره هیریږي، دقرآن څه حصه یا پوره قرآن یادولو په وخت کي څومره چي یاد وي یادساتل په هرمسلمان سړي اوښځه باندي فرض عین دی، مثلا چاچي سورة یسین یاد کړو نودیادولو په وخت کي یې یوغلطي کوله څه زمانه پس دوی غلطي سوی نواوس یې دفرضو پرېښودلو پشان ګناه ده. دغه شان حافظ ته چي دحفظ پوره کولو په وخت کي څومره یاد ؤ هغومره ترمرګ پوري یادساتل فرض عین دی، که چیري دیوې غلطي اضافه هم وسه نو ګناه کبیره ارتکاب به وي، روزانه تلاوت نه کولو سره قرآن کریم د زړه څخه وزي، ددې مثال حضور ﷺ بیان کړو، چي یو اوښ په خپل رسۍ خلاصولو کي دومره تیز اوبهادر نه دی څومره چي قرآن یعني قرآن دیو اوښ نه هم زیات په تلوار سره کار کوي اود زړونو نه ژر وزي په یوبل روایت کي دغه شان راغلی دی چي قرآن یاد کړئ ځکه چي دادانسانانو دسینو څخه ډیر سخت دی په وتلو کي داوښانو خلاصیدلو نه. اصل روایت: في عُقُلها. دی یعني فی هم موجود دی اوهغه دمن په معني سره دی عقل په ضمه دعین اوقاف سره دی، دعقال جمع ده لکه کتب دکتاب جمع ده په دې کي یولغت په سکون دقاف سره دی لیکن هغه ضعیف دی. (مرقات صفحه ۲۱۵) **ترکیب**: تعاهدو فعل اوفاعل، القرآن معفول به، فعل سره دفاعل اومفعول به نه معلل، ف تعلیلیه، واو قسمیه جار، الذی موصول نفسی مضاف، مضاف سره دمضاف الیه نه مبتداء. ب جاره، یده مضاف اومضاف الیه مجرور. جار سره دمجرور نه متعلق په ثبت فعل محذوف پوري ثبت فعل سره دفاعل (هو ضمیر) اومتعلق نه جمله فعلیه خبریه خبر دمبتداء، مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه خبریه صله. موصول سره دصلې نه مجرور دجار، جار سره دمجرور نه متعلق په اقسم محذوف پوري، اقسم فعل سره دفاعل (انا ضمیریه) اوسره دمتعلق نه قسم. ل تاکیدیه، هو مبتداء، اشد اسم تفضیل، من الابل. جار اومجرور متعلق سو داسم تفضیل. په اشد کي هو ضمیر ممیز. تفصیا مصدر، فی جار، عقلها مضاف اومضاف الیه مجرور، جار سره دمجرور نه متعلق په تفصیا مصدر پوري، مصدر سره دخپل متعلق نه تمیر، ممیز سره د تمیز نه فاعل داشد، اسم تفضیل سره دفاعل اومتعلق نه شبه جمله خبر، مبتداء سره دخبر نه جواب دقسم، قسم سره دجواب نه جمله قسمیه تعلیلیه سوه، معلل سره د تعلیل نه جمله فعلیه انشائیه معلله سوه.

---

(۴۳) لَاتَجْلِسُوا عَلَى الْقُبُوْرِ وَلَاتُصَلُّوا إِلَيْهَا، مسلم، تخریج مشکوة صفحه ۱۴۸ س ۱۰ عن ابی المرثد الغنوی رضي الله عنه مرفوعا

ژباړه: مه کښېنئ په قبرونو باندي اومه لمونځ کوئ دهغوی وطرف ته. **توضیح**: په قبرونو کي دادصاحب قبر حق تلفی ده اوهړی سپک مه ګڼړی اومه یې دومره تعظیم کوی چي قبرونو ته قبله جوړه کړی اولمونځ ورته شروع کړی یعني دحدن زیات تعظیم نه دی پکار اونه دحدنه تجاوز پکار دی اونه په قبر کښیناستل پکار دی نو قبرونو ته زیارت لپاره تلل اوهلته لوستل اوثواب بخښل جائز دی خصوصا دشعبان په پنځلسمه شپه کي اوعام طور دجمعې په ورځ تلل بهتر دی اودعا غوښتل سنت دی، بهتر داده چي بغیردلاس اوچتولو نه دعا وغواړي باقي ټول کارونه په قبرونو باندي یا قبرونو سره مکروه تحریمي دی اوبعضي تنزیهي دی مکروه تحریمي لکه قبرونو سره

بول وغيره كول . په قبرونو باندې ويده كېدل .اوقبرونو ته مخامخ لمونځ كول اوقبرونو ته دسجدې ځايون جوړول وغيره . كله چې مينځ كې څه ديوال وغيره نه وي اومكروه تنزيهي لكه قبر ديوې لويښتې نه زيات اوچتول . اودمسلم په يوحديث كې راغلى دى چې حضور ﷺ دقبر پخولو اوپه قبر باندې عمارت جوړولو اوپه قبر باندې كښيناستلو نه منع فرمايلي ده ، امام نووى رحمة الله عليه ددې حديث شريف په شرح كې ليكي چې په قبر باندې عمارت جوړول چې ذاتي ځاى وي اود جوړونكى ملكيت وي نومكروه دى اوكه عام قبرستان وي نوبيا حرام دى غرض دادى چې دمړي سپكاوى نه دى ،پكار چې په قبرباندې كښينې اوقبر پائمال كړى سي وغيره ، ددې ټولو كارونو نه منع كړى سوى ده ، اونه دومره تعظيم پكار دى چې قبرونه سجده ګاه جوړ كړي سي اوقبرونو ته مخ كړي اولمونځ شروع كړي اعتدال (ميانه روي) پكار ده . دزيات تفصيل لپاره دمولانا سرفراز خان صفدر صاحب رحمة الله عليه كتاب (راه سنت) كتل پكار دى اودملا علي قاري رحمة الله عليه كتاب مرقات جلد ۴ صفحه ۶۸ وګورئ)

تركيب : لاتجلسوا فعل اوفاعل ،على القبور جار اومجرور متعلق په فعل پوري ،فعل سره دفاعل اومتعلق نه معطوف عليه . واو عاطفه .لاتصلوا فعل اوفاعل .الى جار ،ها مجرور ،جارسره دمجرور نه متعلق په فعل پوري ، فعل سره دفاعل اومتعلق نه معطوف ،معطوف عليه سره دمعطوف نه جمله فعليه انشائيه معطوفه سوه .

(۴۵) اتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ فَإِنَّهَا لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللهِ حِجَابٌ

(بخاري ومسلم) تخريج مشكوة صفحه ۱۵۵ س ۵ عن ابن عباس رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : ځان ساته دمظلوم دښېراؤ څخه ، پس بې شكه نسته دهغوى اودالله تعالى په مينځ كې څه پرده .

توضيح اوشان ورود : حضرت عبدالله ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دى چې حضور ﷺ كله معاذبن جبل رضي الله عنه يمن ليږلو نوحضرت معاذ رضي الله عنه ته يې وفرمايل چې : كله ته اهل كتابو ته ورسى نود ټولو څخه مخكې ورته كلمه شهادت طرف ته دعوت وركړه ، كه هغه يې ومنله نوبيا ورته دا وښايه چې الله جل جلاله په شپه اوورځ كې په تاسو پنځه لمونځونه فرض كړي دى كه چيري هغوى داهم ومنله نوبيا هغوى ته دا وښايه چې الله تعالى صدقه (زكوة) فرض كړي دى چې دمالدارانو څخه اخيستل كيږي اوغريبانو ته وركول كيږي ، كه چيري هغوى داخبره هم ومنله نوته ځان وساته دهغوى دښه مال اخيستلو نه (انصاف كوه) كه چيري هغوى په خوښه سره ښه مال دركوي نوواخله كنې نوبيا يادساته چې دمظلوم دښېراؤ نه ځان بچ ساته ، ځكه چې دمظلوم دښېراؤ اودالله تعالى په مينځ كې هيڅ پرده نسته يعني دمظلوم ښېره ډيره ژر قبليږي ،دې نه په هرحال كې ځان ساتل پكار دى . ځكه چې دمظلوم امداد ضرور كيږي ،حديث قدسي دى ،ابى هريرة رضي الله عنه څخه روايت دى چې حضور ﷺ وفرمايل چې درې كسان دي چې دهغوى دعا نه رديږي . **اول :روژه دار** :چې كله روژه ماته كړي ،دريم انصاف دار بادشاه : يعني مسلمان بادشاه . دريم : دمظلوم دعا ، الله تعالى د وريځونه دپاسه وچتوى ، اودآسمان دروازې دمظلوم ددعا لپاره خلاصوي او(رب) فرمايي چې زما په خپل عزت قسم دى چې ستاامداد به كوم اګر كه دا امداد څه موده پس وي(خدا كى باتى ص ۱۲۵ بحواله ترمذى) داحديث دمظلوم په باره كې ؤ اوس يوحديث قدسي دظالم په باره كې دى .دابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دى چې الله تعالى په حضرت داؤد عليه السلام باندې وحي نازله كړه چې اې داوده ! عليه السلام ظالمان امرا ، اوحكام

خبر کړه چي هغوی دزما ذکر نه کوي ځکه چي زما دا اصول دي چي څوک زما ذکر کوي نو زه دهغوی ذکر کوم او د
دغه ظالمانو ذکر زما سره دادی چي په دوی باندي لعنت وکړم (انتهی) ددې وجي نه هغوی دی زما دذکر نه ځان بچ
کړي (دیلمي ابن عساکر په حوالهخدا کی باتیں صفحه ۵۶) **ترکیب**: فعل انت فاعل ،دعوة المظلوم مضاف
اومضاف الیه مفعول به، فعل سره دفاعل اومفعول به نه معلل ،ف تعلیلیه ان حرف مشبه بالفعل ،ه ضمیر اسم ،دلیس
دفعل ،ناقص ،بینها ،مضاف اومضاف الیه ، معطوف علیه ، واو عاطفه ،بین الله مضاف اومضاف الیه معطوف
،معطوف علیه سره دمعطوف نه مفعول فیه سو د ثابتا محذوف لپاره ،ثابتا اسم فاعل ،(هو ضمیر) اومفعول فیه
سره خبر مقدم دلیس ،حجاب اسم مؤخر ،لیس سره دخپل اسم اوخبر نه جمله فعلیه خبریه دانّ .ان سره داسم اوخبر نه
جمله اسمیه خبریه تعلیل معلل سره د تعلیل نه جمله فعلیه انشائیه .

(۲۲۶) اتَّقُوا اللّٰهَ فِي هٰذِهِ الْبَهَائِمِ الْمُعْجَمَةِ فَارْكَبُوهَا صَالِحَةً وَّاتْرُكُوهَا صَالِحَةً (ابو داؤد)

(تخریج مشکوة صفحه ۲۹۲ ﷺ عن سهل بن الحنظلة رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه : تاسو وویرېږئ دالله تعالی څخه ددې بې ژبو حیواناتو په باره کي ،پس تاسو سپرېږئ په دې باندي په
داسي حال کي چي دا صحیح وي او تاسو پرېږدئ دوی په داسي حال کي چي صحیح وي. **توضیح اوشان ورود**
:راوي حضرت سهل رضی الله عنه فرمايي چي یوځل حضور ﷺ داسي اوښ سره تیرسو چي دهغه شا دهغه دنس سره
لګیدلی وه (ډیر اوږی او تږی اوښ ؤ) نو وی فرمایل : چي تاسو وویرېږئ دالله تعالی څخه دې بې زبانه ځارؤ په باره
کي ،پس (اوس واوری ترقیامته پوري فیصله) چي دوی باندي هغه سوریږئ کله چي دا تندرست (څاربه اوماړه)
وي او دوی پرېږدئ په داسي حال کی چي تندرست (اوڅاربه) وي . **مطلب** : **اول** :چي تاسو په څارو سورلی
کوی نو په دوی کي که چیري د تللو طاقت وي نو سورلی ورباندی کوی، کنی نو په تکلیف کي یې مه اچوئ او کله
چي تاسو هغه دخوراک لپاره پرېږدئ نو دهغه بنه خیال ساتی چي څاربه وي . دویم : معنی داهم کړی سوی ده چي
تاسو په څاروو باندي سورلی کوی چي کله هغه دسورلی صالحه وي یعني مِنْ غیر اتعابها چي ستړی نه وي او هغه
پرېږدی :قبل اِتعابها .یعني دستړي کېدلو نه وړاندي څاروی پرېږدی .چي هغه ارام وکړي .غرض دادی چي د دوی
حفاظت کوی او د دوی دخوراک خاص خیال ساتی اوبغیر دڅه وجي هغه مه وهئ او په دوی باندي زیات بوج مه
اچوئ. **ترکیب** :اتقوا فعل اوفاعل ،لفظ الله مفعول به ، فی جار ، هذه اسم اشاره ، البهائم موصوف المعجمة صفت
،موصوف سره دصفت نه مشار الیه ، اسم اشاره سره دمشار الیه مجرور ، جار سره دمجرور نه متعلق په فعل پوري
.فعل سره دفاعل اومفعول به اومتعلق نه مفسر ،ف تفسیریه ،ارکبوا فعل اوفاعل ،ها ضمیر ذوالحال ،صالحه . حال
.ذوالحال سره دحال نه مفعول به ،فعل سره دخپل فاعل او مفعول به نه جمله فعلیه انشائیه معطوف علیه ، واو عاطفه
،اترکوا فعل اوفاعل ،ها ذوالحال ،صالحة حال ، ذوالحال سره دحال نه مفعول به ،فعل سره دخپل فاع اومفعول به نه
جمله فعلیه انشائیه معطوف ،معطوف علیه سره دمعطوف نه جمله فعلیه تفسیر ،مفسر سره د تفسیر نه جمله فعلیه
انشائیه تفسیریه سوه.

(۲۲۷) لَا يَخْلُوَنَّ رَجُلٌ بِامْرَأَةٍ وَلَا تُسَافِرَنَّ امْرَأَةٌ اِلَّا وَمَعَهَا مَحْرَمٌ

(بخاري ومسلم. تخریج مشکوة صفحه ۲۲۱ س ۱۳ عن ابن عباس رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه: هیڅ کله دې یواځې والی نه کوي یو سړی د ښځې سره او هیڅ کله دې سفر نه کوي یو ښځه مګر داچې د هغې سره څوک محرم وي. **توضیح او پوره حدیث**: هر کله چې حضور ﷺ دا ارشاد وفرمایلو چې هیڅ کله دې سړی اجنبي او غیر محرم ښځې سره نه یواځې کیږي او نه دې ورسره په یواځې والي ورسره کښیني، نه دې ورسره خبرې کوي بلکه نه دې ورسره ځانله کیږي هم او هیڅکله دې یوه ښځه د خپل بالغ محرم نه بغیر شرعي سفر (اته څلویښت میله فاصله) کوي، ددې په اوریدلو سره یو صحابي ووېل: اکتتبت فی غزوة کذا وکذا. یعني زما نوم ورکړی سوی دی د جهاد لپاره زه جهاد ته ځم او زما ښځه د حج احرام تړلی او وتلی ده نو په دې باندې حضور ﷺ وفرمایل چې ته ولاړه او د خپل ښځې سره حج وکړه، ددې څخه معلومه سوه چې د ښځې سره د محرم تلل په سفر کې ډیر زیات ضروري دی، ځکه یې دې ته ترجیح ورکړه اویه جهاد باندې یې مخکې کړلو. شریعت د ښځې د پاکدامنۍ څومره خیال ساتلی دی چې د سړي ذمه داري یې ولګوله چې ته به ورسره یو ځای ځې، د ښځې سفر یې یواځې ناجائز او حرام وګرځولو، د بخاري او مسلم په بل حدیث کې راځي، ابو هریرة رضی الله عنه فرمایي حضور ﷺ وفرمایل چې هیڅ کله دې یوه ښځه شپه او ورځ سفر نه کوي یعنې (شپاړس میله) بغیر د خپل محرم نه، مقصد دا دی چې کوم ته په عرف کې سفر ویل کیږي. هغه به ښځه یواځې نه کوي، د کم سفر شپاړس میله وي یعني دیوې شپې او ورځې سفر، ددې وجې نه بهتره داده چې هیڅ یوه ښځه به بغیر د محرم نه سفر نه کوي، خصوصاً د فتنې په زمانه کې، ځکه چې نهی تاکید سره سوی ده، لیکن شپاړس او اته څلویښت میله فاصله کې تطبیق په دې طریقه کېدی سي، چې یو صورت دا کېدلی سي چې شپاړس میله کې دننه دننه یواځې سفر کولی سي، لیکن بیا هم بهتره نه ده او د شپاړس میله نه تر اته څلویښت میله پورې د بالغ محرم او د نورو ښځو سره سفر کولی سي او د اته څلویښت یا ددې څخه زیات میله چې نو بغیر د نابالغ محرم نه ناجائز او حرام دی. (والله اعلم) په بعضو روایاتو کې شپږ میله او په بعضو کې اته او په بعضو کې دولس دا ټول په افضلیت باندې محمول دی. **نکته**: لیکن بیا هم یوه موقعه ده چې هلته شریعت د ښځې بغیر د محرم نه تلل نه دي منع کړي هغه موقعه صرف او صرف د هجرت ده، او هغه هجرت چې فرض سوی وي چې دانسان لمونځ، روژه وغیره اداکول ممکن نه وي بیا بغیر د محرم نه هم سفر کولی سي. (مرقات جلد ۵ صفحه ۲۶۸) **ترکیب**: لایخلون فعل، رجل فاعل، ب جار. امرأة مجرور، جار سره د مجرور نه متعلق سو په فعل پورې، فعل سره د فاعل او متعلق نه معطوف علیه، (واو) عاطفه (لاتسافرن) فعل، امرأة ذوالحال. الا حرف استثناء لغو، واو حالیه، معها، مضاف، او مضاف الیه مفعول فیه سو د ثابت محذوف لپاره، ثابت اسم فاعل په دې کې ضمیر دی هو هغه یې فاعل، اسم فاعل سره د خپل فاعل او متعلق نه خبر مقدم. محرم مبتداء مؤخر، مبتداء سره د خپل خبر نه جمله اسمیه خبریه حال سو، ذوالحال سره د حال نه فاعل. لاتسافرن فعل سره د خپل فاعل نه معطوف، معطوف علیه سره د خپل فاعل معطوف نه جمله فعلیه انشائیه سوه.

(۱۶۸) لَا تَتَّخِذُوْا الظُّهُوْرَ دَوَابِّكُمْ مَنَابِرَ (ابوداؤد) تخریج مشکوة صفحه ۳۴۰ س ۲ عن ابی هریرة رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه: مه جوړوئ د خپلو څارو و شاګاني منبرونه. **توضیح**: او مکمل حدیث: بغیر د څه ضرورت نه په څارو باندې سپرېدل یا په تلو تلو کې چا سره ودرېدل فضول خبرې کول او اخیستل خرڅول شروع کول وغیره دا کار په څارو

باندي دظلم حیثیت لري، ددې څخه يې منع وفرمايله ،چې دخپلو څاروو شاګاني منبر مه جوړوی ، يعني په څاروو دپاسه اود ربدلو نه پرهيز وکړي هغه هم دالله تعالی مخلوق دی ،هغوی ته هم دزيات وزن نه تکليف وي ،بيا يې ورانډي وفرمايل : چې الله تعالی څاروي ستاسو لپاره تابع ګرځولی دي چې تاسو ورسيږی هغه ښار ته چيري چې تاسو ته پياده تللو کې تکليف رسيږي اووی فرمايل چې الله تعالی ستاسو زمکه پيدا کړی ده تاسو په دې باندي خپل ضرورتونه پوره کړئ څاروي ولي تنګوی، حضور ﷺ پخپله په عرفات باندي په خپله سورلی باندي خطبه ولوستله هغه هم په ضرورت کي داخل وه . غرض دادی چې په څاروی ته بغير دضرورت نه تکليف ورکول نه دي پکار اود ضرورت په وجه دضرورت په اندازه کفايت کول پکار دی ، دغه شان داخيال ساتل پکار دی چې چيري ستړی سوی خونه دی يا اوږی سوی خونه دی او بغير دضرورت نه يو څاروی تنګول نه دي پکار او نه يې وهل پکار دی الله تعالی دي موږ ټولو ته صحيح پوهه نصيب کړي .امين ثم امين . (مرقات صفحه ۳۴۵ جلد ۷) **ترکیب** : لاتتخذوا فعل فاعل ، ظهور مضاف دواب مضاف اليه ، مضاف ، کم مضاف اليه ،مضاف سره دخپل مضاف اليه بيا مضاف اليه سو ،مضاف سره دخپل مضاف اليه نه مفعول به اول ،منابر مفعول به ثاني ، فعل سره دفاعل اود دواړو مفعولينو نه جمله فعليه انشائيه سوه .

(۱۶۹) **لَا تَتَّخِذُوا شَيْئًا فِيهِ الرُّوحُ غَرَضًا** (مسلم) تخريج مشكوة صفحه ۳۵۷ س ۲۶ عن ابن عباس رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : مه جوړوی دروح والا شئ نښنه. **توضيح** : دساه والا شئ نښانه مه جوړوی ، ددې څخه مخکې په مشکوة کي دابن عمر رضي الله عنه نه مرفوعا روايت دی چې حضور ﷺ لعنت فرمايلی دی په داسي سړي څوک چې ديو ژوندي شئ يو اندام (بغير دسخت ضرورت نه) پريکوی ،يو بل حديث دی په جامع صغير کي دابن عباس رضي الله عنه مرفوعا روايت دی (مرقات جلد ۸ صفحه ۱۱۶) چې حضور ﷺ منع کړی ده دداسي شئ نښانه ګرځول چې په هغه کي ساه وي ،امام نووي رحمه الله دابيان ورکړی دی چې دانهی اوممانعت دحرام والي لپاره دی چې بغير دڅه وجې نه يو ساه لرونکی وهل يا يو اندام پريکول مکروه تحريمي دی اوناجائز دی ،دڅووجونه (۱) : دساه والا شئ ته عذاب ورکول دي اوداناجائز دی . (۲) : دساه والا شئ هلاکول دي کومه چې سخته ګناه ده .(۳) : دساه والا شئ ماليت ضائع کول دي داهم ناجائز او حرام دی .بهرحال يو ساه والا شئ بغير دسخت ضرورت نه وژل نه دی پکار ،بلکه بعضي ساه والا شئ دانسان لپاره دمغفرت دعا کوي .نوزموږ لپاره دڅانورو وهل دعقل نه هم خلاف دی لکين دقرباني په وخت کي دڅناور ذبح کول داپه څناور ظلم نه دی څکه چې داد خلق اومالک حکم دی . (مرقات جلد ۸ صفحه ۱۱۶) **ترکیب** : لاتتخذوا فعل اوفاعل ، شيئا موصوف فيه جار او مجرور متعلق په ثابتا پوري ،الروح فاعل د ثابتا لپاره ،ثابتا اسم فاعل سره دخپل فاعل او متعلق نه شبه جمله صفت سو ،موصوف سره دصفت نه مفعول به اول ،غرضا مفعول ثاني ،فعل سره دفاعل اود دواړو مفعولينو نه جمله فعليه انشائيه سوه .

(۱۷۰) **لَا تَجْلِسْ بَيْنَ رَجُلَيْنِ اِلَّا بِاِذْنِهِمَا** (ابوداؤد) (تخريج مشکوة صفحه ۴۰۳ س ۲۴ عن عمرو بن شعيب عن ابيه عن جده رضي الله عنه مرفوعا

ژباړه : ته مه کښينه د دوو سړو په مينځ کي مګر دهغوی د دواړو په اجازت سره . **توضيح** : د دوو خلکو په مينځ کي بغير داجازت نه دناستي څخه سخته منع سوی ده ، د ډيرو حديثونو څخه دامعلوميږي چې کله دوه کسان

يوځای کښېنستل غواړي نود دويم کس لپاره دهغوی دواړو په مينځ کي جدايي راوستل دضرر رسولو سبب ګرځي اود تکليف سبب دی اودامنع ده لهذا د دوو کسانو په مينځ کي بالکل کښيناستل نه دي پکار ،ځکه چي دمختلفو احاديثو نه منع ثابتيږي ،مثلا هم داحديث چي دابوداؤد شريف روايت دی ، دويم : دبيهقي روايت دی دابن عمرو رضي الله عنه مرفوعا چي حضور صلى الله عليه وسلم منع کړی ده ، ددو کسانو په مينځ کي کښينستلو نه ، بغير دهغوی داجازت نه ، دريم : په مشکوة صفحه ۴۳-۲۳ باندي دعبدالله بن عمرو رضي الله عنه څخه مرفوعا روايت دی چي ديوانسان لپاره حلال نه دی چي هغه جدائي راولي د دوو کسانو په مينځ کي (په هغوی کي د کښيناستلو سره) مګر دهغوی په اجازت سره ، (رواه الترمذي وابوداؤد) **د دوو کسانو په مينځ کي دناستي شرعي حکم**

مسئله : که چيري هغه دواړه راتلونکی پيژني او راتلونکی ته هم دامعلومه وي چي ما پيژني اوزما په ناسته دوی ته تکليف نه رسيږي ،بيا دسلام اچولو نه وروسته اجازت اخيستلو سره په ناسته کي (چي کله دهغوی دواړو اجازت وي) هيڅ ګناه نسته . دويم : که چيري ناستو دوو کسانو راتلونکی وليدلو نو پاسيدل يا يې ځای پرېښودلو نو راتلونکی لپاره سلام اچولو سره کښيناستل کافی دی .ځکه چي دهغوی دريدل ياځای ورکول دليل چي څه تکليف نسته ،بلکه خوشحاليږي . دريم که چيري راتلونکي ته پته وي چي دا دواړه څه خاص خبره کوي نو دده ناسته دهغوی درضا نه بغير اواجازت نه بغير جائز نه دی **ترکيب** : لاتجلس فعل انت فاعل ،بين رجلين مضاف اومضاف اليه ،مضاف سره دمضاف اليه نه مفعول فيه ،الا حرف استثناء لغوی ،بجار ،اذنهما مضاف اومضاف اليه مجرور ،جار سره دمجرور نه معلق په فعل پوري . فعل سره دفاعل اومفعول فيه اومتعلق نه جمله فعليه انشائيه سوه .

(۱۷۱) بَادِرُوا بِالصَّدَقَةِ فَإِنَّ الْبَلَاءَ لَا يَتَخَطَّاهَا (رزين) ،تخريج مشکوة ص ۱۶۷ س ۷ عن علي رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : تلواره کوی په صدقه کي ،پس بيشکه مصيبت مخکي کېدی نسي دصدقې نه. **توضيح** : تلواره کوی په صدقه کولو کي ځکه چي دمصيبت هيڅ پته نه لګيږي چي کله نازليږي . څوک چي په صدقه کولو کي تلواره کوي نود مصيب نه به محفوظ سي ،داهم ويل سوی دی چي صدقه اومصيبت دهغه دوو آسمانو په شان دی چي په هغوی شرط لګولی سوی وي کوم يو چي مخکي وزي ،نو دويم ونه رسيږي ، دغه شان صدقه که چيري مخکي شئ نو مصيبت به نه رسيږي او کله چي صدقه ونکړی نو تکليف اومصيبت به نازل سي . (مرقات ج ۴ ص ۱۹۹)

دصدقې فضيلت : **اول** :دفضيلت په باره کي خو يو حديث تيرسو .دويم حديث : سخاوت کونکی الله تعالی ته نژدی وي ،جنت ته نژدی وي اوجهنم نه لري وي ،بخل کونکی دالله تعالی نه لري ، دجنت نه لري وي ،دخلکو نه لري اوجنهم ته نژدی وي سخاوت کونکی جاهل يعني څوک چي صرف فرائض اداکوي اونوافل پريږدي اوسخاوت کوي هغه الله تعالی ته زيات محبوب دی دهغه سړي نه چي ډير عبادت کونکی وي اوبخيل وي . (عن ابی هريرة رضي الله عنه مرفوعا مشکوة س ۱۶۴) دريم حديث په صدقه کولو سره انسان دخراب مرګ څخه بچ کيږي اودالله تعالی دغضب څخه بچ کيږي.داحديث وړاندي تيرسوی دی. **صدقه څه ته وايي؟** : دصدقې دائره ډيره وسيع ده صرف مال ورکولو ته صدقه نه ويل کيږي بلکه دصدقې مختلف صور تونه دي . (۱) : دټولو څخه بهتره صدقه هغه کومه چي دمال نه کيږي چي په هغه کي دغريب سره امداد کيږي . (۲) : چاته ښه خبره ښودل هم صدقه ده

(۳): يو مسلمان ورور سره په خوشحالي ملاقي کېدل هم صدقه ده . (۴): دلاري څخه ازغى يا هډوکى وغيره ليري کول هم صدقه ده . (۵): هرنيک عمل هم صدقه ده . **تر کيب** : بادروا فعل اوفاعل . بالصدقة جار اومجرور متعلق په فعل پوري ، فعل سره دفاعل اومتعلق نه معلل .(ف) تعليليه ان حرف مشبه بالفعل .البلاء :اسم دان ، لا يتخطا :فعل هوفاعل ها : مفعول به .فعل سره دفاعل اومفول به نه جمله فعليه خبريه خبر دان سو ، ان سره داسم اوخبر نه جمله اسميه خبريه تعليل سو ،معلل سره د تعليل نه جمله انشائيه تعليليه سوه .

(۱۷۲) لَا تُظْهِرِ الشَّمَاتَةَ لِأَخِيكَ فَيَرْحَمُهُ اللّٰهُ وَيَبْتَلِيكَ

رواه ترمذى ،تخريج مشكوة صفحه ۴۱۴ س ۸ عن واثلة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : مه ښکاره کوه دښمن په تکليف باندي خوشحالي دخپل ورور لپاره پس رحم به وکړي په هغه باندي الله تعالى او په امتحان کي به واچوي تا . **توضيح** : شماتت ويل کيږي دښمن مصيب کي ليدلو سره خوشحاليدل . ددې څخه يې منع وفرمايله ، چي څوک ددښمن په مصيبت کي دليدلو سره نه خوشحاليږي ځکه کېدى سي چي الله تعالى دغه دښمن د مصيبت څخه خلاص کړي او په هغه رحم وکړي او تا (په خوشحاليدو) مصيبت کي اخته کړي ، ددې وجي نه چالره په تکليف کي ليدلو سره خوشحاليدل نه دي پکار ،ځکه چي دا وخت وخت وي . په يو وخت کي څوک خوشحاله وي او په بل وخت کي خفه وي . ددې برعکس معامله هم کيږي ، په دې حديث کي چي ددښمن په مصيبت د نه خوشحاليدو حکم دى . ددې څخه معلومه سوه چي څوک دښمن نه وي دوست وي يا اجنبي وي نو دهغه په تکاليف باندي خوشحاليدل ډيره ناپوهي اوکم عقلي ده. **تر کيب**:لا تظهر : فعل انت :فاعل . الشماتة : مفعول به. ل:جار .اخيک :مضاف اومضاف اليه مجرور . جار سره دمجرور نه متعلق سو په فعل پوري ،فعل سره دفاعل اومفعول به نه معلل ،ف: تعليليه .يرحم : فعل ،ه :ضمير مفعول به . لفظ الله فاعل،فعل سره دفاعل اومفعول به جمله فعليه خبريه معطوف عليه سوه ، واو: عاطفه: يبتلي فعل .هو ضمير فاعل ک: مفعول به .فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعليه خبريه معطوف . معطوف عليه د معطوف نه تعليل ، معلل سره د تعليل نه جمله فعليه انشائيه تعليليه سوه .

(۱۷۳) اِتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقَّةِ تَمْرَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ شِقَّةَ تَمْرَةٍ فَبِكَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ

بخارى، تخريج : مشکوة صفحه ۵۲۴ س ۲۴ عن عدى بن حاتم مرفوعا

ژباړه : وويريږئ داور نه که څه هم د کهجوري په ټکړې سره وي پس څوک چي پيانه مومي نو ښه خبري سره .
توضيح : اوشان ورود : دا اوږد حديث دى .ددې مفهوم يعني معنى کتونکو ته وړاندي کول کيږي ،راوي عدى بن حاتم فرمايي چي زه دحضور صلی اللہ علیہ وسلم سره ناست وم چي يو سړى راغى اود لوږي شکايت يې وکړو چي هر وخت لوږه وي ددې په جواب کي حضور صلی اللہ علیہ وسلم پيښن ګوئي وفرمايله ، که چيري ستا عمر اوږد سو نو د کسرى خزانې به فتح سي او که ستا عمر اوږد سي نو داسي وخت به راسي چي دزکوة اوخيرات اخيستونکى به هيڅوک نه وي اويل يو کس راغى هغه د ډاکې (شوکې) په باره کي خبره وکړه چي شوکي کيږي . ددې په جواب کي حضور صلی اللہ علیہ وسلم وفرمايل چي اې عدى ! آيا تا حيره (د کوفې سره نژدې يو ښار دى) ليدلې دى ،په بل روايت کي راځي چي عدى رضي الله عنه وويل

چي نه مي ده ليدلى ، دده جواب كي يې وفرمايل : چې داسي وخت به راسي چي مسافره ښځه به دحيره څخه دمكې پوري ځي اوهغه ته به هيڅ قسم ويره نه وي، سوادالله تعالى نه ،يعني دومره امن به وي ،چي دڅه ډاكې وغيره ويره به نه وي اووى فرمايل چي په كومه ورځ الله تعالى سره بلا واسطه ملاقات وي بنده اؤ ،اؤ كوي نوچي بنده ښي طرف ته وګوري نوجهنم به ورته په نظر راځي اوچپ طرف ته چي وګوري نوده ته به جهنم په نظر راځي ،بيايې وفرمايل :اتقواالنار الخ. چي د اور څخه وبيريږى يعني زكوة وركړى اګرچي دخرما ديوټكړي اندازه وي ، يعني كه لږ واجب سوى وي نولږ وركړى اوكه زيات واجب سوى وي زيات وركړى .غرض دادى چي هغه په واجب كېدو باندي منحصر دى ،وړاندي يې وفرمايل : څوک چي مال نه لري هغه لره پكار دى چي چاته ښه خبره وښايي داهم صدقه ده ، راوي فرمايي چي دسفر كونكي ښځي په باره كي چي كومه پيشګويي كړى وه هغه ما پخپله وليدله چي دحيره څخه ترمكې پوري ښځه ولاړه اوهغى ته دهيچا نه ويره نه وه بغير دالله تعالى يعني هرځاى امن امن ؤ اود دويمي پيشګوئي په باره كي دوه قوله دي هغه وخت چي دزكوة اخيستلو والا به نه وي پاتي نسي ياخودعمر بن عبدالعزيز زمانه وه يابه دحضرت عيسى عليه السلام دنزول څخه وروسته وي ، دازيات راجح قول دى ځكه چي داوخت يقينا راتلونكى دى ځكه چي په دغه وخت كي به مكمل اسلامي نظام وي اوزكوة به هرسړى وركوي تردې چي اخستلو والا به ډير ځل نه ملاويږي. **تركيب** :اتقوا : فعل اوفاعل.النار : مفعول به ،واو :وصليه . لو :حرف شرط .ب :جار. شق :مضاف. تمرة مضاف اليه . .مضاف سره دمضاف اليه نه مجرور دجار ،جار سره دمجرور نه متعلق په فعل پوري ،فعل سره دفاعل اومفعول به اومتعلق نه امر ،ف: جوابيه .من : په معنى دان شرطيه .لم يجد .فعل فاعل ، فعل سره دفاعل نه جمله فعليه خبريه شرط سو .ف : جزائيه .ب :جار. كلمة :موصوف. طيبة :صفت. موصوف سره دصفت نه مجرور .جار سره دمجرور نه متعلق په فعل اتقوا محذوف پوري ، اتقوا فعل سره دفاعل اومتعلق نه جزاء. شرط سره دجزاء نه جمله شرطيه جزائيه جواب دامر سو ،امر سره دجواب امر نه جمله فعليه شرطيه امريه سوه .

(١٧) جَاهِدُوا الْمُشْرِكِينَ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ وَأَلْسِنَتِكُمْ (ابو داود)

(تخريج مشكوة صفحه ٣٣٢ س ١ عن انس رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : جهاد كوى تاسو دمشركانو سره په خپلو مالونو اوځانونو اوژبو سره . **توضيح** : مشركانو سره په هرشان جهاد كوي مال سره هم ،بدن سره هم اوپه ژبي سره هم ، مال سره جهاد دادى چي سامان جنګ تيار كړي اودمجاهدينو امداد كوي څومره چي زيات خرچ په جهاد كي وكړى هغومره به زيات ثواب وي ،ځكه چي دمشكوة په حديث صفحه ٣٣٢ س ١٠ خريم بن فاتک رضي الله عنه څخه روايت دى چي حضور صلى الله عليه وسلم فرمايي چي كوم سړى په جهاد كى څه خرڅ كړل نو دهغه لپاره اووه سوه چنده ثواب ليكل كيږي . (رواه الترمذي والنسائي) اوپه ځان سره جهاد دادى چي خپل ځان دالله تعالى په لاره كي د كفارو سره دجنګ لپاره پيش كړي وړاندي كه قتل سي نوشهيد دى او كه يې هغه قتل كړى نوغازي دى ،شهيد اوغازي الله تعالى په نزد ډير لوړ مقام لري ،په مشكوة صفحه ٣٣٣ س ۴ باندي حديث دى دمقدام بن معديكرب رضي الله عنه څخه روايت دى چي حضور صلى الله عليه وسلم وفرمايل چي دشهيد لپاره الله تعالى سره شپږ خصلتونه (انعامونه) دي .(١) : لومړى مرتبه كي به بخښنه ورته كيږي اوجنت به ورته ښودل كيږي .

(۲): دعذاب قبر څخه به خلاصيږي .(۳): دلوی ويرې نه به محفوظ کړل سي .(۴): دده په سرباندي به ياقوت تاج ايښودل کيږي ،(۵): داويا حورو سره به دده نکاح کول کيږي (٦): داويا کسانو لپاره به سفارش کوي .په ژبي سره جهاد کول دادی چي کافران ويره وي اومسلمانانو کي دجهادشوق راپيدا کوي ، ددې هم ډير زيات فضيلت دی اوهغه داچي داهم جهاد دی اودجهاد په ټلو فضيلتونو کي شامل دی .**ترکيب** : جاهدوا :فعل اوفاعل . المشرکين: مفعول به . ب:جار .اموالکم .مضاف اومضاف اليه معطوف عليه ،واو:عاطفه . انفسکم : مضاف اومضاف اليه معطوف اول. واو:عاطفه : السنتکم :مضاف اومضاف اليه معطوف ثانی ، معطوف اليه سره د دواړو معطفينو نه مجرور دجار ، جار سره دمجرور نه متعلق په فعل پوري ،فعل سره دخپل فاعل اومفعول به اومتعلق نه جمله فعليه انشائيه سوه .

اِغْتَنِمْ خَمْسًا قَبْلَ خَمْسٍ: شَبَابَكَ قَبْلَ هَرَمِكَ ,وَصِحَّتَكَ قَبْلَ سَقَمِكَ ,وَغِنَاكَ قَبْلَ فَقْرِكَ ,وَفَرَاغَكَ قَبْلَ شُغْلِكَ ,وَحَيَاتَكَ قَبْلَ مَوْتِكَ (رواه الترمذی مرسلا)

(تخريج مشکوة صفحه ۴۴۱ س ۲ عن عمرو بن ميمون الاودی رضی الله عنه مرسلا مرفوعا)

ژباړه : غنيمت وګڼه پنځه شيان مخکي د پنځو شيانو څخه .خپله ځواني دبوډاوالي څخه مخکي ،اوخپل صحت دخپلي ناروغی څخه مخکي ، اوخپله مالداري دخپلي غريبی څخه مخکي ، اوخپل فراغت دخپلي مشغولتيا څخه مخکي اوخپل ژوند دخپل مرګ څخه مخکي.**توضيح اوشان ورود** : حضرت عمرو بن ميمون رضی الله عنه فرمايي چي حضور صلی الله عليه وسلم يوسړي ته نصيحت کولو اوپنځه شيانو دقدر کولو نصيحت يې وفرمايلو .

اول :اې مخاطبه ! ته دخپلي ځوانی قدر وکړه ،دبوډا کېدو څخه مخکي . يعني په کومه زمانه کي چي دعبادت کولو زيات طاقت وي هغه طاقت په دغه زمانه کي په عبادت کي خرچ ککړه ځکه چي بوډا سی نوبيابه ته دغه شان عبادت نسي کولی. **دويم** :اودخپل صحت قدر وکړه دناروغی څخه مخکي ،يعني اګرچي بوډا سړی وي دصحت قدر لازم دی يعني خپل طاقت په عبادت کي صرف کړه . **دريم** : اودخپلي مالداری قدر دغريبی څخه مخکي وکړه .يعني مالدار کيدلو سره دتکبر نه ځان بچ کړه فخر اوغرور مه کوه کېدی سي چي صبا ته غريب سی ،ددې وجي نه نن غريبانو ته وګوره اوپخپله مالداري شکر ګذار سه اوقدر يې وکړه . **څلورم** :اودخپل دفراغت قدر وکړه دخداي پاک په ذکر کي مشغول سه اوځومره زيات عبادت چي کولی هغه وکړه دخپل مشغول کېدلو نه مخکي يعني په څه دنياوي جائز کار کي مشغول کېدلو نه مخکي يعني اوس په لږ وخت نوکريي کوی يابلکل نوکري نه کوی نو اوس وخت فارغ دی اوپه عبادت کي خرچ کړه اوکله چي څه لږه نوکري ياډير وخت کار کولو نور کي ولګيده نوبيابه دعبادت کولو وخت کم ملاويږي اوددې دامعنی هم ده (زما په نزد) چي دواده څخه مخکي فراغت شان وي په دې وخت کي زيات عبادت کول پکار دی اود واده څخه وروسته مشغولتيا زياتيږي . ددې وجي نه يې امر وفرمايل چي دخپل فراغت قدر وکړه دخپلي مشغولتيا نه مخکي مخکي. **پنځم** :اودخپل ژوند قدر وکړه دمرګ څخه مخکي ، دټولو خبرو خلاصه داسوه چي مرګ ضرور راتلونکی دی اوپه هرسړي راتلونکی دی اوداضروري نه ده چي صرف په بوداوالي کی مرګ راځي بلکه په هروخت کي مرګ راتلی سي ،ددې فکر کول پکار دی .

دفرضو،واجبو،سنتوپابندي سره سره دالله تعالى درحمت دنجات اميدلرل هم ساتل پكار دي . الله تعالى دي زموږ دټولو خاتمه په ايمان سره وكړي اوبغير دعذاب نه دي زموږ بخښنه وكړي .امين ثم امين. **فائده اونكته** :په ټول زادالطالبين كې صرف دوه حديثونه مرسل دي باقي ټول مسند دي دمرسل معنى مسند حديثونه هم موجود دي .

پوښتنه : بيايې مرسل دمسند په ځاى ولې ذكر كړى ؟**جواب** :وجه داده چې په نحوي اعتبار سره په يوشان جملو كې حديثونه ذكر سوي دي ، ددې وجې نه دلته دامرسل مناسب دى .**پوښتنه** :په زادالطالبين كې هغه كوم كوم حديثونه دي چې مرسل دي؟**جواب** : يودغه حديث دى كوم چې اوس تشريح بيان سوه . اودويم دزادالطالبين په صفحه ٣١ كې دبدعت په باره كې دى .**پوښتنه** : دحديث مرسل اومسند تعريفونه څه دي ؟**جواب**:حديث مرسل هغه حديث دى چې دهغه دمسند په اخر كې يو راوى غورزيدلى وي اومسند هغه حديث دى چې په هغه كې ټول راويان ذكرسوي وي ،داتعريف دخيرالاصول فى حديث الرسول ﷺ صفحه ۴او۶څخه رااخيستل سوي دى . **فائده** : دلته چې كوم داحديث مرسل دى ددې دامعنى نه چې داضعيف دى اودعمل قابل نه دى بلكه ددې مضمون بل مسند حديث دمرقات په جلد ٩ صفحه ٣۶١ باندې په حواله دبيهقي ليكلى سوى دى ، ددې وجې نه دامرسل هم دمسند په حكم كې دى .**تركيب** : اغتنم :فعل . انت :فاعل . خمسا :مبدل منه اول .شبابک :مضاف اومضاف اليه . معطوف عليه ، واو:عاطفه . صحتک. مضاف اومضاف اليه ،معطوف اول . واو:عاطفه. غناک :مضاف اومضاف اليه. معطوف ثانى . واو عاطفه. فراغک. مضاف اومضاف اليه . معطوف ثالث. واو : عاطفه. حيوتک:مضاف اومضاف اليه . معطوف رابع .معطوف عليه سره دخپلو معطوفات اربعهٔ نه بدل ،مبدل منه اول سره دخپل بدل نه معفول به . قبل :مضاف .خمسا :مضاف اليه دواړه مبدل منه ثانى . قبل هرم مضاف اومضاف اليه. مضاف . ک: مضاف اليه ، مضاف سره دمضاف اليه بيا مضاف اليه ، بيامضاف اليه سومضاف سره دمضاف اليه نه معطوف عليه ، واو:عاطفه :قبل سقمک . داهم دغه ټول مضاف اومضاف اليه نه معطوف اول .واو: عاطفه :قبل فقرک . په مخكې تركيب سره معطوف ثانى ،واو:عاطفه . قبل شغلک ،معطوف ثالث .واوعاطفه : قبل موتک معطوف رابع . معطوف عليه سره دمعطوفات اربعهٔ څخه بدل .مبدل منه ثانى سره دخپل بدل نه مفعول فيه ،فعل سره دخپل فاعل اومفعول به اومفعول فيه نه جمله فعليه انشائيه سوه .

لَيسَ النَّاقِصَة

لَيْسَ الشَّدِيْدُ بِالصُّرَعَةِ إِنَّمَا الشَّدِيْدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ (بخاري ومسلم)

تخريج مشكوة صفحه ٤٣٣ س١٠ عن ابى هريرة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه :نه دى پهلوان راپرزونكى بې شكه پهلوان هغه دى څوک چې دخپل نفس مالک وي دغصې په وخت كې .

توضيح : مضبوط اوپهلوان هغه سړى نه دى چې خلک راپرزوى اويوخوابل خو تكبر سره ګرځي اوخلكو دهغه نه ويريږي بلكه بهادر اوپهلوان هغه څوک دى چې دغصې په وخت كې خپل نفس قابو كې وساتي فورا دغصې تقاضا پوره كولو باندې عمل نه كوي ، دحضرت تهانوي رحمة الله عليه ارشاد دى چې غصه اوشهوت دا داسى دوه شيان دي چې ددې په مقتضى باندې فورا عمل كول نه دي پكار ،ددې په درميانه درجه باندې عمل كول پكار دى

دغصې درې درجې دي. **اول**: تهور يعني دومره زياته غصه چې دقابو نه بهر سي داناجائزه درجه کي ده. ددې مثال داسي دی چې يوانسان دبجلۍ په ځای پهنکي وچلولو اوس داسړی دپهنکې چلونکي سره دومره جهګړه کوي چې وهلو ته يې تيارسي داپهلواني نه ده دادغصې ګرمائش اوبې وقوفي ده کوم ته چې دغصې اوچته درجه يعني تهوروبل کيږي **دويم**: جبن بزدلي دغصې ډيرکم والی ياغصه نه موجودېدل داهم په شريعت کي ناجائزده. ددې مثال دادی چې ديوسړي دخوريامورعزت لوټ سي اوده لره غصه نه رائي ياقاضي په عدالت کي دجرم ثابت کېدلو وروسته سزا نه ورکوي دابزدلي ده داهم په شريعت کي ناخوښه کار دی. شريعت اعتدال خوښوي. **دريم**: شجاعت يعني بهادري داپه غصه کي درميانه درجه ده داسي غصه په هرسړي کي موجودوالی ضروري دی ددې مثال داسي دی چې ماشوم شرارت وکړو پلارپوهه کړلو بيايې شرارت وکړو نويو څپيړه يې ووهلو دانه چې لږ شان دطبيعت نه خلاف خبره وسوه ياڅه کاروسو اوسمدستي پرې راباندي کړو دابهادري نه ده. بهادري داده چې سوچ نه پس يې بدله واخيسته اودومره يې واخيستله چې څومره تکليف ورته سوی ؤ. زياته بدله اخيستلو سره به بيا ظلم سي. **دکلام خلاصه**: خلاصه داده چې طبيعت نه خلاف قول يافعل باندي دوينې جوش کول غصه ده اوپه غصه کي ميانه روی داده چې دشريعت په حدودو کي ژبه يالاس استعمال کړي اوغصه قابو کړي دانه چې جنګ په کور کي سوی دی ليکن دغصې اظهار بهرهم کيږي يابرعکس زموږ شريعت هرځای دميانه روی سبق ورکوي. **ترکيب**: ليس: موصوف الناقصه: يې صفت. مصوف سره دصفت نه مفعول به سو داقراء محذوف فعل لپاره، اقراء فعل دخپل فاعل (انت) اسره دمفعول به نه جمله فعليه انشائيه سوه. ليس فعل ناقص. الشديد: اسم دليس. ب: جار. الصرعة: مجرور، جار سره دمجرور نه متعلق په ثابتا محذوف پوري. ثابتا صيغه داسم فاعل سره دخپل فاعل (هوضمير) نه اومتعلق نه خبر دليس. ليس سره داسم اوخبرنه جمله فعليه خبريه سوه. انما: کلمه دحصر. الشديد مبتداء. الذی: موصول. يملک فعل، هو فاعل. نفسه: مضاف اومضاف اليه مفعول به عندالغضب مضاف مضاف اليه، مضاف سره دمضاف اليه نه مفعول فيه. فعل سره دفاعل اومفعول به اومفعول فيه نه صله دموصول، موصول سره دصلې نه خبر. مبتداء سره دخبر نه جمله اسميه مستانفه سوه.

(١٧٧) لَيْسَ مِنَّا مَنْ خَبَّبَ امْرَأَةً عَلَى زَوْجِهَا أَوْ عَبْدًا عَلَى سَيِّدِهِ (ابوادود) (تخريج: مشکوة صفحه ٢٨٢ س ٦ عن ابی هريرة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: نه دی زموږ نه هغه کس چاچي دهوکه ورکړه يوې ښځي ته دهغه په خاوند باندي يايوغلام ته دهغه په آقاباندي. **توضيح**: يوې ښځي ته دهغه دخاوند خلاف دهوکه ورکول اوفساد اچول په دې شکل چې فلانکی سړی ډيرښه دی داستا خاوند خوهيڅ شئ نه دی هغه فلانکی خومالدار هم دی اوستاحقونه هم په ښه طريقه سره اداکولی سي. غرض داچې دپردې سړي صفتونه يې بيان کړل چې دابڅه دخاوند نه جداسي. يايوغلام ته دهغه دمالک خلاف خبري کوي. چې داغلام وتښتي. داسي حرکتونو سره ايمان ډيرکمزوری کيږي. ځکه چې دښځي اودخاوند خلاف اودغلام اومولا خلاف خبري کول حرام دي. دحضور صلی الله عليه وآله وسلم دارشاد مطابق (ليس منا) چې هغه زموږ څخه نه دی يعني زموږ په اتباعو کي نه دی هغه فاسق او فاجر دی، کمزوري ايمان والا دی. (مرقات ج ٦ ص ٢٧۴) دکامل اومکمل ايمان والا څوک دی؟ په دې باره کي په مشکوة شريف کي دذکر سوي حديث نه

دغصې درې درجې دي . **اول** : تهور يعني دومره زياته غصه چي دقابو نه بهر سي داناجائزه درجه كي ده . ددې مثال داسي دى چي يوانسان دبجلى په ځاى پهنكي وچلولو اوس داسړى دپهنكې چلونكي سره دومره جهګړه كوي چي وهلو ته يې تيارسي داپهلواني نه ده دادغصې ګرمائش اوبې وقوفي ده كوم ته چي دغصې اوچته درجه يعني تهور ويل كيږي **دويم** : جبن بزدلي دغصې ډير كم والى ياغصه نه موجود بدل داهم په شريعت كي ناجائزده . ددې مثال دادى چي ديوسړي دخور يامور عزت لوټ سي اوده لره غصه نه راځي ياقاضي په عدالت كي دجرم ثابت كېدلو وروسته سزا نه وركوي دابزدلي ده داهم په شريعت كي ناخوښه كار دى ، شريعت اعتدال خوښوي . **دريم** : شجاعت يعني بهادري داپه غصه كي درميانه درجه ده داسي غصه په هرسړي كي موجودوالى ضروري دى ددې مثال داسي دى چي ماشوم شرارت وكړو پلار پوهه كړلو بيايې شرارت وكړو نويو څپيړه يې ووهلو دانه چي لږ شان دطبيعت نه خلاف خبره وسوه ياڅه كار وسو اوسمدستي پرې راباندي كړو دابهادري نه ده ، بهادري دادهه چي سوچ نه پس يې بدله واخيسته اودومره يې واخيستله چي څومره تكليف ورته سوى ؤ ، زياته بدله اخيستلو سره به بيا ظلم سي . **دكلام خلاصه** : خلاصه داده چي طبيعت نه خلاف قول يافعل باندي دوېني جوش كول غصه ده اوپه غصه كي ميانه روى داده چي دشريعت په حدودو كي ژبه يالاس استعمال كړي اوغصه قابو كړي دانه چي جنګ په كور كي سوى دى ليكن دغصې اظهار بهرهم كيږي يابرعكس زموږ شريعت هرځاى دميانه روى سبق وركوي . **تركيب** : ليس : موصوف الناقصه : يې صفت . مصوف سره دصفت نه مفعول به سو داقراء محذوف فعل لپاره ، اقراء فعل دخپل فاعل (انت) اسره دمفعول به نه جمله فعليه انشائيه سوه ، ليس فعل ناقص . الشديد : اسم دليس . ب : جار . الصرعة : مجرور ، جار سره دمجرور نه متعلق په ثابتا محذوف پوري ، ثابتا صيغه داسم فاعل سره دخپل فاعل (هوضمير) نه اومتعلق نه خبر دليس ، ليس سره داسم اوخبر نه جمله فعليه خبريه سوه . انما : كلمه دحصر ، الشديد مبتداء ، الذى : موصول . يملك فعل ، هو فاعل . نفسه : مضاف اومضاف اليه مفعول به عندالغضب مضاف مضاف اليه ، مضاف سره دمضاف اليه نه مفعول فيه ، فعل سره دفاعل اومفعول به اومفعول فيه نه صله دموصول ، موصول سره دصلې نه خبر . مبتداء سره دخبر نه جمله اسميه مستانفه سوه .

(١٧٧) لَيْسَ مِنَّا مَنْ خَبَّبَ امْرَأَةً عَلَى زَوْجِهَا أَوْ عَبْدًا عَلَى سَيِّدِهِ (ابوادود) (تخريج : مشكوة صفحه ٢٨٢ س ۶ عن ابى هريرة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : نه دى زموږ نه هغه كس چاچي دهوكه وركړه يوې ښځي ته دهغه په خاوند باندي يايوغلام ته دهغه په آقاباندي . **توضيح** : يوې ښځي ته دهغه دخاوند خلاف دهوكه وركول اوفساد اچول په دې شكل چي فلانكى سړى ډير ښه دى داستا خاوند خوهيڅ شئ نه دى هغه فلانكى خومالدار هم دى اوستاحقونه هم په ښه طريقه سره اداكولى سي ، غرض داچي دپردې سړي صفتونه يې بيان كړل چي دانښځه دخاوند نه جداسي ، يايوغلام ته دهغه دمالک خلاف خبري كوي ، چي داغلام وتښتي ، داسي حركتونو سره ايمان ډير كمزوري كيږي ، ځكه چي دښځي اودخاوند خلاف اودغلام اومولا خلاف خبري كول حرام دى ، دحضور صلى الله عليه وسلم دارشاد مطابق (ليس منا) چي هغه زموږ څخه نه دى يعني زموږ په اتباعو كي نه دى هغه فاسق او فاجر دى ، كمزوري ايمان والا دى . (مرقات ج ۶ ص ٢٧۴) دكامل اومكمل ايمان والا څوک دى ؟ په دې باره كي په مشكوة شريف كي دذكر سوي حديث نه

وروسته په حواله د ترمذي د حضرت عائشې رضي الله عنها څخه مرفوعا روایت دی چې حضور صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې د ایمان په لحاظ د ټولو څخه کامل ایمان والا هغه سړی دی چې د خلګو سره په ښو اخلاقو ملاویږي او د خپل کور خلګو سره ښه سلوک کوي او د دې څخه وړاندې په مشکوة شریف کې دی ،د حضرت ابو هریرة رضي الله عنه حدیث دی په حواله د ترمذي چې د ټولو څخه کامل ایمان هغه دی چې ښه اخلاق لري او په تاسو کې د ټولو نه بهر هغه دی چې د خپلو ښځو لپاره بهترین وي .**ترکیب** :لیس:فعل د افعال ناقصه ؤ څخه،من جار نا :مجرور،جار سره د مجرور نه متعلق په ثابتا پوري ،ثابتا اسم فاعل په دې کې ضمیر دی هو هغه یې فاعل ،اسم فاعل سره د خپل فاعل نه او تعلق نه خبر مقدم.من: موصوله. خبب: فعل هو فاعل ، امرأة: معطوف علیه،او: حرف عطف.عبدا :مطعوف،معطوف علیه سره د معطوف نه مفعولبه،علی جار،زوجها مضاف او مضاف الیه مجرور، جار سره د مجرور نه معطوف علیه ،او:عاطفه ، علی : جار .سیده: مضاف او مضاف الیه مجرور ،جار سره د مجرور نه معطوف،معطوف علیه سره د معطوف نه متعلق په فعل پوري ،فعل سره د فاعل او مفعول به او متعلق نه جمله فعلیه خبریه صله ، موصول سره د صلې نه اسم د لیس ،لیس سره د اسم او خبر نه جمله فعلیه خبریه سوه .

(۱۷۸) لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا ،وَيُوَقِّرْ كَبِيرَنَا وَيَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ (ترمذی)

(تخریج مشکوة صفحه ۴۲۳ س ۶ عن ابن عباس رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه:نه دی زموږ نه هغه سړی څوک چې رحم نه کوي زموږ په کشرانو باندې او عزت نه کوي زموږ د مشرانو او حکم نه کوي د نیکۍ او نه منع کوي د بدۍ نه.**توضیح** :څوک چې د مشرانو عزت نه کوي او په کشرانو رحم نه کوي او خپلو ماتحتو باندې رحم نه کوي نهی عن المنکر نه کوي او د نیکۍ کولو حکم نه کوي هغه د حضور صلی الله علیه وسلم د ارشاد مطابق زموږ څخه نه دی یعني کامل مسلمان نه دی صرف په نامه مسلمان دی،د اسلام په نامه خوږیره دنیا خوري او خیټه ساتي،صحیح او کامل مسلمان هغه دی چې همېشه او د هرچا سره ښه اخلاق ساتي یعنی د مشرانو هر ځای کې عزت او احترام کوي او کشرانو ته بغیر د ضرورت نه زور نه ړټنه نه کوي او عفوه کوي او همېشه د ښه کارونو حکم کوي او پخپله هم پابندوي او د هر بد کار نه منع کوي او پخپله یې هم نه کوي دغه کامیاب مؤمن دی او حقیقي مسلمان دی ،غرض دا چې اخلاق یې ښه وي او دین زده کړي او وړاندې نورو خلګو ته یې ښایي او هر کار اخلاص سره کوي هغه کامل مؤمن دی. **ترکیب** :لیس:فعل د افعال ناقصه ؤ څخه ،منا :جار او مجرور، جار سره د جرور نه متعلق په ثابتا پوري، ثابتا اسم فاعل سره د خبل چې هو ضمیر دی او متعلق نه خبر مقدم ،من: موصوله :لم یرحم:فعل ،هو فاعل ،صغیر:مضاف .نا :مضاف الیه ، مضاف سره د مضاف الیه مفعول به ،فع سره د فاعل او مفعول به نه جمله فعلیه خبریه معطوف علیه ، واو ؍ عاطفه) لم یوقر فعل هو فاعل ، کبیرنا :مضاف او مضاف الیه ،مضاف سره د مضاف الیه نه مفعول به ، فعل سره د فاعل او مفعول به نه مفعول اول ،واو :عاطفه یامر:فعل هو فاعل ، بالمعروف :جار او مجرور متعلق په فعل پوري،فع سره د فاعل نه جمله فعلیه خبریه معطوف ثاني،واو عاطفه . ینه فعل هو فاعل عن المنکر : جار او مجرور متعلق په فعل پوري ،فعل سره د فاعل او متعلق نه

جمله فعليه خبريه معطوف ثالث، معطوف عليه سره دمعطوفات ثلاثه ؤ څخه جمله معطوفه صله سوه، موصول سره دصلې نه اسم دليس سو، ليس سره داسم اوخبر نه جمله فعليه خبريه سوه.

(۱۷۹) لَيْسَ الْمُؤْمِنُ بِالَّذِيْ يَشْبَعُ وَجَارُهُ جَائِعٌ إِلَى جَنْبِهِ (بيهقي)

(تخريج مشكوة صفحه ۴۲۴ س ۲۳ عن ابن عباس رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : نه دی مؤمن هغه کی چي هغه خپله خيټه ډکه وي او دهغه ګاونډی اوږی وي دهغه په اړخ کي. **توضيح** : هغه سړی کامل مسلمان نه دی چي خپله خيټه ډکوی او دهغه ګاونډی وږی وي داسي سړي چي هغه ته دچا احساس څه چي دخپل ګاونډي احساس هم ورسره نه وي ده ته پته ده چي هغه غريب دی او وږی وده کيږي، داسي سړی سخت زړه والا او سخت ګنهګار دی اود کامل ايمان نه خارج دی او داسړی مطلب پرست او دنيا پرست اولالچي دی اود مال بنده دی. **ترکيب** : ليس: فعل دافعال ناقصه ؤ څخه. المؤمن: اسم دليس، ب: جار: الذی: موصول. يشبع: فعل هوضمير ذوالحال، واو: حاليه. جاره، مضاف اومضاف اليه سره مبتداء، جائع: صفت: الی: جار. جنبه مضاف اومضاف اليه مجرور، جار سره دمجرور نه متعلق په ثابت پوري، خبر دليس، ليس سره داسم اوخبر نه جمله فعليه خبريه سوه.

(۱۸۰) لَيْسَ الْمُؤْمِنُ بِالطَّعَّانِ وَلَا بِاللَّعَّانِ وَلَا الْفَاحِشِ وَلَا الْبَذِيِّ (ترمذی)

(تخريج مشكوة صفحه ۴۱۳ س ۱۸ عن ابن مسعود رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: نه دی مؤمن پيغور ورکونکی اونه لعنت کونکی اونه ګناه کونکی اونه بې کاره خبره کونکی. **توضيح**: کوم سړی چي چاته پيغور ورکوي يعني بده وينا کي يادلعنت الفاظ وايي بنکنځل کوي ياخرابي اوناکاره خبري کوي هغه کامل مؤمن نه دی، کامل ايمان هغه سړی کي وي چي دی دهري ګناه څخه ځان ساتي اوضروري کار کوی اوپه غلطي کولو سره توبه وباسي دداسي سړي بخښنه دمرګ سره سمه کيږي ځکه چي دې په: ومنهم مقتصدٌ. کي داخل دی، په دې حديث کي دژبې ګناهون بيانيږي، په دې کي هره يوه ګناه ډيره لويه ده، لعنت او کفر اوعدوالله، دا الفاظ چي چاته وويل سي دهغه طرف ته ځي که چيري هغه سړی دلعنت مستحق نه وي نودغه لعنت په ويونکی باندي پرېوځي لکه چي دابوداؤد په حواله دمشکوة په صفحه ۴۱۳ س ۲۵ باندي صفاذکر سوی دی او که چيري دکفر اوعدو الله مستحق نه وي، هغه سړی چاته چي کافر ياعدوالله ويل سوی دی نودبخاري اومسلم په حواله دمشکوة ص ۴۱۱ س ۱۷ باندي حديث دی بياهغه کفر او عدوالله دالله دښمن ويونکی طرف ته واپس کيږي، الغرض چاته بده وينا خپل ځان ته بد ويل دی دګناه په اعتبار سره. **فائده**: په دې حديث پاک کي دژبې ګناهونه بيان سو، غيبت، چغلي درواغ وغيره هم دژبې ګناهونه دي، دوه شيان داسي دی چي جهنم ته بوتلونکي دی. (۱) ژبه. (۲): شرمګاه. دترمذی اوابن ماجه په حواله دمشکوة ص ۴۱۲ س ۲۳ باندي دحضرت ابوهريرةؓ روايت دی چي حضور صلى الله عليه وسلم وفرمايل چي آياتاسو ته پته ده چي خلکو لره جنت ته زيات داخلونکی کوم شيان دی او وی

فرمايل چي دالله تعالى نه ويره اوبنه اخلاق ساتل اودغه شان يې دجهنم په باره کي وفرمايل چي اکثر شرمگاه اوژبه خلک اورته داخلوي . **فائده**: دفاحش څخه مراد هرخراب کار کونکی دی اودبذي نه مراد هغه خرابه وينا کونکی دی. دويم: دفاحش څخه مراد هره خرابه خبره کونکی اودبذی نه همدغه مراد دی ،عطف تفسيردی اولازائده دی، دريم: دفاحش څخه مراد عام دی خرابه وينا وي ياکار اوبذی خراب قوت ته ويل کيږي ،بذی دفعيل وزن دی دبذاء نه مشتق دی داپه شد اوسکون دواړو سره لوستل کيږي . مرقات ج۹ص۱۵۵) **ترکيب** :ليس:فعل دافعال ناقصه ؤڅخه ،المؤمن : ددې اسم .ب:زائد الطعان :معطوف عليه.واو: عاطفه.لا او ب زائد دتاکيدلپاره ،اللعان ،معطوف اول ،واو:عاطفه .لا: زائده. الفاحش معطوف ثانى واو عاطفه.لازائده .البذی مطعوف الثالث .معطوف عليه سره د معطوفات ثلثه ؤڅخه خبر دليس ،ليس سره داسم اوخبر نه جمله فعليه خبريه سوه .

(۱۸) لَيْسَ الْوَاصِلُ بِالْمُكَافِئِ وَلٰكِنِ الْوَاصِلُ الَّذِي إِذَا قُطِعَتْ رَحِمُهُ وَصَلَهَا (بخاري)

(تخريج مشکوٰة صفحه ۴۱۹ س ۱۶ عن ابن عمر رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه :په دې ملاويدونکی بدله ورکونکی اوليکن ملاويدونکی هغه دی چی کله رشته داري ختمه کړل سوي وي نودې دهغوی سره ملاؤ اويوځای سي .**توضيح** :قريبانو ته بدله ورکونکی ته واصل (يعني صله رحمي کونکی) نشي ويل کېدی ليکن اصل صله رحمي کونکی هغه دی چي دقريبانو دطرفه قطع تعلق اوناراضگي سره سره دې ورځي اوورسره ملاقی کيږي اوصله رحمي کوي ځکه چي بدله ورکول خوهرسړي پيژني .ليکن صحيح معنی کي صله رحمي دهغه سړي ده چي سره دقطع رحمي کولو دصله رحمي معامله کوي اودبدسلوک بدله کي ښه سلوک کوي.
فائده : ددې حديث څخه معلومه سوه چي رحم لوی شئ دی ،دبخاري شريف په حواله دمشکوٰة ص۴۱۹ باندي حديث دی حضور ﷺ وفرمايل : چي کوم سړی داخوښوي چي دهغه په رزق کی فراخي راسي اودهغه په مرګ کي وروستوالی راځي هغه لره پکار دی چي صله رحمي کوي دبخاري اومسلم په حاله سره دمشکوٰة (ص۴۱۹ س۱۶) باندي حديث دی چي حضور ﷺ وفرمايل : چي رحم عرش پوري زوړند دی اووايي چي څوک ماله يوځای کوي الله تعالى به هغه سره يوځای سي اوچي څوک ماله قطع کوي الله تعالى به ورسره قطع (تعلق) وکړی . **ترکيب** :ليس:فعل ناقص .الواصل:يې اسم . ب:زائده : المکافی :خبر.ليس سره داسم اوخبرنه جمله خبريه معطوف عليه ، واو:عاطفه :لکن حرف مشبه بالفعل .الواصل : اسم دلکن .الذی :موصول . اذا : حرف شرط: قطعت :فعل .رحمه :مضاف او مضاف اليه ،مضاف سره د مضاف اليه نائب فاعل ،فعل سره دنائب فاعل نه جمله فعليه خبريه شرط . وصل فعل هو فاعل ها : مفعول به فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعليه خبريه جزاء شرط سره دجزاء نه صله ،موصول سره دصلې نه خبر سودلکن لکن سره داسم اوخبرنه جمله اسميه خبريه معطوفه سوه معطوف عليه سره دمطعوف نه جمله فعليه خبريه معطوفه سوه .

(۲۳) لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ وَلٰكِنَّ الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ (بخاري اومسلم)

(تخريج مشکوٰة صفحه ۴۴۰ س ۱۹ عن ابی هريرة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: نه ده مالداري دسامان په زياتوالي سره ليکن مالداري ده دنفس مالدار کېدو سره.

توضيح: مالداري اواميري دسامان دزياتوالي په وجه نه ده بلکه مالداري اواميري دنفس مالداري ده ،يعني سامان خو دنيا ده څومره چې زيات وي دالله نه به غفلت زيات وي مالداري دنيا سره نه وي ،مالداري هغه وخت وي چې کله نفس مستغنى وي اوبې پرواه وي ، دچانه څه نه غواړي او زړه يې فراخ ي په لوږه کې هم پرېشان نه وي اوددنيا شيان اومال دضرورت په قدر طلب کوي اودضرورت په قدر مال خرچ کوي اودالله تعالى چې څه ور کړي دي په هغه شکر باسي. **ترکيب**: ليس فعل ناقص الغنى يې اسم عن جار کثرة العرض مضاف اومضاف اليه مجرور ،جار سره دمجرور نه متعلق په ثابت پوري خبر دليس ، ليس سره داسم اوخبر نه جمله فعليه خبريه معطوف عليه ،واو: عاطفه ،لکن: حرف مشبه بالفعل الغنى يې اسم ،غنى النفس: مضاف اومضاف اليه خبر سو دلکن ، لکن سره داسم اوخبر نه جمله اسميه خبريه معطوف ،معطوف عليه سره دمعطوف نه جمله فعليه خبريه معطوفه سوه.

(۱۸۳) لَيْسَ الْكَذَّابُ الَّذِي يُصْلِحُ بَيْنَ النَّاسِ وَيَقُولُ خَيْرًا وَيَنْمِي خَيْرًا (بخاري او مسلم)

(تخريج مشکوة صفحه ۴۱۲ س ۵ عن ام کلثوم رض مرفوعا)

ژباړه: نه دی درواغجن هغه سړی څوک چې دخلکو په مينځ کې صلح کوي اووايي ښه خبره اونسبت کړي دښه خبري. **توضيح**: هغه درواغ چې دخلک په مينځ کې ياد دوو کسانو په مينځ کې دصلح کولو لپاره وويل سي هغه مذموم اوبد نه دي ، درواغ به وي ليکن دالله اودخلگو په نزد به بد نه ګڼل کيږي اودصلح راوستلو لپاره درواغ ويونکي ته درواغجن نه ويل کيږي ،دامطلب نه دی چې دې ته په درواغ نه وايو بلکه مطلب دا دی چې ناجائز درجه درواغ نه دي . ددې وجې نه دمبالغې صيغه يې ذکر کړه ، دمبالغې نفي وسوه داصل فعل نفي نه ده سوی ،ددې درواغو ضرورت به څه وي ،وړاندي حديث کې ذکر سوی دی چې ښه خبره کوی اودښې خبري نسبت کوی ،يعني عمرو ته وايي چې زيد په تا سلام ويلو اوستا صفت يې کولو اوزيد ته ورسي هغه ته څه خبره ده منسوب کړي يعني داخبره ده چې عمرو ويلی زما دزيد سره ډېرزيات محبت دی دينمي خيرا معنى همداده چې دعمرو دطرفه نه يې ورسوله اوخبره يې خپله جوړه کړه دزيد لپاره. **فائده**: درې قسمه درواغ صراحتا جائز دی لکه چې داحاديثو څخه ثابت دی . (۱): درواغ دصلح راوستلو لپاره . (۲): دخاوند ياښځي راضي کولو لپاره . (۳): دجنګ په موقعه باندي ،باقي ټول درواغ حرام دی. **فائده**: ام کلثوم دکاف په ضمې اوفتحې سره دواړه شان ويل صحيح دی ،ام کلثوم (رض) څخه مراد دحضور ﷺ لور مراد نه ده بلکه دعقبه بن ابى معيط لور مراد ده اودعثمان بن عفان رضي الله عنه خور ده ،دمور دطرفه دا په مکه کې مسلمانه سوه بيا دې هجرت کړو ،مديني منورې ته ورسيدله په مکه کې ددې خاوند نه ؤ بيا دې سره په مدينه کې زيد بن حارثه رضي الله عنه نکاح وکړه او په غزوه موته کې شهيد سو ،بيا زبير بن عوام رضي الله عنه ورسره نکاح وکړله ،بيا يې طلاق ورکړ بيا يې عبدالرحمن بن عوف رضي الله عنه سره واده وکړو ،بيا هغه وفات سو ،بيا عمرو بن العاص رضي الله عنه ددې سره واده وکړ ،دده په نکاح کې يوه مياشت ژوندی وه بيا وفات سوه . (مرقات ج۹ ص ۱۴۰)

ترکیب : لیس :فعل ناقص،الكذاب : دده اسم .الذی :موصول . یصلح :فعل ، هوفاعل .بین الناس :مضاف اومضاف الیه مفعول فیه فعل سره دفاعل اومفعول فیه نه جمله فعلیه خبریه معطوف علیه ، واو :عاطفه . یقول :فعل ،هو فاعل .خیرا :مقوله (مفعول به) فعل سره دفاعل مقوله (مفعول به نه) جمله فعلیه خبریه معطوف اول .واو عاطفه .ینمي فعل .هو فاعل ،خیرا . مفعول به ،فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه معطوف ثانی سو ،معطوف علیه سره د دارو معطوفینو نه جمله معطوفه صله سوه ،موصول سره دصلې نه خبر دلیس .لیس سره د اسم اوخبر نه جمله فعلیه خبریه سوه .

(۱۸۴) لَيْسَ شَيْءٌ أَكْرَمَ عَلَى اللّٰهِ مِنَ الدُّعَاءِ (ترمذی) (تخریج مشکوة صفحه ۱۹۴ س: ۲۷ عن ابی هریرة رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه : نه دی هیڅ شئ زیات عزت والا په الله تعالی باندي ددعا نه. **توضیح** : دالله تعالی په نزد زیات عزت والا شئ دعا ده او په یوحدیث کي راځي ،الله تعالی داخوښه وي چي څوک دده څخه سوال وکړي .(رواه الترمذی) نورهم ډیر احادیث خاص ددعا په باره کي راغلی دی یو حدیث تیرسوی دی :الدعاء مخ العبادة او دوه مو اوس بیان کړل .څلورم : حضور صلی الله علیه وآله وسلم وفرمایل : چي څوک دالله تعالی نه سوال نه کوي دهغه نه الله تعالی خفه کیږي (رواه الترمذي)پنځم :کوم سړی چي دا غواړي چي دتکلیف په وخت کي الله تعالی یې دعاقبوله کړي نوهغه لره پکار دي چي دخوشحالۍ په وخت کي دعاوکړي .(رواه الترمذی)شپږم :حضور صلی الله علیه وآله وسلم وفرمایل: چي (دهغه مفهوم لیکل سوی دی) دري شرطونه سره دعاقبلیږي .اول : مالم یدع یاثم . یعني څوک دګناه دعاکوي مثلا داچي دفلاني مسلمان په قتل باندي ماقادر جوړ کړي چي ترڅو پوري دګناه ددعااراده پرې نږدي دعاء به یې نه قبلیږي . دویم : اوقطع رحمي یعني څوک دادعاء غواړي چي اې الله تعالی زما اوزما دفلانکي (مثلا پلار) په مینځ کي لري والي پیدا کړی . ترڅو چي داده قطع رحمي دعا پرې نه نږدي هیڅ دعاء به یې نه قبلیږي . دریم : مالم یستعجل یعني دا یل چي ما ډیري دعاګاني وکړي لیکن ما ونه لیدل چي زما دعا قبوله سه ځکه چي ددعامقصد صرف اوصرف عاجزي ده انسان یې په زور اوزبردستي سره (په خدای) نشي قبلولی ،ځکه چي دعاانتهایي عاجزي وي که چیري دابرقراروي نوډیر فضیلت به پکښي وي اوزر به قبوله سي په هره دعاء کي کم ازکم داقبولیت ضروري وي چي دبنده تعلق الله تعالی سره دمخکي نه زیاتیږي . ترکیب : لیس: فعل ناقص . شئ :یې اسم . اکرم . اسم تفضیل . علی الله :جار اومجرور متعلق اول سو داکرم . من الدعاء جار اومجرور متعلق ثانی سو. داکرم اسم تفضیل دخپل دواړو متعلقینو سره خبر .لیس سره دخپل اسم اوخبرنه جمله فعلیه خبریه سوه

(۱۸۵) لَيْسَ مِنَّا مَنْ ضَرَبَ الْخُدُودَ وَشَقَّ الْجُيُوبَ وَدَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ (بخاري اومسلم)

تخریج مشکوة صفحه ۱۵۰ س ۱۵ عن عبدالله بن مسعود رضی الله عنه مرفوعا

ژباړه :نه دی زموږ نه هغه کس چي هغه وهي مخونه او شلوي ګريوانونه او چغي وهي د جاهليت چغي. **توضيح**:هغه خلک چي د چا په مرګ باندي غم ښکاره کوي که سرې وي يا ښځه (زيات تر ښځي د دې حديث مصداق جوړيږي) د داسي جاهلانو د غم اظهار دغه شان وي چي د يو تعلق دار په مرګ باندي لاسونه په پښو او مخونو او سينو باندي وهي او هائی ته خوداسي وي او داسي وي ،او په مختلفو الفاظو سره د جاهليت د زماني په شان آواز کوي ،داهوښيار توب نه دی بلکه دا ډير کم عقل توب دی ، د سوچ خبره داده چي وهلو ټکولو سره مړي ته په ځای د فائدې عذاب ورکول کيږي دغه شان دغور قابل خبره داده چي زموږ د دين د غم لري کولو لپاره طريقه ښودلی ده چي :انالله وانا اليه راجعون . او وايي او غم سپک کړي دا يې نه دي ويلي چي د غم اظهار وکړی .دا د جاهليت د زماني رسمونه دی ،د دې وروسته په مشکوة کي حديث دی چي نبي کريم ﷺ وفرمايل چي څلور شيانه زما په امت کي د جاهليت دی زما امت به هغه پرې نږدي يعني حضور ﷺ د خطرې اظهار وفرمايلو چي دا څلور شيان به زما په امت کي هم پاتي وي . (۱) : په کرم او شرف باندي فخر کول په نسب کي چا ته طعنه ورکول (سپک کتل)(۲) : داخيال کول چي دستورو په وجه سره باران کيږي .(۴) : په مړي باندي او چت آواز سره ژړل . دغه شان په يو بل حديث پاک کي راغلی دی چي نبي کريم ﷺ وفرمايل چي زه بې زاره يم دهغه سړي نه چاچي (حلق) د مصيبت په وچه د سر څه ويښتان ايستل (لکه څنګه چي د بعضي عجميانو رواج ؤ) او چاچي صلق په اوچت آواز سره په مړي وژړل . او چاچي (خرق) د مصيبت راتلل په جه کيړې څيري کړې. **خلاصه د کلام** : خلاصه داده چي د حد نه زيات ژړا کونکی او په چغو چغو سره آواز ايستلو سره ژړا کونکی په دې قسم وعيدونو کي شامل دی ،چي دا خلق زموږ څخه نه دی يعني زموږ په طريقه او دين باندي يعني کامل مسلمانان نه دی (مرقات ج ۳ ص ۸۸) . په مړي باندي ژړا کول بده خبره نه ده ليکن په چغو سره ژړل بده ګناه ده. **ترکيب** : ليس :فعل ناقص .من:جار .نار:مجرور. جار سره د مجرور نه متعلق په ثابتا پري ،خبر مقدم.من:موصوله.ضرب :فعل هو فاعل ، الخدود : مفعول به .فعل سره د فاعل او مفعول به نه جمله فعليه خبريه معطوف عليه سوه .واو : عاطفه : شق:فعل هو فاعل . الجيوب : مفعول به ،فعل سره د فاعل او مفعول به نه جمله فعليه خبريه معطوف اول ،واو : عاطفه ،دعا : فعل هو فاعل ، ب: جار . دعوى الجاهلية :مضاف او مضاف اليه نه متعلق په فعل پوري ،فعل سره د فاعل او مفعول به نه او متعلق نه جمله فعليه خبريه معطوف ثانی معطوف عليه سره د معطوفين نه جمله معطوفه صله د موصول ،موصول سره د صلې نه اسم د ليس . ليس سره د اسم نه موخر مقدم نه جمله فعليه خبريه سوه .

---

(۱۸۶) **لَيْسَ الْخَبَرُ كَالْمُعَايَنَةِ** (احمد) تخريج : مشکوة صفحه ۵۱۱ س ۷ عن ابن عباس رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه :نه دی خبر د مشاهدې په شان ،يا نه ده اوريدلی سوی خبره د ليدلی سوی په شان (دواړه ترجمې صحيح دی) **توضيح** :حضور ﷺ وفرمايل : چي اوريدلی سوی خبره د ليدلی سوی خبرې پشان هيڅکله نسي کيدی . ځکه چي د انسان طبيعت دی چي کله هغه څه شئ ويني نو د هغه د وجود يقين کوي ، مخکي پوره حديث دغه شان دی ،بيشکه الله تعالی چي کله موسی عليه السلام ته په کوه طور باندي د سخي د عبادت خبر ورکړ ،نو د موسی عليه السلام د لاس نه تختي د تورات پرې نه تلی کله چي هغه وليدل چي قوم دغه شان کار کړی دی ،نو د غصې په حالت کي يې

ژباړه :نه دی زموږ نه هغه کس چې هغه وهي مخونه او شلوي ګريوانونه او چغې وهي د جاهليت چغې. توضيح:هغه خلک چې د چا په مرګ باندې غم ښکاره کوي که سړی وي يا ښځه (زيات ترښځې ددې حديث مصداق جوړيږي) دداسې جاهلانو دغم اظهار دغه شان وي چې ديو تعلق دار په مرګ باندې لاسونه په پښو او مخونو او سينو باندې وهي او هائې ته خو داسې وي او داسې وي ،او په مختلفو الفاظو سره د جاهليت د زمانې په شان آواز کوي ،دا هوښيار توب نه دی بلکه دا ډير کم عقل توب دی ، د سوچ خبره داده چې وهلو ټکولو سره مړي ته په ځای د فائدې عذاب ورکول کيږي دغه شان دغور قابل خبره داده چې زموږ دين دغم لري کولو لپاره طريقه ښودلې ده چې :اناالله وانااليه راجعون . اووايې او غم سپک کړي داېې نه دي ويلي چې دغم اظهار وکړي .دا د جاهليت د زمانې رسمونه دي ،ددې وروسته په مشکوة کې حديث دی چې نبي کريم ﷺ وفرمايل چې څلور شيانه زما په امت کې د جاهليت دی زما امت به هغه پرې نږدي يعني حضور ﷺ دخطرې اظهار وفرمايلو چې دا څلور شيان به زما په امت کې هم پاتې وي . (۱): په کرم او شرف باندې فخر کول په نسب کې چا ته طعنه ورکول (سپک کتل)(۲): داخيال کول چې دستورو په وجه سره باران کيږي .(۴): په مړي باندې اوچت آواز سره ژړل . دغه شان په يوبل حديث پاک کې راغلي دي چې نبي کريم ﷺ وفرمايل چې زه بې زاره يم دهغه سړي نه چا چې (حلق) دمصيبت په وجه دسر څه ويښتان ايستل (لکه څنګه چې دبعضې عجميانو رواج ؤ) او چا چې صلق په اوچت آواز سره په مړي وژړل . او چا چې (خرق) دمصيبت راتلل په جه کپړې څيرې کړې. **خلاصه دکلام** : خلاصه داده چې دحدنه زيات ژړا کونکې او په چغو چغو سره آواز ايستلو سره ژړا کونکې په دې قسم وعيدونو کې شامل دي ،چې داخلق زموږ څخه نه دی يعني زموږ په طريقه او دين باندې يعني کامل مسلمانان نه دي (مرقات ج۳ ص۸۸) . په مړي باندې ژړا کول بده خبره نه ده ليکن په چغو سره ژړل بده ګناه ده. **ترکيب**: ليس :فعل ناقص .من:جار .نار:مجرور. جار سره دمجرور نه متعلق په ثابتا پري ،خبر مقدم.من:موصوله.ضرب :فعل هو فاعل ، الخدود : مفعول به .فعل سره دفاعل او مفعول به نه جمله فعليه خبريه معطوف عليه سوه .واو : عاطفه :شق:فعل هو فاعل. الجيوب : مفعول به ،فعل سره دفاعل او مفعول به نه جمله فعليه خبريه معطوف اول ،واو: عاطفه ،دعا : فعل هو فاعل ، ب: جار . دعوى الجاهلية :مضاف او مضاف اليه نه متعلق په فعل پوري ،فعل سره دفاعل او مفعول به نه او متعلق نه جمله فعليه خبريه معطوف ثانی معطوف عليه سره دمعطوفين نه جمله معطفوفه صله دموصول ،موصول سره دصلې نه اسم دليس. ليس سره داسم نه موخر مقدم نه جمله فعليه خبريه سوه .

(۱۸۶) **لَيْسَ الْخَبَرُ كَالْمُعَايَنَةِ** (احمد) تخريج : مشکوة صفحه ۵۱۱ س۷ عن ابن عباس رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه :نه دی خبر دمشاهدې په شان ،يانه ده اورېدلې سوې خبره دليدلې سوې په شان (دواړه ترجمې صحيح دی) **توضيح**: حضور ﷺ وفرمايل : چې اورېدلې سوې خبره د ليدلې سوې خبرې پشان هيڅکله نسي کېدی . ځکه چې دانسان طبيعت دی چې کله هغه څه شئ ويني نو د هغه دوجود يقين کوي ، مخکې پوره حديث دغه شان دی ،بيشکه الله تعالی چې کله موسی عليه السلام ته په کوه طور باندې دسخې دعبادت خبر ورکړ ،نو دموسی عليه السلام د لاس نه تختې د تورات پرې نه تلې کله چې هغه وليدل چې قوم دغه شان کار کړی دی ،نو د غصې په حالت کې يې

تخنتي، هم دلاس نه پرېوتلی ،معلومه سوه چي داوړېدو قياس په ليدلو باندي صحيح نه دی ځکه چي ليدلو سره دشئ دوجود يقين کيږي اوپه طبعيت باندي ډېر اثر کيږي. ترکيب:ليس:فعل ناقص:الخبر :اسم دليس .ک:جاره. المعاينة :مجرور. جار سره دمجرورنه متعلق په ثابتا پوري خبر دليس،ليس سره داسم اوخبر نه جمله فعليه خبريه سوه.

(الشرط والجزاء) (۱۸۷) مَنْ تَوَاضَعَ لِلّٰهِ رَفَعَهُ اللّٰهُ وَ مَنْ تَكَبَّرَ وَضَعَهُ اللّٰهُ (رواه البيهقي)

تخريج :مشكوة صفحه ۴۳۴ س ۱۶ عن عمر رضي الله عنه مرفوعا

ژباړه: چاچي تواضع(عاجزي)کړه دالله تعالی لپاره نواوچت به کړي هغه لره الله تعالی اوچاچي تکبر وکړ نورسوابه کړي هغه الله تعالی. **توضيح اوشان ورود**:حضرت عمر رضي الله عنه په منبر باندي وعظ فرمايلو چي اې خلګو !تواضع اخيتار کړی عاجزي اختيار کړی .ځکه چي ماپخپله اورېدلی دي چي نبي کريم صلی الله عليه وسلم داسي فرمايل چي څوک عاجزي کوي الله تعالی لپاره نوالله تعالی خپل ځان سره دهغه کس درجه ډېره لوړوي . هغه (متواضع) سړی په خپل نظر کي وړوکي وي اودخلګو په نظر کي لوی ګرځي ،(يعني په خلګو کي هم الله تعالی دهغه درجه لويه ګرځوي په جنت کي خوبه ضرور لويه وي. مخکي يې وفرمايل : چي کوم سړي تکبر کوي په لاس ياپښو سره تکبر کوي ياپه ژبي سره دفخرپه شکل تکبر ګوي ،الله تعالی دهغه نه مخکني درجه هم اخلي اوپه اخرت کي هغه ذليل ګرځوی ،نوبيا هغه متکبر دخلګو په نظر کي ړوکي وي اوخپل ځان هغه لوی ګڼړي ، ترديچي هغه دسپي اوخنزير نه هم زيات ذليل اوسپک ګرځي .(الحفيظ والامان)

داپوره حديث اوددې مختصر تشريح وه ، ددې څخه علاوه دتکبر په بدوالي کي الله تعالی فرمايي دمسلم حديث قدسي دی .ابوسعيد خدري رضي الله عنه اوابوهريرة رضي الله عنه روايت کوي. (خداکی باتیں ص ۱۶۱)

دا دواړه صحابه دحضور صلی الله عليه وسلم څخه روايت کوي چي الله تعالی فرمايي چي عزت زما په لاندېني څادر دی اوکبريايي بره څادر دی ، کوم سړی چي په دې څادر کي ماسره ځان شريکوی ،زه به هغه ته عذاب ورکوم اواحاديث خومشهور دی چي دکوم سړي په زړه کي داوړي د دانې په مقدارهم تکبروي هغه به جنت ته داخل نسي ترڅو پوري جهنم کي ساتلو سره دهغه دماغ ټيک نسي ،الله تعالی ته عاجزي خوښه ده څوک چي عاجزي کوي الله تعالی پخپله دهغه عزت په دنيا اوآخرت کي کوي ، کوم سړی چي خپل ځان لی ګنړي الله تعالی يې ښکته کوي ،څوک چي د زړه په اخلاص سره ځان ښکته (عاجز) ګنړي الله تعالی هغه د درجی په اعتبار سره بره اوچتوي په يو حديث کي نبي کريم صلی الله عليه وسلم وفرمايل : چي درې شيان نجات ورکولو والا دی ، (۱): يواځي والي کي اود ټولو خلګ دوړاندي دخدای پاک نه ويرېدل. (۲): په خوشحالي اوغم کي حق خبره کول. (۳): مالداري اوغريبی کي ميانه روي ساتل اودرې شيان هلاکونکي دی .اول : هغه خواهش چي دهغي فورا اتباع وکړي . دويم : هغه بخل چي دهغه تابعداري وکړي .دريم :دانسان خپل ځان ته ښه ويل (چي هغه ته عجب ويلی سي اوداد تکبر دويم ښاخ دی) اوداباقي نوړونه زيات سخت دی (انتهی) **ترکيب** : من شرطيه ،تواضع فعل هوفاعل ،لله جار مجرور سره ،متعلق سوفعل پوري ، فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعليه خبريه شرط سو. رفع :فعل .ه: مفعول به .لفظ الله

فاعل فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعليه خبريه جزاء سوه ،شرط سره دجزاء نه معطوف عليه ،واو :عاطفه ،من :شرطيه ،تكبر: فعل هو فاعل ، فعل سره دفاعل نه جمله فعليه خبريه شرط سو ،وضع فعل . ه :مفعول به .لفظ الله : فاعل ،فعل سره دفاعل اومعفول به نه جمله فعليه خبريه جزاء ،شرطسره دجزاء نه معطوف ،معطوف عليه سره دمعطوف نه جمله شرطيه جزائيه معطوفه سوه .

(۱۸۸) مَنْ لَمْ يَشْكُرِ النَّاسَ لَمْ يَشْكُرِ اللهَ (اخرجه احمد وترمذی)

ژباړه: چاچې دخلګ شکريه ادا نکړه هغه دالله تعالى شکريه ادانکړه . **توضيح** :خلګ چونکه دالله تعالى دنعمتونو رسولو ذريعه جوړيږي ددې وجې نه الله تعالى حکم کړی دی چې دخلګو شکريه اداکوی نوچې څوک دالله تعالى حکم ونه مني دخلګو شکريه يې ادانکړه نوده دالله تعالى شکريه ادانکړه ،دخلګو دشکريې داداکولو مختلف صورتونه دی ،دچاپه څه کار کولو هغه ته څه لږشان هديه ورکول هم شکريه ده اوهغه ته راحتونه ورکول هم شکريه ده اوکه هيڅ نه وي نو په روڼ تندي سره ملاويدل اوجزاک الله خيرا ويل يا څوقدمه تلل وغيره داهم شکريه ده ،دهريوسره ځانله ځانله معامله وي ،اودشکريې طريقه هم جدا وي ،دشکريه لفظ ويلو په ځاې جزاک الله خيرا ويل پکار دی ،داحديث وړاندې را روان دی. **تر کيب** :من شرطيه .لم يشكر ،فعل ،هوفاعل ،الناس مفعول به ، فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعليه خبريه شرط سو .لم يشكر الله : فعل هو فاعل لفظ الله مفعول به ،فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعليه خبريه جزاء سوه ،شرط سره دجزاء نه جمله فعليه خبريه شرطيه سوه .

(۱۸۹) مَنْ لَمْ يَسْئَلِ اللهَ يَغْضِبْ عَلَيْهِ (ترمذي) (تخريج :مشكوة صفحه ۱۹۵ س ۸ عن ابي هريرة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: څوک چې نه غواړي دالله تعالى نه ،نو ناراضه کيږي اوپه غضب کيږي الله تعالى په هغه باندې **توضيح** :څوک چې الله تعالى نه دتکبر په وجه څه سوال نه کوي ،الله تعالى په دې ډير ناراضه کيږي ، ځکه چې دسوال (غوښتلو) حکم الله تعالى په قرآن کې کړی ده ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ. زما نه غواړي زه به قبلوم ،هرکله چې شپه اوورځ داحکم اوريدلې اولوستلی شي بيا په دې باندې عمل نه وي نوښکاره ده ،چې الله تعالى ناراضه کيږي :

إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ. چې کوم خلګ زما دعبادت نه تکبر کوي يعني تکبرا عبادت نه کوي زر ده چې هغوی به ذليل جهنم ته داخل سي ،په دې آيت کې ديو تفسير مطابق دعبادت نه مراد دعا ده چې ددعا نه تکبر کونکی به جهنم ته داخل سي .دنور تفصيل لپاره حديث ۱۸۴ وګورئ. **تر کيب** :من شرطيه .لم يسئل : فعل هو فاعل ، لفظ الله مفعول به ،فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعليه خبريه شرط سو .يغضب فعل هو فاعل ،عليه جار اومجرور متعلق سو په فعل پوري ،فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعليه خبريه جزاء سوه ،جزاء سره دشرط نه جمله فعليه خبريه شرطيه سوه .

(۱۹۰) مَنِ انْتَهَبَ نُهْبَةً فَلَيْسَ مِنَّا، ترمذی، تخريج :مشكوة صفحه ۲۵۵ س ۱۹ عن عمران بن حصين رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : کوم سړی چې داکه وغورزوله دداکې غورزلو سره نو هغه زموږ څخه نه دی . **توضیح** : کوم سړی چې داکه واچواله یایې په چاباندې زبردستې او زور وکړو هغه یې لوټ کړو یایې غلا وکړه دا ټول صورتونه په دې کې داخل دی ،پس هغه سړی زموږ څخه نه دی یعنې زمږ په کالمه طریقه باندې نه دی ،یعنې که ایمان یې سته نو ډیر زیات ناقص دی . یعنې زموږ کامله طریقه باندې نه دی یعنې که چیرې ایمان یې وي نو ډیر زیات ناقص دی یعنې زموږ کامل طریقه باندې نه دی یعنې که چیرې ایمان یې وي نو ډیر زیات ناقص دی ،داپه ښکاره ډاکه او غلا ده ،باطني ډاکه او غلا هغه ده چې په لمانځه کې یعني هغه لمونځ چې په هغه کې دسنتو خیال و نه ساتل سي ، هغه لمونځ کامل نه دی ځکه چې لمونځ کونکی دلمانځه سنتونه غلا کړی دي ،داغلا او ډاکه په افعالو کې ده چې دا ټول صورتونه ناجائز دي ،کومه غلا چې په اقوالو کې کیږي دهغه په باره کې داخبره ده چې د راز خبره دباندې ورل یا ددې ځای خبره هلته او دهغه ځای خبره دلته راوړل چغلي کول ،غیبت کول دا ټول صورتونه هم داقوالو غلا ده او ناجائز ده ،لیکن دچا اشعار یا دچا کلام نقل کول او دانه ښودل چې دا دهغه کلام دی او نه خپل ځان ته منسوب کول داد ناجائزې درجې غلا نه ده . **ترکیب**: من: شرطیه.انتهب : فعل هو فاعل ، نهبة:مفعول مطلق . فعل سره دفاعل او مفعول مطلق نه جمله فعلیه خبریه شرط . ف :جزائیه ، لیس :فعل ناقص . هو ضمیر دده اسم . من :جار .نا :مجرور ،جار سره دمجرور نه متعلق سو په ثابتا پوري ،ثابتا اسم فاعل دخپل فاعل (هو ضمیر) او متعلق سره شبه جمله خبر سو ،لیس سره داسم او خبر نه جمله فعلیه خبریه جزاء سوه ،شرط سره دجزاء نه جمله فعلیه خبریه شرطیه سوه . .

(١٩١)مَنْ دَلَّ عَلٰى خَيْرٍ فَلَهٗ مِثْلُ اَجْرِ فَاعِلِهٖ (مسلم)

(تخریج مشکوة صفحه ٣٣ س ١٥ عن ابی مسعود الانصاری رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه : چاچې لاره وښودله دنیکۍ نو هغه لپاره به دهغه د کنکي د ثواب په شان ثواب وي

توضیح : اوشان ورود :روای ابو مسعود الانصاري رضی الله عنه وایي چې یو سړی حضور صلی الله علیه وسلم ته راغی او وی ویل چې زما سورلی ستړې سوی ده تاسو ماسپاره کړی په بله سورلۍ باندې ،نو حضور صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې زما سره سورلۍ نسته چې تا ورباندې سپور کړم ، په دې وخت کې یو سړي وویل چې اې دالله رسوله ! صلی الله علیه وسلم زه ده ته ښایم هغه څوک چې ده ته بله سورلی ورکړي سورېدلو لپاره ،نو حضور صلی الله علیه وسلم وفرمایل : چې چا صرف رهنمائي وکړه هغه ته به پوره ثواب ورکول کیږي دهغه سړي برابر چاچې پخپله کار کړی دی ځکه چې دهر خیر طرف ته لارښونه هم نیکي وي ، ددې وجې نه څوک چې داسي کوي هغه ته به د کونکی برابر ثواب ورکول کیږي. **من** :شرطیه.دل فعل هو فاعل ،علی جار خیر مجرور ،جار سره دمجرور نه متعلق په فعل پوري ،فعل سره دفاعل او متعلق نه جمله فعلیه خبریه شرط سو . ف جزائیه ل جاره مجرور ، جار سره دمجرور نه متعلق په ثابت پوري ،خبر مقدم ،مثل مضاف اجر مضاف الیه .مضاف فاعله مضاف سره دمضاف الیه نه مضاف الیه سو داجر لپاره ،بیا مضاف سره دمضاف الیه نه مضاف الیه

سو دمثل لپاره ،اوس مضاف سره دمضاف الیه نه مبتداء مؤخر .خبر مقدم سره دمبتداء مؤخر نه جمله اسمیه خبریه جزاء دشرط ،شرط سره دجزاء نه جمله فعلیه خبریه شرطیه سوه .

(۱۹۲) مَنْ حَمَلَ عَلَيْنَا السِّلَاحَ فَلَيْسَ مِنَّا (بخاري)(تخریج مشکوة صفحه ۳۰۵ س۲۱ عن ابن عمر رضی الله عنه وابی مرفوعا)

ژباړه: څوک چې اوچته کړي په موږ باندي وسله نو نه دی هغه زموږ څخه .

توضیح: څوک چې په موږ باندي یعني زموږ خلاف وسله واخلي هغه زموږ څخه نه دی یعني کامل مسلمان نه دی صرف دنوم ایمان یې دی ، دوسلې رااخستلو نه په احادیثو کي سخت وعیدونه راغلي دي ،تردې چي په مسخرو کي هم داسي شئ په چاباندي اوچتول چي په هغه سره سړی وژل کیږي ګناه کبیره ده ، ځکه چي په دې حدیث پسې متصل په مشکوة کي داحدیث هم دی چي رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل :چاچي صرف اشاره هم وکړه خپل ورور ته په اوسپنې سره نوبیشکه په دغه (اوچتونکی) باندي فرښتې ترهغه وخت لعنت وایي چي ترکومي چي هغه شئ لیري نه وي ایښی ، اګرچي حقیقي ورور یې وي ،دحقیقي ورور ذکر یې ددې وجې نه وکړو چي سړي په حقیقي ورور باندي دوژلو په نیت هیڅ شئ نه راپورته کوي . دحقیقي ورور په وړاندي څه قسم شئ اوچتول دهغه دویرولو لپاره اګرچي په مسخرو کي وي ناجائز دی .په دې کي دڅه شئ اوچتولو منع کړل سوی ده ، اودغه شان کوم مسلمان ویرول په خبرو سره یاشکل جوړولو سره داحرام دی ، ددې حرمت هم صراحتا په حدیث نمبر ۱۳۲کي تیرسوی دی. **ترکیب**:من:شرطیه.حمل:فعل هوفاعل ،علینا :جار اومجرور ، جار سره دمجرور نه متعلق سو په فعل پوري ،السلاح :مفعول به ،فعل سره دفاعل اومتعلق اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه شرط.ف:جزائیه .لیس: فعل ناقص هوضمیر ، هغه یې اسم .منا:جار مجرور متعلق سوپه ثابتا محذوف پوري ،ثابتاصیغه داسم فاعل سره دخپل فاعل هوضمیر اومتعلق نه شبه جمله خبر دلیس . لیس سره داسم اوخبرنه جمله فعلیه خبریه جزاء .شرط سره دجزاء نه جمله فعلیه خبریه شرطیه سوه .

(۱۹۳) مَنْ صَمَتَ نَجَا (احمد و ترمذی، تخریج مشکوة صفحه ۴۱۳ س ۴ عن عبدالله بن عمرو رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه:څوک چي خاموش پاته سو هغه نجات پیدا کړو. **توضیح** :څوک چي خاموش پاتي سو دناکاره خبري کولو یاالیکلو نه یاپه چاباندي دلیکلو نه نو هغه هرقسم خیرواخیستلو ،کامیاب سو،دویمه معنی داهم ده چي څوک خاموش پاتي سو دګناه دخبري نه نوګویا چي هغه ددنیا اوآخرت دټولو آفتونو نه نجاب پیدا کړلو .د دواړو معناګانو دارمدار دنجاپه لفظ باندي دی .په اول معنی کي دنجامعنی فاز ده یعني کامیاب سو اوپه دویمه معنی کي دنجا معنی دنجات سره دی.په امتحان کي خبري کول ښه نګه دی . په امتحان ګاه کي خبري کول یعني دچانه پوښتنه کول یابل چاته څه ښودل حرام دی ،ځکه چي په دې کي دنورو حق تلفي راځي اودغیر محنتي طالب علم په محنت نه کولو کي دهغه امداد کول دي ، ددې وجي نه په امتحان ګاه کي په خاموشي سره پرچه کول پکار دي

لفظ صمت او سکت کي فرق : سکت يې ونه فرمايل صمت يې وويلو ځکه چي په دې کي فرق دی اوهغه دا چي سکوت صرف هغه ځای کي وي چي هلته د خبرو کولو طاقت وي او صمت په دواړو ځايونو کي وي. کوم ځای چي نطق وي يا نه وي يعني ګونګی وي يا خبري کولی سي ليکن چپ پاتي سي، دلته يې صمت ځکه وويلو چي په دې کي د چپ او سيدلو معنی زياته مناسبه وه، او د صمت لفظ د سکت نه زيات بليغ دی نو اشاره وسوه چي دهري ګناه او فضول خبري نه خاموش کېدل دنجات لپاره ډير ضروري دی . **ترکيب**:من: شرطيه. صمت: فعل هو فاعل، فعل سره د فاعل نه جمله فعليه خبريه شرط سو، نجا فعل هو فاعل، فعل سره د فاعل نه جمله فعليه خبريه جزاء، شرط سره د جزاء نه جمله فعليه خبريه شرطيه سوه

(۱۹۴) مَنْ جَهَّزَ غَازِيًا فِيْ سَبِيْلِ اللهِ فَقَدْ غَزَا وَمَنْ خَلَفَ غَازِيًا فِيْ أَهْلِهٖ فَقَدْ غَزَا

بخاري ومسلم، تخريج: مشکوة صفحه ۳۲۹ س ۲۵ عن زيد بن خالد رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: چا چي تياري وکړه جهاد کولو والا ته د الله په لاره کي نو هغه (پخپله) جهاد وکړو او څوک چي نيک وروسته پاتي کېدونکي جوړ سو د هغه په کور والو کي نو (بيا هم) هغه (پخپله) جهاد وکړو. **توضيح** : يعني چا چي يو مجاهد ته د جهاد فضيلت بيان کړو يا يې وسله ورکړه او تيار يې کړو نو لکه چي ده پخپله جهاد وکړو او چا چي د اهل او عيال د اصلاح لپاره په خپل کورني کي څوک وروسته پريښودلو نو وروسته پاته کېدونکي هم جهاد وکړو د غه شان تيارونکي هم د جهاد ثواب حاصل کړو او تياريدونکي هم د جهاد فضيلت حاصل کړو، زيات فضيلت د جهاد مخکي په حديث کي تير سوی هلته يې وګوري (حديث نمبر ۱۷۴) **ترکيب** :من : شرطيه. جهز: فعل، هو فاعل، غازيا: مفعول به، فی: جار. سبيل الله: مضاف او مضاف اليه مجرور، جار سره د مجرور نه متعلق په فعل پوري، فعل سره د فاعل او مفعول به او متعلق نه جمله فعليه خبريه شرط سو، ف: جزائيه. قد غزا : فعل هو فاعل، فعل سره د فاعل نه جمله فعليه خبريه جزاء سو، شرط سره د جزاء نه معطوف عليه. (واو) عاطفه :خلف فعل هو فاعل، غازيا: مفعول به. فی: جار. اهله: مضاف او مضاف اليه مجرور، جار سره د مجرور نه متعلق په فعل پوري، فعل سره د فاعل او متعلق نه جمله فعليه خبريه جزاء. شرط سره د جزاء نه معطوف عليه، معطوف عليه سره د معطوف نه جمله فعليه خبريه شرطيه معطوفه سوه.

(۱۹۵) مَنْ يُّحْرَمُ الرِّفْقَ يُحْرَمُ الْخَيْرَ، مسلم، تخريج مشکوة صفحه ۴۳۱ س ۴ عن جرير رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: څوک چي محروم سو د نرمۍ نه هغه محروم سو د خير نه. **توضيح** : څوک چي نرمي نه کوي هغه د خير نه محروم دی يعني ښه اخلاق پکار دی، هميشه نرمه خبره کار ده، کور والو سره هم او بهر دوستانو سره هم. اګر چي دلوی عهدي خاوند وي، د کشرانو او ماتحتو خلګو سره خاص طور سره د نرمۍ معامله کول پکار دي، د مشکوة په هم دې صفحه باندي د حضرت عائشي رضي الله عنها حديث دی، هغه فرمايي چي حضور صلى الله عليه وسلم وفرمايل: چا ته چي د نرمۍ نه څه حصه ورکړی سوه، هغه ته د دنيا او د آخرت د ښيګڼي حصه ورکړی سوه او څوک چي د نرمۍ نه محروم کړی سو هغه د دنيا او آخرت د ښيګړي د حصې څخه محروم وګرځول سو، هم په دغه صفحه باندي يو بل حديث نبي

کریم ﷺ دا وفرمایلو چي په تاسو کي د ټولو ښه زات محبوب ما ته هغه څوک دی چي په اخلاقو کي د ټولو ښه ښه وي او د مشکوة په (ص ۴۳۲ س ۲۶) باندي داحدیث دی حضور ﷺ وفرمایل: چي آیا زه تاسو ته دا وښایم چي تاسو په ټولو کي غوره څوک دی .صحابه کرامو وویل: ضرور ! نوبیا هغوی ﷺ وفرمایل: چي په تاسو کي غوره او بهتر د ټولو ښه هغه څوک دی د چاچي عمر زیات وي او اخلاق یې د ټولو نه ښه وي ،لومړی حدیث دشرح السنة دی اودویم دبخاري اودریم داحمد رحمة الله علیه په حواله دمشکوة ښخه رااخیستل سوی دی، **ترکیب**:من:شرطیه .یحرم:فعل هو نائب فاعل ،الرفق :مفعول به ،فعل سره دنائب فاعل اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه شرط سو ،یحرم فعل هو نائب فاعل .الخیر مفعول به ،فعل سره دنائب فاعل او مفعول به نه جمله فعلیه خبریه جزاء .شرط سره دجزاء نه جمله فعلیه خبریه شرطیه سوه .

---

(۱۹۶) مَنْ سَكَنَ الْبَادِيَةَ جَفَا وَمَنِ اتَّبَعَ الصَّيْدَ غَفَلَ وَمَنْ أَتَى السُّلْطَانَ افْتُتِنَ.

احمد وترمذي، تخریج :مشکوة صفحه ۳۲۲ س ۵ عن ابن عباس رضي الله عنه مرفوعا

ژباړه:څوک چي په کلي کي اوسیدو یا په ځنګله کي هغه سخت عقل والا سو او څوک چي ښکار پسې ولاړ و هغه غافل سو او څوک چي بادشاه ته ولاړ و هغه په ازمائش کي ولویدو .

توضیح:ددې وجه داده چي په صحراء کي اوسیدونکي عام طور دجمعي اوجمعونه او د عالمانو اوصالحانو دمجلسونو نه لري اوسیږي او مسائل ورته معلوم نه وي نو داسي سړی بیشکه په خپل ځان دجهالت ظلم وکړو ، کوم سړی چي هغه ته مسائل معلوم وي یا په کلي کي اوسیدو سره عالمانو اوبزرګانو سره تعلق ساتي نو هغه لپاره کلي اوسیدل جائز دی او کوم سړی چي ښکار عادت اولوبه جوړه کړه نو داسړی دعبادت او جُمعی اوجَمعي د پابندي نه غافل وي او دمشابهت په وجه دځارو اوځنارو سره درحمت اود زړه د نرمي نه لري پاتي سو ، نو داسي ښکار ناجائز اوحرام دی او په کوم ښکار کي چي همیشه والي اوغفلت نه وي نو هغه جائز دی بلکه دبعضو صحابه کرامو طریقه وه ، چي هغوی به دذخیره کولو ښکار کولو . **دریم** :من اتی السلطان الخ . مطلب دادی چي چي کوم سړی ظالم بادشاه اوددین نه غافله بادشاه سره دوستي شروع کړي نو داسړی هم په فتنه کي داخل سو ګویا چي دنافرماني ابتداء وسوه لیکن چي کوم سړی بادشاه ته نصیحت کولی سي اودنیکۍ حکم اودګناه نه کولو حکم یې ورته کولی سو نو داسي سړي دبادشاه په مخکي حق خبره کول د ټولو ښه لوی جهاد دی . (مرقات ج۷ص۲۲۰)

ترکیب :من :شرطیه. سکن :فعل هو فاعل ، البادیة :مفعول به ،فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه شرط سو ، جفا : فعل .هو فاعل . فعل سره دفاعل نه جمله فعلیه خبریه جزاء . شرط سره دجزاء نه معطوف علیه ،واو عاطفه . من:شرطیه . اتبع :فعل ، هوفاعل ، الصید مفعول به. فعل سره دفاعل اومفعول به جمله فعلیه خبریه شرط . غفل فعل هو فاعل .فعل سره دفاعل نه جمله فعلیه خبریه جزاء سوه .شرط سره دجزاء نه معطوف اول، واو عاطفه .من شرطیه .اتی :فعل. هو فاعل. السلطان مفعول به ،فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه شرط سو. افتتن فعل .هو نائب فاعل ، فعل سره دفاعل نه جمله فعلیه خبریه .شرط سره دجزاء نه معطوف ثاني ، معطوف علیه سره دمعطوفینو نه جمله فعلیه خبریه شرطیه معطوفه .

(۱۹۷) مَنْ صَلّٰى يُرَائِي فَقَدْ اَشْرَكَ وَمَنْ صَامَ يُرَائِي فَقَدْ اَشْرَكَ وَمَنْ تَصَدَّقَ يُرَائِي فَقَدْ اَشْرَكَ

(رواه احمد ـ تخريج مشكوٰة صفحه ۴۵۵ س ۲۳ عن شداد بن اوس رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: که چا لمونځ وکړو دخان ښوني او ريا لپاره نو هغه شرک کړو او که چا روژه ونيوله دخان ښوني لپاره نو هغه شرک کړو او که چا صدقه ورکړله دخان ښوني لپاره نو هغه شرک کړو. **توضيح**: څوک چي لمنځ کوي دريا لپاره يا روژه نيسي دريا کارۍ لپاره يا څوک صدقه کوي فرض صدقه په معنى دزکوٰة سره يا نفلي صدقه او خيرات کوي دريا کارۍ لپاره نو لمانځه او روژې او صدقې وغيره ذمه فارغه سوه ليکن هيڅ ثواب نسته ځکه چي ده ريا کاري کړی ده. دريا معنى داده چي ددين څه کار دغير الله خوشحالولو لپاره وکړل سي نو په دې کي شرک اصغر دی ددې جي نه ذرې برابر هم ثواب نه ورکول کيږي، ددې خلاف جائز کارونه دي مثلا قضاء حاجت، خوراک څښاک خوب وغيره په دې کي که چيري يو سړی ښه نيت وکړي نو دا جائز کار هم په ثواب کي ليکل کيږي، نيت دا پکار دی چي زه هر جائز کار د الله تعالى دعبادت دتياري لپاره کوم او ددين کار دالله تعالى درضا لپاره کوم نو ځليږي بنت ساعته به په ثواب کي ليکل کيږي په هر کار کي نيت هر حال کي ضروري دی په هر جائز کار کي دي سړی ښه نيت وکړي. **ترکيب**: من: شرطيه. صلى فعل. هو ذوالحال. يرائي فعل هو فاعل. فعل سره دفاعل نه جمله فعليه خبريه حا، حال سره دذوالحال نه فاعل دصلى، فعل سره دفاعل نه جمله فعليه خبريه شرط سو. ف جزائيه. قداشرک: فعل هو فاعل فعل سره دفاعل جمله فعليه خبريه جزاء سوه. شرط سره دجزاء نه جمله فعليه خبريه شرطيه سوه، دغه شان دباقي دوو جملو ترکيبونه هم دي.

---

(۱۹۸) مَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّيْ (تخريج مشكوٰة صفحه ۲۷ س ۱۹ عن انس رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: چا چي مخ واړولو زما دطريقې څخه نو هغه زما څخه نه دی. **توضيح او شان ورود**: راوي حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چي درې کسان دحضور صلى الله عليه وسلم ازواج مطهرات ته راغلل. دحضور صلى الله عليه وسلم دعبادت په باره کي يې پوښتنه وکړه. علي رضي الله عنه عثمان بن مظعون رضي الله عنه عبدالله بن رواحه رضي الله عنه چي کله هغوی ته دحضور صلى الله عليه وسلم دعبادت په هکله معلومات ورکړل سو، نو هغوی داکم وګڼلو او سوچ يې وکړو داسي ذات چي دهغه مخکي او وروستني ګناهونه معاف دي دهغوی خو دومره عبادت ډير دی موږ داسي چرته يو. په دوی کي يوه وويل پس او س خو به زه ټوله شپه لمونځ کوم. دويم وويل زه خو به هميشه دوه ځي روژه نيسم. او دريم وويل چي زه به دښځو څخه ليري والی اختيار وم او هيڅ کله به نکاح نه کوم. په دې کي حضور صلى الله عليه وسلم راغی وی فرمايل چي تاسو خلکو داسي داسي خبري کړي په خدای قسم چي زه ستاسو نه زيات دخدای پاک څخه خوف کوم او ويريږم ليکن زه کله روژه نيم او کله يې نه نيسم او زه لمونځ هم کوم او خوب هم کوم او زه دښځو سره نکاح هم کوم نو چي کوم سړی زما دطريقې څخه اعراض کوي هغه زما څخه نه دی يعني چي کوم سړی هميشه روژه ونيوله هيڅ کله يې روژه ماته نه کړه او ټوله شپه يې لمونځ کولو څه لږ شان هم ويده نسو او قصدا او عمدا هيڅ وخت نکاح ونکړه نو دداسي سړي زهد او تقوی دهغه سره پاتي سوه او هغه زما دطريقې څخه اعراض وکړو نو هغه زما داتباع څخه خارج

سو او هغه زما څخه نه دی . **نکات: اوله نکته** : ددې حدیث څخه او د لاصرورة فی الاسلام څخه هم دا معلومه سوه چې واده نه کول څه برزګي او کمال نه دی واده نه کول په اسلام کي نسته بغیر عذر نه رهبانیت دی کوم چې د اسلام ضد او منافي کار دی او په دین کي سختي پیدا کوي دی . **دویمه نکته** : په اکثرو ځایونو کي بلکه هر ځای کی نبي کریم ﷺ فلیس منا ارشاد فرمایي دلته خاص سره مني ذکر کولو کي څه حکمت دی . **اول حکمت** : چونکه دلته په درې شیانو کي د واده کولو ذکر هم دی او واده د نبي کریم ﷺ طریقه ده ، ددې وجې نه یې دا ارشاد وفرمایلو چې څوک زما د خاص طریقې نه مخ واړه وي هغه زما څخه نه دی یعني ددې لائق نه دی چې ځان ته زما امتي ووایي . **دویم حکمت** : په دې کي ترهیب یعني ویرول دي یعني چې کوم سړی نکاح نه کوي د هغه ویرول مقصود دي ، چې هغه زما څخه نه دی او د هغه خاص ما سره څه تعلق نسته ، نو د صحابه ؤ سره څنګه تعلق کېدی سي ، ددې وجې نه یې مني وفرمایل . **دریم حکمت** : په دې کي ترغیب دی یعني په خلګ کي د واده شوق او جذبه پیدا کول دي چې د ګناه څخه بچ کېدل علاج دی نکاح ، او د چاچې د مخکي نه شوق وي د هغوی جذبه زیاتول مقصود دي . ګوري که چیري ددې څخه اعراض کوئ نو زما سره ستاسو هیڅ تعلق نسته او ښکاره ده چې د چا تعلق د حضور ﷺ څخه پرېکړل سو نعوذبالله نو د هغه د کامیابی هیڅ لار پاتي نسوه . **څلورم حکمت** : واده تعظیم مقصود دی یعني دا کار معمولي مه ګڼړی دا د الله تعالی د تیرو شوو پیغمبرانو سره هم د غه شان معامله وه او زما سره هم د غه معامله ده او س که چیري تاسو کي څوک واده نه کوي نو هغه ګویا چې د الله تعالی معامله او زما طریقه سپکه ګڼړي ، لهذا دده زما سره هیڅ تعلق نسته . **پنځم حکمت** : د غصې اظهار دی یعني دا سي سړي چې زما د طریقې نه اعراض کولو جرأت کوي هغه خاص زما څخه نه دی **شپږم حکمت** : چونکه د واده نه کولو رائیه د درېو صحابه کرام په ذهن کي وه ، ددې جي نه لومړی خطاب هغوی ته دی په دویم ځلي کي مورد ته دی ، نو هر کله چې بعضو صحابه دا سي ذهن لرلو نو فلیس منا ویلو کي خو هغوی هم داخلیږي حالانکه په دې معامله کي د هغوی نه داخلول مناسب ؤ په دې وجه یې د مني لفظ ارشاد وفرمایلو ، چې صحابه هم (د چاچې دا سي امید نه ؤ) هم تنبیه سي که چیري بالفرض اوس تاسو هم نکاح نه کولو ته ترجیح ورکړه نو بیا تاسو هم زما څخه نه یاست . **اووم حکمت** : د خپل ځان څخه یې نفي وکړه د هغه وجه دا ده چې څوک زما اتباع نه کوي هغه زما د روحاني اولاد څخه نه دی . **اتم حکمت** : چونکه سنتي مفرد دی ددې وجي نه یې د هغه مناسب مفرد ذکر کړو . **ترکیب**: من : شرطیه . رغب فعل هو فاعل . عن جار . سنتي : مضاف او مضاف الیه مجرور . جار سره د مجرور نه متعلق سو په فعل پوري . فعل سره د فاعل او متعلق نه جمله فعلیه خبریه شرط سو ، ف : جزائیه . لیس فعل ناقص . هو ضمیر ددې اسم من جار . ی : مجرور . جار سره د مجرور نه متعلق په ثابتا محذوف پوري . ثابتا اسم فاعل هو ضمیر سره د فاعل او متعلق نه شبه جمله خبر د لیس . لیس سره د اسم او خبر نه جمله فعلیه خبریه جزاء . شرط سره د جزاء څخه جمله فعلیه خبریه شرطیه سوه .

---

(۱۹۹) مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ ابوداود ، تخریج مشکوة صفحه ۳۷ س ۱۴ عن ابن عمر رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : چاچې د کوم قوم مشابهت اختیار کړو نو هغه به هم د هغوی څخه وي . **توضیح** : کوم سړی چې د کوم قوم (که د کافرانو وي او که د فاجرانو وي او که د صالحانو) مشابهت اختیار کړو په څه ګناه یا نیکي نو د ګناه یا ثواب

په لحاظ سره به هم دهغه قوم نه شمارل کیږي ،دمشابهت نه مراد عام مشابهت دی ،اخلاقو ،جامو او شکل صورت وغیره ټولو ته شامل دی ، ددې وجې نه چې کوم سړی بغیر دضرورت نه په انګریزي ژبه کې خبرې کوي اوجامه همیشه پتلون وغیره کوم چې د کفارو لباس دی اغوندي اوشکل صورت ورانوی مثلا ږیره ختموي یایې دیوموټې څخه کموي نودا قسم سړی دآخرت په باره کې ددې حدیث په جه سخت په خطره کې دی ،دسخت عذاب او ددې خبري نه چې داسړی چیرته د کفارو په ډله کې داخل نکړی سي دنبي کریم ﷺ تعلیمات اوعمل اوصحابه کرامو عمل ته وګوري چې هغوی چیرته یو ځای کې په مستحب کار کې هم دهرغیر مسلم دمشابهت نه ځان ساتلو مثلا صرف دلسم محرم روژه چونکه یهودو هم نیوله ددې وجې نه حضور ﷺ حکم وکړو چې تاسو یوه روژه مخکې یا وروسته ضرور نیسی ،که چیري تاسو دمحرم لسمه روژه نیسی هر کله چې زموږ نبي کریم ﷺ اوصحابه کرام دغلطو خلګو دمشابهت نه بچ کېدل نونن موږ د کوم ځایه راغلو اوکوم پتې فصل یو چې موږ د کفارو اوفاسقانو طریقه اوعمل دسینې سره لګولی دی ،اوناست یو ،یادساتی هغه انسان انسان دی او اشرف المخلوقات دی چاچې دنبي کریم ﷺ تعلیمات صحیح وګڼل اوعمل یې ورباندي وکړو ،که چیري کوم سړي عمل نه کوی نوپه هغه کې دنبي کریم ﷺ تهذیب نسته هغه دخنزیر اوسپي نه هم یقینا بدتردی ،اګرچې هغه د ۲۲ ګریډافسر ولې نه وي ،سپې اوخنزیر نه به دقیامت په ورځ تپوس نه وي لیکن دافسر څخه به پوښتنه کول کیږي اوهرهغه سړي نه به تپوس کیږي چې هغه په اخلاص سره عمل نه کولو **فائده** :واو په اصل حدیث کې نسته لهذا چې کومه نسخه کې چاپ سوی دی هغه دچاپ غلطي ده . **ترکیب** : من :شرطیه .تشبه فعل ،هو :فاعل .ب : جار .قوم :مجرور ، جار سره دمجرور نه متعلق سو په فعل پوري ،فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعلیه خبریه شرط سو .ف :جزائیه هومبتداء .منهم :جار مجرور متعلق سو ،ثابت پوري ،ثابت اسم فاعل سره دخپل فاعل هوضمیر اومتعلق نه شبه جمله خبرسو ،مبتداء سره دخبر نه جمله اسمیه خبریه جزاء ،شرط سره دجزاء نه جمله فعلیه خبریه شرطیه سوه .

---

(۲۰۰) مَنْ غَشَّا فَلَيْسَ مِنَّا (مسلم) (تخریج مشکوة :صفحه ۳۰۵ س ۲۳ عن ابی هریرة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه :چاچې خیانت وکړو زموږ سره نو هغه زموږ سره نه دی . **توضیح** :کوم سړی چې موږ (یعني دنبي کریم ﷺ اوصحابه کرامو اودهغوی تابعداري کونکو ته) دهوکه ورکړه موږ سره یې په څه معامله کې خیانت وکړو نوزموږ دجماعت څخه خارج دی . دکوم جماعت مشابهت چې هغه اختیار کړی دی نواوس به دې هم دهغو څخه وي ،بهرحال خودې زموږ دجماعت څخه وتلی دی اوایمان یې ډیرزیات کمزوری سوی دی ،دایمان کامل کولو لپاره داشرط دی چې په پوره دین باندي عمل وکړي ،دهوکه ورکول اوخیانت کول ګناه کبیره ده ، اوچې ترکومې یوه ګناه کوي هغه سړي ولې کامل نسي جوړیدلی ، اوایمان نه مکمل کیږي ټول ګناهونه پرېښودل ضروري دي **فائده** : غشی په حدیث کې دنصر څخه دماضي صیغه استعمال سوی ده او ددې مصدر غش په غین مثلثه سره په معنی د دهوکه ورکولو ،خیانت کولو ،په کسرې سره به معنی دناچله سکه .او په اصل حدیث کې ومن دی یعني واو ورسره ذکر دی ځکه چې داحدیث دمسلم شریف دی اوپه مسلم شریف کې ددې څخه مخکې :من حمل علینا السلاح. جمله ده ددې وجې نه دلته واو دی ،چې کله واو موجود دی یاد کاتب نه پاتې سوی دی یامصنف ځکه نه

دی ذکر کړی چي په زادالطالبین کي متصلا څه حدیث نه تیر سوی چي دهغه په وجه واو ذکر کړی سي . کله چي واومذکور دی نو په ترکیب کي واو استئنافیه هم جوړېدلی سي او عاطفه هم .دعاطفه په صورت کي به حدیث نمبر (۱۹۲) معطوف علیه جوړیږي . **ترکیب** : واواستئنافیه ،من:شرطیه . غش:فعل هو فاعل ،نا :مفعول به ،فعل سره د فاعل او مفعول به نه جمله فعلیه خبریه شرط سو ،ف :جزائیه .لیس فعل ناقص . هو ضمیر دده اسم ،منا جار اومجرور متعلق په ثابتا پوري ،ثابتا اسم فاعل سره دخپل فاعل هو ضمیر او متعلق نه شبه جمله خبر ،لیس سره داسم او خبر نه جزاء ،شرط سره د جزاء نه جمله فعلیه خبریه شرطیه سوه .

(۲۰۱) مَنْ اَرَادَ الْحَجَّ فَلْیُعَجِّلْ ،ابوداؤد) تخریج مشکوة صفحه ۲۲۲ س ۶ عن ابن عباس رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : کوم سړی چي اراده وکړه دحج نو هغه لره پکار دي چي تلواره وکړي .

توضیح : کوم سړی چي دحج اراده وکړي هغه لره پکار دي چي تلواره وکړي ځکه چي حج په کال کي یو ځل راځي که چیري اوس یې ونکړ و نو بیا کال به وروسته کړل سي او د مرګ هیڅ تا کلی وخت نسته ،حج که چیري فرض سوی وي نو امر د وجوب لپاره دی او که چیري حج یې کړی وي نو د نفلي حج حکم دی او هغه مستحب دی په مشکوة کي ددې څخه وړاندي حدیث مفهوم دادی چي حج او عمره وکړی ځکه چي دا دواړه فقر او ګناهونه ختموي

ترکیب :من:شرطیه.اراد فعل او فاعل،الحج :مفعول به فعل سره د فاعل او مفعول به نه جمله فعلیه خبریه شرط سوه ،ف :جزائیه ، لیعجل : فعل امر هو فاعل ، فعل سره د فاعل نه جمله فعلیه انشائیه جزاء سوه ،شرط سره د جزاء نه جمله فعلیه انشائیه شرطیه سوه .

(۲۰۲) مَنْ عَزّٰی ثُکْلٰی کُسِیَ بُرْدًا فِی الْجَنَّةِ (ترمذی) (تخریج :مشکوة صفحه ۱۵۱ س ۱۴ عن ابی هریرة رضي الله عنه مرفوعا

ژباړه :چا چي تسلي ورکړه ورک سوي ماشوم مور ته نو هغه ته به جنت کي یو څادر ور واغوستل سي . **توضیح** : د ثکلی معنی هغه ښځه چي دهغی بچی ورک سوی وي . یا هغه ښځه چي دهغی بچی مړ سوی وي ،دلته دواړي معناګاني صحیح دي ،چي مقصد غمزده ،ښځي ته تسلي ورکول دي ،برابره خبره که دښځي دبچي په مرګ باندي وي یا ورکیدلو باندي وي ،لومړی معنی زیاته مناسبه ده ځکه چي د ثکلی اصلي لغوي معنی همدغه ده ،ثکلی مؤنث ده د ثاکل صفت دی دا دسمع څخه مستعمل دی ،په معنی ورکولو سره او ضائع کول ،په هر حال چا چي داسي ښځي ته تسلي ورکړه نو هغه ته به په جنت کي د کرښو والا کیږی څادر چي هغه به ډیر زیات ښائسته وي ور واغوستل سي . **فائده** : د ثکلي معنی چونکه دوي دي ، ددې جي نه د حدیث هم دوې معناګاني دي که چیري لومړی معنی مراد سي نو په دې وجه هم زیاته مناسبه ده چي د کومي ښځي بچی ورک سي هغه زیاته غمجنه وي په نسبت دهغه ښځي چي دهغی بچی وفات سوی وي ، ځکه چي کوم وفات سو هغه خو راحت ته ورسیدلو او وروسته هم تلو ته پته ده او کوم چي ورک دی دهغه په باره کي روزانه داخیال راځي ،چي پته نسته اوس به هغه څومره په تکلیف کي وي ، که چیري دویمه معنی مراد وي نو هغه هم ددې وجي نه صحیح ده چي د ثکلی یوه معنی داهم ده ، او عزی په معنی د تعزیت کولو سره دی ، په لومړی معنی کي عزی په معنی د تسلي سره دی . دویم دا تسلي ورکول

محرم ښځي سره متعلق ده که نامحرم ته تسلي ورکول وي نو پرده ضروري ده ،ځکه چي پرده واجب ده او تسلي مستحب ده . **ترکیب** : من :شرطیه عزی فعل هو فاعل . ثکلی مفعول به ،فعل سره د فاعل او مفعول به نه جمله فعلیه خبریه شرط سو ، کسی فعل هو نائب فاعل ، بردا :مفعول به ، فی الجنة : جار او مجرور متعلق سو په فعل پوري ، فعل سره د نائب فاعل او متعلق نه جمله فعلیه خبریه جزاء سوه ،شرط سره د جزاء نه جمله فعلیه خبریه شرطیه سوه .

(۲۰۳)مَنْ صَلّٰى عَلَيَّ وَاحِدَةً صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ عَشْرًا (مسلم تخریج مشکوة صفحه ۸۶ س۸ عن ابی هریرة رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه: که چا پر ما باندي یو ځل درود ووایو نو الله تعالی به په هغه باندي لس ځله رحمت نازل کړي. **توضیح او د درود شریف فضیلتونه**: کوم سړی چي په حضور صلی الله علیه وآله وسلم باندي یو ځل درود ووایي الله تعالی په هغه باندي لس ځله رحمت نازلوي .دا درود شریف ډیر لوی فضیلت دی ،یو څو نور فضائل د درود شریف هم ستاسو ته هغه موږ تاسو وړاندی کوو . حدیث: دانس رضی الله عنه څخه نسائي روایت کړی دی چي حضور صلی الله علیه وآله وسلم وفرمایل چي څوک په پر ما باندي یو ځل درود ووایي الله تعالی په هغه باندي لس ځله رحمت نازلوي او د هغه لس ګناهونه لري کوي ،او لس درجې د هغه اوچتوي . دویم : د حضرت ابو هریرة رضی الله عنه څخه د ترمذي روایت دی رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم وفرمایل : چي د داسي سړي پوزه دي په خاورو ککړه سي یعني ذلیل دي سي چي د چا په وړاندي زما ذکر وکړی سو او هغه په ما باندي درود ونه ویلو . څلورم : د ترمذي روایت دی ،د علي رضی الله عنه څخه رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم وفرمایل چي هغه سړی بخیل دی چي د چا په مخکي زما ذکر وکړل سو او هغه په ما باندي درود ونه ویلو . پنځم : د بیهقي روایت دی ،د ابو هریرة رضی الله عنه څخه چي رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم وفرمایل چي چا زما قبر سره درود ولوستلو نو هغه زه پخپله اورم او چا چي د لري درود ولوستلو نو هغه ما ته رارسول کیږي . شپږم : د احمد روایت دی د عبد الله بن عمر رضی الله عنه څخه حضرت عبد الله بن عمر رضی الله عنه فرمایي چي کوم سړی په حضور صلی الله علیه وآله وسلم باندي یو ځل درود ووایي الله تعالی په هغه باندي اویا رحمتنه رالیږي او فرښتې هم اویا ځله د مغفرت دعاګاني کوي .اووم : د ټولو څخه لوی فضیلت په قرآن کریم کي دی چي :اې د ایمان خاوندان تاسو هم حضور صلی الله علیه وآله وسلم باندي درود او سلام وواياست د فضیلت دا ټول احادیث د مشکوة (صفحه۸۵) څخه راخیستل سوي دي . **د درود شریف مسئلي**: کوم ځای چي د حضور صلی الله علیه وآله وسلم نوم یاد کړی سي د هغه ځای کي کم از کم یو ځل درود شریف ویل په هر عاقل او بالغ سړي او ښځي باندي واجب دی . دویم :لکه څنګه چي ژبي سره د ذکر مبارک په وخت درود شریف لوستل واجب دی د هغه شان په قلم سره د لیکلو په وخت هم درود شریف قلم سره لیکل واجب دی په (صلعم) باندي اکتفاء جائز نه ده .دریم : په ټول عمر کي یو ځل په ژبه درود شریف ویل فرض عین دی لکه څنګه چي کلمة توحید په ټول عمر کي یو ځل فرض عین دی باقي وختونو کي مستحب عمل دی . څلورم : د صلوة سره سلام ویل واجب نه دی افضل دی ،په یو باندي هم اکتفاء جائز ده بغیر د نبي نه صلوة او سلام اصالة عن الجمهور ناجائز دی او په ال وغیره باندي تبعا جائز دی .(تفسیر معارف القرآن جلد ۷ صفحه ۲۲۴) **ترکیب**:من شرطیه : صلی فعل هو فاعل ، علي جار مجرور متعلق په فعل پوري ،واحدة مفعول به ،فعل سره د فاعل او مفعول به او متعلق نه جمله فعلیه خبریه شرط سوه . صلی فعل

لفظ الله يې فاعل عليه جار او مجرور متعلق په فعل پوري، عشر مفعول به. فعل سره د فاعل او مفعول به او متعلق نه جمله فعليه خبريه جزاء، شرط سره جزاء نه جمله فعليه خبريه شرطيه سوه.

(۲۰۴) مَنْ قَتَلَ مُعَاهَدًا لَمْ يَرِحْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ. بخاري تخريج مشكوة صفحه ۲۹۹ س ۲۲ عن عبدالله بن عمر رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: چاچي قتل کړو ذمي نو هغه به محسوس نه کړي بوئى (خوشبو) د جنت. **توضيح**: معاهد په اصل کي هغه سړي ته وايي چي هغه د بادشاه سره د جنګ نه کولو وعده ي خواه ذمي وي يا بل څوک ترجمه يې په ذمي سره وکړل سوه او معاهده د مسلمانانو هم د بادشاه سره معاهده ده، د داسي سړي وژل چي د هغه معاهده سوي ي د جنت خوشبوئى به هم بوئى نکړي، وړاندي مکمل حديث دادى چي بې شکه د جنت خوشبوئي موندلى سي د څلويښتو کالو (پياده تللو) په مسافت باندي (انتهى) معلومه سوه چي د کوم سړي سره معاهده سوى وي د هغه وژل ډير ناکاره دي او د جنت نه به کم از کم د څلويښتو کالو فاصله باندي وي يعني عذاب کي به وي، د جنت خوشبو څو ميله لري پوري بوئي کېدى سي. په دې باره کي تحقيق د مصنف کتاب د جنت او جهنم متعلق کي دى وګورئ. **ترکيب**: من: شرطيه. قتل: فعل هو فاعل معاهدا: مفعول به. فعل سره د فاعل او مفعول به نه جمله فعليه خبريه شرط سو، لم يرح فعل هو فاعل. رائحة: مضاف او مضاف اليه دواړه مفعول به، فعل سره د فاعل او مفعول به نه جمله فعليه خبريه جزاء، شرط سره د جزاء نه جمله فعليه خبريه شرطيه سوه.

(۲۰۵) مَنْ يُرِدِ اللّٰهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ (بخاري) (تخريج مشكوة صفحه ۳۲ س ۱۸ عن معاويه رحمة الله عليه مرفوعا)

ژباړه: چا ته چي الله تعالى د نيکى اراده وکړي نو هغه ته په دين کي پوهه ورکوي.

توضيح: کوم انسان ته چي الله تعالى نيکى ورکول غواړي نو په دين کي پوهه ورکوي او هغه سړى عالم جوړوي او د دې څخه مخکي جمله کي يې وفرمايل چي زه صرف قاسم يعني علم تقسيم کونکى يم او الله تعالى ورکړه کوي، عالم فقيه جوړول د الله تعالى کار دى: ذَٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ. ترکيب: من شرطيه. يرد: فعل لفظ الله فاعل، به جار او مجرور متعلق په فعل پوري. خيرا: مفعول به، فعل سره د فاعل او متعلق او مفعول به نه جمله فعليه خبريه شرط سوه: يفقه فعل هو فاعل ه مفعول به، في الدين جار او مجرور متعلق په فعل پوري فعل سره د فاعل مفعول به او متعلق نه جمله فعليه خبريه جزاء سوه، شرط سره د جزاء نه جمله فعليه خبريه شرطيه سوه.

(۲۰۶) مَنْ بَنَى لِلّٰهِ مَسْجِدًا بَنَى اللّٰهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ

(تخريج بخاري و مسلم) (تخريج مشکوة صفحه ۶۸ س ۵ عن عثمان رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: چاچي د الله تعالى لپاره مسجد جوړ کړو، جوړ کړي الله تعالى د هغه لپاره کور په جنت کي.

توضيح: د مسجدا تنوني او تنکير د تقليل لپاره دى او د بيتا تنوين او تنکير د تعظيم لپاره دى، او س

معنی داده چي کوم سړی ورو کي شان مسجد جوړ کړو یایې په جوړولو کي حصه واخیستله نو الله تعالی ډیر لوی اوډیر ښائسته محل دهغه لپاره په جنت کي تیاره وي ،دمرګ څخه وروسته څو شیان په کار راځي اوصدقه جاریه جوړیږي . اول : یوخودا یعني مسجد یامدرسه جوړول. دویم : علم نافع چي دهغی نه خلق فائده اخلي . دریم :نیک اولاد دهغه نیکی.مور اوپلار ته هم ملاویږي .

ترکیب :من شرطیه :بنیٰ :فعل هو فاعل لله :جار اومجرور متعلق سو په فعل پوري ،مسجدا : مفعول به ،فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه شرط سو ،بنی فعل لفظ الله فاعل ،له جار اومجرور ، متعلق اول سو ،بنی فعل بیتا :مفعول به فی الجنة جار مجرور متعلق ثانی سو ،دفعل ، فعل سره دفاعل اومفعول به اومتعلقینو نه جمله فعلیه خبریه جزاء سوه ،شرط سره دجزاء نه جمله فعلیه خبریه شرطیه سوه .

(۲۰۷) مَنْ صُنِعَ إِلَيْهِ مَعْرُوفٌ . فَقَالَ لِفَاعِلِهِ : جَزَاكَ اللّٰهُ خَيْراً . فَقَدْ أَبْلَغَ فِي الثَّنَاءِ

(ترمذی، تخریج مشکوٰة صفحه ۲۶۱ س ۱۶ عن اسامه بن زید رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه : چاسره چي وکړل سوه نیکی نو هغه وویل دهغه کونکي ته چي الله تعالی دي تاته ښه بدله درکړي نو هغه مبالغه وکړه په تعریف کولو . **توضیح** : چاسره چي احسان سوی دی هغه ته پکار دی چي احسان کونکی ته دا الفاظ په طور دشکریې سره ووایي (جزاک الله) که چیري څوک احسان وکړي څه کار پخپله وکړي یا په چاباندي وکړي یاهدیه ورکړي وغیره یابل څه نیکي اوښیګړه وکړي نو هغه لره پکار دي چي نور هیڅ نشي کولي یاهدیه ورکړي وغیره یابل څه نیکي اوښیګړه وکړي نو هغه لره پکار دي چي نور هیڅ نسي کولي نو کم از کم دادعائیه جمله دي ووایي چي دهغه مطلب دادی چي زه خو ناقص یم قصور واریم الله دي تاته ښه بدله درکړي نو داسي ویل کافي دي بلکه مبالغه اوزیاتوالی دي په تعریف لکه چي اوس هغه داحسان بدله ورکړه . **ترکیب** : من شرطیه .صنع فعل .الیه جار اومجرور متعلق په فعل معروف پوري ،نائب فاعل ،فعل سره دنائب فاعل اومتعلق نه جمله فعلیه خبریه معطوف علیه سوه . ف :عاطفه ،قال فعل هو فاعل ل جار فاعله جار فاعله مضاف اومضاف الیه مجرور ،جار اومجرور متعلق په فعل پوري .جزاء :فعل . ک مفعول به اول لفظ الله فاعل خیرا .مفعول به ثانی ،فعل سره دفاعل اومفعولینو نه جمله فعلیه خبریه په تاویل دمصدر سره مقوله مفعول به ،قال فعل سره دخپل فاعل اومتعلق نه اومقوله (مفعول به) نه جمله فعلیه خبریه معطوف ،معطوف علیه سره دمعطوف نه شرط .ف : جزائیه .ابلغ :فعل هو فاعل فی الثناء .جار اومجرور .متعلق په فعل پوري ،فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعلیه خبریه جزاء سوه ،شرط سره دجزاء نه جمله فعلیه خبریه شرطیه سوه .

(۲۰۸) مَنْ كَانَ ذَا وَجْهَيْنِ فِي الدُّنْيَا كَانَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لِسَانٌ مِّنْ نَّارٍ

(دارمي، تخریج مشکوٰة صفحه ۴۱۳ س ۱۷ عن عمار بن یاسر رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه :څوک چي سو دوه مخی په دنیا کي نو وي به هغه دقیامت په ورځ داور ژبه . **توضیح** :د ذاوجهین نه مراد هغه سړی دی چي د دوو کسانو په مینځ کي جنګ وي او دی هریو ته ورځي دهغه ملګر تیا کوي اودهغه دمخالف

اودښمن سره دښمني ښکاره کوي په عرف کي ، ده ته ويل ويل کيږي ،په عرف کي ده ته منافق ويل کيږي ،دحضور ﷺ دزماني منافق مراد نه دی داسي سړی دوه مخی دی ،داسي سړي لپاره به داور ژبه وي دقيامت په ورځ ،دامعنی ډيره مناسب ده ځکه چي نافق سرف دحضور په زمانه کي ؤ اوس يا کافر دی يامسلمان،دوه مخي فاسق مسلمان دی اوعملي منافق دی، کافرورته نه ويل کيږي. (حاشيه مشکوة نمبر ۹ په حواله دلمعات

ترکيب:من شرطيه. کان فعل ناقص،هو دده اسم،ذاوجهين ،مضاف اومضاف اليه ، خبر د کان،فی الدنيا جار اومجرور متعلق سو په فعل پوري ،کان سره دخپل اسم اوخبر نه اومتعلق نه جمله فعليه خبريه شرط سو،کان فعل ماضي له جار اومجرور متعلق پوري ،يوم القيامة مضاف اومضاف اليه ، مفعول فيه ،لسان موصوف من جار نار مجرور جار سره دمجرور نه متعلق سو ثابت پوري ،ثابت اسم فاعل سره دخپل فاعل (هوضمير) اومتعلق نه شبه جمله صفت دموصوف ، موصوف سره دصفت نه فاعل دکان ،کان سره دخپل فاعل اومتعلق اومفعول فيه نه جمله فعليه خبريه جزاء سوه ،شرط سره دجزاء نه جمله فعليه خبريه شرطيه سوه .

---

(۲۰۹)مَنْ رَأَى عَوْرَةً فَسَتَرَهَا كَانَ كَمَنْ أَحْيَا مَوْءُودَةً

(ترمذي) (تخريج مشکوة صفحه ۴۲۴ س ۸ عن عقبه بن عامر رضي الله عنه مرفوعا

ژباړه:چاچي وليده عيب نوپټ يې کړو هغه نووی به دهغه کس په شان کي چاچي ژوندی کړه ژوندی ښخه کړل سوی ښځه .**توضيح دعورت معنی** (۱): هرهغه شئ چي دهغه نه شرم وکړل سي. (۲):دانسان هغه اندام چي هغ دشرم دوجي نه پټ ساتل کيږي . ددې جمع عَورَاتٌ راځي اوعوراتٌ،دحديث مطلب دادی چي کوم سړی څه عيب وليدلو اوخبردار سو بيا يې هغه ښکاره نه کړو دهرچانه يې پټ وساتلو نودغه سړي ته به دهغه سړي برابر ثواب ورکول کيږي چي هغه ژوندی ښخه کړی سوي انجلی ژوندی دقبر نه راويستله يعني ډيرزيات ثواب به وي ،ساتر عيب مشبه ده ، محی الموؤدة مشبه به ده وجه دشبه اومناسبت د دواړو په مينځ کي دادی چي حيادار انسان دخپلي شرمندګی نه مرګ بهتر ګڼري نوچاچي عيب پټ کړو نوګويا چي هغه ده لره دمرګ نه بچ کړلو لهذا ساتر دعيب به داسي وي لکه چي ژوندی ښخه کړی سوی انجلی دقبر څخه راوباسي (حاشيه مشکوة نمبر ۴ بحواله لمعات)

ترکيب:من شرطيه : رای فعل هو فاعل،عورة مفعول به ،فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعليه خبريه معطوف عليه. ف عاطفه ستر فعل هو فاعل ها مفعول به ، فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعليه خبريه معطوف ،معطوف عليه سره دمعطوف نه شرط .کان فعل هو فاعل ، ک جار من موصوله .احيی فعل هوفاعل ،موءودة مفعول به ،فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعليه خبريه صله سوه ، موصول سره دصلې نه مجرور ، جار سره دمجرور نه متعلق په فعل پوري ،فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعليه خبريه جزاء سوه ،شرط سره دجزاء نه جمله فعليه خبريه شرطيه سوه .

---

(۲۱۰)مَنْ خَزَنَ لِسَانَهُ سَتَرَاللّٰه عَوْرَتَهُ وَمَنْ كَفَّ غَضَبَهُ كَفَّ اللّٰه عَنْهُ عَذَابَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمَنِ اعْتَذَرَ إِلَى اللّٰهِ قَبِلَ اللّٰه عُذْرَهُ (رواه البيهقي) (تخريج مشکوة صفحه ۴۳۴ س ۲۰ عن انس رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: چاچي حفاظت وکړو دخپلي ژبي پټ به کړي الله تعالی دهغه عيب، اوچاچي بنده کړله خپله غصه ،بنديه کړي الله تعالی دهغه نه خپل عذاب دقيامت په ورځ اوچاچي عذر وکړو الله تعالی ته نو قبول به کړي الله تعالی دهغه عذر.

توضيح: کوم سړی چي دخپلي ژبي حفاظت وکړو يعني دچاعيب يې را ونه ايستلو الله تعالی به دقيامت په ورځ هغه رسوا کوي بلکه دهغه ټول عيبونه به پټ کړي ،دخزن لفظ و فرمايلو چي دا يوائحي عيب نه راويستلو ته شامل نه دی بلکه دژبي ټولو ګناهونو ته شامل دی چي په هغه کي يوه ګناه په ژبه دچاعيب راويستل دي .نواوس مطلب داسو چي کوم سړی دژبي دټولو ګناهونو څخه حفاظت وکړو نو الله تعالی به هم ددې بدله ورکړي ، مخکي يې وفرمايل چاچي خپله غصه بنده کړه دالله تعالی دويري په وجه نو الله تعالی به ددې بدله ورکړي دعذاب نه بچ ساتلو سره چي دقيامت په ورځ به يې الله تعالی دعذاب څخه بچ کړي او مخکي يې وفرمايل چاچي عذر وکړو الله تعالی ته يعني په دنيا کي يې توبه ويستله نو الله تعالی هم دهغه عذر يعني دګناهونو اقرار اوتوبه قبليږي .

ترکيب: من:شرطيه. حزن فعل هو فاعل .لسانه مضاف اومضاف اليه. مفعول به ،فعل سره دفاعل ،غعل اومفعول به نه جمله فعليه خبريه شرط سو .ستر فعل لفظ الله فاعل عورته مضاف اومضاف اليه مفعول به ،فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعليه خبريه جزاء ،شرط سره دجزاء نه معطوف عليه .واو :عاطفه .من:شرطيه. كف:فعل هو فاعل غضبه مضاف او مضاف اليه مفعول به ،فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعليه خبريه شرط ﷺ ،كف فعل لفظ الله فاعل عنه جار اومجرور متعلق په فعل پوري ،عذابه مضاف اومضاف اليه مفعول به ،يوم القيامة مضاف اومضاف اليه مفعول فيه ، فعل سره دفاعل اومفعول به اومفعول فيه اومتعلق نه جمله فعليه خبريه جزاء ،شرط سره دجزاء نه معطول ،واو عاطفه من:شرطيه .اعتذر فعل هو فعل الى الله جار اومجرور متعلق په فعل پوري ،فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعليه خبريه شرط سو ،قبل فعل لفظ الله فاعل ،عذره مضاف اومضاف اليه مفعول به فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعليه خبريه جزاء ،شرط سره دجزاء معطوف ثاني ، معطوف عليه سره دمعطوفينو نه جمله فعليه خبريه شرطيه معطوفه سوه.

(۲۱۱) مَنْ سُئِلَ عَنْ عِلْمٍ عَلِمَهُ ثُمَّ كَتَمَهُ أُلْجِمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِلِجَامٍ مِنْ نَارٍ

(احمد وترمذی) (تخريج مشكوة صفحه ۳۴ س ۲۳ عن ابي هريرة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: دچانه چي پوښتنه وسوه دهغه علم په باره کي دکوم چي هغه ته علم ؤ بيا هغه هغه علم پټ کړو نو هغه ته به (په خله کي) داور واګي واچول سي. **توضيح**: په څه ديني معامله کي يوسړي ته ضرورت پيښ سو ديوعالم نه يې پوښتنه وکړه چي دهغه مسئلې ته ضرورت ؤ او دهغه دعلم نه بهرنه وه نو عالم سره دپوهي نه هغه مسئله ونه ښودله پټه يې کړه يعني ياخو يې بالكل جواب ورنكړو يا يې جواب ورکړو ليکن ګډوډ نو دعلم دوتلو ځای خوله ده ددې وجي نه په خوله کي به ور ته داور واګي واچول سي مراد ټول بدن ته عذاب دی .(حاشيه مشكوة صفحه ۱۶ بحواله مرقات) **ترکيب**: من :شرطيه .سئل فعل .هو فاعل .عن جار علم موصوف علم فعل هو فاعل . ه مفعول به ،فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعليه خبريه صفت سو .موصوف سره دصفت نه مجرور دجار .جار سره دمجرور نه متعلق په فعل پوري ،فعل سره دنائب فاعل اومتعلق نه جمله فعليه خبريه معطوف عليه سوه ، ثم :عاطفه .كتم فعل هو فاعل . ه مفعول به .فعل سره دفاعل او مفعول به نه جمله فعليه خبريه معطوف سسو .معطوف عليه سره دمعطوف نه شرط الجم فعل هو نائب فاعل .يوم القيمامة مضاف اومضاف اليه مفعول فيه .ب جار لجام موصوف .من

:نار .جار اومجرور متعلق سو په ثابت پوري ،ثابت اسم فاعل سره دخپل فاعل (هوضمیر) اومتعلق نه شبه جمله صفت سو ،موصوف سره دصفت نه مجرور ، جار سره دمجرور نه متعلق سو دفعل ،فعل سره دنائب فاعل اومتعلق نه جمله فعلیه خبریه جزاء سوه ،شرط سره دجزاء نه جمله فعلیه خبریه شرطیه سوه.

(۲۱۲) مَنْ اُفْتِيَ بِغَيْرِ عِلْمٍ كَانَ اِثْمُهُ عَلٰى مَنْ اَفْتَاهُ وَمَنْ اَشَارَ عَلٰى اَخِيْهِ بِاَمْرٍ يَعْلَمُ اَنَّ الرُّشْدَ فِيْ غَيْرِهٖ فَقَدْ خَانَهُ (ابوداؤد،تخریج مشکوة صفحه ۳۵ س ۲۱ عن ابی هریرة رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه: کومه فتوی چې ورکړل سوه بغیر دعلم نه نوی به ګناه دهغه په هغه سړي باندي چاچي دهغه فتوی ورکړی ده او چاچي مشوره ورکړه خپل ورور ته دداسي کار چي هغه علم او معلومات وه چي بې شکه خیر ددې ځنځه علاوه په بل شئ کي دی نو هغه دخپل ورور سره خیانت وکړو. **توضیح**: بغیر د تحقیق نه فتوی ورکول ګناه کبیره ده که چیري یکس فتوی واخیستله او مفتي صاحب به لاعلمي کي فتوی ورکړه یعني غلط یې ورته وښودله نو په دې صورت کي ګناه په ښودونکو باندي ده ،پوښتنه کونکی بری الذمة دی لیکن که چیري پوښتنه کونکي ته دبل ځای نه پته ولګیده نو بیا په هغه باندي په صحیح باندي عمل کول واجب دی،ددویمي جملي مطلب دادی چي کوم سړی قصدا یا عمدا غلطه مشوره ورکړه یعني داخبره ورته معلومه وه چي په دې مشوره کي مصلحت نسته لیکن بیا یې هم ورکړه نو داسي سړی دمشوري اخیستنکی سره ډیر لوی خیانت وکړو ځکه چي سره دعلم نه په صحیح باندي غلطه مشوره ورکول خیانت دی. **ترکیب**: من شرطیه:افتی فعل هو نائب فاعل،ب جار. غیرعلم مضاف او مضاف الیه مجرور ،جار سره دمجرور نه متعلق په فعل پوري ، فعل سره دنائب فاعل او متعلق نه جمله فعلیه خبریه شرط سو ، کان فعل،اثمه مضاف او مضاف الیه فاعل،علی جار من موصوله .افتی فعل هو فاعل هو مفعول به ،فعل سره دفاعل او مفعول به نه جمله فعلیه خبریه جزاء سوه ،شرط سره دجزاء نه معطوف علیه،واو : عاطفه،من شرطیه اشار فعل ،هو فاعل ،علی جار، اخیه مضاف او مضاف الیه مجرور ،جار سره دمجرور نه متعلق په فعل پوري ، ب جار امر موصوف ،یعلم :فعل هو فاعل ان حرف مشبه بالفعل ، الرشد دده اسم فی جار غیره مضاف او مضاف الیه مجرور ،جار سره دمجرور نه متعلق په ثابت پوري ، ثابت اسم فاعل سره دخپل فاعل (هوضمیر) او متعلق نه شبه جمله خبردأن . أنّ سره دخپل اس او خبر نه جمله اسمیه خبریه په تاویل دمفرد سره مفعول به ،یعلم فعل سره دفاعل او مفعول به نه جمله فعلیه خبریه صفت ،موصوف سره دصفت نه مجرور دجار، جار سره دمجرور نه متعلق ثاني دفعل ،اشار فعل سره دفاعل او متعلقینو نه جمله فعلیه خبریه شرط . ف : جزائیه . قدخان فعل هو فاعل ه مفعول به ،فعل سره دفاعل او مفعول به نه جمله فعلیه خبریه جزاء سوه ،شرط سره دجزاء نه معطوف، معطوف علیه سره دمعطوف نه جمله فعلیه خبریه شرطیه معطوفه سوه.

(۲۱۳) مَنْ وَقَّرَ صَاحِبَ بِدْعَةٍ فَقَدْ اَعَانَ عَلٰى هَدْمِ الْاِسْلَامِ.

(رواه البیهقی مرسلا عن ابراهیم بن میسرة. تخریج مشکوة صفحه ۳۱ س ۱۸ عن ابراهیم بن میسرة مرسلا)

ژباړه: چاچي دبدعتي تعظیم وکړو نو هغه مدد وکړو داسلام په غورزولو کي. **توضیح**: چاچي دیوبدعتي تعظیم وکړو یا یې مدد وکړو (دوقر دواړي معناوي دي) نو ګو یا هغه داسلام په ورانولو او غورزولو باندي مدد

وکړو . دهدم الاسلام څلور معناګانې دي .اول:اسلام غورزول اوړول . دويم :کمال داسلام ورانول او غورزول . دريم : اهل اسلام ختمول.څلورم:سنت ختمول ختمول داڅلور واړه معناوی صحيح دي داخودهغه سړي مذمت سو څوک چي دبدعتي تعظيم او مدد کوي نوپخپله دبدعتي مذمت خو ډير زيات دی . (مرقات جلد۱ صفحه ۲۵۷)دا روايت اګرچي مرسل دی يعني يو راوي صحابي پکي نسته ،خودمعنی په لحاظ سره مضبوط دی لکه چي وروسته مرفوع حديث دبخاري اومسلم را روان دی ،په هغه کي دبدعت اودصاحب بدعت ډيربدوالی بيان سوی دی. **ترکيب**:من شرطيه.وقر فعل هوفاعل ،صاحب بدعة مضاف اومضاف اليه ، مفعول به ،فعل سره دفاعل اومفعول به جمله فعليه خبريه شرط سو، ف :جزائيه قداعان فعل هوفاعل علی جار هدم الاسلام مضاف اومضاف اليه مجرور جار سره دمجرور نه متعلق په فعل پوري فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعليه خبريه جزاء سوه .شرط سره دجزاء نه جمله فعليه خبريه شرطيه سوه .

(۲۱۴)مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هٰذَا مَا لَيْسَ فِيهِ فَهُوَ رَدٌّ

(بخاري ومسلم،تخريج مشکوة صفحه ۲۷ س ۷ عن عائشة رضي الله عنها مرفوعا)

ژباړه:چاچي زموږ په دې معامله کي نوی خبره راويستله کومه چي ددې څخه نه وي نوهغه مردود دی .

توضيح:دحضور صلی الله عليه وسلم هرقول اوعمل دقرآن عين مطابق دی ،حضور صلی الله عليه وسلم څخه زيات نه څوک په قرآن پوهه دی اونه پوهيدلی سي ،لهذا په دين کي څه نوی خبره رائج کول دهغه خبري نسبت قرآن يا سنت ته کول په اصل کي په قرآن کريم اورسول الله صلی الله عليه وسلم باندي درواغ تړل دي ، لهذا دداسي سړي قول اوعمل مردود دی اوهغه پخپله هم مردود دی ،حضرت امام مالک رحمة الله عليه فرمايي چي کوم سړی بدعت په اسلام کي رائج کړو اوهغه يې ښه وګڼلو نوګويا چي ده داخيال وکړو چي حضور صلی الله عليه وسلم (نعوذبالله من ذلک) په رسالت کي خيانت کړی دی ،ځکه چي الله تعالی فرمايلی دی : اَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ چي مانن ستاسو لپاره ستاسو دين مکمل کړو (انتهی) علامه نووی رحمة الله عليه فرمايي چي داحديث داسلام دقواعدو نه يوه ډيره لويه قاعده ده اوداد جوامع الکلم نه دی دهربدعت په ردکولو کي (انتهی) حضرت سفيان بن ثوری رحمة الله عليه فرمايي چي بدعتی سره مصافحه کول (لاس ملاول) اسلام ته نقصان رسول دی .(انتهی)**دفی امرنا هذا ماليس منه مطلب**:(۱):ملاقاری رحمة الله عليه په مرقات کي امرنا څخه دين اسلام مراد اخلی.(۲):حافظ ابن حجر رحمة الله عليه هم په فتح الباری کي دامرنا څخه مراد امرالدين اخلی.(۳):علامه عزالدين رحمة الله عليه په سراج المنير کي دين اسلام مراداخلی. (۴): حافظ ابن رجب حنبلی رحمة الله عليه په جامع العلوم والکلم کي هم دين مراداخلی ،بلکه ابن رجب داهم ليکلی دی چي په بعضو روايا تو کي صراحتا دفی امرنا په ځای فی ديننا ذکر دی ،بهرحال دحديث مطلب دادی چي هرڅوک زموږ په دې دين کي نوی خبره يانوی کار رائج ي ماليس منه چي ددين څخه نه وي ،يعني ددې اصل قولا يا عملا يا اشارة په دين کي نه دی نوهغه بدعت دی ،ددې څخه معلومه سوه چي هربدعت اونوی کاربد نه دی بلکه هغه کاربدچي هغه دين وګڼل سي . (مرقات ج۱ص۲۱۵ فتح الباری ج۵ ص۳۳۱ السراج المنير ج۳ ص۳۲۰)

لومړی بدعت په دوه قسمه دی

اول : بدعت لغویه اودهغه تحقیق :دلغوي بدعت په باره کي دلغت امام ابوالفتح ناصر بن عبدالسید المطرزی الحنفی رحمه الله (المتوفی ۶-۶ه) لیکی چي بدعت دابتداع اسم دی لکه چي رفعت دار تفاع اوخلفت داختلاف اسم دی په معنی دڅه نوي شئ چي ایجاد کړل سي لیکن بیا دبدعت لفظ په داسي شئ باندي غالب راغی چي په دین کي کمي زیاتی وکړی سي. (مغرب جلد ۱ ص ۳۰) دویم: امام رازي رحمة الله علیه لیکي چي بدعت داکمال دین څخه وروسته داحداث نوم دی. (مختار الصحاح ص ۲۸۰)

(فیروز اللغات ص ۱۹۴) باندي دی. په دین کي څه نوی شئ راویستل یارسم او رواج راایستل ،ظلم اوسختي،جهګړه ،فساد شرارت .په مصباح اللغات ص ۲۷ کي باندي لیکلی دی دبدعت دامعنی چي بغیر دنمونې څخه جوړسوی شئ ،په دین کي نوی رسم هغه عقیده یاعمل چي دهغه څه اصل په قرون ثلثة مشهودلها بالخیر کي بیانه موندلی سي. **بدعت شرعیه اوددې تحقیق** : دشرعي بدعت په باره کي علامه بدرالدین عیني رحمة الله علیه لیکي : چي بدعت په اصل کي داسي نوی ایجاد سوی شئ ته وایي چي دحضور صلی الله علیه وسلم په زمانه کي نه ؤ (عمدة القاري ج ۵ ص ۲۵۶) حافظ ابن حجر رحمة الله علیه لیکلی دي :بدعت هغه شئ ته وایي چي بغیر دسابقه نمونی نه ایجاد کړی سوی وي ، اوپه شریعت کي دسنت په مقابله کي ددې اطلاق کیږي لهذا دابه (په هرحال کي)مذموم وي (فتح الباري ج ۴ ص ۲۱۹) علامه مرتضی الزبیري الحنفی رحمة الله علیه (المتوفی ۱۲۰۵ه) دبدعت دحدیث معنی بیانوي هغه لیکي چي کوم شئ دشریعت داصولو څخه خلاف وي اودسنت موافق نه وي (تاج العروس ج ۵ ص ۲۷۱)

حافظ ابن رجب الحنبلی رحمة الله علیه لیکي چي دبدعت څخه مراد هغه شئ دی چي دهغه په شریعت کي هیڅ اصل نه وي چي په هغه باندي دلالت وکړي اوهغه شئ چي دهغې اصل په شریع کي موجود وي چي په هغه باندي دلالت کوي نو هغه شرعا بدعت نه دی اګرچي هغه لغتا بدعت وي (جامع العلوم والحکم ص ۱۹۳)

حکیم الامت مولانا اشرف علی تهانوي رحمة الله علیه لیکي چي دنوي خبري څخه مراد دادی چي هغه دشریعت دیو دلیل (قرآن سنت اجماع،قیاس) څخه ثابت نه وي اوداسي خبري په دین کي داخلولو ته دشریعت په اصطلاح کي بدعت وایي.

دویم : دبدعت لغویه پنځه قسمونه دي

واجب. مندوب. مکروه . مباح .حرام

دلغوي بدعت لومړی قسم .بدعت واجبه . یعني هرهغه کار چي په هغه باندي ددین حفاظت موقوف وي مثلا علم النحو وغیره . دویم :بدعت مندوبه : یعني هغه کارچي دهغه څخه بغیر هم دین حاصلیدلی سي مثلا ربط ښودل اومدرسې جوړول .دریم : مکروه بدعت : یعني داختر لمانځه څخه مخکي نفل کول اومسجد ونه ښه ښائسته کول .څلورم : مباح بدعت : یعني دخوراک څښاک په شیانو کي فراخي کول

اوهغه ټول مباحات چي دنبي کریم ﷺ په زمانه کي نه ؤ. پنځم حرام بدعت: یعني څومره اهل بدعت چي بدعت شرعیه کوي یعني په دین کي د ثواب کار ګڼړل هغه چي دنبي کریم ﷺ په زمانه کي نه ؤ (لمعات التنقیح جلد ۱ ص ۲۵۷)

دبدعت حسنه اوسیئه غوره تحقیق

بدعت حسنه یانعمت البدعه: هغه دیني کارچي دهغه مانع دنبي کریم ﷺ څخه وروسته زائل سی یا دهغه سبب اوداعي وروسته پیښ سوی وي اوپه قرآن، سنت، اجماع او قیاس کي دهغه لپاره ثبوت ملاویږي نودهغه نوم بدعت حسنه یانعمت البدعة دی اودالغوي بدعت مذموم نه دی لکه په جماعت سره د تراویح لمونځ کول، نعمت البدعة اونعمت حسنه دی بلکه سنت دی، ځکه چي حضور ﷺ دوجوب دویري څخه جمع پرېښی وه بیادحضرت عمر رضي الله عنه په وخت کي شروع سوه ځکه چي مانع زائل سو، یعني اوس دوجوب ویره نسته، باقي دټولو بدعاتو حکم یو دی، صرف دالفاظو فرق دی، بدعت سیئه بدعت ضلاله، بدعت قبیحه بدعت مذمومه بدعت شرعیه، دټولو تعریف یو دی چي مخکي سره دحوالي تیرسو هغه بدعت چي په څه کار باندي زیات والی یا کموالی وکړل سي لیکن دقرون ثلاثه څخه وروسته وي اودا زیات والی دشرعیت په حکم سره نه اونه په دې باندي دشارع قول موجود وي اونه فعل نه صراحت اواشاره دداسي بدعت باره کي وعیدونه راغلي دي اوهمدا مراد دي دبدعت ضلاله. (انتهی) **اهمه فائده**: دبدعت په ذات کي حسن بالکل نسته، حسن صرف په سنت کي دی اوپه سنت باندي عمل کولو کي حسن دی، بدعت ته نعمت (ښه) اوحسنه صرف دلغت په اعتبار سره ویل کیږي ددې نوي تهذیب په زمانه کي چي کوم سړي مطلقا بدعت شرعیه ته بدعت حسنه وایي، دهغه قول بالکل باطل دی اومردود دی (الجنة ص ۶۰ وراه سنت ۹۷ مجدد الف ثاني مکتوبات حصه سوم ص ۷۲)

که دحسنه اوسیئه زیات معلومات غواړی نودغه کتابونه وګوری

(ارشادالساری ج ۳ ص ۳۴۴ عمدة القاری ص ۵ ص ۳۵۶ نووی شرح مسلم ج ۱ ص ۲۸۵ مدخل ج ۲ ص ۲۵۷) وغیره

دبدعاتو په جواز دبدعتیانو دلائل او دهغه جوابونه

اول دلیل: مَن سَنَّ سنةً حَسَنَةً. الخ چاچي جاري کړه په اسلام کي نیکه طریقه بیا وروسته دغه نیکه طریقه عملي کړل سوه نو ورته لیکل سي ددغه سړي لپاره هغه مقدار ثواب څومره ثواب چي ټولو عمل کونکو ته ددې څخه وروسته لیکل کیږي (مسلم ج ۲ ص ۳۴۱) ددې څخه معلومه سوه چي چانوی طریقه ایجاد کړه اوخلګ په هغه باندي عمل وکړو نودااجر باعث ده په دې کي هیڅ ګناه نسته بدعت راایستل اوسنت حسنه راایستل یوشئ دی. **لومړی جواب**: دمسلم دغه روایت کي د: من سنّ سنة. په ځای اَیُّماداعٍ الی هدیً. الفاظ دی چي کوم داعي دهدایت طرف ته دعوت وکړو نه داچي نوي طریقه یې رائج کړه (مسلم ج ۲ ص ۳۴۱ ابن ماجه ص ۱۹) اودغه حدیث په دویمه طریقه کي دا الفاظ وی: اَحیاسنةً. الخ چاچي زما یوداسي سنت ژوندی کړو چي هغه زما څخه وروسته مړ سوی ؤ نه داچي دځپل طرفه یې نوی

او هغه ټول مباحات چې د نبي کریم ﷺ په زمانه کې نه ؤ . پنځم حرام بدعت : یعني څو مره اهل بدعت چې بدعت شرعیه کوي یعني په دین کې د ثواب کار ګڼل هغه چې د نبي کریم ﷺ په زمانه کې نه ؤ (لمعات التنقیح جلد ۱ ص ۲۵۷)

د بدعت حسنه او سیئه غوره تحقیق

بدعت حسنه یا نعمت البدعه : هغه دیني کار چې د هغه مانع د نبي کریم ﷺ څخه وروسته زائل سی یا د هغه سبب او داعي وروسته پیښ سوی وي او په قرآن ، سنت ، اجماع او قیاس کې د هغه لپاره ثبوت ملاویږي نو د هغه نوم بدعت حسنه یا نعمت البدعة دی او د لغوي بدعت مذموم نه دی لکه په جماعت سره د تراویح لمونځ کول ، نعمت البدعة او نعمت حسنه دی بلکه سنت دی ، ځکه چې حضور ﷺ د وجوب د ویرې څخه جمع پرېښې وه بیا د حضرت عمر رضي الله عنه په وخت کې شروع سوه ځکه چې مانع زائل سو ، یعني اوس د وجوب ویره نسته ، باقي د ټولو بدعاتو حکم یو دی ، صرف د الفاظو فرق دی ، بد عت سیئه بدعت ضلاله ، بدعت قبیحه بدعت مذمومه بدعت شرعیه ، د ټولو تعریف یو دی چې مخکې سره د حوالې تیر سو هغه بدعت چې په څه کار باندې زیات والی یا کموالی وکړل سي لیکن د قرون ثلاثه څخه وروسته وي او دا زیات والی د شرعیت په حکم سره نه او نه په دې باندې د شارع قول موجود وي او نه فعل نه صراحت او اشاره د داسې بدعت باره کې وعیدونه راغلي دي او همدا مراد دي د بدعت ضلاله . (انتهی) **اهمه فائده** : د بدعت په ذات کې حسن بالکل نسته ، حسن صرف په سنت کې دی او په سنت باندې عمل کولو کې حسن دی ، بدعت ته نعمت (بنه) او حسنه صرف د لغت په اعتبار سره ویل کیږي د دې نوي تهذیب په زمانه کې چې کوم سړی مطلقا بدعت شرعیه ته بدعت حسنه وایي ، د هغه قول بالکل باطل دی او مردود دی (الجنة ص ۶۰ وراه سنت ۹۷ مجدد الف ثاني مکتوبات حصه سوم ص ۷۲)

که د حسنه او سیئه زیات معلومات غواړی نو دغه کتابونه وګوری

(ارشاد الساري ج ۳ ص ۳۴۴ عمدة القاري ص ۵ ص ۳۵۶ نووی شرح مسلم ج ۱ ص ۲۸۵ مدخل ج ۲ ص ۲۵۷) وغیره

د بدعاتو په جواز د بدعتیانو دلائل او د هغه جوابونه

اول دلیل : مَن سَنَّ سنةً حَسَنَةً . الخ چا چې جاري کړه په اسلام کې نیکه طریقه بیا وروسته دغه نیکه طریقه عملي کړل سوه نو وبه لیکل سي د دغه سړي لپاره هغه مقدار ثواب څو مره ثواب چې ټولو عمل کونکو ته د دې څخه وروسته لیکل کیږي (مسلم ج ۲ ص ۳۴۱) د دې څخه معلومه سوه چې چا نوی طریقه ایجاد کړه او خلګ په هغه باندې عمل وکړو نو دا د اجر باعث ده په دې کې هیڅ ګناه نسته بدعت را ایستل او سنت حسنه را ایستل یو شئ دی. **لومړی جواب** : د مسلم دغه روایت کې د : من سن سنة . په ځای أیُّما داعٍ الی هدیً . الفاظ دي چې کوم داعي د هدایت طرف ته دعوت وکړو نه دا چې نوي طریقه یې رائج کړه (مسلم ج ۲ ص ۳۴۱ ابن ماجه ص ۱۹) او دغه حدیث په دویمه طریقه کې دا الفاظ وی : أحیا سنةً .. الخ چا چې زما یو داسې سنت ژوندی کړو چې هغه زما څخه وروسته مړ سوی ؤ نه دا چې د خپل طرفه یې نوی

خبره یانوی کلام راویستلو. **دویم جواب**: ددې حدیث دا معنی ده چې د کوم شیٔ په شریعت کې دلالة یا اشارة ثبوت وي نو په جاري کولو کې به یې ثواب وي اوهغه به هغه فعل وي چې دهغه شیٔ ضرورت اومحرک په خیر القرون کې موجود نه وي بلکه وروسته پیدا سوی وي اوداد له اربعهٔ څخه نه دیودلیل لاندې داخل وي نه دا چې دخپل ځان څخه نوی طریقه ایجاد کړی وي.

دویم دلیل: قَالَ عَلَیْهِ السَّلَام مَارَاٰهُ الْمُسْلِمُوْنَ حَسَنًا اللّٰهُ فَهُوَ عِنْدَ اللّٰهِ حَسَنٌ. (جاء الحاق وزهق الباطل ص۳۰۱)

کوم کار مسلمانانو ښه وګڼی هغه دالله تعالی په نزد هم ښه دی، نوددې څخه صفا معلومه سوه چې هربدعت جائز دی ځکه چې هربدعت مسلمانان ښه ګڼي نو کوي یې. لومړی جواب: نورو روایاتو چې وګړي نود المسلمون څخه صحابه کرام مراد کېدلی سي نومو،هم هم وایو چې دقرون ثلاثه څخه وروسته نوی ایجاد سوی چې دین وګڼي هغه منع دی کوم شیٔ چې صحابه ښه وګڼي هغه به ضرور دالله تعالی په نزد ښه وي، د: مَا اَنَا عَلَیْهِ وَاَصْحَابِیْ. دوجې نه. **دویم جواب**: دفتح الملهم ج۲ ص۴۰۹) اونصب الرأیه (ج۴ ص۱۳۲) څخه معلومیږي چې دا روایت دحضرت عبدالله ابن مسعود رضی الله عنه پوري موقوف دی دحضور صلی الله علیه وسلم خپل بیان نه دی، لهذا دبدعت جواز ددې حدیث په وجه نسي جوړیدلی، دغه شان حدیث کې دمسلمانانو هغه رأیه مراد ده چې ددین دیو اصل څخه ثابت وي. دقرآن اوحدیث په رڼا کې دبدعت تردید اومذمت اوسپیره والی (۱): دقرآن دسورة آل عمران څلورمې رکوع لومړی آیت چې دهغه ترجمه داده چې: اې محمد صلی الله علیه وسلم تاسو اعلان وکړی که چیرې تاسو دالله تعالی سره محبت کوی نوزما تابعداري وکړی چې الله تعالی تاسو سره محبت وکړي اوستاسو ګناهونه وبخښي ددې څخه معلومیږي چې صرف دمحمد صلی الله علیه وسلم په اتباع کې دی اودصحابو اوتابعینو اتباع دحضور صلی الله علیه وسلم په حکم سره ده. نو ګویا چې دصحابه او تابعینو اود قرون ثلاثهٔ اتباع دحضور صلی الله علیه وسلم اتباع کې داخله ده.

لهذا په دین کې نوی شیٔ راویستل بدعت اوښکاره ګمراهي ده. (۲): رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې: هیڅ قوم بدعت نه ایجاد کوي مګر دهغه مقدار کې دهغوی نه یوسنت پورته کیږي نوسنت مضبوطیا سره نیول دبدعت ایجاد کولو نه بهتر دی (مسند احمد رضی الله عنه ج۴ ص۱۰۵ مشکوة ص۳۱ س۱۶) عن غضیف بن حارث دبدعت دنحوست (سپیره والی) لپاره دومره کافي وه لیکن په طور دشاهد څو نور روایتونه واوری)

وَکُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ. هربدعت ګمراهي ده (مسلم ج۱ ص۲۸۵ مشکوة ص۲۷ س۹) وَکُلُّ ضَلَالَةٍ فِی النَّارِ. هر ګمراهي دوږخ ته بوتلونکی ده. (نسائي ج۱ ص۱۷۹) **دقرآن اوحدیث په رڼا کې داهل بدعت مذمت**: نبي کریم صلی الله علیه وسلم دشرک څخه وروسته چې څومره دبدعت اواهل بدعت تردید فرمایلی دی شاید چې دبل یو شیٔ یې دومره تردید نهٔ فرمایلی اوحقیقت هم دادی ځکه چې ددین اصلي شکل دبدعت په وجه بدلیږي، ددین ختمیدو لپاره قرآن دوه اصولي طریقې بیان کړی دی (۱): کتمان حق (۲): حق

اوباطل ،یویل سره ګډوډ کول ددې وجې مناسب دہ چې دبدعت څه تردید اومذمت (چې تیرسوی دی) او(اوس) داهل بدعت تردید اومذمت بیان کړی سي چې په هغه کې به پخپله دبدعت ذکر هم دوباره راسي .**رسول الله ﷺ وفرمایل** :چې الله تعالی نه دبدعتی روژه قبلوی اونه لمونځ اونه صدقه نه حج اونه عمره اوجهاد او څه فرض عبادت قبلوی .بدعتي دغه شان داسلام څخه وزي لکه چې دغزلو سوواوړو څخه ویښته بهرته راوزي . (ابن ماجه ص عن حذیفه مرفوعا کلید بهشت ص۴۱ .رسول الله ﷺ وفرمایل چې :الله تعالی هربدعتي باندي دتوبې دروازه بنده کړې ده (مجمع الزوائد ج۱۰ ص۱۸۹ عن انس بن مالک رضي الله عنه مرفوعا)سید البشر ﷺ وفرمایل چې زما په امت کې بدعت ښکارسي اوزما صحابه کرامو ته بد رد وویل سي نو په دغه وخت کې (ددغه وخت عالم) باندي ضروري ده چې خپل علم ښکاره کړي اوچې کوم سړی داسی نه کوي (دبدعت خلاف په حرکت کې نه رائي) نو په هغه دي دالله تعالی اودفرښتو اوټول مخلقو لعنت وي (کتاب الاعتصام ج۱ ص۵۸ عن معاذ رضي الله عنه مرفوعا)یو اوږد حدیث دی دهغه په اخر کې دی چې دحوض کوثر به یوسړی وشړلی سي په دغه وخت به زه ووایم چې اې زما پروردګار ! داخوزما دامت څخه دی داولې وشړل سو ،ارشاد به وکړل سي : مَاتَدْرِیْ مَا اَحْدَثُوْا بَعْدَکَ .چې تاته پته نسته چې دوی ستا څخه وروسته کومې نوې خبرې په دین کې ایجاد کړی دي (مسلم ج۱ ص۱۲۶ خدا کی باتیں ص۱۰۲ ع انس بن مالک رضي الله عنه . اصحاب البدع کلاب اهل النار .حضور ﷺ وفرمایل چې بدعتیان د دوږخیانو سپیان دي. (جامع صغیر ج۱ ص۷۰ عن ابوامامه مرفوعا .مخکې تیرسوي دي : مَنْ وَقَّرَ صَاحِبَ بِدْعَةٍ (الحدیث نمبر ۱۲)

په سورة الفاتحه کې د :ولا الضالین .څخه مراد دیو تفسیر مطابق بدعتیان دي .

فائده :دبدعت په باره کې چې کوم څه په دې کتاب کی ذکرسو دا ددې کتابونو خلاصه ده

(مشکوة صفحه ۲۷ تا ۳۲ وغیره .مرقات ج۱ ص۲۱۵ .لمعات ج۱ ص۱۰۶ والمنهاج الواضح ص۶۷ تا ۱۱۲ .سنت وبدعت ص۱۱ تا ۴۷)

دروغ مزاج والا لپاره دومره هم کافي ده چې دبدعت څخه ځان وګوري اواهل بدعت سره یوځای نه سي اوسنت مضبوط ونیسي . **ترکیب** :من :شرطیه.احدث فعل هوفاعل ،فی جار امرنا مضاف اومضاف الیه موصوف ، هذا اسم اشاره صفت .موصوف سره دصفت نه مجرور ، جاراومجرور متعلق په فعل پوري ،ماموصوله ،لیس فعل ناقص ،هو یې اسم . منه جار اومجرور متعلق ثابتا پوري شبه جمله خبرسو .لیس سره دخپل اسم اوخبرنه جمله فعلیه خبریه صله سوه ،موصول سره دصلې نه مفعول سو . فعل سره دفاعل اومفعول اومتعلق نه جمله فعلیه خبریه شرط سو ،ف جزائیه هومبتداء ،رد په معنی دمردود سره خبر ،مبتداء سره دخبرنه جمله اسمیه خبریه جزاء ،شرط سره دجزاء نه جمله فعلیه خبریه شرطیه سوه . (۲۱۵) مَنْ تَحَلّٰى بِمَا لَمْ يُعْطَ كَانَ كَلَابِسِ ثَوْبَيْ زُوْرٍ رواه ترمذی تخریج مشکوة صفحه ۲۶۱ س۱۵ عن جابر رضي الله عنه مرفوعا) **ژباړه** :څوک چې ځان ښائسته سړی هغه شئ سره کوم چې هغه ته نه دی ورکړی سوی

نووی به د دروغ دوې جامې اغوستونکې په شان . توضيح اوشان ورود : يو ښځه حضور ﷺ ته راغله وې ويل چې زما يوه بن ده نو آيا زما لپاره دا جائز ده چې زه هغې ته ووايم چې ماته خاوند ډير شيان راکوي اوپه حقيقت کې يې نه وي راکړي داجائز ده اوکه ده جائز؟ په دې باندي حضور ﷺ داجمله ارشاد وفرمايله چې دهغه خلاصه داده چې جائز نه ده څوک چې په داسي شئ ځان ښائسته کړي چې هغه ده ته نه وي ورکړی سوی نو دې به دهغه دروغو جامو اغستونکي پشان برابر ګناه ګاروي ، يعني د دروغو ګناه شمارلی سي .
شان ورود کي چې کومه ښځه سائله راغلې ده دهغه دوه ګناهونه داسي جوړيږي چې يو خويې دا وويل چې خاوند ماته راکوي اودويم دادعوه يې وکړه چې زما زيات محبت کوي په نسبت دخپلې بن ، نودا دروغ سول ، نود دوو جامو د دروغو اغوستونکې برابر ګناه ګار به وي ، د دروغو دوو کپړو څخه مراد (١): عربو به حقيقتا دوې کپړې اغوستلې چې موږ ممتاز په خلکو ښکاره سوس اوعزت مند وګڼل سو نودا هم دهغوی د دروغو ګناه وه .
(٢): داصرف تشبيه ورکړی سوې ده د دوو کپړو سره ځکه چې خپل ځان لره ښائسته کونکې لکه چې دوه دروغ يې وويل يو دا چې دخپل ځان صفت يې داسي بيان کړو چې په ده کي نه ؤ دويم دا چې دابيان يې وکړو چې په دې انعام سره زه خاص يم . **فائده**: په اصل حديث کي واو هم ستة ليکن مصنف رحمة الله عليه داحاديثو دخلط (ګډون) په وجه پرېښودی . **ترکيب**: من شرطيه . تحلي : فعل هو فاعل ، ب جار . ما موصوله . لم يعط فعل هو نائب فاعل . فعل سره دفاعل نه جمله فعليه خبريه صله سوه ، موصول سره دصلې نه مجرور ، جار سره دمجرور نه متعلق په فعل پوري ، فعل سره دفاعل او متعلق نه جمله فعليه خبريه شرط . کان فعل هو فاعل ک : جار . لابس مضاف ، ثوبي مضاف اليه ، مضاف . زور مضاف اليه . مضاف سره دمضاف اليه نه مضاف اليه سو . بيا مضاف اومضاف اليه مجرور دجار ، جار سره دمجرور نه متعلق په فعل پوري ، فعل سره دفاعل او متعلق نه جمله فعليه خبريه جزاء سوه ، شرط سره دجزاء نه جمله فعليه خبريه شرطيه سوه .

(٢١٦) مَنْ يَضْمَنْ لِي مَا بَيْنَ لَحْيَيْهِ وَمَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ أَضْمَنْ لَهُ الْجَنَّةَ

(بخاري) (تخريج : مشکوة ص ٤١١ س ١٠ عن سهل بن سعيد رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : څوک چې ضمانت راکړي ماته دهغه شئ کوم چې دهغه د دوو ژامو په مينځ کي دی اودهغه شئ کوم چې دهغه د دوو پښو په مينځ کي دی نو زه ضمانت ورکوم دهغه لپاره دجنت **توضيح** : کوم سړی چې دخپل ژبې اوشرمګاه دحفاظت ضمانت حضور ﷺ ته ورکوي نو نن هم زموږ نبي کريم ﷺ هغه ته دجنت ضمانت ورکولو ته تيار دی بلک ترقيامته پوري هم څوک چې د ژبې اوشرمګاه د ګناه څخه کولو ضمانت ورکولو ته تيار دی بلکه ترقيامته پوري هم څوک چې د ژبې اوشرمګاه دګناه نه منع سي نو هغه هم دحضور ﷺ په ضمانت کي شامليدلی سي **فائده** : دزاد الطالبين په بعضو نسخو کي درجليه په ځای فخذ په ذکر سوی دی ، دبخاري شريف په الفاظو کي دالفظ نشته ددې وجې نه رجليه پکار دی ، ځکه چې دلته دبخاري شريف روايت بيانول مقصود دی . **ترکيب** : من : شرطيه يضمن : فعل هو فاعل : لي جار اومجرور ، متعلق ، په فعل پوري ، ما موصوله ، بين مضاف . لحييه ، مضاف اليه مضاف ، بيا مضاف اومضاف اليه مفعول فيه سو د ثبت محذوف لپاره ، ثبت فعل

هو فاعل او مفعول فيه سره صله د موصول موصول سره د صلې نه معطوف عليه ، واو عاطفه . ما : موصوله ،بين رجليه : مضاف اليه سره د مضاف نه بيا مضاف سره د مضاف اليه نه مفعول فيه د ثبت سوه ، او صله د موصول سوه ،صله د موصول سره معطوف ،معطوف عليه د معطوف نه شرط .اضمن فعل ،انا فاعل له جار مجرور متعلق په فعل پوري . الجنة مفعول به . فعل سره د فاعل او مفعول به او متعلق نه جمله فعليه خبريه جزاء سوه .شرط سره د جزاء نه جمله فعليه خبريه شرطيه سوه .

(۲۱۷) مَنْ تَمَسَّكَ بِسُنَّتِي عِنْدَ فَسَادِ أُمَّتِي فَلَهُ أَجْرُ مِائَةِ شَهِيدٍ

(تخريج مشكوة صفحه ۳۰ س ۲۳ عن ابي هريرة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: چاچي مضبوط ونيولو زما سنت زما د امت د فساد په وخت كي ،نو هغه لپاره به د سلو شهيدانو ثواب وي . **توضيح**: دا حديث هم د بدعت ترديد كوي حضور ﷺ و فرمايل چي چا زما سنت مضبوط ونيول زما د امت د فتنې او فساد په زمانه كي يعني د بدعت ښكاره كېدلو په وخت ،نو دده لپاره به د الله تعالى سره شهادت احكام جاري كول كيږي . او په آخرت كي به سلو شهيدانو ثواب ور كول كيږي . په دې كي هيڅ شک نسته چي نن (۱۴۱۴ ه مطابق سن ۱۹۹۳) كي د بدعت غوندي فسادات ښكاره سوي دی ،لهذا په دې زمانه كي د مسواک پشان سنت مضبوطيا سره نيولو كي هم دا درجه ملاويدی سي او ږيري پرېښودلو سره او د ږيري خلال كولو سره په اودس كي او همېشه د ښي طرفه شروع كولو سره هم او بيت الخلاء ته تللو راتللو كي د عالوستلو وغيره وغيره سره هم دا درجه ملاويدی سي. **تركيب**: من :شرطيه. تمسک :فعل هو فاعل ، ب :جار سنتي :مضاف او مضاف اليه مجرور ،جار مجرور متعلق په فعل پوري ، عند مضاف فساد امتي : دري مضاف اليه مضاف سره د مضاف اليه نه مفعول فيه ،فعل سره د فاعل او متعلق او مفعول فيه نه جمله فعليه خبريه شرط سو .(ف) جزائيه . له :جار مجرور متعلق په ثابت پوري خبر مقدم اجر مائة شهيد : دا ټول مضاف اليه مبتداء مؤخر . خبر مقدم سره د مبتداء مؤخر نه جمله اسميه خبريه جزاء سوه .شرط سره د جزاء نه جمله فعليه خبريه شرطيه سوه .

(۲۱۸) مَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ النَّارَ.

مسلم، تخريج مشكوة صفحه ۱۵ س ۷ عن عبادة بن صامت رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه چاچي گواهي ور كړی چي نشته دی معبود مگر يو الله او دا چي محمد ﷺ د الله جل جلاله رسول دی ،نو په هغه به حرام كړي الله تعالى جهنم .چاچي په اخلاص سره دا گواهي ور كړه په ده باندي به الله تعالى د جهنم اور حرام كړي ، د دې څخه وروسته په مشكوة شريف كي د حضرت عثمان رضي الله عنه څخه روايت دی چي حضور ﷺ و فرمايل چي څوک په داسي حالت كي مړسي چي د هغه يقين يې چي د الله تعالى څخه سوا څوک بل معبود نسته نو جنت ته به يو ځل ضرور داخليږي ،او د مشكوة په صفحه ۱۵ باندي دا روايت هم دی ،معاذ رضي الله عنه فرمايي چي رسول الله ﷺ و فرمايل چي د جنت چابي (د هر چالپاره) دا گواهي كول يې چي د الله تعالى څخه ماسوا بل معبود نسته. **تركيب**: من :شرطيه.شهد فعل. هو فاعل. ان : مخففه من المثقله ،ه ضمير شان محذوف، د دې اسم .لا :يې نفی جنس .اله موصوف الا په معنى د غير مضاف لفظ الله مضاف اليه ،

مضاف سره دمضاف الیه نه صفت دموصوف ، موصوف سره دصفت نه اسم دلا . موجود محذوف خبر دلا . لا سره داسم اوخبر نه جمله اسمیه خبر ،معطوف علیه ، واو: عاطفه .ان حرف مشبه بالفعل . محمدا اسم دان .رسول الله مضاف اومضاف الیه خبر دان . ان سره داسم اوخر نه جمله اسمیه خبریه معطوف ،معطوف علیه سره دمعطوف نه جمله معطوفه شرط سوه .حرم فعل لفظ الله فاعل .علیه جار او مجرور متعلق په فعل پوري .النار مفعول به .فعل سره دفاعل اومفعول به اومتعلق نه جمله فعلیه خبریه جزاء سوه .شرط سره دجزاء نه جمله فعلیه خبریه شرطیه سوه .

(۲۱۹)مَنْ أَحَبَّ لِلّٰهِ وَأَبْغَضَ لِلّٰهِ وَأَعْطَى لِلّٰهِ، وَمَنَعَ لِلّٰهِ فَقَدِ اسْتَكْمَلَ الْإِيمَانَ (ابو داؤد)

(تخریج مشکوة صفحه ۱۴ س ۲۶ عن ابی امامة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : چاچي محبت وکړو دالله لپاره او بغض یې وکړو دالله تعالى لپاره او ورکړه یې وکړه دالله تعالى لپاره او منع یې وکړه دالله تعالى لپاره نو دهغه ایمان کامل سو . **توضیح** :حضور ﷺ وفرمایل چي کوم سړی دیو نیک انسان سره دالله لپاره محبت وکړو او دبد انسان سره یې بغض هم دالله تعالى لپاره وکړو او چاته یې څه ورکړل دالله تعالى (دثواب لپاره اودالله تعالى درضا لپاره) اوچاچي منع کړه (دڅه خراب کار یا خراب خبري څخه) دالله تعالى درضا لپاره نو داسي سړی چي کله په دې څلور کارونو کي خاص دالله تعالى لپاره نیت وکړي داڅلور کارونه وکړي نو باقي کارونو کي به ضرور دالله درضا نیت کوي نو واوری چي داسي سړي خپل ایمان اودین مکمل کړی دی .

ترکیب : من شرطیه . احب فعل هو فاعل ، لله جار مجرور متعلق په فعل پوري ،فعل سره دفاعل اومتعلق نه معطوف علیه ،واو عاطفه ابغض لله هم په دې طریقه سره معطوف اول ،واعطى الله معطوف ثاني .ومنع لله معطوف ثالث،معطوف علیه دخپل درو واړو معطوفاتو سره شرط .ف جزائیه .قداستکمل فعل هوفاعل .الایمان مفعول به . فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه جزاء .شرط سره دجزاء نه جمله فعلیه خبریه شرطیه سوه .

(۲۲۰)مَنْ أَنْظَرَ مُعْسِرًا أَوْ وَضَعَ عَنْهُ أَظَلَّهُ اللّٰهُ فِي ظِلِّهِ (رواه مسلم)

(تخریج مشکوة صفحه ۲۵۱ س۲۰ عن ابی الیسر رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : چاچي مهلت ورکړو تنگ دست (غریب) ته یا یې معاف کړو دهغه نه (دهغه قرضه) نوالله تعالى به هغه په خپل سوري کي وساتي .**توضیح** : چاچي دقرضې اداکولو په نیت سره قرضه واخیستله اوس په ورکولو کي دتنگدستي په وجه وروسته والی کیږي نو داسي مجبور انسان ته چي چانو ر مهلت ورکړو یا یې دهغه غریبي (تنگدستي) ته وکتل قرضه یې ورته معاف کړه نو داسي سړي ته په الله تعالى دقیامت په ورځ دخپل عرش دسوري لاندي ځای ورکړي ،یا به یې دقیامت په ورځ دگرمی څخه وساتي . **ترکیب** : من :شرطیه . انظر فعل . هوفاعل ، معسرا مفعول به ، فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه معطوف ، واو :عاطفه وضع فعل هو فاعل عنه جار او مجرو متعلق په فعل پوري ،فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعلیه خبریه معطوف ،معطوف علیه سره دمعطوف نه شرط . اظل فعل ه مفعول به لفظ الله فاعل في جار .ظله مضاف اومضاف

الیه مجرور دجار،جار سره دمجرور نه متعلق په فعل پوري ،فعل سره دفاعل اومفعول به اومتعلق نه جمله فعلیه خبریه جزاء سوه،شرط سره دجزاء نه جمله فعلیه خبریه شرطیه سوه.

(۲۲۱) وَمَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ (بخاري)

(تخریج مشکوة صفحه ۳۲ س ۱۶ عن عبدالله بن عمرو ﷺ مرفوعا)

ژباړه :چاچي درواغ وویل په ما باندي په قصد سره پس پکار ده چي جوړ کړي دخپل ځان لپاره کور په جهنم کي **توضیح** : کوم سړی چي قصدا درواغ جوړ کړل یعني څه داسي خبره یې نبي کریم ﷺ ته منسوب کړه چي هغه نبي کریم ﷺ نه وي فرمایلی نوداسي سړی په نبي کریم ﷺ باندي درواغ تړي لهذا هغه لره پکار دي چي خپله ځای دجنت په ځای په جهنم کي جوړ کړي . دحدیث دوضع (دځان څخه دجوړولو) مسئله : یعني دخپل ځان څخه حدیث جوړول دجمهور په نزد ناجائز اوحرام دی نه چي کفر دی . کما قال جوېنی .اونه داچي ناجائز دی لکه بعض صوفیان یې دترغیب اوترهیب لپاره یې جائز وایي ،دټولو امامانو اوټولو فقهاؤ په نز دوضع دحدیث حرام ده که زیات تفضیل غواړی نو (الخیر الجاری ج ۱ص۹۶) وګوري. **فائده** :دلته هم په اصل حدیث واو دی لیکن مصنف په زاد الطالبین کي دحدیثو نو دخلط کېدلو څخه دبچ کېدو لپاره پرېښود .**ترکیب** : من:شرطیه . کذب فعل هوذوالحال ،متعمدا حال .ذوالحال سره دحال نه فاعل ، علی جار اومجرور متعلق په فعل پوري ، فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعلیه خبریه شرط سو.ف جزائیه .لیتبوؤ :امرغائب هو فاعل ، مقعده: مضاف اومضاف الیه مفعول به .من النار. جار اومجرور متعلق سو په فعل پوري ،فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعلیه انشائیه جزاء سوه ،شرط سره دجزاء نه جمله فعلیه خبریه شرطیه سوه .

(۲۲۲) مَنْ خَرَجَ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللهِ حَتَّى يَرْجِعَ (ترمذی)

(تخریج :مشکوة صفحه ۳۴ س ۱۹ عن انس رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه:څوک چي ووتلو دعلم په تلاش کي نوهغه دالله تعالی په لار کي دی تردې چي هغه واپس راسي. **توضیح** :کوم سړی چي دعلم دین په تلاش کولو لپاره ووزي هغه ته د مجاهد پشان ثواب ملاوېږي څنګه چي مجاهد کله ولاړسي نوهغه ته واپس کېدو پوري دجهاد ثواب ملاوېږي.دغه شان طالب العلم چي د کوم وخت پوري واپس کورته نه وي راغلی ترهغه وخته پوري دعلم سره دجهاد ثواب هم ورته ملاوېږي ځکه چي طالب علم دشیطان ذلیل کولو کي مشغول دی اوخپل ځان یې تکلیف کي اچولی دی ددې وجي څخه طالب العلم هم مجاهد دی. **ترکیب**:من :شرطیه.خرج فعل هوفاعل،فی جار.طلب العلم :مضاف اومضاف الیه مجرور.جار سره دمجرورنه متعلق سو په فعل پري ،فعل سره دفاعل اومتعلق جمله فعلیه خبریه شرط.ف جزائیه .هو مبتداء فی جار.سبیل الله مضاف اومضاف الیه مجرور ،جارسره دمجرورنه متعلق اول سو دثابت محذوف لپاره . حتی :جار.

يرجع فعل هو فاعل، فعل سره دفاعل نه جمله فعليه خبريه په تاويل دمصدر سره ،مجرور ،جار سره دمجرور نه متعلق ثاني په ثابت پوري، ثابت اسم فاعل سره دخپل فاعل (هو) ضمير اومتعلقينو نه شبه جمله خبرسو .مبتداء سره دخبرنه جمله اسميه خبريه جزاء دشرط .شرط سره دجزاء نه جمله فعليه خبريه سوه .

(۲۲۳) مَنْ أَذَّنَ سَبْعَ سِنِيْنَ مُحْتَسِبًا كُتِبَ لَهُ بَرَاءَةٌ مِنَ النَّارِ (ترمذى)

(تخريج :مشكوة صفحه ۶۵ س ۱۶ عن ابن عباس رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه:چاچي اذان وکړو اووه کاله دثواب په نيت سره نو وليکل سو دهغه لپاره دجهنم څخه خلاصون . **توضيح** :چي کوم سړی اوه کال يواځي دثواب حاصللو په نيت سره آذان وکړو نوهغه دجهنم څخه بري کړل سو اودهغه براءت باقاعده ليکل کيږي ، دمؤذن دافضيلت په اووه کاله کي ملاويږي ،دمشکوة صفحه ۶۶س ۱۶ باندي دابن عمر رضي الله عنه مرفوعا داحديث هم دی دمؤذن په فضيلت کي چي حضور ﷺ وفرمايل چي کوم سړی دولس کاله آذان وکړ دهغه لپاره جنت ثابت سو ادهغه دهري ورځي آذان کولو بدله کي شپيته نيکۍ ليکل کيږي اودهري ورځي داقامت بدله کي ديرش نيکۍ ليکل کيږي .**ترکيب**:من :شرطيه.اذن فعل هو ذوالحال ،محتسبا حال . ذوالحال سره دحال نه فاعل ،سبع سنين مضاف اومضاف اليه سره مفعول فيه ،فعل سره دفاعل اومفعول فيه نه جمله فعليه خبريه شرط سو، کتب .فعل مجهول له جار اومجرور متعلق سو په فعل پوري ،براءة :موصوف .من النار جار اومجرور متعلق په ثابت پوری صفت ،موصوف سره دصفت نه نائب فاعل ،فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعليه خبريه جزاء شرط سره دجزاء نه جمله فعليه خبريه شرطيه سوه .

(۲۲۴) مَنْ تَرَكَ الْجُمُعَةَ مِنْ غَيْرِ ضَرُورَةٍ كُتِبَ مُنَافِقًا فِي كِتَابٍ لَا يُمْحَى وَلَا يُبَدَّلُ (رواه الشافعى)

(تخريج مشکوة صفحه ۱۲۱ س ۲۵ عن ابن عباس رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : چاچي پرېښوده جمعه بغيردعذر څخه هغه منافق ليکل وليکل سو په داسي کتاب کي چي هغ نه ورانولی سي اونه بدلولی سي . **توضيح** : په مشکوة صفحه کي دې حديث څخه وروسته داحديث هم دی کوم چي ددې ضاحت هم دی، رسول الله ﷺ وفرمايل څوک چي په الله جل جلاله اودقيامت په ورځ ايمان لري نوپه هغه باندي لازم دی چي هغه دجمعې په روځ ضرور دجمعې لمونځ اداکړي . ليکن پنځه کسان هغه څخه مستثنی دي . (۱): ناروغه . (۲):مسافر .(۳):ښځه .(۴):نابالغ . (۵): غلام . معلومه سوه چي بغير دسخت ضرورت نه اوشرعي ضرورت نه دجمعې لمونځ پرېښودل بالکل کفر ته نژدی دی ،عملي طور خومنافق ليکل کيږي ،په داسي کتاب کي چي هغه نه ختميدلی سي اونه بدليدلی سي ،يعني (لوح محفوظ) کي .

ترکيب:من :شرطيه . ترک :فعل .هو فاعل ، الجمعة مفعول به . من: جار . غير :ضرورة مضاف اومضاف اليه مجرور، جار سره دمجرور نه متعلق سو په فعل پوري ،فعل سره دفاعل اومفعول به اومتعلق

نه جمله فعليه خبريه شرط سو، كتب فعل، هو مميز، منافقا تميز. مميز سره د تميز نه نائب فاعل، في جار . كتاب موصوف. لا يمحي: فعل هو نائب فاعل، فعل سره د نائب فاعل نه جمله فعليه خبريه معطوف عليه ، واو عاطفه ، لا يبدل فعل هو نائب فاعل . فعل سره د نائب فاعل جمله فعليه خبريه معطوف، معطوف عليه سره د معطوف نه صفت، موصوف سره د صفت نه مجرور، جار سره د مجرور نه متعلق په فعل پوري، فعل سره نائب فاعل او متعلق نه جمله فعليه خبريه سوه، شرط سره د جزاء نه جمله فعليه خبريه شرطيه سوه .

(۲۲۵) مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَغْزُ وَلَمْ يُحَدِّثْ بِهِ نَفْسَهُ مَاتَ عَلَى شُعْبَةٍ مِنْ نِفَاقٍ (مسلم)

(تخريج مشكوة صفحه ۲۳۱ س ۱۵ عن ابى هريرة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: څوک چي مړسي په داسي حال کي چي هغه جهاد ونه کړو اونه د هغه په نفس کي دا خبره پيدا سوه نو مړسو د نفاق په يوه شعبه باندي. **توضيح**: کوم سړی چي په داسي حال کي مړسو چي هغه جهاد ونه کړو يا کم از کم د جهاد په هکله يې په زړه کي نه د جهاد جذبه نه بالفعل وي فعل نه بالقوة. نو دده مرګ په د نفاق د شعبو څخه په يو شعبه کي وي، ځکه چي جهاد اسلام يو رکن دی، دلمانځه، روژې زکوة حج پشان نو چا چي جهاد ونه کړ و يا يې دد ې سوچ هم ونه کړ نو دده ايمان ناقص دی، دد ې وجي نه عملا د منافقانو پشان دی، دا حديث د جهاد په اهميت باندي دلالت کوي. **ترکيب**: من شرطيه: مات فعل هو ذو الحال، واو حاليه. لم يغز فعل هو فاعل، فعل سره د فاعل نه جمله فعليه خبريه معطوف عليه، واو: عاطفه. لم يحدث: فعل هو فاعل. به جار او مجرور متعلق په فعل پوري، نفسه مضاف او مضاف اليه مفعول به. فعل سره د فاعل او مفعول به او متعلق نه جمله فعليه خبريه معطوف، معطوف عليه سره د معطوف نه حال، ذو الحال سره د حال نه فاعل، فعل سره د فاعل نه جمله فعليه خبريه شرط. مات فعل. على جار . شعبة موصوف، من نفاق جار او مجرور متعلق په ثابت پوري صفت سو، موصوف سره د صفت نه مجرور د جار، جار سره د مجرور نه متعلق په فعل پوري، فعل سره د فاعل او متعلق نه جمله فعليه خبريه جزاء شرط سره د جزاء نه جمله فعليه خبريه شرطيه سوه.

(۲۲۶) مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّوْرِ وَالْعَمَلَ بِهِ فَلَيْسَ لِلّٰهِ حَاجَةٌ فِيْ أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ

(بخاري) (تخريج مشكوة صفحه ۱۷۶ س ۷ عن ابى هريرة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: چا چي پرې نښودل دروغ خبره او په هغې باندي عمل، نو نسته الله تعالى لپاره څه حاجت په د ې خبره کي چي هغه پرېږدي خپل خوراک او څښاک. **توضيح**: کوم سړی چي روژه نيسي او د دروغو او غلط کارونو څخه نه ساتي نو د هغه د روژې هيڅ ثواب نسته. اګر چي قضا ترې ساقطيږي . ليکن مقصد اصلي فوت کيږي. او هغه ثواب دی، او الله تعالى راضي کول او راضي ساتل. الله تعالى ته هيڅ حاجت نسته چي تاسو خوراک څښاک پرېږدی. يعني د خوراک، څښاک پرېښودل او د لوږې مقصد هغه ثواب دی چي په ناکاره خبرو پرېښودلو او ناکاره کارونو څخه ځان ساتلو سره ملاويږي. دد ې مضمون حديث نمبر ۶۴ کي تيرسوی دی. **ترکيب**: من: شرطيه: لم يدع. فعل قول الزور مضاف او مضاف اليه معطوف عليه، واو عاطفه العمل. مصدر، ذو الحال، به جار مجرور متعلق په ثابتا پوري

حال ، ذوالحال سره دحال نه شبه جمله معطوف ، معطوف علیه سره دمعطوف نه مفعول به ،فعل سره دفاعل اومفعول به جمله فعلیه خبریه شرط .ف جزائیه . لیس فعل .ناقص .للّٰه جار اومجرور ،متعلق په ثابت پوري ، خبر مقدم حاجة موصوف فیه جار ان مصدریه . یدع فعل هو فعال طعامه مضاف اومضاف الیه معطوف علیه ، واوعاطفه ، شرابه مضاف اومضاف الیه ، معطوف ، معطوف علیه سره دمعطوف نه مفعول به ،فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه په تاویل دمصدر سره مجرور، جار سره دمجرور نه متعلق په ثابت پوري شبه جمله صفت،موصوف سره دصفت نه اسم دلیس . لیس سره داسم اوخبر نه جمله فعلیه خبریه جزاء ،شرط سره دجزاء نه جمله فعلیه خبریه شرطیه سوه .

(۲۲۷)مَنْ لَبِسَ ثَوْبَ شُهْرَةٍ فِي الدُّنْيَا أَلْبَسَهُ اللّٰهُ ثَوْبَ مَذَلَّةٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ (رواه احمد وغیره)

(تخریج مشکوٰة صفحه ۳۷۵ س ۱۴ عن ابن عمر رضی اللّٰه عنه مرفوعا)

ژباړه :چاچي واغوستله دشهرت جامه په دنیا کي ،نو ورته به واغوستی ،اللّٰه تعالی دذلت جامی دقیامت په ورځ. **توضیح** : کوم سړی چي دتکبر یادفخر په نیت سره یا په دي نیت سره جامه واغوستله چي خلګ دي سید وګڼي یا يې ددي لپاره واغوستله چي خلګ ورباندي دعالم یافقیه ګمان وکړی ،حال دادی چي پخپله جاهل دی نوداسي سړی ته به اللّٰه تعالی دقیامت په ورځ دذلیل کولو جامه واغوندوي اسلام دښو جامو اغوستلو نه منع نه ده کړی بلکه په خراب نیت سره دکپړ اغوستلو يې منع کړی ده ، که چیري یو سړی غریب دی اوښه جامه اغوندی نودهغه لپاره ذلت نه بچ کیدلو نیت سره جائز ده ده اوچا ته چي اللّٰه تعالی مال ورکړی دی .دهغه لپاره دامناسب ده چي دښه نه ښه جامي واغوندي اودخدای پاک شکر ادا کړی. **ترکیب** :من :شرطیه.لبس فعل هو فاعل ثوب،شهرة مضاف اومضاف الیه مفعول به.فی الدنیا ،جار اومجرور ،متعلق فعل پوري ،فعل سره دفاعل او مفعول به او متعلق نه جمله فعلیه خبریه شرط سو. البسه فعل ه: مفعول به اول . لفظ اللّٰه فاعل ثوب مذلة مضاف اومضاف الیه مفعول به ثانی ، یوم القیامة مضاف اومضاف الیه مفعول فیه ،فعل سره دفاعل مفعول به اومفعول فیه نه جمله فعلیه خبریه جزاء سوه ،شرط سره دجزاء نه جمله فعلیه خبریه شرطیه سوه .

(۲۲۸)مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ لِيُجَارِيَ بِهِ الْعُلَمَاءَ أَوْ لِيُمَارِيَ بِهِ السُّفَهَاءَ أَوْ يَصْرِفَ بِهِ وُجُوهَ النَّاسِ إِلَيْهِ أَدْخَلَهُ اللّٰهُ النَّارَ، ترمذی، تخریج مشکوٰة صفحه ۳۴ س ۲۵ عن کعب بن مالک رضی اللّٰه عنه مرفوعا)

ژباړه :چاچي علم ددي لپاره حاصل کړو چي مقابله کړي په هغه سره دعالمانو یا جهګړه وکړي دهغه په ذریعه جاهلانو سره یامائل کړي دخلګو مخونه ځان طرف ته نوداخل به کړي هغه اللّٰه تعالی په جهنم کي . **توضیح** :دلیجاري دوی معناګاني دی (۱) :مقابله (۲) : فخر . اودلیجاري معنی جهګړه ده، العلماء څخه مراد عالمان دی اوسفهاء جمع دسفیه ده . ددې معنی ده دکم عقل والا ،دلته مراد سفهاء څخه جاهلان دي اودیصرف معنی ده مائل کړی دالناس څخه مراد :عوام.طلاب.دخلګو دمخونو د مائل کولو نه مقصد

دادي چي مال ورته ملاؤسي او تعظیم یې وکړل سي ،دحدیث مطلب داسو چي کوم سړی علم دالله تعالی درضا په ځای دعلماؤسره دمقابلې کولو لپاره یادجاهلانو سره دجګړې کولو لپاره یاعوام یا طالبان خپل ځان طرف ته دمتوجه کولو لپاره (چي یاورته مال پیدا سي اویا ورته تعظیم وړکول سي) حاصل کړي ، نو ددې علم هیڅ فائده نسته داسي عالم به الله تعالی په جهنم کي وغورزوی . (مرقات ج ۱ ص ۲۸۶)

ترکیب:من :شرطیه :طلب فعل هو فاعل ، العلم :مفعول به ،لام: کی لیجاري فعل هو فاعل ، به جاراومجرور ، متعلق په فعل پوري ،العلماء مفعول به فعل سره دفاعل اومفعول به اومتعلق نه جمله فعلیه خبریه معطوف علیه ،واو :عاطفه .ل :لام کی .یماری : فعل به جار مجرور متعلق په فعل پوري ،فعل سره دفاعل اومفعول به اومتعلق نه جمله خبریه معطوف اول ،او :عاطفه .یصرف فعل هو فاعل ،وجوه الناس مضاف اومضاف الیه مفعول ،الیه جارمجرور متعلق په فعل پوري ، فعل سره دخپل فاعل اومفعول به اومتعلق نه جمله فعلیه خبریه معطوف ثانی ،معطوف علیه سره ددواړو معطوفینو څخه شرط ادخل فعل ه مفعول به ،لفظ الله فاعل ،النار مفعول فیه .فعل سره دفاعل اومفعول به اومفعول فیه نه جمله فعلیه خبریه جزاء شرط سره دجزاء نه جمله فعلیه خبریه شرطیه سوه .

(۲۲۹) مَنْ تَعَلَّمَ عِلْمًا مِمَّا يُبْتَغٰى بِهٖ وَجْهُ اللّٰهِ لَا يَتَعَلَّمُهٗ اِلَّا لِيُصِيْبَ بِهٖ عَرَضًا مِنَ الدُّنْيَا لَمْ يَجِدْ عَرْفَ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ رواه احمد وابوداود ،تخریج مشکوة صفحه : ۳۴ س ۲۶ عن ابی هریرة رضی الله عنه مرفوعا

ژباړه: چاچي علم زده کړ دهغه علمونو نه کوم چي حاصلولی سي دالله تعالی درضا لپاره ،نه یې زده کوی هغه مګر ددې لپاره چي حاصل کړي حصه په دنیا کي .نوبیا به نه مومي هغه دقیامت په ورځ خوشبو دجنت. **توضیح** :مطلب دادی چي څوک علم دین دالله تعالی درضا په ځای ددنیا دګټلو لپاره ذریعه جوړه وي نوداسي سړی به دجنت خوشبوئي قدري هم بوی نکړي یعني دده اودجنت په مینځ کي به فاصله راوستل سي . معلومه سوه چي په علم دین کي هم دچانیت صحیح وي ،یعني دالله تعالی درضا لپاره وي نوهغه علم به په کار راسي . او په هغه به فضیلت بیا مومي . داوعید هغه وخت دی چي کله دمال اودولت حاصلولو په نیت علم زده کوي کنی که څوک علم هم حاصلوی اومال هم ګټي نو هغه په دې وعید کي نه راځي مګر په دې دواړو کي فرق دی ،یودنیا ددې لپاره حاصلوي چي دآخرت اعمال په تسلي سره وکړم اوبل داخرت عمل کوي چي دنیا ملاوسي ، بهرحال دنیا تابع وګرځیدله اودین متبوع اواصل مقصود وګرځیدلو ،نو په دې کي هیڅ حرج نسته ددې په عکس کي ګناه ده ، عرض په سکون دراء سره هرقسم مال ته ویل کیږي ،سواد دسرو اوسپینو زرو نه اوپه فتحې د دواړو سره عام دی چي په دې کي سره زر اوسپین زر هم شامل دي . (مرقات ج ۱ صفحه ۲۸۷) **ترکیب**:من شرطیه. تعلم فعل هو ذوالحال. لایتعلم. فعل هو فاعل ه مفعول به.الا :حرف استثناء لغو.ل : تعلیلیه جار. یصیب فعل هو فاعل به جار مجرور متعلق په فعل پوري ، عرضا موصوف من الدنیا جار اومجرور متعلق په ثابتا پوري صفت سو ، موصوف سره دصفت نه مفعول به ،فعل سره دفاعل اومفعول به اومتعلق

نه جمله فعليه خبريه په تاويل دمصدر سره مجرور دجار ، جار سره دمجرور نه متعلق په فعل پوري ،لايتعلم فعل سره دفاعل اومفعول به اومتعلق نه جمله فعليه خبريه حال ذوالحال سره دحال نه فاعل ،علما موصوف .من جار .ما موصوله .يبتغى فعل مجهول ،به جار مجرور متعلق په فعل پوري ،وجه الله مضاف اومضاف اليه مجرور ،جار سره دمجرور نه متعلق په ثابتا پوري ،شبه جمله صفت دموصوف سو ،موصوف سره دصفت نه مفعول به ،فعل سره دفاعل او مفعول به نه جمله فعليه خبريه شرط سو .لم يجد فعل هو فاعل عرف الجنة مضاف اومضاف اليه مفعول به ،يوم القيامة مضاف اومضاف اليه مفعول فيه ، فعل سره دفاعل اومفعول به اومفعول فيه نه جمله فعليه خبريه جزاء سوه .شرط سره دجزاء نه جمله فعليه خبريه شرطيه سوه .

(۲۳۰) مَنْ أَتَى عَرَّافًا فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ, لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً.

مسلم، تخريج مشكوة صفحه ۳۹۳ س۵ عن حفصه رضي الله عنها مرفوعا)

ژباړه: څوک چې راسي يونجومي ته نودهغه نه يې څه پوښتنه وکړه دڅه شئ په باره کې نو نه به شي قبول دهغه دڅلويښتو شپو لمونځونه . **توضيح**: دعراف معنى كاهن نجومي يعني دستورو په ذريعه سره معلو مونكى ودعراف يعني نجومي حقيقت صرف دومره وي چې دجناتو سره دهغه دوستي وي اوبعضي ضرر رسونكي پيريان ديوبل دپاسه او خيږي اسمان ته ورسي الله تعالى چې كومي خبري فرشتوته دراتلونكي وخت په باره كې ښائي اوبيافرشتي خپل په مينځ كې دهغوى ذكروي) د دوى كوشش داوي چې هغه خبري واوري ،دهغه خبرونه چې يوه خبره واوري نوفورا يې لاندينوښائي بيا هغه نجوميانو ته رسي اوپه دغه طريق دنجوميانو كار چليږي ،په سلو كې دنجوميانو يو خبر رښتيا كيږي .دستورو په ذريعه اندازه لګوي ،بهرحال چې حوك داطريقه صحيح اورښتيا ګڼړي ،دوى ته چې څوك دتپوس لپاره ورځي نو هغه ته دڅلويښت ورځو دلمونځو يوه ذره ثواب هم نه ملاويږي اګر چې فرض دذمې څخه ختميږي ،په مرقات كې دويم روايت په حوال دطبراني داسي دى كه څوك كاهن ته ولاړسي اودهغه څخه يې پوښتنه وكړه نو ترڅلويښتو ورځو پوري دهغه نه دتوبې دروازه بنده كړل سي كه چيري تلونكي ولاړ اود كاهن دخبري تصديق يې وكړو نو هغه كفر وكړو ،بهرحال نجومي ته تلل يادهغه نه څه تپوس كول حرام دي ليكن پو شرط سره هغه داچې دهغه دخبري تصديق يې هم وكړو كنى نو كه صرف په هغه پوري دپسخند وهولو لپاره يادرواغجن كرځولو لپاره ولاړ رو نو په دې كې هيڅ ګناه نسته . (مرقات ج۹ ص۱۵)

تركيب : من :شرطيه اتى فعل ،هو فاعل ،عرافا مفعول به ، ټول يوځاى سره جمله فعليه خبريه معطوف عليه ،ف عاطفه . سئل فعل هو فاعل ه مفعول به عن شئ جار اومجرور ،متعلق په فعل پوري ،فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعليه خبريه معطوف . معطوف عليه سره دمعطوف نه شرط .لم يقبل فعل مجهول .له جار اومجرور متعلق سو په فعل پوري .صلوة مضاف اربعين مميز .ليلة تميز ،دواړه مضاف اليه ،مضاف سره دمضاف اليه نه نائب فاعل فعل سره دنائب فاعل اومتعلق نه جمله فعليه خبريه جزاء سوه .شرط سره دجزاء نه جمله فعليه خبريه شرطيه سوه .

(۲۲۱) مَنِ اسْتَعَاذَ منكم باللهِ فَأَعِيذُوهُ، وَمَنْ سَأَلَ بِاللهِ فَأَعْطُوهُ، وَمَنْ دَعَاكُم فَأَجِيبُوهُ، وَمَن صَنَعَ إِلَيكُم مَعرُوفاً فَكَافِئُوهُ، فَإِنْ لَم تَجِدُوا مَا تُكَافِئُونَهُ فَادْعُوا لَهُ حَتّٰى تَرَوْا أَنْ قَدْ كَافَأتُموهُ، احمد تخريج مشكوة صفحه۱۷۱س۲۵عن ابن عمر رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: څوک چي پناه غواړي ستاسو نه دالله په واسطې سره ،نو تاسو هغه ته پناه ورکړی او څوک چي وغواړي دالله تعالى په واسطې سره نو تاسو هغه ته ورکړی او څوک چي تاسو ته دعوت درکړي نو قبول يې کړی او څوک چي تاسو سره نيکي وکړي نو تاسو دهغه بدله ورکړی پس که تاسو بيانه مومی هغه شئ چي په هغه سره تاسو دهغه بدله ورکړی نو تاسو هغه لپاره دعا کوی تردې چي تاسو پوهه سی چي تاسو بدله ورکړې ده.

توضيح: په دې حديث کي څلو خبري دي. اول: کوم سړی چي دالله په واسطه سره پناه غواړي نو تاسو هغه ته پناه ورکړی دالله تعالى دنوم عزت وکړئ. دويم: دالله جل جلاله په نامه چي درنه څوک څه وغواړي نو دالله تعالى دنامه عظمت او په خلګو باندي دشفقت خيال وساتی ،هغه ته څه ورکړی. په دې شرط چي دهغه کره ديوې ورځي او شپې دخوراک څښاک سامان موجود نه وي دريم: څوک چي تاسو ته دعوت درکړي نو که شرعا څه عذر نه وي تاسو هغه قبول کړی .څلورم: څوک چي ستاسو سره احسان وکړي (قولا يافعلا) نو تاسو هم هغه ته داحسان بدله ورکړی يعني څه مال ورکړی، که چيري دبدلې ورکولو څه شئ نه وي نو تاسو هغه ته دعا کوی تر هغه چي تاسو ته معلومات وسي چي تاسو دهغوی حق ادا کړی. (مرقات ج۴ص۲۲۳ **ترکيب**: من: شرطيه. استعاذة فعل هو فاعل .منکم جار مجرور متعلق اول سو دفعل ،بالله جار مجرور متعلق ثانی .فعل سره دفاعل او متعلقينو نه جمله فعليه خبريه شرط سو .ف جزائيه .اعيذوا فعل فاعل ،ه مفعول به .فعل سره دفاعل او مفعول به نه جمله فعليه انشائيه جزاء سوه .شرط سره دجزاء نه معطوف عليه .واو: عاطفه .من: شرطيه .سئله فعل هو فاعل ،بالله جار او مجرور متعلق په فعل پوري .فعل سره دفاعل او متعلق نه جمله فعليه خبريه شرط سو .ف: جزائيه. اعطوا: فعل فاعل. هو مفعول به .فعل سره دافاعل او مفعول به نه جمله فعليه انشائيه جزاء .شرط سره دجزاء نه معطوف اول. واو: عاطفه من شرطيه ،دعا فعل هو فاعل. کم مفعول به ،فعل سره دفاعل مفعول به نه جمله فعليه انشائيه جزائيه. شرط سره دجزاء نه معطوف ثانی واو: عاطفه من شرطيه صنع فعل هو فاعل .اليکم جار مجرور. متعلق په فعل پوري .معروفا: مفعول به ،فعل سره دفاعل مفعول به او متعلق نه جمله فعليه انشائيه جزاء شرط سره دجزا نه معطوف ثالث. ف: عاطفه ان حرف شرط .لم تجدوا فعل ،ماموصوله تکافئوا فعل فاعل ه مفعول به .فعل سره دفاعل او مفعول به نه جمله فعليه خبريه صله سوه ،موصول سره دصلې نه معفول به .فعل سره دفاعل او مفعول به نه جمله فعليه خبريه شرط .ف جزائيه .ادعوا فعل فاعل .له جار مجرور متعلق اول دفعل ،حتی جار ه. تروا: فعل فاعل ان مخففه من المثقله کم محذوف دده اسم .قد کافئتمو فعل فاعل ه مفعول به .فعل سره دفاعل او معفول به نه جمله فعليه خبريه خبر سو. ان سره داسم او خبر نه جمله اسميه خبريه قائم مقام دمفعولينو سوه ، ترا سره دخپل فاعل او مفعولينو نه جمله فعليه خبريه په تاويل دمصدر مجرور ،جار سره دمجرور نه متعلق ثانی سو دادعو. فعل سره دفاعل او متعلقينو نه جمله فعليه انشائيه جزاء .شرط سره دجزاء نه معطوف رابع .معطوف عليه سره دمعطوفاتو اربعةؤ نه جمله فعليه خبريه شرطيه معطوفه سوه.

(۲۲۲) مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ. مسلم، تخريج مشكوة صفحه ۴۳۶ س ۶ عن ابی سعید خدری رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه: څوک چي ووېني ستاسو څخه بدی نو هغه لره پکار دي چي هغه بنده کړي په لاس سره، که چيري ددې طاقت يې نه وي نو په ژبي سره دي بنده کړي، که چيري ددې طاقت يې هم نه وي نو په خپل زړه سره، او دا ډېر کمزوری ايمان دی. **توضيح**: ددې حديث مخاطب ترقيامته پوري مسلمانان دي، اګرچي دمنکم خطاب صحابه کرامو ته دی ليکن تبعا ټولو ته شامل دی. په دې حديث کي داستطاعت د ترتيب ذکر دی، دکوم سړي چي د ګناه څخه دبندولو طاقت وي نو هغه لره دجوابي کاروائي لپاره ددې ترتيب لحاظ ساتل پکار دی چي ګناه کونکی اول په لاس سره منع کړي بيا په منع کولو کي دا تفصيل دی چي اول يې په نرمي سره پوهه کړي که نرمي سره ويلو باندي ګناه پرېږدي نو د سختي او غصي څخه کار اخيستل جائز نه دی، که چيري په نرمي کار ونه سو نو بيا دي لاس استعمال کړي، په دې کي هم دغه تفصيل دی. چي په قدر دضرورت لاس استعمال کړي، مثلا يو ځل سره کار کيږي نو دويم ځل وهل جائز نه دی، غرض دا دی چي په هري طريقې سره ممکن وي نو ګناه منع کول دي، دا خبره دمسلمان دشان مناسب نه دی چي ګناه ويني او صبر کوي که چيري ګناه ختمولو کي اولري کولو کي يې لږ شان غفلت هم وکړ نو د حديث په وجه مسلمان کامل نه دی. که چيري په ژبي يا لاس استعمالولو سره د څه سختي فتني يا دجنګ جګړې خطره وي نو بيا ژبه يا لاس استعمالول جائز نه دی، صرف په زړه کي بد ګڼل پکار دی چي څه ايمان خو باقي دی اګر چي د ټولو څخه کمزوری ايمان به وي. (رساله مفتی رشيد احمد صاحب ، مشکوة نمبر ۴) **ترکيب**: من شرطيه: راي فعل هو فاعل. منکم جار او مجرور متعلق په فعل پوري. منکرا مفعول به فعل سره دفاعل او مفعول به نه جمله فعليه خبريه شرط سو، ف جزائيه. ليغير فعل امر هو فاعل، ه مفعول به، ب: جار. يده مضاف او مضاف اليه مجرور، جار سره دمجرور نه متعلق په فعل پوري، فعل سره دفاعل او مفعول به او متعلق نه جمله فعليه انشائيه جزاء اول سوه. ف: جزائيه ان حرف شرط. لم يستطيع فعل هو فاعل، فعل سره دفاعل نه جمله فعليه خبريه شرط سوه، ف: جزائيه. ب جار. لسانه: مضاف او مضاف اليه مجرور، جار سره دمجرور نه متعلق سو ليغير پوري، فعل سره د فاعل او مفعول به او متعلق نه جمله فعليه انشائيه جزاء سوه، شرط سره دجزاء نه جزاء ثاني. ف جزائيه ان شرطيه. لم يستطع: فعل هو فاعل، فعل سره دفاعل نه جمله فعليه خبريه شرط. ف جزائيه. ب جار قلبه مضاف او مضاف اليه مجرور، جار سره دمجرور نه متعلق په ليغير پوري، فعل سره دفاعل او مفعول به او متعلق نه جمله فعليه انشائيه جزاء سوه، شرط سره دجزاء نه معطوف عليه، واو عاطفه. ذلک مبتداء. اضعف الايمان مضاف او مضاف اليه خبر. مبتداء سره دخبر نه جمله اسميه خبريه معطوف، معطوف عليه سره دمعطوف نه جمله معطوفه جزاء ثالث. شرط سره د ټولو جزاګانو نه جمله فعليه خبريه شرطيه سوه.

(۲۲۳) مَنْ أَخَذَ أَمْوَالَ النَّاسِ يُرِيدُ أَدَاءَهَا أَدَّى اللَّهُ عَنْهُ، وَمَنْ أَخَذَ يُرِيدُ إِتْلَافَهَا أَتْلَفَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ.

بخاري، تخريج مشكوة صفحه ۲۵۲ س ۹ عن ابی هريرة رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه: چاچې واخیستلو دخلګو څخه مال په اراده دادا کولو سره ،نوالله تعالی یې دهغه د طرفه اداکوي.اوچاچې واخیستلو دهلاکولو په ارادې ،نوهلاکوی هغه الله تعالی په هغه باندې. **توضیح** : چاچې قرض واخیستلو دادا کولو په نیت سره یابل څه شئ دادا کولو په نیت سره نوالله تعالی دهغه په دنیا کې په ادا کولو کې مدد کوي . اوپه اخرت کې به دهغه خصم(مقابل) خوشحاله کړي .اوچاچې مال واخیستلو دخوراک په نیت چې دادا کولو نیت یې نه ؤ نوالله تعالی دهغه دطرف په اداکولو کې امداد نه کوي . (حاشیه مشکوٰة نمبر۳) نور تفصیل په صفحه ۱۸۸ باندې وګورې . **ترکیب**:من :شرطیه.اخذ :فعل هوذوالحال . یرید فعل هوفاعل . اداءها .مضاف او مضاف الیه مفعول به. فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه حال. ذوالحال سره دحال نه فاعل ،اموال الناس مضاف اومضاف الیه مفعول به ، فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه شرط . ادی :فعل لفظ الله فاعل .عنه جار اومجرور متعلق په فعل پورې ، فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعلیه خبریه جزاء . شرط سره دجزاء نه معطوف علیه ،واو عاطفه .من:شرطیه. اخذ فعل. هوذوالحال. یرید فعل هو فاعل ،اتلافها :مضاف اومضاف الیه مفعول به . فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه حال سو ، ذوالحال سره دحال نه فاعل داخذ .فعل سره دفاعل نه جمله فعلیه خبریه شرط.اتلف فعل هو مفعول به .لفظ الله فاعل . علیه جار مجرور متعلق په فعل پورې ،فعل سره دفاعل اومفعول به اومتعلق نه جمله فعلیه خبریه جزاءشرط سره دجزاء نه معطوف .معطوف علیه سره دمعطوف نه جمله فعلیه خبریه شرطیه معطوفه سوه .

---

(۲۳۴)مَنْ اَفْطَرَ يَوْمًا مِنْ رَمَضَانَ مِنْ غَيْرِ رُخْصَةٍ وَلَا مَرَضٍ لَمْ يَقْضِ عَنْهُ صَوْمُ الدَّهْرِ كُلُّهُ وَاِنْ صَامَهُ. رواه احمد ،تخریج مشکوٰة صفحه ۱۷۷ س ۶ عن ابي هريرة رضي الله عنه مرفوعا.

ژباړه: که چاروژه وخوړله یوه ورځ درمضان څخه بغیر داجازت (شرعیه) نه اوبغیر دناروغۍ نه نو پوره به نه کړي دهغه نه همېشه روژې که څه هم روژې ونیسي . **توضیح** : کوم سړی چې بغیر دعذر شرعي نه درمضان یوه روژه وخوړله یایې بالکل په دغه ورځ روژه ونه نیوله نو داسي سړی که ټول عمر روژه ونیسي لیکن دهغه فضیلت بیا نسي پیدا کولی کوم فضیلت چې درمضان دروژې وه که څه هم روژه نیولو سره به دیوې ورځې روژه ساقطه سي اود روژې ماتولو په صورت کې به ۶۱ روژې نیولو سره به یې ذمه فارغه سي لیکن چې کوم فضیلت درمضان دروژې دی هغه دټول عمر روژې نیولو سره هم نسي حاصلیدلی .ترکیب:من:شرطیه.افطر :فعل هوفاعل،یو ما موصوف،من:رمضان جار مجرور ثابتا پورې متعلق شبه جمله صفت،موصوف سره دصفت نه مفعول فیه ، من جار غیر رخصة مضاف مضاف الیه ، معطوف علیه . واو عاطفه .لازائده مرض معطوف ،معطوف علیه سره دمعطوف نه جمله فعلیه خبریه شرط سوه .لم یقض فعل عنه جار .مجرورمتعلق په فعل پورې ،صوم الدهر مضاف اومضاف الیه مؤکد . کله مضاف اومضاف الیه تاکید ،مؤکد سره دتاکید فاعل ،فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعلیه خبریه جزاء مقدم .واو حالیه ان شرطیه صام فعل هو فاعل ه مفعول به .فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه شرط مؤخر . جزاء مقدم دشرط مؤخر سره جمله شرطیه جزائیه جزاء سوه . شرط سره دجزاء نه جمله فعلیه خبریه شرطیه سوه .

(٢٣٥) مَنْ فَطَّرَ صَائِمًا اَوْ جَهَّزَ غَازِيًا فَلَهٗ مِثْلُ اَجْرِهٖ

(بيهقي) (تخريج مشكوة: ۱۷۵س ۲۲ عزيد بن خالد رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: چاچي روژه ماته د يو روژه دار يا يې تيار کړو يو مجاهد نو دده لپاره دهغه په شان اجر دی. **توضيح**: يو روژه دار روژه مات ور کول يا يو مجاهد د جنګ لپاره تيار ول داسي لکه چي ده خپل روژه ماته کړې وي او خپل ځان يې تيار کړی وي او جهاد ته ځي . ځکه چي دچا روژه مات بندوبست کول او دهغه روژه ماتلو کي هم د روژې ثواب ملاويږي او په مجاهد تيارولو کي هم دجهاد ثواب ملاويږي . **تر کيب**: من: شرطيه. فطر فعل هو فاعل، صائما :مفعول به، فعل سره دفاعل او مفعول به نه معطوف عليه. او عاطفه جهز: فعل هو فاعل، غازيا مفعول به ټول معطوف ،معطوف عليه سره د معطوف نه جمله فعليه خبريه شرط سو. ف جزائيه له جار مجرور . متعلق په ثبت فعل محذوف پوري ثبت فعل مثال مضاف اجر مضاف اليه مضاف ه مضاف اليه ټول مضاف او مضاف اليه سره فاعل ،فعل سره دفاعل او متعلق نه جمله فعليه خبريه جزاء سوه ،شرط سره د جزاء نه جمله فعليه خبريه شرطيه سوه .

(٢٣٥) مَنْ اَخَذَ مِنَ الْاَرْضِ شَيْئًا بِغَيْرِ حَقِّهٖ خُسِفَ بِهٖ يَوْمَ الْقِيَامَةِ اِلٰى سَبْعِ اَرْضِيْنَ

(بخاري) تخريج مشكوة صفحه ۲۵۶ س ۱۲ عن سالم عن ابيه رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: چاچي واخيستله څه دزمکي په ناحقه نوښخ به کړی سي دی دقيامت په ورځ تر اوومي زمکي. **توضيح**: چاچي دچا دزمکي نه څه حصه په ناحقه واخيستله نو دقيامت په ورځ به هغه تر اوومي زمکي پوري ښخول کيږي چي په حقيقت کي به دا دهغه لپاره دردناک عذاب وي ، دې حديث کي دظلم سزا بيان سوې ده او مظلوم چي کومي خبري وکړي هغه الله تعالی قبلوی نو دا به دهغه لپاره ځان له يو بل عذاب وي نو په دنيا او آخرت کي به ذليل وي **تر کيب** : من. :شرطيه . اخذ :فعل هو فاعل . من الارض : جار او مجرور متعلق په فعل پوري شيئا :موصوف ب: جار غير مضاف حق مضاف اليه مضاف ه مضاف اليه، دواړه مضاف اليه . بيا مضاف مضاف اليه مجرور ، جار سره د مجرور متعلق په ثابتا پوري صفت موصوف سره دصفت مفعول به ،فعل سره دفاعل او متعلق او مفعول به ه جمله فعليه خبريه شرط .خسف .فعل مجهول . ب: د تعديت لپاره . ه نائب فاعل يوم القيامة مضاف او مضاف اليه مفعول فيه الی جار .سبع ارضين مضاف او مضاف اليه مجرور .جار سره د مجرور نه متعلق په فعل پوري ،فعل سره د نائب فاعل متعلق او مفعول فيه نه جمله فعليه خبريه جزاء سوه .شرط سره د جزاء نه جمله فعليه خبريه شرطيه سوه .

(٢٣٦) مَنْ اَطَاعَنِيْ فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَ ، وَمَنْ عَصَانِيْ فَقَدْ عَصَى اللّٰهَ ، وَمَنْ يُّطِعِ الْاَمِيْرَ فَقَدْ اَطَاعَنِيْ ، وَمَنْ يَّعْصِ الْاَمِيْرَ فَقَدْ عَصَانِيْ (بخاري و مسلم) (تخريج :مشکوة صفحه ۳۱۸ س ۲۵ عن ابی هريرة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: چاچي زما اطاعت وکړو نو هغه دالله تعالی اطاعت وکړو او چاچي زما نافرماني وکړه نو هغه دالله تعالی نافرماني وکړه او چاچي دامير اطاعت وکړو هغه زما اطاعت وکړو او چاچي دامير نافرماني وکړه هغه زما نافرماني وکړه . **توضيح** :حضور صلی الله عليه وسلم صفا وفرمايل: چي چا زما اطاعت وکړو نو هغه دالله تعالی اطاعت وکړو او چاچي زما نافرماني وکړه نو هغه دالله تعالی هم نافرماني وکړه ځکه چي الله تعالی زما په ذريعه تاسو ته حکم در کوي ،او س

چې کوم سړی زما نافرماني کوي هغه دالله تعالی نافرماني هم کوي ، او چاچې دعادل بادشاه اطاعت وکړو نو لکه چې هغه زما اطاعت وکړو ځکه چې امیر عالم وي او هغه څه خبره ددین خلاف نه کوي او چاچې دامیر نافرماني وکړه نو ګویا چې هغه زما نافرماني وکړه ځکه چې امیر چې په (صحیح معنی کې امیروي) زما دمرضۍ مطابق (زمادسنت مطابق) چلیږي چاچې دهغ مخالفت وکړو نو ګویا چې هغه زما نافرماني وکړه. **ترکیب**:من :شرطیه. اطاع فعل هو فاعل. ن : وقایه. ی :متکلم مفعول به ،فعل سره دفاعل او مفعول به نه جمله فعلیه خبریه شرط سو .ف جزائیه قداطاع : فعل هو فاعل .لفظ الله مفعول به ، ټوله جمله فعلیه خبریه جزاء سوه .شرط سره دجزاء معطوف علیه .واوعاطفه .من :شرطیه .عصی فعل هو فاعل ،ن : وقایه . ی :متکلم مفعول به. ټوله جمله فعلیه خبریه شرط سو. ف : جزائیه :قد عصی فعل .هو فاعل . لفظ الله مفعول به . ټوله جمله فعلیه خبریه شرط سو . ف :جزائیه قداطاع فعل هو فاعل ن :وقایه . ی :متکلم مفعول به ، ټوله جمله فعلیه خبریه جزاء سوه ، شرط او جزاء معطوف ثاني .واو :عاطفه . من :شرطیه . یعصی :فعل .هو فاعل .الامیر :مفعول به . ټول سره یوځای جمله فعلیه خبریه شرط .ف:جزائیه قدعصا فعل هو فاعل ن : وقایه .ی :متکلم مفعول به. ټول سره یوځای جمله فعلیه خبریه جزاء .شرط سره دجزاء معطوف ثالث. معطوف علیه سره دمعطوفات ثلثه نه جمله فعلیه خبریه شرطیه معطوفه سوه .

(٢٣٨) مَنْ رَآنِي فِي الْمَنَامِ فَقَدْ رَآنِي فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَتَمَثَّلُ فِي صُورَتِي.

بخاري او مسلم (تخریج مشکوة صفحه ٣٩٤ س ١٤ عن ابی هریرة رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه :چاچې زه ولیدم په خوب کې نو هغه زه ولیدم ځکه چې شیطان نسي جوړولی ځان زما په صورت کې. **توضیح** : حضور ﷺ فرمایي چې چازه په خوب کې ولیدم نو دهغه دې داخیال نه کوي چې کېدی سي شیطان په نظر راغلی وي ځکه چې الله تعالی شیطان لپاره په خوب او ویښه کې زما شکل او جوړول محال ګرځولی دی . وجه داده که چیرې شیطان ته دحضور ﷺ دشکل جوړولو طاقت ورکړی په ویښه یا په خوب کې نو حق او باطل سره یوځای کیږي او الله تعالی ددین حفاظت ترقیامته پوري کوي . ددې وجې نه شیطان دحضور ﷺ دشکل جوړولو څخه منع کړی سو .دخوب قسمونه په حدیث ۴۹ کې تیر سوی دی (مشکوة نمبر ٨ بحواله نووی ومرقات) **ترکیب**:من :شرطیه . رأی : فعل هو فاعل نی :مفعول به .فی المنام جار مجرور متعلق سو په فعل پوري .فعل سره دفاعل او مفعول جمله فعلیه خبریه شرط.ف جزائیه .قدرای: فعل هو فاعل . نی :مفعول به .دا ټوله جمله فعلیه خبریه جزاء .شرط سره دجزاء نه معلل .ف : تعلیلیه .ان حرف مشبه بالفعل .الشیطان ، ددې اسم . لایتمثل :فعل هو فاعل فی جار .صورتی :مضاف او مضاف الیه مجرور ،جار سره دمجرور نه متعلق په فعل پوري ،فعل سره دفاعل او متلعق نه جمله فعلیه خبریه خبر دان . ان سره دخپل اسم او خبر نه جمله اسمیه خبریه معلل ،معلل سره دمعلل نه جمله فعلیه خبریه شرطیه تعلیلیه سوه .

(٢٣٩) مَنِ ادَّعَى مَا لَيْسَ لَهُ فَلَيْسَ مِنَّا وَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ (مسلم) (تخریج :مشکوة صفحه ٣٢٧ س ١١ عن ابی ذر غفاری رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه: چاچي دعوه وکړه دهغه شئ کوم چي دده نه وي نو هغه زموږ څخه نه دی او ېکار ده چي هغه جوړ کړي خپل ځای په جهنم کي. **توضیح** : مثلا دزید او خالد په مینځ کي دڅه شئ په باره کي جګړه وسوه یو وایي چي داشئ زما دی او س هغه دروا غجن دی په خپله دعوه کي. دې دعوه کوي ،دداسي شئ چي هغه دده څخه دی ،نو هغه زموږ دجماعت څخه خارج دی (یعني دمعمولي درجي ایمان یې دی) دغه شان چي کوم یو انسان دیو صفت سره متعلق نه وي او دهغه دعوه وکړي هغه هم په دې حدیث کي داخل دی لکه چي څوک دعالم یا زاهد یا قاري یا سید کېدو دعوه وکړي. **فائده** :ولیبتوأ: په دې حدیث کي او په ۲۲۱ کي فالیتبوا .دا دواړه لفظونه لفظا انشاء دي او معنا خبر دی. **ترکیب** :من :شرطیه . ادعی :فعل هو فاعل .ماموصوله .لیس فعل ناقص . هو دده اسم له جار مجرور متعلق په ثابتا پوري. شبه جمله خبر .لیس سره دخپل اسم او خبر نه جمله فعلیه صله سوه ،موصول سره دصلې نه مفعول به .فعل سره دفاعل او مفعول به جمله فعلیه خبریه شرط.ف :جزائیه لیس :فعل ناقص ،هو دده اسم :منا جار مجرور متعلق په ثابتا پوری شبه جمله خبر.لیس سره داسم او خبر نه جمله فعلیه خبریه معطوف علیه ،واو عاطفه لیتبوء :فعل امر غائب هو فاعل مقعده مضاف او مضاف الیه مفعول به .من النار .جار مجرور متعلق په فعل پوري ،فعل سره دفاعل مفعول به او متعلق نه جمله فعلیه انشائیه معطوف. معطوف علیه سره دمعطوف نه جزاء .شرط سره دجزاء نه جمله فعلیه خبریه شرطیه.

---

(۲۳۰) مَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ .رواه البخاري ومسلم. تخریج :مشکوة صفحه ۱۷۳ س۸ عن ابی هریرة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : چاچي د رمضان روژه ونیوله دایمان سره او د ثواب په نیت ،بخښنه به وکړل سي ده ته دهغه ګناهونو کوم چي ده وړاندي کړي دی او څوک چي ودرېده په رمضان کي دایمان او ثواب سره نو بخښنه به وکړل سي وده ته دهغه چي کوم ګناهونه ده مخکي کړي دي. څوک چي ودرېدی په لیلة القدر کي دایمان او ثواب سره نو بخښنه به وکړل سي دهغه ګناه ګومه چي ده مخکي کړي ده. **توضیح** : د رمضان روژه یا په رمضان کي درېدل نفل وغیره کل یا په لیلة القدر کي ودرېدلو سره په دې شرط چي ایمان وي او د ثواب په نیت سره ولاړ وي نو دده ټول واړه ګناهونه معاف کولی سي ،کبیره ګناه صرف په توبه معاف ګرځي. **ترکیب** :من :شرطیه :صام فعل هو ذوالحال ، ایمانا مصدر په معنی داسم فاعل معطوف علیه،واو عاطفه .احتسابا مصدر په معنی داسم فاعل معطوف، معطوف علیه سره دمعطوف نه ذوالحال .ذوالحال سره دحال نه فاعل ،رمضان مفعول فیه ،فعل سره دفاعل او مفعول فیه نه جمله فعلیه خبریه شرط .غفر فعل مجهول ،له جار مجرور ، متعلق سو په فعل پوري ،ما موصوله ،تقدم فعل هو فاعل .من جار .ذنبه مضاف او مضاف الیه مجرور ، جار سره دمجرور نه متعلق په فعل پوري فعل سره دفاعل او متعلق نه جمله فعلیه خبریه صله دموصول ، موصول سره دصلې نه نائب فاعل ،فعل سره دنائب او متعلق نه جمله فعلیه خبریه جزاء ،شرط سره دجزاء معطوف

علیه واو عاطفه : وَمَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ .ترکیب هم دغه شان دی جمله نعلیه خبریه معطوف اول .واو عاطفه : وَمَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ. ترکیب هم دغه شان دی .جمله فعلیه خبریه معطوف ثانی ،معطوف علیه سره د دواړو معطوفینونه جمله فعلیه خبریه شرطیه معطوفه سوه .

(۲۲۱) مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ الْمُنْتِنَةِ فَلَا يَقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَأَذَّى مِمَّا يَتَأَذَّى مِنْهُ الْإِنْسُ. بخاري ومسلم. تخريج مشكوة صفحه ۶۸ س ۲۷ عن جابر رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : که چا خوراک وکړو ددې بدبویه درختي ځخه نو نه دي راځي زموږ مسجدونو ته ځکه فرشتو ته تکلیف رسیږي دهغه شیانو ځخه د کوم شیانو ځخه چي انسانانو ته رسیږي **توضیح** : دبدبویه وني ځخه مراد بصل (پیاز .اوږه وغیره) دي .مطلب دادی چي دهربدبویه درختي یا بوټي ځخه تاسو خوراک وکړی نو مسجد ته مه راځی ځکه چي فرشتو ته دهغه ځخه تکلیف رسیږي ، معلومه سوه چي ځوک بدبویه شئ وخوري هغه لره مسجد ته تلل مکروه دی. دغه شان هربدبویه شئ خوړل بالکل یا غوستل او بیا مسجد ته تلل فقهاؤ مکروه ګرځولی دي.ددې مطلب دانه دی چي کله دجماعت وخت سي نو بدبویه شئ وخوري یا یې واغوستلو بیا وایي چي زه نن مسجد ته نه ځم دا غلط او ناجائزه حیله ده ، دیوجنب سړي لپاره دجمع لمونځ پرېښودلو حیله جوړول ناجائز دی بلکه دهغه لپاره داحکم دی چي غسل وکړو اودجماعت لمونځ اداکړه ،نوپه نورو طریقو سره حیله ځنګه جائز کېدلی سي . بهرحال لکه ځنګه چي دانسان د تکلیف خیال ساتل پکار دي نو دغه شان دملائکو د تکلیف خیال هم ضروری دی. **ترکیب** :من :شرطیه.اکل :فعل .من جار .هذه اسم اشاره.الشجرة موصوف المنتنة : صفت . موصوف سره دصفت نه مشار الیه ،اسم شاره سره دمشار الیه نه مجرور، جار سره دمجرور نه متعلق سو په فعل پوري ،فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعلیه خبریه شرط سو. ف : جزائیه .لایقربن: فعل هو فاعل . مسجدنا مضاف اومضاف الیه مفعول به . فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه جزاء .شرط او جزاء معلل .ف: تعلیلیه. ان حرف مشبه بالفعل .الملائکة : یې اسم. تتاذی : فعل هو فاعل .من جار ما موصوله. یتاذی : فعل .منه :جار اومجرور متعلق په فعل پوري ،الانس فاعل ،فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعلیه خبریه صله ،موصول سره دصلې نه مجرور ، جار سره دمجرور نه متعلق په فعل پوري ،فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعلیه خبریه خبر سو . ان سره داسم اوخبر نه جمله اسمیه خبریه معلل. معلل سره دمعلل نه جمله فعلیه خبریه شرطیه تعلیلیه سوه .

(۲۲۲) مَنْ جُعِلَ قَاضِيًا بَيْنَ النَّاسِ فَقَدْ ذُبِحَ بِغَيْرِ سِكِّينٍ.

(احمد وترمذي، تخريج مشكوة صفحه ۳۲۴ س ۱۵ عن ابی هريرة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : ځوک چي قاضي جوړ کړل سو دخلکو په مینځ کي نو هغه ذبح کړی سو بغیر دچړې نه . **توضیح** : ځوک چي قاضي جوړ کړی سو هغه دی داخیال نه کوي چي زه دمنسب والا جوړ سوم بلکه هغه بغیر

دچرې نه حلال کړل سوی دی، ځکه چي په دین باندي تللو لپاره هغه په لوی امتحان کي واچول سو داسي دی لکه ده دین ذبح کړی وي، د قاضي نفس ذبح کول مراد نه دی بلکه دهغه دین هلاکولو طرف ته اشاره ده. په چاړه ذبح کولو سره صرف یوځو مینته تکلیف وي لیکن قاضي بغیر دچاړې څخه ذبح کړی سوی دی، یعني دځومنتو تکلیف په ځای (که چیري څه غلطي وکړي) عمربلکه ترقیامت پوري به دشرمندګی تکلیف برداشت کوي، چي دچاړې ذبح کېدلو د تکلیف نه زیات تکلیف دی. ددې وجي نه پخپله د قضاء عهده غوښتل نه دي پکار. او د وزارت عهده خو بلکل غوښتل نه ده پکار، لیکن که علماء وقت څه عهده په زور ور کړي نو هغه قبلول پکار دی. **ترکیب**: من: شرطیه. جعل فعل هو نائب فاعل. قاضیا. مفعول به. بین الناس مضاف او مضاف الیه. مفعول فیه، فعل سره د فاعل او مفعول به او مفعول به نه جمله فعلیه خبریه شرط سو. ف: جزائیه. ذبح: فعل هو فاعل. ب جار غیر سکین: مضاف او مضاف الیه مجرور. جار سره د مجرور متعلق په فعل پوري، فعل سره د نائب فاعل او متعلق نه جمله خبریه جزاء، شرط سره د جزاء جمله فعلیه خبریه شرطیه سوه.

(۲۴۳) مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللهِ فَقَدْ أَشْرَكَ. (ترمذی. تخریج مشکوة صفحه ۲۹۶ س ۲۵ عن ابن عمر رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: چاچي قسم وخوړو د الله تعالی څخه علاوه په بل چاباندي هغه شرک وکړو. **توضیح**: چاچي قسم وخوړو د الله تعالی څخه سوا د بل چا په نامه باندي، یا دنبي په نامه یا د کعبې په نامه باندي نو که چیري دغیر الله د تعظیم عقیده یې مخصوص طریقې سره درلوده او قسم یې وخوړه نو دا قسم خوړونکی مشرک سو او که چیري دهغه مخصوص تعظیم (کوم چي د الله تعالی لپاره کیږي) په ځای باندي د تعظیم بلیغ په صورت کي قسم وکړو نو بیا په دې حدیث کی زجر دی، چي ده د مشرک پشان کار وکړو لکه ریا کار هم شرک اصغر کوي که چیري د قسم لپاره استعمالیږي نو قسم په وسي کنی قسم نه کیږي. مثلا په قرآن باندي قسم کولو سره قسم کیږي، او س ددې پوره کول لازم دی کنی نو کفاره ورکول لازم دی. **ترکیب**: من: شرطیه. حلف: فعل. هو فاعل. ب: جار. غیر الله: مضاف او مضاف الیه مجرور، جار سره د مجرور نه متعلق په فعل پوري، فعل سره د فاعل او متعلق نه جمله فعلیه خبریه شرط. ف: جزائیه. قد اشرک: فعل هو فاعل. فعل سره د فاعل نه جمله فعلیه خبریه جزاء. شرط سره د جزاء نه جمله فعلیه خبریه شرطیه سوه.

(۲۴۴) مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُؤْذِي جَارَهُ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ

(ترمذي و مسلم، تخریج: مشکوة صفحه ۳۶۸ س ۱۱ عن ابی هریرة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: څوک چي ایمان لري په الله تعالی باندي او د قیامت په ورځ باندي نو هغه لره پکار دی چي عزت وکړي د خپل میلمه او څوک چي ایمان لري په الله او د قیامت په ورځ نو هغه دي خپل ګاونډي ته تکلیف

نه ورکوي .اوڅوک چې ایمان لري په الله تعالی اود قیامت په ورځ نوهغه لره پکار ده چې ښه خبره وکړي یاچپ پاتې سي. **توضیح** : دایمان بالله اوایمان بالیوم الاخر ذکریې وکړو په مینځ کې ټولي درجې دایمان راغلی. معنی داده چې کوم سړی مؤمن کامل جوړېدل غواړي نوهغه لپاره لازم ده چې د میلمه میلمستا وکړي ، درې ورځو پوري وروسته بیا صرف مستحب ده اودغه شان چې څوک کامل مؤمن جوړېدل غواړي نوهغه لره هروخت دا لازم ده چې خپل ګاونډي ته تکلیف نه ورکوي . اودغه شان که څوک څه خبره کوي نوښه خبره دی وکړي چې فائده پکي وي .بې فائدې څه خبره دي نه کوي بلک چپ دي سي .

ترکیب:من:شرطیه . کان فعل هویې اسم ،یومؤمن فعل هوفاعل .ب:جار لفظ الله مجرور معطوف علیه،واو:عاطفه.الیوم الاخر .موصوف صفت معطوف ،معطوف علیه سره دمعطوف نه مجرور ، جار سره دمجرور نه متعلق په فعل پوري ،فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعلیه خبریه خبر . کان سره داسم اوخبرنه جمله فعلیه خبریه شرط سو .ف :جزائیه : لیکرم : فعل هوفاعل .ضیفه :مضاف اومضاف الیه مفعول به ،فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعلیه انشائیه جزاء سوه .شرط سره دجزاء نه معطوف علیه . واو:عاطفه : مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ فَلَا يُؤْذِي جَارَهٗ دمخکي ترکیب په شان جمله فعلیه خبریه معطوف اول . واو عاطفه: مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ .د تیرسوي ترکیب په شان.جمله فعلیه خبریه معطوف ثاني .معطوف علیه سره ددواړو معطوفینو نه جمله فعلیه خبریه شرطیه سوه .

(۲۳۵)مَنْ صَلَّى الْعِشَاءَ فِي جَمَاعَةٍ فَكَأَنَّمَا قَامَ نِصْفَ اللَّيْلِ وَمَنْ صَلَّى الصُّبْحَ فِي جَمَاعَةٍ فَكَأَنَّمَا صَلَّى اللَّيْلَ كُلَّهٗ

،مسلم ،تخریج:مشکوة صفحه ۶۲س ۲۴عن عثمان رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه:چاچي لمونځ وکړو دماخوستن په جماعت سره لکه چې دې ودرېدلو نیمه شپه . اوچاچي لمونځ وکړو دسهار په جماعت سره لکه چې ده لمونځ وکړو ټوله شپه. **توضیح** : دماخوستن لمونځ فضیلت په جماعت سره یوداهم دی چې دنیمي شپې دعبادت ثواب ورکول کیږي اوچاچي دسهار لمونځ په جماعت سره وکړو نوهغه ته دټولي شپې دعبادت ثواب ورکول کیږي . څومره آسان فضیلت دی ،دشپې دثواب ګټلو ،چاچي دواړه لمونځونه په جماعت سره وکړل نوښکاره ده چې دټولي شپې دبیداري ثواب به ورکول کیږي . اوچاچي پنځه وخته دجماعت دلمانځه پابندي وکړه نوهغه ته به څلور ویشت ساعته دنیکو ثواب ورکول کیږي .ترکیب: من شرطیه : صلی فعل . العشاء مفعول به . فی جماعة جار اومجرور متعلق په فعل پوري ټول سره جمله فعلیه خبریه شرط .ف : جزائیه کانما دتاکید لپاره .قام فعل هو فاعل . نصف اللیل مضاف اومضاف الیه مفعول فیه ،فعل سره دفاعل اومفعول فیه نه جمله فعلیه خبریه جزاء سوه .شرط سره دجزاء نه معطوف علیه ،واو عاطفه . من شرطیه .صلی فعل هو فاعل .الصبح مفعول فیه .فی جماعة جار اومجرور متعلق په فعل پوري ،ټول سره یوځای جمله فعلیه خبریه شرط. ف :جزائیه کانما دتاکید لپاره .صلی فعل هوفاعل اللیل مؤکد . کله مضاف اومضاف الیه سره تاکید ،مؤکد سره

د تاکید نه مفعول فیه، فعل سره د فاعل او مفعول فیه نه جمله فعلیه خبریه جزاء .شرط سره د جزاء نه معطوف. معطوف علیه سره د معطوف نه جمله فعلیه خبریه شرطیه معطوفه سوه.

(۲۴۶) وَمَنْ بَطَّأَ بِهِ عَمَلُهُ لَمْ يُسْرِعْ بِهِ نَسَبُهُ.

مسلم ،تخریج :مشکوٰة صفحه ۳۳ س۱ عن ابی هریرة رضی الله عنه مرفوعا

ژباړه :چاچي عمل وروسته کړو هغه به نسب مخکي بونزي. **توضیح** : کوم سړی چي په عمل کولو کي سستي وکړه چي کله عمل کوي کله یې نه کوي نو داسي سړي له خاص طور او باقي نورو لره عام طور دا حدیث یادساتل پکار دی .چي د هغه نسب نامه به په کار ورنه سي : إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ. چي بیشکه په تاسو کي د ټولو څخه زیات عزت والا د الله تعالی په نزد باندي هغه سړی چي په تاسو کي متقي وي او ښکاره ده چي متقي هغه سړی دی چي نهایت محتاط اندازکي په پوره دین باندي عمل کوي . حضرت فاطمې رضی الله عنها ته رسول الله ﷺ فرمایلي ؤ چي عمل کوه داخیال مه کوه چي فاطمه بنت رسول الله ﷺ یمه بلکه په خپل عمل به بخښل کېدی سی او فرمایلي ؤ که چیري فاطمه غلا وکړي نو په توره به د هغې هم لاس پرې کړم معلومه سوه چي نسب نامه د هیڅ په کار نه ورځي . **ترکیب** :من :شرطیه .بطا فعل به جار او مجرور متعلق په فعل پوري ، عمله مضاف او مضاف الیه سره فاعل ټول سره یوځای جمله فعلیه خبریه شرط . لم یسرع:فعل به جار او مجرور متعلق په فعل پوري ،نسبه مضاف او مضاف الیه سره فاعل ټول سره یوځای جمله فعلیه خبریه جزاء سوه .شرط سره د جزاء نه جمله فعلیه خبریه شرطیه سوه .

(۲۴۷) مَنْ حَجَّ لِلَّهِ فَلَمْ يَرْفُثْ وَلَمْ يَفْسُقْ رَجَعَ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ

(بخاري ومسلم، تخریج :مشکوٰة صفحه ۲۲۱ س۵ عن ابی هریرة رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه :چاچي حج وکړ د الله تعالی لپاره نه یې (په دې حج کي) جماع وکړه او نه یې خرابه خبره وکړه نو هغه واپس د هغه ورځ په شان په کومه ورځ چي پیدا سو د مور څخه. **توضیح** : رفث ویل کیږي جماع ته ،مطلقا ښځي ته ورتلل او فسوق بدي خبري ته وایي ،په دې حدیث کي د جدال ذکر نه دی سوی په قرآن کریم باندي اکتفاء کړل سوی ده ،غرض داچي کوم سړی د حج په دوران کي څه ناکاره خبره یا څه ناکاره کار ونه کړو نو چي کله هغه کورته راځي نو داسي به وي لکه چي مور اوس زیږولی وي یعني د هر قسم ګناه څخه به پاک وي او هر ګناه به یې معاف سوی وي . **ترکیب** :من :شرطیه :حج فعل هو فاعل : لله جار او مجرور . متعلق په فعل پوري ټول سره یوځای جمله فعلیه خبریه معطوف علیه .ف :عاطفه .لم یرفث فعل هو فاعل، ،دواړه جمله فعلیه خبریه معطوف اول . واو عاطفه .لم یفسق فعل هو فاعل ، فعل او فاعل جمله فعلیه خبریه معطوف ثانی ، معطوف علیه سره د دواړو معطوفینو څخه شرط. رجع فعل هو ذوالحال. ک :جار یوم :موصوف. ولدت :فعل. ه مفعول به امه

مضاف اومضاف الیه فاعل، فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه صفت، موصوف سره دصفت نه مجرور ،جار سره دمجرور نه متعلق په طاهرا پوري شبه جمله حال سو ،ذوالحال سره دحال نه فاعل، فعل سره دفاعل نه جمله فعلیه خبریه جزاء ،شرط سره دجزاء نه جمله فعلیه خبریه شرطیه سوه.

---

(۲۲۸) مَنْ سَأَلَ اللّٰهَ الشَّهَادَةَ بِصِدْقٍ بَلَّغَهُ اللّٰهُ مَنَازِلَ الشُّهَدَاءِ وَإِنْ مَاتَ عَلٰى فِرَاشِهٖ (مسلم)

(تخریج مشکوۃ صفحه ۳۳۰ س ۲۶ عن سهل بن حنیف مرفوعا)

ژباړه: چاچي وغوښتلو دالله تعالی څخه شهادت په رښتیا سره الله تعالی به دې ورسوي دشهیدانو مرتبې ته اګرچي هغه په خپله بستره مړ سي. **توضیح:** چاي په اخلاص سره دالله تعالی نه شهادت وغوښتلو ،الله تعالی به هغه ته هرچیري چي مړسي ضرور دشهیدانو درجه ور کوي ،اګرچي په خپل کور کي ناست وي او پخپله بستره یې روح ووزي. دشهادت مرتبه حاصلولو لپاره صرف دزړه رښتیا والی اودنیت صحیح والی ضروری دی که چیري یوسړي جهاد کوي اومړسي لیکن دهغه نیت خپل نوم روښانه کول وي نو هغه ته دذرې برابر ثواب هم نه ور کول کیږي اوچي څوک په اخلاص سره دشهادت آرزو کوي نوبیا اګرچي هغه ته زخم هم نه وي رسیدلی په خپله بستره باندي وفات سي نوداسړی به دالله تعالی په نزد شهید وي اودهغه مجاهد نه به زیات ثواب ده ته ور کول کیږي دچاچي نیت خراب وي. **ترکیب:** من: شرطیه فعل هوفاعل .لفظ الله مفعول به اول. الشهادة مفعول به ثاني. بصدق جار مجرور متعلق سو په فعل پوري، ټول سره یوځای جمله فعلیه خبریه شرط. بلغ: فعل ه مفعول به. لفظ الله فاعل. منازل الشهداء مضاف اومضاف الیه مفعول فیه. فعل سره دفاعل اومفعول به اومفعول فیه نه جمله فعلیه خبریه جزاء مقدم. واو وصلیه ان شرطیه مات فعل هو فاعل. علی جار. فراشه: مضاف اومضاف الیه مجرور. جار سره دمجرور نه متعلق په فعل پوري ،فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعلیه خبریه شرط مؤخر. جزاء مقدم سره دشرط مؤخر نه جمله فعلیه جزائیه جزاء. شرط سره دجزاء نه جمله فعلیه خبریه شرطیه سوه.

---

(۲۲۹) مَنِ احْتَبَسَ فَرَسًا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ إِيْمَانًا بِاللّٰهِ وَتَصْدِيْقًا بِوَعْدِهٖ فَإِنَّ شِبَعَهٗ وَرِيَّهٗ وَرَوْثَهٗ وَبَوْلَهٗ فِيْ مِيْزَانِهٖ يَوْمَ الْقِيَامَةِ .بخاري. تخریج مشکوۃ صفحه ۳۳۶ س ۲۰ عن ابی هریرة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: چاچي بند کړو آس دالله په لار کي په الله یې ایمان لرلو اودهغه دوعدې تصدیق یې کولو نوبیشکه دهغه خوراک اودهغه خشتړه اودهغه بول به دده په تله کي وي دقیامت په ورځ. **توضیح:** کوم سړی چي دجهاد لپاره آس وساتلو دثواب په نیت باندي او په الله تعالی باندي ایمان لري اودالله تعالی وعده ریښتونی ګڼړله نوداسي سړی له خوشحالیدل پکار دي اودالله تعالی شکریه اداکول پکار دی ځکه چي دده په عمل نامه کي چي کله دآس ثواب تللی سي نوچي آس څومره خوراک څښاک اوخشتړه اوبول کړی وي هغه به ټولي تللی سي چي دهغه په وجه به وزن زیات کړی سي اوشاید چي همدا دنجات لپاره کافي سي. **فائده:** هرسړی دي خپله سورلی کي دانیت وکړي چي داسورلی مثلا موټر سائیکل یا موټر ددې لپاره ساتم چي دجهاد په وخت جهاد کي او په عامو حالاتو کي به یې په هر کار خیر کي استعمالوم نوچي کوم سړی په دې نیت باندي هر قسم سورلی ساتي نودهغه پټرول وغیره به ټول

دقیامت په ورځ په کارراځي. **ترکیب**: من شرطیه . احتبس :فعل هو ذوالحال . ایمانا :مصدر په معنی داسم فاعل هو ضمیر یې فاعل ،بالله جار مجرور متعلق په مؤمنا پوري ،اسم فاعل سره دخپل فاعل اومتعلق نه شبه جمله معطوف علیه ،واو عاطفه . تصدیقا مصدر په معنی داسم فاعل ،هودده فاعل . به جار .وعده مضاف مضاف الیه مجرور. جار مجرور متعلق په مصدقا پوري شبه جمله .معطوف معطوف علیه سره دمعطوف نه حال . ذوالحال سره دحال نه فاعل .فرسا مفعول به .فی جار سبیل الله مضاف مضاف الیه مجرور . جارسره دمجرور نه متعلق په فعل پوري ،فعل سره دفاعل اومتعلق اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه شرط سوه . ف :جزائیه .ان حرف مشبه بالفعل .شبعه : مضاف اومضاف الیه معطوف علیه ، واو عاطفه ریه معطوف اول ،واو عاطفه رویه مضاف اومضاف الیه معطوف ثانی ،واو عاطفه بوله معطوف ثالث . معطوف علیه سره دمعطوفات ثلثه څخه اسم دان .فی جار میزانه مضاف اومضاف الیه مجرور ،جارسره دمجرور نه متعلق په ثابت پوري ،ثابت صیغه داسم فاعل هوضمیر یې فاعل .یوم القیمة مضاف اومضاف الیه مفعول فیه ،ثابت اسم فاعل سره دخپل فاعل اومفعول فیه اومتعلق نه شبه جمله خبر سو ،ان سره داسم اوخبر نه جمله اسمیه خبریه جزاء .شرط سره دجزاء نه جمله فعلیه خبریه شرطیه سوه .

(۲۵۰) مَنْ كَانَ لَهُ شَعْرٌ فَلْيُكْرِمْهُ.

رواه ابوداود، تخریج :مشکوة صفحه ۳۸۲ س۵ عن ابی هریرة رضی الله عنه مرفوعا) .

ژباړه : دچاچي ویښته وي هغه ته پکار دي چي عزت یې کوي یعني صفا یې ساتي . **توضیح** : دشعر څخه مراد ویښته دی .مطلب دادی چي کوم سړی ویښتان پرېښوي نوهغه لره پکار چي دویښتانو حق ادا کړي ،چي وینځي یې هم او تیل هم وریاندي لګوي . اوږمنځوی یې هم په ږمنځولو کي داتفصیل دی چي یوه ورځ پس ږمنځول پکار دی ځکه چي په مشکوة صفحه ۳۲۸ س۱ باندي حدیث شریف دی چي رسول الله صلی الله علیه وسلم منع فرمایلی ده دږمنځولو نه لیکن (غبًا چي ورځ پرېږدي) یعني یوه ورځ یې ږمنځوي اوبله ورځ نه کوي همدا مسنون طریقه ده خو روزانه ږمنځول حرام نه دی ،البته روزانه څوځله ږمنځول کول مناسب هم نه دی ،په حدیث کي ممانعت د روزانه عادت کېدلو اوپه دې باندي همېشوالی کولو کي دی که یوسړی شوورځي روزانه ږمنځوي یې بیا یې یوه ورځ نه کوی نوهغه په ذکر سوي ممانعت کي نه داخلیږي . (مرقات جلد ۸ص۳۰۳)

ویښته خورول : خواره ویښته ګرځېدل دهغه سړي کار دی کوم چي دسنت اودین څخه لري وي ،ویښته ایله پرېښول چي ددې څخه خلق نفرت کوي اوهم په دې حالت کي جمات ته تلل مکروه دي بلکه په حدیث کي داسي سړي ته شیطان ویل سوی دي. مشکوة صفحه ۳۴۸ س۲۷ مرقات جلد ۸ صفحه ۳۲۳)

دسر دویښتانو مسنونه طریقه:دغوږونو پوڅکو پوري ویښته ساتل چي په دې کي هرطرف ته ویښته برابر وي چي بودی نه وي چي په هغه کي شاته واړه اومخ ته اوږده وي ،چي داد انګریزانو طریقه ده .په مشکوة صفحه ۳۸۰ کي حدیث دی چي نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چي یاپوره ویښتان پرېږدی یایې پوره پرې کوی (داسي نه چي څه دي ساتلي وي اوڅه دي خریلي وي) رواه مسلم. **دسر دویښتانو خریل** :صرف جائز

دی سنت نه دیی ،سنت هغه وي چې په هغه کې نبي کریم ﷺ مواظبت اوهمیشوالی کړی وي اواصول په دې باره کې (چې یو طرف ته درسول الله ﷺ سنت دی مثلا وېښته پرېښول اوبل طرف ته دسر وېښتان خریل دحضرت علي رضی الله عنه سنت دی)دادی چې اصل سنت کوم چې اصطلاحي سنت دی هغه دحضور ﷺ دی اودحضرت علی رضی الله عنه سنت په معنی لغوي سره دی یعني دجواز ترحده پورې داکار دی لهذا دسر وېښتان خریل ته سنت نه سي ویل کېدی بلکه صرف دجواز درجه ده. **ترکیب** :من :شرطیه : کان فعل .له جار مجرور سره متعلق په فعل پورې ،شعر فاعل ،فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعلیه خبریه شرط سو .ف :جزائیه .لیکرم : فعل امر .ه مفعول به .فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه جزاء شرط سره دجزاء نه جمله فعلیه خبریه شرطیه سوه .

(نوع آخر منه)

(۲۵۱)إِذَا سَرَّتْکَ حَسَنَتُکَ وَسَاءَتْکَ سَيِّئَتُکَ فَأَنْتَ مُؤْمِنٌ(رواه احمد)

(تخریج مشکوة صفحه ۱۶ س ۱۴ عن ابی هریرة رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه : چې کله خوشحاله کړي تا ستانیکي اوخفه کړي تا ستابدي نو ته مومن یې .

توضیح اوشان ورود : ابوامامه رضی الله عنه صحابي راوي وایي چې یوسړی دنبي کریم ﷺ څخه تپوس وکړو :ماالایمان یعني دایمان نښه څه ده ،نو په دغه وخت کې نبي کریم ﷺ وفرمایل : چې کله تاته ستانیکی ښکاره سي یعني تاته خوشحالي محسوس سي چې ما ته دنیکی توفیق راکړی سو اوچه کله تاته ستابدي ناخوښه سي یعني په ګناه کېدلو سره ستازړه غمجن سي اودسزا ویره درسره شروع سي نواوس ته کامل مؤمن یې ،ځکه چې په ګناه اونیکۍ کې فرق کوی اودنیکی اوګناه دجزاء ملاویدو عقیده ساتی . (حاشیه مشکوة ۱۵ بحواله مرقات) **ترکیب** : اذا شرطیه .سرت فعل ک :مفعول به :حسنتک مضاف اومضاف الیه فاعل ،فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه معطوف علیه ،واو عاطفه .ساءت فعل ک :مفعول به .سیئتک :مضاف اومضاف الیه فاعل ، فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعلیه خبریه معطوف،معطوف علیه سره دمعطوف نه شرط .ف جزائیه انت مومن مبتداء خبر .جمله اسمیه خبریه جزاء شرط سره دجزاء نه جمله فعلیه خبریه شرطیه سوه .

(۲۵۲)إِذَا وُسِّدَ الْأَمْرُ إِلَى غَيْرِ أَهْلِهِ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ.

بخاري تخریج :مشکوة صفحه ۴۶۹ س ۱۱ عن ابی هریرة رضی الله عنه مرفوعا

ژباړه : چې کله وسپارلی سي کار نااهلو ته نوانتظار کوه دقیامت .**توضیح اوشان ورود** :حضرت ابوهریره رضی الله عنه چې دهغه نوم عبدالرحمن دی په صحیح قول کې .چې ددې حدیث راوی دی هغه وایي چې موږ دنبی کریم ﷺ سره خبري کولې په دې دوران کې یو بانده چې سړي راغی هغه راتلو سره داتپوس وکړو چې :متی الساعة. یعني دقیامت علامه څه ده؟یعني قیامت به کله راځي .نوحضور ﷺ وفرمایل چې امانت ضائع کېدل شروع سي نو هغه بیا تپوس وکړو ضایع کېدل به څنګه وي نو په دې باندې نبي کریم ﷺ داجمله وفرمایله :

چي کله څه معامله ناهل ته وسپارلی سي نوبیا د قیامت انتظار کوه ،مطلب دادی چي بادشاه یاحاکم یاامیر یاقاضي یا مدرس یامفتي یاامام یاخطیب وغیره داعهدی یوناهل ته ورکړل سي .نوبیابه امانت کوم ځای پاتي سي .هرسړی به دخپلي خیټي فکر کوي اوایثار به بالکل ختم سي اوچي کله امانت اوایثار ختم سو دناهل مقرر کېدو په وجه نوبیا دقیامت انتظارکوه.(حاشیه مشکوة نمبر ۸-۷) **ترکیب**:اذا: شرطیه. وسد :فعل مجهول الامرنائب فاعل .الی جار.غیر مضاف ،اهله مضاف اليه نه مضاف اليه ،مضاف سره د مضاف اليه نه مجرور ، جار سره د مجرور نه متعلق سو په فعل پوري،فعل سره د نائب فاعل نه جمله فعلیه خبریه شرط سو.ف :جزائیه انتظر فعل امر انت فاعل .الساعة مفعول به ، فعل سره د فاعل او مفعول به نه جمله فعلیه خبریه جزاء سوه .شرط سره د جزاء نه جمله شرطیه جزائیه سوه .

(۲۵۳)إِذَا كُنْتُمْ ثَلَاثَةً فَلَا يَتَنَاجَى اثْنَانِ دُونَ الْآخَرِ حَتَّى تَخْتَلِطُوا بِالنَّاسِ مِنْ أَجْلِ أَنْ يُحْزِنَهُ . (بخاري ومسلم،تخريج :مشكوة صفحه ۴۲۲ س ۲۶ عن عبدالله بن مسعود رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: کله چي تاسو درې کسان یاست نو دوه کسان دي پټ خبره نه کوي ،د دریم نه علاوه تر هغه چي تاسو یوځای سی ،د خلکو سره د دې وجې نه چي هغه به غمجن سي. **توضیح** :چي لکه تاسو درې کسان یاست نو دوه کسان د دریم نه علاوه یوائي یعني پټي خبري دي نه کوئ ځکه چي د هغه زړه به غمجن سي پته لګي چي څه خبره ده چي زما څخه یې پټه وي .لیکن چي کله د ډیرو خلکو سره یوځای سی نو بیا هیڅ حرج نسته . بیا چي دوه کسان هر څومره خبري کول غواړي نو کوي دی . که چیري ډیره زیاته ضروري خبره کول غواړي نو د دریم څخه دي اجازت وغواړي خبره دي وکړي. **ترکیب** : اذا :شرطیه . کنتم :فعل ناقص .تم : د دې اسم .ثلثة :خبر. فعل ناقص سره د خپل اسم او خبر نه جمله فعلیه خبریه شرط . ف: جزائیه .لایتناجی : فعل .اثنان .فاعل . دون الاخر :مضاف او مضاف اليه معفول فيه.حتی جار تختلطوا :فعل فاعل .بالناس : جار مجرور متعلق اول دفعل . من :جار . اجل :مضاف .ان مصدریه .یحزن :فعل هو فاعل ه مفعول به ،فعل سره د فاعل او مفعول به نه جمله فعلیه خبریه په تاویل د مصدر سره ،مضاف اليه ،مضاف سره د مضاف اليه مجرور ،جار سره د مجرور نه متعلق ثاني . فعل سره د فاعل او متعلقینو نه جمله فعلیه خبریه په تقدیر د ان سره مفرد مجرور سو ،جار سره د مجرور نه متعلق سو په لایتناجی پوري ،فعل سره د فاعل مفعول به او متعلق نه جمله فعلیه خبریه معنی انشائیه جزاء .شرط سه د جزاء نه جمله فعلیه شرطیه جزائیه سوه .

(۲۵۴)إِذَا قَضَى اللّٰهُ لِعَبْدٍ أَنْ يَمُوتَ بِأَرْضٍ جَعَلَ لَهُ إِلَيْهَا حَاجَةً

،ترمذي ،تخريج :مشكوة صفحه ۲۲ س ۲۵ عن مطر بن عكامس رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه :چي کله الله تعالی دیوبنده دمرګ اراده وکړي په (فلانی) زمکه نو پیدا کوي الله تعالی د هغه لپاره په هغه ځای کي ضرورت .توضیح : الله تعالی چي کله حوک مر کول غواړي نو چي کوم ځای د مرګ لپاره مقرروي نو هغه سړي اګر چي په سوونو میله لري ناست وي څه کار ته هلته د هغه ضرورت پیدا کوي چي هغه هلته ورسیږي کوم ځای کي چي د هغه مرګ واقع کېدل وي .

په مقرر ځای کي مرګ راځي په دې باره کي یوه قصه

دشام په ملک کي سلیمان علیه السلام ناست ؤ نورخلګ هم ورسره ؤ چي عزرائیل علیه السلام راغی او سلیمان علیه السلام دهغه ځخه یوښتنه وکړه چي تاسو په یو منټ کي په یوځای کي او په بل منټ کي زر میله لري دنورو انسانانو روحونه څنګه وباسی نو هغه جواب ورکړو چي د ټولي دنیا روحونه ایستل ماته داسي دی کله دیو پلیټ نه دانارو دانې چي څومره غواړم هغومره راواخلم په دې دوران کي عزرائیل علیه السلام یوسړي ته ډیر ډیر کتل چي دسلیمان علیه السلام سره ناست ؤ کله چي عزرائیل علیه السلام ولاړ نو هغه سړي را وړاندي سو او سلیمان علیه السلام ته یې وویل چي داڅوک ؤ چي ماته یې ډیر ډیر کتل نو حضرت سلیمان علیه السلام وفرمایل: چي داعزرائیل علیه السلام ؤ،نو هغه سړی وویریدو چي چرته زما روح ونه باسي په دې وجه تاسو داسي وکړی چي دهوا په ذریعه ماهندوستان ته ورسوی ،نو هغه هندوستان ته ورسیدلو .دویمه ورځ خبرراغی چي هغه وفات سوی دی ،نو سلیمان علیه السلام دعزرائیل ځخه تپوس وکړو چي داڅه خبره وه نو هغه ورته وویل چي کوم وخت زه تاته راغلی وم نو داسړی تاسره ناست ؤ ماده ته ددې وجي نه کتل چي ماته ددې دروح قبض کولو حکم په هندوستان کي سوی ؤ نو ماده ته په غور سره کتل چي دا هم هغه سړی دی یابل څوک دی معلومیږي خو هم هغه لیکن دی خو په آرام سره دشام په ملک کي ناست دی ،دې به په یوه ورځ کي هلته هندوستان ته څنګه ورسیږي ،بهرحال دعزرائیل علیه السلام کتل په مقرر وخت دروح وتلو لپاره سبب جوړ سو: إِنَّ أَجَلَ اللّٰهِ إِذَا جَاءَ لَا يُؤَخَّرُ. کله چي مرګ راسي نو هغه نه وروسته کیږي. ترکیب: اذا شرطیه .قضی فعل .لفظ الله فاعل .لعبد جار مجرور متعلق په فعل پوري ،ان مصدریه یموت فعل هو فاعل .بارض جارمجرورمتعلق په فعل پوري ،فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعلیه خبریه په تاویل دمصدر سره مفعول به ،فعل سره دفاعل مفعول به اومتعلق نه جمله فعلیه خبریه شرط . جعل فعل. هوفاعل. له جار مجرور متعلق اول په فعل پوري ،الیها : جارمجرور تعلق ثانی دفعل ،حاجة :مفعول به .فعل سره دفاعل اومتعلقینو او مفعول به نه جمله فعلیه خبریه جزاء .شرط سره دجزاء نه جمله شرطیه جزائیه سوه .

---

(۲۵۵) إِذَا طَبَخْتَ مَرَقَةً فَأَكْثِرْ مَاءَهَا وَتَعَاهَدْ جِيرَانَكَ.

.رواه مسلم، تخریج :مشکوة صحفه ۱۷۱ س ۱۴ عن ابی ذر رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه: چي کله ته ښوروا پخوی نو په هغه کي اوبه زیاتي کړه او دګاونډیانو خیال وساته. **توضیح** :کله چي ښوروا پخیږي نو لږي اوبه ورکي زیاتی کړی ،چي ګاونډی یې هم وخوري .داکار صرف مستحب دی .مقصد دادی چي دګاونډیانو خیال وساتلی سي اودهغوی وخت په وخت خبر واخیستل سي اودهغوی دځان او مال دحفاظت خیال وساتلی سي اودهغوی دهرقسم تکلیف نه ځان بچ کړی ،غرض دادی چي دهغوی دآرام اوراحت خیال وساتی. **ترکیب** :اذا :شرطیه .طبخت :فعل فاعل ،مرقة: مفعول به ،تول سره یوځای ،جمله فعلیه خبریه شرط سوه .ف: جزائیه .اکثر: فعل ،انت فاعل .ماءها :مضاف مضاف الیه مفعول به. فعل سره دفاعل او مفعول به نه جمله انشائیه معطوف علیه .واو: عاطفه. تعاهد :فعل :انت فاعل .جیرانک : مضاف اومضاف الیه معفول به ،فعل

سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعليه انشائيه معطوف . معطوف عليه سره دمعطوف نه جزاء ،شرط سره دجزاء نه جمله شرطيه جزائيه سوه .

(۲۵٦)إِذَا لَبِسْتُمْ وَإِذَا تَوَضَّأْتُمْ فَابْدَءُوا بِمَيَامِنِكُمْ

،رواه احمد ، تخريج مشكوة صفحه ۴٦ س۸ عن ابى هريرة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : چي كله تاسو اغوندئ اوچه كله تاسو اودس كوئ نو تاسو شروع كوي دخپل ښئ طرف نه . **توضيح** : كله چي تاسو جامي اغوندئ ياڅادر په سر كوئ يا اودس كوئ ياڅه شئ تقسيموئ يا كله ويده كيږئ يا دچانه سبق اورئ ياڅه خورئ ياڅه څکئ ياڅپلئ، په پښو كوئ يا نوكان پريكوئ يامسواک وهئ ياڅه ليكئ ياچاته څه په لاس كي وركوئ ياد چاڅخه څه شئ په لاس كي نيسئ ياڅه ديني كتاب رااخلئ يامصافحه كوئ يارانجه ستر ګو كي اچوئ ياچاته اشاره كوئ ياقرآن پاک مچ كوئ ياپه قرآن كريم باندي ګوتي ايږدئ تلاوت كوئ، په ټولو كارونو اوپه هرنيک كار كي دښي لاس نه شروع كوئ يقينا بركت به وي . **تركيب** : اذا :شرطيه .لبستم :فعل فاعل جمله فعليه خبره معطوف عليه ،واوعاطفه .اذا شرطيه . توضأتم:فعل فاعل سره جمله فعليه خبريه معطوف .معطوف عليه سره دمطعوف نه جمله معطوفه شرط.ف :جزائيه .ابدؤا : فعل فاعل . ب:جار. ميامنک : مضاف اومضاف اليه مجرور . جار سره دمجرور نه متعلق په فعل پوري .فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعليه خبريه جزاء .شرط سره دجزاء نه جمله شرطيه جزائيه سوه .

(۲۵۷)إِذَا تَوَضَّأْتَ فَخَلِّلْ أَصَابِعَ يَدَيْكَ وَرِجْلَيْكَ

(ترمذی.تخريج مشكوة صفحه ۴٦ س۱۲ عن ابن عباس رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه :چي كله ته اودس كوئ نو خلال كوئ دخپلو لاسونو اود پښو دګوتو. **توضيح** :دلاس اوپښو ګوتي خلالول په اودس كي فرض نه دي بلكه سنت دي په اودسه كي نهه سنت دي .اول :مرڼدونو پوري لاس وينځل. دويم : بسم الله ويل : دريم: په خوله كي اوبه اچول. څلورم: پوزه كي اوبه اچول. پنځم : مسواک وهل. شپږم : يوځل دټول سرمسح كول .اووم :هرانداِم دري ځله وينځل .اتم : د غوږونو مسح كول . دلاس پښو ګوتي خلالول . ددې څخه ماسوه ټول مستحبات دي . (بهشتي زيور حصه اول د اودسه بيان)تركيب : اذا :شرطيه .توضأت .فعل فاعل .جمله فعليه خبريه شرط .ف:جزائيه .خلل :فعل انت فاعل . اصابع :مضاف .يديک :مضاف مضاف اليه معطوف عليه .واو:عاطفه .رجليک: معطوف . معطوف عليه سره دمعطوف نه مضاف اليه .مضاف سره دمضاف اليه نه مفعول به ،فعل سره دفاعل اومفعول به جمله فعليه انشائيه جزاء .شرط سره دجزاء نه جمله شرطيه جزائيه سوه .

(۲۵۸)إِذَا وُضِعَ الطَّعَامُ فَاخْلَعُوا نِعَالَكُمْ فَإِنَّهُ أَرْوَحُ لِأَقْدَامِكُمْ.

دارمی،تخريج مشكوة صفحه ۳٦۸ س ٦ عن انس رضي الله عنه مرفوعا

ژباړه :چي كله خوراک كيښودل سي نو وباسئ خپل پيزار ځكه چي دا زيات ارام وركونكي دی ستاسو دپښو لپاره. **توضيح** :چي كله كيښودل سي خوراک برابره ده چي هغه طعام يعني دوډی وی ياخرماوي ياشيدي

یاوریجي وغیره وي نوپیزارایستل اوکښیناستل سنت دی . وجه داده چي پیزار ایستلو سره انسان په آرام کښینستی سي ، که چیري په کرسی ،صوفه وغیره باندي څوک ناست وي نوبیاهم پیزار ایستل اوپه مسنون طریقې سره کښیناستل پکار دی. **ترکیب** :اذا :شرطیه :وضع فعل مجهول .الطعام نائب فاعل .فعل سره دنائب فاعل نه جمله فعلیه خبریه شرط سوه ف:جزائیه .اخلعوا فعل فاعل . نعالکم :مضاف اومضاف الیه مفعول به ، فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعلیه انشائیه جزاء .شرط سره دجزاء نه معلل.ف:تعلیلیه ان حرف مشبه بالفعل ه: دده اسم . اروح : اسم تفضیل هو ضمیر ده فاعل .ل :جار. قدامکم مضاف اومضاف الیه مجرور،جارسره دمجرورنه متعلق په اسم تفضیل پوري،اسم تفضیل سره دخپل فاعل اومتعلق نه شبه جمله خبر دان .ان سره داسم اوخبرنه جمله اسمیه خبریه تعلیل،معلل سره د تعلیل نه جمله شرطیه جزائیه تعلیله سوه .

(۲۵۹)إِذَا لَمْ تَسْتَحِيْ فَاصْنَعْ مَاشِئْتَ. بخاری.

تخریج مشکوۃ صفحه۴۳۱ س۸عن ابن مسعود رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه :چي کله ته حیانه کوی نو کوه چي څه غواړی. **توضیح** : پوره حدیث دغه شان دی چي نبي کریم ﷺ وفرمایل چي بیشکه دهغه شیانو چي خلکو بیاموندل لومړی خبره دنبوت دکلام نه هغه دادی چي کله شرم اوحیادرکي پاتي نسي نوچي څه غواړی کوه ، مطلب دادی چي تمامو انبیاؤسابقین نه دهرنبي په شریعت کي په دې خبره اتفاق دی چي کله حیاختمه سي نوچي څه غواړی هغه کوه یعني چي کله تالره دګناد کارنه حیانه منع کوي نوبیاچي ستاڅه خوښه وي ګناه کوه دهغه بدله به الله تعالی درکوي ګویا په حدیث کي وعیددی چي دهریوې ګناه نه شرم وکړه اوګناه پریږده،الله تعالی دي وبني ددې جملې دویمه معنی داده چي کله ته کار شروع کړی یاڅه کار کوی نو داوګوره چي په دې کار تاته څه شرم اوحیاشته دی اوکه نسته که چیري شرم اوحیاوي نوفورا یې پریږده اوکه نه وي نو کوه ځکه چي حیاد ګناه نه خښه ده ،دسلیم الطبع انسان لپاره . **فائده** :فاصنع امر دی لهذا انشاء ده خودلته انشاء په معنی دخبر دی په کوم امر کي چي دنامناسبه خبري یا کارحکم وي نوهغه په معنی دخبروي یعني داخبر ورکول کیږي چي دانامناسبه خبره یاکاروکړی نوسزابه درکول کیږي (مرقات ج۹ ص۲۸۹)

فائده :دحیالغوي صرفي تحقیق اودحیاقسمونه (۱) نفساني (۲) ایماني .ددې مثالونه په حدیث نمبر(۷۲) کي تیرسوي دی . **ترکیب** :اذاشرطیه لم تسحتی فعل انت فاعل .فعل سره دفاعل نه جمله فعلیه خبریه شرط سو .ف: جزائیه .اصنع فعل انت فاعل .ماموصوله . شئت فعل فاعل . فاعل سره دفاعل نه جمله فعلیه خبریه صله ،موصول سره دصلې نه مفعول به ،فعل سره دفاعل اومفعول به نجمله فعلیه انشائیه جزاء .شرط سره دجزاء نه جمله شرطیه جزائیه سوه .

(۲۶۰)إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَأْكُلْ بِيَمِينِهِ وَإِذَا شَرِبَ فَلْيَشْرَبْ بِيَمِينِهِ.

،مسلم،تخریج مشکوۃ صفحه ۳۶۳ س۱۴عن ابی عمر رضی الله عنه مرفوعا.

ژباړه:هرکله چي په تاسو کي څوک خوراک کوي هغه ته پکار دي چي خوراک کوي په ښي لاس سره اوچي کله څښاک کوي نو ته پکار دي چي په ښي لاس سره څښاک وکړي . **توضیح** : که چیري

په راسته لاس کي څه تکليف نه وي نوهمېشه په ښي لاس خوراک پکار دی اوښي لاندي څښاک پکار دی داسي نه دی پکار چي دخورڅښاک شروع په ښي لاس وکړي او نورباقي يې په ګس لاس وخوړل اووڅښل ځکه چي ښی لاس دخوراک ،څښاک لپاره دی اود ښو شيانو نيولو لپاره دی چپه لاس داستنجاء لپاره دی ،البته دښي لاس امداد لپاره ګس لاس په خوراک څښاک کي هم مدد ګار جوړولی سي اواستنجاء لپاره اصل ګس لاس دی خو راسته لاس مدد ګار جوړولی سي .

ترکيب:ان شرطيه : اذا :شرطيه . اکل فعل : احدکم :مضاف اومضاف اليه فاعل . فعل سره دفاعل نه جمله فعليه خبريه شرط سو.ف : جزائيه .ليأکل فعل هوفاعل .ب جار يمينه مضاف اومضاف اليه .مضاف سره دمضاف اليه نه مجرور ،جار سره دمجرورنه متعلق سو په فعل پوري ،فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعليه انشائيه جزاء دشرط سوه .شرط سره دجزاء نه معطوف عليه ،واو عاطفه شرب فعل هوفاعل .فعل سره دفاعل نه جمله فعليه خبريه شرط سو،ف: جزائيه . ليشرب :فعل هوفاعل .ب: يمينه مضاف اومضاف اليه ،مضاف سره دمضاف اليه نه مجرور ، جار سره دمجرور نه متعلق سو په فعل پوري ،فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعليه انشائيه جزاء سوه ،شرط سره دجزاء نه معطوف .معطوف عليه سره دمعطوف جمله شرطيه جزائيه معطوفه سوه .

---

(۲۶۱) إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمُ الْمَسْجِدَ فَلْيَرْكَعْ رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يَجْلِسَ .

رواه بخاري ومسلم : تخريج : مشکوة صفحه ۶۸ س ۲۳ عن ابی قتاده رضي الله عنه مرفوعا.

ژباړه : کله چي په تاسو کي څوک داخل سي مسجد ته نوهغه لره پکار دي چي دوه رکعته وکړي دکښېنستلو وړاندي. **توضيح** :هرسړي لپاره داکارمستحب دی چي کله هغه ديو مسجد په حدود کي داخل سي نود کښېناستلو څخه مخکي دوه رکعته نفل لمونځ وکړي ،د سهار په وخت کي دوه رکعت سنت کول کافی دی . ځکه چي دسهاردختلو څخه وروسته دلمر ختلو پوري نفل کول مکروه دی . اوکه دمازديګر څخه وروسته مسجد ته داخل سونوبيابه هم نفل نه کوي غرض دادی چي داوقات مکروه نه علاوه هروخت چي مسجد ته داخل سي نودوه رکعته نفل يواځي مستحب دی نه فرض دی اونه واجب يعني که چيري دکښېناستلو څخه خکي يې وکړل نوډېر ثواب دی ، که چيري دکښېناستلو څخه وروسته بيا پاڅېدلو اوداېې وکړل نو لږ ثواب به ورکول کيږي ، که چيري بالکل يې ونه کړل نوهم هيڅ ګناه نسته ،خويومستحب کار صرف په دې خيال چي دامستحب دی پرېښودل نه دي ځکه چي نيکي که هرڅومره وړه وي وړه يې مه ګڼه الله تعالی خوبخښني لپاره بهانه ګوري . **ترکيب** :اذا :شرطيه . دخل :فعل .احدکم : مضاف اومضاف اليه فاعل . المسجد : مفعول به ،فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعليه خبريه شرط سو . ف:جزائيه : ليرکع :فعل .هوفاعل . رکعتين :مفعول به .قبل :مضاف ان مصدريه .يجلس :فعل هوفاعل .فعل سره دفاعل

نه جمله فعليه خبريه په تاويل د مصدر سره مفعول فيه سو .فعل سره د فاعل او مفعول به او مفعول فيه نه جمله فعليه انشائيه جزاء سوه .شرط سره د جزاء نه جمله شرطيه جزائيه سوه .

(۲۶۲)إِذَا انْتَعَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَبْدَأْ بِالْيَمِينِ وَإِذَا نَزَعَ فَلْيَبْدَأْ بِالشِّمَالِ لِتَكُنِ الْيُمْنَى أَوَّلَهُمَا تُنْعَلُ وَآخِرَهُمَا تُنْزَعُ. .بخاري ومسلم،تخريج مشكوة صفحه ۳۷۹ س ۲۷ عن ابي هريرة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه : چي کله تاسو کي يو کس چمپل په پښو کوي نو هغه ته پکار دی چي شروع وکړي د ښي پښې نه او چي کله يې اوباسي نو پکار دی چي شروع وکړي د چپه پښې نه . د دې لپاره چي ښي پښه د دې دواړو پښونه (اولنی شئ کوم ته چي اغوستولی سي او د غه دواړو پښو) نه دويمه شی چي ويستلی سي. **توضيح** : په پښو کولو کي سنت طريقه داده چي اول راسته پښه چمپل کي واچول سي او بيا چپه پښه او په ويستلو کی د دې په خلاف کول پکار دی .يعني اول چپه پښه د چمپل څخه ايستل پکار دی بيا د راسته پښې ،چي چمپل په پښو کولو کي او ايستلو دواړو صورتونو کي د ښي پښې خيال وساتل سي ،ځکه چي د پښو کولو په وخت به شروع د ښي پښې نه وي او د ايستلو په وخت کی به هم په ښي پښه اختتام وسي . **فائده** :مسجد ته د تلو په وخت دی اول چپه پښه د چمپل د پيزار نه راوباسي او هم په دغه پيزار دي کيږدی چي ښي پښه وروسته د پيزار نه ووځي او مسجد ته مخکي ننوځي او د مسجد نه د وتلو په وخت دی او چپه پښه د مسجد نه وباسي په چمپل کي کيښيږدي چي ښه پښه د مسجد نه وروسته ووزی او اول پيزار ته ننوځي. **ترکيب**:اذا : شرطيه .انتعل :فعل :احدکم :مضاف او مضاف اليه فاعل ،فعل سره د فاعل نه جمله فعليه خبريه شرط . ف: جزائيه .ليبداء فعل هو فاعل .باليمنی جار مجرور متعلق په فعل پوري ،فعل سره د فاعل او متعلق نه جمله فعليه انشائيه جزاء سوه .شرط سره د جزاء نه معطوف عليه . واو :عاطفه .اذا : شرطيه .نزع :فعل هو فاعل .فعل سره د فاعل نه جمله فعليه خبريه شرط سو ،ف:جزائيه :ليبداء فعل هو فاعل .بالشمال جار مجرور متعلق په فعل پوري ، فعل سره د فاعل او متعلق نه جمله فعليه انشائيه جزاء .شرط سره د جزاء نه معلل. ل : تعليليه . تکن :فعل .ناقص اليمنی .د ده اسم اولهما مضاف او مضاف اليه ذوالحال .تنعل فعل مجهول .هی :نائب فاعل. فعل سره د نائب فاعل نه جمله فعليه خبريه حال .ذوالحال سره د حال نه معطوف عليه ،واو :عاطفه .اخرهما :مضاف او مضاف اليه ذوالحال .تنزع فعل مجهول هی نائب فاعل ،فعل سره د نائب فاعل نه جمله فعليه خبريه حال .ذوالحال سره د حال نه معطوف ،معطوف عليه سره د معطوف نه خبر د فعل ناقص . تکن سره د خپل اسم او خبر نه جمله فعليه انشائيه تعليل .معلل سره د تعليل نه جمله شرطيه جزائيه تعليليه سوه

(۲۶۳)إِذَا طَالَ أَحَدُكُمُ الْغَيْبَةَ فَلَا يَطْرُقُ أَهْلَهُ لَيْلاً.

.بخاري ومسلم، تخريج: مشکوة صفحه ۳۳۹ س ۷ عن جابر رضي الله عنه مرفوعا.

ژباړه: کله چي اوږد کړي يو کس له تاسو څخه غائب والی نو هغه دي رانځي خپل کور ته په شپه کي. **توضيح** : کله چي سفر اوږد سي نو بهتره داده چي د شپې کور ته راتلل نه دي پکار . اوله وجه داده چي کور والا ته علم نسته دی

هغوی به په آرام سره اوده وي نو اوس دده په راتلو سره به دهغوی خوب خراب سي . دويمه وجه داده چي دشپې به ښځه گډوډ حالت کي ،ويښته به خواره واره وي اوعجيبه شکل ب هي ي كه چيري دورځي راسي نوهغه به تياره وي ستااستقبال به وکړوي ،داخبره ددې حديث څخه وروسته په مشکوة کي دبل حديث نه معلوميږي چي دجابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل چي کله تاسو دشپې کور ته راځی نو تر هغه وخته پوري مه داخليږی چي ترڅو پوري ښځه تياري ونه کړي .ويښتان رمنځ وغيره ونه کړي . (انتهی)ځکه چي يو خو په دې کي تکليف ورکول دی ،دويمه داچي دښځي نه دنفرت امکان دی. **ترکيب**:اذا شرطيه .اطال فعل.احد کم مضاف اومضاف اليه فاعل .الغيبة مفعول به ،ټول سره يوځای جمله فعليه خبريه شرط سو . ف:جزائيه .لايطرق فعل اهله مضاف اومضاف اليه مفعول به.ليلا :مفعول فيه ، فعل سره دفاعل مفعول به اومفعول فيه جمله فعليه انشائيه جزاء شرط سره دجزاء جمله فعليه شرطيه جزائيه سوه .

(۲۶۴)إِذَا دَخَلْتُمْ عَلَى الْمَرِيضِ فَنَفِّسُوا لَهُ فِي أَجَلِهِ فَإِنَّ ذَلِكَ لَا يَرُدُّ شَيْئًا وَيُطَيِّبُ نَفْسَهُ

.ترمذی. تخريج :مشکوة صفحه ۱۳۷ س ۱۱ عن ابی سعيد رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه:کله چي داخل سی په مريض باندي نو تسلي ورکوی هغه ته دهغه دمرګ متعلق ،بيشکه داوا پس کول نه کوي دهيڅ شئ اوخوشحالوی دهغه زړه. **توضيح** :چي کله تاسو يو ناروغه ته ورسی نوهغه اګرچي په مرض الموت کي وي نو تاسو هغه ته تسلي ورکړی چي زر به جوړ سي دا مه ورته وايا ست چي ستا جوړېدل مشکل دی ،بلکه هغه ته ښه تسلي ورکړی چي ناروغي ځي راځي ته هيڅ فکر مه کوه ان شاء الله چي زر به جوړ سي . داتسلي دی لپاره نه وي چي ته مرګ وابس کوي ،بلکه صرف دبيمار زړه خوشحالول مقصودی دی . **ترکيب**:اذا :شرطيه .دخلتم : فعل فاعل .على المريض :جار اومجرور متعلق په فعل پوري ،فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعليه خبريه شرط سو.ف :جزائيه .نفسوا :فعل امر سره فاعل نه له جار مجرور متعلق اول په فعل پوري .فی جار .اجله مضاف اومضاف اليه مجرور ،جارسره دمجرور نه متعلق ثانی دفعل لپاره ،فعل سره دفاعل اومتعلقين نه جمله فعليه انشائيه جزاء شرط سره دجزاء نه معلل .ف: تعليليه .ان حرف مشبه بالفعل .ذلک دده اسم .لايرد فعل هوفاعل .شيئا مفعول به .فعل سره دفاعل اومفعول به نه جمله فعليه خبريه مطعوف عليه سوه .واو عاطفه. يطيب :فعل هوفاعل . ب: جارنفسه :مضاف اومضاف اليه مجرور ،جار سره دمجرور متعلق په فعل بوري ،فعل سره دفاعل اومتعلق نه جمله فعليه خبريه معطوف سوه ،معطوف عليه سره دمعطوف نه خبر دان .ان سره داسم اوخبر نه جمله اسميه خبريه تعليل ،معلل سره دتعليل نه جمله شرطيه جزائيه تعليله سوه .

(ذکر بعض المغيبات)

التی اخبر النبی بها وظهرت بعد وفاته صلوات الله وسلامه عليه .

ژباړه: دغيب (دبعضو خبرو) ځه ذکر. هغه غيب چې دهغه خبر ورکړی دی نبي کريم ﷺ اوښکاره سو هغه خبر دنبي کريم ﷺ دوفات څخه وروسته، دالله جل جلاله رحمت اوسلامتي دې نازلشي په هغوی باندي.

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ وَهُوَ سَيِّدُ الصَّادِقِيْنَ لَا يَزَالُ مِنْ اُمَّتِيْ اُمَّةٌ قَائِمَةٌ بِاَمْرِ اللهِ لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَذَلَهُمْ وَلَا مَنْ خَالَفَهُمْ حَتّٰى يَأْتِيَ اَمْرُ اللهِ وَهُمْ اَعَلٰى ذٰلِكَ.

بخاري ومسلم، تخريج: مشکوة صفحه ۵۸۳ س ۱۹ عن معاويه رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه اومختصر مطلب: نبي کريم ﷺ وفرمايل: چې دهغه دريښتونو سردار دی، چې همېشه به وي زما په امت کې يوجماعت ولاړ دالله تعالى په حکم باندي، هغوی ته به نقصان نسي رسولی هغه سړی چې د دوی امداد نه کوي اونه هغه سړی چې د دوی مخالفت کوي، تردې چې راسي حکم دالله تعالى اوهغه به هم په دغه حالت باندي وي يعني دقيامته پوري به زما دامت نه يوجماعت ضرور په حق باندي وي څوک مخالفت يارسوا کونکی به هغوی ته نقصان نه سي رسولی.

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ يَكُوْنُ فِيْ آخِرِ الزَّمَانِ دَجَّالُوْنَ كَذَّابُوْنَ يَأْتُوْنَكُمْ مِنَ الْأَحَادِيْثِ بِمَا لَمْ تَسْمَعُوْا أَنْتُمْ وَلَا آبَاؤُكُمْ فَإِيَّاكُمْ وَإِيَّاهُمْ لَا يُضِلُّوْنَكُمْ وَلَا يَفْتِنُوْنَكُمْ

رواه مسلم، تخريج: مشکوة صفحه ۲۸ س ۲۳ عن ابی هريرة رضي الله عنه مرفوعا.

ژباړه اومختصر مطلب: نبي کريم ﷺ وفرمايل: چې وی به په اخيري زمانه کې ډېر درواغجن دجالان، راوړی به تاسو ته هغه احاديث چې هغه به نه تاسو اورېدلي وي اونه ستاسو پلار نيکه، تاسو خپل ځانونه دهغوی څخه ګوری چې هغوی تاسو ګمراه نه کړي اوهغوی تاسو په فتنه کې وانه چوي، دځان نه داحاديثو جوړولو مسئله مخکې په تفصيل سره په حديث نمبر ۲۲۱ کې سوې دی. دحقيقي دجال نوم يعقوب دی. (موضع القرآن)

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِيْ ثُمَّ الَّذِيْنَ يَلُوْنَهُمْ ثُمَّ الَّذِيْنَ يَلُوْنَهُمْ ثُمَّ يَجِيْءُ قَوْمٌ تَسْبِقُ شَهَادَةُ أَحَدِهِمْ يَمِيْنَهُ وَيَمِيْنُهُ شَهَادَتَهُ.

رواه بخاري ومسلم، تخريج مشکوة صفحه ۳۲۷ عن ابن مسعود رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه اومختصر مطلب: نبي کريم ﷺ وفرمايل چې په خلکو کې د ټولو څخه بهترين زما دزمانې خلک دي بيا هغه خلک چې دوی ته نژدی وي، (صحابه اوتابعين) بيا هغه خلک چې دوی ته نژدی وي (تبع تابعين) بيابه يوداسي قوم راسي چې په هغوی کې به ديوسړي ګواهي مخکې کيږي دهغه قسم نه اوکله به دهغه قسم وړاندي کيږي. دهغه د ګواهي نه يعني قسمونه اوګواهي به عام سي، هرسړی به دخپل مطلب په خاطر درواغ قسمونه خوري اوکله به د درواغو ګواهي ورکوي.

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يَبْقَى أَحَدٌ إِلَّا أَكَلَ الرِّبَا فَإِنْ لَمْ يَأْكُلْهُ أَصَابَهُ مِنْ بُخَارِهِ. احمد وابوداود تخریج مشکوة صفحه ۲۴۵ س ۱۲ عن ابی هریرة رضی الله عنه مرفوعا

ژباړه او مختصر مطلب: نبي كريم ﷺ وفرمايل چي خامخا به راسي په خلكو باندي يو ه زمانه چي په هغه كي به هيڅ يو سړى پاته نسي مګر سود خوړنكى، كه چيري هغه سود ونه خوري نو دهغه اثر به ورته ضرور رسيږي. **په سود باندى مختصر نظر**: يو دفطرت سليمه والانسان داسي بې رحمي نه برداشت كوي چي يو غريب او مجبور انسان كوم دولتمند ته خپل حاجت لپاره ورسي او هغه زكوة وركول خو پريږده بلكه دا اراده وكړي چي هغه ته څه قرض وركړي او په هغه باندي سود اضافه واخلم او دهغه په جائيداد وغيره باندي به ظلم سره قبضه وكړم. ددې وجي نه دسود عام رواج دانسان دفائدې مخالف دى، همدغه وجه چي په تورات كي هم دسود ممانعت موجود دى، دسود په باره كي لومړى قانوني حكم دغزوه احد په موقعه سه ۳ ه كي نازل سو او دسود دممانعت اخري قطعي حكم چي اې ايمان والو: دخداى جل جلاله څخه ويريږي او باقي سود پريږدي، كه چيري داسي نه كوي نو دالله او دهغه درسول دطرفه اعلان جنګ دى. الخ . دا حكم دفتح مكې څخه پس نازل سو. ددې حكم نه پس داسلامي مملكت په دائره حدود كي سودي كاروبار يو فوجداري جرم وګرځيده، په دغه شان سودي كاروبار كوونكو قبيلو له خبرداري وركړى سو كه چيري دا كاروبار نه پريږدى نوستاسو خلاف به فوجي كاروائى وكړل سي، هم ددې اخري حكم په وجه باندي ابن عباس رضي الله عنه او بعضو نورو اهل علمو نه منقول دى چي په دارالاسلام كي سود خوړونكى دي په توبې مجبور كړى سي كه چيري ونه مني نو قتل دي كړل سي. (جصاص ج ۱ ص ۵۵۹ كليد بهشت صفحه ۳۹۰)

دقرآن او حديث په رڼا كي دسود مذمت

قرآن او حديث چي د سود خورنكو د كومو عذابونو دهمكى وركړى ده دچاچي ستر ګي سته هغوى دا وګوري دچاچي غوږونه سته هغوى د واوري او دچاچي زړونه سته هغوى دي سوچ وكړي هغوى ته ښكاره ويل سوى دى چي (۱): نه په نورو باندي ظلم كوئ نه په خپل ځان ظلم كوي. (۲): په سود نه پرېښودلو باندي الله تعالى او رسول ﷺ سره جنګ وكړى (سورة البقرة آيت ۲۷۹) (۳): حضرت ابو هريرة رضي الله عنه وايي چي رسول الله ﷺ فرمايلى دى چي په سود كى اويا ګناهونه دي په هغه كي د ټولو څخه وړه ګناه خپلي مور سره دزنا كولو برابر ده. (۴): عبدالله بن حنظله صحابي وايي چي رسول الله ﷺ فرمايلى دى چي دسود يو درهم دشپږو دېرشو زناګانو څخه بد تر دى (مسند احمد دارقطني بيهقي) (۵): حضرت ابو هريرة رضي الله عنه وايي چي رسول الله ﷺ وفرمايل چي دمعراج په شبه زه يو داسي قوم ته ولاړم چي دهغوى نسونه دومره غټ ؤ لكه كوټې په هغه كي لوى لوى ماران ؤ چي دبهر څخه صفا ښكاريدل ما وويل چي اې جبرئيله عليه السلام دا كوم خلك دى؟ هغوى را ته وويل چي دا خلك سود خواره دى (مسند احمد. مشكوة باب الربوا فصل ثالث)

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ إِنَّ الدِّيْنَ بَدَءَ غَرِيْبًا وَسَيَعُوْدُ كَمَا بَدَاءَ فَطُوْبٰى لِلْغُرَبَاءِ وَهُمُ الَّذِيْنَ يُصْلِحُوْنَ مَا أَفْسَدَ النَّاسُ مِنْ بَعْدِيْ مِنْ سُنَّتِيْ

(ترمذی، تخریج مشکوٰة صفحه ۳۰ س ۱۳ عن عمرو بن عوف رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه او مختصر مطلب : او نبي کریم ﷺ وفرمایل چي بیشکه دین شروع سوی ؤ اجنبی (ناآشنا) او ژر دی ده چي واپس به بیا هغه شان سي څنګه چي شروع سوی ؤ پس خوشخبري ده ،دناآشنار خلګو لپاره چي اصلاح کوي دهغه شئ چي خلګو خراب کړی دی زما څخه وروستنه زما دسنت نه یعني په شروع کي خلګو دین غریب او ناآشنا ګڼرلو او قیامت ته نژدی په دین بیا هغه زوړ حالت ته واپس راسي . هغه خلګ به کامیاب وي چي دبدعت وغیره اصلاح کوي او دهغوی لپاره خوشخبري وي.

(۶) وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ يَحْمِلُ هَذَا الْعِلْمَ مِنْ كُلِّ خَلَفٍ عُدُولُهُ يَنْفُونَ عَنْهُ تَحْرِيفَ الْغَالِينَ وَانْتِحَالَ الْمُبْطِلِينَ وَتَأْوِيلَ الْجَاهِلِينَ (رواه البهقی فی کتاب المدخل)

ژباړه او مختصر مطلب :او نبي کریم ﷺ وفرمایل چي اوچت به کړي دا علم وروسته راتلونکي کي عادلان خلګ اولري کوي به ددې څخه دتجاوز کونکو خلګو بدلون او دباطلو خلګو درواغ او د جاهلانو تاویل .یعني دصحیح پوهه لرونکی به هم راسي چي دبدعتیانو خلګو دحدنه تجاوز کول او اوهره خبره خپل ځان طرف ته دمنسوب کونکو او دخپل طرفه دقرآن او حدیث غلط تاویلونه کونکی به لري کوي چي دهغه په وجه به اصلي علم او اصلي دین ترقیامته پوري باقي پاتي وي .

(۷) وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا تَذْهَبُ الدُّنْيَا حَتَّى يَأْتِيَ عَلَى النَّاسِ يَوْمٌ لَا يَدْرِي الْقَاتِلُ فِيمَ قَتَلَ وَلَا الْمَقْتُولُ فِيمَ قُتِلَ فَقِيلَ كَيْفَ يَكُونُ ذَلِكَ قَالَ الْهَرْجُ. الْقَاتِلُ وَالْمَقْتُولُ فِي النَّارِ.

مسلم، تخریج مشکوٰة صفحه ۴۲ س ۲۲ عن ابی هریرة رضي الله عنه مرفوعا.

ژباړه او مختصر مطلب : او نبي کریم ﷺ وفرمایل قسم په هغه ذات دی دچا په لاس کي زما روح دی چي دنیا به ترهغي نه ختمیږي چي په خلګو باندي باندي راسي یوه ورځ چي پته به لګي قاتل ته چي په وجه باندي ده قتل وکړو او نه مقتول ته چي په څه باره کي دی قتل کړی سو (صحابه کرامو عرض وکړو) چي دا به څنګه وي نو وی فرمایل چي هغه فتنه ده قاتل او مقتول به جهنم ته ځي مقتول به ځکه جهنم ته ځي چي دا آرزو لرله چي زه دي مخکي قتل کړم .

(۸) وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ يَتَقَارَبُ الزَّمَانُ وَيُقْبَضُ الْعِلْمُ وَتَظْهَرُ الْفِتَنُ وَيُلْقَى الشُّحُّ وَيَكْثُرُ الْهَرْجُ. قَالُوا وَمَا الْهَرْجُ قَالَ الْقَتْلُ.

(بخاري ومسلم، تخریج مشکوٰة صفحه ۴۲۶ س ۲۱ عن ابی هریرة رضي الله عنه مرفوعا.)

ژباړه او مختصر مطلب : او نبي کریم ﷺ وفرمایل چي یو زمانه به راشي او علم به پورته سي او فتنی به ښکاره سي او بخل به واچولی سي او هرج به زیات سي ،صحابه ؤ پوښتنه وکړو چي هرج څه شي دی ؟ وی

فرمايل چې قتل دی. يعني هرج په اصل کې فتنې ته ويل کيږي چونکه فتنه به د قتل سبب وي، ددې وجې نه قتل ته هرج وويل سو. زمانه به نژدې سي، ددې مطلب په ترمذي کې دانس رضي الله عنه مرفوعا روايت دی چې کال به د مياشت اومياشت به د هفتی په شان او هفته به د ورځې پشان او يوه ورځ د ګينټې پشان او يوه ګينټه داور د پڅري پشان. مطلب دادی زمانه به زر تيريږي پته به نه لګي دوخت قدر به نه لګيږي.

(۹) وَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا تَذْهَبُ الدُّنْيَا حَتَّى يَمُرَّ الرَّجُلُ عَلَى الْقَبْرِ فَيَتَمَرَّغُ عَلَيْهِ وَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَكَانَ صَاحِبِ هَذَا الْقَبْرِ وَلَيْسَ بِهِ الدِّينُ إِلَّا الْبَلَاءُ.

رواه مسلم. تخريج مشكوٰة صفحه ۴۶۹ س ۲۴ عن ابی هريرة رضي الله عنه مرفوعا

ژباړه او مختصر طلب: اونبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل چې قسم دی په هغه ذات دچا په لاس کې چې زما روح دی چې دنيا به ختمه نه سي تر هغه وخته پورې چې يو سړی به په قبر باندې تيريږي نو غورزيږي به په هغه باندې او وايي به چې: اې کاش چې زه ددې قبر والا په ځای وای، دا به ددين په وجه نه وايي بلکه د مصيبت په وجه به وايي يعني پريشانی او مصبتونه به ډيروي قيامت ته نژدې.

(۱۰) وَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يُوشِكُ أَنْ يَأْتِيَ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يَبْقَى مِنَ الْإِسْلَامِ إِلَّا اسْمُهُ، وَلَا يَبْقَى مِنَ الْقُرْآنِ إِلَّا رَسْمُهُ، مَسَاجِدُهُمْ عَامِرَةٌ وَهِيَ خَرَابٌ مِنَ الْهُدَى، عُلَمَاؤُهُمْ شَرُّ مَنْ تَحْتَ أَدِيمِ السَّمَاءِ مَنْ عِنْدَهُمْ تَخْرُجُ الْفِتْنَةُ وَفِيهِمْ تَعُودُ.

بيهقی، تخريج: مشكوٰة صفحه ۳۸ س ۴ عن علی رضي الله عنه مرفوعا.

ژباړه او مختصر مطلب: اونبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل نژدې ده چې به راسي په خلکو باندې يو زمانه پاتي به نه سي داسلام نه مګر د هغه نوم او پاتي به نه سي د قرآن څخه مګر د هغه نقش، دد غه خلکو مسجدونه به آباد وي او هغه به ويران (خراب) وي، د هدايت څخه. د هغوی علماء به ډير ناکاره وي د آسمان د ځمکې لاندې، د هغوی نه به فتنه راوځي او هم په هغوی کې به بيرته واپس کيږي.

(۱۱) وَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم يَكُونُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ أَقْوَامٌ إِخْوَانُ الْعَلَانِيَةِ أَعْدَاءُ السَّرِيرَةِ. فَقِيلَ: يَا رَسُولَ اللهِ كَيْفَ يَكُونُ ذَلِكَ؟ قَالَ: بِرَغْبَةِ بَعْضِهِمْ إِلَى بَعْضٍ، وَبِرَهْبَةِ بَعْضِهِمْ مِنْ بَعْضٍ. رواه احمد. تخريج مشكوٰة صفحه ۴۵۵ س ۱۹ عن معاذ بن جبل رضي الله عنه مرفوعا.

ژباړه او مختصر مطلب: اونبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل: چې په اخره زمانه کې به څو قومونه وي چې په ښکاره به سره ورونړه وي او پټ به دښمنان وي، پوښتنه وکړل سوه دا به څنګه وي. دوی صلى الله عليه وسلم فرمايل:

چي دابه دبعضو ډلو دبعضو نه دطمع په وجه وي او دبعضو به دبعضو څخه ډېرې په وجه وي يعني مخامخ به دوستان وي او پېشي شا به دوښمنان وي تاسو دهغوی نه ځان وساتی .

(۱۲) وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ يَذْهَبُ الصَّالِحُونَ الأَوَّلُ فَالأَوَّلُ وَيَبْقَى حُفَالَةٌ كَحُفَالَةِ الشَّعِيرِ أَوِ التَّمْرِ لاَ يُبَالِيهِمُ اللّٰهُ بَالَةً .بخاري، تخريج مشكوة صفحه ۳۵۸ س ۲۶ عن مرواس الاسلمي رضي الله عنه من اصحاب الشجرة مرفوعا.

ژباړه او مختصر مطلب : اونبي كريم ﷺ وفرمايل چي نيكان خلگ به ولاړسي يو دبل څخه وروسته اوباقي به پاتي سي بوس څنگه چي داروبشو اوكجرو بوس وي .الله تعالی به دهغوی پروا نه كوي ،پروا كولوسره . په يو روايت كي حثالة دی ،دحفالة معنی يوه ده ،يعني ديوشئ ردي اوبيكاره كچره يعني قيامت ته نژدی به ردي پاتي سي صرف نوم به پاتي وي دكاربه نه وي مطلب دادی چي تاسو نيكان جوړسی په ردي كي مه داخليږي .

(۱۳) وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لاَ تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَكُونَ أَسْعَدَ النَّاسِ بِالدُّنْيَا لُكَعُ بْنُ لُكَعٍ.

.تخريج مشكوة صفحه ۴۵۹ س ۵ عن حذيفه رضي الله عنه مرفوعا.

ژباړه او مختصر مطلب : اونبي كريم ﷺ وفرمايل : چي قيامت به نه قائميږي ترهغه وخت پوري چي ددنيا په اعتبار سره په ټولو خلگو كي دټولو څخه زيات نيك به كمينه (رزيل) دكمينه زوی وي يعني يوسړی به هم الله ويونكی پاتي نسي ټول به رزيلان درزيلانو زامن پاتي سي ،هله به قيامت راځي .

(۱۴) وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ الصَّابِرُ فِيهِمْ عَلَى دِينِهِ كَالْقَابِضِ عَلَى الْجَمْرِ

.ترمذی، تخريج مشكوة صفحه ۴۰۹ س ۱۳ عن انس رضي الله عنه مرفوعا.

ژباړه او مختصر مطلب :اونبي كريم ﷺ وفرمايل: چي رابه سي په خلگو باندي يوه زمانه صبر كونكی به په دغه خلگو كي په خپل دين باندي داسي وي لكه په موټي كي داورسكروټي نيونكی يعني په دين باندي عمل كول به قيامت ته نژدی ډېر زيات مشكل سي ،دادهغه وخت ارشاد دی چي نن صباه ير واضع سوی دی .

(۱۵) وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ يُوشِكُ الأُمَمُ أَنْ تَدَاعَى عَلَيْكُمْ كَمَا تَدَاعَى الأَكَلَةُ إِلَى قَصْعَتِهَا فَقَالَ قَائِلٌ وَمِنْ قِلَّةٍ نَحْنُ يَوْمَئِذٍ قَالَ بَلْ أَنْتُمْ يَوْمَئِذٍ كَثِيرٌ وَلَكِنَّكُمْ غُثَاءٌ كَغُثَاءِ السَّيْلِ وَلَيَنْزِعَنَّ اللّٰهُ مِنْ صُدُورِ عَدُوِّكُمُ الْمَهَابَةَ مِنْكُمْ وَلَيَقْذِفَنَّ اللّٰهُ فِي قُلُوبِكُمُ الْوَهَنَ». فَقَالَ قَائِلٌ يَا رَسُولَ اللّٰهِ وَمَا الْوَهَنُ قَالَ حُبُّ الدُّنْيَا وَكَرَاهِيَةُ الْمَوْتِ .رواه ابوداؤد. تخريج :مشكوة صفحه ۴۵۹ س ۱۹ عن ثوبان رضي الله عنه مرفوعا.

ژباړه او مختصر مطلب : اونبي كريم ﷺ وفرمايل : چي نژدی ده چي امتونه به په تاسو باندي (ستاسو خلاف) يوبل ته دعوت وركوي لكه چي څنگه دعوت وركوي ښځه خپلي كاسې ته ،نوويونكي

وویل چي زموږ د کمی په وجه به دغه شان کیږي. نبي کریم ﷺ وفرمایل چي نه بلکه تاسو به په دغه ورځ ډیر یاست لیکن زګ به یاست. لکه د بهیدونکو ابو زګ. او خامخا اوبه باسي الله تعالی ستاسو د دښمن د سیني څخه ستاسو ویره او وابه چوي ستاسو زړونو کي کمزوري، ویونکی وویل چي وهن چي ته وایي؟ یارسول الله! ﷺ هغوی ﷺ وفرمایل: چي کله د دنیا محبت شروع سي او مرګ ناخوښه سي نو بیا هغه څنګه جهاد کولی، لهذا د داسي خلګو رعب به هم ختمیږي او په زړه کي بزدلي هم راځي.

(۱۶) وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَخْرُجَ قَوْمٌ يَأْكُلُونَ بِأَلْسِنَتِهِمْ كَمَا تَأْكُلُ الْبَقَرُ بِأَلْسِنَتِهَا (رواه احمد)

ژباړه او مختصر مطلب: اونبي کریم ﷺ وفرمایل چي قیامت به نه قائمیږي ترهغه چي یو قوم به راووزي چي په خپلو ژبو سره به داسي خوراک کوي لکه چي څنګه غوا خوراک کوي پخپه ژبه باندي یعني هغه قوم به د حلال او حرام فرق نه کوي او په خپلو ژبو سره به د خلګو تعریف کوي مال به حاصلوی.

(۱۷) وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يُبَالِي الْمَرْءُ مَا أَخَذَ مِنْهُ أَمِنَ الْحَلَالِ أَمْ مِنَ الْحَرَام

(رواه البخاری. تخریج مشکوة صفحه ۲۴۱ س ۱۴ عن ابی هریرة رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه او مختصر مطلب: نبي کریم ﷺ فرمایلی دی چي رابه سي په خلګو باندي یوه زمانه چي پروا به نه کوي انسان چي کوم مال یې واخیستلو آیا د حلال څخه یې واخیستلو او که د حرام څخه.

(۱۸) وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ إِنَّ مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ أَنْ يَتَدَافَعَ أَهْلُ الْمَسْجِدِ لَا يَجِدُونَ إِمَامًا يُصَلِّي بِهِمْ.

(رواه ابوداود تخریج: مشکوة صفحه ۱۰۰ س ۱۶ عن سلامة بنت الحر مرفوعا)

ژباړه او مختصر مطلب: نبي کریم ﷺ وفرمایل چي بیشکه د قیامت د نښانو څخه داده چي مسجد والا به یو بل لري کوي هغوی به نه بیامومي څوک چي په لمونځ ورته وکړي یعني هیڅوک نیک انسان به نه ملاوېږي چي دوی ته امامت ورکړي.

(۱۹) وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ إِنَّ مِنْ أَشَدِّ أُمَّتِي لِي حُبًّا نَاسٌ يَكُونُونَ بَعْدِي يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ رَآنِي بِأَهْلِهِ وَمَالِهِ (تخریج مشکوة صفحه ۵۸۳ س ۱۸ عن ابی هریرة رضی الله عنه مرفوعا)

ژباړه او مختصر مطلب: نبي کریم ﷺ فرمایلي دي چي بیشکه زما د امت نه زما سره ډیر محبت کونکی به هغه خلګ وي چي زما څخه وروسته به وي په هغوی کي به یو کس غواړي چي کاش ما ووینې د خپل اهل او عیال او مال په بدله کي یعني قیامت ته نژدې به هم ماسره محبت کونکی راځي او هغو به دا تمنا او ارزو کوي چي کاش زموږ اهل او عیال او مال قربان سي او موږ ته د نبي کریم ﷺ زیارت نصیب سي.

(۲۰)وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ اِنَّهٗ سَيَكُوْنُ فِيْ آخِرِ هٰذِهِ الْاُمَّةِ قَوْمٌ لَهُمْ مِثْلُ اَجْرِ اَوَّلِهِمْ يَأْمُرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقَاتِلُوْنَ اَهْلَ الْفِتَنِ.

(رواه البيهقى فى دلائل النبوة. تخريج مشكوة صفحه : ۵۸۴ س ۴ عن عبدالرحمن ابن العلاء الحضرمى مرفوعا)

ژباړه او مختصر طلب : اونبي كريم ﷺ وفرمايل : چي بيشكه نژدى ده چي وي به ددې امت په اخر كي يو قوم چي دهغوى لپاره به ددې امت دمخكنيو پشان اجروي هغه به دنيكى امر كوي اود گناه څخه به منع كوي اودفتنې والو سره به جګړه كوي يعني دادقيامت دښو ښو نه يو نښه ده چي په اخر كي به دفتنې په وجه دنيكى ثواب دمخكنو پشان ملاويږي هغه قوم به دنيكى حكم كوي اوبدي نه به منع كوي اودفتنې والاسره به يعني دټولو شيعه ګانو اوبدعتيانو سره به جنګ كوي .

(۲۱)وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يَنْفَعُ فِيْهِ اِلَّا الدِّيْنَارُ وَالدِّرْهَمُ.

(رواه احمد. تخريج مشكوة صفحه ۲۴۳ س ۲ عن ابى بكر بن ابى مريم رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه او مختصر مطلب:اونبي كريم ﷺ وفرمايل چي خامخاضرور به راسي په خلګو باندي يوه زمانه چي په هغه كي به د درهم اودينا څخه سوا هيڅ شئ فائده نه وركوي ،په زمانه كي به خلګ دمال دګټلو اودمال جمع كولو په فكر كي مشغول وي كه هغه هرڅنګه مال وي اومال جمع كول به ورته ښه معلوميږي .

(۲۲)وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ صِنْفَانِ مِنْ اَهْلِ النَّارِ لَمْ اَرَهُمَا قَوْمٌ مَعَهُمْ سِيَاطٌ كَاَذْنَابِ الْبَقَرِ يَضْرِبُوْنَ بِهَا النَّاسَ وَنِسَاءٌ كَاسِيَاتٌ عَارِيَاتٌ مُمِيْلَاتٌ مَائِلَاتٌ رُءُوْسُهُنَّ كَاَسْنِمَةِ الْبُخْتِ الْمَائِلَةِ لَا يَدْخُلْنَ الْجَنَّةَ وَلَا يَجِدْنَ رِيْحَهَا وَاِنَّ رِيْحَهَا لَيُوْجَدُ مِنْ مَسِيْرَةِ كَذَا وَكَذَا

(مسلم، تخريج مشكوة صفحه ۳۰۶ س ۲ عن ابى هريرة رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه او متخصر مطلب : اونبي كريم ﷺ وفرمايل : چي دجهنميانو دوه قسمونه دي چي ماهغه نه دي ليدلي يو دله هغه قوم چي دهغوى سره به كوړې وي لكه دغولكې وي په هغه سره به خلګ وهي اوهغ ښځي چي كپړې به يې اغوستي وي اوبربنډي به وي ،دابه دخلګو زړونو كي خواهش پيدا كونكى وي اوخلګو لره به خپل ځان مائل كونكي وي دهغوى سرونه به داسي وي لكه دبختي اوښ كاړه قبونه هغوى به جنت ته نه داخليږي اونه به دجنت خوشبوئى ووينى اوبيشكه دجنت خوشبوئى موندلي كيږي د دومره دومره فاصلې څخه (دلري ځنځه)

(۲۳)وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَقْبِضُ الْعِلْمَ انْتِزَاعًا يَنْتَزِعُهٗ مِنَ الْعِبَادِ وَلٰكِنْ يَقْبِضُ الْعِلْمَ بِقَبْضِ الْعُلَمَاءِ حَتّٰى اِذَا لَمْ يُبْقِ عَالِمًا اتَّخَذَ النَّاسُ رُءُوْسًا جُهَّالًا فَسُئِلُوْا فَاَفْتَوْا بِغَيْرِ عِلْمٍ فَضَلُّوْا وَاَضَلُّوْا.

(بخاري اومسلم. تخريج مشكوة صفحه ۳۳ ص ۹ عن عبدالله بن عمر رضي الله عنه مرفوعا)

ژباړه او مختصر مطلب : اونبي کریم ﷺ وفرمایل : چي بیشکه الله تعالی به علم دخلګو نه اوچتوي په راویستلو سره لیکن اوچتولی به سي علم دعالمانو په وفات کولو سره ، تردې چي هیڅ یو عالم به پاتې نسي نو خلګ به جاهلان سرداران جوړ کړي نوتپوس به کول کیږي دجاهلانو څخه هغه به بغیر دعلم نه فتوی ورکوي نو هغوی پخپله هم ګمراهان وي اونور خلګ به هم ګمراه کړي .

(۲۴) قَالَ النَّبِيُّ ﷺ تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ وَعَلِّمُوهُ النَّاسَ تَعَلَّمُوا الْفَرَائِضَ وَعَلِّمُوهُ النَّاسَ تَعَلَّمُوا الْقُرْآنَ وَعَلِّمُوهُ النَّاسَ فَإِنِّي امْرُؤٌ مَقْبُوضٌ وَالْعِلْمُ سَيُنْتَقَصُ وَتَظْهَرُ الْفِتَنُ حَتَّى يَخْتَلِفَ اثْنَانِ فِي فَرِيضَةٍ لَا يَجِدَانِ أَحَدًا يَفْصِلُ بَيْنَهُمَا .

دارمي (تخریج : مشکوة صفحه ۳۸ س ۱۱ عن ابن مسعود رضي الله عنه مرفوعا

ژباړه او مختصر مطلب : اونبي کریم ﷺ وفرمایل چي علم زده کړی اوهغه نورو خلګو ته ورسوی او تاسو فرائض (داسلام یا دمیراث علم) زده کړی اوهغه مخکي نورو خلګو ته وښایاست اوقرآن زده کړی اوهغه مخکي نورو خلګو ته وښایاست ، بیشکه زه اوچتولی سم اوعلم به همژر دی چي پورته کړی سي اوفتنی په ښکاره سي تردې چي اختلاف به وي ددوو کسان په مینځ کي په یو فرض کي نو دواړه به فیصله کونکی نه مومي یعني جهالت به عام ځو ک فیصلې والا عالم به هم نه ملاوېږي .

(۲۵) قَالَ النَّبِيُّ ﷺ : اقْرَءُوا الْقُرْآنَ بِلُحُونِ الْعَرَبِ وَأَصْوَاتِهَا ، وَإِيَّاكُمْ وَلُحُونَ أَهْلِ الْعِشْقِ وَأَهْلِ الْكِتَابَيْنِ . وَسَيَجِيءُ قَوْمٌ مِنْ بَعْدِي يُرَجِّعُونَ بِالْقُرْآنِ تَرْجِيعَ الْغِنَاءِ وَالرَّهْبَانِيَّةِ وَالنَّوْحِ لَا يُجَاوِزُ حَنَاجِرَهُمْ ، مَفْتُونَةٌ قُلُوبُهُمْ وَقُلُوبُ الَّذِينَ يُعْجِبُهُمْ شَأْنُهُمْ .

بیهقي . تخریج مشکوة صفحه ۱۹۱ س ۲۱ عن حذیفه رضي الله عنه مرفوعا

ژباړه او متخصر مطلب : اونبي کریم ﷺ وفرمایل چي قرآن وایې په عربي لهجو باندي په عربي اوازونو باندي اوځان ساتي دعاشقانو دلهجونه اودوو کتابونو والا دلهجونه (یهود اونصاری نه) اوزر ده چي رابه سي زما څخه وروسته یو قوم چي قرآن به وایي په آواز واپس کولو سره دسندري راګرځولو پشان او دژړا پشان ، قرآن به د دوی د مریو څخه وړاندي نه تیرېږي ، ددوی زړونه به فتنه کي پراته وي اودهغه چا زړونه هم چاله چي خوشحالوی د دوی داحالت دویلو . **فائده** : داپنځه ویښت (۲۵) دغیبو خبرونه نبي کریم ﷺ دالله تعالی دطرف نقل کولو سره ښودلی دی نه داچي پخپله نبي کریم ﷺ پخپله عالم الغیب ؤ ، عالم الغیب خو هغه ځو ک دی چي بغیر دڅه واسطې نه یعني بغیر دڅه ذریعې نه په خپل قدرت علمي سره څه معلوم کړي اودهغه خبر ورکړي ، نبي کریم ﷺ ته چي کوم خبرونه دغیب ښودلی سوی دی نوهغه نبي کریم ﷺ خلګو ته رسوي چي هغه ته انباء غیب (دغیب خبرونه) ویل کیږي نه چي علم غیب (غیب پیژندل) . تم الباب ویلیه الباب الثاني بحمد الله وحسن توفیه

(الباب الثاني)

في الواقعات والقصص وفيه اربعون قصة

(۱) ذَاتَ يَوْمٍ إِذْ طَلَعَ عَلَيْنَا رَجُلٌ شَدِيدُ بَيَاضِ الثِّيَابِ شَدِيدُ سَوَادِ الشَّعَرِ لاَ يُرَى عَلَيْهِ أَثَرُ السَّفَرِ وَلاَ يَعْرِفُهُ مِنَّا أَحَدٌ حَتَّى جَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فَأَسْنَدَ رُكْبَتَيْهِ إِلَى رُكْبَتَيْهِ وَوَضَعَ كَفَّيْهِ عَلَى فَخِذَيْهِ وَقَالَ يَا مُحَمَّدُ أَخْبِرْنِي عَنِ الإِسْلاَمِ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم : الإِسْلاَمُ أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ وَتُقِيمَ الصَّلاَةَ وَتُؤْتِيَ الزَّكَاةَ وَتَصُومَ رَمَضَانَ وَتَحُجَّ الْبَيْتَ إِنِ اسْتَطَعْتَ إِلَيْهِ سَبِيلاً. قَالَ صَدَقْتَ. قَالَ فَعَجِبْنَا لَهُ يَسْأَلُهُ وَيُصَدِّقُهُ. قَالَ فَأَخْبِرْنِي عَنِ الإِيمَانِ. قَالَ. أَنْ تُؤْمِنَ بِاللهِ وَمَلاَئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ. قَالَ صَدَقْتَ. قَالَ فَأَخْبِرْنِي عَنِ الإِحْسَانِ. قَالَ. أَنْ تَعْبُدَ اللهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ. قَالَ فَأَخْبِرْنِي عَنِ السَّاعَةِ. قَالَ. مَا الْمَسْئُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ قَالَ فَأَخْبِرْنِي عَنْ أَمَارَتِهَا. قَالَ: أَنْ تَلِدَ الأَمَةُ رَبَّتَهَا وَأَنْ تَرَى الْحُفَاةَ الْعُرَاةَ الْعَالَةَ رِعَاءَ الشَّاءِ يَتَطَاوَلُونَ فِي الْبُنْيَانِ. قَالَ ثُمَّ انْطَلَقَ فَلَبِثْتُ مَلِيًّا ثُمَّ قَالَ لِي: يَا عُمَرُ أَتَدْرِي مَنِ السَّائِلُ؟ قُلْتُ اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: فَإِنَّهُ جِبْرِيلُ أَتَاكُمْ يُعَلِّمُكُمْ دِينَكُمْ.

رواه بخاري، تخريج مشكوة صفحه ۱۱ س ۱۷.

ژباړه: حضرت عمر رضي الله عنه څخه روايت دی هغه ويلی دی چي موږ يوه ورځ نبي کريم صلى الله عليه وسلم سره ناست ؤ يو سړی موږ ته راغی سپيني جامې يې اغوستي وی او ويښته يې ډېر تور ؤ چي دسفر هيڅ اثر ورباندي نه ؤ او په موږ کي هيڅانه پيژندلو، تردې چي نبي کريم صلى الله عليه وسلم ته راغلی او کښېنستی خپلي ګونډې (زنګونان) يې دنبي کريم صلى الله عليه وسلم د ګونډو طرف ته ماتي کړی خپل ورغوی يې دنبي کريم صلى الله عليه وسلم په پرزنګونو باندي کيښودل او وی فرمايل : اې محمد! صلى الله عليه وسلم ما ته خبر راکړه داسلام په باره کي . نبي کريم صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل : اسلام دادی چي ته ګواهي ورکړی چي دالله تعالى څخه سوا هيڅوک معبود نشته او محمد صلى الله عليه وسلم دالله رسول دی او ته لمونځ کوي او زکوة ورکوی او درمضان روژې نيسی او ته دبيت الله حج کوی که چيرې طاقت دې درلود دلارې وغيره . نو هغه ورته وويل چي تا سو رښتيا وويل : نو موږ حيران سو چي پوښتنه هم کوي او تصديق هم کوي . هغه وويل چي تاسو ما ته دايمان په هکله ښودنه وکړی . نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل : ايمان دادی چي ته ايمان راوړی په الله او دهغه په فرښتو او دهغه په کتابونو باندې او دهغه په پيغمبرانو او دقيامت په ورځ او ته ايمان راوړی په ښه او بد تقدير باندې ، نو هغه وويل چي تا رښتيا وويل ، بيا يې وويل چي ما ته داحسان په باره کي خبر راکړه . نو نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل (احسان دادی) چي ته دالله عبادت وکړی داسې لکه چي ته الله وينې بيشکه که څه هم ته الله تعالى نه وينې . نو هغه

خوتاويني ،بيايې وويل چې دقيامت په باره ماته خبرراکړه يعني (چې قيامت به کله راځي)نونبي کريم ﷺ ورته وفرمايل چې دقيامت متعلق مسؤل (نبي کريم ﷺ . دسائل (جبرائيل عليه السلام ،نه زيات عالم نه دی ،بيا وويل چې تاسوماته دهغه دنښو په باره کې بيان وکړی نوهغوی ﷺ وفرمايل (۱): چې وزيږوي وينځه خپل مولا (يعني اولادبه نافرمان سي)(۲): چې کله ته ووينی لڅو پښو والا اوبربنډ اومحتاج اوشپنيان چې فخربه کوي (په لوړو لوړو) ماڼي جوړولو کې ،راوي وايي چې بيا هغه سړی ولاړی نوزه لږ ساعت هلته ايسار يعني ودرېدم حضور ﷺ ماته وفرمايل چې اې عمر! رضي الله عنه آيا ته خبريې چې دا تپوس کونکی څوک ؤ ،ماورته وويل الله جل جلاله اودهغه رسول ﷺ به پوهيږي .رسول الله وفرمايل : بيشکه دا جبرئيل عليه السلام ؤ راغلی ؤ تاسوته چې تاسوته دې ستاسو دين ښودلو .

(۲) عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو رضي الله عنه قَالَ رَجَعْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ مِنْ مَكَّةَ إِلَى الْمَدِينَةِ حَتَّى إِذَا كُنَّا بِمَاءٍ بِالطَّرِيقِ تَعَجَّلَ قَوْمٌ عِنْدَ الْعَصْرِ فَتَوَضَّئُوا وَهُمْ عِجَالٌ فَانْتَهَيْنَا إِلَيْهِمْ وَأَعْقَابُهُمْ تَلُوحُ لَمْ يَمَسَّهَا الْمَاءُ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ .وَيْلٌ لِلْأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ أَسْبِغُوا الْوُضُوءَ .

رواه مسلم، تخريج مشکوة صفحه ۴۶ س ۳

ژباړه: حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی هغوی وفرمايل چې موږ دنبي کريم ﷺ سره دمکې نه مدينې منورې ته واپس ترديې چې موږ په لاره کې اوبوته نژدې ؤنوقوم تلواره وکړه دمازديگر په وخت کې نوهغوی اودس وکړو په داسې حال چې هغوی تلواره کونکی ؤچې کله موږ هغوی ته راورسيدو اودهغوی پوندې ښکاريدې چې وچې وی نونبي کريم ﷺ وفرمايل : چې هلاکت دوي هغه پوندولره چې داورڅخه دی اودس پوره کوي .

(۳) عَنْ أَبِي ذَرٍّ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَرَجَ زَمَنَ الشِّتَاءِ وَالْوَرَقُ يَتَهَافَتُ . فَأَخَذَ بِغُصْنَيْنِ مِنْ شَجَرَةٍ ،قَالَ: فَجَعَلَ ذَلِكَ الْوَرَقُ يَتَهَافَتُ . قَالَ : فَقَالَ : يَا أَبَا ذَرٍّ قُلْتُ : لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللهِ . قَالَ : إِنَّ الْعَبْدَ الْمُسْلِمَ لَيُصَلِّي الصَّلَاةَ يُرِيدُ بِهَا وَجْهَ اللهِ . فَتَهَافَتُ عَنْهُ ذُنُوبُهُ كَمَا يَتَهَافَتُ هَذَا الْوَرَقُ عَنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ .رواه احمد ،مشکوة صفحه ۵۸ س ۲۳.

ژباړه: اوحضرت ابوذرغفاري رضي الله عنه څخه روايت دی چې نبي کريم ﷺ دباندې يوورځ تشريف يوړلو ديخنی په موسم کې اوپاڼې غورزيدلی نونبي کريم ﷺ ددرختي دوې څانګې ونيولی ،راوي وايي چې دنبی کريم ﷺ نيولوسره پاڼې غورزيدل شروع سو ، بيا يې وفرمايل :چې اې ابوذره! ماعرض وکړو زه حاضريم اې دالله رسوله ! ﷺ نووی فرمايل بيشکه چې مسلمان بنده چې کله لمونځ کوي دالله تعالی رضاغواړي نو دهغه څخه ګناهونه داسې غورزيږي لکه چې داپاڼې ددې درختي څخه راغورزيږي .

(۴) وَعَنْ رَبِيعَةَ بْنِ كَعْبِ الْأَسْلَمِيِّ قَالَ كُنْتُ أَبِيتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَأَتَيْتُهُ بِوَضُوئِهِ وَحَاجَتِهِ فَقَالَ لِي سَلْ فَقُلْتُ أَسْأَلُكَ مُرَافَقَتَكَ فِي الْجَنَّةِ. قَالَ أَوَغَيْرَ ذَلِكَ قُلْتُ هُوَ ذَاكَ. قَالَ فَأَعِنِّي عَلَى نَفْسِكَ بِكَثْرَةِ السُّجُودِ.

رواه مسلم، مشکوة صفحه ۸۴ س ۸.

ژباړه: او د حضرت ربیعه رضی الله عنه څخه روایت دی چې یو ځل ماد رسول الله ﷺ سره شپه تیره کړه نو ما هغوی ته اوبه راوړې د اودس لپاره او حاجت لپاره، نبی کریم ﷺ ما ته وفرمایل: چې وغواړه ما وویل: زه ستا ملګرتیا غواړم په جنت کې هغوی وفرمایل چې دد ې څخه علاوه بل څه غواړې. ما ورته وویل همدا غواړم نو وی فرمایل: ته زما امداد وکړه په خپل نفس باندې په ډیرو سجدو سره.

(۵) وَعَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رضی الله عنه قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَيُسَوِّي صُفُوفَنَا حَتَّى كَأَنَّمَا يُسَوِّي بِهَا الْقِدَاحَ حَتَّى رَأَى أَنَّا قَدْ عَقَلْنَا عَنْهُ ثُمَّ خَرَجَ يَوْمًا فَقَامَ حَتَّى كَادَ أَنْ يُكَبِّرَ فَرَأَى رَجُلًا بَادِيًا صَدْرُهُ مِنَ الصَّفِّ فَقَالَ عِبَادَ اللهِ لَتُسَوُّنَّ صُفُوفَكُمْ أَوْ لَيُخَالِفَنَّ اللهُ بَيْنَ وُجُوهِكُمْ. رواه احمد، مشکوة صفحه ۹۷ س ۲۶.

او د حضرت نعمان بن بشیر رضی الله عنه څخه روایت دی دې فرمایي چې د الله رسول ﷺ به زمونږ صفونه سیده کول لکه چې نبي کریم ﷺ صفونه نیغوي د غشو په لرګي سره، تر دې چې هغوی معلومه کړه چې مونږ صفونه برابرول یاندې پوهه سو. بیا یوه ورځ تشریف راوړو دباندې نژدې وه چې هغوی تکبیر کړي نو هغوی ﷺ ولیدل چې دیو سړي سینه د صف څخه دباندې راوتلې وه نو وی فرمایل اې د الله بندګانو تاسو خپل صفونه برابر کړئ کنې الله تعالی به په تاسو کې مخالفت پیدا کړي.

(۶) عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَلَامٍ رضی الله عنه قَالَ: لَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْمَدِينَةَ جِئْتُ فَلَمَّا تَبَيَّنْتُ وَجْهَهُ عَرَفْتُ أَنَّ وَجْهَهُ لَيْسَ بِوَجْهِ كَذَّابٍ فَكَانَ أَوَّلَ شَيْءٍ تَكَلَّمَ بِهِ أَنْ قَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَفْشُوا السَّلَامَ وَأَطْعِمُوا الطَّعَامَ وَصَلُّوا بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامٌ، تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِسَلَامٍ. رواه الترمذی وابن ماجه والدارمی، مشکوة صفحه ۱۶۸ س ۳۰.

ژباړه: د حضرت عبد الله بن سلام رضی الله عنه څخه روایت دی هغه فرمایي چې چې نبي کریم ﷺ مدینې منورې ته تشریف راوړو نو زه راغلم چې کله ما د هغوی ﷺ مخ ته په غور وکتل نو ما ته معلومه سوه چې دا مخ د دروغجن نسي کیدی نو هغه خبره چې هغوی ﷺ د ټولو څخه مخکې وفرمایله هغه دا وه چې اې خلکو سلام خور کړې او خلکو ته خوراک ورکړئ او صله رحمي کوی او لمونځ کوی د شپې په داسې حال کې چې خلک ویده وي نو تاسو به داخل سئ جنت په امن او سلامتیا سره.

(۷) وَعَنْ عَائِشَةَ رضی الله عنها أَنَّهُمْ ذَبَحُوا شَاةً فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ مَا بَقِيَ مِنْهَا قَالَتْ مَا بَقِيَ مِنْهَا إِلَّا كَتِفُهَا قَالَ بَقِيَ كُلُّهَا غَيْرَ كَتِفِهَا. رواه الترمذی.

ژباړه: اودحضرت عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چي موږ کره يوه ورځ هغوی سريلی ذبح کړه نوحضور ﷺ وفرمايل پوښتنه يې وکړه ايا څه شئ دهغه (سريلي) څخه پاتي سوی دی نو عائشې رضي الله عنها ورته وويل سودا داوړي (دغوښي) څخه نورهيڅ نه دي پاتي سوي نوحضور ﷺ وفرمايل چي نه ټوله باقي ده سوا داوړی دغوښي نه يعني چي کومه صدقه سوی ده هغه باقي ده دهغه ثواب به ملاوېږي اوکوم چي تاسوسره پاتي ده هغه باقي نه ده ختميدونکی ده.

(۸) عَنْ أَبِي قَتَادَةَ بْنِ رِبْعِيِّ الْأَنْصَارِيِّ رضي الله عنه أَنَّهُ كَانَ يُحَدِّثُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ مُرَّ عَلَيْهِ بِجِنَازَةٍ فَقَالَ: مُسْتَرِيحٌ وَمُسْتَرَاحٌ مِنْهُ قَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ مَا الْمُسْتَرِيحُ وَالْمُسْتَرَاحُ مِنْهُ فَقَالَ الْعَبْدُ الْمُؤْمِنُ يَسْتَرِيحُ مِنْ نَصَبِ الدُّنْيَا وَأَذَاهَا إِلَى رَحْمَةِ اللهِ وَالْعَبْدُ الْفَاجِرُ يَسْتَرِيحُ مِنْهُ الْعِبَادُ وَالْبِلَادُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ. رواه البخاري، مشكوة صفحه ۱۳۹ س ۱۹.

ژباړه: اودحضرت ابو قتاده رضي الله عنه څخه روايت دی چي داحديث به يې بيانولو چي: نبي کريم ﷺ سره يوه جنازه تيره سوه نونبي کريم ﷺ وفرمايل: چي داجنازه والا به يا راحت موندي يا به ددې څخه راحت موندل کيږي. صحابه ؤ تپوس وکړو چي دامستريح اومستراح منه څه شئ دی، هغوی وفرمايل: چي مسلمان بنده راحت مومي ددينا دغمونونه اودهغی دتکليفونوڅخه. دالله تعالی رحمت طرف ته اوګنهګار بنده نه راحت مومي بندګان اوښارونه، درختي اوځناور.

(۹) بُرَيْدَةَ رضي الله عنه قَالَ دَخَلَ بِلَالٌ عَلَى رَسُولِ اللهِ وَهُوَ يَتَغَدَّى. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْغَدَاءَ يَا بِلَالُ قَالَ: إِنِّي صَائِمٌ يَا رَسُولَ اللهِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ نَأْكُلُ رِزْقَنَا وَفَضْلَ رِزْقِ بِلَالٍ فِي الْجَنَّةِ. أَشَعَرْتَ يَا بِلَالُ إِنَّ الصَّائِمَ يُسَبِّحُ عِظَامُهُ، وَيَسْتَغْفِرُ لَهُ الْمَلَائِكَةُ مَا أُكِلَ عِنْدَهُ.

رواه البيهقي في شعب الايمان، مشكوة صحفه ۱۸۱ س ۱۹.

ژباړه: دحضرت بريده رضي الله عنه څخه روايت دی هغه وايي چي حضرت بلال رضي الله عنه حضور ﷺ ته راغلی په داسي کي چي حضور ﷺ دغرمي ډوډی خوړله، نورسول الله ﷺ وفرمايل: اې بلاله! رضي الله عنه ډوډی تياره. حضرت بلال رضي الله عنه وويل زما روژه ده اې دالله رسوله ﷺ، رسول الله ﷺ وفرمايل: موږ خپل (دا) رزق خورو اودبلال رزق باقي سو په جنت کي، ايا تا ته پته شته اې بلاله رضي الله عنه چي بيشکه دروژه دار هډوکي دهغه لپاره تسبيح وايي اوفرشتي دهغه لپاره داستغفار دعا کوي تر کومي پوري چي روژه دار په وړاندي خوراک خوړلی کيږي.

(۱۰) وَعَنْ جَابِرٍ رضي الله عنه يَقُولُ أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي دَيْنٍ كَانَ عَلَى أَبِي فَدَقَقْتُ الْبَابَ فَقَالَ مَنْ ذَا فَقُلْتُ أَنَا فَقَالَ أَنَا أَنَا كَأَنَّهُ كَرِهَهَا. رواه البخاري ومسلم. مشكوة صفحه ۴۰۰ س ۲۶.

ژباړه: دحضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی هغه فرمايي چي زه دنبي کريم ﷺ ته راغلم دهغه قرض په باره کي چي زما په پلار پاندي ؤ ما دروازه وټکوله نونبي کريم ﷺ وفرمايل چي څوک يې ؟ماورته وويل زه يم .هغوی ﷺ وفرمايل (زه زه) لکه چي نبي کريم ﷺ دا نه خوښوله يعني نوم ښودل پکار دی (زه زه) څه شیء دی .

(١١) عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ كَانَ أَخَوَانِ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ فَكَانَ أَحَدُهُمَا يَأْتِي النَّبِيَّ ﷺ وَ الآخَرُ يَحْتَرِفُ فَشَكَا الْمُحْتَرِفُ أَخَاهُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ لَعَلَّكَ تُرْزَقُ بِهِ.

رواه الترمذی،مشکوة صفحه ۴۵۳ س ۲۳

ژباړه: دحضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دی هغه فرمايي چي دنبي کريم ﷺ په زمانه کي دوه ورونړه ؤ يوبه نبي کريم ﷺ ته راتلو اودويم به همېشه کاروبار کولونوکار والا دخپل ورور شکايت وکړو نبي کريم ﷺ ته. نوهغوی ﷺ ورته وفرمايل : چي شايد تاته دده په وجه رزق درکول کيږي .

(١٢) عَنْ وَاثِلَةَ بْنِ الْخَطَّابِ، قَالَ: دَخَلَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ قَاعِدٌ. فَتَزَحْزَحَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ الرَّجُلُ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّ فِي الْمَكَانِ سَعَةً. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ إِنَّ لِلْمُسْلِمِ حَقًّا إِذَا رَآهُ أَخُوهُ أَنْ يَتَزَحْزَحَ لَهُ. .رواه البيهقي فی شعب الايمان،مشکوة ص ۴۰۴ س ۱.

ژباړه: دحضرت واثله بن خطاب رضي الله عنه څخه روايت دی فرمايي چي يوسړی رسول الله ﷺ ته راغلی اونبي کريم په مسجد کي تشريف فرماؤ ،نودالله رسول الله ﷺ هغه ته لږ ځای پرېښودلو (لږ دخپل ځای څخه وخوزېدو) هغه کس وويل اې دالله رسوله ﷺ بېشکه ځای فراخه دی (يعني تاسو ولي دخپل ځای څخه وخوزيداست) نونبي کريم ﷺ وفرمايل چي دمسلمان لپاره حق دی چي کله خپل مسلمان ورور ووينی نو (اګرچي ځای فراخ وي ليکن بيا دي هم لږشان) ځای پريږدي دهغه لپاره .

(١٣) وَعُمَرَ بْنَ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ كُنْتُ غُلَامًا فِي حَجْرِ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَكَانَتْ يَدِي تَطِيشُ فِي الصَّحْفَةِ فَقَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ يَا غُلَامُ سَمِّ اللهَ وَكُلْ بِيَمِينِكَ وَكُلْ مِمَّا يَلِيكَ. رواه البخاري،مشکوة ص ۳۶۳ س ۹

ژباړه: دحضرت عمر بن ابی سلمه رضي الله عنه څخه روايت دی فرمايي چي زه ماشوم وم دنبي کريم ﷺ په غيږ کي وم اوزما لاس په کاسه کي ګرځيدلو نوماته رسول الله ﷺ وفرمايل چي دالله تعالی نوم واخله اوپه خپل راسته لاس خوراک وکړه اوپه کاسه کي دخپل مخ څخه خوراک کوه .

(۱۴) عَنْ أُمَيَّةَ بْنِ مَخْشِيٍّ رضي الله عنه قَالَ رَجُلٌ يَأْكُلُ فَلَمْ يُسَمِّ حَتَّى لَمْ يَبْقَ مِنْ طَعَامِهِ إِلاَّ لُقْمَةٌ فَلَمَّا رَفَعَهَا إِلَى فِمِهِ قَالَ بِسْمِ اللهِ أَوَّلَهُ وَآخِرَهُ . فَضَحِكَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم ثُمَّ قَالَ مَا زَالَ الشَّيْطَانُ يَأْكُلُ مَعَهُ . فَلَمَّا ذَكَرَ اسْمَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ اسْتَقَاءَ مَا فِي بَطْنِهِ (رواه ابوداود)

ژباړه: دحضرت اميه رضي الله عنه څخه روايت دی هغه فرمايي چي يو سړي خوراک خوړلو هغه بسم الله نه وه ويلی تردې چي دهغه په خوراک کي يواځي يوه ګوله پاتي سوه نو چي کله هغه اخري ګوله خولې ته واچوله نو وی ويل: بسم الله اوله وآخره. نو نبي کريم صلى الله عليه وسلم وخندل او بيا يې وفرمايل: چي شيطان دده سره داول څخه شريک ؤ په خوراک کي، خو چي کله هغه دالله تعالى نوم واخيستی نو شيطان هغه څه قی کړه کوم چي دهغه په خيټه کي ؤ، معلومه سوه چي په شروع کي بسم الله هير پدلو سره (بسم الله اوله واخره)ويل پکار دي.

(۱۵) عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه قَالَ كُنَّا يَوْمَ بَدْرٍ كُلُّ ثَلاثَةٍ عَلَى بَعِيرٍ قَالَ فَكَانَ أَبُو لُبَابَةَ وَعَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ زَمِيلَيْ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ: فَكَانَتْ إِذَا جَاءَتْ عُقْبَةُ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم قَالا نَحْنُ نَمْشِي عَنْكَ . قَالَ مَا أَنْتُمَا بِأَقْوَى مِنِّي وَلاَ أَنَا بِأَغْنَى عَنِ الأَجْرِ مِنْكُمَا . رواه في شرح السنة، مشكوة ص ۳۳۹ س ۲۷)

ژباړه: دحضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت دی دي فرمايي چي دبدر په ورځ موږ دري دري کسان په يو اوښ باندي ناس ؤ، ابولبابه رضي الله عنه او حضرت علی رضي الله عنه ملګري ؤ د رسول الله صلى الله عليه وسلم راوي وايي چي کله به درسول الله صلى الله عليه وسلم د پياده تللو نمبر راغلی هغوی دواړو به ورته عرض کولو چي موږ ستاسو په ځای پياده ځو، نو په دې موقع باندي نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل: چي تاسو زما نه زيات طاقتور نه ياست او زه بې پروا نه يم داجر څخه ستاسو د دواړو څخه (څنګه چي تاسو ته داجر ضرورت دی نو ما ته هم ضرورت دی.

(۱۶) عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ رضي الله عنه قَالَ لَقِيتُ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم فَقُلْتُ مَا النَّجَاةُ فَقَالَ يَا عُقْبَةُ أَمْلِكْ عَلَيْكَ لِسَانَكَ ، وَلْيَسَعْكَ بَيْتُكَ ، وَابْكِ عَلَى خَطِيئَتِكَ . رواه احمد و ترمذی، مشکوة صفحه ۴۱۳ س ۵)

ژباړه: دحضرت عقبه بن عامر رضي الله عنه څخه روايت دی هغه فرمايي چي ما ملاقات وکړ دنبي کريم صلى الله عليه وسلم څخه او ما ور څخه پوښتنه وکړه چي نجات په څه کي دی؟ نو نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل چي ته حفاظت کوه دخپلي ژبې يعني په قابو کي وساته خپله ژبه او ته په خپل کور کي اوسه او ته په خپلو غلطيو باندي ژاړه

(۱۷) وَعَنْ عَلِيٍّ رضي الله عنه قَالَ: بَيْنَا رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم ذَاتَ لَيْلَةٍ يُصَلِّي فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَى الأَرْضِ فَلَدَغَتْهُ عَقْرَبٌ فَتَنَاوَلَهَا رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم بِنَعْلِهِ فَقَتَلَهَا . فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ: لَعَنَ اللهُ الْعَقْرَبَ مَا تَدَعُ مُصَلِّيًا

وَلَا غَيْرَهُ أَوْ نَبِيًّا أو غَيْرَهُ، ثُمَّ دَعَا بِمِلْحٍ وَمَاءٍ فَجَعَلَهُ فِي إِنَاءٍ ثُمَّ جَعَلَ يَصُبُّهُ عَلَى إِصْبَعِهِ حَيْثُ لَدَغَتْهُ وَيَمْسَحُهَا، وَيُعَوِّذُهَا بِالْمُعَوِّذَتَيْنِ. رواه البيهقي، مشكوة صفحه ۳۹۰ س ۲۳.

ژباړه: دحضرت علي رضي الله عنه څخه روايت دی هغه فرمايي چي يوه شپه نبي كريم ﷺ دشپې لمونځ كولو نوهغوی خپل لاس په زمكه باندي كيښودلو نولړم وچيچلو نوهغوی په خپله پڼړه لړم ووهلو اومړيې كړلو چي كله نبي كريم ﷺ راوګرځيدو (فارغ) سو نووی فرمايل چي الله تعالى دالړم باندي لعنت وليږی ،نه لمونځ كونكی پريږدي اونه بل څوک .يارسول الله ﷺ دا وفرمايل : (يعني دراوي شک دی) چي نه دي څوک پيغمبر پريږدي اونه بل څوک بيايې اوبه اومالګه راوغوښتله هغه يې په يولوښي كي واچول بيا شروع سو چي هغه مالګينی اوبه يې په خپله ګړته (كټه ګوټه) باندی اچولی كوم ځای چي لړم چيچلی ؤ او (بيايې) مښلو هغه ځای اومعوذتين يې لوستل .

(۱۸) وَعَنْ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ رضي الله عنه قَالَ بَعَثَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَى اناس مِنْ جُهَيْنَةَ فَأَتَيْتُ عَلَى رَجُلٍ مِنْهُمْ فَذَهَبْتُ أَطْعَنُهُ فَقَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ قَالَ فَطَعَنْتُهُ فَقَتَلْتُهُ فَجِئْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَأَخْبَرْتُه فَقَالَ أَقَتَلْتَهُ وَقَدْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ ﷺ إِنَّمَا فعل ذَلِكَ تَعَوُّذًا قَالَ فَهَلَّا شَقَقْتَ عَنْ قَلْبِهِ . رواه البخاري ومسلم، مشكوة صفحه ۲۹۹ س ۱۸.

ژباړه: دحضرت اسامه رضي الله عنه څخه روايت دی فرمايي چي موږ رسول الله ﷺ دجهينه قبيلې خلګو ته وليږلو نوزه راغلم دهغوی نه په يوسړي باندي (دحملې لپاره) نومانيزه وهل شروع كړل نوهغه وويل (لااله الاالله) نوماهغه په نيزه ووهلو اوقتل مي كړلو ،زه رسول الله ﷺ ته راغلم اوقصه مي ورته وكړه نونبي كريم ﷺ وفرمايل چي آيا تا په هغه داسي حال كي قتل كړو چي هغه ګواهي كوله چي دالله تعالى نه سوا دعبادت لائق نسته ،ماعرض وكړو اې دالله رسوله هغه خو داسي كار دځان دخلاصون لپاره وكړو وی فرمايل چي تادهغه زړه ولي نه څيرولو (يعني تانه څه پته ده چي هغه كلمه دزړه په اخلاص نه وه ويلې تا ته دهغه وژل نه ؤ پكار .

(۱۹) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَجُلًا تَقَاضَى رَسُولَ اللهِ ﷺ فَأَغْلَظَ لَهُ فَهَمَّ أَصْحَابُهُ فَقَالَ دَعُوهُ فَإِنَّ لِصَاحِبِ الْحَقِّ مَقَالًا وَاشْتَرُوا لَهُ بَعِيرًا فَأَعْطُوهُ إِيَّاهُ وَقَالُوا لَا نَجِدُ إِلَّا أَفْضَلَ مِنْ سِنِّهِ قَالَ اشْتَرُوهُ فَأَعْطُوهُ إِيَّاهُ فَإِنَّ خَيْرَكُمْ أَحْسَنُكُمْ قَضَاءً . رواه البخاري ومسلم، مشكوة ۲۵۱ س ۲۴.

ژباړه: دحضرت ابوهريرة رضي الله عنه روايت دی چي يوسړي تقاضا وكړه دنبي كريم ﷺ څخه سخته (تقاضا) يې وكړه دنبي كريم ﷺ څخه ديواوښ دقرض په باره كي نوصحابه كرامو اراده وكړه (دهغه دوهلو) نووی فرمايل چي دې پريږدی ځكه چي دحقدار لپاره دوينا حق سته تاسو دده لپاره ديواوښ

واخلی او وریې کړی ،نوصحابه کرامو عرض وکړو موږ نه پیامومو مګر دده داوښ نه دزیات عمروالا اوښ ،نبي کریم ﷺ وفرمایل هغه واخلی او ورته ورکړی ځکه چې په تاسو کې بهترین هغه دی چې په تاسو کې دادا کولو په اعتبار سره ښه وي .

(۲۰) عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّهَا كَانَتْ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَمَيْمُونَةَ إِذْ أَقْبَلَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ فَدَخَلَ عَلَيْهِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ احْتَجِبَا مِنْهُ . فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ أَلَيْسَ هُوَ أَعْمَى لَا يُبْصِرُنَا فَقَالَ أَفَعَمْيَاوَانِ أَنْتُمَا أَلَسْتُمَا تُبْصِرَانِهِ رواه احمد والترمذی وابوداؤد، مشکوة صفحه ۲۶۹ س ۱۸.

ژباړه: دحضرت ام سلمه رضی الله عنها څخه روایت دی چې دا اوحضرت میمونه رضی الله عنها دواړه دحضور ﷺ سره ناستې وی ،دغه وخت عبدالله بن ام مکتوم رضی الله عنه راغی نو هغه نبي کریم ﷺ له ره دننه راغی رسول الله ﷺ وفرمایل تاسو دواړو پرده وکړی ، ددې څخه (ام سلمه رضی الله عنها وایي) ما وویل چې ای دالله رسوله ﷺ ولې دې ړوند نه دی ، موږ خونه وینې نو رسول الله ﷺ وفرمایل ولې تاسو دواړې هم ړندې یاست ولې تاسو یې نه وینی (معلومه سوه چې څنګه د ښځې نه سړي پرده ده) دغه شان د ښځو هم د سړو نه د نظر پرده ده .

(۲۱) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ كَانَتِ امْرَأَتَانِ مَعَهُمَا ابْنَاهُمَا جَاءَ الذِّئْبُ فَذَهَبَ بِابْنِ إِحْدَاهُمَا فَقَالَتْ صَاحِبَتُهَا إِنَّمَا ذَهَبَ بِابْنِكِ وَقَالَتِ الْأُخْرَى إِنَّمَا ذَهَبَ بِابْنِكِ فَتَحَاكَمَتَا إِلَى دَاوُدَ فَقَضَى بِهِ لِلْكُبْرَى فَخَرَجَتَا عَلَى سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ فَأَخْبَرَتَاهُ فَقَالَ ائْتُونِي بِالسِّكِّينِ أَشُقُّهُ بَيْنَهُمَا فَقَالَتِ الصُّغْرَى لَا تَفْعَلْ يَرْحَمُكَ اللهُ هُوَ ابْنُهَا فَقَضَى بِهِ لِلصُّغْرَى .رواه البخاري ومسلم،مشکوة صفحه ۵۰۸ س ۲۳)

ژباړه: او دحضرت ابوهریرة رضی الله عنه څخه روایت دی هغه دحضور ﷺ څخه روایت کوي چې رسول الله ﷺ وفرمایل دوې ښځې وی چې دهغوی سره دوه زامن ؤ شرمخ راغی په هغوی کې یې دیوې زوی یو وړلو دهغی ملګرې وویل چې شرمخ ستازوی یو وړلو ،دویمې وویل چې هغی ستازوی دی ،دواړو مقدمه داؤد علیه السلام ته یو وړله هغه فیصله وکړه دهلک مشرې لپاره (ځکه چې دهغی په لاس کې ؤ) نو هغه دواړه سلیمان علیه السلام ته راغلی هغه ته یې قصه بیان کړه هغه وفرمایل چې ماته یو چاړه راوړی چې دوې ټکړې یې کړم او تاسو دواړو ته یې درکړم . کشرې وویل چې داسې مکوه الله تعالی دې په تا باندې رحم وکړي دادې زوی دی (یعني زه فی الحال اقرار کوم چې ددې زوی دی چې ته یې ژوندی پریږدې چې زه یې وینم ،مشره دغه وخت بالکل خاموشه وه) نو هغوی فیصله دکشرې لپاره وکړه (انتهی) ددې وجې نه (۱) : چې دچازوی دی هغه ټکړی کول نه غواړي (۲) : مشره خو بالکل خاموشه پاتې سوه (۳) : که چیرې دمشرې وای نو بیاد فیصلې لپاره به ماته نه راتله .

وَلَا غَيْرَهُ أَوْ نَبِيًّا أَوْ غَيْرَهُ. ثُمَّ دَعَا بِمِلْحٍ وَمَاءٍ فَجَعَلَهُ فِي إِنَاءٍ ثُمَّ جَعَلَ يَصُبُّهُ عَلَى إِصْبَعِهِ حَيْثُ لَدَغَتْهُ وَيَمْسَحُهَا، وَيُعَوِّذُهَا بِالْمُعَوِّذَتَيْنِ. رواه البيهقي، مشكوة صفحه ۳۹۰ س ۲۳.

ژباړه: دحضرت علي رضي الله عنه څخه روايت دی هغه فرمايي چي يوه شپه نبي كريم ﷺ دشپې لمونځ كولو نوهغوی خپل لاس په زمكه باندي كيښودلو نولړم وچيچلو نوهغوی په خپله پڼړه لړم ووهلو اومړيې كړلو چي كله نبي كريم ﷺ راوګرځيدو (فارغ) سو نووی فرمايل چي الله تعالى دالړم باندي لعنت وليږی ،نه لمونځ كونكی پرېږدي اونه بل څوک .يارسول الله ﷺ دا وفرمايل : (يعني دراوي شک دی) چي نه دي څوک پيغمبر پرېږدي اونه بل څوک بيايې اوبه اومالګه راوغوښتله هغه يې په يولوښي كي واچول بياشروع سو چي هغه مالګينی اوبه يې په خپله ګوته (كټه ګوته) باندی اچولی كوم ځای چي لړم چيچلی ؤ او(بيايې) مښولو هغه ځای اومعوذتين يې لوستل .

(۱۸) وَعَنْ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ رضي الله عنه قَالَ بَعَثَنَا رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ إِلَى انَاسٍ مِنْ جُهَيْنَةَ فَأَتَيْتُ عَلَى رَجُلٍ مِنْهُمْ فَذَهَبْتُ أَطْعَنُهُ فَقَالَ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ قَالَ فَطَعَنْتُهُ فَقَتَلْتُهُ فَجِئْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ أَقَتَلْتَهُ وَقَدْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ إِنَّمَا فعل ذٰلِكَ تَعَوُّذًا قَالَ فَهَلَّا شَقَقْتَ عَنْ قَلْبِهِ . رواه البخاري ومسلم، مشكوة صفحه ۲۹۹ س ۱۸.

ژباړه: دحضرت اسامه رضي الله عنه څخه روايت دی فرمايي چي موږ رسول الله ﷺ دجهينه قبيلي خلكوته وليږلو نوزه راغلم دهغوی نه په يوسړي باندي (دحملې لپاره) نومانيزه وهل شروع كړل نوهغه وويل (لااله الاالله) نوماهغه په نيزه ووهلو اوقتل مي كړلو ،زه رسول الله ﷺ ته راغلم اوقصه مي ورته وكړه نونبي كريم ﷺ وفرمايل چي آيا تا په هغه داسي حال كي قتل كړو چي هغه ګواهي كوله چي دالله تعالى نه سوا دعبادت لائق نسته ،ماعرض وكړو اې دالله رسوله هغه خوداسي كاردځان دخلاصون لپاره وكړو وی فرمايل چي تادهغه زړه ولي نه څيرولو (يعني تاته څه پته ده چي هغه كلمه دزړه په اخلاص نه وه ويلی تاته دهغه وژل نه ؤ پكار .

(۱۹) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَجُلًا تَقَاضَى رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ فَأَغْلَظَ لَهُ فَهَمَّ أَصْحَابُهُ فَقَالَ دَعُوهُ فَإِنَّ لِصَاحِبِ الْحَقِّ مَقَالًا وَاشْتَرُوا لَهُ بَعِيرًا فَأَعْطُوهُ إِيَّاهُ وَقَالُوا لَا نَجِدُ إِلَّا أَفْضَلَ مِنْ سِنِّهِ قَالَ اشْتَرُوهُ فَأَعْطُوهُ إِيَّاهُ فَإِنَّ خَيْرَكُمْ أَحْسَنُكُمْ قَضَاءً . رواه البخاري ومسلم، مشكوة ۲۵۱ س ۲۴.

ژباړه: دحضرت ابوهريرة رضي الله عنه روايت دی چي يوسړي تقاضا وكړه دنبي كريم ﷺ څخه سخته (تقاضا) يې وكړه دنبي كريم ﷺ څخه ديواوښ دقرض په باره كي نوصحابه كرامو اراده وكړه (دهغه دوهلو) نووی فرمايل چي دي پرېږدی ځكه چي دحقدار لپاره دوينا حق سته تاسو دده لپاره ديواوښ

واخلی او وربې کړی ،نو صحابه کرامو عرض وکړو موږ نه ییا مومو مګر دده داوښ نه دزیات عمر والا اوښ ،نبي کریم ﷺ وفرمایل هغه واخلی او ورته ورکړی ځکه چې په تاسو کې بهترین هغه دی چې په تاسو کې دادا کولو په اعتبار سره ښه وي .

(۲۰) عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رضي الله عنها أَنَّهَا كَانَت عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَمَيْمُونَةَ إِذْ أَقْبَلَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ فَدَخَلَ عَلَيْهِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ احْتَجِبَا مِنْهُ . فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ أَلَيْسَ هُوَ أَعْمَى لَا يُبْصِرُنَا فَقَالَ أَفَعَمْيَاوَانِ أَنْتُمَا أَلَسْتُمَا تُبْصِرَانِهِ رواه احمد والترمذی وابو داؤد ،مشکوة صفحه ۲۶۹ س ۱۸.

ژباړه: دحضرت ام سلمه رضي الله عنها څخه روایت دی چې دا اوحضرت میمونه رضي الله عنها دواړه دحضور ﷺ سره ناستې وې .دغه وخت عبدالله بن ام مکتوم رضي الله عنه راغی نو هغه نبي کریم ﷺ له دننه راغی رسول الله ﷺ وفرمایل تاسو دواړوي پرده وکړی ، ددې ښځه (ام سلمه رضي الله عنها وایي) ما وویل چې اې دالله رسوله ﷺ ولې دې ړوند نه دی ، موږ خونه وینې نو رسول الله ﷺ وفرمایل ولې تاسو دواړې هم ړندی یاست ولې تاسو یې نه وینې (معلومه سوه چې څنګه د ښځې نه سړي پرده ده) دغه شان د ښځو هم د سړو نه د نظر پرده ده .

(۲۱) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ كَانَتِ امْرَأَتَانِ مَعَهُمَا ابْنَاهُمَا جَاءَ الذِّئْبُ فَذَهَبَ بِابْنِ إِحْدَاهُمَا فَقَالَتْ صَاحِبَتُهَا إِنَّمَا ذَهَبَ بِابْنِكِ وَقَالَتِ الْأُخْرَى إِنَّمَا ذَهَبَ بِابْنِكِ فَتَحَاكَمَتَا إِلَى دَاوُدَ فَقَضَى بِهِ لِلْكُبْرَى فَخَرَجَتَا عَلَى سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ فَأَخْبَرَتَاهُ فَقَالَ ائْتُونِي بِالسِّكِّينِ أَشُقُّهُ بَيْنَهُمَا فَقَالَتِ الصُّغْرَى لَا تَفْعَلْ يَرْحَمُكَ اللهُ هُوَ ابْنُهَا فَقَضَى بِهِ لِلصُّغْرَى .رواه البخاري ومسلم،مشکوة صفحه ۵۰۸ س ۲۳)

ژباړه: او دحضرت ابو هریرة رضي الله عنه څخه روایت دی هغه دحضور ﷺ څخه روایت کوي چې رسول الله ﷺ وفرمایل دوې ښځې وې چې دهغوی سره دوه زامن ؤ شرمخ راغی په هغوی کې یې دیوې زوی یو وړلو دهغی ملګرې وویل چې شرمخ ستا زوی یو وړلو ،دویمې وویل چې هغې ستا زوی دی ،دواړو مقدمه داؤد علیه السلام ته یو وړله هغه فیصله وکړه دهلک مشرې لپاره (ځکه چې دهغې په لاس کې ؤ) نو هغه دواړه سلیمان علیه السلام ته راغلې هغه ته یې قصه بیان کړه هغه وفرمایل چې ماته یو چاړه راوړی چې دوې ټکړې یې کړم او تاسو دواړو ته یې درکړم . کشرې وویل چې داسې مکوه الله تعالی دې په تا باندې رحم وکړي دادې زوی دی (یعنې زه فی الحال اقرار کوم چې ددې زوی دی چې ته یې ژوندی پریږدې چې زه یې وینم ،مشره دغه وخت بالکل خاموشه وه) نو هغوی فیصله د کشرې لپاره وکړه (انتهی) ددې وجې نه (۱): چې دچا زوی دی هغه ټکړې کول نه غواړي (۲): مشره خو بالکل خاموشه پاتې سوه (۳): که چیرې د مشرې وای نو بیا د فیصلې لپاره به ماته نه راتله .

(۲۲) وَعَنْ بُرَيْدَةَ رضي الله عنه قَالَ بَيْنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ يَمْشِي إِذْ جَاءَ رَجُلٌ مَعَهُ حِمَارٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ ﷺ ارْكَبْ. فَتَأَخَّرَ الرَّجُلُ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لاَ. أَنْتَ أَحَقُّ بِصَدْرِ دَابَّتِكَ مِنِّي إِلاَّ أَنْ تَجْعَلَهُ لِي. قَالَ فَإِنِّي قَدْ جَعَلْتُه لَكَ. قَالَ فَرَكِبَ. رواه الترمذي، مشكوة صفحه ۳۴۰ س ۵.

ژباړه: دحضرت بريده رضي الله عنه څخه روايت دی فرمايي چي موږ په دې مېنځ کي چي د رسول الله ﷺ سره پيدل روان ؤ چي نبي کريم ﷺ ته يو سړی راغی چي دهغه سره خرؤ هغه وويل چي تاسو سپاره سي او پخپله وروسته سو، نبي کريم ﷺ ورته وفرمايل چي نه بلکه ته زيات حقدار يې دخپل سورلی لپاره په مخکي کښېناستلو باندي. ليکن دا چي ته سورلی زما لپاره کړې هغه وويل چي حضرت ما ستاسو لپاره دا سورلی وګرځوله نو بيا نبي کريم ﷺ سپور سو.

(۲۳) عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه أَنَّ رَجُلاً اسْتَحْمَلَ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَ إِنِّي حَامِلُكَ عَلَى وَلَدِ النَّاقَةِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ ﷺ مَا أَصْنَعُ بِوَلَدِ النَّاقَةِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَهَلْ تَلِدُ الإِبِلَ إِلاَّ النُّوقُ. رواه الترمذي وابوداود، مشكوة صفحه ۴۱۶ س ۲۰.

ژباړه: دحضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دی چي يو سړي سورلی وغوښتله دحضور ﷺ څخه هغوی وفرمايل چي زه به تاسو پر کړم داوښي په بچي باندي هغه وويل چڅه به څه وکړم داوښي په بچي باندي، نو رسول الله ﷺ ورته وفرمايل چي نه زېږوي اوښان مګر اوښي (يعني هر اوښ داوښ بچی وي) مسخري يې ورسره وکړې.

(۲۴) عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الأَنْصَارِيِّ رضي الله عنه قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ عِظْنِي وَأَوْجِزْ فَقَالَ إِذَا قُمْتَ فِي صَلاَتِكَ فَصَلِّ صَلاَةَ مُوَدِّعٍ وَلاَ تَكَلَّمْ بِكَلاَمٍ تَعْتَذِرُ مِنْهُ غَدًا وَاجْمَعِ الإِيَاسَ مِمَّا فِي يَدَيِ النَّاسِ.
(رواه احمد) مشكوة صفحه ۴۴۵ س ۲۴)

ژباړه: دحضرت ابوايوب انصاري رضي الله عنه چي اصل نوم يې خالد دی څخه روايت دی هغه وايي چي يو سړي نبي کريم ﷺ ته راغی نو هغه وويل چي ماته نصيحت وکړه او مختصر راته وفرمايه. نبي کريم ﷺ ورته وفرمايل چي کله ته لمانځه ته ولاړېږې نو داسي لمونځ وکړه چي لکه دا ستا اخري لمونځ وي، داسي خبره مه کوه چي صبا ته هغه څخه معذرت غواړې او ته نا اميده سه دهغه شي نه کوم چي دخلکو سره دی (يعني دخلکو څخه مال مه غواړه)

(۲۵) وَعَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ بَيْنَمَا نَحْنُ فِي الْمَسْجِدِ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ إِذْ جَاءَ أَعْرَابِيٌّ فَقَامَ يَبُولُ فِي الْمَسْجِدِ فَقَالَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ ﷺ مَهْ مَهْ. قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لاَ تُزْرِمُوهُ دَعُوهُ فَتَرَكُوهُ حَتَّى بَالَ. ثُمَّ إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ دَعَاهُ فَقَالَ لَهُ إِنَّ هٰذِهِ الْمَسَاجِدَ لاَ تَصْلُحُ

لِشَيْءٍ مِنْ هٰذَا الْبَوْلِ وَلاَ الْقَذَرِ إِنَّمَا هِيَ لِذِكْرِ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ وَالصَّلاَةِ وَقِرَاءَةِ الْقُرْآنِ أَوْ كَمَا قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ قَالَ فَأَمَرَ رَجُلاً مِنَ الْقَوْمِ فَجَاءَ بِدَلْوٍ مِنْ مَاءٍ فَشَنَّهُ عَلَيْهِ.

رواه البخاري ومسلم، مشكوة صفحه ۵۲ س ۷.

ژباړه: دحضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دی وايي چې موږ د رسول الله ﷺ سره په مسجد کې ناست وُ چې يو صحرابي راغی او ودرېدلو په مسجد کې تشي بولي کول يې شروع کړل، نو صحابه کرامو وويل مه، مه، نبي کريم ﷺ وفرمايل چې دې مه منع کوی (يعني دمتيازو به دوران کې يې مه منع کوی چې څه تکليف ورته ونه رسی) پرېږدی دې. نو صحابه کرامو هغه پرېښودلد تر هغه چې بولي يې وکړی، بيا رسول الله ﷺ هغه راوبللو او ورته وی فرمايل چې دا مسجدونه د بولو او ګندګي نه د هيڅ شئ صلاحيت نه لري (يعني د دې لپاره نه دي) بلکه دا مسجدونه د الله د ذکر او لمونځ او تلاوت قرآن لپاره دی، يا څنګه چې رسول الله ﷺ وفرمايل، راوي حضرت انس رضي الله عنه وايي چې بيا نبي کريم ﷺ يو سړي باندي اوبه را غوښتلی چې کله هغه يو ه بو که اوبه راوړی نو حضور ﷺ په هغه ځای اوبه واړولی.

(۲۶) وَعَنْ طَلْقِ بن علي رضي الله عنه قَالَ خَرَجْنَا وَفْدًا إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ فَبَايَعْنَاهُ وَصَلَّيْنَا مَعَهُ وَأَخْبَرْنَاهُ أَنَّ بِأَرْضِنَا بِيعَةً لَنَا فَاسْتَوْهَبْنَاهُ مِنْ فَضْلِ طُهُوْرِهِ فَدَعَا بِمَاءٍ فَتَوَضَّأَ وَتَمَضْمَضَ ثُمَّ صَبَّهُ لَنَا فِي إِدَاوَةٍ وَأَمَرَنَا فَقَالَ أُخْرُجُوا فَإِذَا أَتَيْتُمْ أَرْضَكُمْ فَاكْسِرُوا بِيعَتَكُمْ وَانْضِحُوا مَكَانَهَا بِهٰذَا الْمَاءِ وَاتَّخِذُوْهَا مَسْجِدًا قُلْنَا إِنَّ الْبَلَدَ بَعِيْدٌ وَالْحَرُّ شَدِيْدٌ وَالْمَاءُ يَنْشِفُ فَقَالَ مُدُّوْهُ فَإِنَّهُ لاَ يَزِيْدُهُ إِلاَّ طِيبًا (رواه النسائي)

ژباړه: دحضرت طلق رضي الله عنه څخه روايت دی چې موږ وو تلو ديو وفد په صورت کې د نبي کريم ﷺ طرف ته نو موږ بيعت واخيستلو د هغوی نه او د هغوی سره موږ لمونځ وکړو او موږ رسول الله ﷺ ته داعرض وکړو چې زموږ په زمکه کې يو ه ګرجه نو موږ د هغوی نه د هغه د اودس نه زياتي اوبه وغوښتلی. هغوی اوبه راوغوښتلی بيا يې اوس وکړو او خوله يې کنګال کړه بيا يې اوبه په يو لوښي کې واړه ولی زموږ لپاره او موږ ته يې حکم وکړو چې اوس ولاړ سی چې کله تاسو خپلي ګرجي ته ورسيږي هغه ورانه کړی او په هغه ځای دا اوبه وپاشی او په هغه ځای مسجد جوړ کړی، موږ وويل چې ښار لري دی ګرمي زياته ده اوبه به وچې سي، نو نبي کريم ﷺ وفرمايل چې اوبه زياتي کړی ځکه چې دا سو د پاکوالي نه نور هيڅ نه زياتوی.

(۲۷) عَنْ جُوَيْرِيَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَرَجَ مِنْ عِنْدِهَا بُكْرَةً حِيْنَ صَلَّى الصُّبْحَ، وَهِيَ فِي مَسْجِدِهَا، ثُمَّ رَجَعَ بَعْدَ أَنْ أَضْحَى وَهِيَ جَالِسَةٌ فَقَالَ: مَازِلْتِ عَلَى الْحَالِ الَّتِي فَارَقْتُكِ عَلَيْهَا"، قَالَتْ: نَعَم، قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لَقَدْ قُلْتُ بَعْدَكِ أَرْبَعَ كَلِمَاتٍ ثَلاَثَ مراتٍ لَوْ وُزِنَتْ بِمَا قُلْتِ الْيَوْمَ لَوَزَنَتْهُنَّ، سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهِ، عَدَدَ خَلْقِهِ وَرِضَا نَفْسِهِ وَزِنَةَ عَرْشِهِ وَمِدَادَ كَلِمَاتِهِ (مشكوة صفحه ۲۰۰ س ۲۵)

دحضرت جويريه رضي الله عنها څخه روايت دی چي نبي کريم ﷺ تشريف يو ړلو دهغه دخوانه دسهار لمونځ يې وکړو په داسي حال کي چي هغه (جويريه) دځپل لمانځه په ځای کي وه ، بيا تتشريف راوړو ،نبي کريم ﷺ دڅاښت په وخت کي په داسي حال کي چي هغه په ځای ناسته وه ، نبي کريم ﷺ وفرمايل چي ته اوس هم په حال يې په کوم حال چي ما پرېښودلی وی او وتلی ووم . حضرت جويره رضي الله عنها عرض وکړو چي هو کی .نونبي کريم ﷺ وفرمايل چي ماستا څخه وروسته څلور کلمې درې ځله ولوستلی که چيري هغه ټول کړي سي دهغه سره کوم چي تادهغه وخت نه تر اوسه پوري لوستلی دی نو خامخا هغه (څلور کلمات چي مالوستلي دي) به زياتي درنی وی ، هغه کلمات دادي : . دالله تعالى ذات پاک دی او هم دهغه تعريف سره دهغه مخلوق د تعداد برابرؤ دهغه دذات درضامندي مطابق اودهغه دعرش اود وزن مطابق اودهغه د کلماتو د تعداد برابر .

(۲۸) وَعَنْ قَتَادَةَ الأَنْصَارِيِّ قَالَ قَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ ، أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ صَابِرًا مُحْتَسِبًا مُقْبِلًا غَيْرَ مُدْبِرٍ يُكَفِّرُ اللّٰهُ عَنِّي خَطَايَا فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ نَعَمْ ، فَلَمَّا أَدْبَرَ نَادَاهُ فَقَالَ نَعَمْ إِلاَّ الدَّيْنَ كَذٰلِكَ قَالَ جبرئيل عليه السلام . رواه مسلم، مشكوة صفحه ۲۵۳ س ۱۰ .

ژباړه : دحضرت ابو قتده رضي الله عنه څخه روايت دی هغه وايي چي يو سړي وويل اې دالله رسوله ﷺ تاسو ماته دا وفرمايئ که چيري زه دالله تعالى په لاره کي شهيد کړل سم صبر کونکی چي د ثواب په نيت ددښمن مقابله کوم بغير دشا ګرځولو نه دښمن ته نو آيا الله تعالى به دا کفاره وګرځوی زما دګناهونو .نونبي کريم ﷺ وفرمايل هو . نو چي کله هغه ولاړه بيا يې راوغوښتلو ورته وی فرمايل : چي هو ليکن قرضه (يعني قرض په شهادت سره هم نه معاف کيږي دغه شان ماته جبرائيل عليه السلام ويلي دي .

(۲۹) عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ إِلَى أَنْ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ، أَوْصِنِي. قَالَ: أُوصِيكَ بِتَقْوَى اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَإِنَّهُ أَزْيَنُ لِأَمْرِكَ كُلِّهِ " قُلْتُ: زِدْنِي . قَالَ: عَلَيْكَ بِتِلَاوَةِ الْقُرْآنِ، وَذِكْرِ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَإِنَّهُ ذِكْرٌ لَكَ فِي السَّمَاءِ وَنُورٌ لَكَ فِي الْأَرْضِ قُلْتُ: زِدْنِي، قَالَ: عَلَيْكَ بِطُولِ الصَّمْتِ، فَإِنَّهُ مَطْرَدَةٌ لِلشَّيْطَانِ، وَعَوْنٌ لَكَ عَلَى أَمْرِ دِينِكَ قُلْتُ: زِدْنِي. قَالَ: إِيَّاكَ وَكَثْرَةَ الضَّحِكِ، فَإِنَّهُ يُمِيتُ الْقَلْبَ، وَيَذْهَبُ بِنُورِ الْوَجْهِ قُلْتُ: زِدْنِي. قَالَ قُلِ الْحَقَّ وَإِنْ كَانَ مُرًّا " قُلْتُ: زِدْنِي. قَالَ لَا تَخَفْ فِي اللّٰهِ لَوْمَةَ لَائِمٍ قُلْتُ: زِدْنِي. قَالَ: لِيَحْجِزْكَ عَنِ النَّاسِ مَا تَعْلَمُ مِنْ نَفْسِكَ . . مشكوة صفحه ۱۴ س : ۲۷ .

ژباړه : دحضرت ابوذر غفاري رضي الله عنه څخه روايت دی وايي زه داخل سوم په نبي کريم ﷺ باندي نو داوږد حديث بيانولو څخه وروسته يې وفرمايل: اې دالله رسوله ﷺ ماته وصيت وکړه، نبي کريم ﷺ وفرمايل: زه تاته وصيت کوم دالله څخه دوېرېدلو ، بيشکه دا (تقوی) به ستاهر کار ته زينت ورکړي ما وويل نور ماته وښايه ، نو وی فرمايل : چي ته لازم ونيسه په خپل ځان باندي دقرآن تلاوت

اوداللہ جل جلالہ ذکر چي عزت اوبزرگي والا دی ،بیشکه دابه ذکر وي ستا لپاره په اسمانونو کي اونور به وي ستالپاره په زمکه کي ،ماورته ووېل نور راته وښايه . نووی فرمايل لازم کړه په ځان ډيرچپ والی ،بیشکه دا(دغفلت خندا) زړه مړکوي اودمخ نور ختموي ماووېل ددې څخه زيات وی فرمايل : ته حق خبره وايه (هره موقع باندي) اګرچي ترخه لګي،ماووېل نور راته وښايه وی فرمايل:چي داللّٰه تعالی په باره کي (په دين باندی عمل کولو په باره کي) دچادملامتيا نه مه ويريږه ماووېل نور راته وی فرمايل تالره پکار ده چي منع سی دخلګو په باره کي دهغه شئ نه (دهغوی دعيبونونه) کوم چي تا ته معلوم دی دخپل ځان په باره کي .

(۳۰)عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ أَتَدْرُونَ مَا الْغِيبَةُ قَالُوا اللّٰهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قَالَ ذِكْرُكَ أَخَاكَ بِمَا يَكْرَهُ قِيلَ أَفَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ فِي أَخِي مَا أَقُولُ قَالَ إِنْ كَانَ فِيهِ مَا تَقُولُ فَقَدِ اغْتَبْتَهُ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ فَقَدْ بَهَتَّهُ . رواه مسلم،مشکوة صفحه :۴۱۲ س۱۰.

ژباړه:دحضرت ابوهريرة رضی اللہ عنہ څخه روايت دی چي بيشکه داللّٰه رسول صلی اللہ علیہ وسلم وفرمايل : تاسوخبره یاست چي غيبت څه شئ دی ؟نوصحابهؤ عرض وکړو اللّٰه اودهغه رسول صلی اللہ علیہ وسلم زيات عالم دی ،نونبي کريم صلی اللہ علیہ وسلم وفرمايل ته دخپل ورور هغه خبره ذکر کړې چي هغه ته ناخوښه وي ،پوښتنه سوه تاسوماته وښاياست که چيري هغه خبره چي زه يې کوم هغه زما په ورور کي موجود وي (بيابه هم غيبت وي کنه؟)نو وی فرمايل که چيري هغه خبره په هغه کي وي نو تا دهغه غيبت وکړو اوکه چيري هغه په هغه کي نه وي نو تا په هغه باندي بهتان وويلو .

(۳۱)وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صلی اللہ علیہ وسلم أَوْحَى اللّٰهُ إِلَى جِبْرِيلَ علیہ السلام اقْلِبْ مَدِينَةَ كَذَا وَكَذَا بِأَهْلِهَا ، قَالَ:فَقَالَ:يَا رَبِّ إِنَّ فِيهَا عَبْدَكَ لَمْ يَعْصِكَ طَرْفَةَ عَيْنٍ فَقَالَ اقْلِبْهَا عَلَيْهِ وَعَلَيْهِمْ فَإِنَّ وَجْهَهُ لَمْ يَتَمَعَّرْ فِيَّ سَاعَةً قَطُّ . رواه البيهقي ،مشکوة صفحه ۴۳۸ س۲۷.

دحضرت جابر رضی اللہ عنہ څخه روايت دی فرمايي چي رسول اللّٰه صلی اللہ علیہ وسلم وفرمايل چي اللّٰه جل جلالہ وحي وکړه جبرئيل علیہ السلام ته چي فلانکی ښار پورته کړه اونسکور يې کړه ،داسي اوداسي ، نو جبرئيل علیہ السلام وفرمايل چي ای پروردګار! بيشکه په هغوی کي خوستا فلانکی بنده هم دی چي هغه دسترګو درپ هومره هم نافرماني نه ده کړې ،نواللّٰه تعالی ورته وفرمايل چي ته دغه ښار نسکور کړه په ده باندي هم اوپه هغو (دښار په اوسيدونکو) باندي هم ځکه چي بيشکه ددې سړي مخ چيرته هم زما باره کي نه دی متغير سوی (بدل سوی) يعني دده په وړاندي به ګناهونه کېدل اوده هم هيڅکله بدنه دی ګڼلي .

(۳۲) عَنِ ابْنِ مَسْعُوْدٍ رضي الله عنه أَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صلى الله عليه وسلم نَامَ عَلَى حَصِيْرٍ. فَقَامَ وَقَدْ أَثَّرَ فِي جَسَدِهٖ. فَقَالَ لَهُ ابْنُ مَسْعُوْدٍ: يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ صلى الله عليه وسلم لَوْ أَمَرْتَنَا أَنْ نَبْسُطَ لَكَ وَنَعْمَلَ فَقَالَ مَا لِي وَلِلدُّنْيَا وَمَا أَنَا وَالدُّنْيَا إِلَّا كَرَاكِبٍ اسْتَظَلَّ تَحْتَ شَجَرَةٍ ثُمَّ رَاحَ وَتَرَكَهَا، رواه الترمذی وابن ماجه. مشکوة صفحه ۴۴۲ س ۸.

ژباړه: دحضرت ابن مسعود رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم ویده سو په یو چټائي باندي (چي کله) راپورته سو په داسي حال کي چي دهغوی په بدن مبارک باندي دپوزکي نښي جوړي سوی وي نوابن مسعود رضي الله عنه عرض وکړو اې دالله رسوله! صلى الله عليه وسلم کاش چي تاسو موږ ته حکم راکړی وای موږ به ستاسو لپاره څه (نرم) شئ اوار کړی وی او څه شئ به موجوږ کړی وای. نووی فرمایل: چي څه دي زما لپاره او دنیا لپاره. نه یم زه او دنیا مګر یو سور پشان چي دیوې ونې لاندي یې سوری ونیولو او آرام کولو څخه پس ولاړه.

(۳۳) عَنْ أَبِي مَسْعُوْدٍ الْأَنْصَارِيِّ رضي الله عنه قَالَ كُنْتُ أَضْرِبُ غُلَامًا لِي فَسَمِعْتُ مِنْ خَلْفِي صَوْتًا اعْلَمْ أَبَا مَسْعُوْدٍ لَلّٰهُ أَقْدَرُ عَلَيْكَ مِنْكَ عَلَيْهِ فَالْتَفَتُّ فَإِذَا هُوَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلى الله عليه وسلم فَقُلْتُ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ هُوَ حُرٌّ لِوَجْهِ اللّٰهِ. فَقَالَ: أَمَا لَوْ لَمْ تَفْعَلْ لَلَفَحَتْكَ النَّارُ أَوْ (قَالَ) لَمَسَّتْكَ النَّارُ (رواه مسلم) (مشکوة صفحه ۳۹۱)

ژباړه: دحضرت ابو مسعود رضي الله عنه څخه روایت دی فرمایي چي ما یو ځل خپل مرئی وهلو نو ما دخپل وروسته نه آواز واورېدلو چي اې ابو مسعوده رضي الله عنه پوهه سه چي الله تعالی خامخا زیات قادر دی په تا باندي ستا په ده باندي (یعني څومره چي ته په ده باندي دوهلو قدرت لرې الله تعالی ددې څخه زیات په تا باندي قادر دی چي تا ووهي) چي کله زه متوجه سوم نو ناڅاپه هغه حضور وه. ما (فورا) وویل ای دالله رسوله صلى الله عليه وسلم داده الله تعالی درضا لپاره ازاد دی. نو حضور صلى الله عليه وسلم وفرمایل خبردار بیشکه که چیري تا داسي نه وي کړی نو ته به خامخا اور سوځولی وی یا یې وفرمایل ته به خامخا اور مسحه کړی وی.

(۳۴) وَعَنْ عَبْدِ اللّٰهِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه أَنَّهُ رَكِبَ خَلْفَ رَسُوْلِ اللّٰهِ رضي الله عنه يَوْمًا فَقَالَ لَهُ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلى الله عليه وسلم يَا غُلَامُ إِنِّي مُعَلِّمُكَ كَلِمَاتٍ يَنْفَعُكَ اللّٰهُ بِهِنَّ احْفَظِ اللّٰهَ يَحْفَظْكَ، احْفَظِ اللّٰهَ تَجِدْهُ تُجَاهَكَ، وإذا سألت فسأل اللّٰهَ، وَإِذَا اسْتَعَنْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللّٰهِ وَاعْلَمْ أَنَّ الْأُمَّةَ لَوِ اجْتَمَعُوْا عَلَى أَنْ يَنْفَعُوْكَ لَمْ يَنْفَعُوْكَ إِلَّا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللّٰهُ لَكَ وَلَوِ اجْتَمَعُوْا عَلَى أَنْ يَضُرُّوْكَ لَمْ يَضُرُّوْكَ بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللّٰهُ عَلَيْكَ رُفِعَتِ الْأَقْلَامُ وَجَفَّتِ الصُّحُفُ. رواه احمد والترمذی، مشکوة صفحه ۳۹۱ س ۳.

ژباړه: دحضرت عبدالله ابن عباس رضي الله عنه څخه روایت دی هغه وایي چي یوه ورځ زه دحضور صلى الله عليه وسلم څخه وروسته وم نو هغوی وفرمایل: اې هلکه! ته الله یاد ساته. الله تعالی به تا یاد ساتی. ته الله یاد کړه الله تعالی به تا بیا مومي خپل وړاندي او چي کله ته سوال کوی نو دالله نه سوال کوه او چي کله ته امداد غواړی نو دالله تعالی نه مدد غواړه او ته پوهه سه چي بیشکه که چیري ټول امت جمع سي په دې خبره چي هغوی

تاته نفع ورسوی دځه شي نوهغوی نفع نسي رسولی تاته دهیڅ شئ لیکن دهغه چي کوم الله تعالی ستالپاره لیکلي دي . او که هغوی جمع سي په دې خبره باندي چي تاته نقصان ورسوي دځه شي نوهغوی نقصان نسي رسولی تاته دځه شي مګر دهغه چي کوم الله تعالی ستالپاره لیکلی دی . قلمونه لوړ سوی دی او صحیفې وچي سوی دی .

(۳۵) وَعَنْ عَبدالرحمن بن عبدالله عَنْ اَبِيْه قَالَ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي سَفَرٍ فَانْطَلَقَ لِحَاجَتِهِ فَرَأَيْنَا حُمَرَةً مَعَهَا فَرْخَانِ فَأَخَذْنَا فَرْخَيْهَا فَجَاءَتِ الْحُمَرَةُ فَجَعَلَتْ تَفْرِشُ فَجَاءَ النَّبِيُّ عليه السلام . فَقَالَ مَنْ فَجَعَ هَذِهِ بِوَلَدِهَا رُدُّوا وَلَدَهَا إِلَيْهَا وَرَأَى قَرْيَةَ نَمْلٍ قَدْ حَرَّقْنَاهَا فَقَالَ مَنْ حَرَّقَ هَذِهِ قُلْنَا نَحْنُ قَالَ إِنَّهُ لَا يَنْبَغِي أَنْ يُعَذِّبَ بِالنَّارِ إِلَّا رَبُّ النَّارِ . رواه ابوداود ، مشکوة صفحه ۳۰۷ س ۲۳

ژباړه : دعبدالرحمن دپلار څخه روایت دی هغه وایي چي موږ دحضور ﷺ سره په سفر کي وُ نو حضور ﷺ دقضایي حاجت لپاره ولاړی نو موږ حمرة مرغه ولیده چي دهغه سره دوه بچي وُ موږ هغه دواړه بچي ونیول نو هغه مرغی راغله او زموږ په وړاندي وزري خوری کړی نو حضور ﷺ تشریف راوړو وی فرمایل چي چا درد رسولی دی (په تکلیف اوویره کي واچوله) دی لره ، ددې دبچو په باره کي ور کړی د ته بچي ددې او نبي کریم ﷺ ولیدلو دمیږو کلی چي هغه موږ سوځلی وُ نو نبي کریم ﷺ وفرمایل چي چا سوځولی دی دا کلی . موږ وویل موږ سوځولی دی نو نبي کریم ﷺ وفرمایل دهیچا لپاره مناسب نه دی چي هغه چا ته د اور عذاب ور کړي مګر د اور پیدا کوونکی لره .

(۳۶) وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ مَرَّ بِمَجْلِسَيْنِ فِي مَسْجِدِهِ فَقَالَ كِلَاهُمَا عَلَى خَيْرٍ وَأَحَدُهُمَا أَفْضَلُ مِنْ صَاحِبِهِ أَمَّا هَؤُلَاءِ فَيَدْعُونَ اللهَ وَيَرْغَبُونَ إِلَيْهِ فَإِنْ شَاءَ أَعْطَاهُمْ وَإِنْ شَاءَ مَنَعَهُمْ وَأَمَّا هَؤُلَاءِ فَيَتَعَلَّمُونَ الْفِقْهَ أَوْ (قَالَ) وَالْعِلْمَ وَيُعَلِّمُونَ الْجَاهِلَ فَهُمْ أَفْضَلُ وَإِنَّمَا بُعِثْتُ مُعَلِّمًا ثُمَّ جَلَسَ فِيهِمْ . رواه الدارمی ، مشکوة صفحه ۳۶ . س ۲۳ .

ژباړه : دحضرت عبدالله بن عمرو رضي الله عنه څخه روایت دی چي یوځل رسول الله ﷺ تیرسو په دوو مجلسونو باندي په خپل مسجد کي نو وی فرمایل چي دواړه نیکي باندي دی ، په دوی کي دیو مجلس فضیلت زیات دی ، د دویم نه هغه خلګ چي الله جل جلاله بولي او شوق لري دهغه طرف ته نو که دالله تعالی خوښه سي دوی ته به ور کړي او که خوښه یې سي نو دهغوی نه به یې منع کړي ، باقي دا خلګ (فقه) یا یې وفرمایل چي (علم) زده کوي او ناواقفه ته ددین علم ښائي پې دوی دنورو نه بهتر دی او زه پیشکه زه لیږلی سوی یم ، صرف استاذ بیا نبي کریم ﷺ هغوی سره کښیناستلو معلومه سوه چي د تدریس او تعلیم درجه د تبلیغ نه هم اوچته ده .

(۳۷) وَعَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَجُلاً قَعَدَ بَيْنَ يَدَيِ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّ لِي مَمْلُوكِيْنَ يُكَذِّبُونَنِي وَيَخُونُونَنِي وَأَشْتُمُهُمْ وَأَضْرِبُهُمْ فَكَيْفَ أَنَا مِنْهُمْ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيٰمَةِ يُحْسَبُ مَا خَانُوكَ وَعَصَوْكَ وَكَذَبُوكَ وَعِقَابُكَ إِيَّاهُمْ فَإِنْ كَانَ عِقَابُكَ إِيَّاهُمْ بِقَدْرِ ذُنُوبِهِمْ كَانَ كَفَافًا لَا لَكَ وَلَا عَلَيْكَ وَإِنْ كَانَ عِقَابُكَ إِيَّاهُمْ فَوْقَ ذُنُوبِهِمْ اقْتُصَّ لَهُمْ مِنْكَ الْفَضْلُ فَتَنَحَّى الرَّجُلُ وَجَعَلَ يَهْتِفُ وَيَبْكِي فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ أَمَا تَقْرَأُ اقول اللّٰهِ تعالى (وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفٰى بِنَا حَاسِبِيْنَ فَقَالَ الرَّجُلُ وَاللّٰهِ يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَا أَجِدُ لِي وَلِهٰؤُلَاءِ شَيْئًا خَيْرًا مِنْ مُفَارَقَتِهِمْ أُشْهِدُكَ أَنَّهُمْ كُلَّهُمْ أَحْرَارٌ. رواه الترمذي

ژباړه: دحضرت عائشې رضي الله عنها څخه روایت دی فرمايي چي يوسړی راغی دنبي کریم ﷺ مخکي کښيناستلو او وی ويل اې دالله رسوله بيشکه زما يوځو غلامان دی چي هغوی ما ته دروا‌غ وايي اوزما مال کي خيانت کوي اوزما خبره نه مني اوزه هغوی ته بدرد وايم او هغوی وهم نوزه به څنګه يم دهغوی په وجي سره (يعني زما مستقل به څنګه وي دالله تعالی سره) نورسول الله ﷺ وفرمايل چي کله دقيامت ورځ سي نوحساب به کولی سي دهغه شئ کوم چي يې ستانه خيانت کړی دی اوستانافرماني يې کړی ده او کوم چي تاته يې دروا‌غ ويلي وي اوستاهغوی ته دسزا ورکولو به هم حساب وکړی سي که چيري ستاسزا ورکول دهغوی دګناهونو برابر وي نودابه کافي نه به ستاليپاره فائده وي اونه نقصان اوکه چيري ستاسزا ورکول دهغوی دګناهونو څخه کم وي نوستاليپاره به فضيلت وي اوکه چيري ستاسزا ورکول دهغوی دګناهونو څخه زيات وي نوستانه به دزيادت بدله اخيستل کيږي نوهغه سړی يو طرف ته او په چغو اوژړا سرسو. نونبي کريم ﷺ وفرمايل چي ولي تادالله تعالی قول نه دی لوستلی: وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ چي موږ به دانصاف تله ودرو دقيامت په ورځ نولم به نسي کولی په هيڅ نونفس باندي ديوشئ اګرچي د(اوری) ددانې برابروي موږ به هغه راوړو اوموږ ه دحساب کولو ليپاره کافي يو. نوهغه سړي وويل اې دالله رسوله ﷺ زه نه بيا موم دخپل ځان اودهغه غلامانو ليپاره بهترشئ دهغوی دجدا کولو نه زه تاګواه کوم چي هغوی ټول آزاد دی.

وَعَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه يَقُولُ جَاءَ ثَلَاثَةُ رَهْطٍ إِلَى بُيُوتِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ يَسْأَلُونَ عَنْ عِبَادَةِ النَّبِيِّ ﷺ فَلَمَّا أُخْبِرُوا كَأَنَّهُمْ تَقَالُّوهَا فَقَالُوا وَأَيْنَ نَحْنُ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ قَدْ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ قَالَ أَحَدُهُمْ أَمَّا أَنَا فَإِنِّي أُصَلِّي اللَّيْلَ أَبَدًا وَقَالَ آخَرُ أَنَا أَصُومُ الدَّهْرَ ، وَلَا أُفْطِرُ وَقَالَ آخَرُ أَنَا أَعْتَزِلُ النِّسَاءَ فَلَا أَتَزَوَّجُ أَبَدًا فَجَاءَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ فَقَالَ : أَنْتُمُ الَّذِينَ قُلْتُمْ كَذَا وَكَذَا أَمَا وَاللّٰهِ إِنِّي لَأَخْشَاكُمْ لِلّٰهِ وَأَتْقَاكُمْ لَهُ لٰكِنِّي أَصُومُ وَأُفْطِرُ وَأُصَلِّي وَأَرْقُدُ وَأَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي. رواه البخاری، مشکوة صفحه ۲۷ س ۱۹.

ژباړه : او د حضرت انس رضي الله عنه څخه روایت دی فرمایي چي د دري کسانو جماعت راغی د نبي کریم صلی الله علیه وآله وسلم پاکو بیبیانو ته هغوی تپوس کولو د رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم د عبادت متعلق چي کله هغه خلګو ته وښودلی سو د هغوی د عبادت په باره کي نو لکه چي هغوی د رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم عبادت کم ګڼړلو ، نو وی ویل موږ چیر ته یو د حضور صلی الله علیه وآله وسلم پشان حال دا دی چي د هغه مخکاو وروستني ټول ګناهونه معاف سوی دی نو په هغوی کی یوه وویل چي زه به همېشه ټوله شپه لمونځ اودویم وویل چي زه به همېشه د دورځي روژه نیسم او هیڅ کله به روژه نه ماتوم او دریم وویل چي زه به د ښځو نه ډډه کوم پی هیڅکله به واده نه کوم ، نو نبي کریم صلی الله علیه وآله وسلم تشریف راوړو دوی ته وفرمایل : چي تاسو داسي داسي وینا کړی ده ، خبردار ! په خدای پاک قسم چي زه د الله پاک څخه زیات ویریږم په تاسو کي او زه ستاسو نه زیات پرهیزګار یم د الله تعالی لپاره لیکن زه روژه هم نیسم او کله یې پریږدم او زه د (شپې) لمونځ هم کوم او ویدیږم هم او زه د ښځو سره واده هم کوم نو چي کوم سړی زما د سنت نه اعراض وکړو (د واده نه یا د ټولو کارونو څخه هغه زما څخه نه دی) د دې حدیث مفصل بحث په حدیث ۱۹۸ کي تیر سوی دی .

وَعَنِ الْعِرْبَاضِ بن سَارِيَةَ رضي الله عنه قَالَ صَلَّى بِنَا رَسُوْلُ اللهِ صلى الله عليه وسلم ذَاتَ يَوْمٍ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ فَوَعَظَنَا رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم مَوْعِظَةً بَلِيغَةً . ذَرَفَتْ مِنْهَا الْعُيُونُ وَوَجِلَتْ مِنْهَا الْقُلُوبُ . فَقَالَ قَائِلٌ يَا رَسُولَ اللهِ ، كَانَ هٰذِهِ مَوْعِظَةُ مُوَدِّعٍ فَأَوْصِنَا أُوصِيكُمْ بِتَقْوَى اللهِ وَالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ وَإِنْ كَانَ عَبْدًا حَبَشِيًّا فَإِنَّهُ مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ يَرَى بَعْدِي اخْتِلَافًا كَثِيرًا فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ وَعَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِذِ وَإِيَّاكُمْ وَمُحْدَثَاتِ الْأُمُورِ فَإِنَّ كُلَّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ وَإِنَّ كُلَّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ . رواه احمد وابو داود ، مشکوة صفحه ۲۹ س ۲۶ .

ژباړه : د حضرت عرباض رضي الله عنه څخه روایت دی فرمایي چي یوه ورځ نبي کریم صلی الله علیه وآله وسلم موږ ته لمونځ راکړو بیا موږ ته متوجه سو په خپل مخ مبارک سره او هغوی موږ ته یو بلیغ وعظ وفرمایلو چي په هغه سره ستر ګي (اوښکي) وبهیدلی او زړونه ویرېدل نو یو سړی وویل چي اې د الله رسوله صلی الله علیه وآله وسلم لکه چي دا د رخصت کونکی نصیحت دی نو تاسو موږ ته وصیت وکړی نو نبي کریم صلی الله علیه وآله وسلم وفرمایل چي زه تاسو ته وصیت کوم د الله تعالی نه د ویري کولو او خبري اورېدلو او د حکم منلو اګر چي (حکم کونکی) حبشي غلام وي ، بیشکه څوک چي ژوندی پاتي سو زما څخه وروسته نو هغه به ډېر زیات اختلاف ووېني ، نو لازم دی په تاسو باندي زما سنت او زما د خلفاء راشدینو سنت چي هدایت موندونکی دی تاسو هغه مضبوط ونیسی او تاسو هغه په غاښونو کي ونیسی تاسو ځان ساتی د نورو خبرونه څخه بیشکه هره نوی خبره بدعت دی او هر بدعت ګمراهي ده ، د بدعت په موضوع باندي مفصل او مدلل بحث په حدیث نمبر ۲۱۴ کي تیر سوی دی .

عَنْ مُعَاذٍ رضي الله عنه قَالَ كُنْتُ رِدْفَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم عَلَى حِمَارٍ لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ إِلاَّ مُؤْخِرَةُ الرَّحل فَقَالَ يَا مُعَاذُ هَلْ تَدْرِي حَقَّ اللهِ عَلَى عِبَادِهِ وَمَا حَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللهِ قُلْتُ اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ فَإِنَّ حَقَّ اللهِ عَلَى الْعِبَادِ أَنْ يَعْبُدُوهُ ، وَلاَ يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَحَقَّ الْعِبَادِ عَلَى اللهِ أَنْ لاَ يُعَذِّبَ مَنْ لاَ يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ أَفَلاَ أُبَشِّرُ بِهِ النَّاسَ قَالَ : لاَ تُبَشِّرْهُمْ فَيَتَّكِلُوا.

رواه البخاري ومسلم،مشكوة صفحه ۱۶۸ س۲۱.

ژباړه :دحضرت معاذ څخه روايت دى فرمايي چي زه دنبي كريم صلى الله عليه وسلم څخه وروسته په يوخره باندي سپورم اونه وه زما اودهغوى په مينځ كي ليكن دكجاوې وروستى لرګى .نوحضور صلى الله عليه وسلم وفرمايل چي اې معاذه ! رضي الله عنه آيا ته خبرېې چي څه حق دى دالله تعالى په خپلو بندګانو باندي اوڅه حق دى دبندګانو په الله تعالى باندي ،ماعرض وكړو الله جل جلاله اودهغه رسول صلى الله عليه وسلم ښه پوهيږي . رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل : چي بيشكه دالله تعالى حق په بندګانو باندي دادى چي هغوى دالله تعالى عبادت وكړي اودهغه سره هيڅوك شريك نه كړي اودبندګانوحق په الله تعالى دادى چي هغه عذاب ورنه كړي هغه سړي ته څوك چي هغه لره شريك جوړنه كړي ،ماورته وويل چي آيا زه داخوشخبري خلكوته وركړم ؟ نبي كريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل : چي ته خلكوته خوشخبري مه وركوه بيابه هغوى په همدې باندي بهروسه وكړي (نوراعمال به پريږدي)

تمت بعون الله تعالى فى يوم الجمعة ۱۴۳۷ھ(۲/۱۴/۲۰۱۶)

ترتيب كونكى اومصصح :مولوي عبدالديا ن (حليم) ولايت زابل ولسوالي نوبهار

فاضل جامعه محمديه منان چوک کوئٹه

ناشر المكتبة السلطانيه الهاشميه

زير اهتمام سيد مطيع الله (هاشمي)

مكتبه هاشميه كاسي روډ كوټه

دارشادالطالبين دمضامينو فهرست

دعلماؤ تقريظونه .... (۱ـ ۲)
دزادالطالبين طريقه او خاصيتونه.......... .... (۳)
دارشادالطالبين طريقه اوخاصيتونه. .... (۴)
دهمدي شرحي مأخذونه او ورکړسوي حوالي.......... (-)
زموږد استاذانو نومونه...... .... (-)
امابعدُ له کوم وخت څخه شروع سو........ .... (۸)
دطالب اوطليب په مينځ کي فرق.......... (۱۰)
اَلبَابُ الاوّلُ.......... (۱۲)
ددنيا تعريفونه اووجه د تسميه.......... (۱۴)
اَلجُملَۃُ الاِسمِيّۃ.......... (۱۵)
دلفظ دين لغوي اوصرفي تحقيق.......... (۱۶)
دمخ معاني.......... .... (۱۷)
دمسواک فائدي.......... (۲۲)
نکته.......... .... (۲۸)
بل لفظ العجز دی.......... (۳۰)
داحديث دمعتزله ؤ دليل دی.......... (۳۵)
داحد او واحد خاص فرق.......... (۴۷)
فائده.......... (۴۹)
دتوبې تعريف.......... (۶۷)
په يوحديث قدسي کي الله تعالی داسي فرمايي.......... (۷۴)
دحضرت عبد الله بن مبارک رحمه الله او دبوی بوډی قصه.......... (۷۶)
دابن تحقيق.......... (۷۸)
دذکر تعريف.......... (۸۰)
په بيان او تبيان کي فرق.......... (۹۱)
رزق په مقرر وخت باندي ملاويږي.......... (۹۷)
مرګ هم په مقرر وخت راځي.......... (-)

دارشاد الطالبين دمضامينو فهرست

دګاونډي قسمونه..........................(۱۲۹)
لومړی بحث..........................(۱۳۱)
دویم بحث..........................(۱۳۲)
دریم بحث..........................(۱۳۳)
دتصویر په حرمت باندي نقلي دلائل..........................(۱۳۳)
څلورم بحث..........................(۱۳۴)
پنځم بحث..........................(۱۳۵)
فائده..........................(۱۳۵)
دکلام خلاصه..........................(۱۳۶)
دویمه فائده:..........................(۱۳۸)
مسئله..........................(۱۴۰)
دمروج ټلو استعمال جائزدی:..........................(۱۴۱)
دګنګرو والا پازیب اچول جائز نه دی..........................(-)
دتبلیغ شرعي حیثیت..........................(۱۴۲)
عجیبه نکته..........................(۱۴۳)
نکته..........................(۱۴۵)
دپیري شرعي حیثیت..........................(۱۵۲)
دبریتو شرعي حیثیت..........................(۱۵۳)
داوو کالو اولسو کالو دتخصیص وجه..........................(۱۵۸)
توضیح اوپوره حدیث..........................(۱۶۲)
نکته..........................(-)
ددوو کسانو په مینځ کي دناستي شرعي حکم..........................(۱۶۴)
دصدقې فضیلت..........................(-)
صدقه څه ته وایي؟..........................(-)
فائده اونکته..........................(۱۶۸)
فائده..........................(-)
دکلام خلاصه..........................(۱۶۹)

دارشادالطالبین دمضامینو فهرست

فائده .... (۱۷۱)
فائده .... (۱۷۲)
فائده .... (۱۷۳)
خلاصه د کلام .... (۱۷۵)
لفظ صمت او سکت کې فرق .... (۱۸۰)
نکات .... (۱۸۳)
:اوله نکته .... (-)
دویمه نکته .... (-)
اول حکمت .... (-)
دویم حکمت .... (-)
دریم حکمت .... (-)
څلورم حکمت .... (-)
پنځم حکمت .... (-)
شپږم حکمت .... (-)
اووم حکمت .... (-)
اتم حکمت .... (-)
فائده .... (۱۸۴)
فائده .... (-)
فائده .... (۱۸۵)
د درود شریف فضیلتونه .... (۱۸۶)
د درود شریف مسئلې .... (-)
دعورت معنی .... (۱۸۹)
دفی امرنا هذا مالیس منه مطلب .... (۱۹۲)
لومړی بدعت په دوه قسمه دی .... (۱۹۳)
بدعت شرعیه او دد ې تحقیق .... (-)
دویم : دبدعت لغویه پنځه قسمونه دي .... (-)
دلغوي بدعت لومړی قسم .... (-)

دارشادالطالبين د مضامينو فهرست

دبدعت حسنه اوسيئه غوره تحقيق......................(۱۹۴)
بدعت حسنه يانعمت البدعه......................(-)
اهمه فائده......................(-)
دبدعاتو په جواز دبدعتيانو دلائل او دهغه جوابونه......................(-)
دقرآن او حديث په رڼا کي د اهل بدعت مذمت......................(۱۹۵)
رسول الله ﷺ وفرمايل......................(۱۹۶)
فائده......................(-)
فائده......................(۱۹۷)
فائده......................(-)
فائده......................(۲۰۰)
فائده......................(۲۱۱)
ويښته خورول......................(۲۱۷)
دسر دويښتانو مسنونه طريقه......................(-)
دسر دويښتانو خريل......................(-)
په مقرر ځای کي مرګ راځي په دې باره کي يوه قصه......................(۲۲۰)
فائده......................(۲۲۲)
ذکر بعض المغيبات......................(۲۲۵)
دقرآن او حديث په رڼا کي دسود مذمت......................(۲۲۷)
الباب الثاني ،في الواقعات والقصص وفيه اربعون قصة......................(۲۳۴)

دکاتب اوناشر خواهش:

محترمو ويونکو اسلام عليکم ورحمة الله وبرکاته! بعد موږ حسب القدرة خپل کوشش په همدي کتابت اوليکنه اوهم تصحيح کي کړی دی خو بياهم انسان انسان دی که چيري تاسو ته په همدی کتاب کي يوه اندازه دکاتب غلطي اويااملائي غلطي په نظر درسي زموږ دمکتبه سلطانيه هاشميه سره اړيکه ونيسئ دابه ستاسو لوی احسان وي ده دويم ايډيشن دپاره به موږ دا غلطي اصلاح کړو. والسلام

ستاسو د دعا په هيله مولوي عبدالديان حليم

ولايت زابل ولسوالي نوبهار

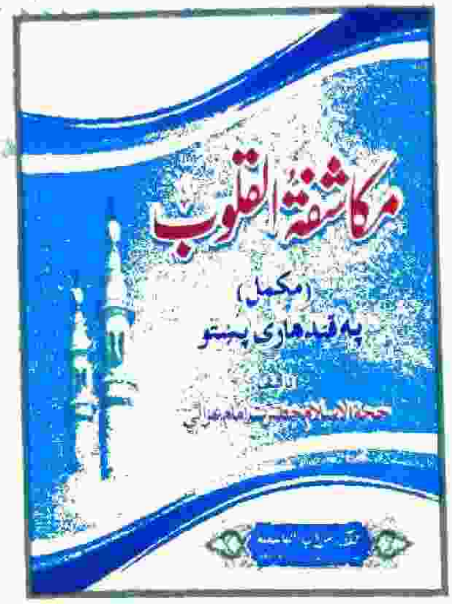

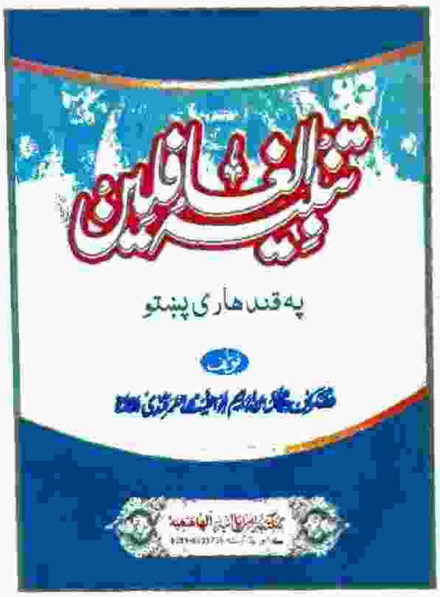

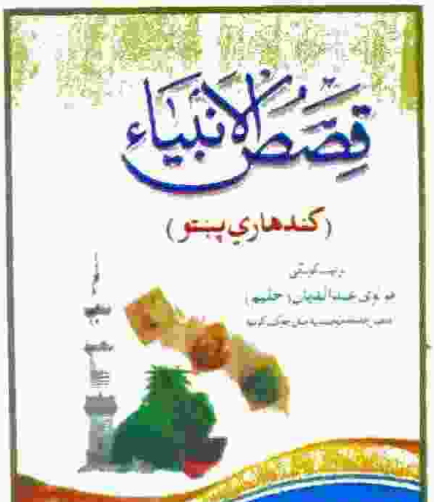

مکتبہ سلطانیہ الهاشمیه
کانسی روڈ . کوئٹه